

උපග්‍රන්ථ සහිත

සංඛ්‍යා ධර්මපද වර්ණනා

කන්දරපංගුවේ ධම්මසිරි හිමි

සිරි පියරතන පිරිවෙණ
වැලියාය
මොණරාගල

කවරයේ සැලැස්ම කනුවරයා විසිනි

පළමුවැනි මුද්‍රණය   ඉ . ව. 2550 . ක්‍රි .ව 2006
දෙවැනි මුද්‍රණය   ඉ . ව. 2551 . ක්‍රි .ව 2007
තුන්වැනි මුද්‍රණය   ඉ . ව. 2553 . ක්‍රි .ව 2010
ගතරවැනි මුද්‍රණය   ඉ . ව. 2559 . ක්‍රි .ව 2016

ISBN 981-05-6618-2

Printed for free distribution by

The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation

11F., 55 Hang Chow South Road Sec 1, Taipei, Taiwan, R.O.C.

Tel: 886-2-23951198 , Fax: 886-2-23913415

Email: overseas@budaedu.org

Website: <http://www.budaedu.org>

Mobile Web: m.budaedu.org

This book is strictly for free distribution, it is not to be sold.

නොමිලයේ බෙදාදීම පිණිසයි.

“ බහුතං වත අත්ථාය මායා ජනයි ගොතමං ’

බොහෝ දෙනාට යහපත පිණිස මහා මායාදේවිය ගෝතම බුදුන්
ජනිත කළාය

Thig 162

“ උක්කාධාරො මනුස්සානං නිච්චං අපචිතො මයා ”

“ මනුෂ්‍ය වර්ගයාට ප්‍රඥා ආලෝකය ප්‍රදානයකරන්නා මා විසින්
නිරන්තරයෙන් පුදනු ලැබේ ”

Sn .335

“ එවං පරියාය දෙසිතො ඛො ආනන්ද මයා ධම්මො ”

“... ආනන්ද ධර්මය වනාහි මා විසින් මෙසේ විවිධ ක්‍රමයෙන්
දේශිතය ”

M I. 398

පොරාණ මෙතං අනුල - නෙතං අප්පනනාමිව
නින්දන්ති තුණ්හිආසිනං - නින්දන්ති බහුභාණිනං
මිත භාණිනංපි නින්දන්ති - නත්ථි ලොකෙ අනින්දිතො

“නිශ්ශබ්දව සිටින්නන්ටද නින්දා කරත්. බොහෝ සේ කථා කරන්නන්ට ද නින්දා කරත්. අඩුවෙන් කථා කරන්නන්ට ද නින්දා කරත්. ලෝකයේ නින්දා නොලබන කෙනෙක් නැත, මෙය සදාතනික සිරිතකි”.

Dh. 227

“ මන්දූ කවි යශූ පුර්වී - ගමිණ්‍යාමුපහාසානාමි
පුරාණ ලබ්ධෙ ඵලෙ - ලොහාදුද්ධානුරිව වාමනූ ”

කවිත්ගේ කීර්තිය පුර්වනා කරන අනුවණ වූ මම හාසායට
ලක්වන්නෙමි. උස මිනිසකු විසින් ලැබියයුතු ඵලයන්හි ලෝභයෙන්
අත් එසවූ මිට්ටෙකු මෙනි.

R. 4

නැවත මුද්‍රණය සඳහා පෙරවදන

සිංගප්පූරුවේ ධම්මදූත බෞද්ධ ආයතනයේ අධිපතිත්වය දරන්නා වූ කන්දුරපංගුවේ ධම්මසිරි හිමියන් විසින් රචිත 'බුදු සමයේ පැනෙන මාරයා' ග්‍රන්ථය පස්වැනි වරටත් මුද්‍රණය කිරීම සඳහා තායිවානයේ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශන ආයතනය වෙත ඛාරදීම පිළිබඳව අපි ඉමහත් සොම්නසට පත් වන්නෙමු. තායිවානයේ මෙම බෞද්ධ අධ්‍යාපන ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශන ආයතනය මේ වන විටත් විවිධ භාෂාවන්ගෙන් රචිත ලක්ෂ ගණනක් බෞද්ධ පොත් පත් මුද්‍රණය කොට ලෝකය පුරා විවිධ රටවල ඇති බෞද්ධ ආයතනවලට හා පුස්තකාලවලට බෙදා දී ඇත.

මම වසර ගණනක් පුරාවට විදේශීය ධර්මදූත සේවාවෙහි යෙදී සිටින කන්දුරපංගුවේ ධම්මසිරි හිමියන් ඉංග්‍රීසි හා සිංහල යන භාෂා දෙකෙන් ම පොත් පත් ලියා මුද්‍රණය කොට බෙදාහැර ඇත. මෙම උත්සාහය ලෝකවාසී, බෞද්ධ ධර්මය හැඳුරීමට උනන්දුවක් දක්වන ගිහි පැවිදි කාගේත් ගෞරවයට පත් වන කරුණා කි. වසර තිහකට ආසන්න කාලයක් තායිවානයේ වාසය කරමින් මෙම බෞද්ධ අධ්‍යාපන ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශන ආයතනයේ

අනුශාසකත්වය හොඳවමින් එයින් සිදුවන ලෝක ශාසනික කටයුතුවලට සහයෝගය ලබාදෙන අතර වර්තමානය වන විට බෞද්ධ ධර්මය ඉගෙනීම සඳහා උනන්දුවක් දක්වන ලෝකයේ සියලු ම බෞද්ධ අබෞද්ධ විද්‍යාර්ථීන්ගේ පහසුව උදෙසා ශ්‍රී ලංකාවේ කැලණිය මානෙල්වත්ත විහාර පරිශ්‍රයේ ජාත්‍යන්තර බෞද්ධ විශ්වවිද්‍යාලයක් ඇරඹුවෙමි.

බෞද්ධ ඉතිහාසය දෙස විමර්ශනාත්මකව බැලීමේදී විවිධ වූ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතනයන්ගේ ආරම්භය හා ක්‍රියාකාරීත්වය පිලිබඳ ව අවබෝධයක් ලබා ගැනීමට හැකියාවක් ඇති බව අප කාටත් පිළිගත හැකි කරුණා කි. මගේ දැනීමේ හැටියට පළමු ශතවර්ෂය වන විට ශ්‍රී ලංකාවේ අනුරාධපුර අභයගිරි විහාරය ආශ්‍රිත බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතනයක් පවත්වාගෙන ගොස් තිබේ. ඉන් අනතුරුව 5 වන ශත වර්ෂය වන විට අනුරාධපුර පැවති මහා විහාර, හා 12 වැනි ශත වර්ෂය වන විට පොළොන්නරුවේ පැවති ආලාහන පිරිවෙත් ආයතන ද ඉතිහාස ගත වූ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතනයේ වූහ. මීට අමතර ව ඉන්දියාවේදී විවිධ කාල වකවානුවල බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතන බිහි වී තිබේ. අප කවුරුත් දන්නා ඉතිහාසගත තොරතුරුවලට අනුව නාලන්ද,

වලහි, සෝමපුර, ඕදන්තපුර, වික්‍රමශීලා, ජගද්දලා, වැනි බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතන එදිමෙදි තුර දෙස් විදෙස් කාලේත් අවධානයට යොමු වූ ආයතනයෝ වූහ. මෙම ඓතිහාසික ශ්‍රේෂ්ඨ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතන අතර ඉන්දියාවේ නාලන්ද විශ්වවිද්‍යාලය මා සිත් ගත් ආයතනයක් විය.

නාලන්ද විශ්වවිද්‍යාලය ගැන වැඩිදුර කරුණු කාරණා සෙවූ මට තව දුරටත් දැන ගන්නට ලැබුණේ මේ ආයතන තුළින් එදි මෙදිතුර බුද්ධ ශාසනය හා ලෝක වාසී බෞද්ධ සමාජය වෙත කර ඇති සේවාව ඇති විශාල බවයි. නාලන්ද විශ්වවිද්‍යාලය වනාහී, මහායාන හා වජ්‍රයාන නම් වූ බෞද්ධ සම්ප්‍රදයන් පිලිබඳ අවබෝධයක් ලබා දුන් ආයතනයක් විය. ඊට අමතර ව ජ්‍යෝතිෂය ආයුර්වේද වෛද්‍ය විද්‍යාව වැනි විෂයයන් පිලිබඳ ව දැනුම ද එකල සිටි විද්‍යාර්ථීන්ට ලබා දී ඇත. කාලය විසින් ඉතිහාසයේ ගමන්මග නිරන්තරයෙන් වෙනස් කරන නිසාවෙන් වත්මන් බෞද්ධ සමාජයට එවැනි උදර ආයතනවලින් කළ සේවාව අද වන විට අහිමි වී ඇත. ඉන් අනතුරුව මගේ සිතට අලුත් සිහිනයක් ඇතුල් විය. එනම් “වත්මන් බොදුනු ලොවට අහිමි වූ පැරණි නාලන්ද විශ්වවිද්‍යාලයේ ශ්‍රී විභූතිය කෙසේ හෝ මා නැවත ආරම්භ කර

ලබාදිය යුතු ය” යන්නයි.

මගේ එම සිහිනය මල්ඵල ගන්වමින් අද වනවිට කැලණිය බොල්ලෑගල මානෙල්වත්ත විහාර භූමියේ එම විශ්වවිද්‍යාලය ඉදි කරමින් පවතී. ගොඩනැගිලි සංකීර්ණය මේ වන විටත් ඉදිවෙමින් පැවතිය ද විශ්වවිද්‍යාලයට සිසුන් බඳවා ගැනීම හා ඉගැන්වීමේ කටයුතු දැනටමත් අරඹා ඇත. මෙහි අධ්‍යාපන කටයුතු ප්‍රධාන අංශ පහක් ඔස්සේ ව්‍යාප්ත කිරීමට කටයුතු යොදා ඇත. එනම් බෞද්ධ දර්ශන පීඨය, ආදි බෞද්ධ මූලාශ්‍ර අධ්‍යයන පීඨය, ව්‍යවහාරික බෞද්ධ අධ්‍යයන පීඨය, බෞද්ධාගුරුවේද අධ්‍යයන පීඨය හා පශ්චාත් උපාධි අධ්‍යයන පීඨය යනුවෙනි. තවද මෙම විශ්වවිද්‍යාලයේ දක්නට ලැබෙන විශේෂත්වය වන්නේ දැනට ලොව පුරා පැතිර පවතින ථේරවාද, මහායාන, හා වජ්‍රයාන යන බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් තුනම පිළිඹිඳු ඉගැන්වීම් කටයුතු හා පර්යේෂණ කටයුතු කිරීමට අවස්ථාව උදා කර දී තිබීමයි. ඒ තුළින් අනාගත ලොවට ධර්මය ප්‍රචාරය කිරීමට සුදුසු දැනුමෙන් හා කාර්යක්ෂමතාවයෙන් පිරිපුන් පිරිසක් බිහි කිරීමද මගේ තවත් එක් බලාපොරොත්තුවක් වේ.

අවසාන වශයෙන් කන්දුරපංගුවේ ධම්මසිරි හිමියන් විසින් රචිත 'ඔදු සමයේ පැනෙන මාරයා' නම් ග්‍රන්ථය පරිශීලනය කරන සියලු ම පාඨකයන්ට මතක් කර සිටින්නේ, විධිමත් බෞද්ධ අධ්‍යාපනයක් සමඟ එය ප්‍රායෝගිකව අත්විඳීම කෙරෙහි යමෙක් උනන්දුවක් දක්වන්නේ නම් ඒ අය සඳහා අපේ මෙම නාගානන්ද ජාත්‍යන්තර බෞද්ධ විශ්වවිද්‍යාලය පිලිබඳව හඳුන්වා දෙන ලෙසයි. එසේම මේ ග්‍රන්ථය රචනා කර කිහිපවතාවක්ම මුද්‍රණය කර බෙදාහැර බෞද්ධ පාඨකයන්ගේ දැනුම වැඩි කරලීමට මහත් සේ වෙහෙසක් දරන කන්දුරපංගුවේ ධම්මසිරි හිමියන් වහන්සේට හිඳුක් නිරෝගී බව ප්‍රාර්ථනා කරමි.

තෙරුවන් සරණයි.

තායිවානයේ තායිපේ එක්සත් සමූහ බෞද්ධ අධ්‍යාපන පදනමේ ප්‍රධාන අනුශාසක හා තායිවානයේ ප්‍රධාන සංඝ නායක,
සුජ්‍ය ආචාර්ය බෝදුගම වන්දිම නාහිමි,
නාගානන්ද ජාත්‍යන්තර බෞද්ධ විශ්වවිද්‍යාලය,
බොල්ලූගල, කැලණිය.

සංඥාපනය

ශිභි පැවිදි බොහෝ දෙනෙකුගේ ඉල්ලීම පරිදි මේ 'සංඛ්‍යා ධර්මපද වර්ණනා' මා විසින් නොබෝදා පළ කරණ ලද “**Descriptive Analysis of Numerical Terms in Buddhism**” යන ග්‍රන්ථය අනුසාරයෙන් සම්පාදනය කෙළෙමි. මෙහි සඳහන් සංඛ්‍යා ධර්මපද විවිධ අංශ වලට අදාළ වෙයි. එනම්, ධර්මය, දර්ශනය, සදාචාර ධර්ම, සාමාජික සිරිත්, ලෝක විස්තර යනාදියයි. එහෙයින් බුද්ධ ධර්මයේ එන ඉගැන්වීම් සියල්ලක්ම පාහේ ඇතුළත් වී තිබේ. සංඛ්‍යා ධර්මපද මාර්ගයෙන් ධර්ම කරුණු මනක තබා ගැනීමට ද අවශ්‍ය වූ තැනකදී මතක් කර ගැනීමට ද පහසු වන්නේය. එසේ හෙයින් මෙම ග්‍රන්ථය බුද්ධ ධර්මය අධ්‍යයනට ගවේෂණයට සහ දේශනයට උපකාරී වෙන බව නොඅනුමානය.

අටුවා, ටීකා, අනුටීකා ආදී පශ්චාත් කාලීන බෞද්ධ සාහිත්‍යයෙහි සංඛ්‍යා ධර්මපද බොහෝ සේ දක්නට ඇත. මේ පොත සම්පාදනයේදී ත්‍රිපිටකය කෙරහි විශේෂ අවධානය යොමු කෙළෙමි. අටුවාවල එන සංඛ්‍යා ධර්මපදයන් ද මෙහි නැත්තේ නොවේ.

මෙය සම්පාදනයේදී ග්‍රන්ථ රාශියක් ආශ්‍රිතව කරුණු රැස් කර ගනිමි. ඒ අතර පහත සඳහන් ග්‍රන්ථ විශේෂය. එම ග්‍රන්ථ කර්තෘවරයන් කෘතඥතා පූර්වකව සිහිපත් කරමි. එසේම *Pali Text Society (PTS)* පළ කළ පොත් අනුව යොමු අංක සඳහන් කෙළෙමි. එම කතුවරයනට ද ස්තූතීවන්ත වෙමි.

සංඛ්‍යා ධර්මපදපිකා, පණ්ඩිත බලපිටියේ විසුද්ධාලෝක ස්ථවිර *Dictionary of Buddhism (Thai-English)* by Ven. Phra Rajavaramuni (Prayud Payutto), *Pali English Dictionary* by T.W. Rhys Davids and William Stede, *Pali English Dictionary* by Margaret Cone. *Buddhist Dictionary* by Ven. Nyanatiloka, *The Path of Purification*, by Ven. Bhikkhu Ñānamoli and *Dictionary of Pali Proper Names* by G. P. Malalasekara.

එමතු ද නොව මෙය සැකසීමේදී සදොස් තැන් නිදොස් කොට සදුපදෙස් දුන් සිංහප්පුරුවේ බෞද්ධ පුස්තකාලය ආයතනාධිපති බෙල්ලන්විල ගරු ධම්මරතන නා හිමි, බෞද්ධ විශ්වකෝෂයේ නියෝජ්‍ය කර්තෘ (විශ්‍රාමලත්) සනත් නානායක්කාර, මහාචාර්ය කපිල අභයවංස, මහාචාර්ය වන්දිම විජේබණ්ඩාර ජ්‍යෙෂ්ඨ කථිකාචාර්ය සුමන රත්නායක යන වියතුන්ට ද මගේ කෘතඥතාව හිමි වෙයි .

තවද මෙහිදී සුභද්‍රව නොමඳව විවිධව උදව් කළ මැලේසියාවේ පිනැන්හි මහින්දාරාමාධිපති ඇල්ෂිරියේ ඉන්දරතන හිමි, වැලියායේ සිරි පියරතන

පරිවේණාධිපති ශාස්ත්‍රපති කන්දඋඩපංගුවේ සුධම්ම නාහිමි, වෙහෙරහේනේ පූර්වාරාමරජමහවිහාරාධිපති ගෞරවශාස්ත්‍රවේදී කැගල්ලේ රතනසාර නාහිමි, දැලිවේ වජිරඤාණ හිමි, උඩබෝවල සුමේධ හිමි, ඇල්බට් ටේ, මේනුෂා නදීශානි වික්‍රමසිංහ *Tan Eng Khoon Henry , Tan Pheck See Jessica* යන අය ද වෙසෙසින් පසසමි.

සංඛ්‍යා ධර්මපද වර්ණනා හැකිතාක් පූර්ණත්වයෙන් ඉදිරිපත්කිරීම මගේ උත්සාහය වුව ද මෙහි අඩුලුහුඬුකම් තිබිය හැකිය.

ධම්මසිරි හිමි

කෙටි යෙදුම්

A	අංගුත්තර නිකාය
AA	අංගුත්තර නිකාය අට්ඨකථා
As	අත්පොලිනී
BD	<i>Buddhist Dictionary</i>
Buv	බුද්ධවංස
Buv A	බුද්ධවංස අට්ඨකථා
C	චරියාපිටක
CA	චරියාපිටක අට්ඨකථා
Cpd	<i>Compendium of Philosophy</i> (අභිධම්මන්තර සංගහ)
D	දීඝ නිකාය
DA	දීඝ නිකාය අට්ඨකථා
Dh	ධම්මපද
DhA	ධම්මපදට්ඨකථා
Dhs	ධම්මසංගණී
DhsA	ධම්මසංගණී අට්ඨකථා
Dppn	<i>Dictionary of Pāli Proper Names</i>
It	ඉතිවුත්තක
J	ජාතක (ජාතකට්ඨකථා)
Khṇ	ඛුද්දකපාඨ
KhṇA	ඛුද්දකපාඨ අට්ඨකථා
Kvu	කථාවන්දු
M	මජ්ඣිම නිකාය
MA	මජ්ඣිම නිකාය අට්ඨකථා
Miln	මිලින්දපඤ්ඤ
Nett	නෙත්තිප්පකරණ
Nd ¹	නභා නිද්දෙස
Nd ²	චුල්ල නිද්දෙස
PTS	<i>The Pāli Text Society</i>
Pmk	පාතිමොක්ඛ
Pts	පටිසම්භිදා මග්ග
Pug	පුග්ගල පඤ්ඤාත්ති
Pv	පෙහවන්දු
R	රසුචංග
S	සංයුත්ත නිකාය
SA	සංයුත්ත නිකාය අට්ඨකථා
Su	සුත්ත නිපාත
SuA	සුත්ත නිපාත අට්ඨකථා

Sp	සමන්තපාසාදිකා
Thag	පේර ගාථා
ThagA	පේර ගාථා අට්ඨකථා
Thig	පේරී ගාථා
Ud	උදාන
Vbh	විභංග
VbhA	විභංග අට්ඨකථා
Vism	විසුද්ධිමග්ග
Vismò	විසුද්ධිමග්ග ටීකා
Vin	විනය පිටක
Vin I	මහාවග්ග
Vin II	චුල්ලවග්ග
Vin III	සුක්ඛවිභංග 3
Vin IV	සුක්ඛවිභංග 4
Vin V	පරිවාර
Vv	විමානවක්ථු
අං	අංකය
උදා.	උදාහරණ
බ.	බලන්න
ච. බ.	චචනය යෙදුන තැන බලන්න
පි. සි.	පිට සිට

ප වු න

	පිටුව
එකේ වර්ගය	1
දෙකේ වර්ගය	5
තුනේ වර්ගය	63
හතරේ වර්ගය	138
පහේ වර්ගය	228
හයේ වර්ගය	302
හතේ වර්ගය	331
අටේ වර්ගය	367
නමයේ වර්ගය	399
දහයේ වර්ගය	424
එකොළහේ වර්ගය	477
දොළහේ වර්ගය	483
දහතුනේ වර්ගය	493
දහහතරේ වර්ගය	497
පසළොස් වර්ගය	503
දහසයේ වර්ගය	507
දහහතේ වර්ගය	520
දහඅටේ වර්ගය	521
දහනමයේ වර්ගය	529
විසිඑකේ වර්ගය	533
විසිදෙකේ වර්ගය	536
විසිතුනේ වර්ගය	538

විසිහනපේ වර්ගය	540
විසිආටේ වර්ගය	552
තිහේ වර්ගය	554
තිස්දෙකේ වර්ගය	557
තිස්හයේ වර්ගය	567
තිස්හතේ වර්ගය	570
තිස්ආටේ වර්ගය	573
හතළිහේ වර්ගය	575
පනස්දෙකේ වර්ගය	579
හැටේ වර්ගය	583
හැටදෙකේ වර්ගය	585
හැටආටේ වර්ගය	587
හැත්තෑපහේ වර්ගය	589
අසූච්චි වර්ගය	595
අසූනමයේ වර්ගය	600
අනුදෙකේ වර්ගය	602
අනුආටේ වර්ගය	606
එකසිය ආටේ වර්ගය	608
තුන්සියයේ වර්ගය	613
පන්සියයේ වර්ගය	615
නමසියයේ වර්ගය	619
දහදාහේ වර්ගය	621
අසූහාරදාහේ වර්ගය	623
මාතෘකා අනුක්‍රමණිකාව	625
උපග්‍රන්ථය	644

මේ පොත භාවිතය සඳහා උපදෙස්

★ පාලි භාෂාවෙන් හා සිංහල භාෂාවෙන් මෙහි සංඛ්‍යා ධර්මපද ඉදිරිපත්වෙයි. පාලි භාෂාවෙන් හැම ශීර්ෂ පාඨයකම සංඛ්‍යාව හා ධර්මපදය සඳහන්කොට ඇත. සිංහල පරිවර්තනයේ සඳහන්වන්නේ සංඛ්‍යාව නොමැතිව ධර්මපදය පමණි. එම වර්ගය අනුව සංඛ්‍යාව තේරුම් ගතයුතුයි. දෙකේ වර්ගයේ නම් දෙකක් බව පැහැදිලිය. සියලුම වර්ග මේ ක්‍රමය අනුගමනය කෙරෙයි.

උදා :- දෙකේ වර්ගයේ අං. 1

අභංකාර

ද්වේ මානා

තමා උසස්යයි සිතීම,
අනුන් හෙලා දැකීම

අන්තුක්කංසන,
පරවම්භන

★ යම් පදයක් දෙවැනි වරටද සමාන ලෙස මුලට හෝ අගට යෙදෙන්නේ නම් එවැනි තැන පෙය්‍යාලබ්‍යව '°' යොදා ඇත. මෙය නිග්ගහිතය (බ්‍යව) වෙනුවට නොවේ. උදා :- දෙකේ වර්ගයේ අං. 22.

කාම

උභො කාමා

වස්තු කාම,
ක්ලේශ °

වත්ථු කාම,
කිලෙස °

★ නිග්ගහිතය / බ්‍යව අකුරට කෙලින්ම දකුණට යෙදෙයි. උදා :- තුනේ වර්ගයේ අං. 96 නීති මංගලානි, දෙකේ වර්ගයේ අං. 23 දුච්චං කම්මට්ඨානං.

★ පාලි ශබ්දවල බැඳි (සංයෝග) අකුරු අල් කර යොදනලදී. අල්වුව ද සංයෝග වුව ද උච්චාරණය සමානවන හෙයිනි. උදා :- දෙකේ වර්ගයේ අං. 13 අරහනතා = අරහන්තා

★ පාලි ශබ්දවල එ, ඔ, අල් කිරීම නො කෙළේ සංයෝගයකට පෙර හැර අන්‍ය හැම තැනම දීර්ඝ බව පාලිව්‍යාකරණ රීතියක් වනහෙයිනි. එසේ වුවද තත්සම වශයෙන් සිංහලට එන එම ශබ්දවල එ, ඔ, අල් කර ඒ, ඕ.

යනුවෙන් සඳහන්ය. උදා:- දෙකේ වර්ගයේ අං. 28 සිංහල; ගණහෝජන = පාලි ; ගණහොජන.

- ★ ඇලඅකුරුවලින් පාලි වචන යොදනලද්දේ වෙන් වශයෙන් පහසුවෙන් පාලි බව දැනගැනීම පිණිසයි. උදා :- එකේ වර්ගයේ අං. 1 සුඛෝ බුද්ධානං උප්පාදො.
- ★ සෑම පදයක ම අර්ථවර්ණනාව සැකසීමේ දී පාදක කරගත් මූලග්‍රන්ථවලට පාඨකයා යොමු කිරීම පිණිස එම ග්‍රන්ථවල නම් කෙටි යෙදුම් ලෙස දක්වා පිටු අංක ද විස්තරය අවසානයේ යොදා ඇත.
- ★ පාඨකයනට මාතෘකා සොයාගැනීමට පහසුවක් වස් මාතෘකා අනුක්‍රමණිකාවක් ද මේ ග්‍රන්ථයට අන්තර්ගත කරනලදී.

සංඛ්‍යා ධර්මපද

සංඛ්‍යා ධර්මපද යනු, ධර්ම කරුණු ගණනක් සංඛ්‍යා පද යටතේ සංග්‍රහ වී තිබීමය. බුදුසමයේ එන ධර්ම කරුණු සහ සිද්ධාන්ත ආදිය සංඛ්‍යා පද යටතේ සංග්‍රහව හෝ වර්ග කර ඇත.

උදා :-

චතුරාර්ය සත්‍යය.

දුක

දුක ඇතිවීමට හේතුව

දුක නැතිවීම

දුක නැතිකිරීමේ මාර්ගය. බ. හතරේ වර්ගයේ අං. 41

ත්‍රි ලක්ෂණ (තිලකුණු)

අනිත්‍ය

දුක්ඛ

අනාත්ම. බ. තුනේ වර්ගයේ අං. 45

සංඛ්‍යා ධර්මපද සහ එම ධර්මපදයන්ට අයත් කරුණු විස්තර කරමින් මෙම පොත සම්පාදනය කෙළෙමි. සංඛ්‍යා ධර්මපද නමසිය හතක් (907) ද ඒ හා බැඳුණු කරුණු නම දහස් පන්සියයක් (9,500) ද මේ පොතෙහි සඳහන් ය.

තුන් ලෝ දනන් - බුදුන්දැනින් - විමසා බලාලා
නෙක් දම් දෙසු - මුනිරුදුන් - කුළුණින් තෙමීලා
තැන්පත් කරන් - හද ගැබේ - කිලියක් තනාලා
සන්සුන් සිතින් - මම වදිමි - මුදුනත් තබාලා

එකේ වර්ගය

1. එකම දුර්ලභ පුද්ගලයා

එක පුග්ගලො (දුල්ලහො)

සම්මා සම්බුදුරජාණන්වහන්සේ

සම්මා සම්බුද්ධො

පරම සත්‍යාවබෝධයට පත් පුද්ගලයා වශයෙන් සම්මා සම්බුදුරජාණන්වහන්සේ සියලු දේවී මිනිසුනට වඩා උතුම් වෙති. එහෙයින් උන්වහන්සේ ලොව පරම සුවිශේෂ උතුමාණන් ලෙස සලකනු ලබන්නාහ. උන්වහන්සේ සර්වඥයහ. නිර්වාණ මාර්ගය ද වදාළසේක. බුදුරජාණන්වහන්සේ කවර ආකාරයක හෝ අධිමානුෂික සහායකින් තොරව ස්වෝත්සාහයෙන්ම දුක, දුක ඇතිවීමට හේතුව, දුක නැතිකිරීම, දුක නැතිකිරීමේ මාර්ගය යන සියල්ල අවබෝධ කරගත්සේක. එහෙයින් බුද්ධෝත්පත්තිය සකල ලෝක වර්ගයාගේ හිත සුව පිණිස වේ යැයි ද දේවී මිනිසුන් සහිත ලෝකසත්වයා කෙරෙහි උපන් මහා කරුණාවෙන්ම ලෝකයාගේ යහපත , හිත සුව, හා ප්‍රීතිය පිණිසම එය සිදුවූයේයැයි ද සදහන් වෙයි (' සුබො බුද්ධානං උප්පාදො ')

' බමුණ ! මාවිසින් දැනගතයුතු ධර්ම දැනගත්තෙමි. භාවිතව්‍ය ධර්ම භාවිතය. ප්‍රභාණය කළයුතු ධර්ම ප්‍රභාණය කෙළෙමි. එහෙයින් මම බුද්ධ වෙමි.

අභිඤ්ඤායාං අභිඤ්ඤානං - භාවේතබ්බං ච භාවිතං
පහාතබ්බං පහිනං මෙ - තස්මා බුද්ධොස්මි බ්‍රාහ්මණ '

උන්වහන්සේ ගෞතම බුද්ධ හා ශාක්‍ය මුනින්ද්‍රයන් යන නම් වලින් ද හැඳින්වෙති .

A I.22,Dh.193, VinI.5, VbhA .436, Pts I .174, Vism .201

2 එක නම් කුමක්ද ?

එක නාම කිං ?

සියලු සත්වයෝ
ආහාරයෙන් සිටිති

සබ්බේ සන්නා
ආහාරවීඨිනිකා

මෙලොව සියලු සතුන්ගේ දිවි පැවැත්ම අතිශය වැදගත් කොට සැලකෙන හෙයින් ' සියලු සත්වයෝ ආහාරයෙන් සිටිති ' යි කියනු ලැබේ මෙම සංඛ්‍යාධර්ම පදය කුමාර ප්‍රශ්නයන්ට අයත්ය.
(කුමාරපඤ්භා , සාමණේර පඤ්භා)

සෝපාක දරුවා ඉපදී මාස හතරින් පියා මියගියේය. ඉන් පසු සුළුපියා (බාප්පා) (වූළපිතා) වෙතට පත්විය. සත්හැවිරිදි සෝපාක කළහකාරී වූයෙන් එයට අකැමතිවූ සුළුපියා විසින් සෝපාක සුසාන භූමියට ගෙන ගොස් මළමිනියකට බැඳ තබනලද්දේ කැනහිලුන් ආදීන්ට ගොදුරුවීමටය. එහෙත් හිවල්ලු ඔහුගේ ඇඬීමට බිය වී නො ආවේය.
මෙය බුදුඇසින් දුටු බුදුරජාණන්වහන්සේ අසරණ වූ සෝපාකට මෙසේ වදාළහ
' සෝපාක මෙහි එව, බිය නොවනු , තථාගතයන් බලව, මම ඔබව දුකින් එතරකරමි '

‘එහි සොපාක මා භායී - ඔලොකස්සු තථාගතං
අහං තං තාරයීස්සාමි - රාහුමුඛංව චන්දිමා ’

බුදුන්ගේ කරුණා බල මහිමයෙන් සෝපාක බැම්මෙන් මිඳි උන්වහන්සේ වෙතට පැමිණ මවගේ අවසරයද ලැබ පැවිදි වූයේය. සත් හැවිරිදි විශෙහිදීම රහත්වූ සෝපාක නම් සාමණේර නම බුදුරජාණන්වහන්සේ විසින් අසනලද ප්‍රශ්න දහයකට පිළිතුරු සපයා තම උපසම්පදාව ලබාගත්තේය.
එහි පළමුවැන්න වූ එක නම් කුමක්ද ? (එක නාමකිං ?) යන ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු වශයෙන් ' සියලු සත්වයෝ ආහාරයෙන් සිටිති. ' (සබ්බේ සන්නා ආහාරවීඨිනිකා) යන මේ පිළිතුර දෙනු ලැබිණ.
සියලු ප්‍රශ්නවලට දෙන ලද පිළිතුරු වලින් සතුටට පත් බුදුරජාණන් වහන්සේ සෝපාක සාමණේර හිමියන් උපසම්පදා කළ බව වාර්තා වෙයි .

මෙහිදී ආහාර යන්නෙන් අදහස් කළේ හුදෙක් ශරීර පෝෂණය සඳහා අනුභව කරණ ආහාර හෙවත් කබලිංකාර ආහාර පමණක් නොවන බව

සැලකිය යුතුය එස්ස ආහාර, මනෝ සංවේතනා ආහාර, විඤ්ඤාණ ආහාර යන තුනද ඇතුලත්ව ආහාර වර්ග හතරක් වෙයි .

බ . හතරේ වර්ගය අං.24

D III.211, Khp .2, KhpA .77, S V .64, ThagA .480

3 පරම සුවය

පරමං සුඛං

නිවන් සුවය

නිබ්බානං

බුදු සමයෙහි පරම නිෂ්ටාව වූ නිර්වාණය උසස්ම සැපත වශයෙන් හඳුන්වන්නේ සියලු දුක් එමගින් ම කෙළවර වන හෙයිනි. සියලු සාංසාරික දුකෙහි හේතු වශයෙන් දැක්වෙන රාග, ද්වේෂ හා මෝහ නිර්වාණ ලාභය සමග සමුලොත්පාදනය වන හෙයිනි ද නිවන පරම සුවය සේ හැඳින්වෙයි. මෙම ලොවුතුරා සුවය ලබාගත හැක්කේ ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව සංඛ්‍යාත වූ සීල, සමාධි හා ප්‍රඥා පරිපූරණය කිරීමෙනි. බොද්ධ ප්‍රාර්ථනාවන්හි අග්‍රස්ථානය නිර්වාණය හා බැඳෙයි.

' රාගක්ෂය, ද්වේෂක්ෂය, මෝහක්ෂය, යන මෙය නිර්වාණය වෙයි.

සැරියුත් මහරහතන්වහන්සේ මගධරට නාලක ගමේ වැඩවෙසෙද්දී උන්වහන්සේ වෙතට පැමිණි ජම්බුධාදක පිරිවැජියා (පරිබ්‍රාජකයා) නිර්වාණය කුමක්ද? එහි ප්‍රතිපදාව කුමක්ද? නිර්වාණයට මාර්ගය කෙසේද? යනුවෙන් විමසුවේය. සැරියුත් තෙරණුවෝ එයට පිළිතුරු වශයෙන් රාගය නැතිකිරීම, ද්වේෂය නැතිකිරීම, මෝහය නැතිකිරීම නිර්වාණය යයි වදාළහ.

... යො බො ආවුසො රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො ඉදං වූච්චති නිබ්බානං ... :

එය ලබාගැනීමේ මාර්ගය නම් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි . ... අය මෙව අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගො ඵනස්ස නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය ... යනුවෙන් ද වදාළහ. බ . අටේ වර්ගයේ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය. (සංයුත්ත නිකාය නිබ්බාන සුත්ත)

අජාත, (නූපත්) අභුත, (හටගැනීම යැයි යමක් නැති) අකාත , (කිසිවකු විසින් නිර්මාණය නො කළ) අසංස්කාත (ප්‍රත්‍ය සාමාග්‍රියෙන්

සකස් වීමක් නොවූ) දෙයක් ඇත . එවැන්නක් නැත්නම් ජාත , භූත , කාත හා සංස්කෘත සියල්ලෙන් මිදීමක් අපේක්ෂා කළ නොහැක .

නිර්වාණය එකේ ධර්මපද වර්ගය තුළ සංග්‍රහණය කෙරෙන්නේ නිර්වාණය හා සමාන වූ අන්‍ය සුවයක් කිසිසේත් ම විද්‍යමාන නොවන හෙයිනි. නිවන් සුවය උතුම්ම සුවය යයි බුදුවරු වදාරති 'නිබ්බානං පරමං සුඛං 'නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා ' .

Dh . 204, 184, S I .236, IV .251, Ud .80 ,A I.158, M I .4,Vism .293, 508, BD. 107

දෙකේ වර්ගය.

1. අහංකාර

ද්වේ මානා

තමා උසස්යයි සිතීම,
අනුන් හෙලා දැකීම

*අන්තුක්කංසන,
පරවම්භන*

අහංකාර යන්නෙන් අදහස්වන්නේ මානයයි. උඩඟුව, ආඩම්බරය යන පදයන් ද ඒ සඳහා යෙදෙයි. එය ප්‍රකට වන ආකාර දෙකකි. එනම්; තමා උසස්යයි සිතීම (*අන්තුක්කංසන*)හා අනුන් හෙලා දැකීම (*පරවම්භන*) යනුවෙනි. මජ්ඣිම නිකායේ එන අපණ්ණක සූත්‍රයේ දැක්වෙන පරිදි යමෙක් තම ධර්ම විරෝධී වැරදි අදහස් අන්‍යයනට ඒත්තු ගන්වන්නට උත්සාහ කරන්නේ නම් හේ තමා උසස් කොට අනුන් පහත් කොට තකන්නෙකි.

Vism .115, VbhA 484, M I.402

2. අඥානයෝ / බාලයෝ

ද්වේ බාලා

තමන්ගේ වරද නොපිළිගන්නා.

*අච්චයං අච්චයනො
නපස්සති.*

වරද අනුන් විසින් පැහැදිලි

*අච්චයං දස්සෙන්නස්ස
යථා*

කළත් නොපිළිගන්නා

ධම්මං නපස්සති

යමෙක් තම වරද වරද සේ දැක ධර්මානුකූලව එය පිළිගෙන මතු එබඳු වරදින් වළකින්නේනම් එය ඔහුගේ දියුණුවට හේතුවන බව දහමෙහි දැක්වෙයි. එමෙන්ම තම වරද වරදක් සේ නො දක්නා තැනැත්තා පමණක් නොව අනුන් විසින් වරද පෙන්වා දුන් විට එය නොපිළිගන්නා තැනැත්තා ද අඥානයන් බව සඳහන් කර ඇත.

A I.59, D I.85

3. අපාය

ද්වේ නිරයා.

ජාල රෝරුව.
ධූම ජාල

ජාල රෝරුව.
ධූම ජාල

අපාය, යනු නපුරු විපාකදෙන, දුක්දෙන ස්ථාන වශයෙන් විස්තරවෙයි. රෝරුව නමින් හැඳින්වෙන අපාය දෙකක් වෙයි. පළමුවැන්න ජාල රෝරුව නමින් ද දෙවැන්න ධූම ජාල රෝරුව නමින්ද හැඳින්වේ. ජාල රෝරුව අපායෙහි උණුසුම් රතු ගිනිදැලින් නිරිසතුන්ගේ සිරුරු දැවෙන අතර ධූමජාල රෝරුවයෙහි දී විෂ ධූම ජාලාවන්ගෙන් (බරධූම) ඔවුහු පීඩාවට පත්වෙති.

අටුවා වලට අනුව අපාය / නිරය පිළිබඳ තොරතුරු රාශියක් සඳහන්වෙයි ඒවා විවිධ නම් වලින් දක්වා තිබේ. සංජීවය, කාලසුත්ත , සංඝාත , ජාල රෝරුව, ධූම රෝරුව, මහා අවිච්ඡය, තපය, පතාපන, අබ්බුද, නිරබ්බුදආදී මජ්ඣිම නිකායේ දේවදූත සුත්‍රයේ දැක්වෙයි. තවත් අපාය ගැන අංගුත්තර, සුත්තනිපාත අටුවා ගුඵ, කුක්කුට, සිම්බලිවන, අසිපත්වන, බරොදකනදී යන අපාය ගැන ද සඳහන් කරයි.

J V.266, Dppn II.759

4. අනුදැනීම / ඇගවීම

ද්වේ විඤ්ඤත්තියො

කයෙන් අනුදැනීම.
වචනයෙන් °

කායික විඤ්ඤත්ති.
වාචික °

අනුදැනීම / ඇගවීම දෙකකි. පළමුවැන්නෙන් කායිකව අදහසක් දැන්වීම අගවන අතර දෙවැන්නෙන් අගවන්නේ වචන මගින් අදහසක් පලකිරීමයි. අදහසක් ඇගවීම මුහුණෙන්, අත්වලින්, ඉඟි මගින් හැකි අතර වචන මගින් ද කළ හැක.

Dhs .152. Vism .448, 530

5 අනාවාර / නිගරු හැසිරීම

දුච්ඛො අනාවාරො

කයෙන් කරන අනාවාර
වචනයෙන් °

කායික අනාවාර
වාචික °

අන x ආවාර = අනාවාර වැරදි හැසිරීම කයින් හෝ වචනයෙන් වැරදි කිරීමයි. අකුසල් නිරීම ද මෙයට අයත්වෙයි. පරිවාර හා විභංගයට අනුව වැරදි ආජීවය ද මෙයට ඇතුළත්වෙයි. තව ද , කයින් හෝ වදනින් නො සරුප් ලෙස, නිගරු ලෙස හැසිරීම මෙයින් අදහස් වෙයි. මෙබඳු අනාවාර සම්පන්න හැසිරීම් විසුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තරව දක්වා ඇත. සමහරු වැඩිහිටි හික්ෂුන් වහන්සේලා තල්ලු කරමින් ඉදිරියට යති. හිස වසාගෙන වාඩිවී සිටිති. උසස් අසුන්වල වාඩිවී සිටිති. හිස සලමින් කතාකරති. මෙවැනි කායික අනාවාර සම්පන්න ලෙස හැසිරීම් ගරු කළ යුත්තන්ට අගෞරව කිරීම් ය. එමෙන් ම වැඩිහිටි හික්ෂුන් වහන්සේලාගෙන් නොවිචාරා ධර්ම දේශනා කිරීම, ප්‍රශ්න වලට පිළිතුරු දීම, ප්‍රාතිමෝක්ෂ උද්දේසය කිරීම වැනි දේ කරන්නේනම් එවැනි කරුණු වචනයෙන් කරණු ලබන අගෞරව ලෙස හදුන්වනු ලැබේ.

Vism 18, Nd² 22, Vin V, Vbh 246

6. අතහැරීමට අපහසු ආශා

ද්වෙ ආසා දුප්පජ්භා

ලාභ ආශාව,
ජීවිත °

ලාභාසා,
ජීවිත °

ආශාව, යනු තෘෂ්ණාවයි. එය දෙපරිදි වෙයි. ලාභ ආශාව හා ජීවිත ආශාවයි මීල මුදල් ඇතුලු භව භෝග සම්පත් ලැබීමට හා දිගුකල් ජීවත්වීමට පාඨග්ජනයන් තුළ බලවත් ආශාවක් ඇත. එම ආශාවන් අතහැරීම ඉතා දුෂ්කරය. එහෙයින් ඒවා බරපතලම සහ අතහැරීමට අපහසු ආශාවන් ලෙස හදුන්වා ඇත. තෘෂ්ණාව හේතුවෙන් අනන්ත අප්‍රමාණ දුක් විඳීමට සිදුවෙයි එය ක්ෂය කිරීම සියලු දුක් නැතිකිරීමයි (නණ්හක්ඛයො සබ්බ දුක්ඛං ජිනාති) තණ්හාවේ ප්‍රභේද 108 ක් දක්වා තිබේ. බ. අං 1 එකසිය අටේ වර්ගය

A I .86 Dh .354

7. අප්‍රමාණව ප්‍රත්‍යූපකාර කළයුතු පුද්ගලයෝ

ද්විත්තං න සුජ්ජනිකාරං

මැණියන්ට,
පියාණන්ට

මාතා,
පිතා

දරුවන්ට දෙමාපියන් තරම් උපකාර අනුග්‍රහ කරන වෙනත් කිසිවෙක් නොමැත. දෙමාපියෝ දරුවන් හදා වඩා ගනිති. ලෝකය ගැන කියා දෙති. එහෙයින් ඔවුන්ට ප්‍රතිඋපකාර කර අවසානයක් දැකිය නොහැක. දෙමාපියන් විෂයෙහි දරුවන් විසින් කෘතවේදී විය හැකි ආකාරය බුදුරදුන් විසින් දක්වා ඇත්තේ මෙසේය. මිසදිටු ගත් දෙමාපියන් වෙතොත් ඔවුන්ට කරුණු පහදා දී සම්දිටු ගැන්විය යුතුය. දුසිරිතෙහි හැසිරෙන දෙමාපියන් වෙතහොත් ඔවුන් සුවරිතෙහි පිහිටුවිය යුතුය. දීමෙහි අනුසස් නො දත් දෙමාපියන් ත්‍යාගශීලී කළ යුතුය. දෙමාපියන් නූගත්තම් ඔවුන්ට දැනුම ලබාදිය යුතුය. යම් දරුවෙක් දෙමාපියන් විෂයෙහි මෙසේ ක්‍රියා කරන්නේනම් හේ ඔවුන් කෙරේ නිසි පරිදි කළ ගුණ සැලකුවා වන්නේය. ('ද්විත්තං භික්ඛවෙ න සුජ්ජනිකාරං වදාමි මාතා ච පිතා')

A I. 61

8. අයිතිබව/හෝග

ද්වෙ භොගා

ආමිස හෝග,
ධර්ම °

ආමිස භොග,
ධම්ම °

කෙනෙකුට අයිති බෝග හෙවත් සම්පත් වර්ග දෙකක් වෙයි. මිළ මුදල්, ගේදොර, ඉඩකඩම් වැනි භෞතික වස්තු ආමිස හෝග වශයෙන් ද දහම් දැනුම, ගුණ දහම් වැනි නිරාමිස දේ ධම්ම හෝග වශයෙන් ද හැඳින්වෙයි.

A I.91

9. අගුණ ධර්ම

ද්වෙ ධම්මා

දුර්වච ඛව,(අකීකරුඛව)
පච්චු මිතුරෝ

දොචචස්සනා,
පාපමිත්තනා

මෙම සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් අගුණ ධර්ම දෙකක් විස්තර වෙයි එනම් දුර්වච

බව (දොවචස්සනා) හා පවිටු මිතුරන් ඇසුර (පාප මින්නනා) පුද්ගලයකුගේ කීර්තිය හා ජනප්‍රියතාව වනසන කරුණු දෙකක් ලෙස අකීකරු කම හෙවත් දුර්වච බව සහ පාප මිත්‍ර සේවනය දැක්වෙයි. දුර්වච බව යන වචනය තුළ නරක වචන භාවිතය, බොරුකීම, කේලාම් කීම වැනි අරුත් ද යෙදේ. පාපමිත්‍රතාව නම් දුර්ජනයන් ඇසුරු කිරීම බව මැදුම් සඟියෙහි දැක්වෙන අතර මංගල සූත්‍රය බාලයන් ඇසුරු නොකිරීම මංගල කරුණක් බව දක්වයි.

D III.212, A I.93

10. අග්‍ර ශ්‍රාවකයෝ

ද්වේ අග්‍ර සාවකා

සැරියුත් මහ රහතන් වහන්සේ ,
මුගලන් මහ රහතන් වහන්සේ

සැරිපුත්ත,
මොග්ගල්ලාන

සැරියුත් (සැරිපුත්ත) මහරහතන් වහන්සේ සහ මුගලන් (මොග්ගල්ලාන) මහ රහතන් වහන්සේ බුදුරදුන්ගේ දැගසවුවෝ වූහ. පැවිද්දට පෙර උපතිස්ස නමින් හැඳින්වුණු සැරියුත් හිමියන්ගේ පියා වංගන්ත නම් බ්‍රාහ්මණයා වූ අතර මව රූපසාරී නම් වූවාය. එතුමන් සැරිපුත්ත නමින් ප්‍රකට වූයේ සැරි නම් තැනැත්තියගේ පුත්‍රයා වූ නිසාය. සැරිපුත්ත හිමියන් ප්‍රඥාවන්තයන් අතර අග්‍රගණ්‍ය බව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් හික්කු-හික්කුණි පර්ෂන් මධ්‍යයෙහි ප්‍රකාශ කරණ ලදී. ප්‍රඥාවෙන් උන්වහන්සේ දෙවන වූයේ බුදුරදුන්ට පමණක් බව කියනු ලැබේ.

බුදුරදුන්ගේ අග්‍ර ශ්‍රාවක පදවිය ලත් දෙවැන්නා වූයේ මුගලන් මහරහතන් වහන්සේය. මොග්ගලී නම් බ්‍රාහ්මණ කාන්තාවගේ පුත්‍රයා වූ උන්වහන්සේ පැවිද්දට පෙර කෝලීත නමින් හැඳින්වුණහ. සෘද්ධි ප්‍රාතිහාර්ය පෑම පිළිබඳව අග්‍රගණ්‍ය වූ මුගලන් මහරහතන් වහන්සේ ප්‍රඥාව අතින් පමණක් සැරියුත් මහ රහතන් වහන්සේට දෙවන වූ හ.

මේ දෙදෙනාම පිරිනිවන් පෑවේ බුදුරදුන්ට කලින්ය. කාර්තික මාසයේ පසළොස්වක් පොහෝ දාක සැරියුත් හිමියෝ ද ඊට දෙසතියකට පසු අමාවක පොහෝ දිනක මුගලන් හිමියෝ ද පිරිනිවන් පෑහ. මුගලන් හිමියන්ගේ මරණයට හේතුව නිසණ්ටයන්ගේ කුමන්ත්‍රණයක් බව අටුවා වල කියවේ.

Vin I.11, 41, 119, Dppn II .543, 1108

11 අග්‍ර ශ්‍රාවිකාවෝ

ද්වේ අග්‍ර සාවිකා

බේමා රහත් මෙහෙණිය,
උප්පලවණ්ණා °

බේමා ,
උප්පලවණ්ණා

බේමා රහත් මෙහෙණිය හා උප්පලවණ්ණා රහත් මෙහෙණිය බුදුරදුන් ගේ අග්‍ර ශ්‍රාවිකාවෝ වූහ. පැවිද්දට පෙර බිම්බිසාර රජතුමාගේ අග බිසව වූ බේමාවෝ රජතුමාගේ අවසරය ලබා පැවිදිව ස්වකීය විශිෂ්ට ප්‍රඥාව හේතුවෙන් අග්‍ර ශ්‍රාවිකා තනතුර ලැබූහ.

උප්පලවණ්ණා තෙරණියෝ ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අග්‍ර ශ්‍රාවිකා තනතුර ලැබූහ. සැවැත් නුවර සිටුවරයෙකුගේ දියණියක ලෙස උපත ලත් ඇය උප්පලවණ්ණා නම ලද්දේ සිරුර නිල් උපුල් මලක පැහැ ගත් හෙයිනි. පැවිදි වූ පසු පහත් සිඵවක් අරමුණු කරගෙන දැහැන් වැඩූ ඕ තොමෝ සිව්පිළිසිඹියා පත් රහත් මෙහෙණක වූහ. සෘද්ධි ප්‍රාතිහාර්ය පැමෙහි වීශේෂ කුසලතාවක් ඇය වෙත තිබුණි (ඉද්ධි විකුබ්බන) වැඩි විස්තර සඳහා Dppn මේ නම සඳහන් කැන බලන්න.

A I.26, J I.15,

12 . අනියත

ද්වේ අනියතා

ප්‍රථම අනියතය,
දෙවැනි °

පඨම අනියත,
දුතිය °

පළමුවන අනියත ආපත්තිය සිදුවන්නේ කිසියම් හික්ෂුන් වහන්සේ කෙනෙක් කාන්තාවක සමග කම් සුව විදීමට පහසුකම් ඇති තැනක තනිව සිටීමෙනි. මෙය අනියතයක් වන්නේ එය පාරාජිකා, සංසාදිසෙස, පාවිත්තිය යන කවර ගණයක හෝ වරදක් වීමට ඉඩ ඇති හෙයිනි. මෙවැනි අවස්ථාවක සාක්ෂිකරු (වචන විශ්වාස කළ හැකි ගිහි කාන්තාවක) කරන ප්‍රකාශය අනුව මේ තුන් ආපත්තියෙන් එකක් ලෙස ගෙන ක්‍රියා කරනු ලැබේ.

දෙවන අනියත ආපත්තිය සිදුවන්නේ හික්ෂු නමක් කාමාස්වාදයක යෙදීමට ප්‍රමාණවත් නොවන එහෙත් රාගාන්විත සංවාදයකට ඉඩ සැලසෙන ආකාරයට හිඳි අවස්ථාවකය. එවිට එය සංසාදිසෙස ගණයට හෝ පාවිත්තිය ගණයට අයත් විය හැකිය. මෙහිදී ද සාක්ෂිකරුගේ වචනයට අනුව එක් ගණයකට අයත් සේ සලකා ක්‍රියා කරනු ලැබේ.

Vin I.112, III.187

13. අර්භත්ත

ද්වේ අරභත්තා

සුක්කවිපස්සක,
සමථයානික

සුක්ක විපස්සක,
සමථයානික

රහත් බව ලබන ආකාරය අනුව රහතන් වහන්සේලා දෙආකාර වෙති. සුක්ක විපස්සක ගණයට වැටෙන්නේ නුදෙක් විපස්සනා භාවනාව පමණක් වඩා ධ්‍යාන නොලැබ රහත්ඵලය ලබන රහතන් වහන්සේය. උන්වහන්සේලා සුද්ධ විපස්සනායානික වශයෙන් හඳුන්වනු ලබන අතර ධ්‍යාන සමාපත්ති හා බැඳෙන සාධනයන් ගෙන් ආර්ද්‍ර නොවන හෙයින් ශුෂ්ක (වියළි) විදර්ශක වන්නාහ.

සමථයානික රහතන් වහන්සේලා සමථ භාවනාව ද වඩා සමාපත්ති අධිගම කර ගන්නා හෙයින් සමථයානික නමින් හැඳින්වෙති.

KhA. 178

14. අන්ත

ද්වේ අන්තා

අධික ලෙස කම්සැප විදීම
අධික ලෙස සිරුරට දුක් දීම

කාම සුඛල්ලිකානු යොග
අන්තකිලමථානු °

මැදුම් පිළිවෙතට සාපේක්ෂව අන්ත දෙකක් පැවිද්දන් විසින් වර්ජනය කළ යුතුව ඇත. කාමසුඛල්ලිකානු යෝගය පැවිද්දෙකු විසින් අත්හල යුත්තේ එය සියලු කෙළෙසුනට මුල්වන ඉඳුරන් පිණවීම පිණිස පවත්නා හෙයිනි. දෙවන අන්තය වූ අන්ත කිලමථානුයෝගය විවිධ ශීලවුන පුරණය කිරීමක් වන අතර මානසික ආතතියද වැඩෙයි. එහෙයින් මේ පිළිවෙත් දෙකම අන්ත වශයෙන් හැඳින් එමගින් කිසිකලෙක විමුක්ති ලාභය සිදු නොවන බවද තේරුම් ගෙන එම අන්ත අතහැර මැදුම් පිළිවෙත අනුගමනය කිරීම යෝග්‍යය.

බුදුරජාණන්වහන්සේ බරණැස ඉසිපතනයේදී පස්වග තවුසනට දෙසූ දම්සක්පැවතුම් සූත්‍රයේ මේ ධර්ම කරුණු විස්තර වෙයි . ව. බ. පහේ වර්ගයේ පස්වග තවුසෝ, අටේ වර්ගයේ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය.

('ද්වේ මෙ භික්ඛවෙ අන්තා පබ්බපිනෙන න සෙවිතබ්බා යොවායං කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගො භීනො ගම්මො පොථුප්පනිකො අනට්ඨො අනන්ථසංභිනො, යොවායං අන්තකිලමථානුයොගො දුක්ඛො අනට්ඨො අනන්ථසංභිනො එනෙ කෙ උනො අන්තෙ අනුපගම්ම මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගනෙන අභිසම්බුද්ධා')

Vin I.10

15. ආක්‍රෝශ කිරීම

ද්වේ අක්කොසා

හීන ලෙස කරන ආක්‍රෝශය,
උසස් ලෙසින් °

හීන අක්කොසා,
උක්කට්ඨ °

ආක්‍රෝශ යනු , අනුන්ට බැණ වැදීම, අපහාස කිරීම, නින්දා කිරීමය, එය දෙවිධියකින් කළ හැක. පහත් වචන භාවිත කරමින් බැණ වැදීම හීන ලෙස ආක්‍රෝශ කිරීම ය. උසස් වචන භාවිත කරමින් බැණ වැදීම උසස් ආක්‍රෝශය ලෙස හඳුන්වා ඇත.

ඒ මෙසේය; තෝ ගොණා, ඔටුවා, බුරුවා, නිරාගාමී තෝ අපායටම යයි ආදී පහත් වචන භාවිත කරමින් බැණ වැදීම හීන ලෙස ආක්‍රෝශ කිරීම ය (හීන අක්කොසා) ඔබතුමා / යුෂ්මතා පණ්ඨිතයා, උගතා, ව්‍යක්තයා, දේශකයා ඔබට දුගතියක් නැත සුගතියාමී වෙයි ආදී උසස් වචන භාවිත කරමින් බැණ වැදීම උක්කට්ඨ ආක්‍රෝශය ලෙස හඳුන්වා ඇත (උක්කට්ඨ අක්කොසා).

සංයුත්ත නිකායේ අක්කොස සූත්‍රයට අනුව ආක්‍රෝශ කිරීම නොකළ යුතුයි තම සහෝදරයා බුදුන්වෙත පැවිදි වූ බව අසා කුපිත වූ අක්කෝසක භාරද්වාජ බමුණා බුදුරජාණන්වහන්සේ වෙතට ගොස් උන්වහන්සේට අසහ්‍ය ඵරුෂ නින්දා වචන වලින් ආක්‍රෝශ කෙළේ ඒ අවස්ථාවේ තථාගතයෝ මෙසේ වදාළහ ' බ්‍රාහ්මණය ඔබගේ නැදෑකෙනෙක් නිවසට පැමිණිවිට ප්‍රණීත ආහාර පාන දීම කෙරෙයි. ඤාතිවරයා විසින් එය නොපිළිගත්තේනම් ඒ සියල්ල ඔබටමය මෙසේම ආක්‍රෝශ නො කළ මට ඔබ විසින් කරණලද ආක්‍රෝශ ද ඔබටම හිමිවෙයි. ' අනතුරුව බුදුරජාණන්වහන්සේ ඔහුට දහම් දෙසූහ. අක්කෝසක භාරද්වාජ බමුණා ඒ අසා තෙරුවන් සරණගියේය.

Vin V.118, S I.161, Vin II. 296

16. ආර්ය පුද්ගලයෝ

ද්වේ අරිය පුත්ගලා

ශෛක්ෂ පුද්ගලයා
අශෛක්ෂ °

සෙධ,
අසෙධ

ශෛක්ෂ හා අශෛක්ෂ (සෙධ සහ අසෙධ) වශයෙන් අෂ්ටාර්ය පුද්ගලයන් දෙවර්ගයකට බෙදිය හැකිය. ආර්ය පුද්ගලයෝ නම් ශීල, සමාධි හා ප්‍රඥාවෙන් සමන්විතයෝය. ඒ අතුරෙන් සතරමඟ සතරඵල සියල්ල සාක්ෂාත් කර ගත් උතුමෝ තව දුරටත් ශික්ෂණය වීමක් අනවශ්‍ය හෙයින් අශෛක්ෂ (අසෙධ) නම් වෙති. අෂ්ටවීධ වූ මාර්ග ඵල අතුරින් මුල් හතට අයත් වන්නාවූ අටවන ඵලය සාක්ෂාත් නොකළ පුද්ගලයෝ ශෛක්ෂ (සෙධ) වෙති.

Vin I.62

17. ඇවැත් / ආපත්ති

ද්වේ ආපත්තියෝ

ලහුක ආපත්ති ,
ගරුක °

ලහුකාපත්ති,
ගරුකා °

දේශනා ගාමිණී හෙවත් දෙසීම මගින් පිරිසිදු විය හැකි ඇවැත් ලහුක හෙවත් සැහැල්ලු ඇවැත් ලෙස හැඳින්වේ. ගරුක හෙවත් බරපතල ඇවැත් වලින් දේශනා මගින් පිරිසිදු විය නොහැකිය. එබඳු බරපතල ආපත්ති ගණයට අයත් වන්නේ පාරාජික හතර සහ සංඝාදිසේස දහතුන ය. පාරාජික වීමෙන් පැවිද්ද මුලුමනින්ම නැති වන අතර එයට ප්‍රතිකර්මයක් නොමැත. සංඝාදිසේසයකට පැමිණි විට වත්-මානන් පුරා අඛ්‍යාන කර්මයක් කිරීමෙන් නැවත පිරිසිදුබව ලබාගත හැකිය.

A I.88

18. ඇවැත් / ආපත්තිවලට
පත්වෙන ආකාර

ද්විතිආකාරෙහි
ආපත්තිං ආපජ්ජති

කයෙන් ඇවැතට පත්වෙයි
වචනයෙන් °

කායෙන, වාචාය

විනය නීති සම්පාදනය කර ඇත්තේ කයින් හා වචනයෙන් වැරදි කිරීම

වලකනු පිණිසය. එහෙයින් විනය නීති යටතට ගැණෙන ඇවැත් වලට පත්වීම එක්කෝ කයින් හෝ වචනයෙන් යන දෙආකාරයෙන් සිදුවන්නේය.

Vin V.118

19. උපේක්ෂා

ද්වේ උපෙක්ඛා

විදර්ශන උපේක්ෂා,
ආචර්ජන °

විපස්සනා උපෙක්ඛා,
ආචර්ජන °

උපේක්ෂාව නම් මධ්‍යස්ථ වීමයි. විදර්ශනා උපේක්ෂාව සහ ආචර්ජන උපේක්ෂාව වශයෙන් උපේක්ෂාව ද්විවිධ වෙයි. හේතු ප්‍රත්‍ය සමවායෙන් හට ගන්නා සංස්කාර ධර්මයන් ගේ යථා තත්ත්වය දැකීමෙන් ඇති කරගන්නා මධ්‍යස්ථ ආකල්පය විදර්ශනා උපේක්ෂාව වශයෙන් හැඳින්වෙයි. ආචර්ජන උපේක්ෂාව ලෙස හඳුන්වන්නේ මනෝද්වාරය මෙහෙයැවීමෙන් ආචර්ජනා ප්‍රතිබද්ධව හටගන්නා උපේක්ෂාව ය.

Vism .636, Cpd .229

20. උපද්‍රව / උචද්දරු

දුච්ඛො පරිස්සයො

ප්‍රකටව පෙනෙන උපද්‍රව,
අප්‍රකට / සැඟවුන

පාකට පරිස්සය,
පටිච්ජන්ත

උපද්‍රව ප්‍රකට සහ අප්‍රකට වශයෙන් දෙකකි. හයානක සත්තු, සොරු, මැරවරයෝ පහසුවෙන් හඳුනා ගත හැකි ප්‍රකට උපද්‍රවයෝය. රාගය, ද්වේෂය, මෝහය වැනි සැඟවුණු භානිකර සාධක පටිච්ජන්ත හෙවත් අප්‍රකට උපද්‍රව වෙයි.

Nd¹ .12, 361, Vism .34, Nd² .420, DhsA .330

21. කර්ම

ද්වේ කම්මානි

කුශල කර්මය,
අකුශල °

කුසල කම්මො,
අකුසල °

කුශල කර්ම හා අකුශල කර්ම වශයෙන් කර්මය දෙවැදෑරුම්ය. කයින්,

වචනයෙන් හෝ සිතීන් කරන ක්‍රියා කුශල හෝ අකුශල චේතනා මගින් මෙහෙයවනු ලබන විට කර්ම බවට පත් වේ. අකුශල චේතනා හෙවත් අකුශල මූල වශයෙන් හඳුන්වන්නේ ලෝභය, ද්වේෂය හා මෝහයයි. අලෝභය, අද්වේෂය හා අමෝහය කුශල මූල හෙවත් කුශල චේතනය. බුදුසමයෙහි ඉගැන්වෙන පරිදි කර්මය (පාලි-කම්ම) හේතුවෙන් සත්වයන්ට මේ භවයේදීම හෝ මතු භවයකදී විපාක විඳින්නට සිදුවේ. දස කුශල කර්ම හා දස අකුශල කර්ම පිළිබඳව දහයේ වර්ගය බලන්න.

A I.104, M I.489, It .25

22. කාම

උභෝ කාමා

වස්තුකාම,
ක්ලේශ °

වන්ථු කාම,
කිලෙස °

භෞතික වූ කාම වස්තූන් විෂයෙහි ඇති වන ආශාව වස්තු කාමය වශයෙන් හැඳින්වේ. රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ස්පර්ශ යන ඉන්ද්‍රිය ගෝචර අරමුණු (පසිඳුරන් ගේ විෂය) කාම වස්තු වෙති. මෙම කාම වස්තූන් සුභ වශයෙන් ගැනීමෙන් මනසෙහි ඇතිවන ආශාව ක්ලේශ කාමය උපදවයි. කාම වස්තූන් විෂයෙහි ඇතිවන ආශාව කාමච්ඡන්ද වශයෙන්ද සිතිවිලි විෂයෙහි ඇතිවන ආශාව සංකල්ප රාග වශයෙන්ද හඳුන්වන වූල නිද්දේසය ඒවා ක්ලේශ කාම බව අවධාරණය කරයි.

Nd² .202

23. කමටහන්

දුච්ඛං කම්මට්ඨානං

සෑම තැනකදීම වැඩිය හැකි කමටහන,
නියමිතව වඩන °

සබ්බත්ථ කම්මට්ඨාන,
භාරිභාරිය °

භාවනා උපදේශයන් අන්තර්ගත ධර්ම ග්‍රන්ථවල කර්මස්ථාන (භාවනා සඳහා විෂය කර ගත හැකි අරමුණු) හතළිහක් ඉගැන්වේ. මේවායින් සමහරක් පොදුවේ ඕනෑම තැනකදී භාවිතා කළ හැකි හෙයින් සබ්බත්ථක නමින් හැඳින්වේ. මෙමත්‍රිය, මරණසති සෑම තැනකදීම වැඩිය හැකි කමටහන් ගණයට අයත්ය. තවත් සමහරක් ඒ ඒ භාවනානුයෝගියාගේ වරිත ලක්ෂණ වලට අනුව තෝරා ගත යුතු (භාරිභාරිය) කමටහන් නම් වෙයි.

Vism .97

24. කඨිනයට ඇති බාධා

ද්වේ පළිබෝධා කඨිනස්ස

ආවාස බාධා,
චීවර °

ආවාස පළිබෝධා,
චීවර °

කඨිනයට ආවාස පළිබෝධය ඇතිවන්නේ ආවාසයක වස් වසා සිටින හෝ වස් විසීමට අපේක්ෂා කරන හික්ෂුව මම ආපසු එමිසි සිතා බැහැර ගොස් නොපැමිණ සිටීමෙනි. (ආපසු එමිසි නොකියා බැහැර ගිය විට පළිබෝධයක් නොමැත) චීවර පළිබෝධය ඇති වන්නේ චීවරය මසා නිම කර නැති නම් හෝ විනයානුකූල ආකාරයෙන් මසා නිමකර නැති නම් හෝ චීවරයක් නොලැබී ගියහොත් ය.

Vin I.265

25. කුසලතා / හැකියාවන්

ද්වේ කුසලතා

ඇවැත් දැනීමේ හැකියාව
ඇවැත්වලින් මිදීමේ °

ආපත්ති කුසලා
ආපත්ති උට්ඨාන °

සෑම හික්ෂුනමක් ම ඇවැත් පිළිබඳ දැනීම වූ ආපත්ති කුසලතාවෙන් ද ඇවැත් වලින් මිඳෙන පිළිවෙළ පිළිබඳ දැනීම වූ ආපත්ති චූට්ඨාන කුසලතාවෙන් ද සමන්විත යුතු ය.

A I .84

26. කෙලෙස් වර්ධනය වන අය

ද්වින්තං ආසවා වච්ඡන්ති

අකැප දෙය කැපයයි සිතන්නා,
කැප දෙය නොකැපයයි °

අකප්පියෙ කප්පිය සඤ්ඤී,
කප්පියෙ අකප්පියෙ සඤ්ඤී

බොද්ධ හික්ෂු-හික්ෂුණී සංඝයා විෂයෙහි ඇතැම් වර්යා සහ පරිභෝග භාණ්ඩ කැප වශයෙන් අනුදැන ඇති අතර ඇතැම් ඒවා අකැප බව වදාරා ඇත. අකැප දේ කැප ලෙස සිතීම කෙලෙස් වර්ධනය වන ප්‍රථම කාරණය ලෙසද කැපදේ අකැප ලෙස සිතීම දෙවන කාරණය සේද මෙමගින් දැක්වෙයි.

A I .85, Vin IV .318

27. කේලාම් කීම

*ද්වීභි ආකාරෙහි
පෙසුකද්දං*

මිත්‍රවීමට කේලම් කීම,
හේද කිරීමට^o

*පියකම්මස්ස,
හේදාධිප්පායස්ස*

කේලාම් කීම නම් යමකු පිළිබඳව විශේෂයෙන් කී දෙයක් සම්බන්ධව තවත් අයකුට පැවසීමයි. මෙය පුද්ගලයෙකුගේ හොඳ නම් කෙළෙසා, අසා සිටි පුද්ගලයා සමඟ මිත්‍රත්වයක් ඇති කර ගැනීමට හෝ හුදෙක් දෙදෙනා හේද කිරීමට කරති. ජාති, නාම, ගෝත්‍ර ආදී කරුණු දහයක් උපයෝගී කරමින් කේලම් කියති.

Vin IV.12, V.118

28. ගණ හෝජන ලබාගැනීම

*ද්වීභි ආකාරෙහි
ගණහොජනං පසවති*

ආරාධනයෙන්,
අනුදැනීමෙන්

*නිමන්තනනො
විඤ්ඤන්තිනො*

ගණ හෝජනයකට සහභාගී වීම හික්මුත් වහන්සේලාට ඇවැත් සිදුවන ක්‍රියාවන් වූවද අසනීප වූ විටෙකදී ඊට අවසර තිබේ. එබඳු අවස්ථාවකදී ආරාධනය කරනු ලැබීමෙන් හෝ අවශ්‍ය බව හැඟවීමෙන් (අනුදැනීමෙන්) හෝ එය ලබා ගත හැකිය.

Vin IV .72, V .118

29. ගරු නොකිරීම

ද්වෙ අනාදරියානි

පුද්ගලයන්ට ගරු නොකිරීම,
ධර්මයට^o

*පුග්ගලඅනාදරිය,
ධම්ම^o*

පුද්ගලයකුට හෝ ධර්මයට අගරු කිරීම විනයානුකූලව දෙවැදෑරුම්ව විග්‍රහ කරනු ලැබේ. ධර්මයට නිගරුකිරීම පුද්ගල නිග්‍රහයෙන් වෙන් කොට දක්වා ඇත.

පුද්ගල අනාදරිය නම්, මේ පුද්ගලයා උක්ධෙපනීය කර්මයට ලක්වූයෙකි. හෙලා දක්නා ලද, ගර්හිත තැනැත්තෙකි යන අදහසින් ගරු නො කිරීමය. ධර්ම අනාදරිය නම්, ධර්මය කෙසේ නසමිද, වනසමිද, අතුරුදහන් කරමිද යන සිතින් හෙලා දැකීමය. අසා සිටින්නාද එසේ සිතා ධර්මයෙහි නො හැසිරෙන්නට ඉඩ ඇත.

Vin IV.113, V.118

30. ගුණ ධර්ම

ද්වේ ධම්මා

සාජ්ඣ බව,
මහාත්ම(මාදු) °

අජ්ජව,
මද්දව

අජ්ජව හෙවත් සාජ්ඣකම නම් නො පැකිල තීරණ ගැනීමේ ශක්තියයි. මද්දව හෙවත් මාදුකම කරුණු පැහැදිලි වූ විට එය පිළිගෙන කාරුණිකව ක්‍රියා කිරීමේ මහත්ම ගුණයයි. මේ ගුණාංග දෙක දසරාජධර්මයන්හි ද ඇතුළත් වෙයි.

A I.94, Sn .250

31. ගුණ ධර්ම

ද්වේ ධම්මා

සුවච්චව,
කලයාණමිතුරු ඇසුර

සොච්චස්සනා
කලයාණමිත්තනා

දෙකේ වර්ගයේ අං 9 සඳහන් කරුණු වලට ප්‍රතිවිරුද්ධ කරුණු මෙහි දැක්වෙයි.

A I.94

32. විචර/සිවුරු

ද්වේ විචරානි

ගහපතීන් දෙනලද විචරය,
පංසුකුලික °

ගහපනිකං,
පංසුකුලිකං

හික්ෂුන් වහන්සේලා සඳහා අනුමත කරන ලද විචරවර්ග දෙකකි. ගහපතීන් (ගිහි දායකයන්) විසින් දෙන සිවුරු මසා නිමකළ එකක් හෝ

සිවුරක් කර ගැනීම පිණිස රෙද්දක් හෝ විය හැකිය (ගනපනිකං) . පංසුකුල සිවුර, ඉවත දමන රෙදි කැබලි එක් කර මසා ගනු ලබන්නකි. බුද්ධකාලයේ සොහොන් බිමෙන් එකතුකරගත් වස්ත්‍ර වලින් විවර සකස් කර ගත්බව සඳහන් වෙයි (පංසුකුලිකං) .

Vin I.58, 280, V.117

33 .වෝදනා ක්‍රම

ද්වේ වොදනා

කයින් කරන වෝදනා,
වචනයෙන් °

කායෙන වොදෙති ,
වාචාය °

මේ සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් වෝදනා කරණ ක්‍රම දෙකක් ගැන සඳහන්වෙයි. ඒ දෙක හික්ෂු-හික්ෂුණී දෙපක්ෂය හා සම්බන්ධය. එක් නමක් විසින් තවත් එක් නමකට හෝ පිරිසකට නිවැරදි කිරීමේ අවියෙන් ඇසු දුටු හෝ සැක කළ වරදක් පිළිබඳව වෝදනා කළ හැකිය. වෝදනා කිරීම කයින් හෝ වදනින් කළ හැක. කයින් වෝදනා කිරීම යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ වරද කළ ආකාරය කායිකව කර දැක්වීමය. වචනයෙන් වෝදනා කිරීම නම් හුදෙක් භාෂා මාධ්‍යය උපයෝගී කරගෙන වරද විස්තර කිරීමය.

Vin IV. 323, V.117

34. වෝදනාමූල

ද්වේ මූලානි වොදනාය

පදනම් සහිතව,
පදනම් රහිතව

සමූලකෙන,
අමූලකෙන

වෝදනා කිරීම සමූලිකව මෙන්ම අමූලිකව ද කළ හැකිය. හේතු විරහිතව අමූලික වෝදනාවක් හික්ෂුනමකට එරෙහිව ඉදිරිපත් කිරීම විනයෙහි හෙලාදැක තිබේ.

Vin I.117 . V.160

35. ජරා / දිරායෑම

දුච්ඛා ජරා

ප්‍රකට ජරා,
අප්‍රකට^o

සංඛතලක්ඛණ ජරා
ඛන්ධපරිපාක^o

ජරාවට යාම හෙවත් දිරාපත් වීම සියලු සංස්කෘත (හේතු- ප්‍රත්‍යය එක්වීමෙන් හටගත්) ධර්ම වල ලක්ෂණයකි. හට ගැනීමත් සමගම මෝරා ජරාවට යාම දෙ පරිද්දකින් විවරණය කර ඇත. සියලු සංස්කෘත ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණයක් වශයෙන් සහ පැවැත්ම (කල් ගත වීම) නිසා ක්‍රමානුකූලව සිදුවන දිරාපත්වීම, ස්කන්ධයන්ගේ පුරාණ බව ප්‍රකට ජරා වයි. ඒ ඒ සත්වයන් ඇඟහම රැළිවැටීම, කෙස්සුදු වීම, ඉඳුරන් දුබලවීම ජරා යයි කියනු ලැබේ. මෙය අප්‍රකට ජරා නම්.

'කතමා වාචුසො ජරා යා තෙසං තෙසං සත්තානං නමිහි නමිහි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං ඵාලිච්චං වලිත්තවතා ආයුනො සංභානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො අයං වුච්චතාවුසො ජරා'

M I.49, III.249, Vism 502

36. තථාගතයන් වහන්සේට දොස් පවරන්නෝ

ද්වේ තථාගතං අඛිභාවික්ඛන්ති

උන්වහන්සේ විසින් නොදෙසූ දෙය දේශිත ලෙස කියන්නා,
උන්වහන්සේ දෙසූ දෙය නොදෙසූ ලෙස කියන්නා

අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙන ලපිතං භාසිතන්ති දීපෙන්ති , භාසිතංලපිතං තථාගතෙන අභාසිතංඅලපිතන්ති දීපෙන්ති

බුදුරදුන් නො වදාළ දේ වදාළ ලෙස පැවසීම හා වදාළ දේ නො වදාළ සේ පැවසීම 'අඛිභාවික්ඛන' හෙවත් වරදවා වාර්තා කිරීමකි. මෙවැනි ධර්මය විකෘති කළ පුද්ගලයන්ට තථාගතයන් අඛිභාවික්ඛනය නො කරන්නැයි බුදුරදුන් විසින් අවවාද කර ඇත.

A I.54

37. පූජාරහ පුද්ගලයෝ

ද්වේ පූජාරහා

බුදුරජාණන්වහන්සේ,
සක්විතිරජ

සම්මාසම්බුද්ධො ,
චක්කවත්තිරාජා

කාලිංගයෝධි ජාතකයට අනුව වන්දන මානන කිරීමට සුදුසු 'පූජාරහ වස්තු' තුනකි. ස්ථූපය එයින් එකකි. මෙය පූජය, චේතිය, චෛත්‍යය, දාගැබ, වෙහෙර, සෑය, යන නම්වලින් ව්‍යවහාර වෙයි. ධාතු චේතිය යනු සර්වඥ ධාතු නිධන් කළ පූජයයි (ඇතමෙක් දාගොබ යයි කියති. එය වැරදි ව්‍යවහාරයකි. ගොබ යනු කරටිය යන අදහසයි. කෙසෙල් ගොබය, පොල්ගහේ ගොබය පණුවෝ කාලා ගහ මැරීගියා යන ව්‍යවහාර සලකා බලන්න. (ගබ්‍හ = ගැබ) උදාර පුද්ගලයන් ගේ අභාවයෙන් පසු ඔවුන්ට ගෞරව කිරීමක් වශයෙන් ස්ථූප ඉදිකිරීම භාරතීයයන්ගේ වාරිත්‍රයකි සම්මා සම්බුදුවරුන් හා චක්‍රවර්ති රජවරුන් එසේ ස්ථූප ඉදිකිරීමෙන් ගරු කරණු ලැබීමට සුදුසු වන බව බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළහ. සම්බුදුවරු වෙනුවෙන් තැනූ පූජ දැක සිත පහදා කුසල් රැස්කරති චක්‍රවර්ති රජවරුන් සදහා වූ පූජ දැක ඔවුන්ට සම දැහැමී ගුණ ඇතිකරගනිති.

A I.77, D II.142

38. දාන

ද්වේ දානානි

ආමිස දානය,
ධර්ම^o

ආමිස දාන,
ධම්ම^o

දාන යනු දන් දීමයි. සිත පිරිසිදුව දියයුතුයි. දීමට පෙර ද දන්දෙන අවස්ථාවේ ද දීමෙන් පසුව ද යන තුන් සිත (ප්‍රබ්බ වෙනනා මුඤ්චන වෙනනා අපර වෙනනා) පැහැදිය යුතුයි. ධම්මදාන සහ ආමිස දාන වශයෙන් දන් දීම දාන වස්තු වශයෙන් වෙයි ධර්මය දේශනා කිරීම, විවරණය කිරීම, හා සාකච්ඡාකිරීම, මුදුණයෙන් (හෝ විද්‍යුත් මාධ්‍යයෙන්) ප්‍රකාශයට පත් කිරීම ආදිය මගින් ධර්ම දානය කළ හැකියි. භෞතික වස්තු ගණයට වැටෙන ආහාර, වස්ත්‍ර, නිවාස, ඖෂධ ආදිය දීමෙන් ආමිස දානය කළ හැකිය මේ දාන වලින් ධර්මදානය උතුම් බව සදහන් වෙයි (සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනානි) දන් දීමේ අනුසස් පහක් දක්වා තිබේ එනම්,

- 1 බොහෝ දෙනාට ප්‍රියවීම (බහුනො ජනස්ස පියොහොනි) ,
- 2 සත්පුරුෂ ආශ්‍රයලැබීම (සප්පුරිසා හජන්ති) ,

- 3 කීර්තිය පැතිරීම (කලයානොකිත්තිසද්දො අනුගච්ඡති),
- 4 ගිහි ධර්ම නොකැඩීම (ගිහි ධම්මා අනපොතා නොති)
- 5 දෙව් ලොව ඉපදීම (පරමීමරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උප්පජ්ජති)

A I.91, Dh .354, A III.41

39. දාන

ද්වේ දානා

පුද්ගලයකුට දෙන දානය,
සගසතු^o

පටිපුත්ගලික දාන,
සංස^o

දානය ප්‍රතිග්‍රාහකයන් අනුව දෙවැදෑරුම් වෙයි. එක් පුද්ගලයෙකු අරමුණු කරගෙන දෙන්නේනම් එය පෞද්ගලික දානයක් වෙයි. සංසරත්නය අරමුණු කරගෙන දෙනු ලබන දානය සංඝික දානයක් වෙයි. මේ දෙවර්ගයෙන් මහත් ඵල මහානිසංස වන්නේ සංඝික දානය බව බුදුරදුන් විසින් දේශනාකර ඇත. මහා ප්‍රජාපතීගෝතමී තමා විසින්ම පිළිවෙළ කළ (වස්ත්‍ර යුගලක්) විවරයක් තථාගතයන් වහන්සේට පූජාකිරීමට ගෙන ගොස් ඇයට අනුකම්පා කර පිළිගන්නා ලෙස ඉල්ලා සිටියාය. තෙවරක් ප්‍රතික්ෂේප කළ බුදුරදහු සංඝයාට දෙන ලෙසත් තමන්වහන්සේ ද එයට ඇතුළත් බවත් දෙසුන (සංඝෙ දෙහි ගොතමී සංඝෙ දින්නෙ අනං වෙව පූජිතො හවිස්සාමී සංඝො වානි)

M III .255, 292

40. දායාද

ද්වේ දායාදා

ආමිස දායාදය,
ධර්ම^o

ආමිස දායාද,
ධම්ම^o

දායාදය නම් උරුම වන දෙයයි. භෞතික දේ උරුමවීම ආමිස දායාදය වශයෙන්ද නිරාමිස වූ ධර්මය උරුම වීම ධම්ම දායාදය වශයෙන්ද හැඳින්වෙයි. ආමිස දායාදය නොව ධම්ම දායාදය උරුම කරගන්නා ලෙස භාග්‍යවතුන් වහන්සේ භික්ෂු සංඝයාට අවවාද කළහ.

('ධම්ම දායාදා හවථ මා ආමිස දායාදා')

M I.12

41. දුක්

ද්වේ දුක්ඛා

කායික දුක්,
මානසික^o

කායික දුක්ඛ,
මානසික^o

කායික දුක් සහ මානසික දුක් වශයෙන් දුක් දෙ වැදැරුම් වෙයි. මානසික දුක් ධම්ම දුක්ඛ වශයෙන්ද හදුන්වා ඇත. කයෙහි ස්වභාවය අනුව එහි ඇතිවන විවිධ දිරාපත්වීම්, රෝගාබාධ වැනි උපද්‍රව නිසා ඇති වන වේදනා කායික දුක්ට අන්තර්ගත වෙයි. ශෝකය, වැලපීම, අමනාපය, අසහනය වැනි සිතෙහි ජනිත වන දුක් මානසික දුක් වශයෙන් හැඳින්වෙයි.

D II.306, S V.209, Vbh .100

42 . දැනීම ලැබීමට හේතු

ද්වේ විජ්ජාභාගියා

සමථ,
විදර්ශනා

සමථ,
විපස්සනා

විද්‍යාව (විජ්ජා) වශයෙන් බුදුසමයෙහි හැඳින්වෙන ප්‍රඥාව ලබා ගැනීම සදහා ඉවහල් වන සමථ සහ විදර්ශන භාවනා විජ්ජාභාගිය ධර්ම වශයෙන් දක්වනු ලැබේ. සමථයෙන් මානසික සංසුන්බව, ඒකාග්‍රතාව හා ක්‍රියාකාරී (වැඩුණු) බව ඇති වෙයි, සියලු සංස්කාර ධර්මයන්ගේ අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම, ලක්ෂණ පසක් කරන්නේ විදර්ශනාවෙනි.

'සමථො ච විපස්සනාවානි, චිත්තෙකග්ගනා ච සංඛාර පරිග්ගහ විපස්සනා ඤාණඤ්ච'

A I .61

43 දුර්ලභ පුද්ගලයෝ

ද්වේ පුග්ගලො දුල්ලභා

පූර්වකාරී පුද්ගලයා,
කෘතවේදී^o

පුබ්බකාරී පුග්ගලො,
කතඤ්ඤා කතවේදී^o

අන් තැනැත්තෙකුට මූලින්ම උපකාරයක් කරණ පුද්ගලයා පූර්වකාරී වශයෙන්ද කළ උපකාරය අගයකරණ එය සිහියේ තබා ගන්නා පුද්ගලයා කෘතවේදී වශයෙන්ද හැඳින්වේ, ප්‍රතිඋපකාරයක් පිළිබඳ අපේක්ෂාවෙන් තොරව අනුන්ට උපකාර කිරීමට පෙළඹීම සාමාන්‍යයෙන් මිනිසුන් අතර

දුර්ලභ ගුණාංගයකි. එමෙන්ම තමන්ට අන්‍යයෙකු උපකාරයක් කළ බව දන්නා (කෘතඥ) හා තමන් ඊට ප්‍රති උපකාර කළ යුතු බව සිත තබා ගන්නා කෘතචේදී පුද්ගලයෝ දුර්ලභ වෙති.

A I .87

44. නෙළුම් මල් වර්ග

ද්වේ පද්‍යමානි

රතු නෙළුම්,
සුදු °

රත්ත පද්‍යම,
සෙන °

සුදු සහ රතු වශයෙන් නෙළුම් (පියුම්) වර්ග දෙකකි. වඩාත් ප්‍රකට වර්ගය සුදු නෙළුම්ය. සියපත් සහ සහස්පත් වශයෙන්ද නෙළුම් පිළිබඳව සඳහන් වේ. පියුම පිවිතුරු බවෙහි සංකේතයක් හෙයින් බුදු , පසේ බුදු, මහ රහත් උතුමන් පියුමට උපමාකර දැක්වීම බොහෝවිට සිදුවෙයි.

'උදේ ම පිපී මනාසුවඳ ඇති බොහෝ පෙනිවලින් යුත් සුදු පියුම සුවඳින් යුතුව පවතීද? එබඳු සුදු පියුමක් වැනි, අහසේ බබලන තිරු වැනි අංගීරස සර්වඥයන් වහන්සේ බලව'

'මහ මඟක් අසල දමාලූ කසල ගොඩක සුවඳ ඇති මනහර පියුමක් යම්සේ හටගන්නේද එසේම කෙලෙස්වලින් පිරුණු අන්ධ පුහුදුන් අතර පහළ වූ බුද්ධශ්‍රාවක තෙමේ තුවණින් බබලයි'

සංගීති සුත්‍රයේ පැවිද්දෝ (ශ්‍රමණයෝ) සිව් දෙනෙක් නෙළුම් / පද්ම වලට උපමාකර ඇත. ඒ මෙසේය. ස්ථාවර ශ්‍රමණයෝ (සමණාවල) රතු පද්ම ශ්‍රමණයෝ (සමණ පුණ්ධරීක) පද්ම ශ්‍රමණයෝ (සමණ පද්‍යමෝ) සුකුමාර ශ්‍රමණයෝ (සමණෙසු සමණ සුබ්‍රමාලෝ)

මහායානිකයෝ හා ථේරවාදීහු නෙළුම් මල පිරිසිදු බවේ සංකේතයක් ලෙස සලකති. බොද්ධ සංකේතයක් වශයෙන් බහුලව යෙදෙන පද්මය විහාර සිතුවම් වැනි කලා ශිල්ප ඇසුරේද නිරතුරුව හමුවෙයි.

J V. 37 D III .233, S I. 81, Dh .58,59 Vism 388

45. දෘෂ්ටි

ද්වේ දිවයි

ශාස්වත දෘෂ්ටිය,
උච්ඡේද °

සස්සත දිවයි,
උච්ඡේද °

ශාස්වත සහ උච්ඡේද වශයෙන් දෘෂ්ටි වර්ග දෙකක් වෙයි. පුද්ගලයා හා ලෝකය පිළිබඳ විග්‍රහයේදී ශාස්වතවාදීහු නිත්‍ය වූ පරිණාමයට පත් නොවන්නාවූ ආත්මයක් පවත්නා බව අවධාරණය කරති. ශරීරය හා ආත්මය එකිනෙකට වෙනස් බවද ඔවුහු උගන්වති. එහෙත් උච්ඡේදවාදියා දක්වන්නේ ආත්මය නම් ශරීරයම බව හා ශරීරය නිර්මාණය වී ඇත්තේ ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, පඨවී යන මූල ධාතුන්ගෙන් හෙයින් ඒවා විසිර යාමත් සමඟ ආත්මය මුලුමනින්ම විනාශ (උච්ඡේද) වන බවය. එහෙයින් මරණින් පසු ඉපදීමක් හෝ හට ගැනීමක් නැති බව ඔවුහු අවධාරණය කරති.

S III.98, 99

46. ධර්ම

ද්වේ ධම්මා

භව දෘෂ්ටිය,
විභව °

භව දිවයි,
විභව °

මරණින් මතු පැවැත්ම පිළිබඳව භවදෘෂ්ටිය හා විභව දෘෂ්ටිය වශයෙන් දාර්ශනිකයන් දැඩිව එල්ල ගන්නා ඉගැන්වීම් දෙකක් වෙයි. භව දෘෂ්ටිය ගන්නෝ ආත්මය වෙනස් නොවී සදාකාලිකව පවත්නා බව දක්වති. විභව දෘෂ්ටිය ගන්නෝ මරණින් මතු පවත්නා කිසිවක් නැති බව උගන්වති. එහෙයින් ඔවුහු සදාචාර ධර්මද ප්‍රතික්ෂේප කරති.

D III .212

47. ධර්ම

ද්වේ ධම්මා

ලෝකුත්තර ධර්ම,
ලොකික °

ලොකියධම්මා,
ලොකුත්තර °

අභිධර්ම පිටකයට අයත් ධම්මසංගණි ග්‍රන්ථයේ සඳහන්වන පරිදි කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර භවයන්හි යෙදෙන සියලු රූප සහ විඤ්ඤාණ

පදාර්ථයෝ ලෞකික ධර්ම ගණයට ද සෝතාපත්ති, සකදාගාමී, අනාගාමී, අර්හත් යන සතර මග සතර ඵලයෙන් හා බැඳෙන ධර්ම ලෝකෝත්තර ධර්ම වශයෙන් ද සංග්‍රහ වෙති.

Dhs 193, 245

48. ධර්ම

ද්වේ ධම්මා

රූප ධර්ම,
අරූප °

රූප ධම්ම,
අරූප °

අභිධර්මයෙහිදී සමස්ත සංස්කෘත, අසංස්කෘත ධර්ම පද්ධතිය ම වින්ත, වෛතසික, රූප, නිර්වාණ වශයෙන් හතරකට බෙදෙයි. ඒ අතුරින් රූප වශයෙන් දැක්වෙන භෞතික ධර්ම කොටස මෙහිලා රූප ධර්ම වශයෙන් හැඳින්වෙයි. ඉතිරි සියල්ල අරූප ධර්ම වශයෙන් ගෙන ධර්ම සියල්ල දෙකට යෙදා ඇත.

Dhs 193, 245, Vism 443, Cpd 262

49. ධර්ම

ද්වේ ධම්මා

ක්ෂාන්තිය,
සුවච බව

බන්ති,
සොරච්ච

බන්ති යනු ඉවසීමයි. රෞද්-රුද්‍රරූ නොවීමය. (‘තන්ථ කනමා බන්ති? යා බන්ති, බමනනා, අධ්වාසනනා අවණ්ඨික්කං, අනස්සුරොපො. අත්තමනනා චිත්තස්ස.’) දස පාරමිතාවන්ගෙන් එකක් වන ඉවසීම (ක්ෂාන්තිය) උසස් ම ආගමික ශික්ෂණය (නපස) වශයෙන් හදුන්වනු ලැබේ. (‘බන්ති පරමං නපො තිතික්ඛා’) ඉවසීමේ ගුණය ඇති පුද්ගලයාට අනුසස් පහක් ලැබේ.

1. හෙතෙම බහුතර ජනතාවගේ ඇසුර ලබයි.
2. ද්වේෂ පරවශ නොවෙයි.
3. බහුලව වැරදි නොකරයි.
4. සිහිනුවණින් යුතුව කලුරිය කරයි.
5. මරණින් මතු දෙව්ලොව උපදියි.

සුවච බව (සොරච්ච) යන්නෙන් ආත්ම සංවරය ඇති (පහසුවෙන් උපදෙස් දිය හැකි ගුණය ඇති) පුද්ගලයෙකු අදහස් වෙයි. එසේම කායික

වාචික සංවරය ඇතිවීම සුවච බවයි. ('නත්ථ කතමා සොරච්චං ? යො කායිකො අච්චික්කමො, වාචසිකො අච්චික්කමො, කායිකො වාචසිකො අච්චික්කමො, ඉදංචුච්චති සොරච්චං සබ්බොපි සීලසංවරො'.)

A I.82, III.254, J III.39

50. ධ්‍යාන

ද්වේ ක්‍රියානා

අරමුණු විමසන ධ්‍යානය,
ලක්ෂණ විමසන °

ආරම්භණුපනිජ්ඣානා,
ලක්ඛණ °

ක්‍රියානා, පදාර්ථ වශයෙන් දැවීම යන අරුත දෙයි. ප්‍රතිපක්ෂ නිවරණ දවාලන හෙයින් ක්‍රියානා නම්වෙයි. භාවනා කිරීමේ අරමුණු දෙආකාරයකට වැඩිය හැකිය. අරමුණ දෙස බැලීම එක් ක්‍රමයක් වන අතර අරමුණෙහි ලක්ෂණ දෙස බැලීම තවත් ආකාරයකි. අත්පසාලිනී අටුවාවට අනුව අෂ්ඨවිධ ධ්‍යාන ලබා ගැනීමේදී පටවි කසිණ ආදී වූ එක් අරමුණක් විෂයෙහි සිත වැඩීම ආරම්භණුපනිජ්ඣානා නමින් හැඳින්වේ. විදර්ශන භාවනාවේදී ත්‍රි ලක්ෂණ විෂයෙහි සිත යොමු කෙරෙන හෙයින් එය ලක්ඛණුපනිජ්ඣානා (ලක්ෂණ විමසන ධ්‍යානය) වශයෙන් හැඳින්වේ.

J V.251, DhA I.230

50. ධ්‍යාන

ද්වේ ක්‍රියානා

රූප ධ්‍යාන,
අරූප °

රූප ක්‍රියානා,
අරූප °

රූපාවචර ගණයට වැටෙන ධ්‍යාන හතරකි. මේවා ලබාගන්නේ සම්ථ භාවනා සඳහා වූ කර්මස්ථාන හතළිහෙන් එකක් වැඩීමෙනි. මීට අතිරේකව අරූපාවචර ගණයට වැටෙන ධ්‍යාන හතරක් ඇත.

D III.222, Dhs .56

51. ධුර

ද්වේ ධුරානි

ග්‍රන්ථ ධුරය,
විදර්ශනා °

ග්‍රන්ථ ධුර,
විපස්සනා °

භික්ෂුන් වහන්සේ නමකට ප්‍රගුණ කිරීමට තෝරාගත හැකි ධුර දෙකකි. ධර්ම විනය හැදෑරීම සඳහා වන ග්‍රන්ථ ධුරය ඉන් එකකි. ධර්ම ග්‍රන්ථ ඉගෙන ගැනීම, ඒවා විවරණය කිරීම, ධර්ම දේශනා පැවැත්වීම, ධර්මය ඉගැන්වීම වැනි කාර්යය ඊට අයත් වේ. විදර්ශනා ධුරය තෝරාගන්නා භික්ෂුන් වහන්සේ විසින් තම සම්පූර්ණ කාලය භාවනා වඩා අධිගම ලැබීම පිණිස කැප කළ යුතුයි. වැඩි විස්තර සඳහා දෙකේ වර්ගයේ අංක 86 බලන්න.

DhA I .8

52. නිවැරදි දෘෂ්ටිය
ඇතිවීමට හේතු

ද්වේ පච්චයා සම්මා
දිට්ඨියා

අනුන්ගෙන් දැනීම,
මනාව මෙනෙහිකිරීම

පරතොසොස,
යොනියොමනසිකාර

සත්වයා සහ ලෝකය පිළිබඳ නිරවද්‍ය අවබෝධය වූ සම්මා දිට්ඨිය ඇති වීම සඳහා පරතෝ සෝෂය සහ යෝනියෝ මනසිකාරය යන කරුණු හේතු වන්නේය. පරතෝසෝෂ යන්නෙන් අදහස් වන්නේ විශේෂයෙන් ම බුදුරජුන්ගෙන් හෝ වෙනත් ධර්ම කථිකයෙකු වෙතින් ධර්මග්‍රවණය කිරීමයි. යෝනියෝ මනසිකාරය නම් ක්‍රමානුකූලව මූල පටන් සාවධානව නුවණ මෙහෙයවා ලබා ගන්නා අවබෝධයයි.

AI .87, MI.294

53. පණ්ඩිතයෝ

ද්වේ පණ්ඩිතා

පැමිණිබර උසුලන්නා
නොපැමිණි බර භාර නොගන්නා

අගානං භාරං වහනී
අනාගනං භාරං න වහනී

පණ්ඩිතයෝ හෙවත් නුවණැත්තෝ වර්ග දෙකක් වෙති. මුල්වර්ගයේ අය පැමිණි බර-තමන්ට පැවරුණු කාර්ය භාරය- උසුලන්නෝය. දෙවන වග්ගයේ අය නුවණැති වන්නේ තමන්ට නොපැමිණි බර හෙවත් අයිති නැති කාර්යය

පිළිබඳ බර තමන්ට පවරා නොගැනීම මගිනි.

A I.84

54. පරිභෝග

ද්වේ පරිභෝගා

අභ්‍යන්තර පරිභෝගය,
බාහිර °

අභ්‍යන්තර පරිභෝගය,
බාහිර °

පරිභෝග දෙවැදෑරුම්ය. ආහාර පාන ගැනීමෙන් කරන්නේ අභ්‍යන්තර පරිභෝගයයි. හිසෙහි, දෑසෙහි, මුලු සිරුරෙහි තෙල් ගෑම වැනි දේ බාහිර පරිභෝගයයි.

Vin V.118

55 පරිත්‍යාග

ද්වේ පරිච්චාගා

ආමිස පරිත්‍යාගය,
ධර්ම °

ආමිස පරිච්චාගය,
ධර්ම °

ආමිස පරිත්‍යාග හා නිරාමිස පරිත්‍යාග වශයෙන් පරිත්‍යාග වර්ග දෙකකි. පසිඳුරන්ට ගෝවර වන භෞතික භාණ්ඩ දීම ආමිස පරිත්‍යාගය වන අතර ආධ්‍යාත්මික වූ ධර්මදානාදිය නිරාමිස පරිත්‍යාගය වෙයි. මේ දෙක අතුරෙන් නිරාමිස පරිත්‍යාගය වඩා උතුම් බව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ.

A I.92

56. පචාරණ

ද්වේ පචාරණා

පසලොස්වක,
තුදුස්වක

පණණරසී,
වාතුද්දසී

බෞද්ධ භික්ෂු භික්ෂුණී දෙපක්ෂයම වස්විසීමේ වාරිත්‍රය සම්පූර්ණ කරති. ඉන් තෙමසකට පසු පසොලොස්වක පොහෝ දින හෝ අමාවක දින පචාරණය කරණු ලැබේ. මෙහිදී සිදුවන්නේ උපෝසථාගාරයට රැස්වූ භික්ෂූන් / භික්ෂුණීන් වහන්සේලා එක් එක් තම තමන් විසින් ශික්ෂාපද බිඳීමක් කරන ලද බව දුටු හෝ ඇසූ හෝ සැකයක් ඇති කරගත් හෝ හිමිනමක් විසින් ඒ බව සබා මැද පවසනසේ ඉල්ලා සිටීමයි. තම පවිත්‍රබව

අනුන් ලවා සහතික කරවා ගැනීමක් සේ මෙය පෙනීයයි.

Vin I.155, II. 32

57. පවුල්

ද්වේ කුලානි

නෑ පවුල,
උපස්ථාන °

ඤානි කුලං,
උපථිඨාන °

බොද්ධ භික්ෂූන් වහන්සේලාට සහ භික්ෂුණීන් වහන්සේලාට අවශ්‍ය පිරිකර ලබා ගැනීම සම්බන්ධයෙන් පවුල් වර්ග දෙකක් අදාල වෙයි. තමන් වහන්සේලාගේ ඤානි පවුල් සහ උපස්ථායකයන් වන දායක පවුල් වශයෙනි.

Vism .91, A II.249

58. පාත්‍රා

ද්වේ පන්තා

ලෝභපාත්‍ර,
මැටි °

අයො පන්තො
මන්තික °

පිඬු සිඟායාමේදී භාවිතය සඳහා පාත්‍ර වර්ග දෙකක් අනුදැන වදාරා ඇත. යකඩ වලින් තැනූ පාත්‍රය හා මැටිවලින් තැනූ පාත්‍රය එසේ අනුදැන ඇති අතර ඒවායේ විශාලත්වය අනුව ලොකු පාත්‍ර (උක්කටඨ් පන්ත) මධ්‍යම පාත්‍ර (මජ්ඣම පන්ත) සහ කුඩා පාත්‍ර (මමක පන්ත) වශයෙන් වර්ග කර තිබේ.

Vin III.243, V.117

59. පාත්‍ර මණ්ඩල

ද්වේ පන්ත මණ්ඩලානි

ටින් වලින් තැනූ
ඊයන් °

තිප්‍රමයං,
සීසමයං

පාත්‍ර මණ්ඩලය හෙවත් පාත්‍රය තැබීමට භාවිත කරන පාදිකාව දෙ ආකාරයකට සාදා ගත හැකිය. බෙලෙක් (ටින් ලෝහය) සහ ඊයම් භාවිතකර සාදාගන්නා එම මණ්ඩල දෙක හැර රත්-රිදී වැනි ලෝහ වලින් සෑදූ ඒවා තහනම්ය.

Vin II.117, V.112

60. පාතිමොක්ඛ දේශනා කිරීමි

ද්වේ උපොසථා

තුදුස්වක,
පසළොස්වක

වාතුද්දසී,
පණ්ණරසී

බොද්ධ භික්ෂු-භික්ෂුණී සංඝයා විෂයෙහි බුදුරදුන් විසින් පනවන ලද ශික්ෂාපද ප්‍රාතිමෝක්ෂය නම් වූ අත්පොතක සංග්‍රහ කර තිබේ. ප්‍රාතිමෝක්ෂ උද්දේස නමින් හැඳින්වෙන සංඝ රැස්වීමකදී මෙම ශික්ෂාපද කියවා ඒවා උල්ලංඝනය කර ඇති පුද්ගලයන්ට විනයානුකූල ක්‍රියාමාර්ගයන් අනුගමනය කිරීම සිදුවන්නේ මේ අවස්ථාවේදීය. පෝය කිරීම නමින් පැවිද්දන් අතර පතළ මෙම ප්‍රාතිමෝක්ෂ උද්දේසය එය කරන දිනය අනුව වාතුද්දසී සහ පණ්ණරසී වශයෙන් දෙකකි. වන්දුමාසයේ 14 වන දින කරන උද්දේසය පණ්ණරසී වෙයි. වාතුද්දසී උපෝසථය කරනු ලබන්නේ කෙටි මාස වලදී ය. කෙසේ වුවද මෙහිදී දින ගණන් ගනු ලබන්නේ සම්පූර්ණ මාසය නොව අර්ධ මාසය (පක්ෂය) අනුවය. එහෙයින් දිග මාස වලදී උපෝසථය පසළොස්වක දිනයට වැටෙන අතර කෙටි මාසවලදී එය අමාවක දිනයට ගනු ලැබේ.

Vin I.101-104

61. පිත- පිත්වර්ග

ද්වේ පිත්තා

බද්ධ පිත්ත ,
අබද්ධ පිත්ත

බද්ධ පිත්ත ,
අබද්ධ පිත්ත,

පිත් වර්ග දෙකකි. බද්ධ පිත සහ අබද්ධ පිත වශයෙනි. බද්ධ පිත උකු මධුක තෙල් වල පාට ගන්නා අතර අබද්ධ පිත ආකුලී මලක පැහැය ගනියි. බද්ධ පිත ඇත්තේ හෘදය වස්තුව හා පෙනහලු අතර පිහිටි අක්මාවෙහි 'Liver' ය. අබද්ධ පිත දිය මත තෙල් බිඳක් මෙන් මස් නැති කොටස වන හිසකේ, ලෝම, දත්, නිය, ගොරෝස්සු හම හැර අන් හැම තැනම නිදහසේ පැතිර ඇත.

Vism .260

62. පිරිස් වර්ග

ද්වේ පරිසා

අ. ආමිසය ගරු කරන පිරිස,
ධර්මය °

ආමිසය ගරු පරිසා
ධම්ම °

ආමිසය ගරු කරන්නන් සහ ධර්මය ගරු කරන්නන් වශයෙන් දෙවිධියක පිරිස් වෙති. පළමු ගණයට වැටෙන්නෝ ආහාර, වස්ත්‍ර, මුදල්, කීර්ති, ප්‍රශංසා වැනි ලෝකික දේ බලාපොරොත්තු වෙති. එහෙයින් ඔවුහු ආමිස ගරුක වශයෙන් හැඳින්වෙති. මෙබඳු ගති ඇති පැවිද්දන් පිළිබඳව අංගුත්තර නිකායේ මෙසේ විස්තර වෙයි. "මේ හික්ෂුහු සුදුවත් හඳින ගිහියන් හමුවේ එකිනෙකා පිළිබඳ ප්‍රශංසා ගායනා කර ගනිති. එමගින් ලාභ සත්කාර ලබාගෙන ඒවා කෙරේ ගිජුව දැඩිව බැඳෙති. ධර්ම ගරුක වූ දෙවැනි පිරිස නියම දහම දැන ඊට ගරු කරති. ආමිස ලාභය කෙරේ නො ඇලෙති.

A I. 73, 74

ආ. නිසරු පිරිස,
සරු °

උච්චාන පරිසා,
ගම්භීර °

හික්ෂුන් වහන්සේලා අතර නිසරු පිරිස හා සරු පිරිස වශයෙන් ද බෙදුමක් කරනු ලබන්නේ පැවතුම්වල පවත්නා ලාමක බව හෝ ගැඹුරු බව අනුවය. උච්චාන පරිසා නමින් පෙළ පොතෙහි හැඳින්වෙන නිසරු ලාමක පිරිස නොගැඹුරු පැවතුම් ඇතිව, නොපිරුණු හිස් ඇතිව, වැඩ කටයුතු අධික කරගෙන, ලාමක කථාවල යෙදෙමින්, චිත්ත සමාධියකින් තොරව, විසිරගිය මනසින් යුතුව, අසමාහිතව, කැළඹුණු සිතින්, අසංවර ඉදුරන් ඇතිව වෙසෙති. මේ දුර්ගුණ ඉවත ලා සංවරව වෙසෙන හික්ෂුන් වහන්සේලා ගම්භීර පරිසා යනුවෙන් හඳුන්වා ඇත.

A I. 70

ඉ. ආර්ය පිරිස,
අනාර්ය °

අරිය පරිසා,
අනාරිය °

ආර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර නොගන්නා (උසස් නොවන) පිරිස අනාර්ය වශයෙන්ද අවබෝධ කර ගන්නා (උසස්) පිරිස ආර්ය වශයෙන්ද හැඳින්වේ.

A I. 71

ඊ. ධර්මවාදී පිරිස,
අධර්මවාදී °

ධම්මවාදී පරිසා,
අධම්ම °

ධාර්මික වූ හෝ අධාර්මික වූ හෝ ප්‍රස්තුතයක් විෂයෙහි විවාදයක් ඇතිකරගෙන එකිනෙකා දැනුවත් කර නො ගනිමින්, සමථයකට පත් නොවෙමින්, "මෙයමයි සත්‍ය. අන් සියල්ල බොරුය" යි දැඩිව පවසමින් හැසිරෙන පිරිස අධර්මවාදී පිරිසය. මෙයට ප්‍රතිපක්ෂ ගුණාංග ඇත්තෝ ධර්මවාදී පිරිස වෙති. තවද සංයුක්ත නිකායේ ධම්මවාදී සූත්‍රයට අනුව රාග , දෝෂ, මෝහ, ප්‍රභාතය පිණිස ධර්ම දේශනා කරන්නන්ගේ ඔහු ද ධර්මවාදී යකි.

A I. 75

උ. ධාර්මික පිරිස,
අධාර්මික °

ධම්මිකපරිසා,
අධම්මික °

දැහැමි ක්‍රියා වෙනුවට නොදැහැමි ක්‍රියා, විනයානුකූල පැවතුම් වෙනුවට විනය විරෝධී පැවතුම් ඇතිව අධර්මවාදී අවිනය වාදී පැවතුම් ප්‍රකටව පවතින පිරිසක් හැඳින්වෙන්නේ අධාර්මික පිරිස වශයෙනි. ඊට වෙනස් පැවතුම් ඇති පිරිස ධාර්මික පිරිස වශයෙන් හැඳින්වෙයි.

A I.70

63. පිරිවෙස් පිරිම

ද්වේ පරිවාසා

ප්‍රතිච්ඡන්ත පිරිවෙස් පිරිම,
අප්‍රතිච්ඡන්ත °

පට්ච්ඡන්ත පරිවාස
අපට්ච්ඡන්ත °

පරිවාසය නම් කිසියම් හික්ෂුනමක් සංසාදිසේස ආපත්තියකට පත්ව එය හෙළි නොකර සඟවා ගෙන සිටි කාලය වෙනුවෙන් ගත කරන හික්ෂිමේ කාලයයි. පට්ච්ඡන්ත හා අපට්ච්ඡන්ත පරිවාස යන ප්‍රභේද දෙක පරිවාර පාලියෙහි නමින් දක්වා ඇතත් විස්තර කර නැති . හෙයින් වෙනස අපැහැදිලියි.

Vin V.118

64. පිළිගැනීමේ

ද්වේ පටිඤ්ඤා

කයෙන් පිළිගැනීම,
කයට සම්බන්ධ දෙයකින්

කායේන,
කායපටිබද්ධෙන

පිළිගැනීමේ ක්‍රම දෙකක් දක්වා ඇත්තේ හික්ෂුන් වහන්සේලා යමක් භාර ගන්නා ආකාරය පැහැදිලි කිරීමේදී ය. කයෙන් පිළිගැනීම එක් ක්‍රමයක් වන අතර කය හා සම්බන්ධ යමකින් පිළිගැනීම තවත් ක්‍රමයකි. (පාත්‍රයකට වැනි කය හා සම්බන්ධ බඳුනකට ගැනීම නිදසුන්ය.)

Vin V.117

65. පිරිනිවන් පෑම

ද්වේ පරිනිබ්බානා

කෙලෙස් පිරිනිවීම,
ස්කන්ධ °

කිලෙස පරිනිබ්බාන,
බන්ධ පරිනිබ්බාන,

කෙලෙස් පිරිනිවීම නම් පංචස්කන්ධය පවතිද්දීම කෙලෙසුන් නසා සලපදිසේස පරිනිබ්බාන නමින් හඳුන්වන පරිදි නිවන් සුව වීදීමයි. මෙය සිදුවන්නේ අරහත් ඵලය ලබා ගැනීම සමගම ය. අනුපදිසේස පරිනිබ්බාන නමින් හැඳින්වෙන ස්කන්ධ පරිනිර්වාණය පංචස්කන්ධය බිඳීයාමත් සමග සිදුවෙයි.

It . 41, DhA II. 163

66. පුද්ගලයෝ

ද්වේ පුග්ගලා

බුදුරජාණන්වහන්සේ,
සක්විතිරජ

සම්මාසම්බුද්ධො,
වක්කවන්තිරාජා

එකේ වර්ගයේදී ඒක පුද්ගල වශයෙන් සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ හඳුන්වන ලදී. මුළු ලොවම එක් සේසත් කරන වක්‍රවර්ති රජ ද ඉතා දුර්ලභය. ඔහු පිළිබඳ ධර්ම ග්‍රන්ථ වල විස්තර කරන්නේ ධම්මකෝ (ධාර්මික) ධම්මරාජා (යුක්ති ධර්මයෙන් රජය පාලනය කරන්නා) වාතුරන්ත විජිතාවි

(සීවි දෙස ජයගත්) ජනපදන්ථාවරියප්පත්තෝ (ජනපද මනාව සංවිධානය කර ගත්) සත්තරතන සමන්තාගතො (සත් රුවනක් හිමි) යන වචන වලිනි

ඔහුගේ වර්තය විස්තර කර ඇත්තේ බෝධිසත්ව කෙනෙකුන්ගේ වර්තයට සමානව ය.

A I.76, D II.174, SA III.131, Dppn II.1343

67. පූජා

ද්වේ පූජා

ආමිස පූජා,
ධර්ම °

ආමිස පූජා,
ධම්ම °

ආමිස පූජා සහ ධම්ම පූජා වශයෙන් පිඳුම් වර්ග දෙකකි. විස්තර දෙකේ වර්ගයේ 55 අංකය බලන්න.

A I.93, SnA . A 1 93 SnA.350

68 පූජා ලැබීමට සුදුසු පුද්ගලයෝ

ද්වේ දක්ඛිණෙය්‍යා

ගෛකිෂ,
අගෛකිෂ

සෙට්ඨො,
අසෙට්ඨො

සෙට්ඨ (ශික්ෂණයෙහි නිරත) මෙන්ම අසෙට්ඨ (ශික්ෂණය නිම කළ) ආර්ය පුද්ගලයෝ දෙපිරිසම පූජා ලැබීමට සුදුසුසේය. (බ.16. දෙකේ වර්ගය)

A I.63

69. පාරිශුද්ධි / පිරිසිදුකම

ද්වේ පාරිසුද්ධියා

ශීල පාරිශුද්ධි,
මානසික °

සීල පාරිසුද්ධි,
චිත්ත °

පාරිශුද්ධිය හෙවත් පිරිසිදුකම සීල විසුද්ධි හා චිත්ත විසුද්ධි වශයෙන් ප්‍රභේද ගත කර දැක්වෙයි. සතර සංවර ශීලය මනාව සුරැකීම මගින් හික්ෂුත් වහන්සේ නමක් ශීල විසුද්ධිය ලබයි. එහෙත් චිත්ත විසුද්ධිය ලබන්නේ සමථ-විදර්ශනා සංඛ්‍යාත භාවනා වැඩීම මගින් සිත කෙළෙසුන්ගෙන් මුදාගැනීමෙනි.

Vism 587

70. ප්‍රතිඥා

ද්වේ පටිඤ්ඤා

කයින් අනුදැනීම,
වචනයෙන් °

කායෙන පටිඤ්ඤා,
වාචාය °

ප්‍රතිඥා කිරීම හෙවත් යමක් කළ බව පිළිගැනීම කයින් හෝ වචනයෙන් කළ හැකි ය. හික්ෂුන් වහන්සේ නමක් හෝ හික්ෂුණින් වහන්සේ නමක් ආපත්තියකට පත්වූ පසු ඒ බව කයින් හෝ වචනයෙන් අනුදැනීම පිළියම් කිරීමේදී අවශ්‍ය වෙයි.

Vin V.117

71 . ප්‍රතිසම්භිදා

ද්විසු ධානෙසු පටිසම්භිදා

ගෛකෂ භූමිය,
අගෛකෂ °

සෙන භූමිය,
අසෙන °

පටිසම්භිදා ඥාන හෙවත් විශ්ලේෂණාත්මක නුවණ ලබන භූමි අනුව දෙවැදෑරුම්ය. ගෛකෂ භූමියේදී ලබන ප්‍රතිසම්භිදාව සහ අගෛකෂ භූමියේදී ලබන ප්‍රතිසම්භිදාව වශයෙනි. අග්‍රශ්‍රාවක මහාශ්‍රාවක යන අයගේ සිව්පිළිසිඹියා අගෛකෂ භූමියට ඇතුළත්වෙයි. ආනන්ද ථෙර, චිත්තගහපති, ධම්මිකඋපාසක, බුජ්ජත්තරාඋපාසිකා යන අයගේ සිව්පිළිසිඹියා ගෛකෂ භූමියට ඇතුළත්වෙයි.

Vism .442

72. ප්‍රතික්ෂේප කිරීම

ද්වේ පටික්ඛෙපා

කයින් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම,
වචනයෙන් °

කායෙන,
වාචාය °

යමක් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම සඳහා මාර්ග දෙකක් වෙයි. එකක් නම් නිහඬව සිටිමින් අතක් ඔසවා කායිකව ප්‍රතික්ෂේප කිරීමයි. දෙවැන්න නම් වචනයෙන් ප්‍රතික්ෂේප කිරීමයි.

Vin V.117

73. ප්‍රත්‍යවේක්ෂා / පස්විකුම්

ද්‍රවිධං පච්චවේක්ඛනං

ප්‍රත්‍ය ලබන අවස්ථාවේ
සිව්වපස පරිභෝග අවස්ථාවේ

පච්චය පටිලාභ කාලෙ
පරිභෝග °

සිව්වපසය විෂයෙහි බෞද්ධ භික්ෂු භික්ෂුණීන් වහන්සේලා විසින් අනුගමනය කළ යුතු ක්‍රියා පිළිවෙතක් ලෙස ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කීරීම බුදුරජුන් විසින් වදාරා තිබේ. විවර, පිණ්ඩපාත, සේනාසන, ගිලානප්‍රත්‍යා, නම් වූ සිව්වපසය තමන් විසින් පරිභෝග කරන්නේ ධාර්මික අරමුණකින්දැයි තමන්ටම සිහිගන්වා ගැනීමක් එයින් අදහස් වෙයි. සිහිනුවණින් පරික්ෂාකර විවර පරිභෝග කරමි (පටිසංඛායෝනියො විවරං පටිසෙවාමි) මෙසේ සිව්වපසය පරිභෝගයේදී ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කළයුතුය. මෙය ප්‍රත්‍යය පිළිගන්නා අවස්ථාවේදී හෝ එය පරිභෝග කරන අවස්ථාවේදී කළ යුතු වෙයි.

Vism .43

74. ප්‍රථම ගුරුවරු

ද්වේ පුබ්බාවරියා

මෑණියන්,
පියාණන්

මාතා ,
පිතා

දරුවන් විධිමත් අධ්‍යාපනයකට යොමු වන්නට පෙර ඔවුන්ට හොඳ, නරක, කටයුතු, නොකටයුතු ක්‍රියා දෙමින් යහමග යවන්නෝ දෙමව්පියෝය. එහෙයින් මව සහ පියා පූර්ව ආචාර්ය දෙපල (මුල් ගුරුවරු දෙපල) වශයෙන් හඳුන්වා තිබේ.

A I.132

75. ප්‍රථම ගිහි ශ්‍රාවකයෝ

ද්වේ වාචික උපාසකා

තපස්සු ,
හල්ලුක

තපස්සු ,
හල්ලුක

බුදුරජුන්ගේ ප්‍රථම ද්වේවාචික උපාසක ශ්‍රාවකයෝ තපස්සු සහ හල්ලුක නම්

වෙළඳ සහෝදර දෙපල වූහ. උක්කලා ප්‍රදේශයෙන් පැමිණි ඔවුහු ගැල් පන්සියයක වෙළඳ බඩු පුරවාගෙන යන අතරමග රාජායතන රුක් මූල

බුදුවීමෙන් අටවන සතිය ගතකරමින් වැඩ සිටි බුදුරදුන් දැක විළඳ සහ මීපැණි පිළිගැන්වූහ. සිය ප්‍රථම ගෘහස්ථ ශ්‍රාවක දෙපලට අනුග්‍රහ පිණිස භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කේශධාතු පිරිනැමූ බව වාර්තාවේ. එවකට සගරුවන ලොව පහලව නොතිබී හෙයින් ඔවුහු බුදුසරණ හා දම් සරණ පමණක් ගත්හ. ද්වේවාචික උපාසකයන් යැයි හැඳින්වුණේ එහෙයිනි. බුදුන් ඔවුනට කේශ ධාතු දුන් බව අට්ඨකථාවේ සඳහන් වෙයි.

Vin I.3 , A I.26, Dppn

76. අ. ප්‍රඥා

ද්වේ පඤ්ඤා

ලෝකික ප්‍රඥාව,
ලෝකෝත්තර

ලෝකීය පඤ්ඤා,
ලෝකානන්තර °

ප්‍රඥා, පඤ්ඤා ; මෙය පුලුල් අර්ථයක් දෙන පදයකි. නුවණ, දැනීම, අවබෝධය යන තේරුම් දෙයි. කුසල් සිතක යෙදුන විදර්ශනා ඥානය මෙහිදී ප්‍රඥා යනුවෙන් අදහස්වෙයි.

ලෝකික මාර්ග හා බැඳුණු නුවණ ලෝකික ප්‍රඥාව සේ ද ලෝකෝත්තර මාර්ගය සමඟ බැඳුණු නුවණ ලෝකෝත්තර ප්‍රඥාව වශයෙන් ද නම් කරනු ලැබේ.

ආ. ආශ්‍රව සහිත ප්‍රඥාව,
ආශ්‍රවරහිත °

සාසව පඤ්ඤා,
අනාසව °

කාමාශ්‍රව, භවාශ්‍රව, දෘෂ්ටි ආශ්‍රව, අවිද්‍යාශ්‍රව නම් වූ චතුර්විධ ආශ්‍රව සහිත නුවණ සාශ්‍රව ප්‍රඥාව වශයෙන් ද ඒවායින් තොර නුවණ අනාශ්‍රව වශයෙන්ද හැඳින්වේ.

ඉ. නාම පිළිබඳ ප්‍රඥාව,
රූප °

රූප පඤ්ඤා,
අරූප °

වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන නාම ධර්ම හතර පිළිබඳ තත්ත්වය හදුනා ගැනීම නාම පඤ්ඤා වශයෙන් ද රූප ස්කන්ධය පිළිබඳව හදුනා ගැනීම රූප පඤ්ඤා නමින්ද දැක්වේ.

උ. සොමිනස සහිත ප්‍රඥාව,
උපේක්ෂා සහිත °

සොමනස්ස පඤ්ඤා,
උපෙක්ඛා °

ප්‍රථම ධ්‍යාන හතරෙහි තත්ත්වය නිරූපණය කරන විට ඒවා සෞම්‍යස් සහගත බව දැක්වෙන අතර පස්වන ධ්‍යානය උපේක්ෂා සහගත බව දක්වනු ලැබේ.

උ. අර්භන ප්‍රඥාව,
භාවනා °

දස්සන පක්ඛදා,
භාවනා °

දර්ශන භූමි ප්‍රඥාව අයත් වන්නේ සෝතාපත්ති මාර්ගයට ය. භාවනා භූමි ප්‍රඥාව ඉතිරි මාර්ග (සකදාගාමී, අනාගාමී, අරහත්) වලට අයත් වේ.

Vism .438

77. අ. සුව

ද්වේ සුධානි

ගිහි සුව,
පැවිදි °

ගිහි සුඛ,
පබ්බජ්ජා °

ගිහි සුවය වශයෙන් දැක්වෙන්නේ අගාරික පරිසරයක් තුළ සදාචාර සම්පන්න සාර්ථක ජීවිතයක් ගත කිරීමෙන් ලබන සැපතයි. ගිහි ජීවිතය හා බැඳුණු සැප හතරක් ගැන බුදුරදුන් වදාරා තිබේ. දැහැමිව උපයා ගත් ධනය හේතුවෙන් ඇතිවන අත්පී සුඛය, එම ධනය නිරවද්‍ය ලෙස භුක්ති විඳීමෙන් ලබන හෝග සුඛය, එම ධනය කිසිවකුට ණය නොවීමෙන් ලබන අනණ සුඛය, කිසිවකු විසින් දෝෂාරෝපණය කළ නො හැකි මට්ටමට වැරදි වලින් තොර ජීවිතයක් ගෙවීම නිසා ලබන අනවජ්ජ සුඛය යනු ඒ හතරයි. පැවිදි සුවය වන්නේ නිකැලැල් බඹසර විසීම හේතුවෙන් හික්ෂුනමක් ලබන ආස්වාදයයි. බණ භාවනා වැඩීමෙන් ධ්‍යාන හා මාර්ග එල ලබා නික්ලේගී ජීවිතයක් ගෙවීම තුළින් පැවිදි ජීවිතයේ සැපය සාක්ෂාත් කරගනු ලැබේ.

A I.80

ආ. කායික සුවය,
මානසික °

කායික සුඛ,
වෙනසික °

ශාරීරික ස්වස්ථතාව හා ලෙඩ රෝග නැතිව ජීවත් වීම මගින් ලබන්නේ කාර්යක සුවයයි. දුක් දොම්නස් නැතිව සැහැල්ලු පහන් සිතින් වාසය කරන විට ලැබෙන්නේ මානසික සුවයයි

A I. 81

ඉ. සාමීස සුවය,
නිරාමීස^o

සාමීස සුඛ,
නිරාමීස^o

සාමීස සුවය ලැබෙන්නේ ඉඳුරන් පිණවන රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ස්පර්ශ යන දේ ලබා විඳ ගැනීම මගින් ගුණ දහම් පුරා උසස් මානසික සාධන ලබා ගැනීම මගින් නිරාමීස සුවය ලැබේ.

A I. 81

උ. කම්සැප සුවය,
කම්සැප අතහැරීමේ^o

කාම සුඛ,
නෙක්ඛම්ම^o

පසිඳුරන් පිණවීමෙන් ලබන ආස්වාදය කාම සුඛ හෙවත් කම්සුව වශයෙන් හදුන්වන අතර ඒවා අතහැර දැමීම තුළින් ලබන සුවය නෙක්ඛම්ම සුඛ හෙවත් කම්සැප අතහැරීමේ සුවය ලෙස හැඳින්වෙයි.

A I. 80

78. බල

ද්වේ බලානි

පරීක්ෂා බලය ,
භාවනා කිරීමේ^o

පටිසංඛාන බල,
භාවනා^o

යම් කිසි හිමි නමක් “සිතින්, කයින්, මනසින් දුසිරිතෙහි යෙදීම මෙලොව මෙන්ම පරලොව ද අනර්ථය පිණිස හේතුවෙයි” යනුවෙන් විමසා බලා සුසිරිතෙහි යෙදේ නම්, පිවිතුරු මනසින් කල් ගෙවයි නම් එය පටිසංඛාන බල නම් වෙයි.

යම් කිසි හික්ෂුතමක් විවේකය, විරාගය, විමුක්තිය විෂයෙහි, ඇල්මෙන් සති, ධම්ම විවය, විරිය, පීති, පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන සජ්ත බොජ්ඣංග වර්ධනය කර ගන්නේ නම් එය භාවනා බල නම් වෙයි.

A I.52

79. බුදුවරු

ද්වේ බුද්ධා

සම්මා සම්බුදුරජ,
පසේ බුදු

සම්මාසම්බුද්ධ,
පච්චේකබුද්ධ

සම්මා සම්බුද්ධ සහ පච්චේක බුද්ධ (පසේ බුදු) වශයෙන් බුදුවරු දෙදෙනෙක් වෙති. එකේ වර්ගයේදී සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ පිළිබඳව දක්වන ලදී. පසේබුදුරජාණන් වහන්සේලා ස්වකීය උත්සාහයෙන් ම බුදුබව ලබන නමුත් ධර්ම දේශනා නො පවත්වති. ලෝකසත්වයාට චතුරාර්ය සත්‍යය උගන්වා වදාරන හෙයින් සම්මා සම්බුදුරජුන් දෙව් මිනිසුන්ට ගුරු. (සන්ථා දේවමනුස්සානා) ලෙස හඳුන්වන නමුත් පසේබුදුවරු එවැනි සම්මානයට පාත්‍ර නොවීම පිරිනිවන් පාති.

M III.68, A I.77, Dppn II. 94, 95

80. බුදුරජාණන්වහන්සේගේ දේශනා ක්‍රම

ද්වේ දෙසනා බුද්ධස්ස

කෙටියෙන් දේශනා කිරීම.
විස්තර වශයෙන් °

සංඛින්නෙන.
විත්ථාරණ

දහම් දෙසීමේදී අවස්ථානුරූපව කෙටියෙන් දේශනා කිරීම සහ විස්තර වශයෙන් දේශනා කිරීම බුදුවරුන්ගේ දේශනා ක්‍රම දෙකකි. ඇතැම් සූත්‍රවලින් හෙළිවන පරිදි බුදුරජුන් කෙටියෙන් දේශනා කළ දහම් පසුව සැරියුත්, මුගලන්, මහා කච්චායන වැනි ධර්මධර මහ රහතන් වහන්සේ නමක විසින් දීර්ඝ ලෙස විවරණය කිරීමද සිදු විය.

තවද බුදුවරු අනුප්‍රබ්බ කථා හෙවත් ක්‍රමානුකූලව ගැඹුරට යොමුවන ධර්ම දේශනා ක්‍රමය සහ සාමුක්කංසික ධර්ම දේශනා හෙවත් ශ්‍රාවකයා උපරිම සාධනය දක්වා ගෙන යන දේශනා ක්‍රමය ද අනුගමනය කළ බව සැලකිය යුතුය. සාමාන්‍ය ජනතාවට ධර්ම දේශනා කරන විට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රථම දේශනා ක්‍රමය යොදා ගෙන ශ්‍රාවකයාගේ මනස සරල වූ විට සාමුක්කංසික දේශනාව පවත්වති. බුද්ධිමත් ධර්ම සංවේදී ශ්‍රාවකයන්ට කෙටිල සමුක්කංසික දේශනා ක්‍රමයෙන්ම දම් දෙසති.

A I.53, M I.108, ThagA I .183.

81. අ. බුද්ධ චාරිකා

ද්වේ චාරිකා බුද්ධස්ස

ඉක්මන් ගමන් /මහා ගමනය,
නොයික්මන්ව කරණ ගමනය

තුරිත චාරිකා,
අතුරිත °

බුදුරදුන්ගේ දින වරියාවෙහි සචලෝසතුන්ගේ හිත සුව පිණිස කෙරෙන ඉක්මන් ගමනක් වූ තුරිත සහ නොයික්මන් ගමනක් වූ අතුරිත වශයෙන් චාරිකා ක්‍රම දෙකක් ඇතුළත් විය. සත්‍යාවබෝධයට සාමර්ථ්‍යය ඇති ශ්‍රාවකයෙකු බුදුනෙතට යොමුවූ විට උන්වහන්සේ ඔහු කෙතරම් දුර බැහැරක සිටියද සිය ප්‍රාතිභායඹ් බල මහිමයෙන් ඔහු වෙත තුරිත චාරිකාවෙන් වැඩම කොට ඔහුගේ කුසලතා පුබුදුවා ධර්ම දේශනා කරති. තුන් ගව්වක් දුරින් සිටි මහා කාශ්‍යප, තිස් යොදුනක් දුරින් සිටි ආලවක සහ අංගුලිමාල, හතළිස් පස් ගවුවක් ඇත සිටි පුක්කුසාහි යන ශ්‍රාවකයන් හමුවූයේ තුරිත චාරිකාවෙනි.

දිනපතා ජනානුකම්පාවෙන් ගම් නියම් ගම් වල සැරිසරමින් පිඬුගා වැඩිමේදී ගෙපිළිවලින් වැඩම කළේ නොයික්මන් ගමනිනි. පිඬුසිගා වැඩිමේදී හැර අතුරිත චාරිකා ක්‍රමයෙන් යොදුන් නමසියයක් නම මසක් ඇතුළත නිම කළ මහා මණ්ඩල චාරිකාව, යොදුන් නමසියයක් මාස අටකින් නිමකළ මජ්ඣම මණ්ඩල චාරිකාව සහ යොදුන් හයසියයක් මාස හතරකින් නිම කළ අන්තෝ මණ්ඩල චාරිකාවද මෙහි ලා සඳහන් කළ යුතුය.

DA I, 240-3, J I. 87, Dppn II.302

ආ. නිත්‍ය චාරිකා,
නිත්‍ය නොවන °

නිබද්ධ චාරිකා,
අනිබද්ධ °

බුදුරදුන්ගේ චාරිකා නිත්‍ය (නිබද්ධ) චාරිකා සහ නිත්‍ය නොවන (අනිබද්ධ) චාරිකා වශයෙන් ක්‍රම දෙකකි. උන්වහන්සේගේ චාරිකා යොදා ගනු ලැබුණේ දින වර්ෂාව සමඟ ගැලපෙන පරිද්දෙනි. සාමාන්‍ය වශයෙන් නොකඩවා කෙරෙන චාරිකා වූ නිබද්ධ චාරිකාවනට බාධාවක් නොවන පරිදි වෙනත් හදිසියේ යෙදෙන අනිබද්ධ චාරිකා යොදා ගැනීම උන්වහන්සේ ගේ සිරිත විය.

J III. .277, DA I .243.

82. බුද්ධ ගුණ

ද්වේ ගුණා බුද්ධස්ස

ස්වාර්ථසම්පත්තිය,
පරාර්ථ °

අත්තහිත සම්පත්ති,
පරහිත °

ස්වාර්ථය මෙන්ම පරාර්ථය ද සාධනය කිරීම සම්බන්ධයෙන් බුද්ධ වර්තය ආදර්ශයක් සපයයි. උත්තමයන්ගේ ගුණාංග දෙකක් වන මේවා සාධනය කිරීමේදී ප්‍රථමයෙන් ස්වාර්ථය ඉටුකර අනතුරුව පරාර්ථය ඉටු කරන සේ බුදුහු තම ශ්‍රාවකයන්ට අවවාද කළහ. තමන් වහන්සේ සම්බුද්ධත්වය ලැබීම තුළින් ස්වාර්ථය ඉටු කරගත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවනුව පරාර්ථය පිණිස වෙහෙස නොබලා සිය දිවියෙහි අවශේෂ භාගය කැප කළහ. එහෙයින් බුදුරජාණන් වහන්සේ අත්තහිත සම්පත්ති සහ පරහිත සම්පත්ති යන ගුණාංග දෙකින්ම සමන්විත වූහ.

Vismñ 258, 381, (දී.නි අට්ඨකථා ටීකා, සාරත්ථදීපනි ටීකා)

83. බුද්ධ වචන

ද්වීධා බුද්ධවචනානි

ධර්මය,
චිතය

ධම්ම ,
චිතය

සමස්ත බුද්ධ වචනය ධම්ම සහ චිතය වශයෙන් බෙදා දක්වනු ලැබේ. බුදුන් වදාළ සියලු ධම්ම දේශනා ධර්මය වශයෙන්ද හික්ෂු- හික්ෂුණී දෙපක්ෂය අරබයා පනවන ලද ශික්ෂාපද සමූහය චිතය වශයෙන්ද සංග්‍රහ කර ඇත. ධර්මය සහ චිතය දෙක තමන් වහන්සේ ගේ ඇවෑමෙන් ශාස්තෘත්වයෙහි ලා සලකන ලෙස භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පරිනිර්වාණයට මදකට පෙර වදාළහ.

(‘යො වො ආන්න්ද , මයා ධම්මො ච චිතයොච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සන්ථා’ 2 &

D II.156

84. හව / ඇතිවීම

ද්වේ හවා

කර්ම හවය,
උප්පත්ති °

කම්ම හව,
උප්පත්ති °

හව යනු වීමය, වේය, ඇතිවීමය. (හවතීති = හවවො) මෙය දෙපරිදි වේ. එනම්; කර්ම හවය හා උප්පත්ති හවයයි. සියලු හවගාමී කර්ම, කම්ම හවය නම් වෙයි. කර්ම හවය සැකෙවින් චේතනා සහ චේතනා සම්ප්‍රයුක්ත දැඩි ලෝභය ආදී ධර්ම කර්ම හව නම්වෙයි.

('නත්ථ කතමො කම්ම හවො පුඤ්ඤාභිසංඛාරො අපුඤ්ඤාභිසංඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො පරිත්තභුමකො වා මහා භුමකො වා අයං ට්‍රිච්චති කම්ම හවො')

කර්ම හවය යනු කුමක් ද? කාමාවචර භූමක වූ හෝ මහග්ගහභූමක වූ හෝ පුණ්‍යාභි සංස්කාරය ද අපුණ්‍යාභි සංස්කාරය ද ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාරය ද කර්ම හව නම් වෙයි.

කර්මය හේතුකොටගෙන උපන් ස්කන්ධයෝ උප්පත්ති හව නම්වෙයි. මෙහිලා කාමාවචර හවය රූප හවය අරූපහවය ආදී නව වැදෑරුම් හව ගැනේ

Vism .571, Vbh .137

85. හව චක්‍ර මූල

ද්වේ ධම්මමූලා
හවචක්කස්ස

අවිද්‍යාව,
තෘෂ්ණාව

අවිජ්ජා,
තණ්හා

හව චක්‍රයෙහි (කවයක් සේ විචරණය කෙරෙන සසර පැවැත්ම) මූලයන් දෙක ලෙස හැඳින්වෙන්නේ අවිද්‍යාව සහ තෘෂ්ණාව ය. අතීත හවය පිළිබඳ දක්වන විට අවිද්‍යාව මූලය වශයෙන්ද තෘෂ්ණාව ප්‍රාප්තිය සේ ද දැක්විය හැක. අනාගතය දක්වා පැවැත්ම දක්වන විට තෘෂ්ණාව මූලය සේ ද ජරා මරණ ප්‍රාප්තිය සේ ද දැක්වෙයි.

අවිද්‍යාව නම් චතුරාර්ය සත්‍යය නො දැනීමයි. ඇතැම් තැනක පටිච්චසමුප්පාදය නො දැනීම ද අවිද්‍යාව ලෙස දක්වා තිබේ.

තෘෂ්ණාව කාම තණ්හා, හව තණ්හා සහ විභව තණ්හා වශයෙන් ත්‍රිවිධ ය. පුනර්භවය ඇති කරන, සොම්නස හා රාගය දෙකින් යුතු ඒ ඒ තැන බැඳෙන තෘෂ්ණාව දුකෙහි සමුදයබව දම්සක් පැවසුම්සූත්‍රයෙහි දක්වා තිබේ.

Vism .578

86 භාවනා

ද්වේ භාවනා

සමථ භාවනා ,
විදර්ශනා °

සමථ භාවනා,
විපස්සනා °

බුදුසමයෙහි පිළිගැනෙන භාවනා ක්‍රම දෙකකි. එනම් සමථ හා විදර්ශනා වයි. වැඩි විස්තර බ. දෙකේ වර්ගයේ අ. 42

D III.273, A I.61

87. මරණ

දුට්ඨා මරණා

කාල මරණ,
අකාල °

කාල මරණ,
අකාල °

යමෙකුගේ කර්මය නිම වීමෙන් (කම්මකඛ්ඛය) ආයු කාලය නිම වීමෙන් (ආයුකඛ්ඛය) හෝ ඒ දෙක ම නිම වීමෙන් (උභයකඛ්ඛය) සිදුවන මරණය නිසි කලට සිදුවන මරණය යන අරුතින් කාලමරණය ලෙස හැඳින්වේ. අකාල මරණය සිදුවන්නේ ජනක කර්මයෙහි බලය වෙනත් අතුරු අනතුරකින් කපා හරිනු ලැබීමෙනි (උපච්ඡේදක)

Vism .229

88. මුඛාවිමි

ද්වේ විපරාමාසා

හිම,
චනලාභබ්

හිම විපරාමාසා,
චනගුම්බ

මඟියන් මංකොල්ල කන හොරු මුඛා විම සඳහා හිම කන්දක නැතහොත් වන ලැහැබක සැඟවී සිට ඔවුහු පහසුවෙන් මඟියන් වෙත කඩා පැන ඔවුන් සතු දෑ පැහැර ගනිති.

DA. 180

89. මිතුරෝ

ද්වේ මිත්තා

පැවිදි මිතුරා,
ගිහි °

අගාරික මිත්තො,
අනගාරික°

අපට ඇසුර සඳහා ගිහි මිතුරන් මෙන් ම පැවිදි මිතුරන් ද ලද හැකි ය. ගිහි මිතුරෝ සාමාන්‍යයෙන් කාරුණික සෙනෙහ ඇති පුද්ගලයෝ වෙති. ලෞකික අපේක්ෂා විරහිත පැවිදි මිතුරෝ විශේෂ ගුණාංගයන්ගෙන් පොහොසත්වෙති.

Nd² .51

90. මිසඳිටු අයට හිමිවන
ඉපදීම

ද්වේ ගතියො මිච්ඡා
දිට්ඨිකස්ස

නිරය,
නිරච්ඡාන

නිරය,
නිරච්ඡාන

මිථ්‍යා දෘෂ්ටිකයෝ මරණින් මතු නිරයෙහි හෝ නිරච්ඡාන යෝනියෙහි (නිරිසන් හවයෙහි) උපදිති පාප විපාක විදින්නවුන් උපදින නිරයයන් අතර වඩාත් බියකරු වන්නේ අවිච්චි මහා නරකයයි. නිරය හෙවත් අපාය පහත් උපත් හතරින් එකකි.

නිරච්ඡාන යෝනිය ඇත්තේ මනු ලොවමය. එය පහත් උපතක් මෙන්ම දුක්ඛදායක යෝනි තුනෙන් එකකි.

A I.60, S I.179

91. යාග

ද්වේ යාගා

ආමිස යාගය,
ධර්ම °

ආමිස යාග ,
ධම්ම °

යාග සංකල්පය පවත්නේ බ්‍රාහ්මණ ආගමෙහි වුවද බුදුරදුන් විසින් එයට නව අරුතක් ගන්වා දන්දීම සඳහා යොදාගෙන ඇති දානය, පරිත්‍යාගය යන අරුතින් ගත් විට බෞද්ධ යාගය ආමිස යාගය සහ ධම්ම යාගය වශයෙන් දෙවැදෑරුම්ව දැක්වෙයි භෞතික වස්තු දීම ආමිස යාග වන අතර ධර්ම දේශනා කිරීම, ධර්ම විවරණය, ධර්ම සාකච්ඡා කිරීම ආදිය ධර්ම යාගයයි .

A I.91

92. රත්න

ද්වේ රත්නානි

ආමිස රත්න,
ධර්ම °

ආමිස රත්න,
ධම්ම °

පදාර්ථ වශයෙන් ගත්විට 'රත්න' යනු සිත් අලවන, සිත් ගන්නා, සිත් වඩන, මහාර්ඝ, අතුලය, යන අරුත් දෙයි. රත්, මුතු , මැණික් , වලට යොදන වචනයකි. මෙහි දී ආමිස, ධර්ම යන දෙක රත්න වශයෙන් සඳහන් වෙයි. මෙහිදී රූපකාර්ථයෙන් වටිනා භෞතික වස්තු සියල්ලට ආමිස රත්න යන වචනයද ආධ්‍යාත්මික වූ නිරාමිස ධර්මයට ධර්මරත්න යන වචනයද භාවිත වෙයි.

A I.92

93. රාගයට හේතු

ද්වේ රාගය පච්චියා

සුභ නිමිත්ත
අනුවන මනසිකාරය

සුභ නිමිත්ත
අයොනිසො මනසිකාර

රාගය යනු ඇල්ම, ආශාවයි. මෙය ඇති වීමට හේතු දෙකකි එනම් සුභ නිමිත්ත හා අනුවණ මනසිකාරයයි. ප්‍රියංකර හා ආකර්ෂණීය වස්තුවක් (සුභ අරමුණක්) ඇසට-සිතට ගෝචර වූ විට රාගය ඇතිවෙයි. ඇසින් රූපයක් දැක එය සුභ වශයෙන් නිමිති වශයෙන් ගත්තේ නම් රාගය වැඩෙයි. මෙයට නිදසුන් පුවතක් විශුද්ධිමාර්ගයේ සඳහන්ය. ඒ මෙසේය, පැවිදි වූ අලුත වංගීස තෙර ආනන්ද තෙරුන් සමග පිඩු පිණිස වඩින්නේ එක් කාන්තාවක දැක ඇතිවූ රාගයෙන් පෙළී ' කාම රාගයෙන් පෙළෙමි මගේ සිත අතිශයින් රාගයෙන් දැවෙයි ගෝතම පුතණුවනි, එය නිවාගතහැකි ක්‍රමයක් අනුකම්පාකර කියනු මැනවි ' එයට පිළිතුරු දෙන ආනන්ද තෙරණුවෝ

'විපරිතසංඥාව/රාගය ඇතිවීමට හේතු වූ නිමිත්ත සිතින් දුරුකරනු' යයි දෙසුභ. ඒ අනුගමනය කළ වංගීස තෙර රාගය සිතින් දුරු කරගන්නේය. අයෝනිසෝ මනසිකාරය හේතුවෙන් ද රාගය ඇතිවෙයි

A I. 87, Vsim. 38, S I.185

94. රූප

ද්විවිධං රූපං

ඖලාරික රූප,
සුඛුම °

ඖලාරික රූපං,
සුඛුම °

රූපය ඖලාරික සහ සුඛුම වශයෙන් දෙ වර්ගයකට බෙදෙන්නේ එය සක්‍රීය වන ආකාරය අනුවයි රූප විසිඅටින් දහසයක් ඖලාරික රූප නමින් ද දොළසක් සුඛුම රූප නමින් ද හැඳින්වෙයි.

S III.47

95. රෝග

ද්වේ රෝගා

කයික රෝග,
මානසික °

කායික රෝග,
වෙනසික °

මිනිසුන්ට වැළඳෙන රෝග කායික රෝග සහ මානසික රෝග වශයෙන් දෙවැදෑරුම්ය. වා, පිත්, සෙම්, සහ එම ත්‍රිවිධ දෝෂ එකට යෙදීම සතු විපර්යාස, විෂම පැවතුම්, තමා විසින් ම යොදාගන්නා උපක්‍රම, කර්ම විපාක ආදී හේතුවෙන් ශරීරයට වැළඳෙන රෝග කායිකයි. කෙළෙසුන් හේතුවෙන් සිතෙහි ඇතිවන රෝග මානසිකයි. සාමාන්‍ය මිනිසුන් තරමක කාලයක් හෝ කායිකව නිරෝගීව සිටිනු දක්නට ලැබෙතත් මානසික වශයෙන් නිරෝගීව මොහොතක් සිටිනු දැක්ම දුර්ලභය.

A II.142

96. ලුණු වර්ග

ද්වේ ලොණා

ස්වාභාවික ලුණු
තනනලද°

ජානිමා,
කාරිමා

විනය පිටකයෙහි විවිධ ලුණු වර්ග සඳහන් වන අතර ඒවා ප්‍රධාන වශයෙන් ස්වාභාවික ලුණු (ජානිමා) සහ තනනලද (කාරිමා) වශයෙන් බෙදනු ලැබේ. ස්වාභාවික ලුණු වෙන් කිසිවකින් මිශ්‍ර කර නැති තනන ලද ලුණු කෘත්‍රිමය.

Vin V.118

97. ලෝක

ද්වේ ලෝකා

නාම ලෝකය,
රූප °

නාම ලෝක,
රූප °

ලෝකය විස්තර කිරීමේදී ඇතැම් විට ධර්මග්‍රන්ථවල එය නාම ලෝක හා රූප ලෝක වශයෙන් බෙදා දක්වා තිබේ. නාම යන්නෙන් වෙදනා, සංඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන හතර ගැණෙන අතර රූප යන්නෙන් සතර මහා භූත සංඛ්‍යාත භෞතික අංශය ගැණේ.

Vism 205

98. ලෝකපාලක හෙවත්
දේව ධර්ම

ද්වේ ලෝකපාලක ධම්මා /
දෙවධම්මා

විලී
බිය

හිරි,
ඔත්තප්ප

විලීබිය දෙක ලෝක පාලක ධර්ම ලෙස හැඳින්වේ. හිරි ඔත්තප් දෙක ශුක්ල ධර්ම හෙවත් හොඳ ධර්ම වශයෙන් ඉගැන්වෙයි. සියලු කුසල කර්ම සමග මේවා යෙදෙන බව කියනු ලැබේ . හිරි යන්නෙන් පවු කිරීමට ඇති ලජ්ජාව ද ඔත්තප් යන්නෙන් පවු කිරීමට ඇති බියද අදහස් වේ. මේ ගුණාංග දෙක දේවධර්ම වශයෙන් හා ලෝක පාලක ධර්ම වශයෙන් ද හඳුන්වා ඇත.

*'හිරිඔත්තප්ප සම්පන්නා සුක්ක ධම්ම සමාහිතා
සන්නො සප්පුරිසා ලොකෙ දෙව ධම්මාති වුච්චරේ'*

J.I.129, A.I.51

99. වස් එළඹීම

ද්වේ වස්සුපනායිකා

පෙරවස් එළඹීම,
පසුවස් °

පුර්මක,
පච්ඡිමක °

පෙරවස් සහ පසු වස් වශයෙන් වස් විසීම දෙකකි ජුනි හෝ ජූලි මාසයක උදාවන ඇසල පුන් පෝ දිනට පසුදින වස් සමාදන් වීම පෙර වස් (පුර්මක) එළඹීම වන අතර ඊට මසකට පසු වස් සමාදන් වීම පසුවස් (පච්ඡිමක) එළඹීම වෙයි. පසුවස් එළඹෙන්නේ කිසියම් හේතුවක් නිසා පෙරවස්

එළඹෙන්නට අසමත් වූ හික්ෂුන් වහන්සේලා විසිනි. උන්වහන්සේලාට කසීන විවර පිළිගැනීමේ හිමිකම නො ලැබේ.

Vin I.137, Vin II .9, A I.51

100. විනය

ද්වේ විනයො

ගිහි විනය
පැවිදි °

*අගාරික විනය,
අනගාරික°*

විනය යනුවෙන් අදහස්කරන්නේ හික්මීමයි. කායික වාචික සංවරයයි. එය ගිහි විනය සහ පැවිදි විනය වශයෙන් දෙ පරිදි වෙයි. අටුවාවලට අනුව ගිහි පුද්ගලයන් විසින් පිළිපැදියයුතු නීති රීති ගිහි විනය නම්. (*අගාරික විනය*) දස අකුසල් නොකිරීම ගිහි විනයට අයත් වෙයි. තවද සීගාලෝවාද සහ මංගල සූත්‍රවල එත කරුණු ද ගිහි විනය ලෙස හැඳින් වෙයි. පැවිද්දන්ට සීමිත විනය නීති පැවිදි විනය නම් වෙයි (*අනගාරික විනය*) පාරාජික ආදී සත්තාපතික්ඛන්ධ විනය නීති හා වතුපාරිශුද්ධි ශීලය රැකීම මෙයින් අදහස්කරයි.

SnA .299, 403

101. විභංග

උභතො විභංග

හික්ෂු විභංග,
හික්ෂුණි °

*හික්ඛු විභංග,
හික්ඛුනි °*

හික්ඛු විභංග හා හික්ඛුනි විභංග වශයෙන් සුන්ත විභංග නම් වූ (පරාජික සහ පාවිත්තිය ශික්ෂා-සුන්ත පිළිබඳ විවරණය) විනය සංග්‍රහය දෙආකාර කොට දක්වන්නේ හික්ෂුන් වහන්සේලාට අයත් නීති සහ හික්ෂුණින් වහන්සේලාට අයත් නීති දෙවර්ගය ම එහි ඇතුලත් කොට ඇති හෙයිනි.

DA 13, Sp 15

102. විමුක්ති

ද්වේ විමුක්ති

මානසික විමුක්ති,
ප්‍රඥා °

වෙනො විමුක්ති ,
පඤ්ඤා °

මානසික විමුක්තිය (වෙනො විමුක්තිය) ලැබෙන්නේ විත්ත සමථය මගින් වන අතර එය අර්හත් මාර්ගය හා සම්බන්ධය. ප්‍රඥා විමුක්තිය (පඤ්ඤා විමුක්තිය) අර්හත් ඵලය හා සම්බන්ධ අතර එය විදර්ශන නුවණින් ලැබේ. වෙනො විමුක්තිය සමථ භාවනාවෙන්ද පඤ්ඤා විමුක්තිය විපස්සනා භාවනාවෙන්ද ලැබේ.

A I. 83, A IV . 119

103. විනය

ද්වේ විනයා

හික්ෂු විනය,
හික්ෂුණී °

හික්ඛු විනය,
හික්ඛුනී °

බුදුරදුන් විසින් හික්ෂුත් වහන්සේලාට වෙනම ද හික්ෂුණීත් වහන්සේලාට වෙනම ද ශික්ෂාපද පනවා තිබේ. හික්ෂු විනයට ශික්ෂාපද 227 ක් ද හික්ෂුණී විනයට ශික්ෂාපද 311 ක් ද ඇතුළත්ය.

Vin V.118

104 විනයනීති/සික්ෂාපද
පැනවීමට හේතු

ද්වේ අත්ථවසෙන
සික්ඛාපද පඤ්ඤත්තං

සංඝයාගේ යහපත පිණිස,
මනස හික්මවීම පිණිස

සංඝ සුවිඤ්ඤාය,
° සුභරතාය

බුදුරදුන් හික්ෂු සමාජය උදෙසා විනය නීති පැනවූයේ අරමුණක් ඇතිවය. එය සමාගර විටෙක දෙකක් වශයෙන්ද සමහර විට දහයක් වශයෙන්ද අංගුත්තර නිකායෙහි දක්වා තිබේ. දෙකක් වශයෙන් දක්වන විට දෙවැන්නෙන් දක්වා ඇති මනාව හික්මවීම පිණිස (සංඝ සුභරතාය) යන්න දහයක් දක්වන විට දක්වා නැත ඒ වෙනුවට සංඝයාගේ පහසුව පිණිස (සංඝ ආසුනාය) යන්න දැක්වෙයි. පරාජික පාලියේ දැක්වෙන්නේ ද එලෙසින්මය. ඉතිරි අංග

නමයේ ම අරමුණ මනාව හික්මවීම යන්නෙන් හැඟවෙන හෙයින් මෙහි අර්ථ විරෝධයක් නො පෙනේ.

A I.98, Vin III.24

105. විරෝධතා

ද්වේ පටික්කොසා

කායික විරෝධය,
වාචික °

කායික පටික්කොසා,
වාචසික °

සංඝ කර්මයකදී විරුද්ධතාව පල කිරීමේ ක්‍රම දෙකකි. කායිකව විරෝධය දක්වන්නේ නිහඬව සිටිමින් අතක් ඔසවා විරුද්ධඛව දක්වා සිටීමෙනි. වාචික විරෝධය වචනයෙන් ප්‍රකාශ කරණු ලැබේ.

Vin I. 115, V.117

106. වීර්ය කිරීම

දුච්ඛං වීරියං

කායික උත්සාහය,
මානසික °

කායික,
වෙනසික °

වීර්ය කිරීම කායිකව මෙන්ම මානසිකව ද කළ හැකය. දැන දෙපය වෙහෙසා වැඩ කිරීම සාමාන්‍ය වශයෙන් කරන කටයුත්තක් වන අතර මානසික වෙහෙස වීම අධ්‍යාපනය, භාවනාව වැනි කටයුතු වලදී කෙරෙන්නකි. හික්මුණමකගේ දින වරියාවෙහි සක්මන් භාවනාවෙන් හා හිඳගෙන භාවනා කිරීමෙන් ආචරණීය ධර්මයන්ගෙන් සිත නිදහස් කර ගැනීමට වැයම් කිරීම කායික වීර්යට අයත් බව අටුවාවේ විස්තර කෙරේ. කෙළෙස් නූපදින තත්ත්වයට මගේ සිත වැඩෙන තුරු මම මේ ලෙනෙන් පිටතට නො එමෙයි සිතා හෝ මේ පළහින් නො නැගැටිමිසි සිතා හෝ එක් සිතින් වැයම් කිරීම මානසික වීර්ය බව කියැවේ.

Vin IV.72, V.118

107 විරය (දුෂ්කර)

ද්වේ පධානානි

ගිහි විරය
පැවිදි °

ගිහි පධාන
පබ්බජ්ජා °

විරය වැඩිම දෙකකි ගිහියන් විසින් වඩන විරයය ගිහි පධාන වශයෙන්ද පැවිද්දන් වඩන විරයය පබ්බජිත පධාන වශයෙන්ද හැඳින්වේ. ගිහියා විරය වඩන්නේ ආහාර, ඇඳුම්, නිවාස, ඖෂධ ආදිය සම්පාදනය කර ගැනීම පිණිසය. පැවිද්දා සියලු උපධිත් ක්ෂය කිරීම පිණිස විරය වඩයි. මේ අතුරින් පැවිද්දන්ගේ විරය උතුම් බව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ.

A I.93,

108. වේදනා

ද්වේ වේදනා

කායික වේදනා ,
මානසික °

කායික වේදනා ,
වෙනසික °

කායික සහ මානසික වශයෙන් වේදනා දෙකකි. පසිඳුරන්ට දැනෙන සුඛ-දුක්ඛ වේදනා කායිකයි. සිතට ඇතිවන දුක් දොම්නස් මෙන්ම සුව-සොම්නස් මානසිකයි.

Vbh A .101, S IV.231

109. වැරදි

ද්වේ වජ්ජානි

මෙලොවදීම විපාක දෙන වැරදි
පර ලොවදී විපාක දෙන °

දිට්ඨධම්මික වජ්ජ
සම්පරායික °

මෙලොව වශයෙන්ම විපාක දෙන වැරදි වලට දිට්ඨ ධම්මික වජ්ජ යන නමින් ද පරලොවදී විපාකදෙන වැරදි වලට සම්පරායික වජ්ජ යන නමින් ද සඳහන් වී තිබේ.

A I.48

110. වැරදි

ද්වේ වජ්ජානි

ලෝක වජ්ජ
පනවනලදවැරදි

ලෝක වජ්ජ
පඤ්ඤාන්ති °

'ලෝක වජ්ජ' යනුවෙන් අදහස් වන්නේ දස අකුසල කර්මපථයන්ය. පැවිද්දන්ට පමණක් පනවනලද නීති කඩකිරීම පඤ්ඤාන්ති වජ්ජ නම්.

Miln

111. වර්ධන භූමි

ද්වේ වච්චන භූමි

උපචාර භූමි,
අර්පණා °

උපචාර භූමි,
අප්පනා °

භාවනා යෝගියෙකු විසින් ප්‍රතිභාග නිමිත්ත (සිත තුළට ආරෝපණය කරගනු ලැබූ භාවනා අරමුණ) වර්ධනය කිරීම භූමි දෙකක කරනු ලැබේ. විශුද්ධි මාර්ගයෙහි උපචාර භූමි හා අර්පණා භූමි වශයෙන් හඳුන්වන්නේ ඒවාය.

බ. දෙකේ වග්ගේ 115

Vism .152, Sn .76

112. වෘද්ධි

දුච්චො චුද්ධි

ආමිස වෘද්ධිය,
ධර්ම °

ආමිස චුද්ධි,
ධර්ම °

චුද්ධි, වෘද්ධිය යනු පදගතාර්ථ වශයෙන් වැඩිවීම, වර්ධනය යන අදහසයි. ඒ අනුව කෙනෙකුගේ දියුණුව මේ දෙකින්ම හෝ එකකින් වියහැකිය. ආමිස වෘද්ධිය වශයෙන් හඳුන්වන්නේ කාම වස්තු වශයෙන් ලබා ගන්නා සමෘද්ධියයි. ආධ්‍යාත්මික සමෘද්ධිය හඳුන්වන්නේ ධර්ම වෘද්ධිය වශයෙනි.

A I.94

113. සංඝයා වහන්සේලා

උභතො සංඝ

හික්ෂු ,
හික්ෂුණී

හික්ඛු සංඝ,
හික්ඛුනී °

බොද්ධ සංඝ සමාජය හික්ෂු සංඝයාගෙන් සහ හික්ෂුණී සංඝයාගෙන් සමන්විතය. මේ දෙපක්ෂයට වෙන වෙනම විනය නීති පද්ධති දෙකක් තිබේ. ආරම්භය අනුව බලන විට හික්ෂු සංඝයා හික්ෂුණී සංඝයාට වඩා ජ්‍යෙෂ්ඨය.

Vin II.255

114. සංඝභේද

ද්විති ආකාරෙහි සංඝො
හිජ්ජති

ක්‍රියා මගින් භේදවීම,
සලාක බෙදීමෙන් °

කම්මෙන් හිජ්ජති,
සලාකග්ගාහෙන් °

සංඝයා භේදවන ආකාර දෙකකි. සංඝ කර්මයක් කිරීමේදී එක් කණ්ඩායමක් විසින් අනෙක් කණ්ඩායමට නොදන්වා එය කළහොත් කර්ම මගින් වන භේදය සිදු වෙයි. ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා ගනු ලබන සලාක (ඡන්ද පත්‍රිකා ලෙස භාවිත වන ඉරටු වැනි යමක්) බෙදා දීමේදී පක්ෂග්‍රාහීව කිරීමෙන් සලාක බෙදීමෙන් සිදුවන සංඝභේදය ඇතිවෙයි.

Vin V.117

115. සමථයට පක්කිරීම

ද්විති සමථෙහි සම්මති

පුද්ගලයා ඉදිරියේ,
වැඩිකැමැත්තට

සම්මුඛාවිනය,
යෙභුය්‍යසිකා

විවාද,අනුවාද, ආපත්ති, කිව්ව වශයෙන් වතුර්විධ වන අධිකරණයන් (අර්බුද) පිළිබඳව ක්‍රියා කරන ක්‍රම හතක් සඳහා අධිකරණ සමථ වශයෙන් විනයෙහි දැක්වෙයි. සම්මුඛා විනය සහ යෙභුය්‍යසිකා නමින් හැඳින්වෙන්නේ ඉන් සමථ ක්‍රම දෙකකි. පුද්ගලයන් ඉදිරියේදී ම සමථයකට පත් කිරීම සම්මුඛා විනය වශයෙන්ද වැඩි කැමැත්තට ඉඩදී සමථයකට එළැඹීම යෙභුය්‍යසිකා වශයෙන්ද හඳුන්වනු ලැබේ.

Vin II. 84, 93

116.අ. සමාධි

ද්වේ සමාධි

උපචාර සමාධිය,
අර්පණා °

උපචාර සමාධි,
අප්පනා °

සමාධි නම් 'කුසල් සිත් පිළිබඳ එකඟච්චයි' (කුසලචිත්තකර්මනා සමාධි) එහි ප්‍රභේද රාශියක් ඇත. උපචාර සමාධි සහ අර්පණා සමාධි වශයෙන් සමාධි වර්ග දෙකක් දක්වනු ලබන්නේ සමාධියෙහි ප්‍රමාණය අනුවය. සමාරම්භක සමාධිය උපචාර වශයෙන් හඳුන්වනු ලබන අතර එය තීව්‍ර වූ විට හෙවත් උපරිම සමාධිය සාධනය වූ විට අර්පණා වශයෙන් හඳුන්වනු ලැබේ.

Vism .85

ආ. ලෞකික සමාධිය,
ලෝකුත්තර °

ලොකිය සමාධි,
ලොකුත්තර °

ලෞකික සහ ලෝකෝත්තර වශයෙන්ද සමාධි ප්‍රභේද දැක්වේ. කාම, රූප, අරූප ලෝකයන් හා බැඳුණු කුසල් සිතෙහි ඒකාග්‍රතාව ලෞකික සමාධිය වන අතර සෝවාන් ඵලය, සකදාගාමී ඵලය, අනාගාමී ඵලය හා අරහත් ඵලය හා බැඳෙන විත්තේකග්‍රතාව ලෝකෝත්තර සමාධියයි .

Vism .85

ඉ. ප්‍රීති සහිත සමාධිය,
නිර්ප්‍රීතික °

සප්පිතික සමාධි,
නිප්පිතික °

චතුර්විධ ක්‍රමය යටතේ දැක්වෙන ප්‍රථම හා ද්විතීය ධ්‍යාන ද පංචවිධ ක්‍රමය යටතේ දැක්වෙන ප්‍රථම, ද්විතීය සහ තෘතීය ධ්‍යාන ද ප්‍රීතිය අංගයක් වශයෙන් යෙදෙන හෙයින් සප්‍රීතික හෙවත් ප්‍රීතිය සහිත සමාධි වෙයි. ඉතිරි ධ්‍යාන දෙක නිෂ්ප්‍රීතික හෙවත් ප්‍රීතිය රහිත සමාධි වෙයි.

Vism 85

ඊ. සැප සහිත සමාධිය ,
උපේක්ෂාව සහිත °

සුඛ සහගත සමාධි ,
උපෙක්ඛා °

චතුර්විධ ක්‍රමය යටතේ ඇති මුල් ධ්‍යාන තුන ද පංචවිධ ක්‍රමය යටතේ ඇති මුල් ධ්‍යාන හතරද ඒවායේ ධ්‍යානාංග අතර සැපය (සුඛ) යෙදුන හෙයින් සැප සහිත සමාධි වශයෙන් හැඳින්වේ. ඉතිරි ධ්‍යාන උපෙක්ඛා සහගත හෙයින් මැදහත් බව සහිත සමාධි වෙයි.

Vism. 85

117. විපුලභාවයන්

ද්වේ වෙපුල්ලා

ආමිස විපුලබව,
ධර්ම °

ආමිසවෙපුල්ල ,
ධම්ම °

විපුල බව හෙවත් සමාධිමත් වීම ආමිස වශයෙන් සහ ධර්ම වශයෙන් දෙවැදෑරුම්ව දක්වා තිබේ. බාහිර භෞතික ධන ධාන්‍යාදියෙන් සශ්‍රීක වීම ආමිස සමාද්ධිය වන අතර සද්ධා, සති, පඤ්ඤා, පුඤ්ඤ යන මේවායින් සරු වීම ධර්ම සමාද්ධිය වෙයි.

A I.94, Vism 212, 619

118. සද්ධර්මය නැතිවීමට/
අතුරුදහන් වීමට හේතු

ද්වේ සද්ධම්මා
අන්තරධානියා ධම්මා

වැරදිලෙස ප්‍රකාශ කිරීම,
වැරදි අදහස් දීම

දුන්නික්ඛින්න,
දුන්නිත පදව්‍යඤ්ඡනන්ථා

සද්ධර්මය ලොචිත් අතුරුදහන් වීමට හේතු දෙකක් බලපායි. එකක් නම් ධර්මය වරදවා ප්‍රකාශ කිරීමයි. අනෙක නම් වැරදි අදහස් දීම හෙවත් සාවද්‍ය අර්ථකථන ඉදිරිපත් කිරීමයි.

A I.59

119. සත්‍ය

ද්වේ සච්චානි

සම්මුති සත්‍යය,
පරමාර්ථ °

සම්මුතිසච්ච,
පරමන්ථ °

බුදුරජාණන් වහන්සේ ඇතැම් ධර්ම දේශනා ජන සම්මත බස් වහර හා සංකල්ප ඇසුරෙන් ඉදිරිපත් කළ අතර තවත් ධර්ම දේශනා දාර්ශනිකවූත් උපමා රූපක චිරහිත වූත් ශෛලියකින් දේශනා කළ බව පැවසෙයි. මෙම වෙනස පසු කලෙක අටුවාවාරීන් විසින් සම්මුති සත්‍යය සහ පරමාර්ථ සත්‍යය වශයෙන් සංකල්පීය ප්‍රභේදයක් බවට වර්ධනය කරන ලදී. සම්මුති සත්‍යය ජනකාන්තවූ සම්මුති, සම්මුති බහුල සංකල්ප ඇසුරෙන් දේශිත ධර්මය බවත් පරමාර්ථ සත්‍යය භාව සාධනයෙන් දාර්ශනික ලෙස දේශිත ධර්මය බවත් කියනු ලැබේ. සම්මත ජනවහරින් පරමාර්ථ ධර්මය ඉදිරිපත් කළ නොහැකි බව බෞද්ධ දාර්ශනිකයෝ පවසති.

Miln .160

120. අ. සිල් / සීල

දුච්චං සීලං

චාරිත්‍ර ශීලය,
චාරිත්‍ර °

චාරිත්ත සීල,
චාරිත්ත °

ශීලය නම් :- සතුන් මැරීමෙන් වලකින්නාගේ හෝ වත්පළිවෙත් පුරන්නාගේ හෝ චේතනා ශීලය නම්වෙයි. (පාණානිපානාදීනි චා චිරමන්තස්ස චත්තපටිපත්තිං චා පුරෙන්නස්ස චේතනාදයො ධම්මා) ශීලය වනාහි සෑම කුසලයකටම පදනමවෙයි. ශීලයෙහි පිහිටා භාවනා කිරීමෙන් නිවන් පසක්කරෙයි. ශීලය සංසාර සාගරයෙන් එතරවීමට පිහිටවන රත් නැවකට සමානකර ඇත. ශීලානි සංස පහක් ගැන සඳහන්වෙයි. පහේ වර්ගයේ ව. බ. ශීලයෙහි අනුසස්. උඩු සුලඟටත් යටි සුලඟටත් හමායන සිල්සුවදට සමාන සුවදක් නැත.

(සීල ගන්ධ සමෝ ගන්ධො - කුතො නාම හවිස්සති යො සමං අනුචානෙ ච - පටිචානෙ ච වායති.)

පන්සිල්, අටසිල්, දසසිල්, ආදී ශීලයෙහි ප්‍රභේද රාශියක් පෙන්නා ඇත. එනම් පහත සඳහන් පරිදිය.චාරිත්‍ර ශීලය කළ යුතු -පිළිපැදිය යුතු දේ පිළිබඳව ය. ශීලය විග්‍රහ කිරීමේදී බුදුරජුන් විසින් මේ අංශ දෙකම පැහැදිලිව දක්වා තිබේ.

ආ. ආභිසමාචාරික ශීලය,
ආදිබ්‍රහ්මචරියක °

ආභිසමාචාරික,
ආදිබ්‍රහ්ම චරියක °

විශුද්ධි මාර්ගයෙහි දැක්වෙන්නේ ආර්ථික අෂ්ටමක ශීලය හැරෙන විට අන් සියලු ශීලයන් ආභිසමාචාරික වන බවයි. හික්ෂු හික්ෂුණී විනය සම්බන්ධයෙන් නම් බන්ධක (චුල්ලවග්ග හා මහා වග්ග) යන්හි දැක්වෙන වත් සියල්ල ආභිසමාචාරික ශීලයයි. උභතෝ විභංගයෙහි එන ශික්ෂාපද සමූහය ආදි බ්‍රහ්මචරියක ශීලයයි. ශික්ෂා පාරිශුද්ධිය බ්‍රහ්මචරියාව මුල් කරගෙන ඇරඹෙන හෙයින් මේ නම ව්‍යවහාර වෙයි.

Vism 11,12, A III.14

ඉ. විරති °,
අවිරති °

විරති °,
අවිරති °

ශීලයෙහි දී නො කළ යුතු යැයි නිර්දේශිත කටයුතු වලින් වෙන්වීම විරති ශීලයයි. කළ යුතුයැයි නිර්දේශිත දේ කිරීම අවිරති සීලයයි.

ඊ. නිශ්‍රිත °,
අනිශ්‍රිත °

නිස්සිත °,
අනිස්සිත °

මතු සුගතිගාමී අභිලාශය ඇතිව හෝ සීලව්‍යාපාර පරාමර්ශනය මගින් විශුද්ධිය ලැබේ වැනි දෘෂ්ටියක පිහිටා හෝ රකින ශීලය නිශ්‍රිත ශීලයයි. ලෝකෝත්තර හෝ ලෝකෝත්තර සීලයට පූර්වංගම සීල අනිශ්‍රිත ශීලයයි.

Vism .12.

උ. තාවකාලික/කාලපරියන්ත °
දිව්ඥානිතෙක්/ ආපණකොට් °

කාලපරියන්ත °
ආපාණකොට් °

කිසියම් කාල පරිච්ඡේදයක් නියම කරගෙන රකින ශීලය තාවකාලික (කාලපරියන්ත) යැයි ද දිවි හිමියෙන් රකින සීලයට ආපාණකොට්ඨික ශීලයයි ද කියනු ලැබේ.

Vism .12

උ. සපරියන්ත °,
අපරියන්ත °

සපරියන්ත °,
අපරියන්ත °

ලාභ, කීර්තිය, ඥාතීන් ශරීරාංග, ජීවිතය යන මේ සීමා ඇතිව රක්තා ශීලය සපරියන්ත ශීලය බව විශුද්ධි මාර්ගයේ සඳහන්ය. එසේ නොවන ශීලය අපරියන්ත ශීලය ලෙස ගැනේ.

එ. ලෞකික °,
ලෝකෝත්තර °

ලෝකිය °,
ලෝකානන්තර °

කෙළෙස් මල සහිත ශීලය ලෞකිකය. එමගින් මතු යහපත් උපතක් ලැබේ. කෙසේ වුවද එය සසරින් මිදීමට පූර්වගාමී වෙයි. ලෝකෝත්තර ශීලය සසරින් මිදීමට හේතුවන අතර යෝනියෝ මනසිකාරයට භූමිකාව වෙයි.

Vism .10

121. සුභද පිළිගැනීම්

ද්වේ පටිසන්ථාරා

ආමිස සංග්‍රහයෙන් පිළිගැනීම
ධර්ම සංග්‍රව

ආමිස පටිසන්ථාර
ධම්ම °

අමුත්තකු සුභදව පිළිගැනීමේ එක් ක්‍රමයක් නම් ආමිස සංග්‍රහයෙන් පිළිගැනීමයි. එමෙන්ම ඔහු ධර්ම සංග්‍රහයෙන්-එනම් දැහැමි සංවාදයෙන්-ද පිළිගත හැක.

A I.93, D III.213, Dhs I.344; Vbh 360

122. සෙවීම / ගවේෂණ

ද්වේ පරියෙසනා

ආර්ය ගවේෂණ,
අනාර්ය °

අරිය පරියෙසනා,
අනරිය °

සෙවීම හෙවත් ගවේෂණය සොයන දේ අනුව ආර්ය හෝ අනාර්ය වශයෙන් හැඳින්විය හැකිය. ජාතිය, ජරාව, මරණය උරුම කර ගත් අය එයම සොයා යාම අනාර්ය පරියේෂණය බවත් ජාති-ජරා-මරණ විරහිතත්වය හෙවත් නිර්වාණය සොයන්නේ නම් එය ආර්ය පරියේෂණය බවත් අරිය පරියෙසණ

සුත්‍රයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් වදාරා තිබේ.

MI .161, A I.93

123. සෞභාග්‍ය / ඉසුරුකම්

ද්වේ ඉද්ධි

ආමිස සෞභාග්‍යය,
ධර්ම °

ආමිස ඉද්ධි,
ධම්ම °

ධනය, කීර්තිය වැනි දෙයින් ඉසුරුමක් වීම ආමිස සෞභාග්‍යය වන අතර ධර්මයෙන් ඉසුරුමක් වීම ධර්ම සෞභාග්‍යය වෙයි.

A I.92

124. ශ්‍රද්ධා

ද්වේ සද්ධා

තත්ත්වාකාර ශ්‍රද්ධාව
අන්ධ භක්තිය

ආකාරවතී සද්ධා
අමුලිකා සද්ධා

තෙරුවන් කෙරෙහි නිසි ආකාර තේරුම් ගෙන ඇතිවන ශ්‍රද්ධාව ආකාරවතී ශ්‍රද්ධාව නම්. ඇසු පමණින් අන්ධ භක්තියෙන් පිළිගැනීම අමුලිකා සද්ධා නම් වෙයි. මේ අමුලිකා ශ්‍රද්ධාව කන වැල අල්ලාගත් අන්ධයන්ගේ ක්‍රියාවක් ලෙස දක්වා ඇත. මේ අන්ධ භක්තිය බුදු සමය ප්‍රතික්ෂේප කරයි.

M II. 168, 216

125. ශුක්ලධර්ම / හොඳධර්ම

ද්වේ සුක්ක ධම්මා

හිරි / පච්චි කිරීමට ලජ්ජාව
ඔතප් / පච්චි කිරීමට බිය

හිරි,
ඔත්තප්ප

හිරි ඔතප් දෙක ශුක්ල ධර්ම හෙවත් හොඳ ධර්ම වශයෙන් ඉගැන්වෙයි. සියලු කුසල කර්ම සමග මේවා යෙදෙන බව කියනු ලැබේ. "හිරි" යන්නෙන් පවු කිරීමට ඇති ලජ්ජාව ද "ඔතප්" යන්නෙන් පවු කිරීමට ඇති බියද අදහස් වේ. මේ ගුණාංග දෙක දේවධර්ම වශයෙන් හා ලෝක පාලක ධර්ම වශයෙන් ද හඳුන්වා ඇත.

A I.51, Pug .23, 24, Vism . 8, J I.129.

126. භානි කිරීම

ද්වේ උපසානිකා

ශික්ෂා භානිය,
භෝග °

සික්ඛා උපසානික,
භෝග °

ශික්ෂා භානිය නම් සීල, සමාධි, ප්‍රඥා යන ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙහි නිරත වන්නකු එය භානිකර ගැනීමය. එය පූරණය කර නොගැනීමය. භෝග භානිය යන්නෙන් සංඝසන්නක භෝ පුද්ගල සන්නක දේපලකට භානිවීම ,අදහස් වෙයි.

Vin II.13, Vin V.117

තුනේ වර්ගය.

1. අවබෝධ

තයෝ පරිඤ්ඤා

දැනීම,
වෙසසින් දැනීම,
ප්‍රභාණ °.

ඤාතපරිඤ්ඤා,
තීරණ °,
පභාණ °

ඤාත, නම් දැනීමයි. යම් යම් ධර්මයක් අවබෝධ කරන ලද නම් ඒ ඒ ධර්මයන් දත්තා ලදී යන දැනීම ඤාතපරිඤ්ඤාවයි. 'යෙ යෙ ධම්මා අභිඤ්ඤාතො භොන්ති තෙ තෙ ධම්මා ඤාතා භොන්තිති, ඤාතපරිඤ්ඤා නාම.'

අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණ තීරණාත්මකව දැනීම තීරණපරිඤ්ඤා නම් වෙයි. 'යෙ යෙ ධම්මා පරිඤ්ඤාතා භොන්ති, තෙ තෙ ධම්මා තීරිතා භොන්තිති තීරණ පරිඤ්ඤා නාම.'

යම් යම් ක්ලේශ ධර්මයක් ප්‍රතිණ වෙන්නම් ඒ ඒ ක්ලේශ ධර්ම ප්‍රතිණ කරන ලදී යන දැනීම පභාන පරිඤ්ඤා නම්. 'යෙ යෙ ධම්මා පභිණා භොන්ති තෙ තෙ ධම්මා පරිච්චන්තා භොන්තිති පභිණ පරිඤ්ඤා නාම.'

Nd¹ 52, Vism . 606, Pts I. 75

2. අනුදැනීම

තිස්සෝ සම්මුතිභියෝ

හැරමිටිය,
පාත්‍ර පසුම්බිය (නුල්),
හැරමිටිය සහ තුල

දණ්ඩසම්මුති,
සික්කා °,
දණ්ඩ සික්කා °

බුදුන් ධර්මාන කාලයේ එක්තරා භික්ෂුනමක් පිටුසිඟා යෑමට හෝ ගමන් කිරීමට අපහසුව සිටියේය. මේ බව බුදුන්ට සැලකළෙන් රෝගී භික්ෂුන් වහන්සේලා සහ භික්ෂුණීන් වහන්සේලාට අනුදැන වදාළ භාණ්ඩ තුනකි

හැරමිටිය පාත්‍ර පසුමිඛිය (නූල) හෝ ඒ දෙකම යනු එම භාණ්ඩ තුනයි .

Vin V.124

3. (අකුශල) කර්ම නිදාන

තීන් කම්මනිදානානි

ලෝභය,
ද්වේෂය,
මෝහය

ලොභො,
දොසො,
මොහො

සවේතනික ක්‍රියා එම ක්‍රියාවලට මුල්වන චේතනා අනුව කුශල හා අකුශල වශයෙන් දෙවැදෑරුම්ය. කුශල හා අකුශල ක්‍රියා වලට කම්ම නිදාන හෙවත් මූල තුනක් වෙයි. එනම් ලෝභය, ද්වේෂය හා මෝහයයි. ලෝභය නම් කාම වස්තූන් විෂයෙහි ඇති ආශාවයි. අප්‍රසන්න දේ කෙරෙහි ඇතිවන තරඟ ද්වේෂය වශයෙන් හැඳින්වෙන අතර ධර්ම විරෝධී, යථාර්ථයට ප්‍රතිපක්ෂ අදහස් මෝහ නම් වෙයි.

A I.263, D III.275

4. අනුපස්සනා/මෙනෙහිකිරීම

තයො අනුපස්සනා

අනිත්‍ය,
දුක්ඛ,
අනාත්ම

අනිච්ච,
දුක්ඛ,
අනන්ත

අනිත්‍යය, දුක්ඛය හා අනාත්මය පිළිබඳව මෙනෙහි කිරීම ත්‍රිවිධ අනුපස්සනා නම්.

බ. තුනේ වර්ගයේ අං 45

A I.286, Vism 657, 658

5. අන්ත

තයො අන්තා

සත්කාය අන්තය
එහි හටගැනීම,

සක්කාය අන්ත
සමුදය,

එහි නැතිවීම

නිරෝධ

සක්කාය නම් පංච උපාදානස්කන්ධය යි. පෞද්ගලිකත්වය ලෙස හඳුනා ගැනෙන්නේ ද ඒ මය. එය අන්තයක් ලෙස හඳුන්වන්නේ එය සසර පැවැත්ම ඇති කරන හෙයින් ය. එහි හටගැනීම හා නිරෝධය ද අන්ත වශයෙන් ගනු ලැබේ.

D III.216, Nd¹ .109

6. අකුසල් මුල්

නීති අකුසල මූලානි

ලෝභය,
ද්වේෂය,
මෝහය

ලොභ,
දෝස,
මොහ

පදගතාර්ථවශයෙන් මූල යනු “මුල් ” යන අර්ථය දෙයි. ගසක් එහි මුල් තම පදනම හා ශක්තිය කොට පවත්නා මෙන් සියලු අකුසල කර්මයෝ ලෝභය, ද්වේෂය හා මෝහය මුල් කොට පවතීති.

ලෝභය නම් ඇලීම, ආශාව යනුයි. (දුබ්භතීති ලොභො), ද්වේෂය නම් හිත දූෂ්‍යකරණ අකුසලයයි. චෛරය, තරහ, ක්‍රොධය, අමනාපය, යන වචන වලින් කියවෙන්නේ ද්වේෂයයි. (දුස්සතීති දොසො) මෝහය යනු මූලාවයි. මෝඛකම, නියම අරුත නොදන විපරිත අර්ථය ගැනීම මෝහයයි. (මුස්භ තීති මොහො).

බ. තුනේ වර්ගය අ. 3

BD 115, A I.203, D III.275.

7. අභිසංස්කාර

තයො අභිසංඛාරා

පුණ්‍යාභිසංස්කාර ,
අපුණ්‍යාභි °,
අනෙඤ්ජාභි °

පුඤ්ඤඤාභි සංඛාර,
අපුඤ්ඤාභි °,
අනෙඤ්ජාභි °

සිතා මතා කරනු ලබන, කාමස්වර්ගයන්හි උත්පත්ති ලබා දෙන කුසල

පාක්ෂික සංස්කාරයෝ පුණ්‍යාභිසංස්කාර වෙති. ඒවා දානමය, ශීලමය, භාවනාමය වශයෙන් ත්‍රිවිධය. දුගතියෙහි උත්පත්තිය ලබා දෙන සංවේතනික සංස්කාරයෝ අපුණ්‍යාභිසංස්කාර වෙති. අරුපී භවයන්හි උපත ලබා දෙන කුශල සංස්කාර හඳුන්වන්නේ ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර නමිනි.

Vibh .135, Vism .571

8. අනුක්තරීය කරුණු

තීන් අනුක්තරීයානි

දර්ශන අනුක්තරීය
ප්‍රතිපදා °,
විමුක්ති °

දස්සන,
පටිපදා,
විමුක්ති

වේතෝ විමුක්තිය ලද භික්ෂු නමක් දර්ශන, ප්‍රතිපදා සහ විමුක්ති යන ත්‍රිවිධ අනුක්තරීය කරුණු වලින් සමන්විත බව දැක්වේ. අටුවාව මේවා ලොකික හා ලෝකෝත්තර යන දෙවිධියෙන්ම දක්වයි. පළමුවැන්න රහත් මාර්ගය සේද දෙවැන්න ඉතිරි මාර්ගය සේද තෙවැන්න උසස්තම ඵලය වූ විමුක්තිය සේද දක්වා ඇති අතර විකල්ප වශයෙන් පළමුවැන්න නිර්වාණය පිළිබඳ දර්ශනය සේද දෙවැන්න මාර්ගයෙහි අෂ්ටාංගය සේද තෙවැන්න උසස්ම අධිගමය සේද දක්වා ඇත.

D III.219, M I. 235, MA II.281, DA III .1003

9. අකුශල විතර්ක

තීන් අකුසලවිතර්කා

කාම විතර්ක
ව්‍යාපාද °,
භින්නසාව °,

කාම විතර්ක
ව්‍යාපාද °,
විහිංසා °

විතර්ක නම් නැවත නැවත තර්ක කරන විතර්ක කරන සිතුවිලි නමි. (විතර්කානං විතර්කො. උභ්‍යන්තරී විතර්කං හොති.) නිරතුරුව ඇතිව නැතිව යන සිතුවිලි කර්ම වශයෙන් කුශල හෝ අකුශල ස්වභාවයෙන් යුක්ත වෙයි. අකුසල සිතුවිලි කාම විතර්ක (කම් සුව පිළිබඳ සිතුවිලි) විහිංසා(හිංසාව පිළිබඳ සිතුවිලි) ව්‍යාපාද විතර්ක (වෛරය පිළිබඳ සිතුවිලි) වශයෙන් ත්‍රිවිධ වෙයි. වස්තු කාම හා බැඳුණ විතර්කය කාම විතර්කයයි. (කාමපටිසංයුන්න විතර්කො කාම විතර්කො).

ඊර්ෂ්‍යා සහගත විතර්ක ව්‍යාපාද විතර්ක නම්. (ධ්‍යාපජ්ජනි චින්තනං එතෙනාති ධ්‍යාපාදො, දොසො).

සත්වයන්ට හිංසා ගෙන දෙන විතර්කය විහිංසා විතර්කයයි. (විහිංසනති සත්තෙ ඵතාය විහිංසා).

D III.208, A I.274, M I.119, BD 204

10. ආශ්වර්ය

හීනි පාවිභාරියානි

සාද්ධිය,
අන්‍යයන්ගේ සිත් දැනීම,
අවවාද දීම

ඉද්ධි,
ආදේසනා,
අනුසාසන.

ආශ්වර්ය හෙවත් ප්‍රාතිභාර්ය තුන් වර්ගයක් පිළිබඳව ධර්ම ග්‍රන්ථවල සඳහන් වෙයි. සාද්ධි, අන්‍යයන් ගේ සිත් දැනීම සහ අවවාද දීම වශයෙනි. සාද්ධි ප්‍රාතිභාර්ය පෑමේ ශක්තිය සිව්වන ධ්‍යානය ලත් තැනැත්තන්ට ඒ කෙරේ සිත් යොමු කිරීමෙන් ලබා ගත හැක. ආදේසනා හෙවත් අනුන්ගේ සිත් දැනගැනීමේ ශක්තිය ද සිව්වන ධ්‍යානය ලත් අයට ම ලද හැක්කකි. එයට වෙනොපරිය ඤාණය යැයි ද කියනු ලැබේ. තෙවැන්න ධර්ම දේශනා කිරීමේ කෞශල්‍යයි.

මේ ආශ්වර්ය තුන ම බුදුරජුන්ට මෙන් ම බොහෝ ශ්‍රාවකයන්ට ද පොදු බව වදාරා ඇතත් එක්තරා බමුණකු බුදුරජුන් විමසූ ප්‍රශ්නයකට පිළිතුරු දෙමින් පවසා ඇත්තේ තමන් අගය කරන්නේ තුන්වැන්න පමණක් බවය. ඉතිරි දෙක මායාකාරයන්ගේ ක්‍රියාවනට සමාන බව (මායාසහධම්මරූප) පවසා ඇත. වෙනත් තැනකදී බුදු රජාණන් වහන්සේද එම අදහසම ප්‍රකාශ කරමින් මුල් දෙකෙහි ආදීනව තමන් වහන්සේ දක්නා හෙයින් ඒවා පිළිකුල් කරන අතර තමන් ඒ පිළිබඳව අභිමානවත් නොවන බව ද පවසා අනුසාසනා ප්‍රාතිභාර්යයම අගය කොට ඇත.

A I.170, D I.213 ඡ. සී., A I.170, Vism .378, BD .136

11. ආපණිකධර්ම

තයො ආපණිකධම්මා

නිරික්ෂණය,
මනා පරිපාලනය,
අය වැය දැනීම

වක්ඛුමා,
විධුරො
නිස්සයසම්පන්නො

ආපණික ධර්ම හෙවත් වෙළඳ පිළිවෙත් තුනක් දක්වන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒවායින් සමන්විත වෙළෙන්දා වැඩිකල් නොයාම මහා ධනවතෙකු වන බව වදාළහ. ඔහු නුවණැති බව (වක්කුමා) මනා පරිපාලනය (විධුර) විශ්වාසය ගොඩ නැගීම (නිස්සය සම්පන්න) යන ගුණාංග වලින් සමන්විත විය යුතුය.

නුවණැති බව යන්නෙන් අදහස් කළේ මේ භාණ්ඩ මේ මිලට ගෙන මේ මිලට විකිණිය හැක. එසේ කිරීමෙන් මට මෙපමණ ලාභයක් ලද හැක. ආදී වශයෙන් වෙළඳ භාණ්ඩ පිළිබඳව ප්‍රායෝගික දැනුමක් ලබා තිබීමය.

මනා පරිපාලනය යන්නෙන් මිළදී ගැනීමේදී සහ විකිණීමේදී දක්ෂ ලෙස ක්‍රියා කිරීම අදහස් වෙයි.

නිශ්‍රය සම්පන්න වීම හෙවත් අන්‍යයන් අතර විශ්වාසය තහවුරු කිරීම සිදුවන්නේ "මේ වෙළෙන්දාට අප මුදල් දුන්නහොත් ඔහු ඒවායින් මනාව ව්‍යාපාරික කටයුතු කර ලාබ ලබා තම අමු-දරු පෝෂණය ආදියත් කර, අපට වරින් වර පොළිය ගෙවනවා ඇත". යන විශ්වාසය ඇති කරගෙන ව්‍යාපාරයෙහි ආයෝජනය සඳහා මුදල් දෙන පුද්ගලයන් ඇති කර ගැනීමය.

A.I.115

12. ආධිපත්‍යයන්

හීනි ආධිපත්‍යයානි

ආත්මාධිපත්‍යය
ලෝක °,
ධර්ම °

අත්තාධිපත්‍යය
ලොක °,
ධම්ම °

ආධිපත්‍ය යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ පාපයෙන්, පහත් ක්‍රියා වලින් වැළකීම සඳහා උපකාරී කර ගන්නා කල්පනා ක්‍රම තුනකි. අත්තාධිපත්‍යය, ලෝකාධිපත්‍යය සහ ධම්මාධිපත්‍යය.

අත්තාධිපත්‍යය ක්‍රමයේදී තමා මුල් කරගෙන සිත සදාචාරයෙහි පිහිටුවීම සිදුවෙයි. පැවිදි නමක් නම්, මා පැවිදිවූයේ වීචර, පිණ්ඩපාන, සේනාසන ආදිය නිසා හෝ මතු භවයක සැප පතා හෝ නොව ජාති, ජරා, මරණ, සෝක, පරිදේව ආදියෙහි පීඩිත වූයෙම් ඉන් මිදීමක් පතා ම යි සිතා පාපයෙන් වැළකී කුසල් දහම් වඩා සිත එකඟ කරගෙන බ්‍රහ්මචර්ය වාසයෙහි නිරත වෙයි. එසේ තමා මුල් කරගෙන සිතා අකුසලයෙන් වැළකී කුසලයෙහි යෙදීම අත්තාධිපත්‍යය නම් වෙයි.

කිසියම් හික්ෂුතමක්, වීචර පිණ්ඩපාතාදී ප්‍රත්‍යයන් හෝ වෙනත් සැපතක්

නොපතා විමුක්තියම අරමුණු කරගෙන පැවිදිව වනගතව බලසර පුරන අතර මා කාම සිකුච්චි, ද්වේෂ පරවශ සිකුච්චි හෝ හිංසාකාරී සිකුච්චි වලින් යුක්ත වුවහොත් දිවැස්, දිව කන් ආදිය ඇති ශ්‍රමණ-බ්‍රාහ්මණ උතුමන්ට ඒ දැනෙන්නට ඉඩ ඇත. එමෙන්ම දෙවි දේවතාවන්ට වුව ද මගේ සිකුච්චි දැනගත හැකිය. ඔවුන් මා හෙළා දකිනු ඇත. යනුවෙන් සිතා ආත්ම දමනය ඇති කර ගෙන පධන් වීර්ය වඩන්නේ නම් එය ලෝකාධිපතෙය්‍ය නම් ක්‍රමය වෙයි.

තවත් හික්ෂු නමකට මෙසේ සිතෙන්නට පිළිවන. “බුදුන් වදාළ ධර්මය ස්වාක්ධාත ගුණයෙන් යුත් තෙතරයාණික ඉගැන්වීමකි. සබ්‍රහ්මචාරීහු බොහෝ දෙනෙක් එහි හැසිරෙති. එහෙයින් මා ද වීර්යය වඩා ගත-සිත හික්මවාගෙන අකුසල් දුරු කුසලෙහි යෙදී විමුක්තිය ලද යුතුය” එසේ සිතා බලසරෙහි තරව හැසිරෙන්නේ නම්, එය ධම්මාධිපතෙය්‍ය නම් වෙයි.

A I.147, D II.220

13. ඇඟවීම

තයො විඤ්ඤත්තියො

නිමිති ලෙස ඇඟවීම,
වක්‍රව °,
අනුරූප °

නිමිත්තනො,
ඕහාස,
පරිකථා

බොද්ධ හික්ෂුන් වහන්සේලාගේ සමාග් ආච්චය හේතුවෙන් (උන්වහන්සේලාට) තමන්ට යම් අවශ්‍යතාවක් ඇතැයි අන් අයට නිමිති ලෙස ඇඟවීමට හෝ වක්‍රව ඇඟවීමට හෝ අනුරූප කථාවෙන් (වටින් පිටින්) ඇඟවීමට අවසර නැත. නිමිත්ත යනු ප්‍රත්‍ය දීම සඳහා අනුන්ට සිත් ඇතිවන ආකාරයට කයින් හෝ වචනයෙන් ක්‍රියා කිරීමයි. ඕහාස නම් ප්‍රත්‍ය පිළිබඳ කථා කිරීමය. පරිකථා කිරීම යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ යම් සේ කතා කළවිට යමක් ලැබෙනම් එසේ පෙරළ පෙරළා කථා කිරීමයි.

Vism 41

14. ඇස්/ වක්ඛු

තිනි වක්ඛුනි

මසැස්,
දිවැස්,

මංස වක්ඛු,
දිබ්බ °,

පැණැස

පැඤ්ඤා °

බුදුරදුනට තෙත් පහක් තිබුණ බව කියැවෙන අතර මෙහි දැක්වෙන මසැස, දිවැස හා ප්‍රඥාවක්ෂ්‍ර (පැණැස) ඉන් තුනකි. මේ අතුරෙන් ප්‍රඥාවක්ෂ්‍රය ම ශ්‍රේෂ්ඨය. එය පහළවීමත් සමඟ සියලු දුකින් මිදෙන හෙයිනි. එක්ෂ්‍ර ප්‍රසාදය මසැස නම්. (මංසවක්ඛු චක්ඛුජ්ජසාදො) දිවැස් නම් ආලෝකය ඇසුරු කොට ඇති ඥානයයි. (දිබ්බ චක්ඛු ආලෝකනිස්සිතං ඤාණං) ප්‍රඥා ඇස නම් ලෞකික ලෝකෝත්තර ඥානය වෙයි. (පැඤ්ඤාවක්ඛු ලෝකිය ලෝකුත්තරඤාණං).

D III.219, It 52, Nd¹ 355 පි. සි., Nd² 235, BD 39

15. ඇවැත්වලට

පත්වන ආකාර

හිඟි ආකාරෙහි ආපත්තිං

ආපජ්ජති

කයෙන්,

කායෙන ආපත්තිං

ආපජ්ජති

චචනයෙන්,

චාචාය °,

කයෙන් චචනයෙන්

කායෙන චාචාය °

හික්ෂු-හික්ෂුණි විනයට අනුව ඇවැත් වලට පත් වීම කයින්, චචනයෙන් හා කය චචන දෙකින්ම යන තුන් අයුරින් ම සිදුවේ.

Vin.V . 121

16. උපෝසථ / පොහොය කිරීම

තයො උපොසථා

සුත්‍ර දේශනා කිරීමේ උපෝසථය,

සුන්තුද්දෙස උපොසථ

පාරිඤ්ඤි °,

පාරිසුද්ධි °,

අධිෂ්ඨාන °

අදිට්ඨාන °

උපෝසථ කර්ම හෙවත් පෝය කිරීම නම් වූ විනය කර්මය තුන් අයුරකින් සිදු කළ හැක. කිසියම් ආරාමයක උපෝසථ දිනයෙහි සිටි නමක් සිටියේ නම් ප්‍රාතිමෝක්ෂ (පාමොක්) උද්දේසය ඒ පිරිස විසින් කළ හැකිය.

ප්‍රාතිමෝක්ෂාගත ශික්ෂාපද වලට සම්බන්ධ සවිස්තර ග්‍රන්ථය වූ සුන්ත විභංගයෙහි නාමය අනුසාරයෙන් “සුන්ත” නාමය ද ව්‍යවහාර වන හෙයින් ඒවා උද්දේස කරන උපෝසථය සුන්තුද්දේස (සුත්‍ර දේශනා කරණ) උපෝසථය ලෙස නම් කර ඇත.

ආරාමයෙහි සිටින්නේ තුන් නමක් පමණක් නම් ජ්‍යෙෂ්ඨ භික්ෂූන් වහන්සේලා කනිටු භික්ෂූන් වහන්සේ වෙත තම පාරිශුද්ධිය ආරෝචනය කිරීම මගින් හා කනිටු භික්ෂූන් වහන්සේ දෙටු හිමිවරුන් වෙත ආරෝචනය කර සිටීමෙන් පාරිශුද්ධි උපෝසථය සිදු කළ හැකිය.

ආරාමයෙහි එක් භික්ෂූනමක් පමණක් වැඩ සිටින විට උන්වහන්සේ විසින් “අද මාගේ උපෝසථයයි” යන අධිෂ්ඨානය ඇති කර ගත යුතුය. එය හදුන්වන්නේ අධිෂ්ඨාන උපෝසථය වශයෙනි.

Vin II.124 f, V.123

17. උපෝසථ

තයො උපොසථා

අටවක,
තුදුස්වක,
පසළොස්වක

*අට්ඨමී,
චාතුද්දසී,
පණ්ණරසී*

මාසයක අර්ධයක් තුළ දින තුනක් උපෝසථ දින වශයෙන් බුදු සමයෙහි සම්මතව ඇත. එනම්, අටවක, තුදුස්වක (14 වන දින), පසළොස්වක යන දවස් ය. ඉතිරි අර්ධයේදී ද අටවක සහ තුදුස්වක දින ගණන් ගැනීමෙන් මසකට දින හතරක් උපෝසථ වශයෙන් ලැබේ. මෙම දිනවලදී ගිහි ශ්‍රාවකයන් අට්ඨාංග සීලය රැකීම මනා බව බුදුරජුන් විසින් වදාරා තිබේ. ජනයා එසේ අටසිල් රකින්නැයි විමසීම පිණිස සතරවරම් රජ දරුවන් සිය ඇමතියන් හා දරුවන් ද කැටුව ලෝ සිසාරා යතැයි සඳහන් වේ.

A I.205 M II.74

18. උපෝසථ වර්ග

තයො උපොසථා

ගෝපාල උපෝසථය
නිගණ්ඨ °,
ආර්ය °

*ගෝපාල උපොසථ
නිගණ්ඨ °,
අරිය °*

ගෝපාල, නිසංශ්ඨ සහ අරිය වශයෙන් ද උපෝසථ බෙදා දැක්වෙයි. ගව පාලකයෙකු දවස ගත කරන පරිද්දෙන් තමා අද කැබ් දේ හා හෙට කන බොන දේ ගැන සිතමින් තෘෂ්ණා උපාදානයන්ගෙන් මැඬෙමින් විසීම ගෝපාලක උපෝසථ නමින් හඳුන්වා ඇත. ජෛන ශ්‍රාවකයන් වූ නිගණ්ඨයෝ එක් සීමිත ප්‍රදේශයක පමණක් මෙන් සිත පතුරුවමින් ඉතිරි ප්‍රදේශ අතහැර උපෝසථය ගත කරති. සියල්ල කෙරේ ඇඳුම් බැඳුම් හරිතැයි කීවද තමන් විවිධ පුද්ගලයන් කෙරේ එකිනෙකට වෙනස් සබඳතා ඇති බව දන්නා හෙයින් මුසාවාදයට හසුවෙති. එමෙන්ම උපෝසථ දින සියලු හැඳිවක් ගලවා දමා මේවාට මම ඇඳුම් නොකරමි, අතහරිමි යි දිනය නිරුවතින් ගත කර පසු දින නැවත ගෙන හැඳ ගනිති. කිසිවකු ඒවා ඔවුන්ට නැවත පිළිගැන්වීමක් සිදු නොවන හෙයින් එයින් අදින්නාදානය (නුදුන් දේ ගැනීම) සිදුවේ. මෙම උපෝසථය නිගණ්ඨ උපෝසථයයි. ආර්ය උපෝසථය මේ දෙකට වෙනස් ය. එහිදී බුද්ධානුස්සති, ධම්මානුස්සති, සංඝානුස්සති, සීලානුස්සති, දේවතානුස්සති සහ තමන් ඒදින මහරහතන් වහන්සේ අනුකරණය කරන බව අනුස්මරණය කරමින් අටසිල් රැකීම සිදුවෙයි.

A I.205

19. සෘතු

නීති උතුන්

ශ්‍රීෂ්ම °,
 වර්ෂා °,
 හේමන්ත °

ගිම්හාන උතු,
 වස්සාන °,
 හෙමන්ත °

ශ්‍රීෂ්ම (ගිම්හාන) වර්ෂා (වස්සාන), හේමන්ත යන වාර්ෂික සෘතු පිළිබඳ දැනුමක් හික්ෂුන් වහන්සේලාට අවශ්‍ය වන්නේ උපෝසථ කර්මයට (පොහොය කිරීමට) පූර්ව කර්ම වශයෙන් ඇති කරුණු තමයෙන් එකක් ලෙස සෘතුව ප්‍රකාශ කිරීම (උතුක්ඛාන) පවත්නා හෙයින්. එම සෘතුව ප්‍රකාශ කිරීම තුළ ඒ වන විට පවත්වා ඇති උපෝසථ කර්ම සංඛ්‍යාව සහ කිරීමට ඉතිරිව ඇති සංඛ්‍යාව පොහය කිරීමේදී ප්‍රකාශයට පත්වේ.

Vin 11.173 A IV.138, SnA 317

20. කර්මපථ

තයෝ කම්මපථා

කායික,
වාචික,
මානසික

කාය,
වචී,
මනෝ

පථ යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ මාර්ගය යන්නයි. කර්ම සුගති දුගති මාර්ගවන හෙයින් කම්ම පථා යයි කියයි. (කම්ම පථෙසු කම්මා නෙව සුගති දුගතිනං පථ භුතන්ථා කම්මපථා නාම) කයින්, වදනින්, සිතින් සිදුවන කර්ම කුශල හෝ අකුශල විය හැක. කායිකව සිදුවන අකුශල කර්ම වශයෙන් ප්‍රාණඝාතය, අදන්තාදානය සහ කාමමිථ්‍යාවාරය දැක්වේ. මුසාවාද, පිසුනාවාවා, පරුසවවන, සම්ඵප්‍රලාප වචනයෙන් සිදු කරන අකුසල්ය. අභිධ්‍යා ව්‍යාපාද, මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යන තුන මනසින් සිදු කරන අකුසල්ය. මේවායින් වැළකීමකුලයි අනු පිළිවෙලින් කයෙන්, වචනයෙන්, සිතින් සිදු කරන කුසල කර්ම තුන පරාර්ථ වර්ගාව, යහපත් වචන හා සමාග්. දෘෂ්ටිය ලෙස ද හඳුන්වනු ලැබේ.

Dh 281, BD 75

21. කථා වස්තු

තීන් කථාවන්දුන්

අතීතය පිළිබඳව,
අනාගතය °,
වර්තමානය °,

අතීතං වා අද්ධානං
ආරඛ්භ කථං කථෙය්‍ය,
අනාගතංවා °,
පච්චුප්පන්තංවා °,

දෙබස් සංවාද හෝ කථාවක කිරීමේදී අතීත, වර්තමාන, අනාගත යන තුන් කාලයට අයත් මාතෘකා මුල් වෙයි. එහෙයින් කථාවස්තු හෙවත් කථාවලට පදනම් ලෙස එම කාලත්‍රයට අයත් කරුණු හඳුන්වනු ලැබේ. අතීතයේ කස්සප නම් බුදු කෙනෙක් සිටියහ. උන්වහන්සේගේ අග්‍ර උපස්ථායක වූයේ කිකී නම් ය ... ආදී කථා අතීත ආරඛ්භ කථා නම්. අනාගතේ මෙමතී නම් බුදුහු වන්නාහ... ආදී කතා අනාගත ආරඛ්භ කථා නම්. වර්තමානය ගැන කථාකිරීම වර්තමාන ආරඛ්භ කථා වෙයි.

D III.220, A I.197, Kv I.513

22. කර්ම

නීති කම්මානි

කයින් සිදුවන කර්ම
වචනයෙන් °,
මනසින් °

කාය කම්ම
වාචී °,
මනෝ °

අප කරන කර්ම කයින්, වචනයෙන්, සිතීන් යන තිදොරින් සිදු කෙරෙන අතර ඒවා කුසල් හෝ අකුසල් විය හැකි බව දක්වනු ලැබේ.

බ. තුනේ වර්ග 20

M I.373

23. කල්‍යාණ ගුණ
(ධර්මයේ)

තයෝ ධම්මස්ස
කල්‍යාණා

මූල කල්‍යාණය,
මැද °,
අවසානය °

ආදිකල්‍යාණ,
මජ්ඣේ °,
පරියොසාන °

ධර්මයෙහි මූල, මැද, අග යන සෑම ස්ථානයක්ම යහපත්, අර්ථ සහිත, මධුර හෙයින් කල්‍යාණ වශයෙන් හැඳින්වේ. සමස්ත ධර්මය ම ක්‍රමානුකූල, සහනදායී හා විමුක්තිදායක ලක්ෂණවලින් සමන්විතය. මේ ත්‍රිවිධ කල්‍යාණය විස්තර දක්වන විශුද්ධි මාර්ගය විවිධ ක්‍රමයෙන් විස්තර කරයි. ශීලයෙන් ආදී කල්‍යාණය ද සමථ, විදර්ශනා මාර්ගඵල වශයෙන් මධ්‍ය කල්‍යාණයද නිර්වාණය අවසාන කල්‍යාණයද වශයෙන් විස්තර වෙයි.

තවද ධර්මය ශ්‍රවණයකර නිවරණ දුරුකිරීමෙන් ශ්‍රවණ මාත්‍රයෙන් යහපතක්ම ගෙන දෙන්නේය. එය ආදී කල්‍යාණය වෙයි. පිළිපදිනු ලබන්නේ සමථ විදර්ශනා සැපගෙන දීමෙන් ප්‍රතිපත්තියෙන්ද යහපතක්ම හිමිකර දෙයි. එහෙයින් මැදකලණ වෙයි. ප්‍රතිපත්ති පිළිපැදීම නිමවූ කල්හි උපේක්ෂාදී ලබා තාදී ගුණ හිමි වන හෙයින් අවසාන කල්‍යාණය අදහස් වෙයි.

තවද බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ එක ගාථාවකින්ද ධර්මය සමන්තභද්‍ර හෙයින්, මූල පදයෙන් ආදී කලාණය වෙයි. දෙවැනි තුන්වැනි පදවලින් මධ්‍ය කලාණය වන අතර අවසාන පදයෙන් අවසාන කලාණය වෙයි.

M I.267, Vism 213

24. කාල

තයො අද්ධා

අතීත කාලය,
අනාගත °,
වර්තමාන °

*අතීත අද්ධ,
අනාගත °,
පච්චුප්පන්න °*

අතීතය, අනාගතය හා වර්තමානය යනු කාලය බෙදා දක්වන ප්‍රකට ක්‍රමයකි. අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න යනුවෙන් ද මෙම බෙදීම පාලි පොත්වල දැක්වෙයි. ගෙවීගිය කාලය අතීත කාලයයි. නොපැමිණි, ඉදිරි කාලය අනාගත කාලයයි. පවතින කාලය වර්තමානයයි.

It 53, D III.216

25. කුසල් මුල්

තීනි කුසල මූලානි

අලෝභය,
අදෝසය,
අමෝහය

*අලොභො,
අදොසො,
අමොහො*

කුසල කර්ම වලට පාදක වන අලෝභය, අදෝසය, අමෝහය කුසල් මුල් වශයෙන් හැඳින්වේ.

A I.203, D III.214

26. (කුසල) කර්ම නිදාන

තීනි කම්ම නිදානානි

අලෝභය,
අදෝසය,
අමෝහය

*අලොභො,
අදොසො,
අමොහො*

කුසල් කිරීමෙහි ලා සිත් යොමු වන විට ඇතිවන අලෝභ, අදෝස සහ අමෝහ වේතනවෝ (කුසල) කර්ම නිදාන වශයෙන් හැඳින්වෙති.

A.I.263, D.III.275

27. කුසපත් ඇදීම

තයො සලාකග්ගාහා

රහසිගතව,
විවෘතව,
පැවසීමෙන්

*ගුල්භක,
විවටක,
ජප්පක*

සංඝයා අතර විවාදාපන්න තත්ත්වයක් උද්ගත වූ විට ක්‍රම තුනකින් ඡන්දය විමසනු ලැබේ. ප්‍රථම ක්‍රමය නම් මූලමනින්ම රහස් ඡන්දය ලබා ගැනීමයි. සාමාජිකයන්ට රිසිසේ සිය කැමැත්ත පළ කිරීමට මෙ මගින් ඉඩ සැලසේ. දෙවන ක්‍රමය නම් මූලමනින්ම විවෘතව ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමයි. තුන්වන ක්‍රමයේදී සලාක ගාහාපක නමින් හැඳින්වෙන ඡන්ද පත්‍රිකා බෙදන නිලධාරියා ඡන්දය දිය යුත්තේ කාටදැයි රහසින් කණට කර උපදෙස් දීම සිදුවෙයි. දැහැමි පිරිස බහුතරය බව පෙනී යන විට රහසිගතව ඡන්දය විමසීමේ ක්‍රමය භාවිත කෙරෙන්නේ, අධර්මය ජය ගැනීමට ඉඩ ඇතැයි පෙනෙන විටක එසේ නොකර දෙවන හෝ තෙවන ක්‍රමය අනුගමනය කිරීම අවශ්‍ය විය.

Vin II.98 , Vin V.120

28. කුලල විතර්ක

තයො කුසල විතක්කා

නෛෂ්ක්‍රමය විතර්කය,
අව්‍යාපාද °,
අවිහිංසා °

*නෛක්ඛම්ම විතක්ක
අව්‍යාපාද °,
අවිහිංසා °*

කාම සිතුවිලි වලින් වෙන් වීම නෛෂ්ක්‍රමය විතර්කනයයි. වෛර බැඳීමේ සිතුවිලි වලින් තොර වීම අව්‍යාපාද විතර්ක නම්. හිංසා නො කිරීමේ සිතුවිලි අවිහිංසා විතර්කනය වෙයි.

D.III. 215

29. කුසලතා

තීන් කොසල්ලානි

ලබාගැනීමේ කුසලතාව
වැය කිරීමේ °,
උපාය °

ආය කොසල්ල,
අපාය °,
උපාය °

මේ සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් දක්ෂතා/ හැකියාවන් තුනක් පිළිබඳව විස්තර වෙයි. කුසලතා (කොසල්ල) යන්නෙන් දක්ෂකම් හැකියාවන් යන අර්ථය දෙයි. එම හැකියාවන් නම්, ලබාගැනීමේ කුසලතාව, ප්‍රභාණය කිරීමේ කුසලතාව හා උපාය කුසලතාවයි.

1. ආය කොසල්ල- ලබාගැනීමේ/ වර්ධනය කර ගැනීමේ හැකියාවයි. ඉඹි ධර්ම මෙතෙහි කරන්නාට නූපන් කුසල් උපදී නම් උපන් කුසල් වැඩෙනම් භාවනාව පරිපූර්ණ බවට පත්වේ නම් ඒ ධර්ම විනිශ්චය කිරීමේ දක්ෂ බවත්, සමයක් දෘෂ්ටියක් වේ නම් එය ආය කොසල්ලයයි.

2. අපාය කොසල්ල - නැති කිරීමේ හැකියාව, නූපන් අකුසල් නූපදවීම හා උපන් අකුසල් නැති කිරීම මේ ධර්ම මනසිකාරයෙන් සිදුවේයැයි ඇති කුසලතාවය අපාය කොසල්ලයයි.

3. උපාය කොසල්ලය- උපායන්හි කුසලතාවයයි. ඒ ඒ කාර්යයන්හි උපාය කොගලය/ දක්ෂතාව උපාය, උපාය කෝසල්ලයයි. උපාය ප්‍රඥාව මෙහිලා සැලකෙයි." සබ්බාපී තනුපායා පඤ්ඤා කොසල්ලන්ති".

D III.220, Vbh .325

30. කෙලෙස්

තීන් අංගණානි

රාගය,
ද්වේෂය,
මෝහය

රාගො,
දොසො,
මොහො

අංගණ යන වචනයෙන් කිලිටි, පාප, අකුලල, යන අරුත් ලබා දෙයි. රාගය, ද්වේෂය හා මෝහය අංගණ තුනකි. තමන් තුළ අංගණ ඇති බව තේරුම්

ගැනීම එයින් මිදී විශුද්ධිය ලබා ගැනීමට උපකාරී වෙයි.

බ. තුනේ වර්ගය 31

Vbh .368, M I.24 පි.සි.

31. කෙලෙස් මල

තීන් මලානි

රාගය,
ද්වේෂය,
මෝහය

රාගො,
දොසො,
මොහො

සිත අපිරිසිදු කරන කෙලෙස් මල වශයෙන් රාගය, ද්වේෂය හා මෝහය, දක්වනු ලැබේ. ලොකික වූ කාම සහගත වූ වස්තූන් හා පුද්ගලයන් විෂයෙහි ඇතිවන ඇල්ම රාගයයි. එහි ප්‍රතිපක්ෂය වූ ද්වේෂය වූකලී අප්‍රිය දේ කෙරෙහි ඇතිවන අමනාපී වූ තරහ පෙරදැරි කරගත් සිතුවිල්ලයි. සත්වයා සහ ලෝකය පිළිබඳ යථා තත්ත්වය නිවැරදිව නො දන්නාකම හෙවත් මූලාව මෝහය වශයෙන් දැක්වෙයි.

අනුදහනාර්ථයෙන් ද දුගඳ හෙයින් ද කිලිටි හෙයින් ද නිරය ආදී අපායන්හි උපදින හෙයින් ද 'මල' නම් වෙයි.

'අනුදහනච්ඡේදන දුග්ගන්ධච්ඡේදන කිලිට්ඨකරනච්ඡේදන ච තංහි නිරයාදි අපායෙසු අනුදහනීති අනුදහනච්ඡේදනාපි මලං'

Vbh .368

32. කෝලාහල

තයො කොලාහලා

කල්ප කෝලාහලය
බුද්ධ°,
චක්‍රවර්තිරජ පිළිබඳ °

කල්ප කොලාහල
බුද්ධ °,
චක්කවත්තිරාජ °

කෝලාහල හෙවත් කැළඹිලි තත්ත්වයන් වශයෙන් හදුන්වන සමාජගත කලබල තුනක් ගැන බෞද්ධ සම්ප්‍රදායේ විස්තර දක්වා ඇත. කල්පයක අවසානයට වසර ලක්ෂයකට පෙර ලෝකව්‍යුහ නමින් හැඳින්වෙන දෙව්වරු

පිරිසක් ඒ බව පෘථුවි වාසී ප්‍රජාවට දැනුම් දීම පිණිස ඔබ මොබ සැරිසරමින් කල්ප විනාශය පැමිණෙන හෙයින් කුසල් දහමින් හැසිරෙමින්, සතර බ්‍රහ්ම විහරණ වඩමින් ධර්මවරයා වෙහි යෙදෙන්නැයි අවවාද කරති. මෙය කල්ප කෝලාහලය වශයෙන් මෙන් ම කල්ප හලාහලය වශයෙන්ද හැඳින්වේ. එමෙන්ම බුදු කෙනෙකුන් ලොව පහළවීමට වසර දහසකට පෙර පටන් ලෝක පාලක දෙව්වරු ලොව පුරා සැරිසරමින් සර්වඥයන් වහන්සේ නමක් පහළවන බව ජනතාවට දැනුම් දෙති. එය බුද්ධ කොලාහලය නමින් හැඳින්වෙයි. සක්විති රජ කෙනෙකු පහළ වන විට වසර සියයකට කලින් ඒ බව මිනිසුන් වෙත දැනුම් දෙමින් දෙව්වරු ලෝ පුරා සැරි සරති. එය හැඳින්වෙන්නේ චක්‍රවර්ති කෝලාහලය වශයෙනි.

J I. 48

33. ක්‍රම/ මාර්ග

නිවිධා කමා

උප්පත්ති ක්‍රම
ප්‍රභාන °,
දේශනා °

උප්පත්තික්කමො
පභානක්කමො,
දෙසනාක්කමො

උපාදානයන්ගේ සම්භවය, ප්‍රභාණය සහ දේශනා ක්‍රමය යන තුන ත්‍රිවිධ ක්‍රම වශයෙන් මෙහි ලා අදහස් වෙයි. උපාදාන නමින් හැඳින්වෙන්නේ ආත්ම, දෘෂ්ටි, ශීලව්‍රත හා කාම යන කරුණු විෂයෙහි ඇතිවන දැඩි ග්‍රහණයයි. මේවායේ උප්පත්ති ක්‍රමය විමසන විට ඇතිවන අනුක්‍රමය නම් ආත්මවාද උපාදානය මුලින් ඇතිවී අනතුරුව දෘෂ්ටි උපාදානය, ශීලව්‍රත උපාදානය හා කාම උපාදානය ඇති වීමයි. ආත්මය පිළිබඳව ඇති සේ සංකල්පීය ග්‍රහණයක් ඇති කරගත් පසු ශාස්වත දෘෂ්ටිය ඇති කර ගත් තැනැත්තා තම අවිනශ්වර ආත්මය විශුද්ධ කර ගනු පිණිස ශීල හා ව්‍රත පිළිබඳව යොමු වී ශීලව්‍රත උපාදානය ඇති කර ගනියි. උච්ඡේද දෘෂ්ටිය ඇති කරගත්

තැනැත්තා පරලොවක් පිළිබඳ විශ්වාසයක් ඔහු කුළ නැති හෙයින් පංච කාම සේවනයෙහි ඇලී කාම උපාදානය ඇති කර ගනියි. ප්‍රභාණ ක්‍රමය අනුව බලන විට දෘෂ්ටි උපාදානය, ශීල වුන උපාදානය ආදිය සෝවාන් මගින් ප්‍රභාණය වන අතර, කාම උපාදානය ප්‍රභාණය වන්නේ අනාගාමී වීම මගිනි. ප්‍රභාණ ක්‍රමය එයයි. කෙසේ වුවද දේශනා ක්‍රමයේදී මුල් තැන ගන්නේ කාම උපාදානයයි. එහි ආරම්භණ පරාසය විපුල හා සුලබ හෙයින් මුලටම ගන්නා අතර දෘෂ්ටිවාද අනතුරුව දේශනා ක්‍රමයට යෙදෙයි. එය සීලබ්බත උපාදානය හා අත්තවාද උපාදානය වෙත අනතුරුව යොමු කෙරේ. සීලබ්බත උපාදානය ප්‍රථමයෙන් දේශනා ක්‍රමයට ගැනෙන අතර ආත්ම වාදය අවසනටම ගැනෙයි. මෙය දේශනා පිළිබඳ අනුක්‍රමයයි.

Vism.570

34. ගිනි

තයො අග්ගි

රාගය,
ද්වේෂය,
මෝහය

රාගො,
දෝසො,
මොහො

රාගය, ද්වේෂය හා මෝහය සත්වයන් ආධ්‍යාත්මික වශයෙන් දවාලන දාහයන් හෙයින් ත්‍රිවිධ අග්නීන් වශයෙන් හඳුන්වනු ලැබේ. රාගාදී කෙලෙස් ගින්නක් ලෙස විස්තර කර ඇත. ධම්මපදට්ඨකථාවට අනුව සත්වයා එකොළොස් ගින්නකින් දූවේ . එසේ තිබියදී කුමන තැටුම් කෙළි කවට සිතහදැයි? සදහන්ය. (ඉමස්මිං ලොකසන්නිවාසෙ රාගාදී එකාදසග්ගි අග්ගිහි නිච්චං පඡ්ඡලිතෙ සනි කො නු තුම්භාකං භාසො වා තුට්ඨං වා?) ඉතිවුත්තකය රාග අග්නියෙන් සත්වයා දූවේයැයි කියයි. රාග, දොස, මොහ, ජාති, ජරා, මරණ, සොක, පරිදෙව. දුක්ඛ, දොමනස්ස, උපායාස යනු එකොළොස් ගින්න වෙයි.

'රාගයට සමාන ගින්නක් නැත. 'නන්ථී රාගසමො අග්ගි '

'ද්වේෂ ගින්න මෙන් සිතින් නිවී යයි. දොස 'අග්ගි පන මෙත්තාය නිබ්බාපෙනි '

'ප්‍රඥාවෙන් මොහ අග්නිය නැති වෙයි. 'මොහග්ගි පන පඤ්ඤාය නිබ්බාපෙනි. '

'රාග ගින්දර අසුභ සංඥාවෙන් නැති වෙයි. 'රාගග්ගි අසුභසඤ්ඤිනො නිබ්බාපෙති.'

බ. තුනේ වර්ගය 31

D III.217, Vbh .368 It.91

35. ගිනි

තයො අග්ගි

ආහුනෙය්‍ය,
ගෘහපති,
දක්ෂිණෙය්‍ය

ආහුනෙය්‍ය අග්ගි,
ගෘහපති °,
දක්ඛිණෙය්‍ය °

භාරතීය බ්‍රහ්මණ සංස්කෘතියෙහි ගින්න පූජනීය වස්තුවක් ලෙස නොනිවා රකිනු ලැබේ. බුද්ධ දේශනාවේදී එම සංකල්පය සංකේත වශයෙන් යොදා ගනිමින් පිදිය යුතු ගිනි තුනක් ලෙස දෙමාපියන්,(ආහුණෙය්‍ය ගින්න), පුත්‍ර-දාරාවන්-සේවක-කම්කරු-ප්‍රේෂක(පණ්ඩුව කරුවන්) ආදීන් (ගෘහපති ගින්න) සහ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් (දක්ෂිණෙය්‍ය ගින්න)ලෙස දක්වා තිබේ. පුද්ගලයෙකු ජන්ම ලාභය ලබන්නේ (ආහුනො සම්භුනො) දෙමාපියන්ගෙනි. එහෙයින් අග්නි අතුරෙන් ආහුණෙය්‍ය අග්නිය ලෙස ඔවුන් හඳුන්වා ඇත. ගෘහපතියෙකුගේ යුතුකම් බැඳී පවතින්නේ අඹු-දරුවන් හා සේවක ජනයා වෙත හෙයින් ගෘහපතියාගේ ප්‍රදානයන් ලබන ගින්න ලෙස ඔවුන් ගෘහපති අග්නිය ලෙස හැඳින්වෙයි. ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ මද-මානාදියෙන් තොරව ආත්ම දමනයෙහි නිරත හෙයින් දක්ෂිණාර්භ ගින්න වෙති.

D III.217, A IV.44 පි.සි

36. ගැබ් ගැනීමට හේතු

තයො සන්තිපාතා
ගබ්භස්ස

මව පියා එක්වීම,
මව සුදුසුවී සිටීම,

මාතා පිතරො සන්තිතා
හොන්නි,
මාතා උතුනී හොනි,

ගන්ධබ්බයෙකුගේ පැමිණීම

ගන්ධබ්බො
පච්චුපට්ඨිනොහොති

සත්වයෙකුගේ පිළිසිද්දැණීම සිදුවීමට කරුණු තුනක් සම්පූර්ණවියයුතුයි එනම්; මව පියා එක්වීම (මාතා පිතරො සන්න්පතිනාහොන්ති), මව සුදුසුවී සිටීම (මාතා උතුන් හොති), ගන්ධබ්බයෙකුගේ පැමිණීම (ගන්ධබ්බො පච්චුපට්ඨිනොහොති).

M I.266

37. ගොවියාගේ ඉක්මන් ක්‍රියාකාරීකම්

තීන් කස්සකස්ස
අච්චායිකාති
කරණියාති

ප්‍රමාද නොවී කුඹුර සකස්කිරීම,

සීස සීසං ධෙන්තං
කරොති,

° වැපිරීම,

සීස සීසං ඛීජං
පතිට්ඨහති,

° ජලය ගැනීම,
හා නිකුත් කිරීම

සීස සීසං උදකං
අභිනොති අපනොති

සාර්ථක ගොවියෙකු විසින් නොවරදවා නොපමාව කළ යුතු කාර්ය තුනක් වෙයි. තම කුඹුර ඉක්මනින් මනාව සීසා සකස් කළ යුතුය. ඉන් අනතුරුව වහා ඛීජ වැපිරිය යුතුය. කල් නොයවා කළ යුතු තුන්වන කාර්යය නම් ජලය අවශ්‍ය පරිදි ගැනීම හා බැහැර කිරීමය.

AI.239

38. ගෝවර

තීන් ගොචරාති

සුදුසු මිතුරු ඇසුර,
සංවරබව,
සිතේ එකගතාව

උපනිස්සය,
ආරක්ඛ,
උපනිබ්දධ

හික්ෂුනමකට හෝ හික්ෂුණි නමකට බඹසර විසීම පිණිස ගෝවර වන (උපස්ථම්භක වන) සාධක තුනක් උපනිස්සය, ආරක්ඛ හා උපනිබ්දධ

වගයෙන් දක්වා තිබේ.

ප්‍රථම ගෝවරය නම් සුදුසු මිතුරන් ඇසුරයි. එවන් මිතුරෝ කලින් නොදන් දේ කියා දෙති. සැක මුසු තැන් විසඳා දෙති. අවබෝධය පිරිසිදු කර සැඟහැසින් වඩති. එවැන්නන් ඇසුරේ විසීමෙන් සද්ධා සීල, වාග, පඤ්ඤා යන ගුණ වැඩෙයි. දෙවැනි ගෝවරය නම් ආරක්ඛා ගෝවර හෙවත් සියලු තන්හි සිය ඉඳුරන් රැක ගැනීමයි. උපනිබද්ධ ගෝවර නම් වූ තෙවැන්නෙන් අදහස් වන්නේ සතර සතිපට්ඨානයෙහි නිරන්තරව යෙදී සිටීමයි.

Vism 19

39. සට / භාජන

කීනි කුම්බානි

ලෝභමය,
දාරුමය,
ලබ්බ

ලොභ කුම්බ,
කට්ඨ °,
ඵල °

තෙල් තැන්පත් කර තබා ගැනීම පිණිස තුන් වර්ගයක බඳුන් භාවිත විය. ලෝභයෙන්. ලීවලින් හෝ ලබු කැට වලින් ඒවා තනන ලදී. බුදුන් ජීවමානව වැඩ සිටිද්දී ආයුෂ්මත් පිළින්දවච්ච තෙර තෙල් රාසියක් සිදු තැන්පත් කිරීමට බඳුනක් නොවීය. මේ හේතුව නිසා මේ තුන් වර්ගයේ භාජන තෙල් තබා ගැනීම පිණිස අනුදාන වදාළහ.

Vin I.205, II.114

40. චීවර

කීනි චීවරාණි

සංඝාටිය,
උතුරු සඵච,
අදනය

සංඝාටි ,
උත්තරා සංග,
අත්තරවාසක

බුදුරදුන් විසින් හික්ෂු-හික්ෂුණි උභය සංඝයා විෂයෙහි ම අනුදැන වදාළ තුන් සිවුර සංඝාටිය හෙවත් දෙපට සිවුර, උත්තරා සංගය (උතුරු සඵච) හෙවත් තනිපට සිවුර, අත්තර වාසකය හෙවත් අදනය යන තුනෙන් සමන්විත වේ. අදනයෙන් යටි කය වැසෙන අතර ඉතිරි සිවුරු දෙක උඩුකයවසයි. උපසම්පදාවන අවස්ථාවෙහි මේතුන්සිවුර සන්තකයෙහි

තිබීම අත්‍යවශ්‍ය ය.

Vin I.388 f, 280, III.11, 195, 198 f, V.142, Vin I.94, 280

41. වෝදනා කිරීමේ පදනම්

තීන් වෝදනා වත්ථුන්

දැකීම,
ඇසීම,
සැක කිරීම

දිට්ඨේන,
සුතෙන,
පරිසංඛාය

හික්ෂු හික්ෂුණින් සදහා පැනවූ විනය නීති අනුව හික්ෂු නමකට හෝ හික්ෂුණී නමකට වෙනත් අයකු විසින් තමන් දුටු, ඇසූ හෝ සැක කළ වරදක් පිළිබඳව වෝදනා කළ හැකිය. එවිට සංඝයා ඒ පිළිබඳව පරීක්ෂණයක් පවත්වා වරදක් කර ඇතැයි සනාථ වුවහොත් දඬුවම් පමුණුවති. දිට්ඨේන; යනු මසැසින් හෝ දිව්‍යමය ඇසින් දුටු වරද ගැන වෝදනා කිරීමයි. සුතෙන; මනුෂ්‍ය කණින් හෝ දිව්‍ය කණින් ඇසුවේනම් එසේ වෝදනා කිරීමයි. පරිසංඛාය; ඒ දෙයාකරයෙන්ම සැක කොට වෝදනා කිරීමයි.

Vin III.164, V.120

42. චේතනා

තයෝ චේතනා

දීමට පෙර සිතුවිල්ල,
දෙන අවස්ථාවේ සිතුවිල්ල,
දීමෙන් පසු සිතුවිල්ල

පුබ්බ චේතනා ,
මුඤ්චන චේතනා ,
අපර චේතනා

දානයක් දීමෙන් ඇතිවන සිතුවිලි අනුව පූර්ව, මධ්‍ය හා අපර චේතනා දානයක සම්පදා (ගුණාංග) වශයෙන් දක්වනු ලැබේ. බ්‍රාහ්මණික යාගයට යොදන යඤ්ඤ යන වචනය බුදුසමයට අනුව දානයට යොදා ගනු ලබන්නේ මේ ත්‍රිවිධ සම්පදා පිළිබඳ අදහස ද ගලපා ගැනීමෙනි. මුල් සිතුවිලි සොම්නස (සුමන) සේ ද දීමේදී ඇතිවන සිතුවිලි ප්‍රසාදය (පසාද)

වශයෙන්ද දීමෙන් පසු ඇතිවන සතුට (අත්තමන) ප්‍රීතිය වශයෙන්ද දක්වා ඇත.

D III.218

43. ඤාණ/ දැනීම

තිස්සො ඤාණො

අතීතංස ඤාණං
අනාගතංස °,
වර්තමානංස °

අතීතංස ඤාණං
අනාගතංස °,
පච්චුප්පන්න°

බුදුරජාණන් වහන්සේට අතීතය පිළිබඳ අසීමිත ඥානයක් ඇතත් අනාගතය පිළිබඳ දැනුමක් නැතැයි තත්කාලීන අන්‍ය ආගමිකයන් කළ චෝදනාවට පිළිතුරු දුන් බුදුරජාණන් වහන්සේ, එක් දෙයක් පිළිබඳව ඇති ඥානය මගින් තවත් දෙයක් පිළිබඳව ඇති ඥානය ප්‍රකාශයට පත් විය යුතුයැයි සිතීම අනුවණයන්ගේ බාල කල්පනාවක් බව ප්‍රකාශ කළහ. අතීතය පිළිබඳව තථාගතයන් වහන්සේට තමන් කැමති තරම් ප්‍රමාණයක් පූර්ව ජන්ම දැනගත හැකි ඥානය ඇති අතර අනාගතය සම්බන්ධයෙන් ඇත්තේ “මේ මාගේ අවසන් උපතයි, මෙයින් ඉදිරියට ඉපදීමක් නොමැත” යන දැනුම බව ප්‍රකාශ කළහ. තථාගතයන් වහන්සේගේ ඥානය අතීතය පිළිබඳ නුවණ, අනාගතය පිළිබඳ නුවණ සහ වර්තමානය පිළිබඳ නුවණ වශයෙන් ත්‍රිවිධ ය.

D III.275, II.134

44. තිසරණ

තිනි සරණානි

බුදුන්,
දහම්,
සඟුන්

බුද්ධ,
ධම්ම,
සංඝ

බුදු සමය වැළඳ ගත් සැදැහැනියන් සිය සරණ සේ පිළිගත් තෙරුවන බුදුරුවන, දම් රුවන හා සඟ රුවන වෙයි. තම නුවණින් සිව්සස් දැන ලෝ සතුන් දුකින් මුදවනු වස් දේශනා කර වදාළ හෙයින් බුදුරජාණන් වහන්සේ මුල්ම සරණ සේ ද, සත්වයන් විමුක්තිය ලබන්නේ ධර්මය අවබෝධ කර ගැනීම මගින් හෙයින් එය දෙවනසරණසේද, ධර්මාවබෝධය ලබා හෝ

ලැබීමට වැයම් දරමින් සිටින හෙයින් සඟරුවන තෙවන සරණසේද සම්මතව ඇත. සරණ යනු පිහිට ආරක්ෂාව, ආවරණය යන තේරුම දෙයි. ඒ අනුව තෙවැදෑරුම් පිහිට, සරණ තිසරණ නම් වෙයි. එනම් බුද්ධ, ධර්ම, සංඝ යනු එම තිසරණ යයි. සෑම බෞද්ධයෙක්ම මේ තුණුවන් කෙරෙහි හක්කිය ඇති කර ගනිති. මට වෙනත් සරණක් නැත. දිවි හිමියෙන් බුදුන් සරණ යමි. මෙසේ දහම් සඟුන් සරණ යාම තෙරුවන් සරණා ගමනය වෙයි. බුද්ධ කාලයේ පටන් තෙරුවන් සරණ යන ක්‍රමය නොවෙනස්ව පවතී. එනම්

- 1. මම බුදුන් සරණ යමි - බුද්ධං සරණං ගච්ඡාමි
- 2. මම දහම් සරණ යමි - ධර්මං සරණං ගච්ඡාමි
- 3. මම සඟුන් සරණ යමි - සංඝං සරණං ගච්ඡාමි

රත්නත්‍රය සරණ යෑම පස් ආකාරයකින් කළ හැකිය.

- දිවි හිමියෙන් සරණ යෑම - තත්පරායන සරණාගමනං
  - ශිෂ්‍යයකු ලෙස සරණ යෑම - සිස්සභාවොපගමණ සරණාගමනං
  - ප්‍රණීපාත ලෙස සරණ යෑම - පණීපාත සරණාගමනං
  - ආත්මසන්තිර්යාතන සරණ යෑම - අත්තසන්තියතන සරණාගමනං
  - උපක්ලේශ සිදු දැමීමේ සරණ යෑම - උපක්කිලෙසසමුච්චේදන සරණාගමණං
- විස්තර සඳහා ව.බ. පහේ වර්ගයේ තෙරුවන් සරණ යෑමේ ක්‍රම.

බුදුරජාණන් වහන්සේ පූර්ණ වන්ද්‍යා ලෙසත්, ධර්මය වන්ද්‍ර රජ්විය ලෙසත්, සංඝයා රජ්වියෙන් ලොව බැබළීම ලෙසත් දක්වා ඇත. තවද බුදුහු කෙළෙස් රෝගීන් සුව කරන දක්ෂ වෛද්‍යවරයෙකු ලෙසද සංඝයා ඖෂධ දී කෙළෙස් රෝගී ජනතාව සුව කරන්නා ලෙසද දක්වා ඇත.

බුද්ධ ධර්මය වහා පැතිරයාමෙන් පසු බොහෝ දෙනෙක් පැවිදි උපසම්පදාව ඉල්ලා සිටියහ. ඒ හේතුව නිසා ඒ ඒ ජනපද වල ප්‍රදේශවලට තෙරුවන් සරණ යෑමෙන් මහණ උපසම්පදාව කරණ ලෙස අනුදාන වදාළහ. 'අනුජානාමි භික්ඛවේ ඉමෙහි තීහි සරණාගමනෙහි පබ්බජ්ජං උපසම්පදං'

උතුම් රුවන් කියා සරණ යෑමෙන් තෙවග සුව ලැබූ සැටි බොදු ඉතිහාසයේ දක්නට ඇත.

'යෙකෙවි බුද්ධං සරණං ගතාසෙ - න තෙ ගමිස්සන්ති අපායං
පහාය මානුසං දෙනං - දෙවකායං පරිපුරෙස්සන්ති.'

'බොහෝ දෙනෙක් බිය හේතු කොට ගස්, ගල්, පර්වත, ආරාම, වන ලැහැබ් සරණ යති. ඒ සරණ යාම උතුම් නොවේ. පිහිට නොවේ. යමෙක් තෙරුවන් සරණ ගොස් වතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ කිරීමෙන් සියලු දුක්වලින් මිදිය හැකි වෙයි. මේ සරණ යෑම උතුම් වෙයි.'

Vin I.16, 20,BD.181Khp.1,KhpA.15

45. ත්‍රිලක්ෂණ / තිලකුණු

තින් ලක්ඛණානි

අනිත්‍ය,
දුක්ඛ,
අනාත්ම

අනිච්ච,
දුක්ඛ,
අනත්ත

සියලු සංස්කාර ධර්මයන් ඒවායේ මූලික ලක්ෂණ තුනක් මගින් හඳුනාගත යුතුය. එනම්, අනිත්‍යය, දුක්ඛය හා අනාත්මයයි. සියලු සංස්කාර ධර්මයෝ නිරන්තරයෙන්ම වෙනස් වෙති. එසේ වෙනස් වන නිසා ඒ මගින් දුක් ඇතිවෙයි. (යදනිච්චං තං දුක්ඛං) මිනිසුන් නිතරම මේ මාගේ ය (ඒතං මම) මේ මම වෙමි. (ඵසො අනං අස්මි) මේ මාගේ ආත්මයයි (ඵසො මේ අත්තා) වශයෙන් සංස්කාර පිළිබඳව මමායනය කරත්, යමක් දුක නම් එය අනාත්ම බව බුදුසමයෙහි ඉගැන්වෙයි. (යං දුක්ඛං තදනත්තා) සංස්කාර ධර්මයන් පිළිබඳ මෙම ත්‍රිලක්ෂණය ස්ථාවර ආත්මයක් පිළිබඳ මිසඳිටුව ප්‍රතිශේධනය කරයි.

Vism .649, 669.

46. ත්‍රිකෝටි පාරිඤ්ඤි මාංස

ති කොටි පාරිසුද්ධං මංසං

නොදුටු,
නොඇසූ,
නිසැක

අදිට්ඨ,
අසුත,
අපරිසංකිත

පැවිදි පක්ෂය විසින් අනුභව කළ හැකි මාංසය කවරේදැයි විචරණය කිරීමේදී නොදුටු, නොඇසූ හා නිසැක මාංසයම කැප බව වදාරා ඇත.

තමා වෙනුවෙන් ඒ සතෙකු මරණු දැක නැත්නම්, තමා වෙනුවෙන් සතෙකු මැරූ බව කිසිවකු තමාට පවසා නැත්නම් හෝ තමා වෙනුවෙන් මරන්නට ඇතැයි සැකයක්වත් නැත්නම්, එබඳු මස ත්‍රිකෝටි පාරිශුද්ධ මාංසයක් සේ පිළිගත හැකිය. එක් සමයක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රජගහනුවර ජීවක කෝමාර හව්වගේ අඹවනයෙහි වැඩ වෙසෙද්දී ජීවක කෝමාර හව්ව විසින් ඇසූ ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු වශයෙන් මේ ත්‍රිකෝටි පාරිශුද්ධ මාංස පිළිබඳව දේශනා කළහ.

1. අදිට්ඨ:- (නොදුටු) හික්ෂුන් වහන්සේ සඳහාය කියා ඝාතනය කිරීම නොදැකීම. (අදිට්ඨන්ති හික්ෂුනං අත්ථාය වධිත්වා ගය්හමානං අදිට්ඨං)
2. අසුත:- නොඇසූ ; හික්ෂුන් වහන්සේ උදෙසාය කියා ඝාතනය කළේ යැයි නොඇසීම. (අසුතන්ති හික්ෂුනං අත්ථාය වධිත්වා ගහිතන්ති අසුතං)
3. අපරිසංකිතන්ති:- සැක නොකිරීම ; දැකීමෙන් හෝ ඇසීමෙන් සැකයක් නොවන මාංස. (අපරිසංකිතන්ති දිට්ඨ පරිසංකිතාදි වසෙන අපරිසංකිතං) හික්ෂුන් වහන්සේ උදෙසා ඝාතනය කිරීම දුටුවේ නම් ඇසුවේ නම් එසේ සැකයක් ඇත්නම් අනුභව කළ නොහැකිය.

ඉහත කියන ලද කරුණු තුනෙන් පිරිසිදු වූ මාංසය ත්‍රිකෝටි පාරිශුද්ධ මාංස නම්. (ඉමෙහි තීහි කාරණෙහි පරිසුද්ධං නිකොටි පාරිසුද්ධං නාම භොති .)

මෙවැනි මාංස අනුභවය කැළයේ පලා වර්ග අනුභවය හා සමාන බවත් මෙත්තාවිහාරී හික්ෂු නමට සාවද්‍ය නොවේ යැයි මජ්ඣිම නිකාය අට්ඨ කතාවේ ජීවක කෝමාරහව්ව සූත්‍ර වර්ණනාවේ එයි. බ.දහයේ වර්ගයේ මාංස දහය. (මජ්ඣිම නිකාය අට්ඨකථා භේවාටිතාරණ පිට 33 .3 හාගය)

MI 369.MA

47. ත්‍රිපිටකය

හීනි පිටකානි

වීනය පිටකය,
සූත්‍ර °,
අභිධර්ම °

වීනය පිටක,
සූත්ත °,
අභිධම්ම °

බුදුන් පිරිණිවී දින හතක් තුළ දී සුභද්‍රගේ අභද්‍ර කථා නිසා මහා කාශ්‍යප මහ රහතන් වහන්සේගේ ප්‍රධානත්වයෙන් අජාසත්ත රජුගේ අනුග්‍රහයෙන් රජගහ නුවර සප්තපර්ණි ගුහාවේදී සිදුකළ ප්‍රථම සංගීතියේදී බුද්ධ ධර්මය පිටක වශයෙන් තුනකට දේශනා කරන ලදී. සුත්ත, චිනය හා අභිධම්ම වශයෙන් පිටක තුනකට බෙදෙයි. භික්ෂු-භික්ෂුණී දෙපක්ෂය සඳහා පනවා ඇති ශික්ෂාපද හා සිරිත්-විරිත් පද්ධතිය චිනය පිටකය තුළ ඇතුළත්ය. පාරාජික පාලි, පාවිත්තිය පාලි, මහාවග්ග පාලි, චූල්ලවග්ගපාලි, පරිවාර පාලි, නමින් ඒ තුළ ග්‍රන්ථ 5 ක් අන්තර්ගත වෙයි. පන්සාලිස් වසක් පුරා සිටි පිරිස අමතා වදාළ සූත්‍ර ධර්ම ඇතුළත් සූත්‍ර පිටකයෙහි දීඝ නිකාය, මජ්ඣිම නිකාය, සංයුත්ත නිකාය, අංගුත්තර නිකාය, බුද්දක නිකාය වශයෙන් ග්‍රන්ථ පහකි. ධර්මානිර්වේක විශේෂ ධර්මය වශයෙන් හදුන්වන අභිධර්මයට අයත් ග්‍රන්ථ හත ධම්මසංගණිප්පකරණ, විභංගප්පකරණ, ධාතුකථාප්පකරණ, පුග්ගලපඤ්ඤත්තිප්පකරණ, කථාවත්ථුප්පකරණ, යමකප්පකරණ, පටිඨානප්පකරණ නම් වලින් හැඳින්වේ. බ. පහේ වර්ගයේ නිකාය ග්‍රන්ථ, හතේ වර්ගයේ ප්‍රකරණ ග්‍රන්ථ. (පිටකං නීති සංගීතියං- අකංසු ජින සාවකා)

Vin V. 86, Vism 96, Dppn ව.බ.

48. ත්‍රිපරිවෘත ඥානය

තිපරිවච්ච ඤාණ

සත්‍ය ඤාණය,
අවබෝධ කළ යුතුය යන °,
අවබෝධ කෙළේය °

සච්ච ඤාණ,
සච්ඡිකාතඛිබ °,
සච්ඡිකත °

භාග්‍යවත් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ වතුරාර්ය සත්‍ය සර්වප්‍රකාරයෙන් අවබෝධ කරගත්හ. එක් සත්‍යයක් ත්‍රිවිධ ආකාරයකින් යුක්ත විය. 'එය ත්‍රිපරිවෘත ඥානය' නමින් හැඳින්වෙයි. ත්‍රිපරිවෘත ද්වාදස ආකාර ඥාන දර්ශනය පහළ විය. එක සත්‍යයක තුන් ආකාර ඥානය ලැබුණි. එය හතරින් ගුණ කළ විට දොළොස් ආකාර වෙයි.

1. සත්‍ය ඥානය, පරිඥෙය්‍ය ඥානය, පරිඥාත ඥානය .
2. සත්‍ය ඥානය, ප්‍රභාතවාසඥානය , ප්‍රභීණය යන ඥානය.
3. සත්‍ය ඥානය, සච්ඡිකාතඛිබ ඥානය, සච්ඡිකතන්ති ඥානය.
4. සත්‍ය ඥානය, භාවේතඛිබඥානය, භාවිතන්ති ඥානය.

Vin I.10, 11

49. ත්‍රිවිධ වෛතය

තීන් වෛතියානි

ධාතු වෛතය,
පරිභෝග කළ °,
උදෙසා කළ °

සාරීරික වෛතිය,
පාරිභෝගික °,
උද්දේසික °

තථාගතයන් වහන්සේ ජීවමානව වැඩ සිටිද්දී බොහෝ දෙනාගේ හිතසුව පිණිස දෙවරම් වෙහෙරින් පිටත වැඩම කළහ. එවැනි අවස්ථාවක සුවද මල් ආදී පූජා භාණ්ඩ ද ගෙන පහන් සිතින් බුදුන් වදිනු වස් නිතින් ගොයුම් ගොක් බුදුන් වදින අනේපිඬු සිටු සමග සැදහැතියෝ දෙවරමට සැපත්ව තථාගතයන් නොමැති හෙයින් ගෙන ගිය මල් මාලා ආදිය දෙවරමෙහි දොරටුව අසල තබා ගියහ. මෙය අනේපිඬු සිටුතුමා ආනන්ද තෙරණුවන්ට කියා බුදුන්ට සැළ කෙළේය. මේ හේතුව නිසා මේ ත්‍රිවිධ වෛතිය බුදුහු අනුදන වදාළහ. ආනන්ද බෝධි රෝපණය කෙළේද මේ නිසාවෙනි. බුදුන් නැති අවස්ථාවේ පැමිණි පිරිස එම බෝධියට පුද සත්කාර කළහ. එය තථාගතයන්ට කරන පුද සත්කාරයනට සමානය. එල විපාක නොඅඩුව ලැබේ. තථාගතයන් වහන්සේට වන්දනා-මාන පැවැත්වීමේදී බෞද්ධයෝ වෛතය තුනක් විශේෂ කර ගනිති. බුදු සිරුර ආදාහන කිරීමෙන් ඉතිරි වූ ශරීරාවශේෂ වූ සර්වඥ ධාතු නිදන් කළ වෛතය (දාගැබ්) ශාරීරික වෛතයය ලෙස පුදන අතර උන්වහන්සේ විසින් පරිහරණය කළ වස්තු පාරිභෝගික වෛතයය ලෙස හඳුන්වති. ඒ අතර බෝධි වෘක්ෂය මුල් තැනක් ගනියි. උද්දේසික වෛතයය වශයෙන් හඳුන්වන්නේ බුදුරදුන් සංකේතාත්මකව දක්වනු පිණිස නිර්මිත ප්‍රතිමා, කැටයම්, චිත්‍ර යනාදියයි.

J IV.228

50. තෘෂණා / ආශාවන්

තීස්සො තණ්හා

කාම ආශාව,
භවය හා බැඳුණ °,
විභවය හා බැඳුණ °

කාම තණ්හා,
භව °,
විභව °

(අ) දුකට හේතුව වූ තෘෂ්ණාව සත්වයා ගේ පුනර්භවය ඇති කරයි. පඤ්චකාම වස්තූන් විෂයෙහි ඇතිවන තෘෂ්ණාව කාමාශාව සේ ද සසර දිගට පවතිනු පිණිස ඇතිවන තෘෂ්ණාව භවය හා බැඳුණ ආශාව සේ ද විනාශ වී යනු පිණිස ඇතිවන තෘෂ්ණාව විභවය හා බැඳුණු තෘෂ්ණාව සේ ද තුන් වැදෑරුම්ව විග්‍රහ කෙරේ.

‘පඤ්චකාම ගුණිකො රාගො කාම තණ්හා’

‘භවදිට්ඨිසහගතො රාගො, සාරාගො චිත්තස්ස සාරාගො අයං වුච්චති භව තණ්හා’

‘උච්ඡේද දිට්ඨි සහගතො රාගො චිත්තස්ස සාරාගො අයං වුච්චති විභව තණ්හා’

(ආ) සත්වයන්ගේ ත්‍රිවිධ භවයනට අනුරූපව ද තෘෂ්ණාව ත්‍රිවිධව වර්ග කෙරේ. කාම ලෝකයන්හි ඉපදීම පිණිස ඇති තෘෂ්ණාව කාම තණ්හා වශයෙන්ද, රූප ලෝකයන්හි ඉපදීම සඳහා ඇති ආශාව රූප තණ්හා වශයෙන් ද, අරූප ලෝකවල ඉපදීම සඳහා ඇති ආශාව අරූප තණ්හා වශයෙන්ද දක්වනු ලැබේ.

D III .216, Vin I.10, BD .177 f

51. තීර්ථායතන

තීන් තීන්ථායතනානි

පෙර කළ දෙය මත පමණක්
රැඳි වාදය,
නිර්මාණය මත රැඳිවාදය,
අහේතුකය මත රැඳි වාදය

පුබ්බෙ කත හෙතු,
ඉස්සරනිම්මාණ,
අහෙනුක

බුදුන්ගේ විවේචනයට ලක් වූ මිත්‍යාදෘෂ්ටි (තීන්ථායතන) තුනකි. පුබ්බෙකත හේතු වාදය, ඊශ්වර නිර්මාණ වාදය සහ අහේතු අප්‍රත්‍යය වාදය. මිනිසුන් ලබන සියලු සුවදායක සහ දුක්බදායක අත්දැකීම් පූර්ව ජන්මයන්හි කළ කර්මවල විපාක බව පුබ්බෙකත හේතුවාදියා පවසයි. ඊශ්වර නිර්මාණ වාදියා පවසන්නේ දෙවියන් වහන්සේ විසින් නිර්මාණය කර ඇති ආකාරයට අප දුක හා සැප ලබන බවය. එහෙත් ඊට කිසිම හේතුවක් නැති බව ද සියල්ල අහම්බෙන් අහේතුකව සිදුවන බවද අහේතු අප්පච්චය වාදියා පවසයි.

මේ වාද තුනෙන් එකකින් හෝ බුන්මවරිය වාසයට හෝ විමුක්තිය උදෙසා විරයය වැඩිමට දිරි දෙනු නො ලැබේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ වාද තුන ම ප්‍රතික්ෂේප කළහ.

AI.173

52. තුන් ආකාර දුක්

තිස්සො දුක්ඛතා

දුක්,
සංස්කාර දුක්,
අනිත්‍ය °,

දුක්ඛ දුක්ඛතා ,
සංඛාර °,
විපරිණාම °

සත්වයන් විඳින දුක් එහි සියුම්කම අනුව වර්ග තුනකට බෙදා දැක්වෙයි. පහසුවෙන් කාටත් දැනෙන පීඩාකාරී වේදනාවෝ දුක්ඛ-දුක්ඛ වශයෙන් හැඳින්වෙති. කායික, මානසික හා වාචසික ක්‍රියාවලින් හා බැඳෙන දුක් එනම් හේතු ඵල වශයෙන් හට ගන්නා සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ස්වභාවය හා සම්බන්ධ දුක් සංඛාර දුක් නම් වෙයි. මිනිසුන් මමය, මගේ යැයි ගෙන ඇගයුම් කරන වස්තූන් ගේ වෙනස් වීම නිසා ඇතිවන දුක් විපරිණාම දුක්ඛ වෙයි.

BD 55, D III. 126

53. තුන්දොර/ ද්වාර

තයො ද්වාරා

කාය ද්වාරය,
චචි °,
මනෝ °

කාය ද්වාර,
චචි °,
මනෝ °

පුද්ගලයන් කුලල හා අකුලල කර්ම කරන ත්‍රිවිධ ද්වාර නම් කය, චචනය සහ සිතයි. කුසල් අකුසල් රැස් කිරීමේදී කය චචනය සහ සිත යන තුන් දොරින් සිදුවෙයි. මේ තිදොර සංවර කරගත්තේ නම්, පාලනය කරගත්තේ නම් සුගතිගාමී වන්නේය. කය, චචනය, මනස සංවර කරගැනීම උතුම් වෙයි. සංවර වූ තැනැත්තා සුරක්ෂිත වූයේ වෙයි.

‘කායෙන සංවරො සාධු- සාධු වාචාය සංවරො

මනසා සංවරො සාධු- සාධු සබ්බත්ථ සංවරො
සබ්බත්ථ සංවුතො ලජ්ජ- රක්ඛිතොති පවුච්චති.

Dh .234, S I. 73

54. තුන් බෑ ජටිලයෝ

තෙ භාතිකජටිලා

උරුවෙල් කස්සප,
නදී කස්සප
ගයා කස්සප

උරුවෙල කස්සප,
නදී කස්සප,
ගයා කස්සප

බුද්ධත්ත්වයට පත්වූ අලුතම බුදුරදුන්ට හමු වූ තුන් බෑ ජටිලයෝ ගයා ශීර්ෂයේ වනගත අරමක විසූහ. බ්‍රාහ්මණ පරපුරකින් පැවත ආ ඔවුන්ගෙන් වැඩිමලා උරුවෙල කාශ්‍යප වූ අතර දෙවැන්නා ගයා කස්සප විය. තුන් වැන්නා නදී කස්සප නම් විය. උරුවෙල කස්සප දමනය කිරීමට පෙළහර රැසක් පාත්තට බුදුරදුන්ට සිදු වූ අතර අන්තිමේ ඔහු රහත් වී නැති බව පැහැදිලි කර දුන් පසු හේ තම සිසුන් 500 ද සමඟ පැවිදි විය. අනතුරුව සිසුන් 300 ක් සමඟ ගයා කස්සපද සිසුන් 200 ක් සමඟ නදී කස්සපද පැවිදි වූ අතර මේ සියල්ලෝම ආදිත්ත පරියාය සූත්‍රය අසා රහත් වූහ. මේ රහත් පිරිස සමඟ බුදුරදුන් රජගහ නුවරට වැඩම කළ විට බිම්බිසාර රජතුමා පිරිස ගෞරවයෙන් පිළිගත්තේය. කවුරු කාගේ ශ්‍රාවක වීදැයි ජනතාව තුළ ඇති වූ සැකය දුරලනු පිණිස උරුවෙල කස්සප තමන් බුද්ධශ්‍රාවක වූ බව ප්‍රසිද්ධියේ ප්‍රකාශ කර සිටියේය.

Vin I.24 පි.සි., AA I.165 , Dppn .423 පි.සි., 752, II.10

54. තුන් බිය

තිවිධං භයං

දුර්භික්ෂ භය
රෝග °,
අමනුෂ්‍ය °,

දුබ්භික්ඛභයං
රෝග °,
අමනුෂ්ස °,

බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්මාන කාලයේ විසාලාව සෞභාග්‍යමත් නගරයකි. එහෙත් එය පිරිහී යන්නට පටන් ගත්තේය. නිසිකලට වර්ෂාව නොලැබී දරුණු නියන් සමයක් ඇතිවිය. මේ හේතුවෙන් සඟ්‍ර විනාශ වී සාගතය

පහලවිය. මෙසේ හෙයින් එහි වැසියෝ දුර්භික්ෂ හයින් පීඩිත වූහ. ආහාර පාන හිඟවීම නිසා රෝගාබාධ පැතුරුණේය. මෙයින් රෝගය ව්‍යාප්ත විය. මේ රෝගාබාධ නිසා බොහෝදෙනා මිය ගියහ. එම මළමිනී ඉවත දැමීම නිසි ලෙස සිදු නොවූ නිසා අපිරිසිදු බව, දුර්ගන්ධය පැතිරුණේය. එහි ප්‍රතිඵලය වූයේ යක්ෂ-භූතයන් පහළ වීමය. එහෙයින් අමනුෂ්‍ය භයද ඇතිවිය. මෙසේ දුර්භික්ෂ, රෝග සහ අමනුෂ්‍ය යන තුන් බියෙන් නගර වැසියෝ පෙළුනහ. එම අවස්ථාවේ රාජ්‍ය ආරාධනයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ වේසාලියට වැඩම කොට රතන සූත්‍රය දේශනා කළහ. ප්‍රථමයෙන් මෙම සූත්‍රය ආනන්ද හාමුදුරුවන්ට වදාළහ. ආනන්ද තෙරණුවෝ එම සූත්‍රය සජ්ඣායනා කරමින් පිරිත්පැන් නගරය පුරා ඉසින ලදින් නගර වැස්සෝ සුඛිත මුදිත වූහ.

Khpa 164, SnA I.278

55. දඬුවම්

හිනි දණ්ඩානි

කායික,
වාචසීක,
මානසික

කාය දණ්ඩ,
චචී °,
මනෝ °

එක් සමයක හග්‍යවතුන් වහන්සේ නාලන්දාවේ පාරික අඹවනයෙහි වැඩවසද්දී නිගණ්ඨ ශ්‍රමණ දීඝතපස්සී තථාගතයන් වෙතට පැමිණියේය. එහිදී තථාගතයෝ නිගණ්ඨනාථපුත්ත කර්ම කොපමණ පනවන්නේද? ප්‍රකාශ කරන්නේද? යනුවෙන් දීඝතපස්සීගෙන් විමසූහ. එයට පිළිතුරුදුන් දීඝ තපස්සී නිගණ්ඨනාථපුත්ත කර්ම වශයෙන් පැනවීමක් නැත. එහෙත් “දණ්ඩ” යනුවෙන් කාය දණ්ඩ, චචී දණ්ඩ, මනෝදණ්ඩයයි ප්‍රකාශ කරතැයි පැවසීය. බුදු සමයෙහි කාය කම්ම, චචී කම්ම, මනෝ කම්ම වශයෙන් දැක්වෙන කර්ම ප්‍රභේදය ජෛන දහමෙහි කාය දණ්ඩ, චචී දණ්ඩ, මනෝ දණ්ඩ වශයෙන් ඉගැන්වුණු බව උපාලි සූත්‍රයේ කියැවේ. කාය කර්ම තුන කාය දණ්ඩ වශයෙන්ද වාග් කර්ම හතර චචී දණ්ඩ වශයෙන්ද දැක්වේ.

M I.373, A IV.44, Nd² .164

56. දාන

නිව්ධං දානං

ආමිස දානය,
අභය °,
ධර්ම °

ආමිස දාන.
අභය °,
ධම්ම °,

දානය දෙන දේ අනුව ත්‍රිවිධය. භෞතික, ඉන්ද්‍රිය ගෝචර වස්තු දීම, ආමිස දානයයි. ජීවිතය බේරා දීම අභය දානය වන අතර ධර්මය දීම ධම්ම දානයයි. මේ අතුරෙන් ධර්ම දානය සියලු දානයට වඩා අග්‍රය.

ChA 29

57. දුසිරිත් / දුශ්චරිත

හිතී දුච්චරිතානි

කායික දුසිරිත්
වාචික °,
මානසික °

කාය දුච්චරිත,
වචී °,
මනෝ °,

කයින් වචනයෙන් හා මනසින් කරනු ලබන අකුසල ක්‍රියා ත්‍රිවිධ දුශ්චරිතය සේ හඳුන්වනු ලැබේ.
බ.දභය වර්ගයේ කර්ම පථ.

D III.214

58. දුර්ලභ පුද්ගලයෝ

තයො දුල්ලභා පුග්ගලො

බුදුරජාණන් වහන්සේ,
ධර්ම විනය දේශනා කරන්නා,
කෘතවේදී පුද්ගලයා

සම්මා සම්බුද්ධො,
ධම්ම විනයස්ස
දෙසෙන්නො,
කතඤ්ඤු කතවේදී

දුර්ලභ පුද්ගලයන් අතර අග්‍රස්ථානයෙහි ගැනෙන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේය. (බ. එකේ වර්ගය) දෙවන දුර්ලභ පුද්ගලයා බුදුරදුන් වදාළ දහම දේශනා කරන්නාය. එවැනි හික්ෂු හික්ෂුණී උපාසක උපාසිකා ශ්‍රාවකයන් හඳුන්වා ඇත්තේ ව්‍යක්ත, විනීත. බහුශ්‍රැත, ධර්මධර, ධර්මාවබෝධය ලද ධර්මානු ධර්ම ප්‍රතිපත්ත තමන්ගේ ගුරුවරයන්ගෙන් හදාළ දේ අන්‍යයන්ට

මනාව දේශනා කරන විවරණය කරන, තහවුරු කරන, විශ්ලේෂණය කරන සියුම් ලෙස පැහැදිලි කරන, සාවද්‍ය මත ඉදිරිපත්වන විට ඒවා නිසි නිග්‍රහයෙන් නිරාසය කරන්නවුන් ලෙස ය. තුන්වන දුර්ලභ පුද්ගලයා ලෙස දක්වා ඇත්තේ කෘතඥ, කෘතවේදී පුද්ගලයා ය.

A II.266, 229, D II.104

59. දෙව්වරු

තයෝ දෙව්ව

සම්මුති දෙවියෝ,
උප්පත්ති °,
විසුද්ධි °

සම්මුති දෙව්,
උප්පත්ති °,
විසුද්ධි °

රජුන් රජ කුමරුන් අමතන විට 'දේවයන් වහන්ස' යැයි ව්‍යවහාර කෙරෙන හෙයින් ඔවුහු සම්මුති දේව වෙති. දෙව් ලොව උපන්නෝ උප්පත්ති දෙවියෝය. බුදු, පසේබුදු මහරහත් උතුමෝ කෙළෙසුන් ගෙන් මිදුණ හෙයින් විසුද්ධ දේව ලෙස හැඳින්වෙන්නාහ.

J I.132, Nd² .307

60. දේව දුකයෝ

තයෝ දේවදුකා

ජාති,
ජරා,
මරණ

ජාති,
ජරා,
මරණ

ජාති, ජරා මරණ යන තුනට දේව දුක යන නම යොදා ඇත්තේ සංකේත වශයෙනි. ඒවා මිනිසුන්ට සසර යථා තත්ත්වය පිළිබඳ ඉඟි සපයා නෛෂ්ක්‍රමය කෙරෙහි සිත යොමු කරවන හෙයින් එසේ හදුන්වනු ලැබේ. මිනිසුන් මියගිය පසු යමරජුගේ අධිකරණයට ගෙන යන බවත් එහිදී ඔවුන් ගේ වර්ගාව පිළිබඳව කෙරෙන විමසුමේදී යම රජු මෙසේ විමසන බවත් මැදුම් සඟියේ සඳහන්වේ.

'මනුෂ්‍යය, නුඹ, මනුලොවදී වයස අසුවක් අනුවක් වූ දුබල, වකුටු වහලක් මෙන් ඇදවූ, කුඳු වූ හැරමිටි වාරුවෙන් යන, දෙපා වෙවුලන, ලෙඩ වූ, තුරුණු විය කලකට පෙරම ඉක්මවූ, දත් හැලුණු, සුදුවී, තුනීව ගිය කෙස්

ඇති හෝ තවටය පැදුණු, හම රැලි වැටුණු, දුර්වර්ණ වූ අත පය ඇති මහලු ගැණු- මිනිසුන් නුදුටුවෙහිද? නුඹත් එසේ මහළු වන බවත් එයින් මිදුමක් නැති බවත් නොසිතුවෙහිද?

'රෝගීව, දැඩිලෙස ගිලන්ව, තම මළ මුත්‍රයෙහිම ගැලී අනුන් විසින් ඔසවා ගත යුතු හා ගෙන යා යුතු රෝගී ගැහැණුන් හා මිනිසුන් නුදුටුවෙහිද? නුඹටත් එසේ වන බව කිසිකලෙක නොසිතුවෙහිද?'

'මරණය සිදුවී දින දෙක තුනක් ගතවූ ඉදිමුණු, නිල් වුණු, කලුමුණු, කුණුවී යන ගැනියකගේ හෝ මිනිසකුගේ මළකුණක් නුදුටුවෙහිද? මාත් එබඳු වෙනැයි ඔබට නොසිතුවෙහිද? '

A I.138, M III.178, BD .46

61. දේශනා

තිව්ධා දෙසනා

පැනවීම,
ව්‍යවහාර,
පරමාර්ථ

ආණා දෙසනා,
වොහාර °,
පරමත්ථ °

පිටක වශයෙන් බෙදා ඇති (බ. තුනේ වර්ගයේ අං. 47) බුද්ධ දේශනා ආණ දේශනා, වොහාර දේශනා සහ පර්මත්ථ දේශනා වශයෙන් කොටස් තුනකින් හඳුන්වා තිබේ. දීඝ නිකාය අට්ඨකථාවට අනුව මෙසේය.

1. බුදුරජාණන්වහන්සේ විසින් ඇණවීම, පැනවීම බහුලව කරණලද දේශනා ආණා දෙසනානම් වෙයි.

(යථාපරාධ, යථානුලොම, යථා ධම්මසාසනානි.) (සංවරාසංවර, දිට්ඨි චිනිවෙයන, නාමරූපපරිච්ඡේද)... එක්ථහි චිත්තය පිටකං ආණාරහෙන භගවතා ආණා බාහුල්ලතො දෙසිත්තා ආණා දෙසනා

2. ව්‍යවහාර බහුල ලෙස දේශිත දේශනා වොහාර දේශනා නම් වෙයි.

'සුත්තපිටකං වොහාරකුසලෙන භගවතා වොහාරබාහුල්ලතො දෙසිත්තා වොහාර දේශනා චුච්චති.'

3. පරමාර්ථ ධර්ම වන චිත්ත, වෛතසික, රූප, නිබ්බාන ඇතුලත්ව

පරමාර්ථ බහුලව දේශිත දේශනා පරමත්ථ දේශනා නමින් හැඳින්වෙයි.
'අභිධම්ම පීටකං පරමත්ථ කුසලෙන හගචනා පරමත්ථ බාහුල්ලනො
දෙසිතත්තා පරමත්ථදෙසනානි වුවවති.'

Sp 20

62. දෘෂ්ටි/ ඇදහීම් / වාද

තයො දිට්ඨී

අකිරිය වාදය,
අහේතුක °,
නාස්තික °

අකිරිය දිට්ඨී,
අහෙනු °,
නත්ථික °

අකිරිය වාදය ඉදිරිපත් කරන ලද්දේ බුදුරදුන්ගේ ජ්‍යෙෂ්ඨ සමකාලීනයෙකු වූ
පූරණ කස්සප විසිනි. කුසල හෝ අකුසල කර්ම වලින් කිසිම ආකාරයක
විපාකයක් සිදු නොවන බව හේ ඉගැන්වීය.

අහේතුක වාදය ඉදිරිපත් කළේ බුදුරදුන්ගේ ම තවත් දෙටු සමකාලීනයකු වූ
මක්ඛලී ගෝසාල විසිනි. සත්වයන්ගේ විශුද්ධියට හෝ කිළිටි වීමට කිසිම
හේතුවක් බල නොපාන බව පැවසූ හේ සියල්ල කල් ඇතුව තීරණය වී ඇති
රටාවකට සිදුවන බව පැවසීය.

බුදුරදුන්ගේ තවත් ජ්‍යෙෂ්ඨ සමකාලීනයකු වූ අජිත කේශකම්බල නාස්තික
වාදය ඉගැන්වීය. කුසලාකුසල විපාක පිළිබඳ විශ්වාසයෙහි කිසිම හරයක්
නැති බව පැවසූ හේ එය හුදු මූලාවක් බව අවධාරණය කළේය. පුනර්භවය
ප්‍රතිකේෂ්ප කළ ඔහුගේ අදහස වූයේ සත්වයන් මියගිය පසු සතර මහා
භූතයන්ට විසිර යන බවය.

M I.404 f, D I.52 ff, BD .53

63. ධාන්‍ය වර්ග

තෙ කටුලාහි

තල,
සහල්,
මුං ඇට

තිල,
තණඩුල,
මුග්ග

ධාන්‍ය වර්ග තුන වශයෙන් හඳුන්වන්නේ තල, සහල් සහ මුං ඇට ය.

Vin I.210, III.66

64. ධාතු

තිස්සො ධාතුයො

කාම,
රූප,
අරූප

කාම,
රූප,
අරූප

සකල සචේතනික ලෝකය කාම, රූප හා අරූප වශයෙන් තෙවැදෑරුම්ය. කාම ධාතු නමින් හඳුන්වන්නේ සත්වයන් කුශලාකුශල කර්ම විපාක පරිදි ඉදුරන් පිණවීම පිණිස උපදිනා ස්ථාන ය. අකුසල් කල පුද්ගලයෝ සතර අපායේ උපදිති. කුසල් කළ අය කාම ස්වර්ගයන්හි උපත ලබති. කුසලා කුසල කර්ම මිශ්‍ර වශයෙන් ඇත්තෝ මනුලොව උපදිති. දහසය වැදෑරුම් රූප ලෝකයන්හි උපදින්නේ රූප ධ්‍යාන වැඩීමෙනි. ඒ රූප ධාතු නම්. අරූප සමාපත්ති ලද්දවුන් උපදින ස්ථානය හඳුන්වන්නේ සතර වැදෑරුම් අරූප ධාතු වශයෙනි.

D II.57, M I.389 පි.සි., BD. 90

65. නොසෑහීමට

තිනි නත්ථි තිත්ති

පත්වන කරුණු

පටිසෙවනානි

නිදීම,

සොප්පස්ස පටිසෙවනාය

සුරාපානය,

නත්ථි තිත්ති,

මේටුන ධර්ම සේවනය

සුරාමෙරය පානස්ස °,

මෙටුනධම්ම °

ක්‍රියා කිරීමෙන්, පරිසේවනයෙන් සෑහීමට පත් නොවන කරුණු වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ නින්දා, සුරාපානය සහ මෙවුන්දම් සේවනයයි. නිදා ගැනීම කොතරම් කළත් සෑහීමකට පත් නොවන ක්‍රියාවකි. මෙය කුසිත බව මුල් කොට සිදු වෙයි. නිදා ගැනීමේ ඇල්ම (නිද්දාසීලී විම) පිරිහීමට හේතු වෙයි. නිද්දාසීලී නම් ගමනේදීත් ඉඳගත්තෑතත් නිදාවැටීමයි. 'නිද්දා සීලීනාම යො ගච්චන්තොපි, නිසීදන්තොපි, නිට්ඨන්තොපි, සයානොපි නිද්දායති යෙව'

සුරාපානයද සෑහීමකට පත් නොවන (අනාප්තිකර) ක්‍රියාවකි. සුරා සොඬා සුරා කොතරම් පානය කළ ද සෑහීමකට පත් නොවෙයි.

‘සවෙ හි මහා සමුද්දෙ උදකං සුරා භවෙය්‍ය සුරා සොණ්ඛො ව මච්ඡො හුත්වා නිබ්බන්තෙය්‍ය, තස්ස තත්ථ වරන්තස්සපි සයන්තස්සපි තිත්ති නාම න භවෙය්‍ය’ (අංගුත්තර නිකාය අටිය කථා 453 පිට-හේවාටීතාරණ) මෙවුම්දම් සේවනයද සෑහීමකට පත් නොවන ක්‍රියාවකි.

A1.261

66. පචාරණ

නිස්සො පචාරණා

තුදුස්වක,
පසලොස්වක,
සාමාග්‍රී

චාතුද්දසී,
පණණරසී,
සාමග්ගී

පචාරණ (පැවරීම, ඇරයුම) හික්ෂු හා හික්ෂුණී දෙපක්ෂය විසින් වස්කාලය අවසන පවත්වන විනය කර්මයකි. එහිදී තමන් වරදක් කරනු දැක, අසා හෝ සැක කර ඇත්නම් සබා මැද පවසන සේ එක් එක් හිමිනම විසින් අනෙකුත් හිමි වරුන්ට ඇරයුම් කරනු ලැබේ. මෙය පසොලොස්වක් දා (පණණරසී) හෝ තුදුස්වක්දා (චාතුද්දසී) පැවැත්විය හැක. සාමාග්‍රී පචාරණය කුමක්දැයි එය දක්වන පරිවාර පාලියෙහි විස්තර කර නැත. හික්ෂු සංඝයා අතර අසමගියක් ඇති වූ විටක එම සංඝයා සමගි කිරීම පිණිස කරන උපෝසථය ‘සාමග්ගී’ නම්.

Vin V.123, I.160, II.87, M II.250

67. පාවහන්

නිස්සො පාදුකා අසංකමනීයා

චච්ච පාවහන්
පස්සාව^o,
ආචමන^o

චච්චපාදුකා,
පස්සාව^o,
ආචමන^o

නිශ්චිත තැන් වලට තබා පරිහරණය කළ යුතු, වෙන තැන් වලට ගෙන නොයා යුතු පාවහන් වර්ග තුනක් බුදුන් විසින් නිර්දේශ කර ඇත. වැසිකිළියේ භාවිත කරන චච්චපාදුකා, සෝදා පිරිසිදු වන ස්ථානයේ භාවිත කරන ආචමන පාදුකා, මුත්‍ර කරන තැන භාවිත කරන පස්සාව පාදුකා යනු

ඒ තෙවර්ගයයි.

Vin I.190, V.124

68 පාරිඤ්ඤා/ පිරිසිදුකම

තයෝ සොවෙය්‍යානි

කායික පිරිසිදුබව,
වාචසික °,
මානසික °

කාය සොවෙය්‍ය,
වච් °,
මනෝ °

සොවෙය්‍ය යනු වචනාර්ථ වශයෙන් පිරිසිදු බව යන අරුත දෙයි. මෙහිලා පිරිසිදු කම නමින් හැඳින්වෙන්නේ සදාචාර සම්පන්න භාවයයි. කායික පිරිසිදු කම නම් ප්‍රාණඝාතය, අඳින්නාදානය සහ කාම මිථ්‍යාචාරයෙන් වැළකීමය. වචනයෙහි පිරිසිදු කම නම් මුසාවාදය, පිසුණාවාචය, සම්පප්‍රලාපය, ඵරුසාවාචය යන දෙයින් වැළකීමයි. මානසික පිරිසිදුකම නම් අභිධ්‍යා ව්‍යාපාද හා මිථ්‍යාදෘෂ්ටියෙන් වැළකීම වෙයි.

Al.271 f, D III.213

69. පැතුම් / ආශා

තිස්සෝ ඵසනා

කම්සැප විදීමේ ආශාව
භවය පිළිබඳව °,
බඹසර හැසිරෙන °

කාම ඵසනා,
භව °,
බ්‍රහ්මචරිය °

මිනිස්සු කම් සැප විදීම, භවයෙහි සැරි සැරීම, බඹසර විසීම යන මේ දේ පිළිබඳ ආශා හෝ ප්‍රාර්ථනා ඇති කර ගනිති. බුද්ධ ශ්‍රාවකයා මේ සියල්ල පිළිබඳ ඇති තතු විමසා දැන එම පැතුම්වල ප්‍රභවය, නිරෝධය හා නිරෝධයට ඇති මාර්ගය පසක් කර ගනියි. මේ තෘෂ්ණාවන් නවතා දමා ලද පමණින් සතුටුවන හික්ෂුතම මුලුමනින්ම සැතසෙයි. මෙම තෘෂ්ණාවන් දැන මැන ඒවා අඩුකර මුලිනුපුටා දැමීම පිණිස ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ප්‍රගුණ කරනු ලැබේ.

It .48, S V 54, D I. 213, A I.170, Vism .378, BD .136

70. පැවිද්දෙකු විසින් වහා
කළයුතු ක්‍රියා

*තීන් හික්ඛුස්ස
අච්චෙයාකානී
කරණීයානී*

අධි ශීලයෙහි පිහිටීම
උසස් ලෙස සිත වැඩීම
උසස් ලෙස ප්‍රඥාව වැඩීම

*අධි සීල සික්ඛා සමාදානෙ
අධි චිත්තසික්ඛා °,
අධි පඤ්ඤා °*

පැවිදි ජීවිතයට පිවිසි පසු වහ වහා නිරත විය යුතු කාර්ය තුනක් ලෙස, අධි ශීලයෙහි යෙදීම, උසස් සමාධිය ඇති කර ගැනීම සහ උසස් ප්‍රඥාව වැඩීම දක්වා තිබේ. ගොවියෙකු විසින් කුඹුරක් සකස් කිරීමේදී කළ යුතු ක්‍රියා තුනක් දක්වා ඇත. එය උපමා කොට හික්ඛුනම විසින් කළ යුතු ක්‍රියා මෙහි කියවෙයි.

A I.240

71. පිරිස් වර්ග

තිස්සො පරිසා

සම්භාවනීය පිරිස,
අසමගි,
සමගි,

*අග්ගවතී.
වග්ගවතී
සමග්ගා*

පිරිස් පිළිබඳ විග්‍රහයේදී අග්ගවතී හෙවත් සම්භාවනීය පිරිස ලෙස හඳුන්වන්නේ උතුම් ගුණාංග වලින් සමන්විත හෙයින්. අසමගි පිරිස වග්ගවතී නමින් හඳුන්වන්නේ ඒ අය වාද විවාද කරමින් බෙදී අසමගිව වසන හෙයින්. යම් පිරිසක් වාද විවාද නොකර අවබෝධයෙන් යුතුව ක්‍රියා කරත් නම් ඒ පිරිස සමග්ගා නමින් හඳුන්වා ඇත.

A I.242

72. (විනික) පිරිස්වර්ග

නිස්සො පරිසා

උක්කාවිතවිනික පිරිස
විමසන^ඉ,
ධර්මානුකූල වු^ඉ

උක්කාවිතවිනිතා,
පරිපුච්ඡාවිනිතා,
යාවනජ්ජවිනිතා

පිරිස් විග්‍රහ කරන තවත් ක්‍රමයක් අනුව එක් පිරිසක් තර්කානුකූලව සවන් නොදී දහමින් බැහැර කවියන්ගේ දෙසුම්වලට සවන් දෙති. යථාර්ථය දැනගනු පිණිස සාකච්ඡා නො කරති. සැක දුරු කර නො ගනිති. එහෙයින් ඔවුහු උක්කාවිත විනික පිරිස සේ හැඳින්වෙති. (පුරාජේරු කථාව ප්‍රදාන කළ අය යන අරුතිනි) තවත් පිරිසක් තර්කානුකූලව සවන් දෙමින් බාහිර කවිකාර දේශනා බැහැර කරමින් කරුණු විමසති. ඔවුහු පරිපුච්ඡා විනික නම් වෙති. තුන්වන පිරිසක් දහමට අනුව මනාව හික්මී හොඳ-නරක හදුනාගෙන ජීවත් වෙති. යාවනජ්ජ විනික හෙවත් ධර්මානුකූල පිරිස ලෙස ඔවුහු හඳුන්වනු ලැබෙත්.

A I.72, 285, AA II.380

73. පුණ්‍යක්‍රියා වස්තු

හිනි පුඤ්ඤකිරියවත්ථුනි

දානය,
ශීලය,
භාවනා

දාන,
ඝීල,
භාවනා

ත්‍රිවිධ පුණ්‍ය ක්‍රියා අතර දානය නමින් හැඳින්වෙන්නේ ආමිස වස්තු දීමයි. එය හුදෙක් පින් ලබා ගැනීම පිණිස මතු නොව තෘෂ්ණාව අඩු කිරීමට ද උපස්ථම්භක වේ. විවර, පිණ්ඩපාත, සේනාසන, ගිලානප්‍රත්‍යා ගණයට වැටෙන ඕනෑම දෙයක් ආමිස දාන ගණයට ගත හැකිය. බුදු දහමට අනුව වඩාත් අගය ඇත්තේ ධර්මදානයේය. සියලු දුක් ජයගන්නේ තණ්හාව ක්ෂය කිරීමෙනි. (තණ්හාකිංකරො සබ්බ දුක්ඛං ජිනාති)

සීලය නමින් හඳුන්වන්නේ වැරදි වර්යාවන්ගෙන් විශේෂයෙන්ම කායික හා වාචසික දුශ්චරිතයන්ගෙන් වෙන් වීමයි. එමගින් කෙළෙසුන් දුරුවෙයි. භාවනාව සමථ හා විදර්ශනා වශයෙන් දෙකකි. සමථ භාවනා මගින් ධ්‍යාන ලබා ගත හැකිය. එමගින් සිත පිවිතුරු වෙයි. ඒකාග්‍රවෙයි. විදර්ශනා භාවනාව යථා භූත ඤාණ දර්ශනය ලබා දෙන අතර එමගින් කෙළෙසුන්

නසා රහත් ඵලය ලබා ගත හැකි වෙයි.

D III.218, Dh 354

74. පුණ්‍ය ක්‍රියා

කීනි පුඤ්ඤකිරියවත්වූනි

දානමය,
ශීලමය,
භාවනා මය

දාන,
සීල,
භාවනා

දානමය ශීලමය හා භාවනාමය වශයෙන් පුණ්‍ය ක්‍රියා වස්තු තුනකි.
බ. තුනේ වර්ගය 73

D III.218

75. පුත්‍රයෝ / පුත්තු

තයො පුත්තා

අතිජාත පුත්‍රයා,
අනුජාත °,
අවජාත °,

අතිජාත පුත්තො,
අනුජාත °,
අවජාත °,

බුදුන්, දහම්, සඟුන් සරණ ගිය පත්සිල් රකින ගුණ යහපත් දරුවෙකු මේ ගුණ නැති මාපියන්ට ලැබුණහොත් එබදු දරුවා 'අතිජාත' යැයි කියනු ලැබේ. දරුවාගේ දෙමාපියන් ද මේ ගුණවලින් පොහොසත් නම් දරුවා 'අනුජාතය'. එහෙත් මේ ගුණ සපිරි දෙමාපියනට එබදු ගුණ නැති දරුවකු ඇත්නම් ඔහුට 'අවජාත' යැයි කියනු ලැබේ.
සත් පුරුෂයෝ අතිජාත අනුජාත දු පුතුන් කැමති වෙති. තම පවුල(කුලය) කෙලෙසන අවජාත දු පුතුන් කැමති නොවති.

'අතිජාතං අනුජාතං - පුත්තා මිච්ඡන්ති පණ්ඨිතා
අවජාතං න ඉච්ඡන්ති - යො හොති කුලගන්ධනො'

It .64, J VI .380

76. පුද්ගලයෝ

තයො පුත්භලා

ගලේ කෙටු අකුරු වැනි පුද්ගලයා
පොළවෙහි ලියු^o,
දියෙහි ලියු^o

පාසාණ ලේඛුපමෝ,
පඨවී^o,
උදක^o

සමහර පුද්ගලයෝ ඉක්මනින් කිපෙති. ඔහුගේ කෝපය දිගුකල් පවතී. ගලේ කෙටු ඉරක් සුළඟින් හෝ ජලයෙන් වහා මැකී නොයන්නාසේ ඔහුගේ කෝපය ද පහසුවෙන් දුරු නො වෙයි. ඔහුට පාසාන ලේඛුපම (ගලේ කෙටු අකුරු වැනි) පුද්ගලයා යැයි ව්‍යවහාර වෙයි.

තවත් සමහර පුද්ගලයන් නිතරම කෝපයට පත් වන නමුත් ඔවුන්ගේ කෝපය දිගුකල් නො පවතී. පොළොවේ ලියු යමක් සුළඟින්, ජලයෙන් හෝ කල් යෑමෙන් මැකී යන්නා සේ ඔහුගේ කෝපයද ටික කලකින් තුනී වී යයි. මෙවන්තෝ පඨවී ලේඛුපම (පොළොවේ ලියු අකුරු වැනි) යැයි හඳුන්වනු ලබති. සමහර අයට සැරට නපුරට, අවිනීත ලෙසට කථා කළත් පහසුවෙන් අමතක කර මිතුරු වෙති. දියේ ලියු යමක් වහා මැකී යන්නා සේ ඔවුන් ගේ සිතින් නපුරු, සැර පරුෂ ගති මැකී යයි(අමතක වී යයි). ඔවුහු උදකලේඛුපම (දියේ ඇඳි අකුරු වැනි) යැයි හඳුන්වනු ලැබෙති.

A1.283

77. පුද්ගලයෝ

තයො පුත්භලා

පහසුවෙන් ප්‍රමාණ කළ හැකි පුද්ගලයා
ප්‍රමාණ කළ නොහැකි^o
උසස්ලෙස ප්‍රමාණ කළ හැකි^o

සුප්පමෙයො,
දුප්පමෙයො
අප්පමෙයො

ප්‍රමාණ කළ හැකි (මැනිය හැකි) ආකාරය අනුව පුද්ගල වර්ග තුනක් දක්වනු ලැබේ. සුප්පමෙය්‍ය හෙවත් පහසුවෙන් ප්‍රමාණ කළ හැකි පුද්ගලයා ප්‍රලාප දොඩවන, හිස්, වැඩ වැඩිකරගත්, පරුස බස් පවසන, වාචාල, එකඟ සිත් නැති, වපල, අසංවර සැලෙන සිතැති, අසංවර ඉඳුරන් ඇති තැනැත්තෙකි. ඔහු මැන ගැනීම දුෂ්කර නො වේ.

දුප්පමෙය්‍ය හෙවත් මැන ගැනීම අපහසු පුද්ගලයා ප්‍රලාප නොදොඩවන, නොසිස්, වැඩ වැඩි කර නො ගත්, පරුස වචන නොකියන, මිතභාණී, එකඟ සිතැති, තිර සිතැති, ඉඳුරන් සංවර කර ගත් තැනැත්තෙකි. ඔහු ප්‍රමාණ කිරීම පහසු නැත.

අප්පමෙය්‍ය නමින් හඳුන්වන්නේ සියලු කෙළෙසුන්ගෙන් මිදුණු හෙයින් මිම්මකට හසු නොවන (රහත්) හික්ෂු නමය.

A I.266

78. පුද්ගලයෝ

තයො පුග්ගලො

ශෛක්ෂ පුද්ගලයා

සෙධොපුග්ගලො,

අශෛක්ෂ^o,

අසෙධො^o,

නෙවසෙධො නාසෙධො^o

නෙවසෙධො නාසෙධො^o

අධි සීල අධිචිත්ත හා අධිප්‍රඥා සංඛ්‍යාත ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙහි හික්මෙන මුල් අධිගම තුනෙහි සිටින බුද්ධ ශ්‍රාවකයෝ ශෛක්ෂ (ශික්ෂණයෙහි නිරත-සෙධ) නමින් හැඳින් වෙති. එම ශික්ෂාව පරිපූරණය කර අවසන් මාගී-එල-එනම් අර්හත්ත්වය ලද උතුමෝ අශෛක්ෂ (ශික්ෂණය නිම කළ) නම් වෙති. මේ දෙගණයට නොගැනෙන සාමාන්‍ය පෘථග්ජනයෝ ශෛක්ෂ ද අශෛක්ෂ ද (නෙවසෙධ නාසෙධ) ලෙස හඳුන්වනු ලබති.

A I.63, 219, 188, PugA .186, BD .168, D III.218

79. ප්‍රඥා

තිස්සො පඤ්ඤා

චිත්තාමය ප්‍රඥා,

චිත්තාමය,

සුතමය,

සුතමය,

භාවනාමය

භාවනාමය

ප්‍රඥාව හෙවත් පූර්ණ ප්‍රතිභා ඥානය එය ලබා ගන්නා ක්‍රම අනුව ත්‍රිවිධව දක්වනු ලැබේ. අන්‍යයන්ගෙන් ඉගෙනුමක් නොලබා තමන්ගේම චිත්තනය හා විමංසනය මෙහෙයවා ලබා ගන්නා ප්‍රඥාව චිත්තාමය ප්‍රඥාව ය. අනුන් වෙතින් ඉගෙනීමෙන්, බණ පොත කියවීමෙන් ලබා ගන්නා ප්‍රඥාව සුතමය ප්‍රඥාවයි. භාවනාව මගින් ලබා ගන්නා ප්‍රඥාව භාවනාමය ප්‍රඥාවයි.

D III.219, Vism. 439, Vbh .324

80. ප්‍රතික්ෂේප කළයුතු කරුණු

තයො පටික්ඛෙපා

මහා ආසාව,
නොසැහීම,
පමණ නොදැනීම

මහිච්ඡතා,
අසන්තුට්ඨිතා,
අමත්තඤ්ඤානා

ආධ්‍යාත්මික දියුණුවට අහිතකර හා ප්‍රතිපක්ෂ වූ කරුණු තුනක් ප්‍රතික්ෂේප කළ යුතු බව දක්වා තිබේ. එනම්, මහිච්ඡතාව (අසීමිත ආශාව), අසන්තුට්ඨිතා (තෘප්තිමත් නොවීම) සහ අමත්තඤ්ඤානා (පමණ නොදැනීම)යි. කුශල ධර්මයන් ගේ පරිහානියට හා අකුශල ධර්මයන් ගේ වර්ධනයට හේතුවන බලගතුම සාධකය ලෙස දක්වා ඇත්තේ මහිච්ඡතාවයි. එය අතිශයින්ම අනර්ථකර බවද දක්වා ඇත. මෙය තුනී කළ හැක්කේ අප්පිච්ඡතාව ප්‍රගුණ කිරීමෙනි. අසන්තුට්ඨිය වඩන මහිච්ඡතාව හා බැඳුණු කිසිවක් ධර්මය හෝ විනය නොවන බව බුදුහු වදාළහ.

මත්තඤ්ඤානා (පමණ දැනීම) ගුණාංගයක් ලෙස නිතරම දක්වන්නේ ආහාරය සම්බන්ධයෙනි.

ආහාරයෙහි පමණ නොදැනීම ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට අහිතකර වන අතර අසමය විමුක්ත (තාවකාලිකව මිදුණු තැනැත්තා) සහ සෙධ (ශික්ෂමාන) යන්ගේ පරිහානියට ද තුඩුදෙයි. එම දුබලකමින් නොමිදී කිසිවකුට උත්තරීතර මනුෂ්‍ය ධර්මයක් ලැබීම හෝ කායානුපස්සනා භාවනාවේ සමාද්ධිය ලැබීම සිදු නොවේ. සිව්පසය පිළිබඳ තම අවශ්‍යතා හඳුනා නොගත් හික්ෂු-හික්ෂුණී කිසිවෙකු මත්තඤ්ඤා යැයි කිව නොහේ.

AL.12, 16, III.70, 173, IV.331, Vin V.120, Vism .81

81. ප්‍රතිපදා

නිස්සො පටිපදා

අන්තගාමී සැප විදීම
අන්තගාමීව දුක් විදීම
මධ්‍යස්ථ ප්‍රතිපදාව

ආගාල්හ,
නිජ්කාම
මජ්ඣිමා

ආගාල්හ පටිපදා හෙවත් අන්තගාමීව සැප විදීම අනුගමනය කරන තැනැත්තා කාමාශාවන්හි කිසිම අනර්ථයක් නැතැයි සිතා විනාශයට පැමිණෙයි. නිජ්කාම පටිපදා හෙවත් අන්තගාමීව දුක් විදීම තෝරා ගත් පුද්ගලයා ආහාර, වස්ත්‍ර, ආදිය විෂයෙහි එම පිළිවෙත අනුගමනය කරමින් කෙස්-රැවුල් ඉදිරීම, කටු ඇදෙහි නිදීම, දිනකට වාර ගණනාවක් ස්නානය කිරීම වැනි ක්‍රම මගින් සිය සිරුර පෙළෙයි. මැදුම් පිළිවෙත අනුගමනය කරන තැනැත්තා සිත, කය හා වචනය වඩමින් දහමෙහි හැසිරෙයි. මෙය දම්සක් පැවතුම් සුත්‍රයෙහි දැක්වූ අන්තද්වයම තවත් පර්යායකින් දැක්වීමකි.

A I.296 ff, Nt .77

82. ප්‍රතිච්ඡන්ත කරුණු

හීනි පටිච්ඡන්තානි

මාගමුන්ගේ හැසිරීම
බ්‍රාහ්මණයන්ගේ මන්ත්‍ර
මිථ්‍යාදාෂ්ටිය

මාතුගාමො
පටිච්ඡන්තාවහනි,
බ්‍රාහ්මණ මන්තාං,
මිච්ඡා දිට්ඨි °

ප්‍රතිච්ඡන්ත හෙවත් සැගවුණු කරුණු අතරින් පළමුවැන්න කාන්තාවන්ගේ රහසිගත හැසිරීමයි. දෙවැන්න බමුණන්ගේ මන්ත්‍රයි. ඒවා සඟවා රැක ගනු ලැබේ. තෙවැන්න නම් වැරදි විශ්වාසයන් ඇදහීමය.

A I.282 f

83. ප්‍රාකාර / පවුරු

හීනි කුඩධානි

ගඬොලින් තැනු,

ඉට්ඨික,

ගලින් °,
ලීවලින් ,

සීලා,
දාරු

පවුරු හෙවත් ප්‍රාකාර විවිධ ද්‍රව්‍යයන් ගෙන් සාදනු ලැබේ. ඒ අතර ගඩොල්, ගල් හා ලී ප්‍රමුඛ වෙයි.

Vin IV.266

84. බබළන කරුණු (විවෘතව)

නීති විවචානි විරෝචනීති

සඳුමඬල,
ඉරු °,
තථාගතයන් දේශිත
ධර්මවිනය

චන්දමණ්ඩල,
සුරිය °,
තථාගතජ්ජවේදිත ධම්ම
විනයො

විවෘතව පවත්නා විට බබළන සැඟවී නො බබළන කරුණු තුනකි. හිරු මඬල, සඳු මඬල මෙන් ම ධර්ම විනය ද එබඳු කරුණුය. බුදුරදුන් තම දහම 'එව බලව' යන ලක්ෂණයෙන් යුතු බව වදාරන්නේ එහෙයිනි. වෙනත් ආගම් වල මෙන් නොව බුදුදහමෙහි ප්‍රතිඵල එය පිළිපදින්නවුනට මේ ජන්මයේදීම අත් විඳිය හැකිය. බුදුදහම කුල-ගොත්, වර්ණ, ජාති ආදී සීමා විරහිතව ගුරුමුණ්ඩියකින් තොරව විවෘතව දේශනා කරන ලද්දකි.

Al.158, 283, D II.100

85. ප්‍රපඤ්ච කරුණු

නීති පපඤ්චානි

තෘෂ්ණාව,
දෘෂ්ටිය,
මාතය

තණ්හා,
දිට්ඨි,
මාන

ප්‍රපඤ්ච හෙවත් මනසෙහි ඇතිවන විවිධාකාර විපරිත විශේෂතාවෝ අටුවා වෙහි දක්වා තිබේ. මේ කරුණු වලින් සත්වයා සසරෙහි නතරකරණ හෙයින් ප්‍රපඤ්ච නම් වෙයි. (සත්තා සංසාරෙ විරායනති එතේහීති පපඤ්චා) එනම් තණ්හා දිට්ඨි සහ මාන වශයෙනි. ඉන්ද්‍රිය හය ඇසුරෙන් පවත්නා ලෝකය ප්‍රපඤ්ච ලෝකය ලෙස හැඳින්වේ. ඉඳුරන් හය හා බැඳුණු

විෂය ලෝකය නිරුද්ධ විමෙන් ප්‍රපඤ්ච නිරෝධය වෙයි. සංසාරික ප්‍රපඤ්චයන් ගෙන් විමුක්ත හෙයින් නිර්වාණය නිෂ්ප්‍රපඤ්චය ලෙස දැක්වේ. සාමාන්‍ය මිනිසුන් ප්‍රපඤ්ච ලෝකයෙහි ආසක්ත වන මුත් විමුක්ත උතුමෝ එසේ නොවෙති. ඉන්ද්‍රිය සංවේදනයන් මගින් පාඨග්ජනයන් ප්‍රපඤ්ච ඇති කර ගන්නා අයුරු හා එමගින් ධර්මයන්ගේ යථා භූත තත්ත්වය පිළිබඳ අවබෝධය විකෘතවන අයුරුත් මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයෙහි විවරණය වෙයි. අටුවා විවරණය සාමාන්‍ය මිනිසා විපරීත වන මාර්ග තුනක් දක්වන බව පෙනේ.

Nt .37, 38, Vbh 393, BD.123, M I.108 ff

86. බාධක

තයො කිඤ්චනා

රාගය,
ද්වේෂය,
මෝහය

*රාගො,
දොසො,
මොහො*

බාධා කිරීම යන අර්ථයෙන් කිඤ්චන නම් වෙයි. ('කිඤ්චනානි පලිබොධො'). රාගය, ද්වේෂය හා මෝහය 'කිඤ්චන' වශයෙන් හඳුන්වා ඇත්තේ එම කෙලෙස් පුද්ගලයා විසින් යම් දෙයක් වශයෙන් ගෙන බැඳී ආධ්‍යාත්මික ප්‍රගතියට බාධාවන් බවට පත් කරගන්නා දේවල් හෙයිනි.

D III.217, M I.298

87. මෙට්ට

හීනි තුලානි

ගස්,
වැල්,
පුලුන්

*රුක්ඛ,
ලතා,
පොටකි*

කොට්ට/මෙට්ට තනා ගැනීම සඳහා අමු ද්‍රව්‍ය වශයෙන් ගස්, වැල්, පුළුන් යන තුන් වර්ගයම ගනිති. තථාගතයන් වහන්සේ සැවැන්නි දෙවිරම් වෙහෙර

වැඩ වසඳ්දී ඡබ්බග්ගිය හික්ෂුභු ඇඳන් සහ පුටු (කොට්ට, මෙට්ට) සුබෝපහෝගී ලෙස නිර්මාණය කර භාවිත කළහ. මේ දුටු සැදහැනියෝ අමනාපය පළ කළහ. මේ හේතුව නිසා බුදුහු එවැනි සයනාසන නොතනන ලෙස වදාළහ. එම ඇඳ පුටු සැප පහසු සේ නිම කිරීමට ගස් සුඹුල්, වැල් වර්ග සහ පුලුන් යොදා ගෙන තිබේ.

Vin II.150

88. බුද්ධ ක්ෂේත්‍ර

නීති බුද්ධබෝධිතානි

ජාති ක්ෂේත්‍රය,
ආණා,
විෂය

ජාතික්ඛෙත්ත,
ආණා,
විසය

බුද්ධ ක්ෂේත්‍ර බුදුරදුන් ගේ ජීවිතයට හා ධර්මයට සම්බන්ධය. ජාති ක්ෂේත්‍රය නම් බුදුරදුන් ගේ ජීවිතයේ වැදගත් සිද්ධීන් වන උපත, බුදුබව ලැබීම, පරිණිර්වාණය වැනි අවස්ථාවන්හි ප්‍රාතිහාර්යජනක සිද්ධි සිදුවන ස්ථාන වලට යෙදෙන නාමයකි. ජාතික්ෂේත්‍රය දස දහස්සී ලෝක ධාතුවට පරිමිත බවත්, එය පූර්වෝක්ත අවස්ථාවන්හි දී කම්පනය වන බවත් විසුද්ධි මාර්ගයෙහි සඳහන්ය. ආණා ක්ෂේත්‍රය රතන සූත්‍රය, බන්ධ පිරිත, ධජග්ග පිරිත, ආටානාවිය පිරිත, මෝර පිරිත ආදී ආරක්ෂක පිරිත් බලපාන සහස්සී ලෝක ධාතුවයි. විෂය ක්ෂේත්‍රය වූකලී සීමාවකින් තොරය. බුදු තුවණට විෂය වන ප්‍රමාණය අසීමිතය. මිනිය නොහැකිය.

Vin II.109, D III.194, A II.72, S I.218, Sn .39, J II.33, Vism .414

89. බුදුවරුගේ ඉගැන්වීම්

නීති සාසනානි බුද්ධානං

සියලු පව් නොකිරීම
කුසල් වැඩි කිරීම
තමන්ගේ සිත පිරිසිදුකිරීම

සබ්බපාපස්ස අකරණං,
කුසලස්ස උපසම්පදා,
සචිත්ත පරියොදපනං

බුදුරදුන්ගේ ත්‍රිවිධ ශාසනය සියලු පාපයන්ගෙන් වැළකීම, කුසල් දහම් වැඩීම හා සිය සිත පිරිසිදු කිරීම යන තුන් කරුණින් සමන්විත වෙයි. සීල, සමාධි, ප්‍රඥා යන ත්‍රිවිධ ශික්ෂා මෙයින් අදහස් වෙයි. නිර්වාණාවබෝධය සඳහා

ශීලයෙහි පිහිටා සමාධිය වැඩිය යුතුය. බුදු දහමේ හරය නම් සියලු පවි නොකිරීම, කුසල් කිරීම හා තම සිත පිරිසිදු කිරීම වෙයි. මෙයට ආණා, වෝහාර. පරමත්ථ යන සියලු දේශනා අන්තර්ගත වී තිබේ. සියලු බුදුවරයන්ගේ ඉගැන්වීම හෙවත් අනුසාසනය මේ කරුණු තුනම ය.

“සබ්බපාපස්ස අකරණං - කුසලස්ස උපසම්පදා
සචිත්ත පරියොදපනං - එතං බුද්ධාන සාසනං”

සියලු පාපයන් කිසි විට	නොකිරීම
කුසල්දහම් නිරතුරුවම	වැඩිවීම
තම සිත ඉතා පිරිසිදු ලෙස	සුදැකීම
සෑම බුදුවරුන්ගේ මෙය වේ	පැවසීම

Dh .183, Vism 4,

90. බෝධි (ත්‍රිවිධ බෝධි)

තයො බොධි

සම්මා සම්බුදුවීම,
පසේබුදු,
මහ රහත්

සම්මා සම්බුද්ධ,
පච්චෙක බුද්ධ,
අරහත්ත

බුදු, පසේබුදු, මහ රහත් යන බෝධි විමුක්ති ලාභය සඳහා ප්‍රාර්ථනීය වූ නිවන් අවබෝධ තුන වශයෙන් බුදු සමයෙහි දැක්වෙයි. අබුද්ධෝත්පාද කාලයක කිසිවකුගේ ආධාරයකින් තොරව බුදුබව ලබාගෙන අන්‍යයනට ධර්ම දේශනා කරමින් සසුනක් ඇති කරන්නේ සම්මාසම්බුදු වරයකු විසිනි. පසේබුදුවරු ද අබුද්ධෝත්පාදක සමයෙක ස්වෝත්සාහයෙන් බුද්ධත්වය ලබති. එහෙත් උන්වහන්සේලා ධර්මදේශනා කිරීමකින් හෝ ශාසනාරම්භයකින් තොරව පිරිනිවන් පාති. රහත් බෝධිය ලබන්නේ බුද්ධෝත්පාද සමයක ධර්මශ්‍රවණයෙන්, කෙළෙසුන් දුරු කර සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීමෙනි. සම්මා සම්බෝධිය ලැබූ උතුමකු සජීවව වසන තුරු වෙතත් බුදු කෙනෙක් හෝ පසේබුදු කෙනෙක් පහළ නොවේ. ඵලවාර්දී ඉගැන්වීම් අනුව ලොචිතුරු, ප්‍රත්‍යාක, අරහත්ත යන ත්‍රිවිධ බෝධියකින් තම හැකියාව අනුව නිවන් අවබෝධය සලසා ගත හැකි වෙයි. මේ තුන් ආකාර බෝධිය පාරමී, බොධි, භූමි, ඤාණ යන නම් වලින් ද දක්වා ඇත.

Khp 7

91. හය

කීනි හයානි

ඉපදීම,
වයස්ගතවීම,
මරණය

*ජාති හය,
ජරා °,
මරණ °,*

උපත හේතුවෙන් සිත් තුළ ඇතිවන භීතිය, ත්‍රාසය හඳුන්වන්නේ ජාති හය වශයෙනි. වයස්ගත වීම විෂයෙහි ඇතිවන භීතිය, ජරා, හය වන අතර, මරණය නිසා ඇතිවන හය මරණ හය නම් වෙයි.

Vbh .367

92. හව (වීම)

තයො හවා

කාම හවය,
රූප °,
අරූප °

*කාම හව,
රූප °,
අරූප °*

බ. තුනේ වර්ගය 64

D III. 57

93. භාවනා

කිස්සො භාවනා

කායික භාවනාව,
මානසික °,
ප්‍රඥා °

*කායික භාවනා,
චෛතසික °,
පඤ්ඤා °*

කිසියම් ප්‍රීති ජනක කායික වින්දනයක් ලද විට සුතවත් ආර්ය ශ්‍රාවකයා ඒ

කෙරෙහි නොබැඳෙයි. තෘෂ්ණාවක් නො උපදවයි. එම ප්‍රීති ජනක වින්දනය නැතිව ගිය විට ඇතිවන දුක්ඛ දායක වින්දනය නිසා ඔහු තුළ දුක්ඛ, වේදනාවක් ඇති නොවෙයි. ඔහු කාය භාවනා ප්‍රගුණ කර ඇති නිසා ප්‍රීති ජනක සුඛ දායක වින්දන ඔහු ගේ සිත ග්‍රහණය නො කරන අතර මානසික භාවනා ප්‍රගුණ කර ඇති නිසා දුක්ඛ දායක වින්දන ඔහු ගේ සිත ග්‍රහණය නොකරයි.

ප්‍රඥා භාවනාව නම් අනිත්‍ය, දුක්ඛ හා අනාත්මය පිළිබඳ ගැඹුරු නුවණ වර්ධනය කර ගැනීමයි.

MI .239 f, D III.219

94. මද

තයො මදා

යොවුන් මදය,
නිරෝගි °,
ජීවිත °

යොබ්බන මද,
ආරෝග්‍ය °,
ජීවිත °

මද යනු අහන්කාර බවයි, උඩගුකමයි. සිතින් මවාගත් පුහුචිත්තාවයි ('යො මදො මජ්ජනා මජ්ජනන්තං මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤන්තං උන්නනි උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහෝ කෙනුකමයනා චින්තස්ස අයං වුච්චති මදො')

මදය හෙවත් මත්වීම ත්‍රිවිධය. සමහරු තම තරුණ බව හේතු කෙට ගෙන මදයට පත්වෙති. මේ නිසා යථාර්ථය නොදනිති. සියල්ලන්ගේ ජීවිතය නැසෙන සුලු දුක් අනුබද්ධවෙයි. මේ දෙකරුණ නොසිතා මදයට පත් වෙති. තවත් සමහරු තමන් නිරෝගීව සෞඛ්‍ය සම්පන්නව සිටීම හේතුවෙන් මත් වෙති. එය යොවුන් මදයයි. ඇතැමෙක් දිගුකල් ජීවත්වීම නිසා මදයට පත්වෙති. එය ජීවිත මදයයි. මේ මද තුනෙන් මත්වන පෘථග්ජනයෝ තිදොරින් අකුසල් කර මරණින් මතු අපායෙහි, දුගතියෙහි උපදිති.

Vbh .350, A I.146, D III.220, BD .92

95. මරණය සිදුවන විධි (කාල)

තිවිධං කාලමරණං

පින් නිමවීමෙන් °,
ආයුෂ්
දෙවර්ගයම °

පුඤ්ඤක්ඛය,
ආයුක්ඛය,
උභයක්ඛය

කලට සිදුවන මරණය නමින් හඳුන්වන මරණ ආකාර තුනකට සිදුවෙයි. පළමුවන ආකාරය කෙනකුට අවශ්‍ය ප්‍රත්‍යයන් තිබුණ ද ජන්මය ලබා දීම සඳහා මුඛ්‍ය වූ පින නිමවීම නිසා සිදුවන පුඤ්ඤක්ඛය මරණයයි. දෙවැන්න නම් සත්වයා ඉපිද සිටින විශේෂ ජීව තලය තුළ (නිද: මනුෂ්‍යාත්මය) ලැබිය හැකි ආයු සීමාව නිම වීමෙන් සිදුවන ආයුක්ඛය මරණයයි. මනුෂ්‍යයකුට ඔහුගේ පින් ඉතිරිව තිබුණත් වසර සියයක් හෝ ඊට මඳක් වැඩියෙන් මිස ඉන් ඉදිරියට ජීවත් විය නොහැකි වීමයි. තුන්වැන්න නම් පින සහ ආයුෂ්‍යයන දෙකම ක්ෂය වීමෙන් සිදුවන උභයක්ඛය මරණයයි.

Vism .229

96. මංගල කරුණු

නීති මංගලානි

දැකීමේ මංගලය,
ඇසීමේ °,
සිතීමේ °

දිට්ඨි මංගලය,
සුත °,
මුත °

ප්‍රාග් බෞද්ධ සමාජයේ ජනතාව මංගල කරුණු සම්මත කර ගෙන තිබුණේ දැකීම, ඇසීම, සිතීම යන තුනට සම්බන්ධ කරගෙන ය. සුන්දර දැකීම් පියකරු වචන ඇසීම් හා සුන්දර සිතුවිලි ඇති වීම මංගල කරුණු සේ ඔවුහු සිතූහ. මහා මංගල සූත්‍රයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ පුද්ගලයන්ගේ අභිවෘද්ධියට හේතුවන මංගල කරුණු තිස් අටක් වදාළ සේක.

khpA .118

97.මාන (අහංකාරකම්)

තයො විධා

තමා උසස් ලෙස සිතීම,
සමාන °,
හීන / පහත් °

සෙය්‍යො හමස්මි,
සද්ධිසො °,
හීනො °

කෙනෙකුට තමා අන් අයට වඩා උසස් (සෙය්‍ය) වශයෙන් සමාන (සද්ධ) වශයෙන් හෝ පහත් (හීන) වශයෙන් සිතා ගත හැකිය.මෙසේ අනුන් සමඟ තමන් මැන ගැනීම මාන හෝ විධා යන වචනවලින් හඳුන්වා ඇති අතර

බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාරා ඇත්තේ අනිත්‍ය වූ දුක් සහගත වූ විපරිණාමයට පත් වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධයක් උරුම කරගත් මිනිසුන් මෙසේ සිතන්නේ යථාභූත ස්වභාවය (ඇත්ත ඇති සැටි) පසක් කර නොගැන්ම හේතුවෙන් ය.

‘විධා’ යනු මානයටම කියන වෙනත් නමකි.

‘නිස්සො ඉමා හික්ඛවෙ විධා’ ස.නි. 5 භා. පි. 56

‘නත්ථ කතමා නිස්සො විධා? සෙය්‍යො භමස්මීති විධා, සද්දිසො භමස්මීති විධා, හිනො භමස්මීති විධා, ඉමා නිස්සො විධා.’

D III.216, S I.21, III.48, Vbh .367

98. මිතුරාගේ ගුණාංග

හිනි අංගානි මිත්තස්ස

දුලබ දෙය දීම,
දුෂ්කර දෙය කිරීම
ඉවසීමට දුෂ්කරදෙය ඉවසීම

දුද්දදං දදානි,
දුක්ඛරං කරොති
දුක්ඛමං ඛමති

මිතුරෙකු තෝරා ගැනීමේදී දුර්ලභ දෙය දෙන දුෂ්කර දේ කර දෙන ඉවසීමට අමාරු දේත් ඉවසන පුද්ගලයකු තෝරා ගත යුතු බව දහමෙහි කියැවෙයි.

A.I.286

99. මෙනෙහි කිරීමි (අනුලෝම ක්‍රම)

තයො ආසෙවනා

මූලික,
උපචාර,
අනුලෝම

පරිකම්ම,
උපචාර,
අනුලෝම

ධ්‍යානයකට පත් වීමට හෝ මාර්ගාධිගමයකට පෙර ජවන චිත්තයක තත්ත්ව තුනක් ඇති වෙතැයි දක්වා තිබේ. එනම් පරිකර්ම හෙවත් මූලික මෙනෙහි කිරීම උපචාර හෙවත් ඵළැඹීම අනුලෝම නම් වූ ගැලපීම යන තුනයි. මේවා හේතුවෙන් ගෝත්‍රභූ ඥානය ඇති වේ.

Vism .670, BD .69

100. යාම

තයො යාමා

පෙරයම,
මැදියම්,
අලුයම

පටම යාම,
මජ්ඣිම^o ,
පච්ඡිම^o

බුදුරජාණන් වහන්සේ රාත්‍රී කාලය යාම තුනකට බෙදා ඒ අනුව වර්ගය තුනක් අනුගමනය කරන සේ ශ්‍රාවකයනට උපදෙස් දුන් සේක. ප්‍රථම යාමය සිත සම්බාධකයන්ගෙන් නිදහස් කරනු පිණිස සක්මණින් හා හිඳීමෙන් ගත කළ මනාය. දෙවන (මැදියම්) යාමයේදී සිංහ සෙයායාවෙන් දකුණුලයෙන් එක් පයක් අනෙක් පය මත තබා සිහිනුවණින් එකඟ සිතින් සැතපිය යුතුය. පශ්චිම යාමයේදී අවදිවී එය සක්මනින් හිඳීමෙන් සිත නිකෙළෙස් කරමින් ගත කළ යුතුය.

Nd¹ 377

101. රාසී

තයො රාසී

නිතර පලදෙන
මනාව කිරීමෙන් පලදෙන
අනියම්ත ලෙස පලදෙන

නිව්චන්ත නියතා
සම්මන්ත
නියතො අනියතො

දී.නි.සංගීති සූත්‍රයේදී රාසී හෙවත් රැස්කිරීම් තුන් වර්ගයක් දේශනා කර ඇත. නිව්චන්ත නියත හෙවත් නියත වශයෙන් වැරදි පැත්තට යොමු කරන රැස් කිරීම්, සම්මන්ත රාසී හෙවත් නියත වශයෙන් නිවැරදි මගට යොමු කරන රැස් කිරීම් හා අනියත රැස් කිරීම් වශයෙනි.

D III . 217

102. රාත්‍රී කාලය බෙදීම (යාම)

තයො යාමා

පෙර යම,
මැදියම,
අලුයම

පුරිමයාම,
මජ්ඣිම ,
පච්ඡිම

බ. කුනේ වර්ගය 100 මෙහි පූර්ව යාම වෙනුවට එහි පද්මයාම යන වචනය යෙදී ඇත. දෙකෙහිම අරුත එකය.

Nd' 377, Nd² 631

103. රූප සංග්‍රහය

නිවිධො රූපසංගහො

සනිදර්ශන සප්‍රතිසය
අනිදර්ශන සප්‍රතිසය
අනිදර්ශන අප්‍රතිසය

සනිදස්සන සප්පට්ඨස
අනිදස්සන සප්පට්ඨස
අනිදස්සන අප්පට්ඨස

අභිධර්මයට අනුව සියලු භෞතික (රූප) ධර්ම විවිධ සමුහ වලට බෙදා දක්වනු ලැබේ. සනිදර්ශනය ත්‍රිකය නම් වූ ත්‍රිවිධ බෙදුමට අනුව ඕලාරික රූප ධර්මයෝ සනිදර්ශන සප්‍රතිස හා අනිදර්ශන සප්‍රතිස වශයෙන්ද වර්ග කරනු ලැබේ. සනිදර්ශන සප්‍රතිස ධර්ම දෘෂ්ටි ගෝචර වන අතර හැපීම් ලක්ෂණයෙන් යුක්ත ය. අනිදර්ශන සප්‍රතිස ධර්ම දෘෂ්ටි ගෝචර නොවෙතත් හැපීම් ලක්ෂණයෙන් යුක්තය. සුක්ෂ්ම රූප ධර්ම අයත් වන අනිදර්ශන අප්‍රතිස ධර්ම දෘෂ්ටි ගෝචර නොවන අතර හැපීම් ලක්ෂණයෙන් ද තොරය.

D III.217, Dhs .1087, DhsA .317, Vism .451

104. රෝග

තයො රොගා/ ආබාධා

බලාපොරොත්තු,
කුසගිනි,
වයස්ගතවීම.

ඉච්ඡා,
අනසන,
ජරා

පරමායුෂ වසර අසූභාරදහස දක්වා දීර්ඝවන කාලයේදී පවා සියලු මිනිස් වර්ගයාට පොදුවේ මුහුණ පාන්නට වන රෝග කුන නම් ආශාව කුසගින්න සහ වයස්ගත වීමයි. ඉච්ඡා යනු තණ්හාවය. තෘෂ්ණාවෙන් ගහන වූ තැනැත්තා බොහෝ දේ පතන්නේය. එහෙත් සියල්ල නොලැබෙයි. එහෙයින් ශෝකය ඇති වන්නේ ඒ හේතුවෙන් රෝගී වෙයි. අනසන නම්

කුසගින්නයි. කුසගින්න රෝගයකි. කෙනෙකුට ඇති නපුරුම රෝගය කුසගින්න බව ධම්ම පදය කියයි.(පිගව්ඡා පරමා රොගා). වයස නිසා ඇතිවන ජරාව මෙතෙහි කිරීම රෝගී වීමට හේතුවෙයි.

Sn 311, Dh 203, D III.75

105.ලැබීමට සුදුසු කරුණු

තයො අනුසද්ඤානා

අල්පේච්ඡතාව,
සෑහීමකට පත්වීම,
කෙලෙස් නැතිකිරීම

අපිච්ඡනා,
සන්තුට්ඨිනා
සල්ලෙඛනා

ආධ්‍යාත්මික අභිවෘද්ධියට උපකාරීවන කරුණු වශයෙන් අල්පේච්ඡතාව (ආශාවන් අඩුකිරීම) සන්තුඡ්චිතාව (ලද දෙයින් සෑහීමට පත් වීම) සල්ලේඛතාව (කෙලෙස් නැති කිරීම) භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වර්ණනා කර ඇත. (මුල් ගුණාංග දෙකට ප්‍රතිපක්ෂ ධර්ම සඳහා බ.තුනේ වර්ගය 80) බුදුරදුන්ගෙන් ධර්ම දායාදය මිස ආමිස දායාදය බලාපොරොත්තු නොවන හික්ෂුන් වහන්සේලා අපිච්ඡතා- සන්තුට්ඨිතා ගුණවලින් සමන්විත බව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ප්‍රශංසාත්මකව වර්ණනා කර ඇත. අනුන් වෙත විද්‍යමානවන දුර්ගුණ වලින් තමන් මිදීම සල්ලේඛතාව ලෙස දක්වා තිබේ. මෙම ගුණාංග තුන වර්ධනය කරනු පිණිස වනගත වන හික්ෂුන්වහන්සේලාට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රශංසා කර ඇත.

M I.13, A III.219, Vin V.120

106. ලෝක

තයො ලොකා

සංස්කාර ලෝකය,
සත්ව °,
අවකාශ °

සංඛාර ලොක,
සත්ත °,
මකාස °

බුදුරජාණන් වහන්සේට ලෝකවිදු යන නාමය ව්‍යවහාර කර ඇත්තේ උන්වහන්සේ ලෝකය පිළිබඳව මනා පරිඥානයක් ඇතිව වැඩ විසු හෙයින්ය. උන්වහන්සේ දත් ලෝකය කුමක් දැයි විස්තර කරන විභූද්ධි මාර්ගය ත්‍රිවිධ ලෝකය පිළිබඳව කරුණු දක්වයි. සංඛාර ලෝක (සංස්කාර

ලෝකය) නමින් හඳුන්වන්නේ ආහාර මත යැපෙන ලෝකයයි. දෙවන ලෝකය වූ සත්ව ලෝකය විස්තර කරන්නේ ලෝකය සදාකාලිකය සහ ලෝකය සදාකාලික නොවේ යන ප්‍රකාශ දෙකට අදාල සංකල්පය වශයෙනි. තෙවැන්න භාජන ලෝකය ලෙස හඳුන්වමින් එය “මබගේ ප්‍රශ්න කීරීමේ ශක්තිය ඉක්මවා යන පරිදි සිවු දෙස දහස් ගුණයකට වඩා ප්‍රබල ලෙස ආලෝක කරමින් ඉර සහ හඳ ප්‍රමාණය වන තරම් වූ” යන්නට අදාල ලෝකය ලෙසය.

- මෙය 1. සංසාරික සත්වයන් ගේ ප්‍රභවය විෂයෙහි බලපාන විවිධ සාධක
- 2. විවිධාකාර සසංඥ සත්වයන්
- 3. එම සත්වයන් වසන ලෝකය යන පරිද්දෙන්ද ව්‍යාධ්‍යානය කළ හැක.

Vism 204 පි.සි.

107. ලෝක

තයො ලොකා

මිනිස් ලොව,
දෙව් °,
බඹ °

මනුස්ස ලොක,
දිබ්බ °,
බ්‍රහ්ම °

සියලු සුගති ලෝක මනුස්ස දේව බ්‍රහ්ම වශයෙන් තුනට බෙදේ. සත්වයන් උපදනා ස්වභාව (ගති) අතුරින් කුසල් හා අකුසල් මිශ්‍රව ඇත්තවුන් උපදනා ස්ථානය මනුෂ්‍ය ලෝකයයි. දේව ලෝකය යන්නෙන් කාමභවයට ගැනෙන දිව්‍ය ලෝක හය ගැනෙයි. එම හයට වඩා උසස් දිව්‍ය ලෝක හඳුන්වන්නේ බ්‍රහ්ම ලෝක නමිනි. බ්‍රහ්ම ලෝක අතරින් 16 ක් රූප ලෝක වන අතර ඒවායේ උපදින්නේ මුල් ධ්‍යාන හතර ලද්දෝ වෙති. අරූප බ්‍රහ්ම ලෝක හතරෙහි උපදින්නේ අරූප සමාපත්ති ලද්දෝය.

DAI.173

108. වන්දනා / වැදීම

තිස්සො වන්දනා

කයින් වැදීම,
වාචිකව °,
සිතින් °

කායෙන,
වාචාය,
මනසා

තෙරුවන් හෝ වෙනත් වන්දනීය පුද්ගල/වස්තු නැමැදීමේදී කායික වාචසික හෝ මානසික වශයෙන් වන්දනා කළ හැකිය. කායිකව වැදීමේදී හිටගෙන දණ නමා ගෙන හෝ පසඟ පිහිටුවාගෙන වැදිය හැකිය. ගැලපෙන පරිදි සිය දෑත් නලළ මත හෝ පපුව මත තබා ගත හැක. වාචසික වැදීමේදී නමස්කාර පාඨය වැනි යමක් කියනු ලබන අතර තුන්වන මානසික වන්දනාවේදී වන්දනා කරනු ලබන තැනැත්තා ගේ හෝ වස්තුවෙහි ගුණ මෙතෙහි කිරීම අපේක්ෂා කෙරෙයි.

A.I.294

109. වසන් කිරීම

තයො ඡාදනා

වස්තුව වසන් කර
ඇවත වසන් නොකිරීම,
වස්තුව වසන්කර
ඇවත වසන් නොකිරීම,
වස්තුවත් ඇවතත් වසන් කිරීම

*වත්ථුං ඡාදෙති
න ආපන්ති,
ආපන්තිං ඡාදෙති
න වත්ථුං,
වත්ථුව ආපන්තිංව ඡාදෙති*

කිසියම් හික්ෂුතමකට හෝ හික්ෂුණී නමකට වෝදනා කරනු ලැබූ විට, වසන් කිරීම තුනක් කළ හැකිය. එක්කෝ වස්තුව හෙවත් වරද සිදුවූ ආකාරය වසන් කර පත්වූ ඇවත (ආපන්තිය) පමණක් හෙළිකළ හැකිය. නැතහොත් පත්වූ ඇවත වසන්කර සිද්ධිය පමණක් හෙළි කළ හැකිය. එසේත් නැත හොත් ඇවත හා සිද්ධිය යන දෙකම වසන් කළ හැක.

Vin V.120

110. වර්ත

තයො වට්ටා

ක්ලේශ වර්තය,
කර්ම,
විපාක

*කිලෙස,
කම්ම,
විපාක*

'වට' යන අරුත දෙන වට්ට යන වචනය බෞද්ධ ධර්ම ග්‍රන්ථ වල යොදා ඇත්තේ පුනර්භව චක්‍රය (සංසාරය) හැඟවීම පිණිසය. පටිච්ච සමුප්පාදයෙහි

දොළොස් අංග විස්තර කරන අටුවාවාරිහු එහි එන ක්ලේශ. කර්ම සහ විපාක යන ත්‍රිවිධ අංගයන් දැක්වීම සඳහා මෙය යොදා ගත්හ. 'කම්ම වට්ට' (කර්ම වටය) තුළ සංඛාර සහ භව යන අංග දෙක ඇතුළත් වෙයි. කිලෙස වට්ට (කෙලෙස් වටය) තුළ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන යන තුන ඇතුළත් වෙයි. විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන අංග ඇතුළත් වන්නේ විපාක වට්ට (විපාක වටය) තුළය.

Vism 581, BD .188, 128 පි. සි.

111. විහරණ

තයො විහාරා

දිව්‍ය විහාර / විහරණ
බ්‍රහ්ම °,
ආර්ය °

දිබ්බ,
බ්‍රහ්ම,
අරිය

මිනිසුන් ඉඳුරන් පිණවමින් සාවද්‍ය පැවතුම්වල යෙදෙන විට තථාගතයන් වහන්සේ "මේ පැවතුම් දැක ඉඳුරන් පිණවීමෙන් වැළකී සිටිය හැකිය" යි සිතා ජනතාව තුළ අලෝභ සිතිවිලි (විරාග සිතිවිලි) ඇති කරනු පිණිස දිව්‍යමය පැවතුම් ඇතිව විහරණය කරති. මිනිසුන් ආධිපත්‍යය පිණිස, ජයග්‍රහණය පිණිස සාවද්‍ය පැවතුම් වල යෙදෙන විට බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔවුන් තුළ අදෝෂ (අවෙරි) සිතුවිලි ජනනය කරනු පිණිස "මේ දැක ඔව්හු මේ කෙරේ පැහැදී වෛරය මර්ධනය කර අවෙරි සිතුවිලි ඇති කරගෙන වෙසෙත්වා" යි සිතමින් බ්‍රහ්ම විහරණයෙහි යෙදෙති. පැවිදි ශ්‍රාවක පිරිස ධර්මය පිළිබඳව විවාදයන්හි නිරත වන විට ඔවුන් තුළ අමෝහ සිතුවිලි ජනනය කරනු පිණිස 'මේ දැක ඔවුන් මෝහය මැඩ පවත්වමින් අමෝහ සිතුවිලි ඇතිකර ගනිත්වා' යි සිතමින් අරිය (ආර්ය) විහරණයෙහි යෙදෙති. ආනාපාන සති භාවනාවෙහි නිරත වීම ද ඇතැම් තැනෙක අරිය විහරණ සහ බ්‍රහ්ම විහරණ යන වචන වලින් හදුන්වා තිබේ. අෂ්ට සමාපත්ති දිව්‍යවිහරණ නමින් ද සතර අප්පමඤ්ඤා බ්‍රහ්ම විහරණ නමින් ද ඵලයන්ට පැමිණීම අරිය විහරණ නමින් ද සඳහන්වෙයි.

'(විහාරෙසු අට්ඨ සමාපත්තියො දිබ්බි විහාරො, වනස්සො අප්පමඤ්ඤායො බ්‍රහ්ම විහාරො, ඵලසමාපත්ති අරියවිහාරො.)'

D III.220, SV 326, M I.225, SnA 136 , DA I.2005

112. විමෝක්ෂ

තයො විමොක්ඛා

සංඥා විරහිත විමෝක්ෂය
ආශා °,
ශුන්‍යතා °

*අනිමිත්ත විමොක්ඛ
අප්පනිහිත,
සුඤ්ඤතා*

ත්‍රිවිධ විමෝක්ෂයනට ත්‍රිවිධ විමෝක්ෂ මුඛ (*විමොක්ඛමුඛා*) යනුවෙන් ද ඇතැම් විට යොදා තිබේ. ඊට හේතුව විමුක්තිය ලැබීම සඳහා ඇති ඵලැඹුම් තුනක් සේ ඒවා දැක්වීමය. විශුද්ධිමාර්ගයට අනුව අධිෂ්ඨාන ප්‍රතිබද්ධව සංඥාවෙන් යුතුව විමුක්තිය ලැබීම අනිමිත්ත විමොක්ඛ වන අතර සමාධිගතව “සියලු සංස්කාර ධර්ම දුක්ඛය හ” යි යන සංඥාවෙන් යුක්තවීම අප්පනිහිත විමෝක්ෂයයි. ප්‍රඥාවෙන් සමන්විතව .සියලු සංස්කාර විමුක්තිය ලැබීම සුඤ්ඤත විමොක්ඛ නමින් දක්වා ඇත.

Vism 658, BD .191 පි. සි.

113. විද්‍යා/ ඥාන

තයො විජ්ජා

පෙරවිසු අයුරු දැනගන්නා නුවණ,
චුතවීම °,
ආශ්‍රාව නැතිකිරීම °

*පුඛ්ඛෙතිවාසානුස්සති
චුතුපපාන
ආසවක්ඛය*

බුදුරදුන් හා රහතුන් වහන්සේලා විසින් ලබා ගන්නා සය වැදැරුම් අභිඥාවන් අතර වඩාත් වැදගත් තුන මේවා ය. පළමුවැන්නෙන් සත්වයන්ගේ පූර්ව ආත්ම භාවයන් පිළිබඳ විස්තර දන හැකිය. දෙවැන්නෙන් පුද්ගලයෙකු විසින් කරන ලද කර්මයනට අනුව ඔහු කවර ආකාරයක උපතක් ලැබේදැයි කිව හැකිය. තුන්වැන්න කෙලෙසුන් දුරු කිරීමේ නුවණය. මේ තුන එක්ව ගෙන ත්‍රිවිද්‍යා යැයි කියනු ලැබේ.

D III.220, Vin II.183

114. වෘද්ධ අය

තයෝ ථෙරා

වයෝ වෘද්ධ,
තපස් °,
සම්මත °

ජාති ථෙර,
ධම්ම °,
සම්මුති °

වැඩිහිටි බව හෙවත් වෘද්ධත්වය තත් ආකාරයකින් මැනෙයි. උපතින්, වයසින් වැඩි මහල් ස්ත්‍රී-පුරුෂ ගිහි-පැවිදි අය ජාතිත්ථෙර නමින් හඳුන්වනු ලබන අතර ධර්මාවබෝධය අතින් මුහුකුරා ගිය නුවණැත්තෝ ධර්ම වෘද්ධ නමින් පිළිගැනෙති. බෞද්ධ ව්‍යවහාරය අනුව උපසම්පදාවෙන් වසර දහයක් ඉක්මවූ හික්ෂු- හික්ෂුණී දෙපක්ෂයට ථෙර-ථෙරී ව්‍යවහාරය යෙදේ. ඒ වන විට උපතින් වයස අඩු ගණනේ තිහක් වන්නේය.

D III.218

115. අ. විපත්ති

සිස්සෝ විපත්තියෝ

ශීල විපත්තිය,
මනසේ °,
දෘෂ්ටිය/ ඇදහීම °

සීල විපත්ති,
චිත්ත °,
දිට්ඨි °

ප්‍රාණසාතය වැනි කායික දුශ්චරිත සහ මුසාවාදය වැනි වචි දුශ්චරිත ශීල විපත්ති ගණයට වැටේ. අවිද්‍යාව හා ව්‍යාපාදය වැනි දේ ගැනෙන්නේ චිත්ත විපත්ති ගණයටය. කර්මය, පුනර්භවය, බ්‍රහ්ම චරිය වාසය, සංසාර-විමුක්තිය වැනි දේ ගැනෙන්නේ චිත්ත විපත්ති ගණයටය. කර්මය, පුනර්භවය, බ්‍රහ්ම චරිය වාසය, සංසාර-විමුක්තිය වැනි දේ පිළිබඳව සාවද්‍ය දෘෂ්ටි ඇති වීම දිට්ඨි විපත්ති ලෙස හැඳින්වේ. මේ ත්‍රිවිධ විපත්තීන්ගේ ප්‍රතිඵලය වන්නේ මරණින් පසු දුගතිගාමී වීමය.

A I.268 පි.සි.

ආ. කර්ම විපත්තිය,
ආජීව °,
දෘෂ්ටි °,

කම්ම °,
ආජීව °,
දිව්‍යී °

පෙර දැක්වූ කාය වච්චි දුශ්චරිත කම්මන්ත විපත්ති වශයෙන් ද හැඳින්වේ. සාවද්‍ය ලෙස ජීවිතා වෘත්තිය කරන අය ආජීව විපත්තියට ලක් වෙති. වැරදි දෘෂ්ටි ගන්නන් දිව්‍යී විපත්තියට වැටෙති.

A I.270

116. විනය පැනවීම්

තිස්සො පඤ්ඤාතිශ්‍යො

සෑම තැනකටම බලපාන,
ප්‍රදේශයකට °,
පොදුවේ බලපවත්වන

සබ්බන්ථ පඤ්ඤාති,
පදෙස °,
සාධාරණ °

විනය නීති පැනවීමේදී බලපාන ක්ෂේත්‍රය අනුව ඒවා තුන් වැදෑරුම්ව බෙදේ. විශ්වසාධාරණ ලෙස (හැම තැනටම එකසේ බලපාන පරිදි) පනවන ලද ශික්ෂා සබ්බන්ථ පඤ්ඤාති ලෙස හැඳින්වේ. පොදුවේ බලපවත්වන ප්‍රඥප්ති සාධාරණ පඤ්ඤාති වෙයි. ප්‍රදේශයකට පමණක් බලපවත්වන විනයනීති පදෙස පඤ්ඤාති වෙයි.

Vin V.120, I. 187

117. විපර්යාස

තයො විපල්ලාසා

සංඥා විපර්යාසය,
සිතේ °,
දෘෂ්ටි °,

සඤ්ඤා විපල්ලාස,
චිත්ත °,
දිව්‍යී °

විසුද්ධි මාර්ගයෙහි සඤ්ඤා විපල්ලාස, චිත්ත විපල්ලාස සහ දිව්‍යී විපල්ලාස වශයෙන් විපර්යාස තුනක් දක්වා ඇතත් අංගුත්තර නිකායේ විපල්ලාස සූත්‍රයේ සහ පටිසම්භිදා මග්ගයෙහි හතරක් දක්වා තිබේ. සංඥාවන් සම්බන්ධ විපර්යාස, සිත පිළිබඳ විපර්යාස දෘෂ්ටි පිළිබඳ විපර්යාස යනු විපර්යාස තුනයි. අනිත්‍යය නිත්‍ය වශයෙන් ගැනීම, දුක සැප

වශයෙන් ගැනීම, අනාත්මය ආත්ම වශයෙන් ගැනීම යන මේ විපර්යාස විත්ත හා දිට්ඨි විපර්යාසයන්ට පොදුය.

A II.52, Vism. 683, Pts II .79, BD .197

118. විවේක

නීති විවේකානි

කායික විවේකය,
මනසේ °,
කෙලෙස් නැතිවීමේ °

කාය විවේක,
චිත්ත °,
උපධි °

නිද්දෙසයෙහි විවේක තුනක් දක්වා තිබේ. සිත් පොළඹවන සුදුසු කාම වස්තූන් ගෙන් වෙන්ව විසීම කාය විවේකයයි. කාම සිතුවිලි වලින් වෙන්ව විසීම චිත්ත විවේකයයි. පැවැත්ම පිළිබඳ සංස්කාරයන් ගෙන් (ක්ලේශයන්ගෙන්) වෙන්ව විසීම උපධි විවේකයයි.

Nd¹ .26, BD .205

119. වේදනා

නිස්සො වේදනා

සැප වේදනා,
දුක් °,
ස්වාභාවික වේදනා °

සුඛ වේදනා,
දුක්ඛ °,
අදුක්ඛමසුඛ °

වේදනා යනු පඤ්චස්කන්ධයන් අතුරින් එකකි. ඒවා පිළිබඳ විවිධ ප්‍රභේදන අතර මුල් තැන ගන්නේ සුඛ, දුක්ඛ, අදුක්ඛමසුඛ යන ත්‍රිවිධ ප්‍රභේදයයි. සුවදායක දුක්ඛදායක හා සුවදායක හෝ දුක්ඛදායක නොවන දේ වශයෙන් වේදනා බෙදෙන්නේ පසිඳුරන්ට හමුවන විෂය වස්තුවේ ස්වරූපය සහ පුද්ගලයා ඊට දක්වන ප්‍රතිචාරය අනුවය. ද්වාදසාංග පටිච්චසමුප්පාදයෙහි දී වේදනාවන්ගේ ප්‍රභවය ස්පර්ශයෙන් සිදුවන බව දක්වා තිබේ.

S II .82 , Vism .460, D III.216

120.සතුටුවීම් / සන්තෝස

තයෝ සංතෝසා

ලද පමණින් සතුටුවීම
බලය ඇති පමණින් °
සාරූප්‍ය සන්තෝසය

යථා ලාභ,
යථාබල
යථා සාරූඡ්ප

සන්තෝෂ වීම් හෙවත් තෘප්තිමත් වීම් තුනක් වෙයි. ලැබුණු දෙයින් තෘප්තිමත් වීම යථා ලාභ සන්තෝෂයයි. තම ශක්ති පමණින් යමක් කර සතුටු වීම යථා බල සන්තෝෂය වන අතර තමන්ට ගැලපෙන තරමින් සතුටට පත් වීම යථා සාරූඡ්ප නම් වෙයි. සන්තුෂ්ඨිය පරම ධනය වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ එය ලබා ගන්නා අය දුර්ලභ හෙයින් ය. මෙම සන්තෝෂය ලබන්නේ උසස් ආධ්‍යාත්මික තත්ත්වයන් ලබන උතුමෝ වෙති.

A 1.235

121. අ. සම්පත්

තිස්සෝ සම්පදා

ශීල සම්පත්තිය,
මානසික°,
දෘෂ්ටි °

සීල සම්පදා,
චිත්ත°,
දිට්ඨි °

කිසියම් පුද්ගලයෙක් ප්‍රාණඝාතය, අදින්නාදානය, කාම මිථ්‍යාවාරය, මුසාවාදය, කේලාම් කීම හා එරූෂ වචන කථා කිරීම යන මෙයින් වැලකී නම්, හේ ශීල සම්පදාවෙන් යුක්ත වෙයි. යමෙක් අභිද්‍යාවෙන් හා ව්‍යාපාදයෙන් තොර වේ නම් හේ චිත්ත සම්පදාවෙන් යුක්ත වෙයි. යමෙක් දන් දීමෙහි විපාක ඇත. යාගයෙහි විපාක ඇත. හෝමයෙහි විපාක ඇත. මෙලොව ඇත, පරලොව ඇත, මව ඇත, පියා ඇත, ඕපපාතිකව උපදින සත්ත්වයෝ ඇත. අධිගමලාභී ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ ඇත. යන අදහස දරන්නම් ඔවුහු දෘෂ්ටි සම්පදාවෙන් යුක්තයෝ වෙති.

A I.269

ආ. කර්මාන්ත සම්පදා,
ආජීව°,
දෘෂ්ටි °

කම්මන්ත°,
ආජීව°,
දිට්ඨි °

කම්මන්ත සම්පදා සහ දිට්ඨි සම්පදා සදහා ඉහත (අ) හි දැක්වූ සීල සම්පදාව හා දිට්ඨි සම්පදාව බලන්න. සම්මා ආජීවයක් ගත කරන දැනුමින් ජීවත් වන පුද්ගලයා ආජීව සම්පදාවෙන් යුක්තය.

බ. තුනේ වර්ගය 115(ආ)

A I.271

ඊ. ශ්‍රද්ධා සම්පදා,
ශීල °,
ප්‍රඥා °

සද්ධා°,
සීල °,
පඤ්ඤා°

බුදු දහමෙහි ඉගැන්වෙන ශ්‍රද්ධාව බුදුරදුන්ගේ බුද්ධත්වය, ධර්මය හා සංඝයා විෂයෙහි ඇති විශ්වාසයයි. කෙසේ වුවද මෙය අමූලික ශ්‍රද්ධාවක් නොව කරුණු අවබෝධ කරගෙන ඇති කරගන්නක් විය යුතුය. සද්ධිත්ථිය පඤ්ඤිත්ථිය සමග සමබර විය යුතුය. ප්‍රඥාව සහ අවබෝධය හේතුවෙන් ශ්‍රද්ධාව ගැඹුරු සහ තිරසාර විශ්වාසයක් බවට පත් වෙයි. ඒ වූ කලී සියලු කුසලයන් ගේ විෂය සේ හැඳින්වෙයි. තිරසාර ශ්‍රද්ධාව ජනිත වන්නේ සෝවාන් ඵලය ලැබීමත් සමග ය. එය ඉන්ද්‍රියක් ලෙස ද බලයක් ලෙස ද ප්‍රධානීය අංගයක් ලෙස ද සජ්ත ආර්ය ධන යන්නෙන් හැඳින්වේ.

ශීලය බෞද්ධ ශික්ෂාවේ ප්‍රතිෂ්ඨාව වෙයි. ත්‍රිවිධ ශික්ෂා අතර ද පළමු වැන්න වන අතර ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයෙහි ත්‍රිවිධ ප්‍රභේදයෙන් එක් ප්‍රභේදයක් ද වෙයි. එයින් කායික හා වාචසික ශික්ෂණය ඇති වේ. එහි විරතියක් මෙන්ම සමාදානයක් ද වෙයි. සියලු පාපයන්ගෙන් වැළකීම හා සියලු කුසල් වර්ධනය කිරීම බෞද්ධ සදාචාරයෙහි ප්‍රමුඛ අංග වෙති. සමමා ආජීවය ද මීටම ඇතුළත් ය.

ප්‍රඥාව නුවණ වශයෙන් ද ප්‍රතිභානය වශයෙන් ද හැඳින්විය හැක. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයෙහි එය ඇතුළත් අතර විපස්සනා මගින් විප්‍රක්තිය ලැබීම වෙතද යොමු කෙරෙයි. ඉන්ද්‍රිය ධර්මයක් සේම බල ධර්මයක් සේ ද ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙන් එකක් සේ ද ප්‍රඥාව දැක්වේ.

A I.287, BD.122 පි. , 154 පි. , 170 පි.

122. සම් වර්ග

නීති වම්මානි

බැටළු සම්
එළු °,
මුළු °

එළකවම්ම
අළු °,
මිග °

සෝණ මහරහතන් වහන්සේ විසින් මහා කච්චායන මහරහතන් වහන්සේ හරහා බුදුරජාණන් වහන්සේ ගෙන් කරන ලද ඉල්ලීමක ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මායිම් දිස්ත්‍රික්කවල වසන හික්ෂුන් වහන්සේලාට එළු හම්, බැටළු හම් හා මුළු හම් ආස්තරණ වශයෙන් හාවිත කිරීමට අනුමැතිය දී ඇත.

Vin I.196 පි.සි.

123. සත්පුරුෂයන් විසින් පැනවූ කරුණු

නීති සප්පුරිස පඤ්ඤත්තානි

දානය,
පැවිද්ද,
මවුපිය උපස්ථානය

දාන,
පබ්බජ්ජා,
මානාපිතු උපට්ඨාන

සත්පුරුෂයන් විසින් පණවන ලද කරුණු තුනෙන් දානය පිළිබඳව දෙකේ වර්ගයේ දක්වා ඇති අතර මවුපිය උපස්ථානය පිළිබඳව දෙකේ වර්ගයෙහි දක්වා ඇත. පැවිද්ද (පබ්බජ්ජා) යන්නෙන් අදහස් වන්නේ හික්ෂු/ හික්ෂුණි භාවයට පත්ව ගත කරන ජීවිතව පිළිබඳවය. හික්ෂු හික්ෂුණි භාවයට පත්වන්නේ සියලු දුකින් මිදී නිවන් සුව ලැබීම අරමුණු කරගෙන සිය පවුල හා සමාජය සමග පවත්වන සියලු බැඳුම් අත්හැර දැමීමෙනි. පැවිද්ද යන වචනය හික්ෂුන් වහන්සේ නමක් හෝ හික්ෂුණින් වහන්සේ නමක් ලෙස උපසම්පදාව ලැබීම අපේක්ෂාවෙන් සාමණේර, සාමණේරී නමක් සේ ශාසනයට පිවිසීම සඳහා භාවිතයට පැමිණ තිබේ.

A.I.151, BD 114

124. සංස්කාර ලක්ෂණ

හීනි සංධන ලක්ඛණානි

හට ගැනීම,
විනාශය
වෙනස්වීම

උප්පාදො,
වයො,
ධීතස්ස අඤ්ඤතත්තං

හට ගැනීම, විනාශය හා වෙනස් වෙමින් පැවතීම සියලු සංස්කාර ධර්මයන්හි ලක්ෂණ වශයෙන් දක්වා තිබේ. හටගත් ඕනෑම දෙයක් වැනසී යාම ලක්ෂණ කරගෙන ඇති බව දම්සක් පැවතුම් සූත්‍රයේදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දක්වා තිබේ. එම කරුණු දෙක අතර ඇති පැවැත්ම හුදෙක් වෙනස් වීමක් වශයෙන් දක්වනු ලැබේ.

A I.152

125. සමාධි

තයො සමාධි

හීන/ ප්‍රගුණ නොවූ සමාධිය
මධ්‍යම,^o
ප්‍රණීත/ප්‍රගුණකළ ^o

හීන සමාධි
මජ්ඣිම ^o ;
පණීත ^o

සමාධියක් ලබා ගත් අලුත ම හඳුන්වන්නේ හීන හෙවත් ප්‍රගුණ නො කළ සමාධිය වශයෙනි. තරමක් දුරට පමණක් වැඩූ සමාධිය මධ්‍යම සමාධිය වශයෙන් හඳුන්වන අතර ප්‍රගුණ කර තහවුරු කර ගත් සමාධිය ප්‍රණීත සමාධිය ලෙස දක්වනු ලැබේ.

Vism 86

126. සමාධි

තයො සමාධි

ගුන්‍ය සමාධිය,
නිමිතිරහිත ^o ;
අප්පනිහිත ^o

සුඤ්ඤනො
අනිමිත්තනො,
අප්පනිහිත

සත්වයන් කිසිම ආකාරයක ආත්මයකින් තොර බව සහ ආත්මයකට අයත් නොවන බව වටහා ගැනීම හේතුවෙන් ඇතිවන සමාධිය ශුන්‍යතා සමාධිය වෙයි. නිමිත්තක් නොමැති බව පදනම් කර ගත් සමාධිය අනිමිත්ත සමාධිය වන අතර ආශාවන් හා බැඳීම් වලින් තොර සමාධිය අප්පනිහිත සමාධිය වෙයි.

D III.214

127.සාවද්‍ය/ කුහක මාර්ග

තිවිධං කුහනා වත්ථු

ප්‍රත්‍ය ප්‍රතික්ෂේපය
නැති ගුණ කීම
නැසීරීම් ස්වභාවය

*පච්චය පටිසෙධන
සාමන්ත ජප්පන
ඉරියාපථ සන්තිස්සික*

බෞද්ධ භික්ෂු භික්ෂුණී දෙපක්ෂය විසින් වැළකී සිටිය යුතු කුහක කම් තුනකි. තමන්ට ඉතාම අවශ්‍ය සහ ඉතා ආශා කරණ දෙයක් පූජා කරණ විට පවා ප්‍රතික්ෂේප කිරීම, දායකයන් තමන් සිල්වත් හා ගුණවත් අයකු සේ වර්ණනා කිරීමට පොළඹවා ගනු පිණිස උකුම් විනයානුකූල පැවතුම් පිළිබඳව 'ආසන්නලෙස' කථා කිරීම සහ ජනයා පහදවා ගැනීම පිණිස සංසුන් ඉරියව් ව්‍යාජ ලෙස දැක්වීම එම කුහක කම් තුනයි.

Vism .24, Nd¹ .224

128.සංස්කාර

තයො සංඛාරා

පුණ්‍යහි සංස්කාර,
අපුණ්‍යාහි °,
අනෙක්ඤ්ජාහි °

*පුඤ්ඤාහිසංඛාර,
අපුඤ්ඤාහි °,
ආනෙක්ඤ්ජාහි °*

සංඛාර යන වචනය පෙළ පොත්වල විවිධ අර්ථයන්ගෙන් යොදා තිබේ. පච්චිව සමුප්පාදය දක්වන විට 'සංඛාර'යන වචනයෙන් අදහස් කර ඇත්තේ සිතින්, කයින්, වචනයෙන් කෙරෙන සචේතනික ක්‍රියාවන් මගින් ජනිත වන කර්මයන්ය. මෙම සචේතනික ක්‍රියා කුසල හෝ අකුසල විය හැක. මෙම කර්ම සමහර විට පුණ්‍ය, පාප, ආනෙක්ඤ්ජ (නොබිඳෙන) වශයෙන් ද වර්ග කරනු ලැබේ. පුණ්‍යාහිසංස්කාර කාම හා රූප ලෝක වලට අදාල වන අතර

අපුණාහිසංස්කාර කාම ලෝකයට පමණක් අදාල වෙයි. ආනෙඤ්ජාහිසංඛාර අදාල වන්නේ අරූප ලෝකයන්ට පමණි.

D III.217, Vism .526

129.ලෝක විනාසය සිදුවන ක්‍රම

තයෝ සංවච්චා

ජලය හේතු කොට,
ගින්න,
වායුව °

ආපො සංවච්චා.
නෙජො
වායෝ °,

ලෝක විනාශය ක්‍රම තුනකින් සිදුවිය හැක. ලෝක විනාශයේදී වසින මහ වර්ෂාව නිසා ඇතිවන දරුණු ගංවතුරකින්, මුලු ලොවම දැවී යන රුදුරු ගින්නකින්, විනාශකාරී මහා කුණාටු සුළඟකින් යන තුන් ක්‍රමයෙන් එකක් ලෝක විනාශය සිදුකරනු ඇත. රුදුරු ගින්නකින් ලොව වැනසෙන්නේ ලෝකයා දැඩි රාගයෙන් හරිතව ජීවත් වන අවදියකදීය. ජලයෙන් ලෝකය විනාශ වන්නේ ලෝකය දැඩි ද්වේශයෙන් යුක්ත වූ විට වන අතර ලෝකයා වැඩි වැඩියෙන් මෝහයෙන් හරිත වූ විටෙක වාතයෙන් විනාශ වන්නේය.

Vism .419 පි.සි.

130. සංයෝජන /බැඳීම

තීනි සංයෝජනානි

සක්කාය දිට්ඨිය
සැකය
වැරදි මුත සමාදානය

සක්කාය දිට්ඨී
විචිකිච්ජා
සීලබ්බන පරාමාස

මේ සංයෝජන (බැඳීම) තුන සෝවාන් ඵලය ලැබීමත් සමග ප්‍රභාණය වේ. සක්කාය දිට්ඨිය නම් පඤ්චස්කන්ධය ආත්ම වශයෙන් ගැනීම, ඒවායේ ආත්මය අන්තර්ගත සේ සිතීම යන දේය. විචිකිච්ජා නම් බුදුරුදුන්, ධර්මය, සංඝයා, ශික්ෂාව, සම්භවය හා නිරෝධය, පටිච්ච සමුප්පාදය යන දේ ගැන සැක කිරීමයි. හුදෙක් සිල්පද හා පූජාවාරිත්‍ර ගැන පමණක් විශ්වාස කරමින්

එමගින් විමුක්තිය සැලසෙනැයි සිතීම සිලබ්බත පරාමාසයයි.

Vibh 364 f, Vism .471

131. සන්වර්ත සීමා

තිස්සෝ සංවට්ට සීමා

ආහස්සර බුන්ම ලෝකය,
සුභ කිණ්භ
වේහප්ඵල

ආහස්සර,
සුභ කිණ්භ
වේහප්ඵල

බුදුසමයේ එන ලෝක විවරණයට අනුව කල්පාවසානයක සිදුවන හැකිලීම් (සංවර්ත) අවස්ථාවේදී ආහස්සර දේව ලෝකයට පහලින් ඇති ලෝක සියල්ල ගින්නෙන් විනාශ වේ. ගින්න පූර්වෝක්ත සීමාවෙන් ඉහළ නො පැතිරෙයි. ජලයෙන් ලෝකය විනාශවන අවස්ථාවකදී නම් සුභකිණ්භක දේව ලෝකයෙන් පහල සියල්ල ජලයෙන් විනාශ වේ. එම සීමාවෙන් ඉහල දේ ජලයෙන් විනාශ නොවෙයි. වාතයෙන් ලෝකය විනාශ වන විට වේහප්ඵල දේව ලෝකයෙන් පහල සියල්ල වැනසෙන අතර එම සීමාවෙන් ඉහලට වාතය පැතිරෙන්නේ නැත.

Vism 414, It .48, S V.64

132. සිදුහත්කුමරුගේ මාලිගා

නගෝ පාසාදා
සිද්ධන්ඵකුමාරස්ස

රමය,
සුරමය,
සුභ

රම්ම,
සුරම්ම,
සුභ

වසරේ සෘතු තුනේදී වාසය කිරීම පිණිස සිදුහත් කුමරුන්ට මාලිගා තුනක් විය.

අටුවා විස්තරයට අනුව රමය නම් මාලිගය ශීත සෘතුව සඳහා ගැලපෙන පරිදි තනා තිබිණ. එය මහල් නමයකින් යුක්ත විය. සුරමය මාලිගය ශ්‍රීෂ්ම සෘතුවට සරිලන පරිදි මහල් සතකින් යුක්ත වූ අතර වැසි කාලයට ගැලපෙන පරිදි තැනූ සුභ මාලිගය මහල් නමයකින් යුක්ත විය.

BuA. 230, Dppn ව. බ.

133. සුවඳ වර්ග

නීති ගන්ධානි

මුල් සුවඳ,
අරටු^ඉ,
මල්^ඉ,

මූලගන්ධ,
සාර^ඉ,
සුළු^ඉ,

සුවඳ වර්ග නිෂ්පාදනයේදී යොදා ගැනෙන අමු ද්‍රව්‍ය වර්ග අතර මුල්, අරටු හා මල් මුඛ්‍ය වශයෙන් ගැනෙන හෙයින් සුවඳ ද ඒ අනුව නම් කරනු ලැබේ.

AI.225

134. සුවරිත

නීති සුවරිතානි

කයින් කෙරෙන සුවරිත
වචනයෙන්^ඉ,
මනසින්^ඉ,

කාය සුවරිත,
වචි^ඉ,
මනෝ^ඉ,

දස කම්මපට වලට අයත් යහපත් හැසිරීම් රටා සිදු කෙරෙන දොරටු අනුව කාය සුවරිත, වචි සුවරිත හා මනෝ සුවරිත වශයෙන් බෙදේ. මෙම ත්‍රිවිධ සුවරිතය තමාට අනුන්ට හෝ තමා අනුන් යන දෙපක්ෂයටම අනර්ථය පිණිස නොපවතියි. මේවායින් පොහොසත් නුවණැති, උගත්, සත්පුරුෂයා නිරවද්‍ය ව්‍යායාම හේතුවෙන් කිසිවකුගෙන් දොස් නො අසා බොහෝ කුසල් ද උපදවා ගනියි.

D III.215, AI.105,

135. සෙනසුන් ගැනීම

තයෝ සෙනාසනග්භාහා

කල් ඇතිව,
පසුව,
අතර මැද

පුරිමක,
පවිතිමක,
අන්තරාමුත්තක

වස් විසීමේදී, වස් කාලය තුළ හා ඉන් පසුව කෙරෙන සෙනසුන් ගැනීම පිළිබඳව මේ ප්‍රභේද යෙදේ. මුල් ප්‍රභේද දෙක දෙකේ වර්ගයේ දී ද්වේ වස්සුපනායික යටතේ විස්තර කර ඇත.

බ.දෙකේ වර්ගය.

(පෙරවස් විසීම ඇසළ මාසයේදී සිදු නොකළ විට ඊලඟමාසයේදී පසු වස් වැසීම සිදුවේ.වස් පවාරනයෙන් පසුව කරනු ලබන අන්තරා මුත්තක නම් සෙනසුන් ගැනීමෙන් අපේක්ෂා කරනු ලබන්නේ ඊලඟ වස් කාලය වාසය කරන ස්ථානය තීරණය කර ගැනීමකි. වස් කාල දෙකක් අතරතුර සිදු කෙරෙන හෙයින් අන්තරා මුක්තක යන වචනය යොදා ඇත.

Vin V.121, II.1

136. සේවාචන්

තසෝ වරියා

ලෝක සේවා,
ඤ්ඤි,
බුද්ධ

ලොකන්ඵවරියා,
ඤ්ඤන්ඵ,
බුද්ධන්ඵ

බුද්ධත්වයෙන් පසු තථාගතයන් වහන්සේ සිය කාලයෙන් වැඩි කොටසක් ගත කළේ දෙවි මිනිසුන්ට සසර දුකින් මිදෙන මඟ පහදවා දෙනු පිණිසය. එය 'ලොකන්ඵ වරියා' (ලෝක සේවා) වශයෙන් හඳුන්වනු ලැබේ. තවත් කොටසක් තම සිය නෑසියන්ගේ යහපත පිණිස යොදන ලදී. එය 'ඤානන්ඵ වරියා' වශයෙන් හඳුන්වා ඇත. බුද්ධකාරක ධර්ම, බුදුබව ලබාගැනීම පිණිස කරණලද වරියා බුද්ධන්ඵ වරියා යන නමින් හඳුන්වා ඇත. අපදාන අවිධිකථා, වරියාපිටක අවිධිකථා ආදියෙහි විස්තරවෙයි. වෙස්සන්තර ජාතකය, මහාබෝධි ජාතකය මෙහිලා නිදසුන් වශයෙන් ගතහැකි වෙයි. තවද දසපාරමිතා සපුරාලීම බුද්ධන්ඵ වරියාවට ඇතුලත්වෙයි. තවත් තැනක බුද්ධි වරියාව සමඟ වරියා තුනක් කියා තිබේ.

DhA III.441, Pts I.79 , CA. 330, ApA. 78

137 අ. ශීල/ සිල්

හීනි සීලානි

දුර්වල ශීල,
මධ්‍යම °,
ප්‍රණීන °,

හීන සීල,
මජ්ඣම °,
පණීන °,

හීනවූ ඡන්දයෙන්, හීනවූ සිතින්, හීනවූ උත්සාහයෙන් යුක්ත වූයේ දුර්වල - හීන ශීලයයි. එමකරුණු වලින් මධ්‍යම වූයේ මධ්‍යම ශීලයයි . උසස් වූ ඡන්දය ආදියෙන් යුක්ත වූයේ ප්‍රණීන ශීලයයි .

ආ. ආත්මාධිපතෙය්‍ය °,
ලෝක °,
ධර්ම °,

ආත්තාධිපති °,
ලොකාධි °,
ධම්මාධි °,

තමාටනුසුදුසු දේ හැර තමාම ගරු කොටගෙන රක්තා ශීලය ආත්මාධිපති ශීලයයි. ලෝකාපවාදයට බියෙන් ලෝකයාගරුකොට සමාදන්ව රකින ශීලය ලෝකාධිපතෙය්‍ය ශීලයයි. ධර්මය ගරු කොටගෙන රක්තා ශීලය ධර්මාධිපතෙය්‍ය ශීලයයි.

ඉ. විශුද්ධි °,
අවිශුද්ධි °,
වෛමනික °

විසුද්ධි °,
අවිසුද්ධි °,
වෛමනික °

ඇවත් වලට පත්තොවීම හා ඇවත් වලට පත්වුව ද පිරිසිදු වූ ශීලය විශුද්ධි ශීලයයි. ඇවත් වලට පත්ව ඇවත් දෙසීම නො කරන්නාගේ ශීලය අවිශුද්ධි ශීලයයි. වස්තුවෙහි හා ඇවතෙහි විමති ඇතිවීම වෛමනික ශීලයයි.

ඊ. ශෛක්ෂ °,
අශෛක්ෂ °,
නෙවසෙධ නාසෙධ °

සෙධ °,
අසෙධ °,
නෙවසෙධ නාසෙධ °

ගෛකෂයන්ගේ ශීලය ගෛකෂ ශීලය නම්වෙයි. අගෛකෂයන්ගේ ශීලය මෙයින් අදහස් වෙයි. පෘථග් ජනයන්ගේ ශීලය නෙවසෙක නාසෙක ශීලයයි.

සීලය නම් කායික හා වාචසික වශයෙන් ප්‍රකට වන චේතනා විශේෂයකි. බෞද්ධ ශික්ෂාවෙහි පදනම එය වන අතර එහෙයින් අෂ්ටාංගික මාර්ගයට අයත් ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙහි ප්‍රථම අංගය වශයෙන් දක්වා තිබේ. සූත්‍ර ග්‍රන්ථ වල දක්වෙන විරතීන් දෙස බැලූ විට බැලූ බැල්මට ශීලය හුදෙක් වැළකීම් පද්ධතියක් පමණක් ලෙස පෙනී ගියත් එය නිෂේධන මාත්‍රයක් නොවේ. ශීලය යනු හුදෙක් පාපයෙන් වැලකී සිටීම පමණක් නොවන අතර සිතාමතා පාප කිරීමෙන් වලකින විට ඇති වන කුසල චේතනා සැලකිල්ලට ගත යුතුය.

BD 170, Vism .11

138 ශික්ෂා

තයො සික්ඛා

- අධි ශීලය,
- චිත්තය,
- ප්‍රඥාවය,

- අධි සීල,*
- *චිත්ත,*
- *පඤ්ඤා*

බුද්ධශ්‍රාවකයන් විසින් හැසිරිය යුතු ශික්ෂාව අධි ශීල, අධි චිත්ත හා අධි ප්‍රඥා වශයෙන් ත්‍රිවිධය. මෙය ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ත්‍රිවිධ වශයෙන් ප්‍රභේද කර දක්වීමකි. මේවා ප්‍රගුණ කිරීම මගින් සංසාරික ප්‍රචාත්තිය නවතා දමා විමුක්ති සුවය ලබා ගත හැකිය.

D III.219, BD .170

හතරේ වර්ගය.

1. අගති

වත්තාර් අගති ගමනානි

කැමැත්ත,
ද්වේෂය,
බිය,
මෝහය

ඡන්ද,
දෝස,
හය,
මොහ,

පුද්ගලයන් අගතිගාමී ක්‍රියාවලට පොලඹවන කාරණා හතරක් ඡන්ද, දෝස, හය, හා මෝහ වශයෙන් දැක්වේ. ඡන්දය නම් ආශාව, ගිජුකමයි. දෝස නම් තරඟ, ක්‍රෝධය වැනි දේය. හය නම් තමන්ට හෝ තමන් අයිති දේට හානියක් වෙතැයි ඇති බියයි. මෝහය මෝඩකමයි. සාමාන්‍ය හෝ ආගමික ආයතනවල ප්‍රධාන පදවි වල සිටින්නන් මේ කරුණු වලින් නො මග නො යාමට වග බලා ගත යුතුය. යමෙක් මේ කරුණුවලින් යුක්ත වූයේනම් ඔහුගේ යසස කාලපක්ෂයේ වන්දුයාමෙන් පිරිහෙන්නේය.

*ඡන්දා දොසා හයා මොහා - යො ධම්මං අනිවන්ති
නිභියති තස්ස යසො - කාලපක්ඛෙව වන්දිමා*

A II.142, A II.18, D III.182

2. අග්‍ර ප්‍රඥප්ති

*වත්තාරො අග්ග
පඤ්ඤත්තියො*

රාහු,
මහාමන්ධාතු,
මාරයා,
තථාගත

රාහු,
රාජා මන්ධාතා
මාර,
තථාගත

කෙෂ්ත්‍ර හතරක බලගතු හතර දෙනෙකු පිළිබඳව මෙහි සඳහන් වෙයි. පෞරුෂය හා සම්බන්ධයෙන් රාහු ප්‍රමුඛ වෙයි. හෙතෙම අසුරයන්ගේ

නායකයාය. කම්සුව විඳීම අතින් මන්ධාකු රජ අග්‍ර විය. නායකත්වය හෙවත් ආධිපත්‍ය වශයෙන් අග්‍රවන්නේ මාරයාය. දේව, මාර, බ්‍රහ්ම, ශ්‍රමණ-බ්‍රාහ්මණ යන සියලු දෙනා ඇතුළත් සමස්ත ලෝකයටම අග්‍ර වන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේය.

රාහු අසුරේන්ද්‍ර අටුවාවලට අනුව විශාලම සත්වයෙකි. චන්ද්‍ර පරිත්ත සූරිය පරිත්ත වලට අනුව රාහු විසින් චන්ද්‍රයා (චන්ද්‍ර දෙවියා) සූර්යයා (සූරිය දෙවියා) ගිල බුදුන්ගේ වචනය නිසා මුදා හැර ඇත. රාහුගේ හිස යොදුන් නමස්සියකි. මොහු ඉරට හා හඳට උසලෙස සඳහන් වෙයි. රාහු තම උස මහතින් අහංකාර වී බුදුන් දැකීමට නොගියේය. තමා ඉතා උස නිසා තථාගතයන්ගේ මුහුණ බැලීමට අපහසු හෙයිනි. එතකුදු චුවත් බුදුන් බැලීමට යන්නට තීරණය කළේය. මේ දැන ගත් බුදුහු සෘද්ධි බලයෙන් රාහුට වඩා විශාල ලෙස තමන් මවා ගත්හ. රාහු පැමිණ බුදුන්ගේ මුහුණ බැලීමට බෙල්ල දික් කිරීමට සිදු විය. එයින් ඔහුගේ මානය නැති විය. වේරොචන නමින්ද රාහු සඳහන් වෙයි. මන්ධාතා මේ ආදි කල්පික රජ මහා සම්මත පරපුරෙන් පැවත ආවෙකි. සප්තරතන තිබුණ හේ මුලින්ම වාතුම්මහා රාජකයට ගිය නමුත් එයින් සැහීමකට පත් නොවී තවතිසාවට ගියේය. සක් දෙව් ඔහුට තවතිසාවෙන් අධික පාලනයට දෙන ලදී. මන්ධාකුගේ අධිකතෘෂ්ණාව නිසා සක්‍රයා මරා සියතට රාජ්‍යය ගැනීමට සිතීය. එම අධික තණ්හාව නිසා ඔහුගේ උද්‍යානයට ඇඳ වැටි එහිදීම මිය ගියේය. මාරයා නමින් එන මොහුද ගිරිමේඛලා ඇතා වාහනය කර ගත් දහසක් අත් ඇති දස මාර සේනාව ඇති පුද්ගලයෙකි.

බ. පහේ වර්ගයේ මාර හා 'බුදුසමයේ පැනෙන මාරයා' පොත බුදුරජාණන් වහන්සේ . විස්තර සඳහා බ.එකේ වර්ගයේ අංක 1.

Dppn Mahà Mandhātu, Rāhu; BD 97, A II.17

3. අග්‍රස්ථාන

චන්තාරො අග්ගානි

ශීලය,
සමාධිය,
ප්‍රඥාව,
විමුක්තිය

සීල අග්ගං ,
සමාධි °,
පඤ්ඤා °,
විමුක්ති °,

අග්‍රස්ථාන හතර වශයෙන් සීල, සමාධි, පඤ්ඤා සහ විමුක්ති දක්වන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒවා තමන් වදාළ ප්‍රතිපදාව සහ ආවසානික ප්‍රතිඵල බව දැක්වූහ. වෙනත් ශාස්තෘන් වහන්සේලා විසින් ද එබඳුම මාර්ග හා

ප්‍රතිඵල දක්වා ඇත. එහෙත් පුර්වෝක්ත හතර අග්‍රවශයෙන් බෞද්ධයන් විසින් පිළිගනු ලැබේ. බුදුරදුන් විසින් “ශීලය සහ ප්‍රඥාව ලොවෙහි උතුම් වන්නේය.” යි වදාරා තිබේ.

(සීල පඤ්ඤානං ච පන ලෝකස්මිං අග්ගං අක්ඛායති.”

A II.79, D I .123

4. අධිකරණ

වත්තාර් අධිකරණානි,

විවාදාධිකරණය,
වරද පැවරීම / අනුවාද °,
ඇවැත් පිළිබඳ °,
කෘත්‍ය °,

විවාද අධිකරණ,
අනුවාද °,
ආපන්නි °,
කිච්ච °,

සංඝයා වහන්සේ ගේ පැවැත්ම හා බැඳෙන අධිකරණ (නඩු) වර්ග හතරකි. ධර්මය පිළිබඳ ආරවුල් විවාද අධිකරණ නම් වන අතර විනය නීති කැඩීම සම්බන්ධයෙන් එකිනෙකාට චෝදනා කර ගැනීමේදී ඇතිවන අරබුදු අනුවාදාධිකරණ නම් වේ. විනය නීති කැඩීමෙන් වෙන්වන ආපත්තාධිකරණය. සංඝ කර්ම පිළිබඳව ඇතිවන ආරවුල් කිච්චාධිකරණ නමින් හඳුන්වනු ලැබේ.

Vin II.88 f

5. අධිෂ්ඨාන

වත්තාරො අධිච්ඨානා

ප්‍රඥා අධිෂ්ඨාන,
සත්‍ය °,
ත්‍යාග °,
සංසිද්ධිම °,

පඤ්ඤා අධිච්ඨාන,
සච්ච °,
වාග °,
උපසම °,

අධිෂ්ඨාන යන්නෙන් මෙහි අදහස් කරන්නේ තහවුරුව පිහිටීමය. එබඳු තහවුරු වීම් හතරකි. ප්‍රඥාව, සත්‍යය, ත්‍යාගශීලි බව හා සංසිද්ධිම යන හතර විෂයෙහි තහවුරු වීම එමගින් අදහස් කෙරේ.

D III.229, DhA 166

6. අතර්ඝ වස්තු

වත්තාරි අග්ඝානි

සේසත,
ආසනය,
ආධාරකය,
පාද ආධාරය

*සේනච්ඡන්ත,
නිසීදනපල්ලංක,
ආධාරක,
පාදපිට්ඨික*

බුදු කෙනෙකුට අයිති මිල කළ නොහැකි පාරිභෝගික භාණ්ඩ හතරකි. රාජකීයත්වයේ සංකේත වන සුදු කුඩය, හිඳ ගැණිමට අසුනක්(පල්ලංකය) ආධාරකයක් (ආධාරක) හා පා පුටුවක් (පාදපිට්ඨිකා) යනු ඒවාය.

DhA III.120

7. අනුකම්පක මිතුරාගේ ලක්ෂණ

වත්තාරි අංගානි අනුකම්පක මිත්තස්ස

- මිතුරාගේ පරිහානියේදී සතුටු නොවේ,
- අභිච්ඡාදියේදී සතුටුවෙයි,
- අගුණ කියන්නන් වලක්වයි,
- ගුණ කියන්නන් පසසයි.

*අභාවෙනස්ස නනන්දනි,
භාවෙනස්ස නන්දනි,
අචණ්ණං භනමානානං
නිචාරෙනි,
චණ්ණං භනමානානං
පසන්සෙනි,*

අනුකම්පක මිත්‍රයාගේ ලක්ෂණ හතරක් වෙයි. හේ තම මිතුරාගේ අලාභයේදී සතුටු නොවෙයි. දියුණුව දැක සතුටු වෙයි. අගුණ කියන්නන් වලකාලයි. ගුණ කියන්නන්ට ප්‍රශංසා කරයි.

D III.187

8. අනුශාසනා කරණ මිතුරාගේ ලක්ෂණ

චන්තාරි අංගානි අත්ථක්ඛායී මිත්තස්ස

පාපයෙන් වලක්වයි
යහපතෙහි පිහිටුවයි,
නොඇසුදෙය ඇසීමට සලසයි,
සඟමොක් මඟ කියාදෙයි

*පාපා නිවාරෙති,
කළ්‍යාණේ නිවාසෙති,
අස්සුතං සාවෙති,
සග්ගමග්ගං ආචික්ඛති*

සුභද මිතුරකු හඳුනා ගැනීමේ දී ඔහු වෙත පවත්නේදැයි බැලිය යුතු ලක්ෂණ හතරකි. හෙතෙම ඔබ වැරදි වැඩ (පාප) වලින් වළක්වයි. යහපත් ක්‍රියාවල යොදවයි. නැසු-නූගත් දේ කියා දෙයි. දෙව් ලොව උපදින මඟ ද කියා දෙයි.

D III.187

9. අපාය භූමි

චතස්සො අපායභූමි

නිරය,
නිරවිජාන උපත
ප්‍රේත ලෝකය
අසුර ලෝකය

*නිරය, නිරවිජානයොනි
පෙත්තිවිසය,
අසුර නිකාය*

අපාය තුන පිළිබඳ පැරණි සංකල්පයට අසුර නිකාය ද එක් කළ විට සතර අපාය සංකල්පය ගොනු වෙයි. කාමධාතුවේ පහලම මට්ටමේ පවතින මේවා පවිකම් කළවුන් උපදින ස්ථාන වෙති. ඒවාට ඉහලින් නිරිසන් යෝනිය වන අතර ඊට ඉහලින් ප්‍රේත ලෝකය වෙයි. අසුර ලෝකය ප්‍රේත ලෝකයට ඉහලින් වෙයි. එක් සමයක ඔවුන් දෙව්වරුන් හා සම තත්වයේ සැලකුණු බව එක් අසුර ලියක් සක් දෙව්දුන්ගේ බිරිඳ බවට පත් වීමෙන් පෙනේ. එහෙත් පසුව ඔවුන් මෙසේ පහත් තත්වයට පත් වී ඇත.

A I.55 පි. සි., IV.405, It 92, Vism 427

10. අපාය සහාය මිතුරාගේ ලක්ෂණ

වක්කාරි අංගානි අපාය සහායකස්ස,

සුරාපානයට සහායවීම,
නොකල්හි වීදි සංචාරයට °,
නාට්‍ය බැලීමට °,
දු කෙළියට, °,

සුරාමේරය මජ්ඣපමා දට්ඨානෙ සහායො,
විකාල විසිධානුයොගෙ °,
සමජ්ජානිවරණෙ °,
ජුතජ්ජමාදට්ඨානෙ °,

අපායට යාමට සහායවන පාප මිත්‍රයාගේ ලක්ෂණ හතරකි. එනම්, සුරාපානය කිරීමෙහි දී, නොකල්හි වීදි සැරිසැරීමේ දී, සමාජශාලා, සන්දර්ශන ආදියෙහි කල් යැවීමේදී සුදුවෙහි නිරත වීමේදී යන සිව් තැනදී හේ සහය වෙයි.

D III.186

11. අප්‍රමාණය

වතස්සො අජ්ජමඤ්ඤා

මෛත්‍රිය,
කරුණාව,
මුදිතාව,
උපේක්ෂා

මෙන්තා,
කරුණා,
මුදිතා
උපෙක්ඛා

බ්‍රහ්ම විහාර නමින් ද හඳුන්වන සතර අප්‍රමාණය නම් මෙන්තා, කරුණා, මුදිතා සහ උපෙක්ඛා ය. පෙළ පොත් වල මෙන්ම අටුවාවල මේ සතර අප්‍රමාණය (අජ්ජමඤ්ඤා) වඩන ආකාරය දක්වා තිබේ. ලොව සතර දිශාවෙන් ම මෙන් සිතින් පුරවා විවෘත, සංවර්ධිත, වෛරයෙන් ද්වේෂයෙන් තොර මනසින් සමස්ත සත්ත්වයාම මා වැනි යැයි සිතමින් මෙන් වැඩිය යුතුය. මෙසේ කරුණා සිත, මුදිතා සිත, උපේක්ෂා සිත වැඩිය යුතුයි.

මෙන්තා : මෛත්‍රී සහගත සිත, මිතුරු ලෙස සිතීම, මිත්‍රඛව, සෙනෙහස. ප්‍රිය මනාප පුද්ගලයකු දැකීමෙන් මිත්‍රසිත ඇතිවේද, එසේ සෑම කෙනෙකු ගැනම සිතීම මෙන්තානම්. 'මෙජ්ජ නීති මෙනතා, සිනියහනිති අත්ථො. මිත්තෙ වා හවා, මිත්තස්ස වා ඵසා පචන්තනීපි මෙන්තා.'

කරුණා : කාරුණිකබවයි. ඉතා දුකටපත්වූ අත් පා කපාදැමූ , කබලක් ඉදිරියේ තබාගෙන අම්බලමක වැතිර සිටින ඇගේ පණුවන් ද සිටින එහෙයින්ම බැගෑපත් හඬින් හඬන පව්කාර බැගෑපත් මිනිසකු දැක අනේ මේ මිනිසා දුකටපත්වූයේය, මොහු මේ දුකින් මුදාගන්නේනම් යෙහකි මෙසේ ඇතිවන සිත කරුණාවයි.

'පර දුක්බෙ සති සාධුනං හදය කම්පනං කරොතිති කරුණා.'
'යා සත්තෙසු කරුණායනා කරුණායිත්තං කරුණා වෙනො විමුත්ති'

මුදිතා : සුඛිත මුදිත වූ ප්‍රියමනාප වූ පුද්ගලයකු දැක හෝ අසා හෝ මේ පුද්ගලයා යහතින් වෙසෙයි, කියා ඇතිවන සතුටු සිත මුදිතාව නම්.

'මොදන්ති තාය සමංගිනො , සයං වා මොදති මොදන මත්තමෙව වා තන්ති මුදිතා '

උපෙක්ඛා : එනම් මධ්‍යස්ථබවයි. යමෙක් දැකමනාප හෝ අමනාප හෝ නොවීමයි.

'අවෙරා හොත්තුති ආදි ව්‍යාපාරඵපහාණෙන මජ්ඣිමනිකායානුගමනෙ ව උපෙක්ඛතීති උපෙක්ඛා '

මේවා වැඩිමෙන් මුල් ධ්‍යාන තුන ඉපදීමට හේතු සාධක වෙයි.

D III.223, Vbh 272, Vism .295, BD .32,37

12. අභිධර්මාර්ථ,

වත්තාරො අභිධම්මත්ථා

සිත,
වෛතසික,
රූප,
නිර්වාණය,

චිත්තං,
වෙනසිකං,
රූපං ,
නිබ්බානං

අභිධර්මය පසුකලෙක හදාරන්නවුන් විසින් නිවන ද ඇතුළත්ව ලොව පවත්නා සියලු ධර්ම චිත්ත, වෛතසික, රූප, නිබ්බාණ වශයෙන් හතර වර්ගයට බෙදන ලදී.

Cpd. 81

13. අඹ එල

වත්කාරි අම්බානි

අමු ඉදුණ සේ පෙනෙන,
ඉදුණු එහෙත් අමු සේ °,
නොඉදුණු නොඉදුණු සේ °,
ඉදුණු ඉදුණු සේ .

ආමං පක්කවණ්ණි,
පක්කං ආමවණ්ණි,
ආමං ආමවණ්ණි,
පක්කං පක්කවණ්ණි.

මේ සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් අඹ එල හතරක් දක්වා ඇත. එනම් නොඉදුණත් ඉදුණ සේ වර්ණය ඇති අඹ එලය, ඉදුණත් නොඉදුණ සේ වර්ණය ඇති අඹ එලය, නොඉදුණු නොඉදුණු වර්ණය ඇති අඹ එලය, ඉදුණු ඉදුණු වර්ණය ඇති අඹ එලය. මේ අඹ එල හතර පුද්ගලයන් හතර දෙනෙකුට උපමා කර තිබේ. පුද්ගලයෙක් ගමන බිමන ආදී හැසිරීමෙන් ප්‍රසාදජනක උගත් ලෙස පෙනෙයි. එහෙත් ඔහු වතුරාර්ය සත්‍යය නොදනියි. මේ පුද්ගලයා නොඉදුණත් ඉදුණු වර්ණය ඇති අඹ එලය වැනිය. දෙවැනි පුද්ගලයා නම් ගමන බිමන ආදී හැසිරීමෙන් ප්‍රසාදජනක උගත් ලෙස නො පෙනෙයි. ඔහු වතුරාර්ය සත්‍යය දනියි. මොහු ඉදුණු එහෙත් නොඉදුණු වර්ණය ඇති අඹ ගෙඩියට උපමා කර ඇත. තුන්වැනි පුද්ගලයා නම් ගමන බිමන ආදී හැසිරීමෙන් ප්‍රසාදජනක උගත් ලෙස නොපෙනෙයි. ඔහු වතුරාර්ය සත්‍යය නොදනියි. මේ පුද්ගලයා නොඉදුණු නොඉදුණු වර්ණය ඇති අඹ ගෙඩියට සමාන කර ඇත. සිව්වැනි පුද්ගලයා නම් ගමන බිමන ආදී හැසිරීමෙන් ප්‍රසාදජනක උගත් ලෙස පෙනෙයි. ඔහු වතුරාර්ය සත්‍යය ද දනියි. මේ පුද්ගලයා ඉදුණු ඉදුණු වර්ණය ඇති අඹ ගෙඩියට සමාන කර ඇත.

Pug. 44

14. අසද්ධර්ම

වත්කාරො අසද්ධම්මා

ක්‍රෝධය ගැනීම ධර්මය
නොගැනීම
කුහකඛව ගැනීම ධර්මය නොගැනීම
ලාභයම සිතීම ධර්මය නොසිතීම
සත්කාරයෙහිම ඇලීම ධර්මයේ නොඇලීම

කොධ ගරුතා න සද්ධම්ම
ගරුතා,
මක්ඛ ගරුතා °,
ලාභ ගරුතා °,
සත්කාර ගරුතා .

අසද්ධර්ම හෙවත් නරක ගතිගුණ හතරක් මෙහි දැක්වෙයි. සද්ධර්මය වැදගත් සේ පිළිගැනීම වෙනුවට ක්‍රෝධය ගැනීම. සද්ධර්මය වෙනුවට කුහකඛව ගැනීම. සද්ධර්මය වෙනුවට ලාභය ගැනීම.

සද්ධර්මය වෙනුවට සත්කාරය ගැනීම. මෙසේ ධර්මය වෙනුවට ක්‍රෝධ, ලාභ, සත්කාර ගන්නා අය හොඳ පොළවක කුණු බීජ වැනිය. ඒවා වැඩෙන්තේ නැති පරිදි ඔවුහු ද නොවැඩෙති. ධර්ම ගරුක පුද්ගලයෝ දියුණු වෙති.

A. II. 46

15. ආචාර්යවරු

චත්තාරො ආචරියා

ප්‍රවුජ්‍යා ගුරුවරයා,
උපසම්පදාවේදී ගුරුවරයා,
නිස්සයදෙන ගුරුවරයා,
ධර්මා චාර්ය

*පබ්බජ්ජා ආචරියා,
උපසම්පදා °,
නිස්සය °,
ධම්මාචරිය °,*

බෞද්ධ භික්ෂු භික්ෂුණී සඳහා වන සතර වැදෑරුම් ගුරුවරු මෙහි ලා අදහස් වෙති. යමකු පැවිදි බිමට ඇතුලත් කරන ගුරුවරයා පබ්බජ්ජාවරිය නම් වෙයි. එසේ සාමණේර බිමට පත් වූ පසු උපසම්පදා භික්ෂු නමක් බවට පත් කරන ආචාර්ය වරයා උපසම්පදාචාර්ය වෙයි. උපසම්පන්න භික්ෂු නමක් අඩු වශයෙන් පස් වසරක් නිස්සය හැසිරීම පිණිස තෝරා ගනු ලබන උපසම්පදාවෙන් අවම වශයෙන් දස වසරක් පූරණය කර ඇති දෙටු හිමි නම නිස්සයාවරිය නමින් හැඳින්වේ. මෙවන් ආචාර්යවරයෙකු ගේ සුදුසුකම් රැසක් විනය ග්‍රන්ථවල දක්වා තිබේ. සිව්වැන්න ධර්මය උගන්වන ධම්මාචරිය නම් වූ ඇදුරු හිමි නමය. මේ ගුරුවරු ශිෂ්‍යයන් විසින් විශේෂයෙන් ඔවුන් රෝගාතුර වූ විට මනාව උවටැන් කළ යුත්තේය. ප්‍රථම දෙදෙනා සම්බන්ධයෙන් නම් දිවි හිමියෙන් උවටැන් කළ යුතු අතර තුන්වන හා හතරවන දෙදෙනා විෂයෙහි පිළිවෙළින් නිස හැසිරෙන කාලය හා ධර්මශාස්ත්‍රෝද්‍රහණය කරන සමයෙහි එසේ කළ යුතුය. තමන්ට හැකි නම් එම කාල සීමාවෙන් පසු ව ද උවටැන් කරන්නේ නම් ප්‍රශංසනීය ය.

Vism 94, Vin I.61 පි. සි.

16. ආත්මභාව ප්‍රතිලාභ

චන්තාරො අත්තභාව
පටිලාභා

තම මතය අනුගමනය
කිරීම අනුත් අනුගමනය නොකිරීම,
අනුත්ගේ මතය අනුගමනය කිරීම
ස්ව මතය නොසැලකීම,
ස්ව මතයද අන්‍ය මතයද
අනුගමනය කිරීම,
ස්ව මතය හෝ අනුත්ගේ
මතය හෝ අනුගමනය නොකිරීම

අත්තසඤ්චෙනා ඛමති
නො පරසඤ්චෙනා,
පරසඤ්චෙනා ඛමති නො
අත්තසඤ්චෙනා,
අත්තසඤ්චෙනා ඛමති
පරසඤ්චෙනා,
නෙව අත්ත සඤ්චෙනා
ඛමති නො පරසඤ්චෙනා

වෙනත් ආත්මභාවයක් ලැබීම සඳහා සිතුවිලි ක්‍රියාත්මක වන ක්‍රමය අනුව මෙම චතුර්විධ ප්‍රභේදය දක්වෙයි. මෙය වැඩි වශයෙන් දෙව්වරුන්ගේ චුත වීම හා බැඳෙන බව අටුවාව අනුව පෙනී යයි.

පළමු ගණයේ අය තම සිතුවිලි අනුව ඊලඟ ආත්ම භාවය ලබති. අටුවාව මෙයට නිදසුන් ලෙස බිඬිඬාපදෝසික දෙව්වරුන් දක්වයි. ඔවුහු පංචකාම සම්පත්තිය අනුභව කරමින් ක්‍රීඩා පරවශව වෙසෙති. වෙනත් දෙයක් නොසිතති, මලක් පරවී යන පරිදි ඔවුහු චුත වී යති. දෙවන ගණයේ අය චුත වී යන්නේ අන්‍යයන්ගේ චේතනා හේතුවෙන්ය. නිදසුන් වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ මනෝපදෝසික දෙව්වරුන්ය. ඔවුහු එකිනෙකාට ඊර්ෂ්‍යා කරමින් එමගින් දුබල වී වියැකී යති. තුන්වන ගණයේ දී තමා අත් සිතුවිලි දෙවර්ගයම බලපෑමෙන් චුත වෙති. ඔවුහු එක්කෝ දිවි නසා ගනිති, නැතහොත් මරණු ලබති. සිව්වන ගණයේ දී මේ එක් සාධකයක් වත් ක්‍රියාත්මක නොවේ. ඊට නිදසුන් ලෙස නෙවඤ්ඤ, නාසඤ්ඤායතන දෙව්වරුන් දක්වා තිබේ.

D III.231, A II.159 f

17. ආර්ය / උසස් ව්‍යවහාර

චන්තාරො අරියවොභාර

නොදුටුදෙය නොදුටු ලෙස කීම
නොඇසුදෙය නොඇසු ලෙස කීම
නොවිඳි දෙය
නොවිඳි දෙය ලෙස කීම

අදිට්ඨො අදිට්ඨවාදිතා
අසුනෙ අසුනවාදිතා
අමුනෙ අමුනවාදිතා

නොදක්දෙය
නොදක් ලෙස කීම

අවිඤ්ඤානෙ
අවිඤ්ඤානවාදිනා

නිවැරදිව නිරවුල්ව යමක් ප්‍රකාශ කිරීමේදී අනුගමනය කරන ප්‍රතිපත්ති හතරක් ආර්ය ව්‍යවහාර නමින් හැඳින්වෙයි. තමන් නුදුටු දේ නුදුටු බව පැවසීම, නො ඇසු දේ නො ඇසු බව පැවසීම, නො දැනුණු දේ නො දැනුණු බව පැවසීම සහ දැන නො ගත් දේ දැන නොගත් බව පැවසීම ඒ හතරයි.

A II.246

18. ආර්ය / උසස් ව්‍යවහාර

වත්තාරො අරියවොහාරො

දුටුදෙය දුටු ලෙස කීම,
ඇසුදෙය ඇසු ලෙස කීම
විඳිදෙය විඳි දෙය
ලෙස කීම
දක්දෙය දක්දෙය
ලෙස කීම

දිවියෙ දිවියවාදිනා
සුනෙ සුනවාදිනා
මුනෙ මුනවාදිනා

විඤ්ඤානෙ
විඤ්ඤානා

සුර්වෝක්ත ආර්ය ව්‍යවහාර හතරේම ප්‍රතිවිරුද්ධ අර්ථ මෙහි ලා ආර්ය ව්‍යවහාර වශයෙන් නැවත දැක්වෙයි. දුටු දේ දුටු බව පැවසීම ආදී වශයෙනි.

A II.246

19. ආර්ය වංශ

වත්තාරො අරියවංසා

විවර ලැබූ පමණින්
සතුටුවීම,
පිණ්ඩපාත °,
සෙනසුන් °,
භාවනාවෙන් අකුසල් නැසීමෙන් °.

ඉතරිතරෙන
විවරෙනසනතුටියො,
පිණ්ඩපාතෙන °,
සෙනාසනෙන °,
භාවනා පහානාරමනා °.

සිවිරු, පිණ්ඩපාත, සේනාසන යන ප්‍රත්‍යයන් ගෙන් ලද පමණින් සතුටු වීම සහ භාවනාවෙහිත් අකුසල් දුරු කිරීමෙහිත් ඇල්ම ආර්යයන්ගේ වංශ යයි. එහෙත් එම කරුණු හේතු කොට ගෙන රථ පරථ අහංකාර

ස්වභාවයක් ඇති කර ගෙන අනුන් පහත් කොට සිතීම නො කළ යුතුය. මේ පිළිවෙතෙහි පිහිටා දිරිමත්ව සති සම්පජ්ඣාදියෙන් යුතුව මහණ දම් පුරණ හිමිනම පැරණි වූ උතුම් යැයි සම්මත වූ ආර්ය වංශයෙහි පිහිටියේය.

A II.27-28, D III.224, BD.22

20. ආරම්මණ / අරමුණු

වත්තාරි ආරම්මණානි

සීමිත කුඩා °,
සීමිත විශාල °,
විශාල සීමිත °,
අසීමිත විශාල °,

පරිත්තං පරිත්තාරම්මණං,
පරිත්තං අප්පමාණං,
අප්පමාණං පරිත්තං,
අප්පමාණං අප්පමාණං,

භාවනා අරමුණු විවිධ දේශනාවන්හි විවිධ ආකාරවලින් සාකච්ඡා කර ඇත. මෙහි ලා දක්වෙන සතර ආකාරය අරමුණ හා ප්‍රඥාව අතර ප්‍රමාණමය වෙනස මුල්කර ගෙන දැක්වෙන ප්‍රභේදයකි. සීමිත අරමුණක් ඇසුරෙන් ලබන සීමිත ප්‍රඥාව, අසීමිත අරමුණක් ඇසුරෙන් ලබන සීමිත ප්‍රඥාව, සීමිත අරමුණක් ඇසුරෙන් මහා ප්‍රඥාව, මහා අරමුණක් ඇසුරෙන් ලබන මහා ප්‍රඥාව වශයෙන් එය දක්වා තිබේ.

Vbh 332

21. අප්පෙච්ඡතා

චතුබ්බිධ අප්පිච්ඡතා

ප්‍රත්‍ය ලැබීම/ සිව්පසය පිළිබඳ,
ධූතංග සමාදානය,
ඉගෙණීම,
එලලැබීම,

පච්චය,
ධූතංග,
පරියන්ති,
අධිගමන

කිසිම දෙයක් පිළිබඳව අසීමිත ආශා ඇති කර නොගෙන ආශා ඉතා අඩු කර ගැනීම අප්පිච්ඡතා ගුණයයි. එය ඊට අදාල විෂය අනුව සතර වැදැරුම්ය. පච්චය අප්පිච්ඡතා නමින් හඳුන්වන්නේ සිව්පසය විෂයෙහි ඇළුම් සීමා කිරීමය. ධූතංග අප්පිච්ඡතා නම් හික්ෂු ජීවිතයෙහි අනුගමනය කළහැකි රූක්ෂ ප්‍රතිපදා දහතුන විෂයෙහි ඇති අප්පෙච්ඡතාවයි. තුන්වැන්න පර්යාප්ති ධර්මය ඉගෙනුම පිළිබඳව වන අතර සිව්වැන්න අධිගම සම්බන්ධයෙනි. මේවායින් ප්‍රත්‍ය පිළිබඳ ආශාවන් අඩුකිරීම අපට

පහසුවෙන් තෙරුම් ගත හැකි වුවද 2-3-4 එසේ තේරුම් ගැනීම අපහසුය. සමහර විට මෙයින් අදහස් කරන්නට ඇත්තේ තම ශක්ති ප්‍රමාණයෙන් වැයම් කිරීම වෙනුවට උවමනාවට වඩා කඩිනමින් ඒවා සාධනය කර ගැනීමට වෙහෙසීම යෝග්‍ය නොවන බව අවධාරණය කිරීම විය හැක.

PvA 73, D III.115, S II.202, Vism 81, SnA 494

22. ආලෝක

වතස්සො ආහා

චන්ද්‍රාලෝකය,
සූර්ය °,
ගින්නදර °,
ප්‍රඥා °,

චන්ද ආහා,
සූර්ය °,
අග්ගි °,
පඤ්ඤා °,

චන්ද්‍රයාගේ ආලෝකය, සූර්යයාගේ ආලෝකය, ගින්නෙන් ලැබෙන ආලෝකය සහ නුවණින් ලැබෙන ආලෝකය ලෝකයේ පවත්නා ආලෝක වර්ග හතර වශයෙන් පිළිගැනේ. මේ සියල්ලෙන්ම නුවණින් ලැබෙන ආලෝකය උතුම් වෙයි.

('නන්ථි පඤ්ඤා සමා ආහා ')

A II.139

23. ආශ්‍රව

චන්තාරො ආසවා

කාමසම්පත්තිය ,
භවයට ඇති ආශාව ,
දෘෂ්ටිය,
අවිද්‍යාව.

කාමාසව,
භව °,
දිට්ඨි °,
අවිජ්ජා °.

ආසව/ ආශ්‍රව ව්‍යවහාරිථ වශයෙන් ගලායන අර්ථයයි. මේ කෙළෙස් නිසා භවය වැඩෙයි. භවය නොනැවතීම දිගින් දිගටම පැවතීමට හේතු වන්නේය. චක්ඛුද්වාරාදී මගින් පවත්වන හෙයින් ද භවාශ්‍රය දක්වා පවත්වන හෙයින් ද ආසව නම් වෙයි.

‘ආසවන්තිති ආසවා, චක්ඛු ද්වාරාදීහි සවන්තිති අත්ථො අථවා ... ආභවත්ථං වා සවන්තිති ආසවා’

ආශ්‍රව හෙවත් ක්ලේශ වර්ග හතර පිළිබඳ වැඩි විස්තර සඳහා බ. හතරේ වර්ගයේ 32.

Vbh 373

24. ආහාර

චන්තාරො ආහාරා

සන ආහාර,
ස්පර්ශ °,
සිතේ චේතනා °,
විඤ්ඤාණ, °,

කබලිංකාරාහාර,
ඵස්ස °,
මනොසංචේතනා °,
විඤ්ඤාණ °,

ආහාර යන වචනය බුදුසමයෙහි යෙදී ඇත්තේ භෞතික හා ආධ්‍යාත්මික යන අරුත් දෙකින් ම ය. සතර වැදෑරුම් ආහාර අතුරින් කබලිංකාරාහාර වශයෙන් හඳුන්වන්නේ කයෙහි පෝෂණය පිණිස වූ භෞතික ආහාරය. දෙවනුව වූ ඵස්සාහාරය ඉඳුරන් වෙතින් ලැබෙන්නාවූත් සුඛ, දුක්ඛ, අදුක්ඛමසුඛ වේදනාවනට ප්‍රත්‍යය වන්නාවූත් අරමුණ සමග සිදුවන ස්පර්ශය යි. තුන්වන මනෝ සංචේතනිකාහාරය. කර්මය හා සමානත්වයෙන් සලකා ඇති චේතනය. එහෙයින් චේතනා පුනර්භවයට ද හේතු සාධක වෙයි. සිව්වැන්න නම් ප්‍රතිසන්ධි අවස්ථාවේ දී නාම-රූප පෝෂණය කරන විඤ්ඤාණයයි. තෘෂ්ණාව ප්‍රභාණය කිරීමෙන් ආහාර ප්‍රභාණය ද සිදුවේ. ඒ සඳහා ඇති මාර්ගය ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි.

M I.48, S II.101, Vism 341

25. ඉන්ද්‍රිය

චන්තාරි ඉන්ද්‍රියානි

ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රිය,
චීරිය °,
ස්මාති/සිහිය °,
සමාධි °,

සද්ධිනදිරිය,
චීරිය °,
සනි °,
සමාධි °,

ඉන්ද්‍රිය සංකල්පය බෞද්ධ මනෝ විද්‍යාවෙහි යොදා ඇත්තේ අභිභවන අර්ථයෙනි. එමගින් අදහස් කෙරෙන්නේ පුද්ගලයාගේ සිත, ශ්‍රද්ධාව. චීර්යය, සතිය හා සමාධිය යන බලවේග සක්‍රීය කිරීම මගින් ඒවායේ විරුද්ධාර්ථ දුර්ගුණයන් අභිභවනය කර ගුණ ධර්ම ස්ථාපනය කිරීමය. එසේ ස්ථාපනය කිරීම යන තේරුමෙන් අධිමොක්ඛ ලක්ඛනය ලක්ෂණ කර ගනිමින් ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අර්ථ කථනය කෙරේ.

A II.141, DhsA .119

26. ඉර - හදට බාධා

*වත්තාරො වන්දිම
සුරියානං උපක්කිලෙසා*

වලාකුළු,
මීදුම,
දුම,
රාහු.

*අබ්භං
මහිකා,
ධුමරජො,
රාහු.*

ලෝකයට ආලෝකය දෙන දිවා රෑ බබලන වන්දු සූර්ය දෙකට ද බාධාවන් ඇත. මෙහිදී එම බාධා හතරක් දක්වා ඇත. එනම් වලාකුළු, මීදුම, දුම සහ රාහු ය.

A II.53

27. ඉරියව්

වත්තාරි ඉරියාපථානි

සිටීම,
ඉදගැනීම,
හාන්සිටීම,
ගමනය

*ධීනො,
නිසින්නො
සයන්නො,
ගච්ඡන්නො*

ප්‍රධාන ඉරියව් හතරක් පිළිබඳව නිරතුරුවම බුදුරදුන් විසින් තම දේශනාවලදී දක්වා තිබේ. එනම්, සිටීම, හිඳීම, හාන්සි වීම හා ඇවිදීමයි. මේ සතර ඉරියව්වේදීම සති සම්ප්‍රජන්‍යය වැඩිම බෞද්ධ භාවනා ක්‍රමයෙහි උගන්වා ඇත. ආනන්ද හිමියන් රහත් බව ලද්දේ සතර ඉරියව්වෙන්ම තොරව බව දක්වා ඇත්තේ ඉරියව් මාරු කරන අතරතුර මාර්ග එල ලත් හෙයිනි.

SV 78, Pts II.225, DA I.183

28. උපකාරක මිත්‍රයාගේ ලක්ෂණ

මිත්‍රා රැකගනියි,
විපතකදී මිත්‍රාගේ
සම්පත් රැකදෙයි,
මිත්‍රාට පිහිටවෙයි,
මිත්‍රාගේ වැඩ
හොඳින් කරදෙයි.

**වත්තාරී අංගානි
උපකාරකමිත්තස්ස**

පමන්තං රක්ඛති,
පමන්තස්ස සාපතෙය්‍යං
රක්ඛති,
හිතස්ස සරණං ගොති,
උප්පන්නෙසු
කිච්චකරණෙසු
දිගුණං ගොගං උප්පාදෙති.

සුභදව උපකාර කරන මිත්‍රා තම මිත්‍රයා ප්‍රමාදීව කටයුතු කරන විට ඔහු රැක ගනියි. එබඳු අවස්ථාවල ඔහු ගේ දේපල ද රැක දෙයි. ඔහුට බියක් - අනතුරක් එලඹී විට ඔහු රකියි. මුදලක් හදලක් අවශ්‍ය වූ විට අවශ්‍ය ප්‍රමාණය මෙන් දෙගුණයක් සපයයි.

D III.187

29. ඕස (සැඩපහර)

කම්සැප ඕසය,
හව,
දෘෂ්ටි,
අවිද්‍යා,

වත්තාරො ඕසා

කාම ඕස,
හව °,
දිට්ඨි,
අවිජ්ජා °,

බන්ධන සහ ආශ්‍රව වශයෙන් ද වෙනත් තැන්වල දක්වා ඇති කාම, හව, දිට්ඨි, අවිජ්ජා යන කරුණු හතර මෙහිලා ඕස හෙවත් සැඩ පහර වශයෙන් දක්වා තිබේ. ශ්‍රද්ධාවෙන් ඕසයෙන් එතෙරවිය හැකිය.
(සද්ධාය තරතී ඕසං)

D III.230, Sn 219, S IV.175

30. සෘද්ධිපාද

එක්තාරො ඉද්ධිපාදා

කැමැත්ත,
සිත,
චීරියය,
විමසීම

ඡන්ද,
චිත්ත,
චීරිය,
චීමංසා,

සතර ඉද්ධිපාද යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ විමුක්තිය නම් වූ සමෘද්ධිය හෙවත් බලය කෙරේ යොමුවන ප්‍රතිපදාව යන්නයි. එම ප්‍රතිපදාව අංග හතරකින් සමන්විත බව කියවෙයි. එනම් පටිභාන සංඛාර හෙවත් චීරිය වැඩිම සහිත ඡන්ද සමාධි හෙවත් යහපත කෙරේ ඇති කැමැත්ත කේන්ද්‍රගත කිරීම, ඒ ඇසුරින්ම සිත සමාධි ගත කිරීම (චිත්තසමාධි) ඒ ඇසුරින් ම චීරියය කේන්ද්‍රගත කිරීම (චීරිය) ඒ ඇසුරින් ම විමංසනය (චීමංසා) කේන්ද්‍ර ගත කිරීම යන හතරය. මේවා විමුක්ති ඵලය හා බැඳෙන හෙයින් ලෝකෝත්තර ධර්ම නම් වෙයි. එහෙත් මාර්ගය සමග සම්බන්ධ වනවිට (ආසන්න කාරණය) වන හෙයින් ලෞකික ද වෙයි. " භික්ෂු නමක් චේතනාව ආසන්න කාරණය වශයෙන් ගන්නා හෙයින් සමාධියට සම වන විට ඡන්ද සමාධි නමින් හඳුන්වනු ලැබේ." යයි පවසන්නේ එහෙයිනි.

A III.82 f, D III.221, Vbh 216, BD 64

31. කර්ම

එක්තාරි කම්මානි

කෘෂ්ණ කර්ම කෘෂ්ණ විපාක,
ශුක්ල කර්ම ශුක්ල විපාක,
කෘෂ්ණ කර්ම ශුක්ල විපාක,
කෘෂ්ණ හෝ
ශුක්ල නොවන විපාක

කණ්භ කණ්භ විපාක,
සුක්ක සුක්කවිපාක,
කණ්භ සුක්ක
විපාක,
අකණ්භ අසුක්ක විපාක

කථ සහ සුදු වර්ණ උපයෝගී කරගෙන කර්ම වර්ග කරන පිළිවෙලක් ඇතැම් සුත්‍ර ධර්මයන්හි අන්තර්ගතය. කථ යන්නෙන් අකුසල කර්ම (හානිකර ක්‍රියා) අදහස් කරන අතර සුදු යන්නෙන් කුසල ධර්ම (ශුභදායී ක්‍රියා) අදහස් වෙයි. කථ-සුදු කර්ම යන්නෙන් මිශ්‍ර විපාක ඇති මිශ්‍ර ක්‍රියා අදහස් වන අතර කථක් නොවන සුදුන් නොවන යන්නෙන් කුසල හෝ අකුසල ගණයට නොවැටෙන කර්මක්ෂය පිණිස හේතුවන ක්‍රියා අදහස් වෙයි.

M I.389 පි. සි., A II.230

32. කර්මක්ලේශ

චත්තාරො කම්මකිලෙසා

සතුන් මැරීම,
නොදුන්දෙය ගැනීම
කාමයෙහි වරදවා හැසිරීම
බොරැකීම

*පාණානිපානො,
අදින්නාදානං,
කාමෙසු මිච්ඡාචාරා,
මුසාවාදො*

ප්‍රාණවධය, සොරකම, කාමයෙහි වැරදි ලෙස හැසිරීම, මුසාවාදය යන හතර කර්ම ක්ලේශ වශයෙන් දැක්වෙයි. මේ පංච ශීලයෙහි මුල් සිල් හතරය. මේ හතර සූත්‍ර පිටකයෙහි වෙනත් තැන්වල ද එකට දක්වා තිබේ. බමුණන් තම පව් දියෙන් සෝදා හැරීම ගැන සිතූ අතර බුදුරජාණන්වහන්සේ සිය සවුචනට මෙම කර්ම ක්ලේශ හතරින් වැළකීම මගින් පවිත්‍රවන සේ උපදෙස් දුන්හ.

D III.181, M I.39

**33. කරුණු හතරක් මගින්
තේරුම්ගතයුතු කරුණු**

*චත්තාරි ධානානි
චතුභිධානෙහි චේදිතඛිඛානි*

ඇසුරු කිරීමෙන් සිල්වත්බව,
එකට විසීමෙන් පිරිසිදුබව,
විපතකදී වීර්ය,
සාකච්ඡාවෙන් ප්‍රඥාව,

*සංචාසෙන සීලං චේදිතඛිඛං,
සංචොභාරෙණ සොචෙය්‍යං,
ආපදාසු ටාමං,
සාකච්ඡාය පඤ්ඤා*

සීලය, පිරිසිදුකම, වීර්ය හා ප්‍රඥාව දැන හැකි ක්‍රම හතරක් වෙයි. සිල්වත් කම දැන හැක්කේ ඇසුරෙනි. ඒ ද සුළු කලක නොව දිගුකලෙක ඇසුරෙනි. යන්තම් නොව සමීප ඇසුරෙනි. අනවධාන ඇසුරෙන් නොව සාවධාන ඇසුරෙනි. අනුවණයකු විසින් නොව නුවණැත්තකු විසිනි. වරිත සුද්ධියද මෙලෙසම දිගුකාලීන, සමීප, සාවධාන අයුරෙන් දැන යුතුය. වීර්යය(බෙධර්යය) හා ප්‍රඥාව ද එම පර්යායෙන්ම නැණවතකු විසින් දැන යුතුය.

සංයුක්ත නිකායේ සත්ත ජටිල සූත්‍රයට අනුව මෙම කරුණු හතර පසේනදී කොසොල් රජතුමාට දේශනා කර තිබේ. ජටිලයේ සත්දෙනාද පාරිබ්‍රාජකයෝ හත් දෙනා ද. රහත්ඵලයට පත් වූවන්ගේ කොටසක් යයි

රජතුමා බුදුනට පැවසීය. එයට පිළිතුරු දෙන තථාගතයෝ කෙනෙකු පහසුවෙන් තේරුම් ගත නොහැකි බැවින් මේ කරුණු හතර ක්‍රම හතරකින් තේරුම් ගත යුතු බවත් පාටින් රූපයෙන් මිනිසෙකු තේරුම් ගත නොහැකියබව ද දුටු පමණින් විශ්වාස නොකළ යුතු බව ද දෙසූහ.

“න වණ්ණ රූපෙන නරො සුජානො
න විස්සසෙ ඉත්තර දස්සනෙන”

A II.187

34. කවියෝ

වත්තාරො කවී

චිත්තා කවියා,
ඉෆ්‍රා ට,
අර්ථාන්චිත ට,
ප්‍රතිභාසුර්ණ ට.

*චිත්තා කවී,
සුත ට,
අත්ථ ට,
පටිභාන ට.*

කවියෝ සිව් වැදෑරුම් වෙති. නිර්මාණ ශීලී කවියෝ චිත්තා කවී නම් වෙති. තමා අසා ඇති දේ පැදියට නගන කවියෝ සුත කවී නම් වන අතර උපදේශාත්මක කාව්‍ය නිර්මාණය කරන්නේ අත්ථ කවී නම් වෙති. උසස්ම ගණයේ කවීන් වන්නෝ නව සහ අර්ථවත් සංකල්ප ස්වකක්තියෙන් නිර්මාණය කරන ප්‍රතිභා කවීහුය.

A II. 230

35. කාය ග්‍රන්ථ / ගැට

වත්තාරො කායගන්ථා

දැඩි ලෝභය,
ව්‍යාපාදය,
වැරදි ශීලව්‍ය සමාදානය
මෙය සත්‍ය යැයි දැඩිව ගැනීම

*අභිජ්ඣා,
ව්‍යාපාද,
සීලබ්බතපරාමාස,
ඉදං සච්චාභිනිවෙස*

වචනාර්ථ වශයෙන් ‘ගන්ථ’ යනු ගැට යන අර්ථය දෙයි. සංසාරයෙහි බැඳ තබන හෙයින් ගන්ථ නම් වෙයි. සසරෙහි නාම කාය හා රූප කාය බැඳ තබන හෙයින් ගන්ථ නම්.

“ගන්ඵන වසෙන ගන්ඵා වච්චස්මිං නාම කායඤ්ඤි ව රූපකායංච ගන්ඵති,
බන්ධනි පලි බන්ධනීති”

මනස හා රූප කාය බැඳ තබන හෙයින් කාය ග්‍රන්ථ(ගැට) වශයෙන් හඳුන්වන කරුණු හතරකි. විෂම ලෝභය (අභිජ්ඣා), දූඨ වෛරය(ව්‍යාපාද) වැරදි සිල් හා වත් පිළිවෙත් සමාදානය(සීලබ්බන පරාමාස) “මෙය පමණයි සත්‍යය”යි තීරණාමක චිත්තනයෙන් ගැනීම (ඉදං සච්චාභිනිවෙස) යන හතරයි.

D III.23, Vbh 374, Vism 683

36. කුඩා යැයි නො සැලකිය යුතු පුද්ගලයෝ

*චත්තාරො දහරාති
නඤ්ඤිතබ්බො*

ක්ෂත්‍රිය කුමරා,
සර්පයා,
ගිත්දර,
පැවිද්දා

*බන්තියො,
උරගො,
අග්ගි,
හික්ඛු*

මේ සිව් පිරිස කුඩා යැයි සිතා අවමන් නොකළ යුතුය. මුල් තුන් පිරිසට නිගරු කිරීමෙන් මෙලොව දීම දුර්විපාක ලැබෙන්නට ඉඩ ඇති අතර සිව්වන පූජනීය පිරිසට අවමන් කිරීමෙන් හට ගන්නා අකුශල කර්ම තමන්ට දුර්විපාක පිණිස පවතියි.

S I.69, SnA .424

37. කෘත්‍යවශයෙන් කර්මය,

*චත්තාරි කම්මාති
විපාකවසෙන*

ඉපදීම සිදුකරන කර්මය,
උපස්ථම්භක °,
පීඩාදෙන °,
නසන °,

ජනක කම්ම,
උපන්ථම්භක °,
උපභිලක °,
උපසානක °,

කර්මය එහි කෘත්‍ය අනුව ජනක, උපස්තම්භක, උප පීළක, උපසාතක වශයෙන් වතුර්විධය.

කර්මය යන වචනයෙහි තේරුම ක්‍රියාව යන්නයි. නියම වශයෙන් නම් සවේනනික වූත් කුසලාකුසල වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වූත් සිතින්, කයින් හා වචනයෙන් කරනු ලබන ක්‍රියා 'කර්ම' යනුවෙන් හැඳින්වේ. "චේතනාහං භික්ඛවේ කම්මං චදාමි" කයින්, "වචනයෙන් හා මනසින් කර්ම කරන්නේ චේතනාව අනුවය එම චේතනාව කර්මය " යි බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ සේක. සියලු කර්මයන්හි වගකීම රඳා පවත්නේ කාරකයා වෙත මිස පරිබාහිර පුද්ගලයකු හෝ බලවේගයන් වෙත නොවේ. කර්මය පිළිබඳ විවිධ වර්ග කිරීම් අතර මේ දැක්වූ හතර ද එක් වර්ග කිරීමකි. ඒ අනුව පුනර්භවය ඇතිකරන්නේ ජනක කර්මයෙනි. එම කර්මයේ කාර්යයට අනුග්‍රාහකව ක්‍රියා කරන්නේ උපස්තම්භක කර්මයයි. එයට බාධා කරන්නේ උපපීළක කර්මයයි. ජනක කර්මයේ කෘත්‍යය නිරර්ථක කරන්නේ උපසාතක කර්මයයි.

Vism 601, Cpd 144, 147

38. සරාවාස ධර්ම

චත්තාරො සරාවාසධම්මා

සත්‍යය,
දමනය,
ත්‍යාගය,
ඉවසීම

සච්ච,
දම,
චාග,
ධන්ති,

ගෘහස්ථ ජීවිතයේ අනුගමනය කළ යුතු ප්‍රතිපත්ති වශයෙන් සත්‍යය, දමනය, ත්‍යාගය, ඉවසීම යන ප්‍රතිපත්ති හතර දක්වා ඇත. මේ හතරට වඩා උසස් පිළිවෙත් හතරක් කවර නම් ශ්‍රමණයකුට හෝ බ්‍රාහ්මණයකුට දැක්විය හැකි දැයි බුදුරජුන් විසින් ම විමසා ඇත.

ගිහිගෙහි වසන්නාවූ සැදහවත් යම් ගිහියෙකු හට මේ කරුණු සතර ඇත්නම් පරලොව ශෝක නො කෙරෙයි.

*යස්සෙනෙ චතුරො ධම්මා - සද්ධස්ස සරමෙසිනො
සච්චං ධම්මො ධිතීවාගො - ස වෙ පෙච්ච න සොචති*

SI.215, Sn. 33

39. චක්‍ර

චක්කාරී චක්කානි

සුදුසු දේශයක වාසය
සත් පුරුෂ සේවනය
ආත්මදමනය,
පෙරපින් ඇතිබව

පතිරූප දෙසවාසො
සජ්ජුරිසුපස්සසො
අත්ත සම්මාපනිධි
පුබ්බෙ කතපුඤ්ඤනා

දෙවි මිනිසුන් ගේ ජීවිත සමෘද්ධිය පිණිස පවත්නා කරුණු හතරක් රෝද හතරක් උපමා කර ගනිමින් දක්වනු ලැබේ. ප්‍රථම චක්‍රය නම් සුදුසු දේශයක වාසය කිරීමය. තෙරුවන් පවත්නා පින් දහම් කර ගත හැකි ප්‍රදේශ පතිරූප දේශ වෙති. දෙවැන්න නම් සත්පුරුෂ ආශ්‍රයයි. තුන්වැන්න තමන් නිවැරදි පිළිවෙත්හි පිහිටුවා ගැනීමය. එමෙන්ම පෙර කළ පින් ඇති බව ද පුද්ගලයෙකුගේ අභිවාද්ධි සඳහා සිව්වන චක්‍රය වශයෙන් අවශ්‍යය. මේ හතර මනාව පවතී නම් රෝද හතර මනාව පිහිටි රථයක් මෙන් පුද්ගලයන් දියුණුවෙහි මාවතේ පෙරටම ගමන් කරනු ඇත.

A II.32, KhA 132

40. චක්‍ර මධුර

චක්‍ර මධුර

මී පැණි,
ගිතෙල්,
වෙඬරු,
හකුරු

මධු,
සජ්ජි,
නවනින,
සක්ඛර

පදාර්ථ වශයෙන් 'මිහිරි' රස හතරක් යන අරුත දෙයි. ඉහත සඳහන් සිව් ආකාර රස චක්‍ර මධුර නමින් අදහස් කර ඇත. ලෝසකතිස්ස සැරියුත් තෙ රුන් ගේ ශිෂ්‍යයෙකු ලෙස පැවිදිවූයේය. මේ ලෝසක තිස්සතෙර කුස පුරා කිසි දිනක ආහාර නොලැබුවේය. සැරියුත් තෙර ආහාර දෙන්නට උත්සාහ කළ ද නොහැකි විය. මිය යන දිනයේ සැරියුත් තෙර විසින් ආහාර දෙන්නට උත්සාහ කළ ද නොහැකි විය. මේ බව කොසොල් රජුට දනුම් දුන්නේය. ඒ වන විට පස්වරු වූයෙන් චක්‍ර මධුර පාත්‍රයක් රජතුමා ලෝසකතිස්ස තෙරුන්ට යැවී ය. නැතිවේයයි සිතා සාරිපුත්ත මහ රහතන්වහන්සේ පාත්‍රය අල්ලා සිටිද්දී ලෝසක තිස්ස තෙරහු අත්‍රභව කළහ. එදිනම ඒ තෙරණුවෝ පිරිනිවන් පෑහ.

J I.236

41. චතුරාර්ය සත්‍යය

චන්තාරි අරිය සච්චානි

- දුක් ,
- ඇතිවීමට හේතුව ,
- නැතිකිරීම,
- නැතිකිරීමේ මාර්ගය

- දුක්ඛ සච්ච
- සමුදය ◦,
- නිරෝධ ◦,
- නිරෝධගාමිනී පටිපදා ◦,

මේ සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් චතුරාර්ය සත්‍යය විස්තර වෙයි: එනම්; ' මහණෙනි මේ චතුරාර්ය සත්‍යයේ ස්භාවය නො ඉක්මවන හෙයින් 'තථ' වෙති එයට විරුද්ධ නො වන හෙයින් 'අචිතථ' වෙති අන්‍ය සත්‍යයකට නොපෙරළෙන හෙයින් 'අනඤ්ඤථ' වෙති. එහෙයින් ආර්ය සත්‍යය යයි කියනුලැබේ'

'ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ චන්තාරි අරිය සච්චානි නථානි අචි නථානි අනඤ්ඤථානි තස්මා අරිය සච්චානීනි චුච්චන්ති ' (සච්ච සංයුත්ත)

බුදුරදුන් ගේ ඉගැන්වීම් අතර චතුරාර්ය සත්‍යය ප්‍රමුඛ ස්ථානයක් ගනියි. සියලු ආකාරයේම පැවැත්ම දුක්ඛදායක හා අසන්තෘප්තිකර බව දුක්ඛසත්‍යයෙහි සංක්ෂිප්තාර්ථයයි. දුක්ඛ සත්‍යයට ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණ, අප්‍රියයන් හා එක්වීම, ප්‍රියයන් ගෙන් වෙන්වීම, පැතු දෙය නො ලැබීම, පඤ්චස්ඛන්ධය, යන දුක් ඇතුලත්ය. එය මනාව අවබෝධ කරගත යුතුය. (පරිඤ්ඤායාං) දෙවන සත්‍යයෙන් කියවෙන්නේ දුකෙහි සම්භවය (සමුදය) කාම තණ්හා, භව තණ්හා, විභව තණ්හා වශයෙන් ත්‍රිවිධ වන, පුනර්භවය ඇති කරවන තෘෂ්ණාව බවයි. එය ප්‍රභාණය කළ යුතුය.(පහානබ්බං). තුන්වන සත්‍යයෙන් කියවෙන්නේ තෘෂ්ණාවෙන් විමුක්තව සියලු දුක් කෙළවර කිරීම හෙවත් නිර්වාණ ප්‍රතිලාභය (නිරෝධ) යි. එය සාක්ෂාත් කළ යුතුය. (සච්ඡිකානබ්බං) සිව්වන සත්‍යය එම දුක් කෙළවර කිරීමේ මාර්ගය වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයයි. සමයග් දෘෂ්ටිය ආදී අංග අටකින් යුත්ත වූ මාර්ගයයි. මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව, මැදුම් පිළිවෙත , යනු ද මෙය මය. එය ප්‍රගුණ කළ යුතුය. (භාවේතබ්බං).

තථාගතයන්වහන්සේ බුදුවීමෙන් පසු බරණැස ඉසපතනයේ මිගදායේ දී පස්වග තවුසන්ට දේශනාකරණලද දම්සක්පැවතුම් සූත්‍රයේ මේ චතුරාර්යසත්‍යය සඳහන් වෙයි. උන්වහන්සේගේ ප්‍රථම ධර්මදේශනය එයයි. ප්‍රථමවරට චතුරාර්යසත්‍යය දක්නටලැබෙන්නේ එම සූත්‍රයේය. මීට පෙර නොඇසූ විරූ ධර්මයකි. නොපැත්වූ වකි. එම සූත්‍රයේ මෙසේ සඳහන් වෙයි.

'මෙය භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් බරණැස ඉසිපතනයේ මීගදායේ දී ශ්‍රමණයකු විසින් හෝ, බ්‍රාහ්මණයකු විසින් හෝ, දෙවියකු විසින් හෝ, මාරයකු විසින් හෝ, බ්‍රහ්මයකු විසින් හෝ ලෝකයෙහි අන් කිසිවකු විසින් හෝ නො පැවත්විය හැකි වූ උසස් වූ ධර්මවතුය පවත්වන ලද්දේය.'

'එකං භගවතා බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මීගදායෙ අනුන්තරං ධම්මවක්කං පවත්තිතං අප්පතිවත්තියං සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මිනා වා කෙනච්ච වා ලොකස්මිත්ති'

දම්සක්පැවතුම් සූත්‍රයේ සිංහල පරිවර්තනයන්හි අප්පතිවත්තියං යන්න කිසිවෙකු විසින් 'නො පැවත්විය හැකි වූ' යනුවෙන් සිංහලට පරිවර්තනය කර තිබේ. (මහාවග්ග පාලි බුද්ධජයන්ති පරිවර්තනය පිට 25). ඉංග්‍රීසියට පරිවර්තනය කර තිබෙන්නේ කිසිවකු විසින් 'ආපසු පෙරළිය නො හැකි වූ' යනුවෙනි.

(Cannot be rolled back Tr. Vin I.18. P.T. S)

Vin I.11, Vbh 99

42. වෝදනා වතස්සො වෝදනා

ශීල විපත්තියෙන් වොදනා කිරීම,	සීල විපත්තියා වොදෙති,
ආචාර °,	ආචාර °,
දෘෂ්ටි °,	දිට්ඨි °,
ආජීව °,	ආජීව °,

භික්ෂුනාමකට හෝ භික්ෂුණී නාමකට වෝදනා කළහැකි පදනම් වශයෙන් සිල් බිඳ ගැනීම(සීල විපත්ති) යහපත් පැවතුම් වලින් බැහැර වීම(ආචාර විපත්ති) යහපත් දැක්මෙන් බැහැර වීම (දිට්ඨි විපත්ති) උසස් ජීවිතයක් ගත කිරීමෙන් බැහැර වීම (ආජීව විපත්ති) දක්වා තිබේ.

මහා වග්ගයට අනුව සතර පාරාජික, තෙළෙස් සංඝාදිසේස, මේ ආපත්තිවලට පත් වීම සීල විපත්තියයි. චූල්ලච්චය, පාචිත්තිය, පාට්ඨෙසනීය. දුක්කට, දුබ්භාසිත මේ ඇවැත් වලට ආචාර විපත්තිය කියවෙයි. මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය, අන්තග්ගාහි මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය දිට්ඨි විපත්ති වන අතර ආජීවය හේතු කොට පැනවූ සික්ඛාපද කැඩීම ආජීව විපත්තියයි.

Vin III.164 පි. සි., V.126

43. ඤාතීහු / නෑයෝ

වත්තාරො ඛන්ධු

උරුම නෑයෝ,
ගෝත්‍ර °,
මිත්‍ර °,
ශිල්ප °.

ඤාතී ඛන්ධු,
ගෝත්‍ර °,
මිත්‍ර °,
සිප්ප °.

ඛන්ධුත්ව හෙවත් නෑකම් සතර වර්ගයක් ගැන සඳහන් වෙයි. එනම්, පවුලේ ඤාතීත්වය ඇති ඤාතී ඛන්ධු හෙවත් උරුම නෑයෝ, එකම ගෝත්‍රයේ වීම නිසා ඇති වූ ගෝත්‍ර නෑයෝ. මිත්‍රත්වය හේතු කොට ගෙන ඇති වූ මිතුරු නෑයෝ, එකම ගුරුවරයා ගේ ශිෂ්‍යයන් වීම නිසා ඇති වූ ශිල්ප ඛන්ධු හෙවත් සිප් නෑයෝය.

Nd¹ 11, J IV.301

44. ඥාන / දැනීම

වත්තාරී ඤාණානි

ධර්මය පිළිබඳ දැනීම,
අනුපිළිවෙළ °.
විභාගවශයෙන් දැනීම,
සම්මුතිය පිළිබඳව °

ධම්මෙ ඤාණ,
අන්වයෙ,
පරිච්ඡේදෙ,
සම්මුති.

සිව් වැදෑරුම් ලෙස මෙහි දැක්වෙන ඤාණ හතරෙන් මුල් දෙක සංයුක්ත නිකායෙහි සඳහන්ය. ඒ අනුව පරිච්ච සමුප්පාදය හා එහි ද්වාදසාකාරය පිළිබඳ දැනුම 'ධම්මෙ ඤාණ' හෙවත් ධර්මය පිළිබඳ දැනුම වශයෙන් දැක්වෙයි. කිසියම් පැවිදි නමක් දැක, එහි සම්භවය හා අස්තංගමය, ඒ සඳහා ඇති මාර්ගය යන මේ කරුණු අතීතයේදී ලබා ගත්තේ ද, දැන් ලබා ගත්තේ ද, මතුවට ලබා ගත්තේ ද, එය අනු පිළිවෙලින් ලබන (අන්වයේ ඤාණ) ඤාණය වශයෙන් හැඳින්වේ. බෙදා හදා දැකීමේ නුවණ පරිච්ඡේද ඤාණ වශයෙන් හැඳින්වෙන අතර ලෝක සම්මත නුවණ සම්මුති ඤාණ වශයෙන් දැක්වේ.

D III.226, S II.58

45. ඥාන / දැනීම

චත්තාරි ඤාණානි

දුක් පිළිබඳව දැනීම
° හටගැනීම °,
° නැති කිරීම °,
° නැතිකිරීමේ මාර්ගය °.

දුක්වෙ ඤාණං
සමුදයෙ °,
නිරොධෙ °,
මග්ගෙ °.

චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ දැනුම මෙයින් අදහස් වෙයි. බ. හතර වර්ගයේ 41.

D III.226

46. තේරුම්ගතයුතු මාර්ග

චත්තාරො සච්ඡිකිරිය
ධම්මා

ගරීරයෙන්,
මෙනෙහිකිරීමෙන්,
ඇසින්,
ප්‍රඥාවෙන්.

කායෙන,
සතියා,
චක්ඛුනා,
පඤ්ඤාය.

සාක්ෂාත් කරන ක්‍රම හතරකින් තේරුම් ගත යුතු කරුණු හතරක් වෙයි. අෂ්ට විමෝක්ෂයන් තේරුම් ගත යුත්තේ කයෙනි. මෙහිදී කය යන්නෙන් අදහස් කළේ වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර යන මානසික සාධකය. තමන් ගේ පූර්ව ජන්ම මතක් කර ගැනීම කරන්නේ මෙනෙහි කිරීමෙනි. සත්වයන්ගේ චුති හා උත්පත්ති වටහාගත හැක්කේ ප්‍රඥාවෙනි. එනම් විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙනි. පාසාදික සුත්‍රයෙහි දී මෙහි තෙවන සිව්වන කරුණු බුදුරදුන් සම්බන්ධයෙන් සඳහන් කර ඇත.

A II.183, D II.230, S III.230

47. පූජාරහපුද්ගලයෝ

චත්තාරො පූජාරහා

බුදුරජාණන්වහන්සේ,
පසේ බුදු,
රහතුන්-ශ්‍රාවකයෝ

සම්මාසම්බුද්ධො,
පච්චෙක බුද්ධො,
නථාගතසාවකා,

සක්විතිරජ

වක්කවන්තිරාජා

පරිනිර්වාණයට පෙර ආනන්ද හිමියන් ඇමතු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ටුපාරහ පුද්ගලයන් සතර වර්ගයක් වෙසෙන බව වදාළහ. එනම්, සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ, පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ තථාගත ශ්‍රාවකයා සහ සක්විති රජය. ඔවුන්ගේ ශරීර ධාතුන් නිධන් කොට තැනූ ස්තුප කරා එළඹ ඒ උතුමන් ගේ ගුණ සමරන ජනතාව එමගින් මහත් පිනක් සිදුකරගන්නා බව දක්වා තිබේ. "තථාගතයන් වහන්සේ ගේ ශ්‍රාවක" යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ රහතුන් වහන්සේ බව අටුවාචාර්යවරු පවසති. A II.244, D II.142

48. දක්ෂිණ විශුද්ධි

වතස්සො දක්ඛිණා විසුද්ධියො

දායක ශුද්ධිය
ප්‍රතිග්‍රාහක අශුද්ධිය,
ප්‍රතිග්‍රාහක ශුද්ධිය

දායකතො විසුද්ධි තො
පටිග්ගාහකතො,
පටිග්ගාහකතො විසුද්ධි
තො දායකතො,
නෙව දායකතො විසුද්ධි
තො පටිග්ගාහකතො,
දායකතො ච විසුද්ධි
පටිග්ගාහකතො ච.

දෙදෙනාගේම අශුද්ධිය,
දෙදෙනාගේම විශුද්ධිය.

දානය පිළිබඳ විශුද්ධි හතරෙහි දී ප්‍රථමයෙන් සිල්වත් ප්‍රසන්න දායකයන් විසින් අශුද්ධ ප්‍රතිග්‍රාහකයන්ට දෙන දානය අදහස් කෙරේ. දෙවැන්නෙන් දුසිල්, අශුද්ධ දායකයන් විසින් සිල්වත් ගුණවත් ප්‍රතිග්‍රාහකයන්ට පිරිනැමෙන දානය අදහස් වෙයි. තුන්වැන්න නම් දායකයන් මෙන්ම ප්‍රතිග්‍රාහකයන් ද එකසේ දුෂිත අය වීමයි. සිව්වන විශුද්ධිය නම් සිල්වත් ගුණවත් දායකයන් විසින් සිල්වත් සුවිශේෂ ප්‍රතිග්‍රාහකයන්ට පිරිනමන දානයයි.

D III.231, M III.256, A II.80

**49. දාන ප්‍රතිග්‍රාහකහට
ලැබෙන ඵල**

ආයුෂ,
වර්ණය,
සැපය,
ශක්තිය

**වත්කාරී හොඳන
පටිග්ගාහකස්ස පටිලාභානි**

ආයුං,
වණ්ණං ,
සුඛං,
බලං

දානය පිළිගන්නාට ලැබෙන අනුසස් හතර මෙහි දක්වා ඇත.
දානයක් දෙන දායකයා ප්‍රතිග්‍රාහකයා වෙත එම ආහාර මගින් දීර්ඝායුෂ,
කායික වර්ණය, සැපය හා බලය ප්‍රදානය කරයි. මේ දානයෙහි ආනිශංස
වශයෙන් දායකයා ද දිව්‍යමය හා මානුෂික වශයෙන් මේ හතර ලබන බව
දේශනා කර ඇත.

A II.63 f

50. දැඩි ඇලීම / උපාදාන

කම්සැපතෙහි ඇලීම
දෘෂ්ටියෙහි °,
වෘතසමාදානයේ °,
ආත්ම වාදයේ °.

වත්කාරී උපාදානානි

කාම උපාදාන,
දිට්ඨි °,
සීලබ්බතපරාමාස °,
අත්තවාද °.

තෘෂ්ණාව ප්‍රත්‍යය කරගෙන ඇතිවන උපාදානය දැඩි කොට අල්වා ගැනීමයි.
උපාදාන වර්ග හතරකි. කාම වස්තූන් දැඩිව ග්‍රහණය කිරීම, කාම
උපාදානයයි.

‘තත්ථ කතමං කාමුපදානං, යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො, කාමරාගො,
කාමතණ්හා, කාමසීනෙහො, කාමපරිලාහො, කාමමුච්ඡා, කාමජ්ඣොසානං
ඉදං චුච්චති කාමුපදානං ’

සස්සත උච්ඡේද හා දශ වස්තූක මිථ්‍යා දෘෂ්ටීන් දැඩිව ගැනීම දෘෂ්ටි
උපාදානයයි.

‘තත්ථ කතමං දිට්ඨුපාදානං, තත්ථී දිත්තං , තත්ථී සිට්ඨං, තත්ථී හුතං . . .
සච්ඡිකත්වා පච්චෙදෙන්ති යා එව රූපාදිට්ඨී, විපරියෙසගාහො ඉදං චුච්චති
දිට්ඨුපාදානං ’

ශීලය, වතාවත්, තවුස් දම් ආදියෙන් විමුක්තිය ලැබෙතැයි සිතා ඒවා දැඩිව ගැනීම සීලබ්බත උපාදානයයි.

'තත්ථ කතමං සීලබ්බතුපාදානං , සීලෙන සුද්ධි, වනෙන සුද්ධි, සීලබ්බනෙන සුද්ධිති යා ඵචරුපා දිට්ඨී . . . විපරියෙසගාහො ඉදං වුච්චති සීලබ්බතුපාදානං.'

විසි වැදෑරුම් ආත්ම වාද දැඩිව ග්‍රහණය කිරීම අත්තවාද උපාදාන නමින් හැඳින් වේ.

'තත්ථ කතමං අත්තවාදුපාදානං, ඉධ අස්සුතවා පුපුඡ්ඡනො . . . සප්පුරිස ධම්මෙ අච්ඡිනො . . . අත්තනො සමනු පස්සති . . . විපරියෙස ගාහො ඉදං වුච්චති අත්තවාදුපාදානං

D III.230, Dhs 1.214 -17, BD.184

51. දිශා

වතු දිසා

පෙර දිසාව, (දිග)

පුබ්බ දිසා,

අපර / අවර °, (දිග)

පච්ඡිම °,

උතුරු, °,

උත්තර °,

දකුණු °,

දක්ඛිණ °,

නැගෙනහිර, බටහිර, උතුර හා දකුණ ප්‍රධාන දිශා හතරයි. හිරු නැගෙන දිශාව නැගෙනහිර වන අතර හිරු බසින දිශාව බටහිර වෙයි. නැගෙනහිරට මුහුණ ලා සිටින විට තම දකුණු අත පිහිටන පැත්ත දකුණු දිශාව වන අතර වම් අත පිහිටන පැත්ත වම් දිශාව වෙයි. මෙමඳුනි භාවනාවේ නිරත වන විට හතර දිශාවේම ජීවීන්ට මෙන් වඩන අතර ඒ අතර පිහිටි අතුරු දිශාවන් ද උඩ සහ යටද ගත්විට ලැබෙන දස දිශාවේම ජීවීන්ට මෙන් වැඩිම ද කරනු ලැබේ. සතර දිශාවේ ආරක්ෂාව තම විෂය පථය කර ගත් සතර වරම් දෙවිවරුන් පිළිබඳව ද බෞද්ධ ග්‍රන්ථ වල සඳහන් වෙයි. යමක් සංසගත කර පූජා කරන විට සතර දිශාවේම සංසයාට පොදු වන සේ පිදීම බෞද්ධ චාරිත්‍රයකි.

Sn 42

**52. දුක සැප දෙකෙහි සමාන
මිතුරාගේ ලක්ෂණ**

රහස් කියයි,
රහස් රකියි,
විපතකඳී අත්නොහරි.
මිතුරාට ජීවිත පරිත්‍යාගය
චූළද කරයි.

**වත්කාරී අංගානි සමාන
සුඛ දුක්ඛ මිත්තස්ස**

ගුරුභං අස්ස ආචික්ඛති,
ගුරුභං අස්ස පරිගුරුහති,
ආපදාසු නච්ඡහති,
ජීවිතං පිස්ස අත්ථාය
පරිචන්තං හොති,

සමාන සුඛ දුක්ඛ මිත්‍රයා තම රහස් මිතුරාට හෙළි කරයි. මිතුරාගේ රහස් රකියි. විපත් අවස්ථාවල හැර නොයයි. අවශ්‍ය නම් ජීවිත පරිත්‍යාගයට චූළද සූදානම්ය.

D III.187

53. ධ්‍යාන

පළමුවැනි ධ්‍යානය,
දෙවැනි °,
තුන්වැනි °,
හතරවැනි °,

වත්කාරී ඝට්ඨානානි

පට්ඨමජ්ඣාන,
දුතිය,
තතිය °,
චතුත්ථ °,

කිසියම් අරමුණක් කෙරෙහි අතිශයින් සමීපව කේන්ද්‍රගතව සිතන හෙයින් හා නීවරණයන් (දහනය) දූවීම කරන හෙයින් ධ්‍යාන වලට එම නම යෙදෙන බව විසුද්ධි මග්ගයෙහි දක්වේ. එහෙත් වෙනත් විද්වත්හු උපනිධ්‍යානය හෙවත් අරමුණ ආලෝකවත් කිරීම යන අරුත ඊට දෙති. සුත්‍ර පිටකාගත ක්‍රමය අනුව ධ්‍යාන හතරක් දක්වෙන අතර අභිධර්ම පිටකය ධ්‍යාන පහක් දක්වයි. හතරේ ක්‍රමයට අනුව (පහේ ක්‍රමය පහේ වර්ගයේ දක්වනු ලැබේ.) ප්‍රථම ධ්‍යාන ලක්ෂණ දක්වන්නේ විතක්ක, විචාර, විචේක, ජිති හා සුඛ යන පරිද්දෙනි. දෙවැන්න විතර්ක හා විචාරයෙන් තොර ආධ්‍යාත්මික සංසුන් බව, සිතෙහි එකඟ බව හා විචේකය ශ්‍රීති හා සුඛ ලක්ෂණ කරගත් දෙවන ධ්‍යානය ලෙස හඳුන්වා ඇත. තෙවැන්න ශ්‍රීතිය වියැකී යමින් උපේක්ඛා සති පාරිශුද්ධිය ඇතිව උපේක්ෂා ඒකාග්‍රතාවෙන් යුතුව විසීම යැයි උතුමන් විසින් වර්ණනා කරන ලද තෘතීය ධ්‍යානය ලෙස හැඳින්වේ. සිව්වැන්න සුඛ-දුක්ඛ දෙකින්ම තොර ඒවායේ අභාවය හේතුවෙන් අධිගමනය කරගන්නා තත්ත්වයක් වෙයි.

M I.41, D III.222, BD .706

54. ධර්ම පද

වත්කාරී ධම්මපදානි

දැඩි ලෝභ තොවීම,
අව්‍යාපාදය,
යහපත් සිහිය,
යහපත් සමාධිය

අනභිජ්ඣා,
අව්‍යාපාද ,
සම්මා සනි,
සම්මා සමාධි

මෙම කරුණු හතර- එනම් දැඩි ලෝභයෙන් තොරවීම. ව්‍යාපාදයෙන් තොරවීම, යහපත් සිහියෙන් යුක්ත වීම හා යහපත් සමාධියෙන් යුක්ත වීම- දුරාතීතයේ සිට පවතින සාම්ප්‍රදායික, පිටිතුරු, අදූෂිත ධර්මපද හෙවත් දහම් පදනම් වශයෙන් සම්මත ය.

A II.29

55. ධර්මස්කන්ධ

වත්කාරො ධම්මස්කන්ධා

ශීලය,
සමාධිය,
ප්‍රඥාව,
විමුක්තිය.

සීල,
සමාධි,
පඤ්ඤා,
විමුක්ති.

මේ සඳහා තුනේ වර්ගයේ 138 ද දෙකේ වර්ගයේ 'ද්වෙ විමුක්ති' ද බලන්න.

D III.229

56. නිවැරදි උත්සාහ

වත්කාරී සම්මප්පධානානි

නූපත් අකුසල් නූපදීමට
ගන්නා උත්සාහය,
උපත් අකුසල් නැති කිරීමට ගන්නා °,
නූපත් කුසල් ඉපදවීමට ගන්නා °,

අනුප්පන්නානං අකුසලානං
ධම්මානං අනුප්පාදාය,
උපන්නානං අකුසලානං
ධම්මානං පහානාය
අනුප්පන්නානං කුසලානං
ධම්මානං උප්පාදාය

උපන් කුසල් පවත්වාගැනීමට ගන්නා ^o, උප්පන්නානං කුසලානං
ධම්මානං ධීනියා.

සතර සමයේ වීර්යය වඩන හික්ෂු නමක් මෙතෙක් නූපන් අකුසල් නූපදවන පිණිස සිත යොමු කරයි. ඒ සඳහා වීර්යය වඩයි. මනස ඒ සඳහා ම ප්‍රගුණ කරයි. දැනටමත් ඇතිවූ අකුසල් දහම් හැර දැමීම පිණිස කැමැත්ත වඩයි. උත්සාහ කරයි. මේ වන තුරුත් ඇති නොවූ කුසල් දහම් ජනිත කර ගැනීම පිණිස සිත යොමයි. ඒ පිණිස උත්සාහ කරයි. පවත්නා කුසල් දහම් ව්‍යාකූල කර නොගෙන, වැඩි වර්ධනය කර ගනිමින්, පෝෂණය කරමින් දියුණු කිරීමට සිත යොමයි, ඒ සඳහා උත්සාහ කරයි. මේ සතර, සමයේ ප්‍රධාන වීර්යය ලෙස හඳුන්වයි.

A II.15

57. නිස/ උරුමදෙය

වත්තාරො නිස්සයා

පිණ්ඩපාතය,
පංශුකුල චීවර,
වෘක්ෂ මූල සේනාසන,
පුතිමුක්ත බෙහෙත්.

පිණ්ඩියා ලොප භොජනං,
පංසුකුල චීවරං,
රුක්ඛමූල සෙනාසන,
පුති මුක්තභෙසජ්ජ.

පැවිදි ජීවිතයකට මූලික හා උරුම දේ නිස්සය වශයෙන් මෙහි දැක්වේ. ඒවාට අතිරේකව ලැබෙන දේ අතිරේක ලාභ නම් වේ. පිඬුසිඟා යාම ප්‍රථම නිස්සයයි. පැවිදි වන්නේ හුදෙක් එය ලදහොත් ප්‍රමාණවත්ය. එම දෙයින් හෝ යැපී තම පරමාර්ථය ඉටුකර ගත යුතුය යන අරමුණිනි. එහෙත් අතිරේක වශයෙන් සඟ සතුකර දෙන දානය, පෞද්ගලික දානය, ආරාධිත දානය, සලාක මගින් පවරා දෙන දානය, පොහෝ දිනවල දෙන දානය, උපෝසථ දින දෙන දානය, උපෝසථ දිනට පසුදා දෙන දානය, යනාදිය අතිරේක ලාභ වශයෙන් ලද හැකිය. එමෙන්ම ජීවිතාන්තය දක්වා පාංසුකුල චීවරය නිශ්‍රය වශයෙන් ගත යුතු වුවද කපු, සේද, වූල්, අමුරෙදි, රථ රෙදි, ආදියෙන් නිමැවුණු අතිරේක ලාභ වශයෙන් කැපවේ. වාසය පිණිස රුක්ඛමූල සේනාසනය නිශ්‍රය වුවද ගෙයක්, සතරැස් හෝ දිගු මැදුරක්, ප්‍රාසාදයක් හෝ ගල් ගඟාවක් අතිරේක ලාභ වශයෙන් කැපය. පුතිමුක්ත භේසජ්ජ, ශිලානපච්චය, භේසජ්ජ පරික්ඛාර යටතේ නිශ්‍රය වුවද අතිරේක ලාභ වශයෙන් එළඟිතෙල්, වෙඬරු, තෙල්, මී පැණි, හකුරු කැප වේ.

Vin I.58

58. නොවැදගත් ව්‍යවහාර

එක්කාරො අනරියවොහාරො

නොදුටුදෙය දුටු ලෙස කීම
නොඇසූ දෙය ඇසූ ලෙස කීම
ප්‍රත්‍යක්ෂ නොවූ දෙය
ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස කීම,
විවරණ නොවූ දෙය
විවරණ ලෙස කීම.

*අදිට්ඨො දිට්ඨවාදී,
අසුනෙ සුනං,
අමුනෙ මුනං,
අවිඤ්ඤානෙ
විඤ්ඤානං.*

නුදුටු දේ දුටු දේ වශයෙන් පැවසීම, නො ඇසූ දේ ඇසූ වශයෙන් කීම, නො දැනුණු දේ දැනුණු වශයෙන් පැවසීම හා සිතට නො නැඟුණු නො දත් දේ දත් වශයෙන් පැවසීම යන හතර අනාර්ය ව්‍යවහාර හතර වශයෙන් දැක්වෙයි.

Vin V.125, IV.2

59. නොසිතිය යුතු කරුණු

එක්කාරී අචිත්තෙය්‍යානි

බුද්ධ විෂය,
ධ්‍යානං,
කර්ම විපාකං,
ලෝකං

*බුද්ධ විසය,
කධානං,
කම්මවිපාකං
ලොකං*

අචිත්තය වූ, දුරවබෝධ වූ , පරිසමාප්තිලෙස දත නොහැකි වූ චිත්තා විෂයාතික්‍රාන්ත වූ එහෙයින් නොසිතිය යුතු වූ විෂය හතරක් වෙයි. එනම්, බුදුරදුන් පිළිබඳව වූ බුද්ධ විෂය, ධ්‍යාන පිළිබඳ වූ ඥාන විෂය, කර්ම විපාක පිළිබඳ වූ කම්ම විපාක විෂය හා විශ්වය පිළිබඳව සිතීම- විශේෂයෙන් ම එහි සම්භවය ගැන සිතීම- වූ ලෝක චිත්තා විෂය ඒ හතරයි.

යමක් ගැන සිතීමෙන් උමතුටට පත් වෙයි නම් ඒ ගැන නොසිතිය යුතුයි.
...න චින්තනඛිබානි යානි චින්තනන්තො උම්මාදස්ස විසාතස්ස හාගිඅස්ස

A II.80, BD.4

60. පරිභෝග

වත්තාරො පරිභොගා

සොරකම් කළදෙය
ණයට ගත් දෙය
දායාද වශයෙන් ලැබුන දෙය
හිමිකම් වශයෙන් ලැබුන දෙය

ථෙය්‍යපරිභොග,
ඉණ °,
දායජ්ජ °,
සාමි °,

හික්ෂු- හික්ෂුණී දෙපක්ෂය විසින් සිව් පසය පරිභෝග කරන ක්‍රම අනුව එය සිව් වැදැරුම් වෙයි දුසිල්වත්ව පරිභෝග කිරීම ථෙය්‍ය පරිභෝග නම් වෙයි. සිල්වත් අයකු වුවද සිව් පසය පරිභෝජනයේදී ප්‍රත්‍යවේක්ෂා නොකර පරිභෝග කරන්නේනම් එය ණයට ගත් දෙයක් භුක්ති විදීම හා සමාන හෙයින් ඉණ පරිභෝග නම් වෙයි. හික්ෂු නමක් විසින් දිනපතා හිරු නැඟෙන්නට පෙර අඩු ගණනේ අතීත ප්‍රත්‍යවේක්ෂාව හෝ කළ යුතු වෙයි. තුන්වැන්න සප්ත විධ සෙබ පුද්ගලයන්ගේ පරිභෝගය වෙයි. සෝතාපන්න පුද්ගලයා ගේ පටන් අර්භන් මාර්ගය දක්වා වූ සත්තවිධ පිරිස විසින් කරන සිව්පස පරිභෝගය දායජ්ජ පරිභෝගය නම් වෙයි. එය බුදුරදුන්ගෙන් ඔවුනට උරුම වූවකි. සිව්වන පරිභෝගය නම් ආසවකඛය කළ හෙවත් කෙළසුන් බිඳ හළවුන් ගේ පරිභෝගයයි. රහතන් වහන්සේලා තෘෂ්ණාවට දාස නොවන හෙයින් එම පරිභෝගය සාමි පරිභෝග නමින් හැදින්වේ.

Vism 43

61. පරිවාස

වත්තාරො පරිවාසා

සැඟවුන,
නොසැඟවුන
ඉද්ධාන්ත,
එකඟ කිරීම

පට්ච්ඡන්ත,
අපට්ච්ඡන්ත
සුද්ධන්ත,
සමොධාන.

පරිවාස හතර පිළිබඳ විස්තර මානත් හඳුන්වා දුන් අංක 63 දී දක්වන ලදී. මෙහි දැක්වෙන පට්ච්ඡන්ත, අපට්ච්ඡන්ත හා සමෝධාන යන තුන එහි දක්වන ලද මානත් තුනට අනුව තෙරුම් ගන්න. සුද්ධන්ත පරිවාසය දෙනු ලබන්නේ වැරදි රැසකට හසු වුව ද වැරදි ප්‍රමාණය හෝ ගත වූ රාත්‍රී සංඛ්‍යාව හරිහැටි නො දන්නවුන්ටය. ඔහුට ඒ පිළිබඳ සැක ඇති අතර මතකයන් ද නැති විය හැකිය.

Vin V.126, II.33 පි. සි., 59

62. පරිෂ්කාර / පිරිකර

වත්තාරො පරික්ඛාරො

රැකගතයුතු පිරිකර

අත්ථි පරික්ඛාරො
රක්ඛිතඛිබො”

පාලනයකළයුතු °,
නමාගේ කරගතයුතු °,
පරිභෝගකළයුතු °,

° ගොපෙනඛිබො,
° මමායිතඛිබො,
° පරිභුඤ්ජිතඛිබො

මෙහි පරිෂ්කාර පිළිබඳව දක්වා ඇත්තේ සාමාන්‍යයෙන් දක්නට නොලැබෙන විදියේ ප්‍රභේදයකි. පරිභෝගය හා රැක ගැනීම නිර්ණායකය වශයෙන් ගෙන මෙම බෙදුම කර තිබේ. ඇතැම් පිරිකර සුරැකිය යුතුය. ඇතැම් ඒවා වෙසෙසින් රැකිය යුතුය. ඇතැම් ඒවා තමාගේ ම කරගත යුතුය. ඇතැම් ඒවා පරිභෝජනය කළ යුතුය. අටුවා විග්‍රහය අනුව ප්‍රථම වර්ගය තමාගේම පිරිකරය. දෙවැන්න සඟසතු දේය. තෙවැනි වර්ගය චෛත්‍ය සන්තක දේය. සිව්වැන්න ගෘහස්ථයන් සතු දේය.

Vin V.125, VinA 1330

**63. පරිභානියට පත්
නොකරණ ධර්ම**

**වත්තාරො ධම්මො
අභඛිබො පරිභානාය**

සිල්වත් වීම
සංවර ඉඳුරන් ඇතිවීම,
ආහාරයේ පමණ දැනීම,
සිහිමුලා නොවීම,

සීල සම්පන්නො,
ඉන්ද්‍රියෙසුගුත්තද්වාරො
භෝජනෙ මත්තඤ්ඤො,
ජාගරියංඅනුයුත්තො

ගුණාංග හතරකින් සමන්විත බුද්ධ ශ්‍රාවකයා නොපිරිහෙයි. නිවනට සම්ප වෙයි. කිසියම් හික්ෂු නමක් සීල සම්පන්නව ආකල්ප සම්පන්නව සුඵ වරදෙහි පවා බිය දකිමින් නිරන්තර සංවරයෙහි නිරත වේ ද එබඳු ශීල සම්පන්න හික්ෂුන් වහන්සේ පිරිහීමට පත් නොවෙයි. කිසියම් හික්ෂු නමක් ඇසින් රූපයක් දැක නිමිති වශයෙන් හෝ අනු ලකුණු වශයෙන් හෝ නොගනිමින් පහත් අකුසල් තත්වයන් පිළිකල් කරමින් ඇසින් අසංවර පුද්ගලයන් වෙත ගලා එන හැකි ආශ්‍රවයන් වළකමින් ඇසසංවර කර

ගන්නේ නම් කණේන් ශබ්ද අසා, නාසයෙන් සුවද විද, දිවෙන් රස දූන, සිරුරෙන් පහස ලැබ නිමිති වශයෙන් හෝ අනු ලකුණු වශයෙන් හෝ නො ගෙන සිතින් අරමුණක් ලැබ එයද නිමිති වශයෙන් හෝ අනු ලකුණු වශයෙන් නොගෙන ඉන්ද්‍රිය සංවරයෙන් වාසය කරයි නම් එම හික්ෂු නම පරිහානියට පත් නොවෙයි. කිසියම් හික්ෂු නමක් පිණිසිපාන හෝජන කෙළි පිණිස, මද වැඩෙනු පිණිස, හැඩ වැඩ වෙනු පිණිස නොව යත්තමින් සිරුර පවත්වාගෙන යනු පිණිස විවේකයට බාධා නො කර ගෙන බඹසර රැකීම අරමුණු කරගෙන වළඳයි ද හෝජනයෙහි පමණ දත් ඒ නම පරිහානියට පත් නොවෙයි. කිසියම් හික්ෂු නමක් දිවා දවස සක්මණින් හා හිඳිමෙන් ගත කර කෙළෙසුන් මඬිමින් වාසය කර රැයෙහි මුල් යාමය ද එසේ ම ගත කර මැදියම් රැය සිංහ සෙය්‍යාවෙන් දකුණැලයෙන්, පයක් පිට පයක් තබා ගෙන සැනපී අඵයම සිහි නුවණින් නැඟී සිට සක්මනෙහි යෙදී, හිඳ ගෙන දුරු කරගත යුතු අකුසලින් සිත මුදා ගනියි ද එවන් නිදි වැරිමෙහි යෙදුණු හික්ෂු නම පරිහානියට පාත්‍ර නො වෙයි.

A II.39

64. පාට්ඨෙසනීය

වත්තාරි පාට්ඨෙසනීයා

නොනෑ මෙහෙණියකගෙන්
ආහාරපාන පිළිගැනීම,
දිසා පෙන්වීම,
ගෙක්ෂ්‍ය,
ආරණ්‍ය

අඤ්ඤානිකාය,
වොසාස,
සෙබ,
ආරඤ්ඤික

පාට්ඨෙසනීය හෙවත් දෙසිය යුතු ඇවැත් වර්ග හතරකි. නිවෙස් අතරට පිඬු සිඟා ගිය තම ඤාතිවරියක නොවන මෙහෙණක අතින් රඵ හෝ මාදු ආහාර පිළිගැනීම ප්‍රඵම පාට්ඨෙසනීය වන අතර දෙවැන්න වන්නේ ආහාර බෙදිය යුතු ආකාරය පිළිබඳව උපදෙස් දෙන හික්ෂුණියක නොවැළැක්වීමයි. තුන්වැන්න නම් සේබ සම්මත කුලයකින් මාදු හෝ රඵ ආහාර පිළිගැනීමයි. යම් කිසි පවුලක්, ඔවුන් කෙතරම් සැදහැති වුවද දන් දීමට තරම් වත් පොහොසත්කම් නැති බව දනගත් විට ඔවුන් වෙත පිඬු සිඟා නො යාමට ඇති කර ගන්නා සම්මතය සේබ සම්මතයි. එබඳු පවුල් සේබ සම්මත කුල නමින් හැඳින්වේ. සිව්වන පාට්ඨෙසනීය ඇවන නම් ආරණ්‍යකව සිටිමින් කලින් නොදන්වා සියතින් ආරාමය තුළ දී ආහාර පිළිගෙන වැළදීමයි.

Vin V .28, IV .175

65. පාරාජික / පරිජි

අසාධාරණ

දණින් උඩගර්ඊය ඇල්ලීම,
වරද සැඟවීම,
වැරදිකරුවන් අනුගමනය,
අෂ්ට වස්තුක

වත්තාරෝ පාරාජිකා

*හික්ෂුනං අසාධාරණ
උබ්බජානුමණ්ඩලිකා ,
වජ්ජ පටිච්ඡාදිකා ,
උක්ඛිත්තානුවත්තිකා ,
අට්ඨ වත්ථුකා*

හික්ෂුණින් වහන්සේලාට අදාල පාරාජික-ශික්ෂා පද අටක් වෙයි. ඉන් හතරක් හික්ෂු- හික්ෂුණී දෙපක්ෂයටම අදාල වන අතර හතරක් හික්ෂුණින් වහන්සේලාට පමණක් අදාල වෙයි. මෙහි දක්වා ඇත්තේ හික්ෂුන් වහන්සේලාට සාධාරණ නොවන (එක සේ පොදුවේ නො යෙදෙන) පාරාජික හතරය. කිසියම් හික්ෂුණින් වහන්සේ නමක් තමාද කාමාශාවෙන් යුතුව, කාමාශාවෙන් යුතු පුරුෂයකුට ගෙළෙන් පහල දණින් ඉහල පෙදෙස ස්පර්ශ කරන්නට හෝ වැළඳ ගැනීමට ඉඩ හරින්නේනම් එය උඛ්භජානුමණ්ඩලික පාරාජිකාවට වැටෙයි. වෙනත් හික්ෂුණියක පාරාජික ඇවකකට පත් වූ විට එය සඟවා තබා ගන්නේනම් එය වජ්ජපටිච්ඡාදන පාරාජිකාව සේ දැක්වේ. උක්ඛෙපනීය කර්මයකට භාජනය වූ හික්ෂු-හික්ෂුණී කෙනෙකුන් ගේ අනුගාමිකත්වයට පත් වන හික්ෂුණියක් වේ නම් ඇය උක්ඛිත්තානුවත්තික පාරාජිකාවට හසුවෙයි. කාමාතුර පිරිමියෙකු විෂයෙහි විනයෙහි දැක්වෙන කරුණු අටට (අට්ඨ වත්ථු) හසුවන යමක් සඳහා කැමති වන හික්ෂුණිය අට්ඨවත්ථුක පාරාජිකාවට ගොදුරු වන්නීය.

Vin III.211-222

66. පාරාජික / පරිජි

පොදු

මෙටුන ධම්මසේවනය,
නොදුන්දෙය ගැනීම,
මනුෂ්‍ය විග්‍රහය,
තැන් උසස් ගුණ ධර්ම පිළිබඳව

වත්තාරෝ පාරාජිකා

*සාධාරණ
මෙටුනධම්ම
අදින්නාදාන,
මනුස්ස විග්ගහ,
උත්තරි මනුස්සධම්ම,*

හික්ෂු-හික්ෂුණී දෙපක්ෂයටම පොදු පාරාජික හතරකි. පළමු වැන්න මෙටුන ධම්ම පටිසේවන හෙවත් පූර්ණ ලිංගික හැසිරීමක යෙදීමයි. දෙවන්න වූ

අදින්නාදාන පාරජ්කාවට හසුවන්නේ නුදුන් දෙයක් සොරසිතින් ගැනීමයි. සිතා මතා මිනිසෙකුගේ දිවිකොර කළහොත් තුන්වන මනුස්ස විග්ගහ පාරාජ්කාවට හසුවෙයි. සිව්වන උත්තරීමනුස්ස ධම්ම පාරාජ්කාවට හසුවන්නේ ලබා නැති ආධ්‍යාත්මික තත්ත්වයන් තමන් වෙත ඇතැයි කියා පෑමෙනි.

Vin III.11 පි. සි.

67. පාරිභාෂික නාම (අභිධාන)

චතුඛ්ඛිධං නාමං

ප්‍රථම අවස්ථා නාමය.
ලක්ෂණ,
නිමිති වශයෙන්,
වචනාර්ථ නොසලකා
ඇති නම් (ආරූඪ නාම)

ආචන්ථික,
ලිංගික,
නෙමිත්තික,
අධිච්ච සමුප්පන්නං

නම් කිරීමේ ක්‍රම ආවස්ථික, ලිංගික, නෙමිත්තික හා අධිච්චසමුප්පන්න වශයෙන් හතරට බෙදේ. ප්‍රථම පිළිවෙල නම් අවස්ථාව සලකා බලා එයට ගැලපෙන පරිදි නම් කිරීමයි. ගවයාගේ ළමා අවස්ථාව වස්සා වශයෙන් ද වැඩට ගැනීමේ අවස්ථාව සලකා බලා 'බලිවද්ද' වශයෙන් ද නම් කිරීම නිදසුනකි. දෙවැන්න නම් කිසියම් ප්‍රකට ලක්ෂණයක් සැලකිල්ලට ගෙන නම් කිරීමයි. කුඩයක් ගෙන යන පුද්ගලයා ඡත්‍රග්‍රාහක වශයෙන් ද දණ්ඩක් ගෙන යන තැනැත්තා දණ්ඩින් වශයෙන් ද හඳුන්වන්නේ ඒ අනුව ය. තුන්වන ක්‍රමය කිසියම් නිමිත්තක් (හේතුවක්) සලකා නම් කිරීමයි. අභිඤ්ඤා හය ලබා සිටීම හේතුවෙන් ඡළභිඤ්ඤ වශයෙන් නම් කිරීම ඊට නිදර්ශන ය. සිව්වන ක්‍රමය නම් කිසිම හේතුවක් නො සලකා හිතුවතේ නම් කිරීමය. සිරිවඩ්ඪ, ධනවඩ්ඪ (වාසනාව වර්ධනය කරන්නා, ධනය වර්ධනය කරන්නා) වැනි නම් යොදන්නේ ඒ ක්‍රමයටය.

Vism 210, KhA 107

68. පාරිඤ්ඨි ශීල

ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවර ශීලය
ඉන්ද්‍රිය සන්වර °,
ආජීවපාරිඤ්ඨි °,

චතුපාරිසුද්ධිසීලං
පාති මොක්ඛ සංවරසීලය
ඉන්ද්‍රිය සංවර °,
ආජීව පාරිසුද්ධි °,

ප්‍රත්‍යය සන්තිශ්‍රීත °,

පච්චය සන්තිස්සිත °,

සතර සංචර ශීලය නමින් වඩාත් ප්‍රකට මෙම චතුපාරිශුද්ධි ශීලය මනාව සුරැකීම සෑම හික්ෂුචකගේ ම හා හික්ෂුණි නමකගේ ම අධිෂ්ඨානය විය යුතුය. ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංචර ශීලය රැකීමේදී අනුමත වූ හෝ වරදෙහි බිය දකිමින් ප්‍රාතිමෝක්ෂයෙහි දැක්වෙන ශික්ෂාපද මනාව ආරක්ෂා කළ යුතුය. එමෙන්ම ඉදුරන් සංචර කරගෙන පාපයන් වෙත යොමු නොවනු පිණිස ක්‍රියා කළ යුතුය. ආගමික චරිතයට නොගැලපෙන ජීවිකා වෘත්තියකින් ජීවත් වීම ප්‍රතික්ෂේප කර ආජීව පාරිශුද්ධි ශීලය පිරිය යුතුය. කාමාස්වාද රතිය පිණිස නොව බ්‍රහ්මචර්යානුග්‍රහය පිණිස තමන් පරිභෝග කරන ප්‍රත්‍යයන් ක්‍රමයෙන් සේවනය කළ යුතුය.

Vism 17, BD 170

69. පැවිද්දෝ / ශ්‍රමණයෝ

චන්තාරෝ සමණා

ස්ථාවර ශ්‍රමණයෝ,
ශ්වේත පද්ම °,
රක්ත පද්ම °,
සුකුමාර °,

සමණාවල,
සමණ පුණ්ඩරික,
සමණ පදුමෝ,
සමණේසු
සමණ සුධුමාලෝ

ලබා ගත් අධිගමය අනුව පැවිද්දන් වර්ග කිරීමේ ක්‍රමයක් මින් අදහස් වෙයි. සංයෝජන තුනක් ප්‍රභාණය කර අවා මගින් බැහැර වූ සෝතාපන්න වූ පැවිද්දන් ස්ථාවර ශ්‍රමණයන් වශයෙන් ද කාමරාගය හා ව්‍යාපාදය දුබල කර සකාදාගාමී ඵලයට පත් පැවිද්දන් ශ්‍රමණ පුණ්ඩරික වශයෙන් ද පංච විධ ඕරම්භාගීය සංයෝජන ප්‍රභාණය කර අනාගාමී වූ බ්‍රහ්මලොච ම පිරිනිවෙන පැවිද්දන් පද්ම සේ ද සියලු සංයෝජන ප්‍රභාණය කර විමුක්තිය හා පඤ්ඤා විමුක්තිය ලබාගත් මහරහතන් වහන්සේ ශ්‍රමණ සුකුමාර වශයෙන් ද විස්තර වෙයි.

A II.88 f, D III.233

70. පිරිසිදුකම් (පාරිශුද්ධි)

චතුර්නිදා සුද්ධි

දේශනා පාරිශුද්ධිය,
සන්වර °,
පරීක්ෂාකාරී °,
මෙනෙහිකිරීමේ °,

දෙසනා සුද්ධි,
සංවර °,
පරියෙට්ඨි °,
පච්චවෙක්ඛන °,

දේශන ශුද්ධි නම් වූ ප්‍රථමාංකයෙන් අදහස් වන්නේ ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවර සීලය සප්තධායනය මගින් පිරිසිදු වීමයි. සංවර සුද්ධිය නම් ඉඳුරන් සංවර කර ගැනීම මගින් පිරිසිදු වීමයි. එනම් නැවත වැරදි නොකරන්නට දැඩි අධිෂ්ඨානයක් ඇති කර ගැනීමයි. තුන්වැන්නෙන් පිරිසිදු ජීවිකා වෘත්තියක් අදහස් වෙයි. සිව් පස පරිභෝගය හා සම්බන්ධ කාරණා සිව්වැන්නෙන් අදහස් වෙයි. ප්‍රත්‍ය සන්නිශ්‍රිත ශීලයෙන් පිරිසිදු වීම ඉන් අපේක්ෂා කෙරෙයි.

Vism 43 f

71. පිරිහීමට හේතුවන කරුණු (අපායමුඛ)

චත්තාරී අපායමුඛානි

ස්ත්‍රී ධූර්තවීම
සුරා °,
දුකෙළි °,
පවිටු මිතුරු සේවනය

ඉත්ථි ධුන්ත
සුරා °,
අක්ඛ °,
පාපමිත්තනා

අපාය මුඛ නමින් හඳුන්වන්නේ ධනය විනාශ වන මාර්ග හතරකි. ස්ත්‍රී සේවනය විෂයෙහි, සුරාපානය කිරීමෙහි, සුදුවෙහි යෙදීමෙහි සහ පාප මිත්‍ර සේවනයෙහි අධික වශයෙන් යෙදීම එම ධූර්තභාව (ඇඹබැහි වීම) හතරයි. ජලාශයකට ජලය පිවිසෙන දොරටු හතරක් ඇති විටෙක ජලය පිවිසෙන දොරටු හතරම වසා දමා පිටවන දොරටු පමණක් විවෘත කර තැබූ විට වර්ෂාවන් නැත්නම් කෙතරම් විශාල ජලාශයක් වුවද සිඳි යයි. එමෙන් ම මෙම ධූර්තතා හතරට වැටෙන පුද්ගලයා ගේ ධනය සිසුයෙන් දියවී යයි.

A IV.283

72. පිළිගත් හෝජන පරිභෝග

වත්තාරො පටිගහිත පරිභෝගා

හෝජනයේ ආයු ඇතිතාක්
වේලාවකට සීමිත
සත්දිනක් තුළ,
දිවි ඇතිතෙක්

යාවකාලික,
යාමකාලික ,
සත්තාහ කාලික,
යාවජීවක

හික්ෂු-හික්ෂුණින් විසින් පිළිගත හැකි කැප ආහාර වර්ග හතරකට බෙදා දක්වනු ලැබේ. එසේ බෙදන්නේ ඒවා ගබඩා කර තබා ගතහැකි කාල සීමාව අනුවය. පිළිගත් මොහොතේම පරිභෝග කළ යුතු ආහාර යාවකාලික වෙයි. රැයෙහි එක් යාමයක් තබා ගත හැකි ආහාර යාම කාලික ය. ඇතැම් ආහාර දින හතක් තබා ගත හැකි අතර ඒවා සත්තාහකාලික වශයෙන් හැඳින්වේ. දිවි හිමියෙන් තබා ගත හැකි ආහාර යාව ජීවික නම් වේ. තාවකාලික දේ එසේ පරිභෝග කිරීමෙහිද සත්තාහ කාලික දේ සත්දින තුළ පරිභෝජනය කිරීමෙන්ද යාව ජීව දේ අවශ්‍යතාවක් වූ විට පරිභෝජනය කිරීමෙහිද වරදක් නැත.

Vin V.123, IV.83, 97, 176, 311

73. පිළිතුරු දීමේ ක්‍රම

වත්තාරො පඤ්භාව්‍යාකරණානි

එකඵල්ලේ පිළිතුරුදීම.
විභාගකොට °,
ප්‍රති උත්තර ලෙස °,
නිහඬව සිටීම.

එකංස ව්‍යාකරණිය,
විභජ්ජ °,
පටිපුච්ඡා °,
ධපනිය °.

සෘජු පිළිතුරක් දීම (ඒකංස ව්‍යාකරණිය) විශ්ලේෂී පිළිතුරක් දීම (විභජ්ජ ව්‍යාකරණිය) ප්‍රති ප්‍රශ්නයක් නැඟීමෙන් පිළිතුරු දීම (පටිපුච්ඡා ව්‍යාකරණිය) සහ පිළිතුරු නොදී පසෙකින් තැබීම(ධපනිය) යන ක්‍රම හතර ප්‍රශ්න විසඳීම සඳහා යොදා ගනු ලැබේ. මුල් තුන පැහැදිලි අතර සිව්වැන්න පිළිබඳව පැහැදිලි කිරීමක් අවශ්‍යය. ලෝකය, ආත්මය, තථාගතයන් ගේ පරලොව පැවැත්ම යන කරුණු පිළිබඳ වූ ප්‍රශ්න දහයක් අව්‍යාකෘත ප්‍රශ්න වශයෙන් හැඳින්වේ. මේවාට, ප්‍රයෝජනයක් නැති, විමුක්තියට අදාළ නොවන දේ හෙයින් පිළිතුරු දී නැත. ධපනිය ප්‍රශ්න වලට නිදර්ශන වශයෙන් නිතරම

දක්වනු ලබන්නේ එම ප්‍රශ්න දහය ය.

A II.46, D III.229

74. පුත්‍රයෝ

වත්තාරො පුත්තා

ස්වකීය දරුවා,
සොයාගත් °,
දෙනලද °,
ශිෂ්‍ය °.

*අනුජ පුත්ත,
බෙන්තජ °,
දින්නක °,
අත්තේවාසික °.*

අනුජ නම් තමාගේ පුත්‍රයාය. බෙන්තජ නම් කෙෂ්ත්‍රයෙහි උපන් එනම් සොයා ගනු ලැබූ පුත්‍රයාය. දින්න නම් හදාගත් පුත්‍රයාය. තමන්ගේ ශිෂ්‍යයාද අත්තේවාසික පුත්‍රයා වශයෙන් සලකනු ලැබේ. මෙහිදී දෙවැන්නා වූ බෙන්තජ පුත්‍රයා නම්, නීතියෙන් ස්වාමිපුරුෂයාට දරුවන් ලබාදීමට ශක්තිය නැත්නම් වෙනත් ආදේශක පුරුෂයකු ලවා දරුවකු ලබා ගැනීමයි. තුන්වැන්නා වූ 'දින්නජ' පුත්‍රයා පෝෂණය කර හදා ගනු පිණිස වෙනත් පුද්ගලයකු විසින් දෙනු ලද දරුවාය. පෞරාණික සමාජයේ තම ශිෂ්‍යයනට පුත් සෙනෙහසින් සැලකීමේ ක්‍රමයක් වූයෙන් ශිෂ්‍යයන් අත්තේවාසික පුත්‍ර වශයෙන් සැලකේ.

Nd² 247, J I.135

75. පුද්ගලයෝ

වත්තාරො පුත්තලා

අඳුරෙන් අඳුරට යන පුද්ගලයා
අඳුරෙන් ආලෝකයට °,
ආලෝකයෙන් අඳුරට °,
ආලෝකයෙන් ආලෝකයට °.

*තමො තම පරායණො
තමොජොති °,
ජොති තම °,
ජොතිජොති °.*

මෙම පුද්ගල ප්‍රභේද හතර දක්වා ඇත්තේ පුද්ගලයන් ගේ සිතින්, කයින් හා වචනයෙන් දක්වන වර්තමාන ක්‍රියා කලාපය සහ ඔවුන් මතු භවයේදී ලබා ගන්නා තත්වය සැලකිල්ලට ගනිමිනි. හීන ජාතිකව ඉපිද, දිළිඳුව සිටිමින් අකුසල කර්ම කරන පුද්ගලයා අපාගත වන හෙයින් ඔහු අඳුරෙන් අඳුරට යන්නෙකි. (තමො තම පරායණ) දැනට පහත් දිළිඳු තත්වයක ඉපිද සිටියත්

කුසල් කරන පුද්ගලයා මරණින් මතු දෙව්ලොව උපදිනා හෙයින් හේ අඳුරෙන් එළියට යන්නෙකි. (නමෝ ජෝති පරායණ) දැනට උසස් සමාජ තත්වයන් ඇතිව ඉපිද පොහොසත්ව සැප සම්පත් විඳිමින් අකුසල් කරන පුද්ගලයා මරණින් මතු අපාගත වෙයි. එහෙයින් ඔහු එළියෙන් අඳුරට (ජෝති නම පරායණ) යන පුද්ගලයෙකි. සිව්වන පුද්ගලයා දැනට ද වාසනා තත්වයක ඉපිද සැපවත්ව වසන අතර කුසල් දහම් කර මතුට ද සුගති ගාමී වෙයි. එහෙයින් ඔහු එළියෙන් එළියට (ජෝති ජෝති පරායණ) යන්නෙකි.

A II.85, D III.233, S I.93

76. පුද්ගලයෝ

වත්කාරො පුශ්ගලො

පහත්වූ පහත් කර්ම කරණ,
පහත් වූ උසස් කර්ම කරණ,
උසස් පහත් කර්ම කරණ,
උසස් උසස්කර්ම කරණ,

මිනන මිනනො,
මිනන උන්නනො,
උන්නන මිනනො,
උන්නනොඋන්නනො.

පහත් වැඩට හුරුවී පහත් වැඩටම යොමුවන පුද්ගලයා ඕනක ඕනක වශයෙන්ද පහත් වැඩට හුරුව සිටියත් උසස් වැඩ කරන තැනැත්තා ඕනක උන්නක වශයෙන් ද උසස් වැඩට හුරුව සිට පහත් වැඩට යොමු වන්නා උන්නක ඕනක වශයෙන් ද උසස් වැඩට හුරුව සිටිමින් උසස් වැඩටම යොමු වන්නා උන්නක උන්නක වශයෙන් ද මෙහි හඳුන්වා තිබේ.

A II. 86

77. පුද්ගලයෝ

වත්කාරො පුශ්ගලො

ස්චාර්ථ පරාර්ථ
දෙකම නොකරන්නා,
පරාර්ථය පමණක් කරන්නා,
ස්චාර්ථය පමණක් කරන්නා,
ස්චාර්ථ පරාර්ථ දෙකම කරන්නා.

නෙව අත්තහිතාය
පටිපන්නො
නො පරහිතාය,
පරහිතාය පටිපන්නො
නොඅත්තහිතාය,
අත්තහිතාය පටිපන්නො
නො පරහිතාය,
අත්තහිතාය ච පටිපන්නො
පරහිතායච.

තමාගේ යහපත පිණිස හෝ අනුන්ගේ යහපත පිණිස කිසිවක් නොකරන පුද්ගලයා, සොහොනකින් ගත් දෙකොන ම දෑවෙන මැද අසුවී තැවරුණු ගිනි පෙනෙල්ලක් මෙන් කිසිම වැඩකට යොදා ගත නොහැක්කෙකි. තමාගේ යහපතට වැඩ කර නොගන්නා එහෙත් අනුන්ගේ යහපතට වැඩ කරන්නා වූ දෙවන පුද්ගලයා පළමු පුද්ගලයාට වඩා හොඳ ය. තමා ගේ යහපතට වැඩ කර ගන්නා නමුත් අනුන් ගේ යහපතට කිසිවක් නොකරන්නා වූ තුන්වන පුද්ගලයා මුල් දෙදෙනාට ම වඩා හොඳය. තමාට මෙන්ම අනුන්ට ද යහපත ඉටු කරන සිව්වැන්නා මුල් තිදෙනාට ම වඩා උසස්ය.

A II.95

78. පුද්ගලයෝ

චත්තාරො පුග්ගලො

කෙළෙස් සැඬපහරට
අසුවුණ පුද්ගලයා,
කෙළෙස් සැඬපහරට
විරුද්ධව යන්නා,

අනුසොනගාමී

පටිසොන,

ධීතන්තො,

තතර වී සිටින්නා,
කෙළෙස් සැඬපහර
තරණය කළ බ්‍රහ්මණයා.

තිණ්ණො පාරංගන

ඵලෙධීතො බ්‍රාහ්මණො.

සිය ආශාවනට නතු ව අකුසල් කරන්නා හඳුන්වන්නේ අනුසෝතගාමී වශයෙනි. හෙතෙම කෙළෙස් සැඬ පහරේ ගසා ගෙන යනු ලබන්නකි. යමෙක් තම ආශාවනට නතු නොවී පවී කම් නොකර කඳුළු මුසු මුහුණින් දුක් කරදර වීද දරාගෙන යහපත් ජීවිතයක් ගත කරයි නම් හෙතෙම සැඬ පහරට එරෙහිව යන හෙයින් පටිසෝත ගාමී වෙයි. පහත ලෝක වලට බැඳ තබන ඕරම්භාගීය සංයෝජන සිදු දමා නැවතත් මෙහි නුපදින පරිද්දෙන් අනාගාමීව ඕපපාතික උපතක් ලබා එහි පිරිනිවන් පාන්නට සිටී නම් හේ නැවතී සිටින්නෙක් හෙවත් 'ධීත' පුද්ගලයෙක් වෙයි. කිසියම් තැනැත්තෙක් සවි කෙළෙසුන් නසා මේ හවයේදී ම තමන්ම සත්‍ය අවබෝධ කරගෙන වෙනො විමුක්ති, පඤ්ඤා විමුක්ති ලබා වසන්නේ නම් ඔහුට එතරට ගිය බ්‍රහ්මණයෙක් (*තිණ්ණො පාරංගනඵලෙ ධීතො බ්‍රාහ්මණො*) යැයි කියනු ලැබේ.

A II.95

79. පුද්ගලයෝ

ක්‍රෝධය ගැනීම,
ධර්මය නොගැනීම
(මාක්ෂය) කුහකඛව ගැනීම °,
ලාභයම සිතීම°,
සත්කාරයෙහිම ඇලීම

චත්තාරො පුත්තලො

කොධ ගරු න සද්ධම්ම
ගරු
මක්ඛ ගරු °,
ලාභ ගරු °,
සත්කාර ගරු °,

බ. හතරේ වර්ගය 32

A II.46

80. පුද්ගලයෝ

රූපය පමණක් ගෙනඑයින්
සෑහීමට පත්වන පුද්ගලයා,
ශබ්දය පමණක් ගෙන එයින්
සෑහීමට පත්වන °,
රුඳු දෙය පමණක් ගෙන
සෑහීමට පත්වන °,
ධර්මය පමණක් ගෙන
එයින් සෑහීමට පත්වන °.

චත්තාරො පුත්තලො

රූපජ්ජමානො
රූපජ්ජසන්නො,
සොසජ්ජමනො
සොසජ්ජසන්නො,
රුඳුජ්ජමානො
රුඳුජ්ජසන්නො,
ධම්මජ්ජමානො
ධම්මජ්ජසන්නො.

සමහරු බාහිර රූපය මිම්ම වශයෙන් ගෙන රූපය විෂයෙහි පැහැදෙති. තවත් සමහරු වචන ප්‍රමාණ වශයෙන් ගෙන වචන විෂයෙහි පැහැදෙති. වෙනත් රූක්ෂ ප්‍රතිපත්ති ප්‍රමාණ වශයෙන් ගෙන ඊට පැහැදෙති. එහෙත් මේ සියල්ල බාහිර කරුණුය. ආධ්‍යාත්මික වූ දෙයක් මිම්ම වශයෙන් ගෙන ඊට පැහැදෙන්නේ ධර්මය ප්‍රමාණ කර ගනිමින් ධර්මය විෂයෙහි පැහැදෙන හතරවන වර්ගයට අයත් පුද්ගලයන් පමණි.

A II.71

81. පුද්ගලයෝ

වත්තාරො පුග්ගලො

වහා අවබෝධ කරගන්නා
විස්තරයෙන් පසු,
මග පෙන්වීමෙන්,
පදය පමණක් තේරුම් ගැනීම.

උග්ඝටිතඤ්ඤු,
විපචිතඤ්ඤු,
ඤ්ඤයා,
පදපරම.

ඉගෙනුමෙහි නිරත වූවන් ඔවුන් තම කාර්යය ඉටු කරගන්නා ක්‍රමය අනුව සිව් ගණයකට වර්ග කෙරේ. ප්‍රථම වර්ගයට අයත් උග්ඝටිතඤ්ඤු අයට යන්තමින් කෙටියෙන් පැවසූ පමණින් උගත හැකිය. දෙවන ගණයට අයත් විපචිතඤ්ඤු පුද්ගලයෝ සවිස්තරව පැහැදිලි කළ විට වටහා ගනිති. තුන්වන ඤ්ඤයා පුද්ගලයෝ දීර්ඝ ලෙස පැහැදිලි කළ විට වටහා ගනිති. සිව්වන ගණයට අයත් පදපරමයෝ වචනයෙන් එහා යමක් තේරුම් නොගනිති.

A II.135

82. පුද්ගලයෝ

වත්තාරො පුග්ගලො

වීර්ය ඵලය මත ජීවත්වන
කර්මඵලය මත නොවෙසෙන්නා,
කර්මඵලය මත ජීවත්වන
වීර්ය ඵලය මත වෙසෙන්නා,
කර්මඵලය හා වීර්ය
ඵලයමත වෙසෙන්නා,
කර්මඵලයෙහි හෝ වීර්ය
ඵලමත නොවෙසෙන්නා.

උට්ඨාන ඵලපජීවී න කම්ම
ඵලපජීවී,
කම්මඵලපජීවී න උට්ඨාන
ඵලපජීවීව,
උට්ඨාන ඵලපජීවී ච කම්ම
ඵලපජීවී ච,
නෙව උට්ඨාන ඵලපජීවී
න කම්මඵලපජීවී.

පුද්ගලයන් අතුරෙන් ඇතමෙක් තම වීර්යයෙන් ජීවිතය ගත කරති. ඔවුනට පැරණි කර්ම වලින් විපාකයන් ලැබෙන්නේ නැත. තවකෙක් කර්මානුරූපව ලැබෙන දෙයින් ජීවත් වෙති. උත්සාහයෙන් ඵලයක් නො ලබති. තවත් අයෙක් තම උත්සාහයේ ඵල මෙන්ම පුරාණ කර්මයන්හි විපාකය ද එක සේ ලබති. ඇතැම් පුද්ගලයෙකුට උත්සාහයෙන් හෝ කර්මයෙන් ලැබෙන ප්‍රයෝජනයක් නැත.

A II.135

83. පුද්ගලයෝ

වත්තාරො පුග්ගලො

අත්තකිලමථානුයෝගි පුද්ගලයා ,
අන්‍යයන්ට තමා වෘත දෙන
ඉහතකී දෙකම අනුගමනය කරණ,

අත්තංනපො,
පරංනපො
අත්තංනපො ච
පරංනපො

ඉහත කී දෙකම අනුගමනය නොකරණ,

නොච අත්තංනපො න
පරංනපො

ආගමික අත්තවාද බැහැර කිරීම් වස් වර්ග කිරීමේ දී පුද්ගල වර්ග හතරක් දක්වනු ලැබේ. තමා දුෂ්කර ක්‍රියා මගින් දුක් විඳින්නා, අන්‍යයන් එසේ දුක් පිණිස පත් කරන්නා, තමා සහ අනුන් යන දෙපිරිසම දුකට පත් කරන්නා, ඉන් මුල් වර්ග තුනට අයත් වෙති. අහාර සොයා යාම, පිළිගැනීම. වැළඳීම, වස්ත්‍ර පරිහරණය, වාඩි වීම. ඇවිදීම හා නිදා ගැනීම කරන ආකාරය අනුව තමා දුක් විඳීම ආත්ම තාපනය වන අතර සතුන් මැරීම, ජනයා සිර කර වධ වේදනා දීම ආදිය පරන්තාපනය වෙයි. සිව්වන ගණයේ පුද්ගලයා මේ දෙයාකාරයේම තැවීම් වලින් වැලකී මෙලොවදී ම සුවසේ පුත්‍රයන් පරිහරණය කරමින් සුවපත්ව උසස් මනසින් යුතුව වෙසෙයි.

A II.205 පි. සි.

84. පුද්ගලයෝ

වත්තාරො පුග්ගලො

ස්චාර්ථයම සලකන
පරාර්ථය නොසලකන පුද්ගලයා
පරාර්ථය සලකන ස්චාර්ථය
නොසලකන,
ස්චාර්ථ හෝ පරාර්ථය
නොසලකන

අත්තභිත්‍යය පටිපත්තො
නො පරභිත්‍යය,
පරභිත්‍යය පටිපත්තො
නො අත්තභිත්‍යය,
නොච අත්තභිත්‍යයච
පටිපත්තො නො පර
භිත්‍යය

ස්චාර්ථ පරාර්ථ සලකන

අත්තභිත්‍යයච පටිපත්තො
පරභිත්‍යයච

76 ට සමාන වෙයි.

D III. 233

85. පූර්ව කෘත්‍ය

වත්තාරී පුබ්බකිච්චානී

ඡන්දපාරිශුද්ධිය,
සෘතු කීම,
හික්ෂු ගණන,
අවවාද දීම,

ඡන්ද පාරිසුද්ධි,
උතුක්ධාන,
හික්ෂු ගණනා,
මවාදො

දෙසතියකට වරක් ආපත්ති දේශනය සඳහා එක්රැස් වන හික්ෂු-හික්ෂුණී දෙපක්ෂය විසින් ඉටු කළ යුතු පූර්ව කෘත්‍ය හතරකි. මුලින් ම, නො පැමිණි අය තමන්ගේ ඡන්දය සහ පවිත්‍රත්වය පිළිබඳ දැන්වීම කර ඇත්දැයි විමසිය යුතුය. සෘතුව කුමක් දැයි ඊලඟට ප්‍රකාශ කළ යුතුය. තුන්වනුව පැමිණ සිටින පිරිසේ සංඛ්‍යාව ප්‍රකාශ කළ යුතුය. අනතුරුව හික්ෂුණීන්ට අවවාද දීම සිදු කළ යුතුව පවතියි. හික්ෂුන් වහන්සේලා පාමොක් උදෙසන විට හික්ෂුණීන් වහන්සේලා සහභාගී නොවන හෙයින් එයට මෙය අදාළ නොවේ.

Vin II.102, Vin V.127

86. පූර්ව කළ යුතු කරුණු

වත්තාරී පුබ්බකරණානී

ඇමදීම,
පහන් දැල්වීම,
ආසන පැනවීම,
පැන් සැපයීම.

සම්මජ්ජනී ,
පදිපො,
ආසන පඤ්ඤාපන,
උදකච්චපන.

පෙර දැක්වූ පූර්ව කෘත්‍ය හතරට අතිරේකව පූර්ව කරණ හතරක් ද වෙයි. එනම්, උපෝසථාගාරය අතුගා පිරිසිදු කිරීම(සම්මජ්ජනී), අඳුරු වැටී ඇත්නම් පහන් දැල්වීම(පදිපපුජ්ජනා) ජලය සැපයීම (උදකච්චපන) අසුන් පැනවීම (ආසන පඤ්ඤාපන) යන කාරණාය. මේවා ආරාම සේවකයන් හෝ කළ යුතුකම් දන්නා හික්ෂුන් වහන්සේ විසින් කළ යුතුය. තවත් මතයක් නම් මේවා සාමණේර හිමි වරුන් විසින් කළ යුතු බවයි.

Vin I.102, 122, V.127, Ptm 6 පි. සි.

87. පෙරනිමිති

වත්තාර පුබ්බනිමිත්තානි

මහල්ලෙක්,
රෝගියෙක්,
මළ සිරුරක්,
පැවිද්දෙක්.

*පිණ්ණං,
බ්‍යාබාධිතං,
මනං,
පබ්බජිත රූපං.*

සිදුහත් බෝසතුන් සසර කළ කිරීමට හේතු වූ නිමිති සතර වූ මහල්ලෙක්, රෝගියෙක්, මළ සිරුරක් හා පැවිද්දෙක් යන කරුණු බුද්ධ වර්තයෙහි සඳහන් වේ. දින හතරකදී මේවා දෙව්වරුන් විසින් මවා බෝසතුන්ට දැක් වූ බව කියවෙයි. ඊට හේතුව මේවා සිදුහත් කුමරුගේ දැසින් ඇත් කර තැබීමට පිය රජු විසින් කටයුතු සලසා තිබීමය. පසු කාලීන බෞද්ධ සම්ප්‍රදායෙහි කියවෙන්නේ ඕනෑම බෝසත් කෙනෙකු සසර කලකිරී අබිනික්මන් කරන්නේ මෙම සතර පෙර නිමිති දැකීමෙන් බවය.

D II.23, J I.59

88. ප්‍රත්‍ය / පස

වත්තාරො පච්චයා

ච්චර
පිණ්ඩපාතය.
සෙනසුන්,
ගිලන්පස

*ච්චර,
පිණ්ඩපාත .
සෙනාසන,
ගිලානපච්චය*

හික්ෂු - හික්ෂුණී දෙපක්ෂයටම තම පැවිද්ද නිසි පරිදි පවත්වා ගෙන යාමට සිවුරු, පිණ්ඩපාත භෝජනය, වාසස්ථානයක් සහ ලෙඩට බෙහෙත් අත්‍යවශ්‍යය. සිව් පසයෙන් එම අවශ්‍යතා සම්පූර්ණ වෙයි.

Sn 329, SnA 342, M I.33

89. ප්‍රතිපදාව

වනස්සො පටිපදා

දුක් ප්‍රතිපදාව හෙමින් අවබෝධය,
දුක් ප්‍රතිපදාව වහා අවබෝධය,
සැප ප්‍රතිපදාව හෙමින් අවබෝධය,
සැප ප්‍රතිපදාව වහා අවබෝධය,

දුක්ඛා පටිපදා
දන්ධාහිඤ්ඤා,
දුක්ඛා පටිපදා
බීජ්ජාහිඤ්ඤා,
සුඛා පටිපදා දන්ධාහිඤ්ඤා
සුඛා පටිපදා බීජ්ජාහිඤ්ඤා

විමුක්තිය සඳහා යොමුවන පිළිවෙත සිව් වැදෑරුම්ය. උපතින්ම දැඩි ලෝභය හා දැඩි ද්වේෂය හා දැඩි මෝහය ඇති, සමහර පුද්ගලයනට නිරන්තරව දුක් වේදනා විඳින්නට සිදු වෙයි. එමෙන්ම එවැන්නන් ගේ සද්ධා, විරිය, සති, සමාධි හා ප්‍රඥා යන ඉන්ද්‍රිය ද කියුණු නැත. එහෙයින් කෙළෙස් දුරු කර විමුක්තිය ලැබීම සිදුවන්නේ හෙමිත්ය. අමාරුවෙන් දුක් විඳිමින් ප්‍රතිපදාව අනුගමනය කර හෙමිත් සත්‍යවබෝධය ලබන හෙයින් ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපදාව (දුක්ඛා පටිපදා දන්ධාහිඤ්ඤා) පළමුවැන්න ලෙස හැඳින්වෙයි. සමහර පුද්ගලයනට උපතින්ම ලෝභය, ද්වේෂය හා මෝහය දැඩිව ඇතත් පංච විධ මානසික ඉන්ද්‍රියයන් කියුණු හෙයින් ප්‍රතිපදාව දුක් සහගත වුවත් අවබෝධය ඉක්මන් (දුක්ඛා පටිපදා බීජ්ජාහිඤ්ඤා) හෙයින් දෙවන ගණයට අයත් වෙති. සමහර අයට ලෝභය, ද්වේෂය හා මෝහය දැඩිව නැත. එහෙත් ඔවුන්ගේ මානසික ඉන්ද්‍රිය පංචකය කියුණු නැත. එහෙයින් ප්‍රතිපදාව සුඛ දායක වුවද අවබෝධය හෙමිත් (සුඛා පටිපදා දන්ධාහිඤ්ඤා) යන තුන්වන ගණයට ඔවුහු වැටෙති. තවත් සමහරුන්ට ලෝභ, ද්වේෂ හා මෝහ දැඩිව නැති අතර මානසික පංචෙන්ද්‍රිය කියුණුව ඇති හෙයින් සුවදායක ප්‍රතිපදාවක් හා ඉක්මන් අවබෝධයක් (සුඛා පටිපදා බීජ්ජාහිඤ්ඤා) ඇතැයි සිව්වන ගණයට අයත් වෙති.

A II.149, BD.137

90. ප්‍රතිපදාව

වනස්සො පටිපදා

නොඉවසීම,
ඉවසීම,
දමනය,
සමාව.

අක්ඛමා,
ධමා,
දමා,
සමා.

සමහරු වෙර කරන්නන්ට වෙර කරති. නින්දා කරන්නන්ට නින්දා කරති. අවමන් කරන්නන්ට අවමන් කරති. මෙය අක්ඛමා හෙවත් නොඉවසීම වශයෙන් හැඳින්වෙයි.

එහෙත් සමහරු තමන්ට වෙර කරන්නාට වෙර නොකරති. නින්දා කරන්නාට නින්දා නොකරති. අවමන් කරන්නාට අවමන් නොකරති. මෙය 'ඛමා' හෙවත් ඉවසීම ලෙස හැඳින්වෙයි.

කිසියම් භික්ෂු තමක් ඇසින් රූපයක් දක බාහිර හැඩරුව හෝ විවිධ අංගෝපංග නිසා මූලා නොවෙයි. ප්‍රිය කිරීම හෝ පිළිකුල් කිරීම වැනි නිරර්ථක කාර්යයන්ට ඇස සංවර කර නොගැනීම හේතුවෙන් යොමු විය හැකි බව දන්නා හෙයින් ඇස සංවර කර ගෙන ඇස රැක ගෙන වෙසෙයි. සවණට ශබ්දයක් ඇසුණු විට, නාසයට සුවඳක් දැනුණු විට, සිරුරට පහසක් ලැබුණු විට, දිවට රසයක් දැනුණු විට මනසට අරමුණක් ආ විට හේ නිමිත්ත වශයෙන් හෝ අනුවාසඤ්ජන හෝ නො ගෙන එම ඉන්ද්‍රිය සංවර කර රැක ගනියි. මෙය 'දම' නමින් හැඳින්වෙයි.

කාමුක චිත්තාවක් ඇති වූ විට එය අතහැර, සංවර වී, සංසුන් වී එය නිරුද්ධ කර ලත්තේනම්, එයට නැවත ඇති වන්නට ඇති ඉඩ අසුරන්නේ නම් සහ ව්‍යාපාද චේතනාවක් ඇති වූ විට එය අත හැර, සංවර වී, සංසුන් වී එය නිරුද්ධ කර ලත්තේ නම්, එයට නැවත ඇතිවන්නට ඇති ඉඩ අසුරන්නේ නම්, එය 'සම' නමින් හැඳින්වේ.

A II.152

91. ප්‍රධාන / වීර්ය

චන්තාර් පධානානි

සංවරවීමේ වීර්ය,
ප්‍රහාණ °,
වැඩීමේ / භාවනා °,
අනුරක්ෂණ °.

සංවර පධාන,
පහාන °,
භාවනා °,
අනුරක්ඛන °.

පධාන හෙවත් වීර්යය වැඩීම හතරකි. එනම්, සංවරය, ප්‍රහාණය, භාවනා, අනුරක්ෂණයයි. අප දකින විදින කිසිවක් හේතුවෙන් අප වෙතට ආශ්‍රවයන් ගලා ඒම වලකනු පිණිස සංවරය අවශ්‍යය. කිලිටි හා දුෂ්ට සිතුවිලි මුලුමනින් දුරු කිරීම ප්‍රහාණ වීර්යයි. සජ්ත බොජ්ඣංග වැඩීම මගින් සිත දියුණු කිරීමවනඅතරඇතිවන යහපත් සමාධි නිමිති (හද්දකං සමාධි

නිමිත්තං) රුක ගැනීම සිදු කිරීමේදී මෘත ශරීරයක සිදුවන විපර්යාස පද්ධතිය පිළිබඳව ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණය කරනු ලැබේ.

A II.16

92. ප්‍රඥාවෘද්ධියට හේතුවන කරුණු

චත්තාරො ධම්මා පඤ්ඤා වෘද්ධියා

සත්පුරුෂ ආශ්‍රය,
ධර්මශ්‍රවණය,
සිහිනුවනින් කල්පනා කිරීම,
ධර්මානු ධර්ම ප්‍රතිපත්ති.

*සප්පුරිස සංසෙවො,
සද්ධම්ම සවනං,
යොනිසො මනසිකාරො,
ධම්මානු ධම්මපටිපත්ති.*

ප්‍රඥාවේ වර්ධනය පිණිස සත්පුරුෂ ආශ්‍රය, ධර්ම ශ්‍රවණය කිරීම, සිහිනුවනින් කල්පනා කිරීම, ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තිය යන කරුණු හතර බලපායි.

(සුස්සුසා ලභනෙ පඤ්ඤං)

A II.245

93. ඵල

චත්තාරෙ ඵලානි

සෝචන්ඵලය
සකදාගාමී °,
අනාගාමී °,
අර්හත් °,

*සොනාපන්තිඵල,
සකදාගාමී °,
අනාගාමී °,
අර්හත්ත °,*

සෝචාන්, සකදාගාමී. අනාගාමී, අර්හත් යන ඵල හතර උසස්ම සාධන වශයෙන් හඳුන්වනු ලැබේ. දස සංයෝජන අතුරෙන් ප්‍රථම තුන එනම්, සක්කාය දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, සීලබ්බත පරාමාස, ප්‍රභාණය කිරීමෙන් සෝචාන් ඵලය ලැබේ. කාමරාගය හා ව්‍යාපාදය දුබල කිරීමෙන් සකදාගාමී ඵලය ලැබෙන අතර ඒ දෙක ප්‍රභාණය කිරීමෙන් අනාගාමී ඵලය ලැබේ. රූප රාග, අරූප රාග, මාන, උද්ධච්ච, අවිජ්ජා යන පහ මුලුමනින් ප්‍රභාණය කිරීම මගින් අර්හත්ඵය ඵලය ලැබේ.

D III.227, Vbh 335

94. බල

වත්තාරි බලානි

ශ්‍රද්ධා බලය,
වීරිය °,
සිහිකල්පනාව °,
සමාධි °,

සද්ධා බලං,
වීරිය °,
සනි °,
සමාධි °,

සද්ධා, වීරිය, සනි, සමාධි යන හතර ඉන්ද්‍රිය හතර වශයෙන් කලින් ද දක්වන ලදී. (බ.26) ඉන්ද්‍රිය හතර එක සේ ප්‍රතිපක්ෂ කාරණා මගින් නො සැලෙන තත්වයට පත් වූ විට බල බවට පත් වේ. ශ්‍රද්ධාව නම් ඉන්ද්‍රිය අශ්‍රද්ධාවෙන් සෙලවිය නො හැකි තත්වයට පත් වූ විට ශ්‍රද්ධාව බලය බවට පත් වෙයි. එමෙන්ම වීරියය අලසකමින් ද, සනිය විස්මයෙනි ද සමාධිය විකේෂපයෙන් ද නොසැලෙන බවට පත් වෙයි. සද්ධා බලය සෝවාන් පුද්ගලයා වෙත ඇති කරුණු හතරෙහි ද වීරිය බලය සතර සමාග් ප්‍රධාන වීරියෙහි ද සනි බලය සතිපට්ඨාන හතරෙහි ද . සමාධි බල ධ්‍යාන බල හතරෙහිද අන්තර්ගත වෙයි.

A II.230, A III.12, II.141, BD .30

95. බල

වත්තාරි බලානි

ප්‍රඥා බලය,
වීරිය°,
අනවජ්ජ °,
සංග්‍රහ.

පඤ්ඤා බලං,
වීරිය °,
අනවජ්ජ °,
සංගහ °.

පඤ්ඤා, වීරිය, අනවජ්ජ සහ සංගහ යන හතර මෙහි බල වශයෙන් දක්වා ඇත. මූලින් දක්වූ බල හතරට පඤ්ඤාව ඇතුළත් කර බල පහක් වශයෙන් දැක්වීම ද දැකිය හැක. අංක 89 දී වීරිය විස්තර විණි. අනවජ්ජ බලය නම් තමා වැරදි කර නැති විට කිසිවකුට තමන්ට වෝදනා කළ නොහැකි නිසා ඇති වන ආත්ම ශක්තියට නමකි. සංගහ නම් එකට එක් වූ විට ඇතිවන බලයයි. එය ජනනා විශ්වාසය දිනා ගන්නා නායකයින් වෙත පවතියි. සතර සංග්‍රහ වස්තු භාවිතයෙන් එම ශක්තිය ලද හැක.

A II.142, A II.244

96. බල

වත්කාරි බලානි

ප්‍රත්‍යවේක්ෂා බලය,
භාවනා °,
නිරවද්‍ය °,
සංග්‍රහ °.

පටිසංධාන බලං,
භාවනා °,
අනවජ්ජ °,
සංගහ °.

මෙහි දැක් වූ විරිය හා පඤ්ඤා 89 හා 90 දී ද දැක්විණි. භාවනා බලය ලැබෙන්නේ විත්ත සමාධිය වර්ධනය කිරීම මගිනි.

බ. දෙකේ වර්ගය. බල

A II.142; D III.229

97. බමසර අංග

චතුරංග සමන්තාගතං
බ්‍රහ්මචරිය

අනිශයිත් තපස් රැකීම,
° රූක්ෂවීම,
° පිළිකුල්වීම,
° පව්වෙක වීම.

පරමතපස්සී,
ඌබො,
ජෙගුච්ඡො,
පච්චිත්තො.

සය අවුරුදු දුෂ්කර ක්‍රියා සමයෙහිදී සිදුහත් තවුස් තුමෝ චතුරංග සමන්තාගත බ්‍රහ්මචරියය රැක්කහ. එතුමෝ උග්‍ර ම තපස් රැක්ක හ. අනිශයින්ම රූක්ෂ ප්‍රතිපත්ති අනුගමනය කළහ. දැඩි සේම පිළිකුල් කිරීම කළහ. විවේකය ද උපරිම මට්ටමින් ප්‍රගුණ කළහ.

පළමු වැන්නේ, නිරුවත්ව විසීම, පිච්චුරු වීම් ආදී ජීවනාංග හැර දැමීම, ආහාර පිළිගැනීම, අනුභව කිරීම, අනුභව කරන ආකාරය, කෙස් උදුරා දැමීම, රැවුල උදුරා දැමීම, හිඳින-සැතපෙන ආකාරය, ස්නානය කරන වාර ගණන ආදිය සම්බන්ධයෙන් දැඩි දුෂ්කර වුන පිළිපැද්දහ. මෙමගින් එතුමෝ ශරීරයට උපරිම දුක් වේදනා ලබා දුන්හ. දෙවැන්න යටතේ පිසදැමීමක් හෝ සේදීමක් නොකර සිරුරෙහි කුණු බැඳෙන්නට ඉඩ හැරියහ. අන්තිමේ ඇඟේ කුණු දැලි තට්ටු ගැලවී වැටෙන්නට ද පටන් ගත්තේය. තුන්වන වර්ගය ව අනුව හෙතෙම දිය බිඳකට පවා කරුණාව වර්ධනය කර ගෙන කිසිම ක්ෂුද්‍ර ජීවියෙකුට වත් මම හානියක් නොකරමිවායි අදිටන් කර ගත්තේය. අංශුමාත්‍ර වූ හෝ ප්‍රාණසාතය පිළිකුල් කළේය. සිච්චුරු යටතේ වනයේ ඇතින් ඇතට ගොමුචෙන් ගොමුචට ගොස් කිසිවෙකුට නොපෙනී සැඟවී ගියේය.

මෙසේ හෙතෙම පරම වෙන්වීම ප්‍රගුණ කර තවුස් දම් රැක්කේය.

M.I. 77 පි. සි.

98. බුද්ධ දේශනා ක්‍රම,

*චන්තාරො දෙසනා විධි
බුද්ධස්ස*

කරුණු පහදා දීම
අරමුණට යොමුකරීම
උත්සාහවත් කිරීම,
සැසඳීම

සන්දස්සනා,
සමාදපනා,
සමුච්ඡෙද
සම්පහංසනා

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගේ ධර්ම දේශනාවන්හි මුඛ්‍ය ලක්ෂණ හතරක් මෙහි ලා දක්වෙයි. ඒවා භාවිත කර ඇත්තේ ශ්‍රාවක දේශනයෙහි වැදගත් කරුණු කෙරෙහි යොමු කර ධර්ම මාර්ගයෙහි හැසිරවීම පිණිස ය. ජේතවත්ථු අටුවාකරු මේ කාරණ හතර බුදුරදුන් බිම්බිසාර රජු තම ඤාතිප්‍රේතයනට පින් දීම සඳහා යොමු කළ දෙසුමට අදාළ කර දක්වයි. සන්දස්සේසි යන්නෙන් බුදුරදුන් ඤාතීන් විෂයෙහි කල යුතුකම පෙන්වා දීම අදහස් වෙයි. සමාදපේසි යන්නෙන් එබඳු ක්‍රියා නිරතුරුව කිරීම විෂයෙහි උද්‍යාගයක් ඇති කොට එහි නිරත කිරීම අදහස් වෙයි. තුන්වැන්න වූ සමුත්තේජේසි යන්නෙන් හික්ෂුන් වහන්සේලාට බලය ලබා දීම විෂයෙහි උනන්දු කරයි. සොම්නසක් ඇති කරවයි. සිව්වැන්න වූ සම්පහංසේති යන්නෙන් රජු තමාට ද අනල්ප වූ කුසලයක් ජනිත කර ඇති බව දන්වීමෙන් රජු තුළ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රහර්ෂයක් ඇති කරයි.

DA I.473, UdA 242, Petavatthu, Tirokuóóha Peta Story Commentary.

99. බ්‍රහ්මච්චාර

චන්තාරො බ්‍රහ්ම ච්චාරා

මෙත්‍රිය,
කරුණාව,
මුදිතාව,
උපෙක්ෂාව

මෙත්තා,
කරුණා,
මුදිතා,
උපෙක්ඛා

බ. සතරේ වර්ගයේ අප්පමඤ්ඤා.

Vism 111

100. හය

වත්තාරි හයානි

ජාති / ඉපදීම,
ජරා / වයස්ගත වීම,
රෝග,
මරණ.

ජාති, හය,
ජරා °,
ව්‍යාධි °,
මරණ °.

දුකෙහිම විවිධ ස්වරූප වශයෙන් දැක්වෙන ජාති, ජරා සහ මරණ මෙහි තුනේ වර්ගයේ අංක 91 යටතේ විස්තර කර ඇත. ව්‍යාධි, රෝග, ආබාධ යනුවෙන් ද දැක්වෙන ලෙඩ වීම යන්නෙන් ශරීරයේ විවිධ කොටස් වල විවිධ හේතු නිසා ඇතිවන විවිධ ආබාධ ගැනේ. මානසික ආබාධ ඊට ම ඇතුළත්ය. අංගුත්තර නිකායේ දේව දූත සූත්‍රයේ රෝග ගැන සඳහන් කරමින් “දුඛි සේ ගිලන්ව සිය මල මුත්‍ර වලම ගැලෙමින් දුක් විඳින අන්‍යයන් විසින් ඔසවා ගත යුතු ගැණු සහ පිරිමි” යනුවෙන් දක්වා ඇත. සියලු අවිමුක්ත සත්වයනට මේ බිය හතර ඇත.

ඵලානම්ඵ පක්කානං - පානො පනනනො හයං
ඵවං ජානානං මච්චානං - නිච්චං මරණනො හයං

A I.139, II.121

101. හය,

වත්තාරි හයානි

ගිනි බිය,
ජල °,
රාජ °,
සොර °

අග්ගි හය,
උදක °,
රාජ °,
වොර °

හය, බිය විවධ කරුණු හේතුකොට ඇතිවන බව දක්වා ඇත. ගිනිබිය (අග්ගි හය) මේ ගින්දර හේතුවෙන් වන බියයි. තමා උපයා සපයා ගත් ධන ධාන්‍ය ගින්නෙන් විනාස වී යා දෝ යන හය මෙයින් අදහස් වෙයි . ඊලඟට ජල බිය (උදක හය) එයි. ජල ගැලීම හෝ එවැනි ජලය හේතුවෙන් වස්තු විනාස

වී යයි යන භයයි. රාජ බිය නම් රජුන් ගෙන් වස්තු නැතිවේ යන බියයි (රාජ) . සොර බිය (වොර භය) තමාගේ ධන ධාන්‍ය සොරුන් පැහර ගනී යන භය මෙයින් අදහස් කරයි.

A II.121

102. භය

චන්තාරි භයානි

ආත්මානුවාද °,
පරානුවාද °,
දඬුවම් පිළිබද°,
දුගති °,

අත්තානුවාද භය,
පරානුවාද °,
දණ්ඩ °,
දුග්ගති °,

සිතින් කයින් වචනයෙන් සිදු කරනු ලබන අකුසලින් වැලකී තිදොරින්ම කුසල් දහම් කිරීමට පුද්ගලයන් පොළඹවන බිය හතරකි.

යමෙක් තමා ගැනම සිතමින් තුන්දොරින් අකුසල් කිරීම සුදුසු නැත. එයින් ලැබෙන විපාක දුක් සහිත වෙයි යනුවෙන් සිතා අකුසල් කිරීමට තමාම බිය වීම අත්තානුවාද භය නම් වෙයි. (*අත්තානුවාද භයන්ති, අත්තානං අනුවාදන්තස්ස උප්පජ්ජනභයං*) මෙසේ සිතා ඔහු අකුසල් කිරීමෙන් වැළකෙයි.

පරානුවාද භය නම් තමන් අකුසල් කිරීම හේතුකොට අන්‍යයන් වෝදනා, අපවාද, අපභාස, කිරීම සිදු වෙයි. එසේ අනුන්ගෙන් ලැබෙන වෝදනාවලට බිය ඇතිවීමය. (*පරානුවාදභයන්ති පරස්ස අනුවාදනො උප්පජ්ජන භයං*) මෙසේ සිතා කුසල් රැස් කිරීමේ නිරත වෙයි.

දණ්ඩ භය යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ වැරදි කිරීම නිසා වරද කරුවන්ට දෙන දෙතිස් දඩුවම් පිළිබඳව ඇති වන බය වෙයි. (*දණ්ඩ භයන්ති ද්වන්තිංස කම්මකරණා පටිච්ච උප්පජ්ජන භයං,*) මෙසේ බිය වී අකුසල් නොකරයි.

හතරවැනි බිය නම් දුග්ගති භයයි. සතර අපායේ දුක් මෙනෙහි කරනා අවස්ථාවේ ඇතිවන බියයි. ඒ හේතුවෙන් අකුසල් කිරීම නොකරයි.

A II.121

103. භාණ්ඩාගාර

වත්තාරි කොසානි

ඇත්,
අස්,
රථ,
රාජ්‍ය

හත්ථි,
අස්ස,
රථ,
රථිඨ

ඇතුන්, අසුන්, රථ හා රථ රජුගේ හතර වැදැරුම් සම්පත් වෙයි. රජකුගේ බලය. ශක්තිය හා ධනය අගයනු ලබන්නේ මේවායිනි. රාජ්‍යයේ භෞමික වසසරය හා ත්‍රිවිද්‍ය හමුදාවේ ශක්තිය මෙයින් අභිප්‍රේතය. බ. හතරේ වර්ගයේ සේනා.

DA I.295

104. භාණකයෝ / දේශකයෝ

වත්තාරො භාණකා

දීඝනිකාය දේශකයෝ
මජ්ඣිමනිකාය °,
සංයුක්ත නිකාය °,
අංගුත්තර නිකාය °.

දීඝ භාණකා
මජ්ඣිම °,
සංයුක්ත °,
අංගුත්තර °.

සූත්‍ර පිටකයට අයත් දීඝ නිකාය, මජ්ඣිම නිකාය, සංයුක්ත නිකාය හා අංගුත්තර නිකාය යන සතර නිකාය හදාරා රැකගත් පිරිස භාණක නමින් හැඳින්වේ. ක්‍රි.පූ. ප්‍රථම ශතවර්ෂයේ දී ලංකාවේ අළු විහාරයේ දී ත්‍රිපිටකය ග්‍රන්ථාරූඪ කිරීම දක්වා මේ පිරිස විසින් සියලු සූත්‍ර කථ පාඩමින් පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට පවත්වාගෙන යන ලදී. අටුවා මතයට අනුව භාණක පරම්පරා ආරම්භ වූයේ ප්‍රථම සංගීතියේ දී ආනන්ද, සාරිපුත්ත, මහා කස්සප, අනුරුද්ධ යන මහරහතන් වහන්සේලා ගේ ශිෂ්‍ය පරම්පරාවන්ට අනුපිළිවෙළින් දීඝ, මජ්ඣිම, සංයුක්ත, අංගුත්තර යන නිකායන් භාර කරනු ලැබීමෙන් පසුවය. බුද්දක නිකාය භාරගත් වෙනම පරපුරක් නැතත් ඊට අයත් ජාතක වැනි වෙන් වෙන් ග්‍රන්ථ රැකගත් භාණක පරපුර ගැන අසන්නට ලැබේ.

DA I.15

105. හෝග විභාග ක්‍රමය

චන්තාරො භොගවිභාගා

පළමු කොටස දවසේ
වියදම පිණිස,
කොටස් දෙකක්
මතු වැඩ පිණිස,

සිව්වැනි කොටස
තැන්පත් කිරීම පිණිස.

පයමො භාගො
භුඤ්ජනත්ථාය,
දුතිය තතිය භාගා
කම්මන්තෙ
පයොජනත්ථාය,
චතුත්ථො භාගො
නිධාපනත්ථාය.

පුද්ගලයකු ධනය හතරට බෙදා ප්‍රථම භාගය දෛනික අවශ්‍යතාවන් සඳහා ගත යුතුය. දෙවන සහ තුන්වන කොටස් ආයෝජනය කළ යුතුය. සිව්වැනි කොටස මතු ආපදාවකදී ප්‍රයෝජනයට ගැනීම සඳහා සුරැකිව තබා ගත යුතුය. තම ආදායම අරපරෙස්සමෙන් ප්‍රයෝජනයට ගන්නා ආකාරය උගැන්වෙයි. දන් දීම ආදිය පළමු කොටසින් කළ යුතු බව අටුවාව කියයි.

එකෙන භොගෙ භුඤ්ජෙය්‍ය - ද්විතී කම්මං පයෝජෙයෙ
චතුත්ථඤ්ඤි ව නිධාපෙය්‍ය - ආපදාසු භවිස්සති

ආදායම තමන් සතු සතරට	බෙදනු
එකක් එයින් දවසේ වියදමට	ගනු
දෙකක් නිතින් මතු වැඩ පිණිසම	යොදනු
සිව්වැනි කොටස විපතේදී ගැණුමට	තබනු

සිතුවම් සහිත සිඟාලෝවාද සූත්‍රය 47

D III.188

106. මහණ බමුණන් කෙළසන මල

වත්තාරො උපක්කිලෙසා සමණබ්බාස්මණානං,

රහමෙරපානය,

සුරාමෙරස මජ්ජපමාදට්ඨානා අප්පට්ඨිතා,

මේථුන ධම්මසේවනය,

මෙථුන ධම්මා අප්පට්ඨිතා,

රත් රිදී පිළිගැනීම්

ජාන රූප රජන පටිග්ගහනා අප්පට්ඨිතා,

වැරදි ආජීවය

මිච්ඡාජීවා අප්පට්ඨිතා.

වළාකුඵ, මීදුම, දුම, දූවිලි හා රාහු ඉරට හා හදට කලංක වත්තා සේ, ඒවා හේතුවෙන් ඉරෙහි හඳෙහි බැබළීම අඩු වත්තා සේ, ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ වර්යාවට සුරාමේරය පානය, මෙවුන්දම් සේවනය, රත්- රිදී-මසු- කහවණු පිළිගැනීම, මිථ්‍යාඡීවයෙන් ජීවිතය ගෙවීම උපක්ලේශ - කිළිටි වීම, වෙයි. මේවායින් එකක හෝ යෙදෙන ශ්‍රමණ- බ්‍රාහ්මණයන්ගේ බැබළීමක් නොවෙයි.

A II.53 f

107. මහාපදේස

වත්තාරො මහාපදෙසා

බුද්ධ අපදේස,
සංඝ ට,
බොහෝ ස්ථවිර ට,
මහාස්ථවිර ට.

*බුද්ධ අපදෙස,
සංඝ ට,
සම්බහුලන්ථෙර ට,
එකන්ථෙර ට.*

පරිනිර්වාණයට ආසන්න සමයෙහි බුදුරදුන් විසින් තම ශ්‍රාවකයන්ට දෙන ලද විශේෂ ක්‍රමවේදයක් වන මහාපදේස බුදුන් වදාළ ධර්ම විනය ලෙස යම්යම් අය විසින් වරින් වර ඉදිරිපත් කරන දේ සැබවින් ම පිළිගත යුතුදැයි විමසා බැලීමට භාවිත කළ හැකිය. ඇතැම් අය තමන් එම දේශනා බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන්ම සෘජුවම අසා දැන ගත් දේ ලෙස ඉදිරිපත් කළ හැක. සමහරුන් තමන් එය සංසරත්තයෙන් දැනගත් දෙයක් සේ පැවසිය හැකිය. තවත් සමහරුන් බොහෝ තෙරුන් වෙතින් තමන් දැනගත් දෙයක් බව පැවසීමට ඉඩ ඇති අතර තවත් අය එක්තරා තෙර නමකගෙන් මෙය

අසා උගත්තෙමුයි යම් යම් දේ ඉදිරිපත් කළ හැක.

මේ හතර ආකාරයෙන් කවර ආකාරයෙන් කවර අයුරකින් ඉදිරිපත් කළද බුද්ධ ශ්‍රාවකයන් විසින් කළ යුත්තේ ඒවා එක්වරම පිළිගැනීම හෝ ප්‍රතික්ෂේප කිරීම නොව ධර්මය හා විනය සමග සසඳා බැලීමය. එය සැසඳීමේදී පවත්නා ධර්ම විනයට ගැලපෙන දේ පිළිගත යුතු අතර නොගැලපේ නම් ප්‍රතික්ෂේප කළ යුතුය,

D II.124 , A II.167

108. මහා භුත

එක්තාරො මහා භුතා

පෘථුවිය,
ජලය,
ගින්න,
වායුව,

පඨවි,
ආපො,
තෙජො,
වායො.

සතර මහා භුත සතර විධි ධාතුන් ම ය. ඒ පිළිබඳ විස්තර සඳහා බ. හතරේ වර්ගය 140.

S III.101

109. මහා විකෘති

එක්තාරි මහා විකටාති

මල,
මුත්‍ර,
අප්‍ර,
මැටි

ගුලො,
මුත්ත,
ජාරිකා,
මත්තික.

සාමාන්‍යයෙන් ලොව පවත්නා දේ විකෘති භාවයට යාම ස්වාභාවිකය. එබඳු මහා විකෘති වීම් හතරක් ලෙස අසුවි, මුත්‍ර, අප් සහ මැටි දක්වා තිබේ. මේවා සර්පයන් දෂ්ඨ කළ විට හෝ වස විස කැවුණු පෙවුණු විට ඖෂධ වශයෙන් භාවිත කිරීම විනයයෙහි අනුමත කර ඇත. සාමාන්‍යයෙන් හික්ෂුන් වහන්සේලා යමක් පරිභෝග කරන්නේ වෙනත් අයකු විසින් පිළිගැන්වූ විට වුවද මේවා තමන් තනිවම ගෙන වුවද භාවිතා කළ හැකිය.

Vin I.206, IV.90, V.126

110. මානත්ත

චන්තාරො මානත්තා

ප්‍රතිච්ඡන්ත / සැඟවුණ,
අප්‍රතිච්ඡන්ත / නොසැඟවුණ,
පාක්ෂික / (පසළොස් දිනක්)
සංසිද්ධිමි මානත්තය

පටිච්ඡන්ත මානත්ත
අපටිච්ඡන්ත
පක්ඛ,
සමොධාන

හික්ෂු හික්ෂුණී දෙපක්ෂය සඳහා පනවා ඇති විනය නීති අනුව සංඝාදිසේස ගණයේ වැරදි කළ විට මුලින්ම වරද සඟවාගෙන සිටි දින ගණනට අනුරූප, දින ගණනක් පරිවාසයෙහි ගත කළ යුතුය. ඉන් පසු දින හයක් මානත් පිරිය යුතුය. වරද නොසඟවා එදිනම ඇවැත් දෙසීම මගින් දැනුම් දීම කරන ලද්දේ නම් පරිවාසයක් නැති අතර දින හයේ මානත පමණක් ප්‍රමාණවත් වෙයි. පරිවාසයෙන් පසු ලබන මානත පටිච්ඡන්ත මානතය. පරිවාස විරහිත ලබන මානත අපටිච්ඡන්ත මානතය. මාස භාගයක් පවතින ලෙස දෙන මානත පක්ෂ මානත්ත නම් වේ. කිසියම් මානත් පුරන පැවිද්දකු ඒ අතරතුර සමාන වරද නැවත කළේ නම්, මානත මුල සිට ආරම්භ කළ යුතුය. දඬුවම් දෙකම එකවර ගෙවී යන අතර එයට සමෝධාන මානත යැයි කියනු ලැබේ.

Vin V.126,

111. මානත් පුරණ

චන්තාරො මානත්ත

හික්ෂුත් වහන්සේගේ
රාත්‍රිච්ඡේද

හික්ඛුනො
රත්තිච්ඡේදො

එකට විසීම,
වෙන්ව විසීම,
නොදන්වා විසීම,
ඌනපූර්ණගණ.

සහවාසො,
විප්පවාසො,
අනාරොචනා,
ඌනගණෙ වරති.

සංඝාදිසේස ගණයට අයත් ඇවතකට පත් වූ හික්ෂුත් වහන්සේ නමක් එයින් නිදහස් වීම පිණිස මානතක් සමාදන්ව පිරිය යුතුය. එවන් මානතක් පුරණ හික්ෂු නමකට කාරණා හතරක් හේතුවෙන් රත්තිච්ඡේද නම් වූ බාධා වීම එළැඹෙයි. එනම්, සහවාසය(එකට රාත්‍රිය ගත කිරීම) විප්පවාසය (වෙන්ව තැනක රාත්‍රිය ගත කිරීම) අනාරොචනය (දැනුම් නොදීම) සහ ඌණ ගණ වරණය(නියමිත ගණයෙන් තොරව හැසිරීම) යි.

Vin V.126

112. මාර්ග

වත්තාරො මග්ගා

සෝවාන් මාර්ගය,
සකාදාගාමී °,
අනාගාමී °,
අර්හත් °.

සොනාපන්ති මග්ග,
සකදාගාමී °,
අනාගාමී °,
අරහත්ත °.

පුද්ගලයකු නිවන වෙත යොමු කරන මාර්ග ඵල හතරෙන් අනිත්‍ය දුක්ඛ හා අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණය පසක් කරගෙන පළමුව නිවන් මගට පිවිසෙන්නා ලබන්නේ සෝවාන් ඵලයයි. ඉන් අනතුරුව ක්‍රමයෙන් සකදාගාමී, අනාගාමී, අර්හත් යන මාර්ග ඵල පිළිවෙලින් ලැබීම සිදු වේ. සෑම මාර්ගයක් ම අනිවාර්යෙන් ම ඵලයට යොමු වෙයි.

Vbh 335, BD 20 පි. සි.

113. මිත්‍ර ප්‍රතිරූපකයෝ

වත්තාරො මිත්තපතිරූපකා

යමක් ගැනීමට
ඇසුරුකරන අමිත්‍රයා,
වචනයෙන් පමණක්
සංග්‍රහ කරණ °,
හැම දෙයම අනුමත කරණ °,
වරදට පොළඹවන °,

අඤ්ඤදන්ථුහර,
වචීපරම,
අනුජ්ජියහානී,
අපාය සහාය.

යම් කිසි දෙයක් ලබා ගෙන යාම පිණිස ම පැමිණෙන 'අඤ්ඤදන්ථුහර' පුද්ගලයා, වචනයෙන් මිස ක්‍රියාවෙන් උපකාර නොකරන 'වචීපරම' මිත්‍රයා, වාටු කතා බහ කරන අනුජ්ජියහානී මිත්‍රයා, අපායට යන මාර්ගයට තමා සමග අනුන් ද ගෙන යන අපාය සහාය මිත්‍රයා යන හතර දෙනා සැබෑ මිතුරෝ නො වෙති. ඔවුහු මිත්‍ර ප්‍රතිරූපකයෝය.

අඤ්ඤදන්ථු හරො මිත්තො- යො ච මිත්තො වචී පරො
අනුජ්ජියඤ්ඤ ච යො ආහ-අපායෙසු ච යො සබ්බා

D III.187

114. මෙනෙහිකිරීම

වත්තාරො සම්පජ්ඣ්ඤා

ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම,
සුදුසු බව,
හැසිරීම / ගෝචර,
සිහිමුළානොවීම.

*සාත්ථක සම්පජ්ඣ්ඤා,
සජ්ජායං,
ගොචරං,
අසම්මොහං.*

අටුවාවල දැක්වෙන අර්ථ කථනය අනුව සම්ප්‍රජන්‍යය යන්නෙන් පිටිතුරු අවබෝධය, තේරුම් ගැනීම අදහස් වේ. කිසියම් කාර්යයක් (අර්ථයක්) විෂයෙහි ඇති පැහැදිලි අවබෝධය සාර්ථක සම්ප්‍රජන්‍යය වෙයි. යමක ඇති සුදුසු කම පිළිබඳ අවබෝධය සජ්ජාය සම්ප්‍රජන්‍යය වන අතර භාවනාවකට අරමුණු කර ගැනීම කෙරේ ඇති පැහැදිලි අවබෝධය ගෝචර සම්ප්‍රජන්‍යය වෙයි. කිසියම් කටයුත්තක් පිළිබඳව මුළා නොවී ක්‍රියා කිරීම අසම්මෝහ සම්ප්‍රජන්‍යය වෙයි.

DA I.183, BD 159 f.

115. මෙලොව යහපතට හේතුවන සම්පත්

වත්තාරො සම්පදා දිට්ඨධම්ම සුඛාය

උත්සාහය,
ආරක්ෂාව,
ඉටුමිතුරන් ඇතිබව,
සමජීවී බව.

*උට්ඨාන සම්පදා,
ආරක්ඛ,
කළ්‍යාණ මිත්තතා,
සමජීවිකතා.*

මෙලොව දියුණුවට හේතුවන සම්පත් හතරක් බුදුරදුන් විසින් උගන්වා තිබේ. උත්සාහයෙන් යුක්තව ක්‍රියා කිරීම උට්ඨාන සම්පදා නමින් ද, දැනුම් ක්‍රියා මාර්ග මගින් උපයා ගන්නා ලද ධනය ආරක්ෂා කර ගැනීම ආරක්ඛ සම්පදා නමින් ද අවශ්‍ය අවස්ථාවන් හි උදව් උපකාර ලද හැකි හොඳ මිතුරන් ඇසුරු කිරීම කළ්‍යාණ මිත්තතා නමින් ද හඳුන්වා ඇති අතර තම ආදායමට ගැලපෙන පරිදි, අතිශය ලෝභීන් නොවී නාස්තිකාරයෙකු බවටත් නොපැමිණ, තමන්ගේ ආදායමට සරිලන ලෙස විදම කළයුතුවෙයි මෙසේ සමතුලිත ජීවිතයක් ගෙවීම සමජීවිකතා නමින් හඳුන්වා ඇත.

A IV.281

**116. යමක් ගැනීමට ඇසුරුකරන
මිතුරාගේ ලක්ෂණ**

යමක් ගැනීමට ඇසුරුකරයි,
සුදු දෙයකදී ලොකු දෙයක්
ගැනීමට බලයි,
බියනිසා ඇසුරු කරයි,
ස්චාර්ථය පිණිස ඇසුරුකරයි.

*වත්තාරි අංගානි
අඤ්ඤන්ථු හර මිත්තස්ස*

*අඤ්ඤන්ථුහරො,
අප්පෙන බහුමිච්ඡති,
භයස්ස කිච්චං කරොති,
සෙවෙති අත්තකාරණා.*

අඤ්ඤන්ථුහර නම් පාප මිත්‍රයා නිතරම යමක් පැහැර ගන්නට ම සිතයි. ටිකක් දී ගොඩක් බලාපොරොත්තු වෙයි. යමක් කරදෙන්නේ නම් ඒ බිය නිසාය. ආත්මාර්ථය පිණිසම මිත්‍රත්වය පවත්වාගෙන යයි.

D III.186

117. යහලුවෝ

විමල,
සුබාහු,
පුණ්ණපී,
ගවම්පති.

වත්තාරෝ සභායකා

*විමල,
සුබාහු,
පුණ්ණපී,
ගවම්පති.*

මේ නම් හතරින් හැඳින්වෙන්නේ යසකුල පුත්‍ර ගේ මිතුරෝය. යස කුල පුත්‍ර පැවිදි වූ බව අසා ඔවුහු ද බුදුරදුන් වෙත පැවිදි වූහ. ඒ අනුව ඔවුන්ගේ මිතුරෝ 50 දෙනෙක් ද පැමිණ පැවිදි වූහ. බුදුරදුන් ගේ ශ්‍රාවක පිරිස හැට නමක් දක්වා වැඩි වූයේ ඒ අනුවය. ඔවුහු ප්‍රථම ධර්ම දූතයන් වශයෙන් ධර්ම දේශනය පිණිස යොමු කරන ලදහ.

Vin I.18, Dppn

118. යාග

චත්තාරො යාගා

අශ්ව යාගය,
පුරුෂ, °,
දීර්ඝ කාලීන / සම්මාපාස °,
ජයග්‍රාහි °.

අස්සමේධ,
පුරිස °,
සම්මාපාස °,
වාජපෙය °.

වෛදික යුගයේ සිට දියුණු වූ භාරතීය යාග ක්‍රමය බුද්ධිකාලය වන විට සෘග් වේද යුගයෙන් ප්‍රකට වූ සරල තත්ත්වය අතික්‍රමණය කොට අතිශය සංකීර්ණ මහා පරිමාන තත්ත්වයකට එළඹ තිබිණ. එහි ප්‍රමුඛත්වය දැරුවෝ බ්‍රාහ්මණයෝ වූ හ. මෙහි දැක්වෙන යාග හතරට අතිරේකව නිරග්ගල ද එක්කොට පංච මහා යාග වශයෙන් බෞද්ධ පොත්වල දක්වා තිබේ. මෙම යාග වලදී මහා පරිමාණ සත්ව ඝාතන, සේවකයන්ගෙන් කම්කරුවන්ගෙන් බලයෙන් මෙන් වැඩ ගැනීම, වෘක්ෂලතා හා තෘණ විශේෂ කපා දැමීම හා බොහෝ සංවිධාන කටයුතු සිදු වුවද ප්‍රතිඵල නිරර්ථක බව ද දැක්වේ. බුදුන් - රහතුන් වැනි 'මහා සෘෂි' උතුමෝ එයට සහභාගී නොවෙති. අස්සමේධය නම් අශ්වයකු බිලි දීමය. පුරිසමේධය මිනිසකු බිලිදීමකි. සම්මාපාස හෙවත් කුඤ්ඤයක් විසි කිරීම නම් යාගය දීර්ඝ කාලයක් තුළ පවත්වන යාග පෙළකි. වාජපේය නම් සෝම යාගය ජය පැන් බීමක් ලෙස හැඳින්වේ.

SI .76

119. යෝග / බැදීම

චත්තාරො යොගා

කාමසම්පත්තිය,
භවයට ඇති ආශාව ,
දෘෂ්ටිය,
අවිද්‍යාව

කාම යොග,
භව °,
දිට්ඨි °,
අවිජ්ජා °.

සත්වයන් ලෝකය විෂයෙහි බැඳ තබන යෝග හෙවත් බැඳුම් හතරක් වෙයි. කාම වස්තූන් ඇසුරෙන් ප්‍රීතියක් ලැබීම ප්‍රථම යෝගය වන අතර දෙවැන්න භවය කෙරේ බැඳීමයි. මේ දෙක පිළිබඳ විස්තර සඳහා තුනේ වර්ගයේ අංක පනහ බලන්න. තුන්වැන්න වූ දිට්ඨි යෝගයෙහි දෘෂ්ටි යන්නේ කෝෂාර්ථය දැක්ම වන අතර එහි අදහස, විශ්වාස, සංකල්පීය විකල්පය, යන අරුත් ද ගෙන දෙයි. මෙය නිතරම සාවද්‍ය ලෙස භාවිත වුවද 'සම්මා' යන්න සමග එක්ව යෙදූ විට නිරවද්‍ය ප්‍රයෝගයක් වෙයි. මිථ්‍යා දෘෂ්ටි (බොහෝවිට දෘෂ්ටි

වශයෙන් හඳුන්වන්නේ මේවාය.) සාවද්‍ය වර්ගයාවන් හා අපේක්ෂාවනට පාදක වන හෙයින් ප්‍රතික්ෂේප කළ යුතු බව අවධාරණය කර ඇත. ඒවා මිනිසුන් ප්‍රපාතයට, දුශ්චරිතයට හෙළයි. සක්කායදිට්ඨි හෙවත් ස්ථාවර ආත්මයක් ඇත යන මිසදිටුව මිනිසා ශාස්වත වාදය හෝ උච්ඡේද වාදය කරා ඇද දැමීමයි.

BD 27, 51 පි. සි., A II.10

120. යෝනි / ඉපදීම

වනස්සො යොනියො

බීජවලින්,
මාතෘ ගර්භාෂයෙන්
හට ගැනීම,
සංසේදජ,
ඔපපාතික

අණ්ඩජ,
ජලාබුජ,
සංසෙදජ,
ඔපපාතික.

සත්වයන් ගේ උත්පත්ති ක්‍රම හතර යෝනි වශයෙන් හැඳින්වේ. බිත්තර වලින් උපදින සත්වයෝ අණ්ඩජ යෝනියට අයත් වන්නාහ. වැදෑ මසින් උපදින සත්වයෝ ජලාබුජ නම් වෙති. තෙතමනය ඇති තැන්වල උපදින සත්වයෝ සංසෙදජ වන අතර දේව, භූත, තේරයික වැනි සත්වයන් මෙන් පහළ වීම මගින් උපදින සත්වයෝ ඔපපාතික නම් වෙති.

D III.230, M I.73

121. රූප ප්‍රත්‍ය

*වතුබිහිධො පච්චයො
රූපස්ස*

කර්ම ප්‍රත්‍ය,
මනස් ප්‍රත්‍යය,
සාතු ප්‍රත්‍යය,
ආහාර ප්‍රත්‍යය.

කම්මො,
චිත්තං,
උතු,
ආහාර.

භෞතික රූපයෙහි හට ගැනීම පිණිස හේතුවන ප්‍රත්‍ය හතර නම් කම්ම, චිත්ත, උතු හා ආහාර බව දක්වා ඇත. එහි ආරම්භය සිදුවන්නේ කර්මයෙනි. කර්මය නිසා හට ගන්නා රූපයට කර්මය ප්‍රත්‍ය වන්නේ අතිත වශයෙන් පමණි. චිත්ත හෙවත් සිත ප්‍රත්‍යකොට හටගත් රූපයෙහි හට

ගැනීමේදී සිත ප්‍රත්‍ය වෙයි. සෘතු සහ ආහාර ප්‍රත්‍ය කොට ගන්නා රූපයෙහි පැවැත්මට සෘතු සහ ආහාර ප්‍රත්‍ය වෙයි.

Vism .600, Cpd. 250 f

**122. ලැබීමට පහසු,
නිරවද්‍ය පිරිකර**

පංසුකුල වීවර,
පිණ්ඩපාත භෝජන,
රුක්මුල් සෙනසුන්,
බෙහෙත්.

*වත්කාරී අප්පානී ච
සුලභානී ච
අනවජ්ජානී,*

*පංසුකුල වීවර,
පිණ්ඩියාලොපභොජන,
රුක්මුල,
පුනිමුත්තභෙසජ්ජ.*

ස්වල්ප වූත්, ලැබීමට පහසුවූත් නිරවද්‍යවූත් පිරිකර හතරක් වෙයි. පංසුකුල සිවුර, පිඬු සිඟා ලත් භෝජනය, රුක්මුල සේනාසනය හා ගව මුත්‍ර අරඹ සමග පල්කොට ලබන පුනිමුත්ත භෙසජ්ජය එම හතරය.

A II.27

**123. වච්චරම මිතුරාගේ
ලක්ෂණ**

අතීතයෙන් සංග්‍රහ කරයි,
අනාගතයෙන් °,
නිෂ්ඵල දෙයින් °,
කරන දෙයෙහි විපත් පෙන්වයි.

*වත්කාරී අංගානී වච්චරම
මිත්තස්ස*

*අතීතෙන පටිසංහරනී,
අනාගතෙන °,
නිරන්ථකෙන සංගහනී.
පච්චුප්පන්තෙසු කිච්චෙසු
ව්‍යසනං දස්සෙති.*

වච්චරමයෝ මිතුරෝ නො වෙති. ඔවුහු මිත්‍ර ප්‍රතිරූපකයෝ ය. ඔවුන් හඳුනා ගන්නා ලක්ෂණ හතරක් වෙයි. වච්ච පරමයා උපකාර ගෙන එන මිතුරාට අතීතයෙන් සංග්‍රහ කරයි. අනාගතයෙන් සංග්‍රහ කරයි. නිරන්ථක කථා බහින් සතුටු කරයි. අවශ්‍යතාවක් ඇති විට තමන්ට උදව් කිරීමට බැරි බව ප්‍රකාශ කරයි.

D III.186

124. වචි දුශිරික්

වත්තාරි වච්චුවරිතානි

බොරුකීම,
කේලම්කීම,
ඵරුෂවචන,
හිස්වචන.

මුසාවාදා,
පිසුනාවාවා,
ඵරුසාවාවා,
සම්ඵප්පලාපා.

වචි දුශ්චරිත හතර නම් බොරු කීම, කේලම් කීම, ඵරුෂ වචන කීම, හිස් වචන කීම ය. ඇත්ත නැත්ත කර නැත්ත ඇත්ත කර බොරු කියන්නෝ ඵමගින් අසන්නා රවටති. කේලම් කීමෙන් මිතුරන් හතුරන් කිරීම සිදු වෙයි. තුන්වන හතරවන වචි දුශ්චරිත අමුතුවෙන් විස්තර කළ යුතු ද නැත. මෙම හතර දස අකුසල් කර්ම පථ වලද අන්තර්ගතය.

A II.141

125. වර්ණ / කුල

වත්තාරො වණ්ණා

ක්ෂත්‍රිය,
බ්‍රහ්මණ,
වෛශ්‍ය,
ශුද්‍ර.

ධන්තියා,
බ්‍රහ්මණා,
වෙස්සා,
සුද්දා.

බුද්ධ කාලීන භාරතයෙහි පැවති කුල (වර්ණ) හතර පාලියෙන් දක්වන්නේ ධන්තිය(ක්ෂත්‍රිය) බ්‍රහ්මණ, වෙස්ස(වෛශ්‍ය) සුද්ද(ශුද්‍ර) වශයෙනි. කුල හතරම ප්‍රජාපති හෝ බ්‍රහ්ම විසින් නිර්මාණය කරන ලද බව බ්‍රහ්මණයෝ ඉගැන්වූහ. ඒ අතර බ්‍රහ්මණයෝ ම වූහ යි ඔවුහු සිතූහ. මේ අදහස ප්‍රතිකෂේප කළ බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ කල්පයෙහි ආරම්භයෙහිද ලොව පහල වූ ප්‍රථම ජනතාවම බෙදීමෙන් වර්ණ හතර ඇති වූ බව පළ කළහ. මුල් ජනයා විසින් සම්මතයෙන් තෝරාගනු ලැබූ රජුගෙන් ක්ෂත්‍රිය වංශය ඇරඹුණු අතර ආගමික ජීවිතයක් ගත කිරීම පිණිස වනගත වූවන් ගෙන් බ්‍රහ්මණ වංශය ඇරඹිණි. වෙළඳාම වැනි උසස් වෘත්තීන් කළවුන්ගෙන් වෛශ්‍ය වර්ණය ද පහත් රැකියාවන් වූ බැල මෙහෙවර වැනි දේ කළවුන්ගෙන් ශුද්‍ර වර්ණය ද වර්ධනය විය. මේ වර්ණ හතරම සම සම බව දැක් වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කවර වර්ණයේ අයෙක් බුදු සස්තෙහි පැවිදිව බ්‍රහ්ම ඵසන්තේ නම් ඔහුට විමුක්ති සුවය ලබාගත හැකි බව වදාළහ. උපතින් කිසිවෙකු කුලභීතයක් හෝ කුලවතෙක් හෝ නොවෙයි කරණ

කර්මඅනුව කුලභිතයෙක් හෝ කුලවත් හෝ වෙයි

න ජව්වා වසලො හොති - නජව්වා හොති බ්‍රාහ්මණො
කම්මනා වසලො හොති - කම්මනා හොති බ්‍රාහ්මණො

D III .80 පි. සි.. M II.147 පි. සි., 83 පි. සි., Sn. 21

126. වලාකුල

වත්තාරො වලාහකා

ගිගුරුම් ඇතිද වැස්ස නැති,
වැස්ස ඇති ගිගුරුම් නැති,
ඒ දෙකම නැති,
ඒ දෙකම ඇති.

ගජ්ජිනා නොවස්සිනා,
වස්සිනා නොගජ්ජිනා,
නොවගජ්ජිනා නොවස්සිනා,
ගජ්ජිනාව වස්සිනාව.

වලාකුල වර්ග හතරක් දක්වා ඒවා පුද්ගලයන් ගේ ගති ලක්ෂණ සමග සසඳා ඇත. වලාකුල වර්ග හතර නම්, ගර්ජනා කර නොවසින වලාකුල, වසින නමුත් ගර්ජනා නැති වලාකුල, ගර්ජනාවත් නැති වැසිත් නැති වලාකුල, ගර්ජනා මෙන්ම වැස්ස ද ඇති වලාකුල ය.

මීට සමානව සමහර පුද්ගලයෝ කතා කරති, එහෙත් ක්‍රියාත්මක නොකරති. සමහරු වැඩ කරති, එහෙත් සෝභා නොකරති. තවත් සමහරු කතා කිරීම හෝ වැඩ කිරීම යන දෙකම නොකරති. සිව්වැනි ගණයට අයත් වන්නෝ කතා ද කරති, ක්‍රියාත්මක ද වෙති.

එමෙන්ම සමහර භික්ෂූන් වහන්සේලා ද බුදු දහමේ සෑම අයෙක් ගැනම දැනුමැත්තෝ වෙති. එහෙත් චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර නොගනිති. සමහරු චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර ගනිනත් ලොකු දහම් දැනුමක් නැත්තෝය. තුන්වන ගණයට අයත්වන සමහරුන්ට දැනුමක් නැත, චතුරාර්ය සත්‍යබෝධයක් ද නැත. සිව්වන ගණයේ අයට දහම් දැනුම මෙන්ම චතුරාර්ය සත්‍යාවබෝධය ද ඇත.

A II.102-103

127. වාචික සුවර්ත

වත්තාරි වචී සුවරිතානි

සත්‍ය වචන,
කේලාම් නොකීම,
නපුරු වචන නොකීම,
ඤාණවත්තව කථා කිරීම.

සච්චාවාචා,
අපිසුනා,
සණ්භා,
මන්තා,

වචි සුවරිතය සිව් වැදැරුම්ය. ඇත්ත කතා කිරීම, කේලාම් නොකීම, නපුරු නොවූ ස්නේහවත්ත වචන කතා කිරීම, නැණවත්ව (සිතා මතා) කතා කිරීම එම වචි සුවරිත හතරය.

A II.141

128. වාසයන් / විසීම

චන්තාරො සංවාසා

පහත් මිනිසෙකු පහත්
ස්ත්‍රියක හා විසීම,
පහත් මිනිහෙකු දේවියක^o,
උසස් කෙනෙක් පහත් ස්ත්‍රියක^o,
දෙවියෙක් දේවියක^o.

*ඡවො ඡවාය සද්ධිං
සංවසන්ති,
ඡවො දෙවියා^o,
දෙවො ඡවාය^o,
දෙවො දෙවියා^o.*

විවාහ ජීවිතයක් හෙවත් එකට විසීම හතරක් මෙම ප්‍රභේදය මගින් දැක්වෙයි. පහත් මිනිසෙකු පහත් ස්ත්‍රියක් හා විසීම යන්නෙන් තිදොරින් දසඅකුසල් කරමින් ලෝභීව, ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයනට අපහාස කරමින් වසන යුවලක් අදහස් වෙයි. (මළමිණියක් සමඟ මළමිණියක් විසීමක් ලෙසය) දෙවැන්නෙන් එවන් පහත් පැවතුම් ඇති පුරුෂයෙකු ඊට ප්‍රති විරුද්ධ සදාචාර ගුණධර්ම ඇති ස්ත්‍රියක් සමඟ විසීම අදහස් වෙයි. ඔහුගේ බිරිඳ සිල්වත්, ගුණවත්, දානපති තැනැත්තියෙකි. ඇයට දෙව් දුවක් යන වචනය යොදා ඇත්තේ එහෙයිනි. තුන්වැන්නේදී සෑමියා ගේ උසස් වර්ත ලක්ෂණ වලට නො ගැලපෙන පහත් ස්ත්‍රියක් සමඟ වාසය දැක්වෙයි. 'ඡව' හෙවත් 'මළ, යන වචනය මෙහිදී භාවිත වන්නේ ඔවුන්ගේ ගුණ නැති නිසරු පැවතුම් අවධාරණය කරනු පිණිසය. හතරවන ප්‍රභේදය යහපත් ගුණවත් සත්පුරුෂයෙකු එබඳුම යහපත් තැනැත්තියක් සමඟ වාසය කිරීමය. ඔවුන් මෙලොව සැප විඳ දහමෙහි හැසිරී මරණින් මතු සුගති ගාමී වන හෙයින් 'දේව' යන වචනයෙන් හඳුන්වා ඇත.

ඡවො ඡවාය, යනු ගුණධර්ම මැරුණ, ගුණධර්ම නැති, පහත් අය වෙති. ඡවො ඡවායාති ගුණ මරණෙන මනත්තා ඡවො . A A. 'ඡව' යන්න'මළ, යන අර්ථය පිණිස බොහෝ තැනක යෙදී ඇත .

A II.54 පි. සි .Vin II .115, Vism 54, S III .93

129. වැඩියයුතු ධර්ම

*වත්තාරො භාවෙනබ්බ
ධම්මා*

රාගය ප්‍රභාණයට
අසුභ වැඩිය යුතුයි,
ව්‍යාපාදය ප්‍රභාණයට
මෙමත්‍රිය °,
චිතර්කය ප්‍රභාණයට
ආනාපාන සතිය °,
අස්මිමානය ප්‍රභාණයට
අනිත්‍ය සඤ්ඤාව °.

රාගස්ස පහානාය
අසුභා භාවෙනබ්බා,
ව්‍යාපාද පහානාය
මෙත්තා °,
චිතක්කපච්ඡේදාය
ආනාපානසති °,
අස්මිමාන සමුග්ඝානාය
අනිච්ච සඤ්ඤා °.

මේ සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් වැඩිය යුතු ධර්ම හතරක් විස්තරවෙයි. ඒ මාර්ගයන් රාගාදී කෙලෙස් හතරක් ප්‍රභානාය වෙයි . රාගය ප්‍රභාණයට අසුභ වැඩිය යුතුයි. ව්‍යාපාදය ප්‍රභාණයට මෙමත්‍රිය, චිතර්කය ප්‍රභාණයට ආනාපාන සතිය, අස්මිමානය ප්‍රභාණයට අනිත්‍ය සඤ්ඤාව.

Ud. 37

**130. වැඩිහිටියන්ට
ගරුකිරීම් වැඳීම්
නිසා ලැබෙන අනුසස්**

*වත්තාරො විපාකා
වුද්ධාපවායනෙ.*

දීර්ඝායුෂ,
ශරීරවර්ණය,
සැප,
බල.

ආයු ,
වණ්ණ.
සුඛ,
බල.

වැඩිහිටියන්ට වැඳුම් පිඳුම් කිරීමෙහි අනුසස් හතරක් දක්වේ. දීර්ඝායුෂ ලැබීම, ශරීර වර්ණය ප්‍රසන්න වීම, සැප හා බල ලැබීම යනු එම අනුසස්ය.

*‘අභිවාදන සීලිස්ස - නිච්චං වද්ධාපවායිනො
වත්තාරො ධම්මා වඩ්ඩන්ති - ආයු වණ්ණො සුඛං බලං’*

Dh .109

131. විකෘති / විපල්ලාස,

වත්තාරො විපල්ලාසා

සඤ්ඤා විකෘතිය,
සිතේ,
දෘෂ්ටි,
ආත්ම.

*සඤ්ඤා විපල්ලාස,
චිත්ත,
දිට්ඨි,
අත්ත.*

සඤ්ඤා, චිත්ත, දිට්ඨි හා අත්ත වශයෙන් විපර්යාස ග්‍රහණ හතරක් වෙයි. අනිත්‍ය දේ නිත්‍යයයි ගැනීම, දුක්ඛදායක දේ සුඛ යයි ගැනීම, අනාත්ම දේ ආත්ම වශයෙන් ගැනීම, අසුභ දේ සුභ යැයි ගැනීම සඤ්ඤා, චිත්ත, දිට්ඨි හා අත්ත උපාදාන වලට අදාල ලක්ෂණ වෙති.

A II. 52; Vism .685

132. විධිමත් විනය කර්ම

වත්තාරි කම්මානි,

අපලෝකන කර්මය,
ඤ්ඤි,
දෙවැනි ඤ්ඤිතිය,
හතරවෙනි ඤ්ඤිතිය.

*අපලෝකන,
ඤ්ඤි,
ඤ්ඤිති දුනියා,
ඤ්ඤිති චතුත්ථ.*

විධිමත් විනය කර්ම හතර වර්ගයකි. 'අපලෝකන කර්ම' නම් අවසරය ලබා ගැනීම අවශ්‍ය විනය කර්මය. විධිමත් යෝජනාවක් පමණක් සංඝයා වෙත ඉදිරිපත් කිරීම ඤ්ඤි නම් වෙයි. ඤ්ඤිතිය ඉදිරිපත් කර තවත් එක් වරක් පමණක් කියැවිය යුතු නම් එය ඤ්ඤිතිදුනිය කර්මය වන අතර ඤ්ඤිතිය ඉන්පසු තව තුන්වරක් කියවනු ලැබේ නම් එය ඤ්ඤිති චතුත්ථ කර්ම නම් වෙයි.

Vin II. 88 , 90, V.126

133. විපාක දීම අනුව කර්ම විපාකදාන

වත්කාරි කම්මානි පරියායෙන

බරපතල කර්ම,
මතකයට පැමිණි °,
ආචිණ්ණ °,
දුර්වල °.

ගරුක කම්ම,
ආසන්න °,
ආචිණ්ණ °,
කටන්තා °.

විපාක දෙන කර්මය අනුව කර්ම හතර වැද්දරුම් වෙයි. ගරුක, ආසන්න, ආචින්න, කටන්තා යනු ඒ හතරය. ගරුක කර්ම නම් බරපතල කර්ම ය. ආනන්තරිය කර්ම වැනි බරපතල අකුසල කර්ම හා ධ්‍යාන වැනි ප්‍රබල කුසල කර්ම මේ ආත්මයේදී ම හෝ ඊළඟ ආත්මයේදී විපාක දෙයි. ආනන්තරිය කර්ම නම්, බුදුරදුන්ට ශාරීරික තුවාලයක් සිදු කිරීම, මව මැරීම, පියා මැරීම, රහතුන් වහන්සේ නමක් මැරීම, සංඝභේදය යන පහයි. ගරුක කර්මයක් කර නැත්නම් ඊළඟ ජන්මය සඳහා බලපාන්නේ මරණයට ආසන්නව කළ කර්මය. එසේත් නැතහොත් පුරුදු පුහුණු වූ කර්ම විපාක දෙයි. කටන්තා කර්ම නම් ප්‍රබල නොවන කර්ම ය.

Vism 601, Cpd 144

134. විපාකදීමේ කාලවශයෙන් කර්ම

වත්කාරි කම්මානි විපාක

මෙලොව විපාකදෙන කර්ම,
ඊළඟ ආත්මයේ °,
කවර භවයක හෝ විපාක °,
විපාකනොදී අහෝසිවන °,

දිට්ඨ ධම්මවේදනීය කම්ම,
උපපජ්ජවේදනීය °,
අපරාපරිය °,
අහෝසි °,

විපාක දෙන කාලය වශයෙන් කර්මය සිව් වැද්දරුම් වෙයි. මේ ආත්ම භවයේදීම විපාක දෙන කර්ම දිට්ඨධම්ම වේදනීය වන අතර ඊළඟ ආසන්න භවයේදී විපාක දෙන්නේ උපපජ්ජවේදනීය කර්ම ය. කවර හෝ මතු භවයකදී විපාක දෙන කර්ම අපරාපරිය වේදනීය නමින් ද විපාක දීමට අවස්ථාවක් නොලැබ අහෝසි වන කර්ම අහෝසි කර්ම නමින් ද හඳුන්වනු ලැබේ.

Vism 601, Cpd 144, A III.415

**135. විපාක දෙන ස්ථාන
වශයෙන් කර්ම**

*චන්තාරි කම්මානි
විපාකථිඨාන වසෙන,*

අකුසල්,
කාමාවචර කුසල් ,
රූපාවචර කුසල්,
අරූපාවචර කුසල්.

*අකුසලං,
කාමාවචර කුසලං,
රූපාවචර කුසලං,
අරූපාවචර කුසලං.*

විපාක දෙන ස්ථාන වශයෙන් ද කර්ම වර්ග කරනු ලැබේ. ප්‍රථම ගණයට කාමාවචර භූමි වල විපාක දෙන අකුසල කර්ම ගැනෙන අතර දෙවන ගණයට කාමාවචර භූමිවල විපාක දෙන කුසල කර්ම අයත් වෙයි. රූපාවචර කුසල කර්ම තෙවැන්න වන අතර අරූපාවචර කුසල කර්ම සිව්වැන්න වෙයි.

Cpd .147

136. චීරය

චතුරංග සමන්තාගත චීරය

නම ඉතිරි වේවා,
නහර ඉතිරිවේවා,
අරු ඉතිරිවේවා,
මස් ලේ වියලේවා,

*කාමං නවො අවසුස්සතු,
නහාරු,
අච්ඨී,
මංසඤ්ච ලොහිනං
උපසුස්සතු.*

පදාර්ථ වශයෙන් අංග සතරකින් සමන්විත උත්සාහයයි . ඉහත සඳහන් වන්නේ එම අංග හතරයි. බෝසත්වරුන් බුද්ධත්වය සඳහා චීරයය වඩන පිළිවෙළයි. මේ සඳහා යමක් මනුෂ්‍ය චීරයයෙන් ලබා ගත හැකි නම් “එය ලබා ගෙන මීස නො නවතිමි” යන අධිෂ්ඨානය අත්‍යවශ්‍ය ය.

බ. Dppn .වක්ඛුපාල

*කාමං නවොච නහරුච - අච්ඨී ච අවසුස්සතු
උපසුස්සතු නිස්සෙසං - සරීරෙ මංස ලොහිනං*

J. I. 71, 110, A I.53

137. වෙන්කිරීම

වත්තාරො විසංයොගා

කම්සැපයෙන් නිදහස්වීම
හවබැඳීමෙන් °,
දෘෂ්ටි°,
අවිද්‍යා, °,

කාමයොග විසංයොග,
හවයෝග °,
දිට්ඨියොග °,
අවිජ්ජායොග °,

කාමාස්වාදයෙන් නිදහස් වීම, හවයෙන් නිදහස් වීම, දෘෂ්ටින්නගෙන් නිදහස් වීම, අවිද්‍යාවෙන් නිදහස් වීම යන නිදහස් හතර ලැබෙන්නේ කාමය, හවය, දෘෂ්ටිත් හට ගැනීම, නැති වීම, ආස්වාදය, ආදීනවය, නිස්සරණය යන කරුණු අවබෝධ කර ගැනීමෙනි. අවිද්‍යාවෙන් නිදහස ලැබෙන්නේ ඡඩි විධ ස්පර්ශායතනයන්ගේ හට ගැනීම, නැතිවීම, ආදී වශයෙන් යථා තත්වය අවබෝධ කර ගැනීමෙනි. එවිට අවිද්‍යාව ආශ්‍රය වශයෙන් වත් සීත තුළ නොරැඳී. කෙළසුන් හට ගැනීමට තුඩු දෙන පුනර්භවයට හේතු වන අසන්තෘප්තිදායක, දුකම ඇති කරවන ජාති ජරා හා බැඳුණු පාපයන්ගෙන් මිදුණු හෙයින් ඔහුට 'බන්ධන විමුක්ත' යැයි කියනු ලැබේ.

A II.118. සි.

138. වේද

වත්තාරොවේදා

සාග් වේද,
යජුර්,
සාම,
අඵර්වත්,

ඉරුබ්බේද,
යජුබ්බේද,
සාමවේද,
අතබ්බනවේද,

ප්‍රාග්බෞද්ධ වෛදික ආගමට අයත් ශුද්ධ යැයි සම්මත සාහිත්‍යයේ ප්‍රභේද හතර වූ සාග් වේදය, යජුර් වේදය, සාම වේදය හා අඵර්ව වේදය මින් අදහස් වෙයි. පාලි පොත්වල සඳහන් වන්නේ මුල් වේද තුන පමණි. එහෙත් අඵර්ව වේදයට අයත් මන්ත්‍ර ගැන ද ආඵබ්බන යන වචනයෙන් සඳහන්ව ඇත. එහෙත් එය වේදයක් යැයි දක්වා නැත.

DA I.247, Miln.178

139. වෘක්ෂ / ගස්

වත්තාරො රුක්ඛා

එල වෘක්ෂ අතර එල වෘක්ෂය,
හර වෘක්ෂ අතර එල වෘක්ෂය,
එල වෘක්ෂ අතර හර වෘක්ෂය,
හර වෘක්ෂ අතර හර වෘක්ෂය,

ඵෙග්ගු ඵෙග්ගු පරිවාරො
ඵෙග්ගු සාර පරිවාරො
සාරො ඵෙග්ගු පරිවාරො ,
සාර පරිවාරො සාරො

ඇතැම් ගස් වල හර ඇති අතර සමහර ගස්වල ඇත්තේ එල පමණි. එම ගස්වල පිහිටීම අනුව කෙරෙන වර්ග කිරීමක් එල ගස් පිරිවරු එල ගස්, හර ගස් පිරිවරු එල ගස්, එල ගස් පිරිවරු හර ගස්, හර ගස් පිරිවරු හර ගස් ලෙස දැක්වේ. මෙය උපමාවක් සේ ගත් විට මිනිස් සමාජය පිළිබඳ වර්ගීකරණයක් සේ භාවිත කළ හැක. ඒ මෙසේය එල සහ හර වෘක්ෂ පුද්ගලයන් හතර දෙනෙකුට උපමා කර තිබේ. දුස්සීල වූද පාප ක්‍රියා කරන පුද්ගලයා එවැනිම පුද්ගලයන් පිරිවරා සිටියි. ඔහු එල වෘක්ෂ අතර එලවෘක්ෂ වැනිමය. තවත් පුද්ගලයෙක් දුස්සීල හා පාප ක්‍රියා වලින් යුක්ත පුද්ගලයා සිල්වත් පාප ක්‍රියා නොකරන අය පිරිවරා සිටියි. ඔහු එල වෘක්ෂ සාර හර ගස්වලින් පිරිවරා තිබීම ලෙස දක්වා ඇත. තවත් පුද්ගලයෙක් සිල්වත්ව පාප ක්‍රියා නොකරයි. එහෙත් ඔහුගේ සහවරයෝ දුස්සීල හා පාප ක්‍රියා කරති. මොහු හර වෘක්ෂ එල වෘක්ෂ වලින් වට කර ඇති වෘක්ෂයන්ට සමාන කර තිබේ. සාර ගස් සාරගස් වලින් වටවූ ලෙස පෙන්වන්නේ සිල්වත් පව් නොකරන තැනැත්තන් එබඳුම පිරිවර සිටීම ලෙස සඳහන් වෙයි.

A II.110

140. සතර ධාතු

වතස්සො ධාතුසො

පෘථිවිය / පස්,
ඡලය,
ගිත්දර,
වායු / සුළඟ.

පඨව්ධාතු,
ආපො °,
තෙජො °,
වායො °.

පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, යන සතර රූප ධර්මයන් ගේ මහා භූත ස්වරූපය වශයෙන් දක්වනු ලැබේ. විශුද්ධි මාර්ගය මෙම සතර මහා භූත නිර්වචනය කරන්නේ මෙසේය. " තද ඛව ලක්ෂණ කර ගත් හැමදේම පඨවි හෙවත් පඨවි ධාතුවයි. එකට බැඳීම (ආබන්ධන) හෝ දියාරු බව ලක්ෂණ

කර ගන්නේ ආපෝ ධාතුවයි. රත් කිරීම (පරිපාචනය) ලක්ෂණය කර ගන්නා උණුසුම තේජෝ ධාතුවයි. සවි ගැන්වීම හෝ තහවුරු කිරීම (වින්ඵම්භනය) ලක්ෂණ කර ගන්නේ වායෝ ධාතුවයි. සෑම භෞතික වස්තුවකම මේ හතර ලැබෙන අතර ඒවා පවතින්නේ විවිධ තරම්න්ය. සන වස්තුවල පයවි ධාතුව වැඩිපුර පැවතීම නිදසුනකි.

D III.228, BD 48, A II. 165, Vism 347 පි. සි., 484 පි. සි..

**141. සතරවරන් දෙව්වරු
(මහා රජවරු)**

**වත්තාරො වාතුම්මහා රාජිකා
මහාරාජා**

ධුතරාෂ්ඨ,
වීරුලේභක,
වීරුපක්ෂ.
වෛශ්‍රවණ/ වෙසමුනි

ධතරවිඨ,
වීරුලේභ,
වීරුපක්ඛ,
වෙස්සවන.

චතුර්මහා රාජික නම් වූ දිව්‍ය ලෝකයෙහි වෙසෙන දිව්‍ය රජවරු හතර දෙනෙක් හතරවරම් දෙව්වරු ලෙස හඳුන්වනු ලැබේ. සිව් දෙස පාලනය කරන මේ දෙව්වරුන් ධර්මාරක්ෂක නාමයෙන් මහායාන බුදුසමයෙහි හඳුන්වනු ලැබේ.

එම දෙව්වරු නම්, ධුතරාෂ්ඨ, වීරුලේභක, වීරුපක්ෂ සහ වෛශ්‍රවණ. මේ සිව් දෙනා පිළිවෙලින් නැගෙනහිර, දකුණ, බටහිර, උතුර යන සතර දිසාවන් පාලනය කරති. සෑම පසළොස්වක් දා මනු ලොවට පැමිණ ස්ත්‍රී පුරුෂයන් කරන හොඳ නරක විමසා බලන බව අටුවා කියයි.

DhA II.146, III.96, Dppn. ව. බ.

142. සතුටුවීම / සැප

වත්තාරී සුධානි

සම්පත් හිමිය යන සැපත,
හෝග සම්පත් °,
ණයනැත යන °,
නිවැරදියන °.

අත්ථි සුඛ,
හොග °,
අණන °,
අනවජ්ජ °.

ගෘහස්ථයෙකු විසින් ලැබිය හැකි සැප හතරක් බුදුරදුන් විසින් දක්වා තිබේ. එයින් අත්පීසුබය නම් මට දැනුමින් උපයා ගත් ධනය ඇතැයි සිතීමෙන් ලද හැකි සුවයයි. හෝග සුබය නම්, මවිසින් නුවණින් යුතුව යුතුකම් ඉටු කරමින් දැනුම් ලෙස ධනය පරිභෝග කරනු ලැබෙතැයි සිතීමෙන් ලැබෙන සුවයයි. තමා කිසිවකුට ණය නැති බව දන්නා ගෘහස්ථයාට ඒ බව පසක් වීමෙන් ලැබෙන්නේ අනණ සුවයයි. නිවැරදිව දැනුමෙන් ජීවත් වන ගෘහස්ථයා තම ජීවිතයේ නිරවද්‍යතාව පසක් කරගෙන අනවජ්ජ සුබය ලබයි.

A II.69

143. සතිපට්ඨාන

චිත්තාරො සතිපට්ඨානා

කය පිළිබඳව මෙනෙහි කිරීම,
වේදනාව °,
සිත °,
ධර්මය °.

කායානුපස්සනා,
වේදනා °,
චිත්තානු °,
ධම්මානු °.

සිහිය පිහිටු වීම, සිහිය එළඹවීම යයි පදගතාර්ථ වශයෙන් අර්ථය ලැබේ.

*“පධානට්ඨානන්ති චා පට්ඨානං, සතියා පට්ඨානං සතිපට්ඨානං,
හත්ථීට්ඨාන- අස්සට්ඨානාදීනි විය.”*

සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේදී මෙන්ම තවත් සූත්‍ර රැසකදී බුදුරදුන් විසින් සති පට්ඨාන හතරක් දක්වා තිබේ. ආනාපාන සති, චතු ඉරියා පථ, ද්වන්තිංසාකාර යනාදිය ඇතුළත් වන පරිදි ශරීරය මුල් කරගෙන කරනු ලබන සිහිය පිහිටුවීම කායානුපස්සනා නම්. චිත්තයන්හි ඇති වීම හා නැති වීම පදනම් කර ගත් භාවනාව චිත්තානුපස්සනා වන අතර චිත්ත විෂය වූ ධර්ම පිළිබඳව වඩනු ලබන භාවනාව ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වෙයි. සිත පිරිසිදු කර ගැනීමට හා නිර්වාණය සාක්ෂාත් කර ගැනීමට ඇති ඍජු මාර්ගය සතර සතිපට්ඨානයයි.

MI.56 පි. සි., D II.290, BD .165 පි. සි.

144. සන්වේජනීය ස්ථාන

*චන්තාරි සංවේජනීය
යානානි*

බුදුන් උපන් ස්ථානය,
බුදු වුණ °,
දම්සක් දෙසු, °,
පිරිනිවන්පෑ °.

*ජානට්ඨාන,
අභිසම්බුද්ධට්ඨාන,
ධම්මචක්කපචන්තනට්ඨාන,
පරිනිබ්බානට්ඨාන.*

පරිනිර්වාණයට මඳකට පෙර තම ශ්‍රාවකයන් ඇමතු බුදුරජාණන් වහන්සේ සැදහැවකුන් විසින් දක සංවේග ඉපදිය යුතු ස්ථාන හතරක් අනුදූන වදාළහ. එනම් බෝසතුන් උපත ලද දූතට නේපාලයේ ඇති ලුම්බිණි ය. බුදුබව ලබා ගත් බුද්ධගයාව, දම්සක් පැවත්වූ බරණැස ඉසිපතනය, පිරිනිවන් පෑ වදාළ කුසිනාරාව යි.

A II.120, D II.140

145. සම්පදා

චන්තාරො සම්පදා

ශුද්ධාව,
ශීලය,
ත්‍යාගය,
ප්‍රඥාව.

*සද්ධා සම්පදා,
සීල,
වාග,
පඤ්ඤා.*

මතු දිවියෙහි සුව සෙත පිණිස පවත්නා කරුණු හතරක් ලෙස සද්ධා, සීල, වාග හා පඤ්ඤා යන සම්පදා හතර දක්වේ. සද්ධා නම් බුදුරජුන්ගේ බුද්ධත්වය කෙරේ ඇති විශ්වාසයයි. ශීලය නම් ගෘහස්ථයන් පංචශීලය රැකීමයි. වාග නම් ලෝභකම් දුරලා පරිත්‍යාගශීලීව සිය සම්පත් වෙනත් අය සමග ද බෙදා හදාගෙන භුක්ති විඳීමේ කැමැත්තයි. ධර්මයන් ගේ උප්පාද හා වය ලක්ෂණ පිළිබඳ අවබෝධය වශයෙන් හැඳින්වෙන, දුක් කෙළවර කිරීම සඳහා පවතින ප්‍රඥාව සිව්වන සම්පදාවයි. ගෘහස්ථයෙකුගේ වතුර්විධ සම්පදා වශයෙන් බුදුරජුන් ඉගැන්වූයේ මේ හතරය.

A IV.284

146. සමාධි භාවනා

එකස්සො සමාධි භාවනා

මෙලොව සැප පිණිස
හේතුවන සමාධිය,
ඥාන දර්ශන ප්‍රතිපදාවට
හේතුවන,
ස්මෘති ඇතිවීමට
හේතුවන,
ආශ්‍රවක්ෂයට හේතුවන.

සමාධි භාවනා දිව්‍යධම්ම
සුඛ විහාරාය සංවත්තති,
ඤාණ දස්සන පටිපදාය
සංවත්තති,
සතිසම්පජ්ඣඤාය,
ආසවානංඛයාය සංවත්තති.

සිව් වැදැරුම් සමාධි භාවනා ප්‍රභේද ගත කරනු ලබන්නේ එමගින් ලබන අධිගම අනුවය.

1. දිව්‍යධම්ම සුඛ විහාර හෙවත් මෙලොව සැප පිණිස පවත්නා සමාධි භාවනා ලෙස ප්‍රථම ධ්‍යාන හතර නම් කරනු ලැබේ.
2. ආලෝකය පිළිබඳ සංඥාව අවධානයට යොමු කර ගනිමින් දිවා ආලෝකය දවල් දවස මෙන්ම රාත්‍රී කාලයේද, රාත්‍රී කාලය මෙන් දිවා කාලයේදී විහරණය කරන්නේ නම් එම භාවනාව ඤාණ දර්ශන ප්‍රතිපදාවට හේතුවන සමාධිය ලෙස හැඳින්වේ.
3. භාවනා යෝගියාට සංඥා සහ විතර්ක දැනුවත්ව ඇති වී දැනුවත්ව පැවතී දැනුවත්ව නැති වේ නම් එය සම්පජ්ඣඤා පිණිස පවත්නා සමාධිය සේ නම් කරනු ලැබේ.
4. භාවනා යෝගියා පඤ්චඋපාදානස්කන්ධයෙහි හට ගැනීම හා නැති වීම නිරීක්ෂණය කරමින් භාවනාවේ යෙදේ නම්, එය කෙළෙසුන් (ආශ්‍රව) දුරු කිරීමට හේතුවන සමාධිය සේ නම් කෙරේ.

A II.44, D III.222.

147. සයනය කිරීම

වනයේ සො සෙය්‍යා

ප්‍රේත සයනය,
කාම හෝගි °,
සිංහ °,
නථාගත °.

පෙන සෙය්‍ය,
කාමහෝගි °,
සීහ °,
නථාගත °.

පැරණි ඉන්ද්‍රියයන් මළ මිනි තැන්පත් කළ ආකාරය වන උඩුකුරු විලාසයෙන් නිදා ගැනීම ජේතසෙය්‍යා නම් වෙයි. ප්‍රේතයන් නිදා ගන්නේ ද ඒ අයුරෙන් යැයි විශ්වාසයක් පවතියි. කාමහෝගීන් සැතපෙන්නේ වම් ඇලයෙන් හෙයින් එය කාමහෝගී සෙය්‍යා නම් වේ. සිංහයා නිදා ගන්නේ දකුණු ඇලයෙනි. බුදුරදුන් සැතපෙන්නේ ද සීහ සෙය්‍යාවෙනි. මේ සියල්ල කායික සයනය වන අතර ධ්‍යාන වලට සම වැදී සිටීම නම් වූ ආධ්‍යාත්මික විලාසය තථාගත සෙය්‍යාව ලෙස හඳුන්වා ඇත.

A II.120, D II.140, A II.244

148. සර්පකුල

වත්තාර අභිරාජකුලානි

විරූපාක්ෂ,
ජබ්‍යාපුත්ත,
ඵරාපථ,
කණ්භාගොතමක.

විරූපක්ඛ අභිරාජකුල,
ජබ්‍යාපුත්ත,
ඵරාපථ,
කණ්භාගොතමක.

විනය පිටකයෙහි සර්ප කුල හතරක් දක්වා තිබේ. නම් වශයෙන් විරූපක්ඛ, ජබ්‍යාපුත්ත, ඵරාපථ, කණ්භා ගොතමක වූ එම සතර ගෝත්‍රයේ සර්පයන්ට නිරතුරුවම මෙත් සිත පතුරුවන සේ උපදෙස් දී ඇත. එසේ මෙත් සිත් වඩන අයට සර්පයන් ගෙන් උවදුරු නොවනු ඇත. මෙම මෙත් සිත් වඩන ක්‍රමය බන්ධ පිරිතෙහි දැක්වෙන අතර එය ආරක්ෂක මන්ත්‍රයක් ලෙස පවා ඇතැම්හු භාවිත කරති.

එක් සමායක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවන අනේපිඬු අරමේ වැඩ වසද්දී එක්තරා හික්ෂු නමක් සර්පයෙකු දෂ්ට කිරීමෙන් මිය ගියේය. මේ බව අනෙක් තෙරවරු බුදුන්ට සැල කළහ. මෙහිදී එම හික්ෂු නම අභිරාජ කුල මෙන් සිතින් මෙනෙහි නොකළ නිසා එසේ සිදු විය. එහෙයින් මෙත් සිත් වඩන ලෙස අනුදාන වදාළහ. විරූපාක්ෂ, ඵරාපථ, ජබ්‍යාපුත්ත, කණ්භාගොතම. මගේ මෙන් සිත වඩමි. මෙන් වැඩිය යුතුය. අපා දෙපා සිටි

පා හැම කෙනෙක් ම සුවසේ වෙසෙත්වා යනුවෙන් සිතිය යුතුය.

Vin II.110, A II.72 f

149. සර්පවිස

චන්තාරො ආසිවිසා

දරුණුවිස නැති මදවිස,

ආගන්විසො න සොර විසො,

මදවිස නැති දරුණුවිස,

සොර විසො න ආගන්විසො,

මද වූ ද දරුණු වූ ද විස,

ආගන්විසො ච සොරවිසො ච

මද නො වූ ද දරුණු නො වූ ද විස.

න ආගන්විසො න සොරවිසො ච.

විස ඇති නැති සර්පයන් පිළිබඳ වර්ගීකරණය වතුරවිධව දක්වා ඇත. ඇතැම් සර්පයෝ දරුණු විස නැති මද විස ඇත්තෝය. සමහරු මද විස නැති දරුණු විස ඇත්තෝය. සමහරු දරුණු විස හා මද විස දෙවර්ගයම ඇත්තෝය. සෙස්සෝ විස නැත්තෝය.

මේ විස හතර කුපිත/ කෝපවන පුද්ගලයන් සිව් දෙනෙකුට උපමා වශයෙන් දැක්වෙයි.

1. ආසන විසො න සොර විසො - දරුණු විස නැති ආගත විස ඇති පුද්ගලයා, මොහු නිතර කෝප වෙයි. එහෙත් කෝප දිගුකල් නොපවතියි.
2. සොර විසො න ආගත විසො - තද විස නැති දරුණු විස ඇති මේ පුද්ගලයා නිතර කුපිත නොවෙයි. එහෙත් කෝපය දීර්ඝකාලයක් පවතී.
3. ආගත විසොචසොර විසොච - මදවූ ද දරුණු වූද විසට සමාන කර තිබෙන්නේ ඇතමෙකු නිතර කෝපවන්නාසේම එය බොහෝ කාලයක් පවතිනනිසාය.
4. නආගත විසොච නසොරවිසොච - මද නොවූද සොර නොවූ ද විස මේ පුද්ගලයා නිතර කුපිත නොවෙයි. එසේම කෝපයරඳා පවතින්නේ ද නැත.

A II.110

150. සරණ යෑම

චතුර්ධා සරණාගමනං

ආත්ම පරිත්‍යාගයෙන්
සරණ යෑම,
පරමකොට ි,
ශිෂ්‍යයෙකු ලෙස ි,
දණ්ඩ නමස්කාරයෙන් ි.

ආත්ම සන්තියානන
සරණාගමනං,
තත්පරායන ි,
සිස්සභාවොපගමන ි,
පණිපාන ි.

සරණ යෑමේ ක්‍රම හතරකි. නම ජීවිතය පරිත්‍යාග කිරීම් වශයෙන් සරණ යාම. තමා සරණ යන පුද්ගලයා හෝ දෙය පරම වශයෙන් ගැනීම, තමා ශිෂ්‍යභාවයට පත්වෙමින් සරණ යෑම හා දණ්ඩ නමස්කාරයෙන් (ප්‍රණිපාන කරමින්) සරණ යෑම ඒ හතරය.

AA 108

151. සංඝසොභන ගුණ

*චත්තාරි අංගානි
සංඝසොභන භික්ඛුනො*

ව්‍යක්ත වීම,
විශාරදත්වය,
බහුශ්‍රැත
ධර්මධරවීම,
ධර්මානුකූල වීම.

වියන්තො,
විසාරදො,
බහුස්සුනො
ධම්මධරො,
ධම්මස්ස අනුධම්මචාරි.

සඟ පිරිස හොබවන භික්ෂූන් වහන්සේ නමක් ලක්ෂණ හතරකින් යුක්ත වෙයි. උත්වහන්සේ ව්‍යක්තය. පිරිසක් මැදට ආත්ම විශ්වාසයෙන් එළැඹීමට විශාරද ගුණයෙන් යුක්තය. ධර්මය මනාව අසා-පුරා ඇත. ධර්මයට අනුව යහපත් ජීවිතයක් ගත කරයි.

A II. 8

152. සංවර

වතුයාම සංවරය

සියලු පව් වලින් වැලකීම,
ජලයෙන් පිරිසිදුවීම,
පව් සොදා හැරීම,
පව් නවතා දමීම.

සබ්බවාරිවාරිනො,
සබ්බවාරිසුනො,
සබ්බවාරිඤ්ඤානො,
සබ්බවාරිපුඨො.

බුදුන්ට සමකාලීන වූ නිගණ්ඨ නාටපුත්ත දේශනා කළ දර්ශන යට අයත් අංග හතර මෙහි විස්තරවෙයි.

D I.57

153. සාර / හර

වත්තාරෝ සාරා

සීල,
සමාධි,
ප්‍රඥා,
මිදීම.

සීල සාරො,
සමාධි °,
පඤ්ඤා °,
විමුක්ති °,

සාර යන වචනයේ අරුත 'හරය'යි. හරවත් දේ වශයෙන් ශීලය, සමාධිය, ප්‍රඥාව හා විමුක්තිය මෙසේ දක්වා ඇත. තුනේ වර්ගයේ අංක 138 ද 79ද බලන්න.

A II.141

154. සීල

වතුබ්බිධං සීලං

පිරිහීමට යන ශීලය,
ස්ථිර,
විශේෂ ,
නිර්වේද,

හාන හානිය,
ධීන,
විසෙස,
නිබ්බේද.

සීලය පිළිබඳ ප්‍රභේද හතරක් මෙහි දැක්වෙයි. හාන හානිය හෙවත් පිරිහෙන සීලය ඇත්තා සිල්වතුන් නො දකිමින්, වරද වරද සේ නොදකිමින් වැරදි සිතුවිලි සිතමින් පරිහානියටම යයි. ධීන හෙවත් එකතැන පල්වෙන ශීලය

ඇත්තා තමන් රකින ශීලයෙන් පමණක් තෘප්තව භාවනාවක නොයෙදී ශීලයෙන්ම තෘප්තිමත් වෙයි. විශේෂ ශීලය රකින්නා කිසියම් විශේෂිත අරමුණක් සිතෙහි දරා ගෙන ශීලය රකියයි. නිබ්බේද ශීලය රකින්නා හුදු ශීලය පමණක් ප්‍රමාණවත් යැයි නොසිතන සසරින් මිදීම තම නිෂ්ටාව වශයෙන් ගෙන විදර්ශනය වෙත යොමු වෙයි.

Vism 11, 14,

155. සිල්

වතුබ්බිධං සීලං,

හික්ෂු ශීලය,
හික්ෂුණී °,
සාමණේර °,
ගෘහස්ථ °.

හික්ඛු සීලං,
හික්ඛුනී °,
අනුපසම්පන්න °,
ගහට්ඨී °.

ශීලය වතුර්විධ වන ක්‍රම අතර හික්ෂු-හික්ෂුණී උපාසක උපාසිකා යන සිව් පිරිස බෙදා දැක්වීම ද එකකි. හික්ෂුණීන් වහන්සේලාට පොදු නොවූ හික්ෂුන් වහන්සේලාට ම විශේෂ වූ ශික්ෂා පද පද්ධතිය හික්ෂු ශීලය නමින් ද හික්ෂුණීන් වහන්සේලාට අතිරේක ශික්ෂාසහිතව නිර්දේශිත ශීලය හික්ෂුණී ශීලය වශයෙන් ද වෙන් කළ හැක. සාමණේර හෙවත් අනුපසම්පන්නයනට ද ශීලය පණවා ඇති අතර ගෘහස්ථයන්ට පංච ශීලය නිත්‍ය වශයෙන්ද ද ශීලය විකල්ප වශයෙන් ද නිර්දේශ කර තිබේ.

Vism 14,

156. සිල්

වතුබ්බිධං සීලං

ප්‍රකෘති ශීලය,
ආචාර °,
ධර්මතා °,
පූර්ව හේතුක °.

පකති සීල,
ආචාර °,
ධම්ම °,
පුබ්බහේතුක °.

මෙහිලා ප්‍රකෘති ශීලය ලෙස නම් කරන්නේ උතුරුතුරු දිවයිනේ මිනිසුන්ගේ ස්වභාවික වූ සිල්වත් පැවැත්මය. ආචාර ශීලය නම් විවිධ වංශ, ගෝත්‍ර, නිකාය ආදියෙහි සම්මතව පවත්නා සදාචාර ධර්මය. ධම්මතා ශීලය නම්.

බෝධිසත්ත්ව මාතාව බෝසතුන් කුස පිළිසිඳ ගත් දා පටන් කාම වේතනාදියෙන් තොරව වාසය කිරීම වැනි අවශ්‍යයෙන් ම පවත්නා සාධු ධර්මය. පුබ්බ හේතුක ශීලය නම් බෝසතුන් හා මහා කාශ්‍යප හිමි වැනි උතුම් මහ රහතුන් වහන්සේලා විසින් පූර්ව ජන්මයන්හි පටන් රැක ගෙන අවුත් ඒ හේතුවෙන් ම රක්තා ශීලයයි.

Vism 19,

157. සිව් පිළිසිඹියා / ප්‍රතිසම්භිදා

වතස්සො පටිසම්භිදා

අර්ථ,
ධර්ම,
නිරුක්ති,
ප්‍රතිභාන.

*අත්ථ,
ධම්ම,
නිරුත්ති,
පටිභාන.*

ඇතැම් මහ රහතන් වහන්සේලාට සිව් වැදෑරුම් පටිසම්භිදා හෙවත් ගැඹුරුවූත් විශ්ලේෂණාත්මක වූත් ඥාන විශේෂ තිබිණි. ඒවා අර්ථ ප්‍රතිසම්භිදා, ධර්ම ප්‍රතිසම්භිදා, නිරුක්ති ප්‍රතිසම්භිදා, ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසම්භිදාය. විභංගයෙහි අර්ථ දක්වා ඇති පරිදි පළමුවැන්න අරුත් පිළිබඳවය. දෙවැන්න දහම පිළිබඳවය. තෙවැන්න මුල් දෙකෙහි භාෂාව පිළිබඳවය. සිව්වැන්න මුල් තුන පිළිබඳව වටහා ගන්නා තුවණය.

'අත්ථෙ ඤාණං අත්ථ පටිසම්භිදා, ධම්මෙ ඤාණං ධම්ම පටිසම්භිදා, ධම්ම නිරුත්තාහිලාපෙ ඤාණං නිරුත්ති පටිසම්භිදා, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභාන පටිසම්භිදා'

මේ සිව්පිළිසිඹියා ශෛක්ෂ භූමි අශෛක්ෂ භූමි වශයෙන් දෙකට බෙදෙයි. අග්‍රශ්‍රාවක මහා ශ්‍රාවකයන්වහන්සේලාගේ සිව් පිළිසිඹියා අශෛක්ෂ භූමියට අයත්ය. අනන්ද ථෙර, චිත්තගහපති ආදීන්ගේ සිව් පිළිසිඹියා ශෛක්ෂ භූමියට අයත්ය.

Vbh .297 පි. සි., Vism .485 පි. සි., BD .137 f

158. සිව් පිරිස

වතු පරිසා

හික්ෂු පිරිස,
හික්ෂුණි °,
උපාසක °,
උපාසිකා °.

හික්ඛු පරිසා,
හික්ඛුණි °,
උපාසකා °,
උපාසිකා °.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ගිහි-පැවදි ශ්‍රාවක පිරිස හික්ෂු, හික්ෂුණි, උපාසක, උපාසිකා වශයෙන් සිව් වැදෑරුම්ය. මෙම සිව්වණක් පිරිසෙහි ප්‍රථම පිරිස් දෙක උභතො සංඝයා වශයෙන් ද හැඳින්වේ. බුදුරදුන් විසින්ම හෝ සංඝයා විසින් පැවිදි ජීවිතයට ඇතුළත් කර ගනු ලබන ස්ත්‍රී-පුරුෂයන් ගෙන් සංඝයා සමන්විත වෙයි. තෙරුවන් සරණ ගිය ස්ත්‍රී-පුරුෂයන් ගෙන් උපාසක හා උපාසිකා වශයෙන් හැඳින්වෙන ගිහි පිරිස සමන්විතය.

A II.132, S II.218

159. සිව්සඟරා වත් / සතර සංග්‍රහවස්තු

වත්තාරි සංගහවත්දුන්හි

දානය,
ප්‍රිය වචනය,
අර්ථ වර්යා,
සමානාත්මතාව.

දානං,
පෙය්‍යාවච්චි,
අත්ථවරියා,
සමානන්තනා.

රජදරුවන්, නායකයන්, දෙමාපියන් ආදී පිරිස වෙත බුදුරදුන් විසින් නිර්දේශ කරන ලද සංග්‍රහ කිරීම් ක්‍රම හතරක් දාන, ප්‍රිය වචන, අර්ථ වර්යා සහ සමානාත්මතා වශයෙන් දැක්වෙයි. මෙම සංග්‍රහ මගින් ජනතාවගේ ආදරය, ගෞරවය, පක්ෂපාතීත්වය දිනා ගත හැකිය. දාන යන්නෙන් නිර්ලෝභීව යම් යම් දේ ප්‍රදානය කිරීමද ප්‍රිය වචනයෙන් සුමුදු ප්‍රසන්න කතා බහ ද, අවශ්‍ය පරිදි උපකාර කිරීම අර්ථ වර්යා යන්නෙන් ද, තමා හා සම තත්වයෙහිලා සැලකීම සමානන්තනා යන්නෙන් ද අදහස් වෙයි. ජනතාවට මෙම කරුණු හතරෙන් සංග්‍රහ කරන්නන් අතර හත්ථාලවක කුමරු අග්‍රගණ්‍ය වූ බව බුදුරදුන් විසින් වදාරා තිබේ. මේවා යෙදිය යුත්තේ අවිචාරයෙන් නොව විචක්ෂණ බුද්ධියෙන් යුතුව ස්ථානෝචිතව බවද දක්වා ඇත.

“ දානඤ්ඤි ව පෙය්‍ය වජ්ජඤ්ඤි ව- අත්ථ වරියාව යාඉධි සමානන්තනා ව ධම්මෙසු- නත්ථ නත්ථ යථාරහං ”

A I.26, II.32, IV.219, SnA 23, 240, D III.192

160. සේනා

චතුරංග සෙනා

ඇත්,
අස්,
රිය,
පාබල.

හත්ථී,
අස්ස,
රථ,
පත්තී.

පැරණි භාරතීය රජවරුන්ට සිව් වැදෑරුම් බල සෙනඟක් විය. ඇත්, අස්, රිය, පාබල යනු ඒ සේනා හතරය. බුද්ධපූජා විපාක වශයෙන් මේ සේනා ද ලැබෙන බව සඳහන් වෙයි.

*‘හත්ථී අස්සා රථා පත්තී - සෙනා ච චතුරංගනී
පරිවාරස්සත්තීමං නිව්චං- බුද්ධපූජායිදං ඵලං’*

D II.190, J II.102, 104, Vism .146, Ap I. 244

161. ශ්‍රද්ධා

චතුබ්භිධාසද්ධා

ආගම ශ්‍රද්ධාව,
අධිගම^ඊ,
ඕකප්පන,
ප්‍රසාද.

ආගම සද්ධා,
අධිගම^ඊ,
ඔකප්පන,
පසාද.

මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් ශ්‍රද්ධා හතරක් ඉදිරිපත් කර ඇත. ආගම ශ්‍රද්ධාව- එනම් බෝධිසත්ත්වයන් ගේ අභිනීභාරයේ පටන් එන ශ්‍රද්ධාව ආගම සද්ධා නම්.

අධිගම ශ්‍රද්ධාව :- ආර්ය ශ්‍රාවකයන් ගේ දැනීම හා බැඳුණ ශ්‍රද්ධාව අධිගම සද්ධා නම් වෙයි.

ඕකප්පන ශ්‍රද්ධාව :- තෙරුවන් කෙරෙහි ඇති අවල ශ්‍රද්ධාව. ඕකප්පන ශ්‍රද්ධාව නම් වෙයි.

ප්‍රසාද ශ්‍රද්ධාව, එනම් පැහැදීමක් ඇති කරන ශ්‍රද්ධාව ප්‍රසාද සද්ධා නම්.

මේ ශ්‍රද්ධාව ආකාරවතී සද්ධා, අමුලිකා සද්ධා යනුවෙන් ද සඳහන් වෙයි. ආකාරවතී ශ්‍රද්ධා යනු තේරුම් ගැනීමෙන් ඇතිවන ශ්‍රද්ධාවයි.

අමුලිකා ශ්‍රද්ධාව :- යනු අන්ධ භක්තිය වශයෙන් හැඳින්වෙයි. බුදු දහම මෙය ප්‍රතික්ෂේප කරයි. මජ්ඣිම නිකායේ වංකී සූත්‍රයේ සහ අපණ්ණක සූත්‍රයේ විස්තර වෙයි.

162. ශ්‍රමණ ඵල

වත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි

සෝවාන්,
සකාදාගාමී,
අනාගාමී,
අරහන්.

සොනාපනති,
සකාදාගාමී,
අනාගාමී,
අරහන්ත.

ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය අනුගමනය කරමින් පැවිදි ජීවිත ගත කිරීමෙන් ලබාගත හැකි උතුම් ඵල වශයෙන් සතර මාර්ග සතර ඵල උගන්වා තිබේ. සෝවාන්, සකදාගාමී, අනාගාමී, අරහන් යනුවෙන් හැඳින්වෙන්නේ ඒවාය. බ.හතරේ වර්ගය 44.

D III.227

163. හටගැනීම

වත්තාරි ජායනති

ප්‍රේමය ප්‍රේමයෙන් ඇතිවෙයි,
ප්‍රේමයෙන් ද්වේෂය °,
ද්වේෂයෙන් ප්‍රේමය °,
ද්වේෂයෙන් ද්වේෂය °.

පෙමා පෙමං ජායති,
පෙමා දොසං °,
දොසා පෙමං °,
දොසා දොසං °.

ප්‍රේමයෙන් ප්‍රේමය ඉපදීම, ප්‍රේමයෙන් ද්වේෂය ඉපදීම, ද්වේෂයෙන් ප්‍රේමය ඉපදීම, ද්වේෂයෙන් ද්වේෂය ඉපදීම යන සතර ආකාර හට ගැනීම මෙහි දක්වා තිබේ. එය මෙසේ තේරුම් ගත හැක. යම්කුගේ මිතුරාගේ මිතුරා ද ඔහුගේ මිතුරෙකු බවට පත් වෙයි. මිතුරා ගේ සතුරා තමාගේ ද සතුරා වෙයි. සතුරෙකුගේ මිතුරා තමාගේ මිතුරෙකු විය හැකිය. සතුරාගේ සතුරා තමාගේ ද සතුරෙකු විය හැක. කෙසේ වුවද ධ්‍යාන ලාභියාට මෙවන් මිතුරු- සතුරු තත්වයන් කිසිවක් නොමැත. වෙනො විමුක්ති හා පඤ්ඤා විමුක්ති ලද තැනැත්තා මේ භවයේදී ම මෙබඳු සම්බන්ධතා අතහැර දමයි. ඔහු කිසිවකුට නො ඇලෙයි. කිසිවක් පිළිකුල් නොකරයි. වෙර නොකරයි, ආසාන නොබඳියි. සිත් අවුල් කර නො ගනියි.

A II.213

පහේ වර්ගය.

1. අග්‍ර දීම

පසුදීම අග්‍රගානි

කෙත් සසා,
අග්‍රබීජ-රැස්කළ,
ධාන්‍යාගාර,
පිසු ආහාරයේ ප්‍රථම භාගය.
හෝජන ප්‍රථම භාගය,

බෙන්ත අග්‍රගං,
රාස °,
කොටිය °,
කුම්භි °,
නොජන °.

පස් ආකාරයක උසස් දීම මෙහිදී විස්තර වෙයි. සැවැත් නුවර පසුදීමග දායක නම් බ්‍රාහ්මණයෙක් විසිය. මේ පසුදීමවිධ දාන ඔහු විසින් දෙන ලදී. නව සසා වලින් දෙන දානය බෙත්තග්‍ර නම්. ධාන්‍ය, (බෝග අහුරා ගැනීමෙන්) ගෙට ගෙන අටු කොටු වලට ප්‍රථමයෙන්ම ගෙනෙන ලද බීජ සසා වලින් සකසා දෙන දානය රාසග්‍ර දාන නම් වෙයි. ධාන්‍ය අටු කොටු විවෘත කර මුල්ම දෙයින් දෙනු ලබන දානය කොටියග්‍ර දානයයි. නිවෙසෙහි පිසින ලද බොජුන්/ ආහාර කිසිවකුටත් නොදී පැවිද්දන්ට ප්‍රථමයෙන් දන් දෙයි. එවැනි දාන කුම්භි අග්‍ර දාන නම් වෙයි. දින පතා ආහාර වේලෙන් තමන් අනුභව නොකර, ඉඳුල් නොවූ හෝජනයේ අග්‍ර කොටස සඟුන්ට දීම අපරභාගයේ නම් යාවකාදීන්ට හෝ සතුන්ට දීම හෝජන අග්‍රදාන යනුවෙන් අදහස් කරයි. වර්තමානයේ ගිහි පැවිදි බොහෝ දෙනෙක් තමන්ට වෙන්කළ-බෙදූ ආහාර කොටසින් බත්පිටක් දීම කරති මෙය ප්‍රේතයන්ට දීමක් නොව හෝජන අග්‍රදාන අනුගමනය කිරීමක් වියහැකිය.

SnA 270, DhA IV 98. Dppn ව. බ.

2. අතුගැමේ / ඇමදීමේ අනුසස්

පසුදීම ආනිසංසා සම්ම ජ්ජනියා

තමසින පැහැදීම,
අනුන්ගේ සිත °,
දෙවියන් °,
පින්රැස්කරගැනීම,
දෙව්ලොව ඉපදීම

සකච්චනං පසිදනි,
පරච්චනං,
දෙවතා අත්තමනාහොන්ති,
පසාදිකා සංවත්තනිකං
කම්මං උපචිතානි,
පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං
ලොකං උප්පජ්ජති

ආනිශංස පහක් මලු පෙත්මන් (මලුව හා එයට යන පාර) ඇමදීමෙන් ලැබෙන්නේය. (සම්මජ්ජනියා) තමන්ගේ සිත පිරිසිදුවීම, (සකච්ඡන්තං පසීදනි) ඒ ඇමදීමෙන් මලුපෙත්මන් පිරිසිදු බව දකින්නන්ගේ ද සිත් පිරිසිදු වෙයි. (පරච්ඡන්තං පසීදනි). දෙව් දේවතාවෝ සතුටු වෙති. (දෙවනා අන්තමනා භොනති) පස් වැනි ආනිශංසය නම් මරණින් මතු සුගතියෙහි ඉපදීමයි. (පරම්මරණා සුගතීං සග්ගං ලොකං උප්පජ්ජති.)

Vin V.130, SnA 66, Ap I .378

3. අනාගාමීහු

පඤ්ච අනාගාමීනෝ

අතරදී මියයන්නා,
මැදිවිය ඉක්මගිය,
සංස්කාර නැතිවීම,
සංකාරන් සමඟ නැතිවන්නා,
අකනිටා බඹලොව යන අය.

අන්තරා පරිනිබ්බායී
උපහච්ච °,
අසංඛාර °,
සසංඛාර °,
උද්ධංසොනෝ අකනිට්ඨ
ගාමී °.

අනාගාමී පදගතාර්ථය අනුව නොපැමිණේනා යන අර්ථයයි. න + ආගාමි-අනාගාමී. කාම ලෝකයෙහි නැවත උපතක් නැත යනු එහි අදහසයි. උත්තම ශ්‍රාවක තෙමේ ඕරම් භාගිය සංයෝජන ප්‍රභාණය කර අනාගාමී වීමෙන් පසු නැවත කාම ලෝකයට නොපැමිණෙයි. අනාගාමීහු පස් දෙනෙක් වන්නාහ. ආයුස මධ්‍යය නොඉක්මවා අතර මැද කෙලෙස් පිරිනිවී රහත් වන අනාගාමී ශ්‍රාවකයා අන්තරා පරිනිබ්බායී නම් වෙයි. (අනාගාමීහු ආයුනෝ මජ්ඣං අනතික්කමිත්වා අන්තරාවකිලෙස පරිනිබ්බායී නාම) මධ්‍යම වයසත් ගෙවා පිරිනිවීම උපහච්ච පරිනිබ්බායී නම්.

“මජ්ඣං උපහච්ච අතික්කමිත්වා පන්නෝ උපහච්ච පරිනිබ්බායී නාම).

සංස්කාරයන්ගෙන් වෙන්ව වෙහෙස නොවී සුවසේ පැමිණ නැනැත්තා අසංඛාර පරිනිබ්බායී නම් වෙයි.

“අසංඛාරොන අප්පයොගෙන අකිලමන්නෝ සුබෙන පන්නෝ අසංඛාර පරිනිබ්බායී නාම.”

සංස්කාරයන්ගෙන් යුක්තව වෙහෙසවී දුකසේ පැමිණිය නැනැත්තා සසංඛාර පරිනිබ්බායී නම්. (“සසංඛාරොන සප්පයොගෙන කිලමන්නෝ දුක්ඛෙන පන්නෝ සසංඛාර පරිනිබ්බායී නාම.”)

පිළිවෙලින් ගොස් අකනිට්ඨ ලොකයට ලඟා වී පිරිනිවත් පෑම අකනිට්ඨගාමී නම් වෙයි. “යොහි අච්ඡානෝ පට්ඨාය වන්නාරො දෙවලොකෙ සොධෙත්වා

අකනිවිධං ගන්ත්වා පරිනිබ්බායති. අයං උද්ධංසොන අකනිවිධ ගාමී නාම')

A IV. 14, D III.237, BD 10 DA3. 1030.

4. අනුපිළිවෙල කථා / දේශනා

පඤ්ච ආනුපුබ්බිකථා

දාන කථා
ශීල °,
ස්වර්ග °,
කාමආදීනව °,
අනභරීමේ අනුසස්.

දාන කථා,
සීල °,
සග්ග °,
කාමානං ආදීනවො
නෙක්ඛම්මේ ආනිසංසා

පිළිවෙළ කථා යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ (ආනුපුබ්බි කථා) බුදුරජාණන්ගේ දේශන ක්‍රමයයි. යම් අවස්ථාවක යමෙක් තථාගතයන් ලගට පැමිණ ප්‍රශ්න විචාරා හෝ සාකච්ඡා නිම කළ විට අවශ්‍ය යයි හැඟී ගියේ නම් බුදුහු මේ පිළිවෙළ කථා දෙසති. එනම්, දාන පිළිබඳව, ශීල පිළිබඳව, ස්වර්ගය පිළිබඳව, කාම සම්පත්තියේ ආදීනව එම සැප අනභරීම. මේ කරුණු පැහැදිලි කරන්නාහ. (අනුපට්ඨාටි කථං ආනුපුබ්බි කථා නාම දානන්තරං සීලං...එනෙසං අන්ථානං දීපන කථා) ඉන් පසු අසන්නාගේ සිත මෘදු වී සිත සන්සුන් වීමෙන් පසු ඔහුගේ ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට හේතු වන සිව් සස් දම් දෙසති. (සාමුක්කංසික දෙසනා)

D I. 48, Vin I.15, BD 17,

5. අනුමත ලුණු

පඤ්ච ලොණානි පටිග්ගහෙනබ්බානි

මුහුදු ලුණු,
කලු °,
සහිඳ °,
තැනු °,
රතු °,

සමුද්ද ලොණ,
කාළ °,
සින්දුව °,
උබ්හිඳ °,
බිල °.

ලුණු වර්ග පහක් මෙහි සඳහන්ය. බුද්ධ කාලයේ හික්ෂු හික්ෂුණීන්ට මෙම ලුණු වර්ග පහ ප්‍රයෝජනයට ගතහැකි යයි බුදුහු අනුදාන වදාළහ.

Vin I.202, V.126,

6. අභිඥා

පඤ්ච අභිඤ්ඤා

සාද්ධිවිධ ඥානය
දිව්‍ය කන්,
අන්‍යයන්ගේ සිත් දැනීමේ නුවණ
පෙර ආත්ම දැනීමේ නුවණ
උපදින මියයෑම් දන්නා නුවණ,

ඉද්ධිවිධ,
දිබ්බසොන,
වෙතොපරියාය
පුබ්බේ නිවාසානුස්සති
වුතුපපාන ඤාණ

මෙම සංඛ්‍යා පදයෙන් විස්තර වන්නේ අභිඤ්ඤා පහය. මේ කරුණු ලෞකික අභිඤ්ඤාවන්ට සමානය. හයේ වර්ගයේ බ. අං 15

A III.176, Vism 373, BD 2

7. අමිතභෝගී සිටුවරු

පඤ්ච අමිත භෝගී සෙව්ඨී

ජොතිය,
ජට්ඨ,
මෙණ්ඩක,
පුණ්ණක,
කාකවලිය

ජොතිය,
ජට්ඨ,
මෙණ්ඩක,
පුණ්ණක,
කාකවලිය

බුද්ධ කාලයේ විසූ ප්‍රසිද්ධ සිටුවරු පස් දෙනෙකි. මේ අය අප්‍රමාණ ධන ධාන්‍ය තිබූ ධන කුවේරයෝ වූහ. (අමිත භෝගා) ඉහත සඳහන් වන්නේ සිටුවරු පස් දෙනාය.

DhA I.285, AA.220, Dppn. ව. බ.

8. අවාසික ධර්ම

පඤ්ච අවාසික ධම්මා

සිල්වත්චිම,
දැනඋගත්කම,
යහපත් වචන ඇතිබව,
කථිකත්ත්වය,
ධ්‍යාන ලාභී වීම.

සීලවා,
බහුස්සුතො,
කල්‍යාණවාචා,
ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙතුං
ඤාන ලාභී.

මෙම සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් කියවන්නේ ආවාසික භික්ෂුනමකගේ තිබිය යුතු ගුණාංගයන්ය. අංගුත්තර නිකායේ පස් වැනි නිපාතයේ ආවාසික පිය, සොහන යන සූත්‍ර වල ආවාසික භික්ෂු කෙනෙකුගේ තිබිය යුතු ගුණ ධර්ම පහ බැගින් සඳහන් ව ඇත. යහපත් ආකල්ප වලින් යුක්ත වීම, වත් පිළිවෙත් කිරීම, බහුශ්‍රැත වීම, සුතධර වීම, යොගාවාර වීම, යොගාවචරය ප්‍රිය වීම, කල්‍යාණ වචන ඇති බව, කරන දේ කීම, ප්‍රඥාවන්ත වීම, සිල්වත් වීම. කුඩා වරදෙහි පවා බිය ඇතිකර ආචාර ගෝචර සම්පන්න වීම කපිකත්ත්වය, යනාදිය දක්වා ඇත.

A III.262

9. ආත්ම දමනයට හේතුවන කරුණු

පඤ්ච සංවරචනයා

ශීලය,
සීහිය,
ප්‍රඥාව,
ඉවසීම,
වීරිය.

සීල,
සති,
පඤ්ඤා,
බන්ති,
වීරිය.

උභයාර්ථ සංසිද්ධිය පිණිස ආත්ම දමනය බෙහෙවින් හේතුවෙයි. එම ආත්ම දමනය කර ගැනීමට මෙහි සඳහන් කරුණු අනුගමනය කළ යුතුයි. එම කරුණු පහකි. ඉහත සඳහන් වන්නේ ආත්ම දමනයට / ආත්ම සංවරයට හේතු වන කරුණුය.

1. **ශීල සංවරය**, ප්‍රාතිමෝක්ෂයෙහි කියන ලද ශික්ෂා පද රැකීම ශීල සංවරයයි.
2. **සති සංවරය**, එනම් සිහි නුවණින් යුතුව කල්පනා කාරීව විසීම සති සංවරයයි.
3. **පඤ්ඤා සංවරය**, නම් පඤ්ච ඉන්ද්‍රිය රැක ගැනීමයි.
4. **බන්ති සංවරය**, නම් ඉවසීමයි. සීත උෂ්ණාදිය මැසි මඳුරු උවදුරු ආදිය ඉවසීම මෙයින් අදහස් කරයි.
5. **වීරිය සංවරය**, නම් කාම විතර්ක නොපිළි ගැනීම එවැනි විතර්ක බැහැර කිරීමට ගන්නා උත්සහයයි.

Dhs A .351, UdA .586

10. ආසව / සුරා

පඤ්ච සුරා / ආසව

පිටිවලින් තැනූ සුරා
කැවුම්
බත්වලින් °,
ඇට වර්ග වලින් °,
ඝූ දෙයින් °.

පිටිය °,
පුව °,
මදන °,
කිණ්ණපක්ඛින °,
සම්භාර සංයුත්ත °.

දීඝ නිකාය අට්ඨ කථාවේ සිගාලෝවාද සූත්‍රයේ වර්ණනාව කිරීමේ දී මෙම සුරා/මද්‍ය පානයෙහි ආදීනව විවරණයේ දී මේ සුරා වර්ග පහක් සහ ආසව පහක් ගැන විස්තර එයි. සුරා ඉහත් සඳහන් ද්‍රව්‍ය වලින් තනා ගන්නා අතර ආසව වර්ග (මත්කකරණ) පහ මෙසේ කියයි. එනම්, මල් වලින් තැනූ ආසව (ප්‍රජ්ඵාසව) එල/ ගෙඩි වලින් තනාගත් ආසව (ඵලාසව) පැණි වර්ග වලින් තනාගත් ආසව (මධුආසව) උක් පැණියෙන් තැනූ ආසව (ගුළාසව) මීග්‍රව තැනූ ආසව (සම්භාර සංයුත්තආසව)

Vin IV.110, Vbh 381, J VI.23

11. ආහාර දීමේ අනුසස්

පඤ්ච ධානානි භොජන දානෙන දියමානානි,

දීර්ඝායුෂ,
හැඩරුව,
සැපය,
බලය,
ප්‍රතිභා ඥානය

ආයු,
වණ්ණ,
සුඛි,
බල,
පටිභාන,

ආහාර පාන දෙන පුද්ගලයා කරුණු පහක් දීම සිදු කරයි. එනම් ආයුෂ දෙයි. ඒ දෙන ලද ආහාර අනුභවයෙන් දිවි පැවැත්ම සිදු වන හෙයින් දීර්ඝායුෂ දීම සිදු වෙයි. දෙවැනිව ශාරීරික වර්ණය දීමයි. ආහාර හේතු කොට සිරුර ලස්සන වෙයි. රූප සෝභාව වැඩි වන්නේය. බලය, ශක්තිය ලැබෙන්නේ ආහාර නිසාය. එහෙයින් දන් දීමේදී බලය දීම සිදු වෙයි. ආහාර පාන නොමැති නම් සුවයක් ද නැත. සුවය ලැබෙන්නේ ද ආහාර පාන හේතුවෙන්ය. එහෙයින් එම ආනිශංසය ද දීමෙන් සිදු වෙයි. ජීවත්වන කාලය තුළ ඤාණවත්ත විය යුතුය. මේ ප්‍රඥාව, දැනීම ලැබීම සිදුවීම ආහාර පාන මගින් ඇති වෙයි. එහෙයින් දන් දෙන්නා මගින් ඤාණය දීම ද සිදු වෙයි.

A III.42, BD 138

12. ආහාර වර්ග

පංච භෝජනානි

බත °,
කුම්මාස °,
පිට්ටලින් තැනූ ආහාර °,
මාළ °,
මස් °,

ඔදන °,
කුම්මාසෝ °,
සත්තු °,
මච්ඡ °,
මංස °.

මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයට බොජුන්/ආහාර වර්ග පහක් ඇතුළත් වෙයි. එනම් බත, කුම්මාස, සත්තු, මච්ච, මංස යනුවෙනි. මෙහි බත (ඔදනෝ) ධාන්‍ය වර්ග හතකින් ගත් සහල් (තණ්ඩුල) වලින් පිළිවෙළ කර ගන්නා ආහාරය අදහස් වෙයි.

‘ තත්ථ ඔදනෝ නාම, සාලි, ඒහි, සත්තු, යව, කංගු, වරකො, කුද්දරුසකොති, සත්තන්නං ධඤ්ඤානං, තණ්ඩුලෙහි නිබ්බන්තො ’ (පාචිත්තිය පාලි අට්ඨකථා)

කුම්මාසෝ, මෙයින් අදහස් වන්නේ ඇඹුල් වූ, හීල් වූ ආහාර යන්නයි. මෙය යව හාල්, මුංඇට වලින් පිළිවෙළ කරණ ආහාරයක් වෙයි.

‘ කුම්මාසෝ නාම යවෙහි කත කුම්මාසෝ, මුග්ගාදීහි කත කුම්මාසෝ ’ (පාචිත්තිය පාලි අට්ඨකථා)

කුම්මාස යන්න සිංහලට පෙරලා තිබෙන්නේ ‘ කොමු පිටුවක් ’ යනුවෙනි. (බුද්ධ ජයන්ති ක්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලා: 1-37 පි.)

මජ්ඣිම නිකාය ඉංග්‍රීසි පරිවර්තනයේ කුම්මාස යන්න පරණ තලප, තලප කැටිය (කැඳ) යනුවෙන් සඳහන්ය. (M II. 61, Tr 681 Bhikkhu Bodhi)

‘ තෙන ඛො පන සමයෙන ආයස්මතො රට්ඨපාලස්ස ඤාතිදාසී ආභිදොසිතං කුම්මාසං ජඨචේතුකාමා හොති ... ’

Just then a slavewoman belonging to one of his relatives was about to throw away some old porridge...

පාලි සඥා නාම ශබ්ද කෝෂය කුම්මාස යන්නට ‘ ඇඹුල් වූ කැඳ ’ යන අදහස දෙයි.

...having received four portions of sour gruel... DICTIONARY OF PāLI PROPER NAMES Vol.I P 640

kummāsa (Vedic kulmāṣa) junket usually with odana..PāLI - ENGLISH DICTIONARY (PTS) P 222 .

සත්තු, මෙම ආහාරය පිටිවලින් පිළියෙල කළ දෙයකි. "සත්තු නාම, සාලි වීහි යවෙහි කතං සත්තු . . . දල්හං කොට්ටෙන්වා චුණ්ණංකරොති . . . සත්තු සංගතමෙව ගච්ඡති.

මව්ඡ: මාථ වලින් පිළිවෙල කළ ආහාර.
මංස: මස්, මාංස භෝජනයයි. (කංඛා විතරණී)

Vin IV.176

13. ඇවක්

පඤ්ච ආපත්තියො

පරිපි / පාරාපික
සංසාදිසෙස,
පාවිත්තිය,
පාටිදෙසනීය,
දුක්කට.

පාරාපික,
සංසාදිසෙස,
පාවිත්තිය,
පාටිදෙසනීය
දුක්කටාපත්ති

පරිවාර පාලියෙහි සඳහන් පරිදි හික්ෂු හික්ෂුණින් විසින් රැකිය යුතු ශික්ෂා පද වර්ග පහකි. (පඤ්ච ආපත්තියො/ පඤ්ච ආපත්තකිඛන්ධා) එම ආපත්ති නම් :- පාරාපික, සංසාදිසෙස, පාවිත්තිය, පාටිදෙසනීය, දුක්කට දුබ්භාසිත යනුයි.

Vin V.91, IV.103

14. ඉන්ද්‍රිය

පංච ඉන්ද්‍රියානි

ශ්‍රද්ධා,
චීරියය,
සිහිය,
ඒකාග්‍රතාව,
ප්‍රඥාව

සද්ධා,
චීරිය,
සනි,
සමාධි,
පඤ්ඤා,

මේ ධර්මපද වෙනත් සංඛ්‍යා පද යටතේ ද විස්තර වී ඇත. ශ්‍රද්ධාව/ සැදහැය යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ තෙරුවන් කෙරෙහි භක්තිය, විශ්වාසය, ඇදහීම. මේ ශ්‍රද්ධාවම සද්ධිත්ථිය, ශ්‍රද්ධා බල යනුවෙන් සඳහන් වෙයි. විභංගයේ ('යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො සද්ධිත්ථියං සද්ධා බලං)යනුවෙන් ඇත.ශ්‍රද්ධාව ඇති වන්නේ දුක හේතුවෙනි. (දුක්ඛුපනිස්සයා සද්ධාකුසල ධර්ම කිරීමට අවශ්‍යතම වෙයි. කුසල් වලට නිතර ශ්‍රද්ධාව

බීජයක් වෙයි. (සද්ධා හි කුසලමූලානං බීජං) නිතර දුක් පැතිර ඇති සසර කතරින් එතර වීමට, කෙලෙස් සැඩ පහරින් තරණය වීමට ශුද්ධාව ප්‍රබලවෙයි. (සද්ධාය තරති ඔසං) කෙනෙකුට ඇති උසස් ම ධනය ශුද්ධාවයි. (සද්ධිධි චිත්තං පුරිසස්ස සෙව්ඨං) වීර්ය ඉන්ද්‍රිය යනු උත්සාහයයි. අප්‍රතිහත ධෙර්යය, නොපසුබස්නා උත්සාහයයි. මෙය කායික වීර්ය, මානසික වීර්ය යයි දෙවිධියකි. බ. දෙකේ වර්ගයේ අංක. 106. සිහිය(සනිනද්‍රිය) සිහි කල්පනාවයි.

(යා සති අනුස්සති, පටිස්සති, සරණනා, ධාරණනා, අපිලාපනනා, අසම්මුස්සනනා සති, සනිනද්‍රියං . සති බලං සම්මා සති, සම්බොජ්ඣංගො ඵකායනමග්ගො අයං වුච්චති සති.)

නැවත සිතීම, නැවත නැවත සිතීම, සිහි කිරීම, ධාරණය/ දූරීම, නැවත හෝ අනුකූලව ඉහළට සිතීම මුළා නොවූ සිහිය, සති ඉන්ද්‍රිය, සිහි බලය, යහපත් සිහිය සති සංබොජ්ඣංගය මේ සති නම් වෙයි. සිතේ එකඟබව/ සමාධිය, ප්‍රඥාව, ඤාණය.

සද්ධිනද්‍රියෙන සබ්බං විචිකිච්ඡිතං පජහති
පඤ්ඤිනද්‍රියෙන උදයබ්බයං පස්සති
සමාධිනද්‍රියෙන චිත්තං ඵකොදි කරොති (පෙටකොපදෙස 41)

SI-213 S 11.31, Vbh 123, Nd ¹ 9, DA 42 AA 203, D III.239

15. ඉන්ද්‍රියයන්

පඤ්ච ඉන්ද්‍රියානි

සැප,
දුක,
සොම්නස්,
දොම්නස,
උපේක්ෂාව

සුඛ,
දුක්ඛ,
සොමනස්ස,
දොමනස්ස,
උපෙක්ඛා,

පුද්ගලයෙකු දිවි ගෙවන කාලය තුළ දිවියට ලැබෙන සැප, දුක ආදී ඉන්ද්‍රියන් පහකි. ඉහත සඳහන් පරිදි මානසිකව තමන් කළ දේ අනුව මේ ස්වභාවයන් ලැබෙයි.

බ. විසි දෙකේ වර්ගයේ අංක 1.

D III.239

16. ඉඳුරන්

පඤ්ච ඉන්ද්‍රියානි

ඇස,
කණ,
නාසය,
දිව,
සිරුර.

වක්ඛු ඉන්ද්‍රිය,
සොන °,
සාණ °,
ජීවිහා °,
කාය °.

මෙහි පසිඳුරන් (පඤ්ච ඉන්ද්‍රිය) අදහස් කරයි. රූප, ශබ්ද ආදී ආරම්භණ/ අරමුණු ගන්නාවූ ඉන්ද්‍රිය පහකි. ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය යන ඉඳුරන්ය. මෙම ඉඳුරන් සංවර නොවේ නම් අකුසල් රැස් කර ගනී. ඉන්ද්‍රිය සංවර ශීලයෙන් අදහස් වන්නේ ද මේ ඉඳුරන් පාලනය කිරීමය.

D III.239, D I.70, M I.111 , Cpd 228 , Vism 491

17. උද්ධමභාගීය සංයෝජන

පඤ්ච උද්ධමභාගීයානි සංයෝජනානි

රූපරාගය,
අරූප රාගය,
මානස,
උඩඟුකම (නොසන්සුන්කම),
අවිද්‍යාව.

රූප රාගො,
අරූප රාගො,
මාන,
උද්ධච්ච,
අච්ඡේජා.

උද්ධමභාගීය සංයෝජන මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදය යටතේ සංග්‍රහ වී ඇත. සංයෝජන, පදය ඔරංභාගීය සංයෝජන යටතේ විස්තර කර ඇත. උද්ධංගම යනු, ඉහල, උඩ යන අර්ථයයි. ඉහල ලෝකය හා බැඳුණ සංයෝජන 'උද්ධංගම' සංයෝජන නම්. මෙම සංයෝජනයන් ද නම් වශයෙන් පහකි.

1. රූප ලෝකයේ ඉපදීමට ඇති ආසාව රූප රාගයයි. උද්ධමභාගීය සංයෝජනයකි.
2. උද්ධමභාගීය සංයෝජන වලට අයත් අරූප රාගයනු. අරූප ලෝකයෙහි ඇලුන, ආශක්ත ආශාවයි.
3. උඩඟුකම, උද්ධච්චය එහි තුන්වැන්නයි. උද්ධච්ච යනු සිතෙහි ඇති නො සන්සුන් බවයි. විසිරුණ ස්වභාවය මෙයින් අදහස් කරයි. ඇථ

ගොඩක් මතට ගලක් වැටුනේ නම් එය විසිරී පැතිරී යයි. මෙසේ සිතේ උප සමනය නොවීම, ඇවිස්සී තිබීම උද්ධව වගයෙන් ගැනෙයි.

'නත්ඵකතමං උද්ධවිවං? යං චිත්තස්ස උද්ධවිවං අවුපසමො වෙනසො චික්ඛෙපො හත්තත්තං චිත්තස්ස ඉදං වුච්චති උද්ධවිවං'

- 4. මාන, තමා උසස් යැයි සිතීම මානයයි. කුලය, ධනය ආදී හේතු කොට ඇති කර ගන්නා වූ උඩඟු සිතුවිල්ලයි.

'සෙය්‍යො හමස්මීති මානො සද්දෙසො හමස්මීති මානො, හිනො හමස්මීති මානො යො එව රූපො මානො, මඤ්ඤානා මඤ්ඤානත්තං උන්නති. උන්නාමො ධජො සම්පග්ගානො කෙතුකමයතා චිත්තස්ස ඉදං වුච්චති මාන සංයොජනං'

- 5. අවිජ්ජා සංයොජනය නම්, නොදැනීම, මෝහය යන්නයි. චතුරාර්ය සත්‍ය පිළිබඳ නොදැනීමයි. අවිද්‍යාව අකුසල ඇති වීමට හේතු වෙයි. සියලු කෙලෙස් මල අතර අවිද්‍යාව තදම කෙලෙස් මලය වෙයි. *'නනො මලා මල තරං අවිජ්ජා පරමං මලං'* මේ සියලු සංයොජන නැති කිරීමෙන් රහත් ඵලයට පත් වන්නේය.

D III.234, A V.17, S I.61 Dh 243, Dhs 204

18. උපක්කිලෙස

පඤ්ච උපක්කිලෙසා

කම්සූප විදීමේ කැමැත්ත,
අනුන් නැසෙත්වායී යන අදහස,
කුසිතබව,
උඩඟුබව,(කුකුස)
සැකය.

කාමච්ඡන්ද,
ව්‍යාපාද,
ඵන මිද්ධ
කුක්කුච්ච
ච්චිකිච්ඡා,

විස්තර සඳහා පහේ වර්ගයේ බ. අං 60

A III.16

19. උපත් ලබන ස්ථාන

පඤ්ච ගතියෝ

අපාය/නිරය
තිරිසන්/තිරච්ඡාන,
ප්‍රේතයෝනි,
මනුස්ස, දේව.

නිරයෝ,
තිරච්ඡානයෝනි,
පෙත්තිවිසයෝ
මනුස්ස, දේව

ඒ ඒ සත්වයන් මියගොස් උපදින ස්ථාන කවරේද යනු මෙහි කියවේ. තමන් කරුණ ලද කුසල් අකුසල් අනුව උපත ලැබෙයි. අකුශල කෙළේනම් නිරයේ උපදින්නේය.

1. නිරය, නපුරැවු ද දුක්දෙන්නාවු ලෝකය නිරය, අපාය, දුගතිය ආදී නම්වලින් හැඳින්වෙයි. ජාලරෝරුව, ධුමරෝරුව යයි නිරය දෙකකි. බ. දෙකේ වර්ගයේ අං. 3. පාපාකාරීභූ නිරයේ උපදිති. පින් හේතුවෙන් සුගතියේ ද පවි හේතුවෙන් නිරයේ ද උපදිති. (නිරයං පාපකම්මන්තා පුඤ්ඤකම්මා ච සුග්ගතිං)
2. තිරිසන් යෝනිවල උපත ලබති. මිනිස් ගුණධර්මවලට විරුද්ධ ගති ගුණ ඇති සතුන්ගේ ලෝකයයි. (නිරයං ගච්ඡතිති නිරච්ඡාන)
3. ප්‍රේත ලෝක පෙත්තිවිසය නම් වෙයි. ප්‍රේත භාවයට ගිය අය පෙත්තිවිසය නම්.
4. මිනිස් ලොව මනුස්සවිසය නම් වෙයි. උසස් මනසක්, උසස් සිතුවිලි ඇතිහෙයින් මෙනම් විය. මනුෂ්‍ය ආත්මයක උපත ලැබීම මෙයින් අදහස් කරයි. මිනිස් ආත්ම ලැබීම ඉතා දුෂ්කරය. (දුල්ලහඤ්ච මනුස්සන්තං)
5. දෙවිලොව උපත ලැබීම දේව ගතියයි. සැපසම්පත්තිවලින් යුක්ත ලෝක වෙයි. දිව්‍ය ලෝක හයක් ගැන විස්තර සඳහන් වෙයි.

D III.234, A IV.459, Ma 2, 30.

20. උපාදාන ස්ඛන්ධ

පඤ්ච උපාදානස්ඛන්ධා

රූප උපාදාන ස්කන්ධය,
වේදනා °,
සංඥා °,
සංස්කාර °,
විඥාන °,

රූපුපාදානස්ඛන්ධ,
වේදනුපාදාන °,
සඤ්ඤා °,
සංඛාර °,
විඤ්ඤානුපාදාන °,

උපාදානය යනු දැඩිව ගැනීමයි. පඤ්චස්කන්ධ හේතු කොට තෘෂ්ණාව ඇති වෙයි. ඒ හේතු කොට දැඩිව ගැනීම සිදු වෙයි. එය පස් ආකාර වෙයි. (පඤ්ච උපාදානක්කන්ධා) බ. පහේවර්ගයේ අං 104

D III.233 , M I. 299 පි. සි.

21. උපාසකයෙකු විසින් නොකළ යුතු වෙළඳාම්

පඤ්ච වානිජා උපාසකෙන අකරණියා,

ආවුධ,
සතුන්,
මස්,
මත්උව්‍ය,
විෂ වර්ග.

*සන්ථ,
සන්ත,
මංස,
මජ්ජ,
විස.*

ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයෙහි යහපත් කර්මාන්ත යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ නිවැරදි ජීවන ක්‍රමයයි. බෞද්ධ උපාසකයෙකු විසින් එය අනුගමනය කරයි නම් ඔහු විසින් සතුන් වෙළඳාම, ආවුධ වෙළඳාම, මාංස, මත්පැන්, වසවිස යන පස් ආකාර වෙළඳාම් නොකළ යුතුයි.

A III.209

22. උපසම්පදා නොකළයුතු අය

පඤ්ච පුග්ගලා න උපසම්පාදෙනබ්බා

වයස් සම්පූර්ණ නොවූ,
අංග හීනවූ අය,
වස්තු විපත් වූවෝ,
කරණවූක්කටකෝ,
අසම්පූර්ණ අය.

*අද්ධාන හීනෝ,
අංග හීනෝ,
වත්ථු විපත්තෝ,
කරණවූක්කටකෝ,
අපරිපූරෝ.*

උපසම්පදාර්ථ නොවන අය පස් දෙනෙකි. බුදුන් ධර්මාන කාලයේ බොහෝ දෙනෙක් පැවිදි උපසම්පදා ලබා ගත්හ. උපාලි කුමාරයා ඇතුළු සත්තරසවග්ගිය (දහ හත් දෙනෙකුගෙන් යුතු කණ්ඩායමකි.) කුඩා කාලයේ ම උපසම්පදා වූහ. මේ අය අලුයම අවදිව ආහාර පාන ඉල්ලා හඬ නැගූහ. මේ හේතුව නිසා විසි වයස් නොවූ අය උපසම්පන්න නොකළ යුතු යි බුදුහු නියෝග කළහ. අද්ධානහීනෝ යනු විසි වයස් සම්පූර්ණ නොවූ පුද්ගලයාය.

අංග හිතො අත්පා සිද්ධි ආදියට භාජනය වූ අය උපසම්පදා ශීලය ලැබීමට සුදුසු නොවෙති.

වත්පු විපත්තො යන්නට පරිවාර භාළි අට්ඨ කථාව කියන්නේ පණ්ඩකො, තිරච්ඡාන ගත උභතොධාඤ්ජනක යන අය උපසම්පදා කළ නොහැක යනුයි. කරණඬුක්කටකො යනු නපුරු දෙය කළ දරුණු කර්ම කළ පුද්ගලයෝ වෙති. මේ ආත්මයේ දීම එවැනි කර්ම සිදු කොට අභව්‍ය බවට පත් වූ අය මේ නමින් හැඳින්වෙති.

අපරිපුරො, හික්ෂු නමකට අවශ්‍ය පා සිවුරු සම්පූර්ණ නොවූ කෙනාද උපසම්පදාර්භ නොවෙයි.

Vin IV.129, V.117

23. ඔරම්භාගිය සංයෝජන,

පඤ්ච ඔරම්භාගියානි සංයෝජනානි

ස්වකීය ආත්ම දෘෂ්ටිය,
සැකය,
වැරදි ව්‍යවහර බැඳීම,
කම්සැප,
ව්‍යාපාදය.

සක්කාය දිට්ඨි,
විචිකිච්ඡා,
සීලබ්බතපරාමාස,
කාමරාග,
ව්‍යාපාදය.

සංයෝජන: පදගතාර්ථ වශයෙන් මෙහි අර්ථය තදින් බැඳ තබයි. (සසරෙහි) යොදයි යනුයි. සත්වයා සසර බැඳ තබන කරුණු සංයෝජන නම් වෙයි. (සංයෝජයන්ති, බන්ධන්ති, සංයෝජනානි) ඔරං භාගිය සංයෝජන: ඔරං + භාග + ඉය = ඔරංභාගිය. ඔරං යනු කාම ලෝකයයි. එයට පරියාපන්න වූ, ප්‍රත්‍ය වූ එහි බැඳ තබන්නා වූ කරුණු ඔරංභාගිය සංයෝජන නම්. පහත ලොකය හා බැඳෙන සංයෝජන යන්න එයින් අදහස් කරයි. එම ඔරම්භාගිය සංයෝජන මෙසේය.

1. ආත්මයක් ඇත යන විශ්වාසය (සක්කාය දිට්ඨි). ආර්ය මාර්ගය නොදන්නා පෘථග්ජනයා (පුහුදුන්) රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන පඤ්චස්කන්ධය ආත්ම වශයෙන් සලකා එය සදාකාලිකය, අවිනස්වරය, වෙනස් නොවේය යනුවෙන් ගන්නාවූ ආත්ම දෘෂ්ටිය සක්කාය දිට්ඨි යන්නෙහි අදහසයි. රූප ආදී මේ එකක් එකක් බැලීම ද මෙයට ඇතුලත්ය.
2. ඔරම්භාගිය දෙවන සංයෝජනය වන්නේ සැකයයි. (විචිකිච්ඡා). සාංඛාව, තීරණයක් ගත නොහැකිව සැලෙන ගතිය, සැක කිරීම මෙහිදී අදහස් කරයි. බුදුරජාණන්වහන්සේ සැක කිරීම (බුද්ධෙ කංඛති) එවැනි

කෙනෙක් සිටියේ ද? තථාගත දසවිධකාය බල, දස විධ ඤාණ බල තිබුණේද? නව අරහාදී බුදුගුණ සත්‍යයද? යනුවෙන් සැක කිරීම විවිකිච්ඡාවයි. මෙසේ ධර්මය, සංඝයා, ශික්ෂාපද, අතීතය, අනාගතය, අතීත අනාගත දෙකම, පටිච්ච සමුප්පත්ත ධර්ම යන කරුණු කෙරෙහි සැක කිරීම මේ විවිකිච්ඡා යන්නෙන් අදහස් වෙයි.

- 3. සීලබ්බත පරාමාස තුන් වැනි ඔරම්භාගිය සංයෝජනයයි. බුදු දහමින් බැහැර සාවද්‍ය තේරුණික නොවුණ වුත, ශීල රැකීම සීලබ්බත පරාමාස නම් වෙයි.
- 4. සිව්වැනි ඔරම්භාගිය සංයෝජනය නම් කාම සැපයෙහි ඇල්මය (කාමරාග). මෙයින් අදහස් වන්නේ ඇස ආදී පසිඳුරන් පිනවීමට ඇති ආශාවයි.
- 5. ඔරම්භාගිය සංයෝජනයන්හි පස්වැනි වන්නේ ව්‍යාපාදයයි, පටිඝයයි. අන්‍යයන් කෙරෙහි ජනිත කර ගන්නා වෛරය, ක්‍රෝධය මෙයින් අදහස් කරයි. මෙහි ප්‍රථම සංයෝජන තුන සෝවාන් වීමේදී නැති වෙයි. තතර සහ පහ දුබලවී / සෙලවීම සකදා ගාමීවෙයි. සියල්ල (පහව) නැතිවීම අනාගාමී වීමෙන් සිදුවෙයි.

D III.234, A I.232, II.3,Dhs 182, It A 2.169.

24. ඖෂධ,

පඤ්ච හෙසජ්ජානි

ගිතෙල්,
වෙඬරු (බටර්)
තෙල්,
ඒපැණි,
මල් වලින් ගත් පැණි

සප්පි,
නව්නිත,
තෙල,
මදු,
චාණිත.

මෙහි සංග්‍රහ වන්නේ ඖෂධ වර්ග පහකි. ගිතෙල් ආදී පහ හික්ෂු හික්ෂුණීන්ට අනුදාන ඇත.

DhA I.5 D1.201, Vin 1.58

25. කකුට භාණ්ඩ

වල් විදුනාව,
නළල්පට,
සේසත,
කඩුව,
පාදපාදුකය.(පාවහන්)

පඤ්ච කකුටභණ්ඩානි

වාලවිජනි,
උණහීස,
ජන්ත,
බග්ග,
පාදපාදුක.

රාජ භාණ්ඩ පස්වර්ගයකි. අතීතයේ භාරතීය රජවරුන්ට හිමි වූ රාජභාණ්ඩ පහ මෙහි සඳහන් වෙයි. එනම් වල්විදුනාව, උන්හීසය, කඩුව, සේසත (ජත්‍රය), පාවහන්.

J V.264

26. කල් ඇතිව දැනගත නොහැකි කරුණු

ජීවිතය,
රෝග,
කාලය,
සිරුර බහාලන තැන,
උපත.

පඤ්ච අනිමිත්තා

ජීවිතං,
ව්‍යාධි,
කාල,
දෙහනික්බෙපන,
ගනි.

ජීව ලෝකයෙහි මෙය මෙසේ සිදුවේ යයි ස්ථිරව කිව නොහැකි කරුණු පහක් ඇත. (පඤ්ච අනිමිත්තා න ඤායරෙ)

1. ජීවිතය, මෙතෙක් කල් තිබිය යුතුයි. අසවල් කාලය තෙක් පවතියයි නිගමන වශයෙන් ජීවිතය ගැන කිව නොහැකිය. ඇතැම්විටක පිළිසිඳගත් විගස මියයයි. පිළිසිඳ මාසෙන් දෙකෙන් මියයයි. බිහිවීමේදී මියයයි. දහරවියේදී ද මැදි, මහලු වියේදී මියයෑම සිදුවෙයි. මෙසේහෙයින් ස්ථිර වශයෙන් කිව නොහැකි දෙයකි.
2. අසවල් රෝගයෙන් මොහු මියයයි කියා නිශ්චිතව ප්‍රකාශ කළ නොහැකි වෙයි. අටඅනුවක් රෝගවලින් කිනම් රෝගයක් වැළඳේ ද යනු අනිමිත්ත වෙයි.
3. මරණය, උපන්නාවූවහුට මරණය ඒකාන්තයෙන් සිදුවන බව නියත වූයේ නමුත් කිනම් අවස්ථාවක මරණය සිදුවේ යයි නිගමන රහිත වේ.
4. මොහුගේ මෘත දේහය කිනම් තැනක දූවෙයි ද? වලලා ද? යන්න ද එසේම කිව නොහැකිය.

5. ගති නම් මිය යන්නා උපදින තැනයි. මෙය අඥානය. දෙව්ලොවින් මුතුව මිනිස් ලොව උපත ලැබිය හැකිවෙයි. තිරිසන්, ප්‍රේත, අසුර ආදී තැනක උපත ලැබේ යයි ස්ථිර වශයෙන් දැන නොගත හැකිය.

ජීවිතං ව්‍යාධි කාලෝච - දෙහනික්බෙපනං ගති
පඤ්චෙ නෙ ජීව ලොකස්මිං - අනිමිත්තා න ඤායරෙ.

Vism 236.

27. කර්මස්ථාන

තව පඤ්චක කම්මට්ඨානං

හිසකෙස්,
ගාරීරික රෝම,
නිය,
දත්,
හම / වර්ම

කෙසා,
ලොමා,
නබා
දන්තා,
තවො

යමෙක් පැවිදි වීමට කැමති නම් ඔහු සංඝයාට සැලකිලිමෙන් පසු උපාධ්‍යාය තෙර විසින් ඔහුට මේ කම්මට්ඨානය දී පැවිදි කරයි. මෙය තවපඤ්චක කම්මට්ඨාන/ තවපඤ්චක පබ්බජ්ජා යනුවෙන් හැඳින්වෙයි. එහි අර්ථය වර්මය/ හම පස්වැනි කොට ඇති කර්මස්ථානය යනුයි. කෙසා, ලොමා, නබා, දන්තා, තවො, මෙය අනුලෝම පටිලෝම(මුල සිට අගට, අග සිට මුලට) වශයෙන් කියවා පැවිදි භාවය ලබා දෙයි. පැවිදි කිරීමේ විධි කීපයක් ම තිබුණි. මුලින් ම 'නීති සරණාගමනෙහි පබ්බජ්ජා උපසම්පදා' තෙරුවන් සරණ යෑමෙන් දෙන ලද පැවිදි උපසම්පදාවයි. මෙය වර්ධනය වීමෙන් වර්තමානයේ ථෙරවාදීහු මේ තව පඤ්චකය දීමෙන් පැවිදි කරති.

J.I.116, DhA I.243

28. කල්‍යාණ / රූපිරි

පඤ්ච කල්‍යාණානි

හිසකෙස්,
මාංස,
දත්,
වර්ම,
වයස

කෙස කල්‍යාණ,
මංස,
දන්ත °,
වම්ම °,
වයො °,

කලාශාණ රුසිරි පහකි. (පඤ්ච කලාශාණි) භාරතීය සමාජයේ කාන්තාවකට තිබිය යුතු හෝ කාන්තාව රුසිරිමත් වීමට අවශ්‍ය අංග වශයෙන් මේ කරුණු පහ දක්වා ඇත.

DI.241, JI.394

29. කාන්තාර

පඤ්ච කන්තාරානි

සොරුන් වසන කාන්තාරය,
ව්‍යාල °,
ජලරහිත °,
යක්ෂ අධිගෘහිත °,
ආහාර හිඟ °,

වොරකන්තාර,
වාල °,
නිරුදක °,
අමනුස්ස, °,
අප්පහක්ඛ °,

ගමන් කිරීමට අපහසු ප්‍රදේශ කාන්තාර නමින් හැඳින්වෙයි. කාන්තාර වර්ග පහකි. සොරුන්ගෙන් ගැවසී ගත් මාර්ග/ කාන්තාර වෙර් කාන්තාර නම්. සිංහ ආදී සතුන් ඇති කාන්තාර වාල කාන්තාර යන්නෙන් විස්තර වෙයි. නිරුදක කාන්තාර යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ නෑමට හෝ පානයට වතුර නැති ප්‍රදේශයයි. යක්ෂ ආදී අමනුෂ්‍ය අධිගෘහිතව ඇති මාර්ග/ කාන්තාර අමනුෂ්‍ය කාන්තාර නම්. එල මුල්, අල, ආදී ආහාර පිණිස ගත හැකිදෙයක් නැති ප්‍රදේශ අප්පහක්ඛ කාන්තාර නම්.

J I.99, 106, SA .324

30. කාල දාන

පඤ්ච කාල දානානි

ආගන්තුකයන්ට දීම,
ගමන් යන්නන්ට °,
ගිලනුන්ට °,
දුර්ගික්ෂයේ දී °,
නවසසානවඵල °.

ආගන්තුක දාන,
ගමික °,
ගිලාන °,
දුර්ගික්ඛ °,
නවසස්සනවඵල °,

සුදුසු කාලයේ දෙන දාන වර්ග පහක් මේ සංඛ්‍යාධර්ම පදය යටතේ සංග්‍රහ කොට තිබේ. පඤ්ච කාල දානානි; කාල නම් සුදුසු වූ කාලයයි. එවැනි අවස්ථාවක දෙන දානයන්ය. (කාල දානනි, යුන්ත දානානි, පන්ත දානානි, අනුවච්චික දානානි.)

විහාරස්ථානයට ආගන්තුකව පැමිණි භික්ෂු භික්ෂුණීන්ට දෙන දානය ආගන්තුක දාන නම් වෙයි. වෙනත් ගමකට විහාරස්ථානයකට, නගරයක් බලා පිටත්වූවන්ට දෙන දානය ගමික දානය නමින් ව්‍යවහාර වෙයි. ගිලාන දාන නම් රෝගී වූ අයට දෙන දානයයි. ආහාර හිඟ දුර්භික්ෂ සමයෙහි දෙන දාන දුබ්භික්ඛ දානය වෙයි. අලුත්ම, නව සසා, එල වලින් දෙන දානය නවසස්ස නවඑල දානය නම්.

A III.41, AA. 49

31. කැඳ වැළඳීමේ ආනිශංස

පඤ්ච ආනිසංසා යාගුයා

කුසගිනි නැතිවීම,
පිපාසය නැතිවීම,
වාතරෝග සමනය
අතුනුබහං පිරිසිදුවීම
ආහාර දිරවීම

බුදුං පටිහන්ති,
පිපාසංපටිවිනෙති,
වාතං අනුලොමෙති
වත්ථිං සොධෙති
ආමාවාසං පාචෙති

ආනිශංස පහක් කැඳ වැළඳීමෙන් ලැබෙන බව මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදය යටතේ විස්තර වෙයි. (පඤ්ච ආනිසංසා යාගුයා) කුසගිනි නැති වීම, පිපාසය සංසිදුවීම, වාත බාධා නැසීම, වස්ති මාර්ග (අතුනු බහන්) පිරිසිදු වීම හා ආහාර දිරවීම යන ආනිශංස කැඳ වැළඳීමෙන් ලැබේ.

A III.250

32. කුල පුත්‍රයන් මහන බමුණන්ට කළ යුතු යුතුකම්

*පඤ්චභි ධානෙහි
කුලපුත්තේන සමණ
බ්‍රාහ්මණා පච්චු
පට්ඨානඛිඛා*

මෙත්‍රීසහගත කාය කර්මයෙන්
වචනයෙන්,
සිතින්,
පිළිගැනීමෙන්,
ආහාරපාන දීමෙන්.

මේන්නෙන කාය කම්මෙන,
වචී °,
මනෝ °,
අනාවට ද්වාරතාය,
ආමිස අනුප්පාදානෙන.

දායක කාරාකාරීන් විසින් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ට කළයුතු සංග්‍රහ / උපකාර පහකි. මේ කරුණු ඉටුවේ නම් දායක කාරකයන්ගේ චරිතය යහපත් වෙයි.

D III.191

33. කෙළතොලු බවේ ආදීනව,

පඤ්ච ආදීනවා
බහුභාණීස්ස පුග්ගලෙ

බොරුකීම,
කේලම්කීම
නපුරු වචන කීම,
හිස් වචන කීම
අපායේ ඉපදීම

මුසාහණනි,
පිසුනා,
ඵරුසා,
සම්ඵජ්ජලාපා,
පරම්මරණා නිරයං
උජ්ජජ්ජනි

බහුභාණී යනු බොහෝ සේ කථා කිරීමයි. දොඩමලු, වාචාල යනු පර්යාය වචනයයි. බොහෝ සේ කතා කරන්නාගෙන් ඉහත සඳහන් වැරදි සිදුවන්නේය. බොරු කීම/ මුසා බිණීම නිතැතින්ම සිදු වෙයි. නිෂ්ඵල වචන කියවෙයි. එහෙයින් එයින් වැළකිය යුතුය. සත්‍යය අත්හල මුසාවාදී පුද්ගලයාට කළ නොහැකි පවක් නැත.

‘එකං ධම්මං අතීතස්ස - මුසාවාදීස්ස ජන්තුනො
විනිණ්ණ පරලොකස්ස - නත්ථී පාපං අකාරියං’

A III. 254 Dh 176

34. කෝලාහල

පඤ්ච විධං කොලාහලං

කල්ප කෝලාහල,
චක්‍රවර්ති °,
බුද්ධ °,
මංගල °,
මොනෙය්‍ය °.

කල්පකොලාහල,
චක්කවත්ති °,
බුද්ධ °,
මංගල °,
මොනෙය්‍ය °.

පඤ්ච විධ - පස් ආකාර කෝලාහල පිළිබඳව බුද්දක පාඨ අට්ඨකථාවේ විස්තර එයි.

1. කල්ප කෝලාහලය. කාමාවචර ලෝකයේ දෙව්වරු කෙස් විහිදා කලුදු පිසදමමින් වර්ණවත් වස්තුවුවද පිළිවෙලකට නොඇඳ මිනිසුන් සොයමින් මෙසේ හඬනැගූහ. වර්ෂ සතසහස්‍රයකට පසු කල්ප විනාශයක් වෙයි. මේ ලෝකය විනාශ වන්නේය. මහා

සාගරය වියළී යන්නේය, මේ මහා පෘථුවිය ද මහාමේරු පර්වතය ද විනාශ වන්නේය, බඹලොව ද විනාශයට පත්වන්නේය. මෙත් සිත් වඩවී, කරුණා, මුදිතා, උපේක්ෂා වඩවී. මවුපියන්ට උපස්ථාන කරවී. වැඩිහිටියන්ට ගරු සත්කාර කරවී. මගක් පාසා ගමන් කරමින් කියති. මෙය කල්ප කෝලාහලයයි.

2. කාමාවචර දෙව්වරු මනුෂ්‍ය මාර්ගයන්හි හැසිරෙමින් මීට වර්ෂ සතසහසුයකට පසු වක්‍රවර්ති රජෙක් පහළ වන්නේය. යනුවෙන් හඬ නගා කියාති මේ වක්කවත්ති කෝලාහලයයි.
3. සුද්ධාවාස දෙව්වරු උසස් වස්ත්‍රවලින් සැරසී ප්‍රීති සොම්නසින් යුක්තව බුදු ගුණවාදීව වර්ෂ දහසක් ගෙවීමෙන් බුදු කෙනෙක් පහළ වන්නේය යයි කියමින් මනුෂ්‍ය පථයෙහි හැසිරෙමින් කියති මේ බුද්ධ කෝලාහලයයි.
4. සුද්ධාවාස දෙව්වරුම වර්ෂ දොළහකට පසු සම්මාසම්බුදුරජාණන් වහන්සේ මංගල කරුණු දෙසතියි හඬ නගා මිනිසුන්ට කියති. මේ මංගල කෝලාහලයයි.
5. සුද්ධාවාස දෙව්වරුම වසර හතක් ගතවීමෙන් පසු එක්තරා හික්ෂු නාමක භාග්‍යවතුන් වෙතට පැමිණ මොනෙය්‍ය පටිපදාව විචාරන්නේ යයි හඬනගා කියති මෙය මොනෙය්‍ය කෝලාහලයයි. (මොනෙය්‍ය පටිපදා නම් මුනි වුනයයි. යහපත් චරිතයයි. කාය මොනෙය්‍ය, වචී මොනෙය්‍ය සලකා බලනු. බ. හයේ වර්ගයේ අං 33

KhA 120,

35. ගිලනුන්ට උපස්ථාන කරන්නා තුල තිබිය යුතු ගුණාංග

*පඤ්චහි අංගෙහි
සමන්නාගතො අලං
ගිලානං උපට්ඨාතුං*

බෙහෙත් වර්ග පිළිබඳ
මනාව දැනීම,
සප්පාය අසප්පාය දෙය
තේරුම් ගැනීම,
ලාභ ආසාවෙන් තොරව
මෙන් සිතින් යුක්ත වීම,

*පටිබලො හොති හෙසජ්ජං
සංවිධාතුං,
සප්පාය අසප්පායං ජානාති,*

මලමුත්‍ර කෙළ සොටු පිළිකුල්
නොසිතා ඉවත් කිරීම,

*මෙන්න චිත්තො ගිලානං
උපට්ඨති නො
ආමිසන්ථාරා,
අපේගුච්ඡො හොති
උච්චාරං වා පස්සාවං වා
බෙලං වාවන්නං වා
නීහරිතුං පටිබලො හොති*

දැහැමි කථාවෙන් සැනසීම.

ධම්මියාකථාය
සන්දස්සෙතුං.

ගිලනුන්ට උපස්ථාන කරන්නා තුළ මේ ගුණාංග තිබිය යුතු වෙයි. මේ කරුණුවලින් යුතුව උවටැන් කිරීමේදී රෝගියා සුවය සැනසීම ලබාගන්නේය. ගිලනුන්ට උපස්ථානය උසස් ගුණ ධර්මයෙකි. විනය පිටකයට අනුව එක්තරා හික්කුණියක් රෝගාතුරව සිටි නමුත් අනෙක් හික්කුණිහු උවටැන් නොකළහ. එහිලා එසේ සිටියොත් ඇවතට පත්වෙයි. උවටැන් කළ යුතුයි. බුදුහු පැනවූහ. පුතිගත්තතිස්ස තෙරුන්ට බුදුහු උපස්ථාන කළහ. යමෙක් ගිලනාට උපස්ථාන කරන්නේ නම් ඒ බුදුන්ට කරන උපස්ථානය හා සමානය.(යො හික්ඛවෙ මං උපට්ඨහෙය්‍ය සො ගිලානස්ස උපට්ඨහෙය්‍ය)

Vim I. 302 A III. 142, Dha I. 319.

**36. ගිලනුන්ට උපස්ථාන කිරීමට
නුසුදුසු පුද්ගලය සතු අංග**

පඤ්චහි අංගෙහි
සමන්තාගතො නාලං
ගිලානං උපට්ඨාතුං

බෙහෙත් වර්ග සංවිධානය
නොදැනීම,
සප්පාය අසප්පාය දෙය
නොදැනීම,
ලාභ ප්‍රයෝජන සලකා මෙන්
සිතීන් තොරව උවටැන් කිරීම,
මලමුත්‍ර කෙළ සොටු පිළිකල්
කොට ඉවත නොදැමීම,

නපට්ඨලො හොති
හෙසජ්ජං සංවිධාතුං,
සප්පායං අසප්පායං
නජානාති,
නො මෙන්ත චිත්තො...

දැහැමි කතා කියා රෝගියා
සතුටු කළ නොහැකි වීම.

ජෙගුච්ඡො හොති
උච්චාරංවා පස්සාවංවා
වන්තං වා ඛෙලං වා නිහරිතුං
නපට්ඨලො හොති ධම්මියා
කථාය සන්දස්සෙතුං

මේ සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් විස්තර වන්නේ උපස්ථායකු තුළ මේ අංග තිබේ නම් ඔහු රෝගීන්ට, ගිලනුන්ට උවටැන් කිරීමට සුදුසු නොවෙයි. රෝගියා අසාධ්‍ය බවට පත්වෙයි.

A III. 142

37. ගුරුවරුන්ගේ යුතුකම්

පඤ්චහි ධානෙහි ආචාරියා
අත්තෙවාසීං අනුකම්පති

ශිල්ප දීම,
මනාව හික්මවීම,
සියල්ල උගැන්වීම,

මිතුරන්ට හඳුන්වාදීම,

ආරක්ෂාව සැලසීම.

සුසංවිහිතංවිනෙන්ති,
සුග්ගහිතං ගභාපෙන්ති,
සබ්බසිල්පසුතං
සමසික්ඛායිනො භවන්ති,
මිත්තාමච්චේසු
පරියාදෙන්ති,
දිසාසු පරිට්ඨානං
කරොන්ති.

ගුරුවරයෙකුගෙන් ශිෂ්‍යයන්ට ඉටු විය යුතු කරුණු පහ මෙහි සඳහන් වෙයි.
ශිෂ්‍යයා සමාජයට වැඩදායී ලෙස පුහුණු කළයුතු වෙයි.

D III.189

38. ගෞරව

පඤ්ච ගෞරස

මිඳු වූ කිරි,
වෙඬරු,
මෝරු,
කිරි,
ගිතෙල්.

දඬි,
නවනීන,
තක්ක,
බීරං
සජ්ජි

බෞද්ධ හික්ෂුණින් සඳහා බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මෙහි සඳහන් පඤ්ච
ගෞරව අනුමත කර ඇත.

Vin I.244

39. වෛද්‍යා කරන්තාතුල
තිබ්බිය යුතු ගුණ,

පඤ්ච ධම්මේ අජ්ඣන්තං
උපට්ඨපෙත්වා වෛදකෙන
පරොචොදෙනඛබ්බො

සුදුසු කාලය වියයුතුයි

සිදුවන දෙයින් වෛද්‍යා කිරීම

කාලෙන වක්ඛාමි නො
අකාලෙන,
භූතෙන වක්ඛාමි නො
අභූතෙන

ඵරුෂ නොවිය යුතුයි
අර්ථය පිණිස,
මෙත් සිතින් වියයුතුයි

සණ්භෙන වක්ඛාමී
ඵරුසෙන,
අත්ථ සංභිනෙන නො
අනත්ථසංභිනෙන
මෙත්ත චිත්තෙන න
දොසන්තරෙණ

යම් කිසි භික්ෂු නමක් තවත් භික්ෂු නමකට චෝදනා කරන්නේ නම් චෝදනා කරන්නා කරුණු පහක් මත සිට චෝදනා කළ යුතුයි. අවසානයේ, ආසන ශාලාව, බොජුන් හල යන තැන් වල චෝදනා නොකළ යුතුයි. දිවා කාලයේ සුදුසු අවස්ථාවක ආයුෂ්මතුන්ට යමක් කියන්නට කැමති යයි කියා චෝදනා කළ යුතුයි. සත්‍ය දෙයින් චෝදනා කළ යුතුයි. අසත්‍ය යෙන් නොකළ යුතුයි. (භුතෙන වක්ඛාමී නො අභුතෙන) පිරිසිදු, මාදු ලෙස විය යුතුයි - ඵරුෂ නොවිය යුතුයි. (සණ්භෙන නො ඵරුසාය) යහපතක් වෙත අයහපතක් නොවන දෙයක් විය යුතුයි. (අත්ථ සංභිනෙන නො අනත්ථ සංභිනෙන) ද්වේෂයෙන් තොරව මෙහි සහගත සිතින් කළ යුතුයි. (මෙත්තෙන චිත්තෙන නො දොසන්තරෙන)

D III.236, A III.196

40. ඡදන / වහල සෙවිලිකිරීම,

පඤ්ච ඡදනානි

ගඬොල්,
ගල්,
බදාම,
තණ,
කොළ.

ඉට්ඨි,
සීලා,
සුධා,
තිණ,
පණණි.

බුදුන් ධරමාන කල්හි බිම්බිසාර රජතමා භික්ෂු සංඝයා උදෙසා ආරාමයක් තනන්නට අදහස් කළේය. මේ අවස්ථාවේ භික්ෂුන් වහන්සේලා තථාගතයන් වහන්සේට මේ බව සැළ කළහ. එහිදී මේ වහල වර්ග (ඡදන) අනුදැන වදාළහ.

Vin II.154

41. තෙරුවන් සරණ යෑමේ ක්‍රම

පඤ්ච ආකාරසරණගමනා

දිවි ඇති තෙක්,
ශිෂ්‍යයෙකු ලෙස,
ප්‍රණීපාත / පිතිපා
ආත්ම සන්තිර්යතන,
උපක්ලෙෂ නැතිකිරීම
පිණිස

තප්පරායන
සිස්සභාවොපගමන,
පණීපාත
අත්තසන්තියාගතන
උපක්කිලෙස සමුච්ඡේදන

සරණ යනු පිහිටවීම යන අදහස දෙයි. තෙරුවන් සරණ යෑම ක්‍රම පහකින් කළ හැකිය. ඒ මෙසේය, කෙසේදයත්,

තත්පරායන සරණාගමනය :- දිවිහිමියෙන් තෙරුවන් සරණ යෑමයි. මේ මට ඇති පිහිටයි, මේ උසස්ම සරණ යයි යනුවෙන් තෙරුවන් සරණ යෑමයි. ප්‍රථම ගිහි උපාසකයෝ වූ තපස්සු හල්ලුක දෙදෙනාගේ සරණ යෑම මෙන්ය. සිස්සභාවොපගමනසරණාගමන : - ශිෂ්‍යයෙකු ලෙස සරණ යෑමයි. මහාකස්සප ආදිහු තෙරුවන් සරණ යෑම මෙනි. අද පටන් බුදුන් මගේ ආචාර්ය වෙයි. මම උන්වහන්සේගේ ශිෂ්‍යයා වෙමි යනුවෙන් සරණ යෑම මෙහිලා අදහස් වෙයි.

පණීපාත සරණාගමනය :- වැද වැටී නමස්කාර කරගෙන කරන්තාවූ සරණාගමනයයි. බ්‍රහ්මායුමෙන් සරණ යෑම ප්‍රණීපාත සරණාගමනය නම්.

අත්තසන්තියාගතන :- අද පටන් ආත්ම පරිත්‍යාගයෙන් තෙරුවන් සරණ යමි යනුවෙන් කරන්තාවූ සරණාගමනය මෙයින් විස්තර වෙයි.

උපක්කිලෙස සමුච්ඡේදන සරණාගමනය :- අරිය පුත්‍රගලයන් මෙන් කෙලෙස් සිදලමින් ගන්නා සරණාගමනයයි.

Khpa 3. පි.සි

42. කෙල් වර්ග

පඤ්ච තෙලානි

තලතෙල්,
අබ,
මී,
එඬරු,
සත්ව

තිලතෙල,
සාසප,
මධුක,
එරණ්ඩක,
වාසී,

ඉන්දියාවේ පුරාණ කාලයේ කෙල් වර්ග පහක් පාවිච්චි කර ඇති බව පෙළට හා අටුවාවලට අනුව පෙනෙයි. මෙහි එම කෙල් වර්ග සඳහන් වෙයි.

Vin V.129, MA II.344

43. තුර්‍ය / සංගීත

පඤ්චංගික තුරියා භාණ්ඩ

ආතත,
චිතත,
චිතතාතත,
සණ,
සුසිරි.

ආතත,
චිතත,
චිතතාත
සණ,
සුසිරි.

භාරතයේ පැරණි කාලයේ භාවිත කළ සංගීත භාණ්ඩ මේ නම් වලින් කියවෙයි. කවර නම් වාද්‍ය භාණ්ඩ දැයි තේරුම් ගැනීම අපහසුය. බෙර, උඩැක්කි, බටනලා යන ක්‍රමයට විය හැකිය. එකැස් බෙර (ආතත) දෙපැත්ත හමින් වැසු බෙරය. (චිතත) සම්පූර්ණ සමින් වැසු බෙරය (චිතතාතත), අත්තාලම / කෙතාලම (සණ) බටනලාව (සුසිරි)

‘ආතත චිතත චිතතාතත සුසිරි ගත
යන මේ පසඟ තුරු යයි පවසනා දන’

VvA. 37, MA II.300

44. දන්දීමේ ආනිශංස

පඤ්ච ආනිසංසා දානෙ

බොහෝ දෙනාට ප්‍රියවීම,
සත්පුරුෂ ආශ්‍රය,
කීර්තිය පැතිරීම,
ගිහි ධර්ම නොකැඩීම,
දෙව් ලොව ඉපදීම.

බහුතො තස්සපියොහොන්ති,
සත්පුරිසා හජන්ති,
කලොණො කින්නිසද්දො
අහුග්ගච්ඡන්ති,
ගිහි ධම්මා අනපෙනා
හොන්ති,
පරම්මරණා සුගතීං
උප්පජ්ජන්ති

දන් දීමෙන් (දීමෙන්) ආනිශංස පහක් ලැබේ. (පඤ්ච ආනිසංසා දානෙ) පළමු වැන්න නම්, දන් දෙන පුද්ගලයා බොහෝ දෙනාට ප්‍රිය වීම. (දදං පියො හොන්ති) දෙවැනි ආනිශංසය නම්, යහපත්, සත්පුරුෂ ආශ්‍රය ලැබීම. (සත්පුරිසො හජන්ති) තුන්වැනිව අසවල් පුද්ගලයා දන් දෙන්නෙකි මසුරු නැත්තෙකි ආදී ගුණ පැතිර යන්නේය. (කලොණ කින්නි සද්දො

අඛණ්ඩවීජනි) හතර වැනියට එන ආනිශංසය නම් ගිහි ධර්ම නොකැඩීමය. (ගිහිධර්මා අනපෙතා) මෙයින් අදහස් වන්නේ ගිහි පුද්ගලයකු විසින් කළ යුතු යුතුකමක් දන් දීම. ඒ ගුණධර්මය දන් දීම මගින් ආරක්ෂා වෙයි. අවසන් වශයෙන් සදහන් වන ආනිශංසය නම් මිය යෑමෙන් පසු සුගති පරායන වීමයි. (පරමමරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උප්පජ්ජති.)

A III.41

45. දරු වන්ගේ යුතුකම්

පඤ්චහි ධානෙහි පුත්තෙන මාතා පිතරො පච්චුපට්ඨිතබ්බා

ආහාරපාන සැපයීම,
දෙමව්පියන්ගේ කටයුතු කිරීම,
කුලවංශය රැකීම,
දායාදය භාරගැනීම,
පින් අනුමෝදන් කිරීම,

හතෙත නෙසං භට්ඨස්සාමි කිච්චං නෙසං කර්ස්සාමි කුලවංසං ධ්වපෙස්සාමි දායජ්ජං පටිපාදෙස්සාමි පෙනානං කාලකතානං දක්ඛිණං අනුපදෙස්සාමි

මෙහිදී දුදරුවන් විසින් දෙමාපියනට ඉටුවිය යුතු කරුණු පහ මෙහි සදහන් වෙයි. මේ යුතුකම් ඉටුවේ නම් මහලුවියට පත් දෙමාපියන්ගෙන් ආශීර්වාදය ලැබෙයි.

D III.189

46. දැහැටි වැළඳීමේ ආනිශංස

පඤ්ච ආනිසංසා දන්තකට්ඨස්ස බාදනෙ

ඇස් පිරිසිදුවීම,
මුඛදුර්ගන්ධ නැතිවීම,
රස විදීමේ මාර්ග පිරිසිදුවීම,
පින් සෙම්වලින් බාධානොවීම,
කුසගිනි ඇති වීම

චක්ඛුස්සං , මුඛං න දුග්ගන්ධංගොති රසාහරන්තියොවිසුජ්ඣති, පින්තංසෙම්භං හන්තං න පරියොනද්ධන්ති, හන්තං අස්ස ජාදෙති

මේ සංඛ්‍යා පදයෙන් දැහැටි වැළඳීමේ ආනිශංස පහක් සදහන් වෙයි. එනම්, ඇස් පිරිසිදු වීම, ඇසට ඇති වන රෝග දුරු කර දෘෂ්ටිය වැඩි කර දෙන්නේය. දැහැටි වැළඳීම නිසා මුඛ දුර්ගන්ධය නැති කරයි. මුඛය- කට

පිරිසිදු භාවය ලබා දෙයි. රස විඳ ගැනීමේ නහර පිරිසිදු වෙයි. ආහර පාන වර්ග අනුභවයේදී එහි රස දැනීමේ හැකියාව ලබා දෙයි. පිත සහ සෙම වලින් ඇති වන බාධා රෝග සමනය කරයි. දත් පිරිසිදු වීම නිසා කුස ගිනි ද ඇති කරයි. දහැටි වැළඳීම ඇත අතීතයේ පටන් මුඛය පිරිසිදුව තබා ගැනීමට අනුගමනය කළ සිරිතක් බව පාලි සාහිත්‍යයේ සඳහන් වන්නේය. එවකට මේ සඳහා බෙහෙත් පැලෑටි වල මුල් හෝ බෙහෙත් පැලෑටි දඹු-කෝටු යොදාගෙන ඇත. බුරුණුන්වහන්සේ සත්සතිය නිමකළ අවස්ථාවේ සක් දෙවියන් විසින් නාගලතා දැහටි පිදු බව බුද්ධවංසපට්ඨ කථාව කියයි.

A III.250, BvA 9

47. දීමනා / බලි

පඤ්ච බලි

ඤාතීන්ට,
ආගන්තුකයන්ට,
මියගිය අයට,
රාජ්‍ය භාගය,
දෙවියන්ට.

ඤාතිබලි,
අතිථි,
පුබ්බපෙන,
රාජ,
දෙවතා.

බලි යන්නෙන් අදහස් වන්නේ දීමය. යමෙකුට යම් කිසි දෙයක් දීමේ වේතනා වෙන් පරිත්‍යාග කිරීමයි. බදු ගෙවීම ද බලි දීමට අයත්ය. යමෙක් දැනේ මහන්සියෙන් හරි හම්බ කර ගන්නා දෙයින් පරිත්‍යාග කිරීම. දීම හා වර්ග පහක් මෙහි සඳහන්ය. ඤාතීන් ට දීම ඤාති බලි නම්. ආගන්තුකව පැමිණියන්ට දීම අතිථි බලි නම්. මිය ගිය අය වෙනුවෙන් ඔවුන් සිහි කර දෙන දීමනා පුබ්බ පෙන බලි යන්නෙන් අදහස් කරන අතර රජයට බදු වශයෙන් දෙන රාජ්‍ය භාගය රාජ බලි නම් වෙයි. දෙවි දේවතාවන් උදෙසා කරන විවිධ පුදපූජා දේවතා බලි යන්නෙහි අදහසයි.

A II.68, III.45 , IV.19

48. දීර්ඝායුෂ ගෙනදෙන හේතු

පඤ්ච ධම්මා ආයුස්ස

සප්පායලෙස ක්‍රියාකිරීම,
සප්පාය දැනීම,
පරිණත භෞජනය,
සීලවත්ත වීම,
යහපත් මිතුරෝ

සප්පායකාරී හොති,
සප්පාය මන්නං ජානාති,
පරිණතභෞජී හොති,
සීලවා,
කල්‍යාණ මිත්තො

සෞඛ්‍යය, දීර්ඝායුෂ වර්ධනයට හේතුවන කරුණු පහක් මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් විස්තර වෙයි. සුදුසු දෙය කිරීම (සජ්ජායකාරීභාවය) සුදුසු/සජ්ජාය දෙය වුව ද පමණ දැන කළ යුතුයි. (සජ්ජායෙ මත්තං ජානාති). අනුභව කරණ ආහාර පැසුණ, ඉදුණ හෝජන විය යුතුයි. (පරිණතභෝජ භොති) තව ද සිල්වත් වීම, යහපත් මිතුරු ඇසුර යන මේ කරුණු අනුගමනය කිරීම දීර්ඝායුෂ වර්ධනයට හේතු වෙයි.

A III.145

49. දේවදත්ත ඉල්ලු කරුණු

*පඤ්ච වත්ථුනි
දේවදත්තෙන යාවිතානි*

හික්ෂුන් වහන්සේලා දිවි ඇති තෙක් ආරණ්‍යවල විසිය යුතුයි, පිණ්ඩපාතයෙන් විසිය යුතුයි, පංසුකුල විවරම දැරිය යුතුයි, රුක්මුල්වල විසිය යුතුයි, නිර්මාංස විය යුතුයි.

*හික්ඛුයාවජීවං ආරඤ්ඤිකා අස්සු,
පිණ්ඩපාතිකා අස්සු,
පංසුකුලිකා අස්සු,
රුක්ඛමුලිකා අස්සු,
මච්ඡ මංසං න ඛාදෙය්‍ය.*

දේවදත්ත තෙර විසින් ඉල්ලනලද ඉල්වීම්පහ මෙහි සඳහන් වෙයි. දේවදත්ත පිළිබඳ තොරතුරු පෙළෙහි මෙන්ම අටුවාවලද දක්නට ඇත. දේවදත්ත තථාගතයන් ඝාතනය කිරීමට දුනුවායන් මෙහෙයවීය. තවද නාලාගිරි මෙහෙයවීම, ගිජුකුළුපව්වේ සිට ගල් පෙරලීම කෙළේය. මේ නොහොඹිනා ක්‍රියා කළ බව විනය පිටකයේ එයි. මේ කරුණු හේතුකොට ඔහු ලාභ සත්කාරවලින් පිරි ගියේය. දේවදත්තේ ප්‍රධාන අනුග්‍රාහක වූ අජාතසත්තු අමනාප වූයේය. මේනිසා වෙනත් මාර්ග සොයන්නට පටන්ගත්තේය. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මේ පඤ්චවස්තු තථාගතයන්ගෙන් ඉල්ලා සිටියේය. කෝකාලික, කටමෝරකතිස්ස, කණ්ඩදේවියපුත්ත, සහ සමුද්දත්ත යන තෙරවරුන්ගේ සහාය ලබා බුදුන් වෙතට ගොස් මේ ඉල්ලීම් පහ සියලුම හික්ෂුන් වහන්සේලාට පනවන ලෙස අයැද සිටියේය. එනම්

1. හික්ෂුන් වහන්සේලා දිවි ඇතිතෙක් ආරණ්‍යවාසී විය යුතුයි. (*හික්ඛු යාවජීවං ආරඤ්ඤිකා අස්සු*)
2. හික්ෂුන් වහන්සේලා දිවි ඇතිතෙක් පිඩු සිගා දිවි ගෙවිය යුතුයි. (*හික්ඛු යාවජීවං පිණ්ඩපාතිකා අස්සු*)
3. හික්ෂුන් වහන්සේලා දිවි ඇති තෙක් පංසුකුල විවර දැරිය යුතුයි. (*හික්ඛු යාවජීවං පංසුකුලිකා අස්සු*)
4. හික්ෂුන් වහන්සේ දිවි ඇතිතෙක් රුක්මුල් සෙනසුන්හි විසිය යුතුයි.

(හික්ඛු යාවජ්වං රුක්ඛමුලිකා අස්සු)

5. හික්ඛුන් වහන්සේලා දිවි ඇතිතෙක් මස්මාළු අනුභව නොකළ යුතුයි. (හික්ඛු යාවජ්වං මච්ඡ මංසං න ඛාදෙය්‍ය)

දෙව්දත් තෙරගේ මේ අයැදීම් පිළිනොගත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉදින් යම් හික්ඛුන් වහන්සේ නමක් කැමති නම් එසේ විය හැකිය. (යො ඉච්ඡති සො ආරුක්ඛකො භොතු) යයි වදාළහ.

ව. බ. හතරේ වර්ගයේ නිසභතර, තුනේ වර්ගයේ ත්‍රිකෝටි පාරිශුද්ධිමාංස.

DhA I.112 , 122, Dppn, Vm II.188, IV. 65.

50. දේව දුතයෝ

පංච දේව දුතා,

දරුවෙක්, වයස්ගතවුවෙක්,
ආබාධිතයෙක්,
වධයට පත් වුවෙක්,
මළ කෙනෙක්

දාරකො, ජිණ්ණො,
ව්‍යාධිකො,
වජ්ඣු පත්තො,
මන,

මෙහිදී දේවදුතයන් පස් දෙනෙකු පිළිබඳව විස්තර වෙයි. මිනිස් ලොව වෙසෙන පස්දෙනෙකු ගේ විස්තර මෙහි පැහැදිලි කරයි. ඒ අනුව සිතා තමන්ද යහමගට යොමු විය යුතුයි. මළ මුත්‍රා වලින් ගැවසුන බිලිදා පළමු දුතයාය. එවැනි ස්වභාවයට තමන් ද පත් වන බව මෙතෙහි කළ යුතුයි. දෙවැනිව වයස් ගත ජීර්ණ පුද්ගලයෙක්ය. ශරීර බල හීනව කෙස් සුදු වී හම රැලි වැටී දත් වැටී කුඳු ගැසුණ මහල්ලා දැක මේ ස්වභාවයට පත් වන බව සිතිය යුතුය. එසේ සිතන්නේ නම් අකුසල වැරදි කිරීමට පෙළඹෙන්නේ¹ නැත. තුන්වැනි රෝගියා දඬුවමට පත් වැරදි කරු, මෘත දේහ/ මළ මිනිය මේ දේව දුතයන් ද මෙසේය. මජ්ඣිම නිකායේ දේව දුත සූත්‍රය බලන්න.

M III.179,

51. දෙසනාගාමී ඇවැත්

*පඤ්චදෙසනාගාමී
ආපත්තියො*

ථුල්ලච්චය,
පාවිත්තිය,
පාවිදේසනිය,
දුක්කට,
දුබ්භාසිත.

ථුල්ලච්චය,
පාවිත්තිය,
පාවිදෙසනිය,
දුක්කට,
දුබ්භාසිත.

ඇවැත් දෙසීමෙන් පිරිසිදු භාවයට පත් විය හැකි ඇවැත් මෙහි සඳහන්ය.

V in II.3, 87, V 187

52. දුර්ලභ කරුණු

පඤ්ච දුර්ලභ ධර්මා

දීර්ඝායුෂ,
ශරීර වර්ණය,
සැපය,
යසස,
දෙව්ලොව උපත.

ආයු,
වණ්ණ,
සුඛ,
යසො,
සග්ග.

ප්‍රීති සහගත ජීවිතයකට අතිශයින් අවශ්‍යවන්නාවූ කරුණු නම් දීර්ඝායුස, ශාරීරික වර්ණය, සැපය, යසස් කීර්තිය යන කරුණු වෙයි. මෙම කරුණු පහ සහ ස්වර්ග සම්පත්තිය දුර්ලභ කරුණු ලෙස දක්වා ඇත. මේ කරුණු යාවනයෙන් ලැබිය නොහැකිය. පටිපදාවෙන් ලැබේ. අභිවාදනාදී අපවායන ක්‍රියාවන් කරන්නාට එහි ප්‍රතිඵල වශයෙන් මේ කියන අනුසස් ලැබෙයි. දන් දෙන්නාට ද හිමිවෙයි.

අභිවාදනසීලිස්ස - නිව්චං වද්ධාපවායිනො
වන්නාරො ධර්මා වඩ්ඪන්ති - ආයු වණ්ණො සුඛං බලං

A III.47, Dh 109.

53. දුසිල් බවේ ආදීනව

පංච ආදීනවා සීල
විපත්තියා

හොඟ සම්පත් පරිහානිය
අගුණ පැතිරීයෑම
අවිසාරදව හැසිරීම,
සිහිමුළාවී මියයෑම
අපායේ ඉපදීම

මහනිං
හොගක්ඛන්ධංනිගච්ඡති
පාපකො කිත්තිසද්දො
අබ්භුග්ගච්ඡති,
අවිසාරදො උපසංකමති
මංකුභුනො,
සම්මුල්හො කාලංකරොති,
පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං
නිරයං උප්පජ්ජති

මෙම සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් විස්තර වන්නේ දුස්සීල විමෙන් ලැබෙන ආදීනව පහකි. ඔහු සිල්වතෙක් නොවේ. ශීලාචාර ගති නැත්තෙකි. යනුවෙන් අපකීර්තිය ඇති වෙයි. සිල් රැකීම නිසා ලැබෙන උසස් ආනිශංස වලට ප්‍රති විරුද්ධ විපාක ආදීනව මෙහිදී කියවෙයි. ව.බ. පහේ වර්ගයේ සිල්වත් බවේ අනුසස්.

D III.236

54. ධන

පඤ්ච ධනානි

ඉද්ධා ධනය,
ශීල °,
උගත්කම °,
ත්‍යාග °,
ප්‍රඥා °.

සද්ධා ධනං,
සීල °,
සුත °,
වාග °,
පඤ්ඤා °.

කෙනෙකුට හිමි උසස්ම ධන පහ යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ මේ ගුණ ධර්ම තිබීමය. මේ කරුණු සත් අරිය ධන යටතේ ද විස්තර වෙයි. තව වෙනත් සංඛ්‍යා පද යටතේ ද විස්තර වී තිබේ.

A III.53

55. ධර්ම දේශකයේ ගුණාංග

පඤ්ච ධම්මා
ධම්මදෙසකස්ස

පිළිවෙලින් කීම,
විධිමත්ව දෙසීම,
කරුණාවෙන් දෙසීම,
ලාභ බලාපොරොත්තු නොවීම,
හිංසා නොවන ලෙස දෙසීම.

අනුපුබ්බකථං,
පරියායං දෙසනි,
අනුද්ධයනං පටිච්ච,
න ආමීස සන්ථාරො,
අනුපහච්ච.

එක් සමයක බුදුරජාණන් වහන්සේ කොසැඹූ තුවර සෝසිකාරාමයේ වැඩ වෙසෙද්දී ආයුෂ්මත් සුදින්න විශාල ගිහි පිරිස අතර ධර්ම දේශනා කරමින් සිටියේය. මේ දුටු ආනන්ද තෙර මේ බව තථාගතයන් වහන්සේට සැල කළේය. එහිලා තථාගතයෝ " ආනන්ද ධර්මය අනුන්ට දේශනය පහසු කාර්යයක් නොවේ ධර්ම දේශකයා ගුණ ධර්ම පහක පිහිටා අත්‍යයන්ට ධර්ම දේශනා කළ යුතුයි. වදාළහ. " න බො ආනන්ද, සුකරං පරෙසං

ධම්මං දෙසෙතුං. පරෙසං ආනන්ද, ධම්මං දෙසෙන්නෙන පඤ්ච ධම්මෙ අජ්ඣාතකං උපට්ඨපෙත්වා පරෙසං ධම්මං දෙසෙතබ්බං” එම ගුණ පහ නම්

1. පිළිවෙළින් දෙසිය යුතුයි. (අනුපුබ්බෙන කථං කථෙස්සාමීති) පිළිවෙළ කථානම් දානයට අනතුරුව සීලය ඊට පසු ස්වර්ග දේශනය හෝ යම් යම් සුත්‍ර පදය, ගාථා පදය, නියම ලෙස දේශනා කිරීමය.
2. පරියායෙන් විවිධ ක්‍රමයෙන් දේශනා කිරීම.
3. සත්වයන් සම්බාධ වලින් වෙන් කරන ලෙස අනුකම්පාවෙන් දේශනා කිරීම.
4. සිව්පසය ආදී යම් යම් දේ ලබා ගැනීමේ අදහසින් තොර විය යුතුයි.
5. අනුන් හෙලා දැකීමෙන් තමන් උසස් යයි සිතීමෙන් තොරව හිංසා නොවන ලෙස ධර්ම දේශනා කළ යුතුයි.

A III.184

56. ධුත ධර්ම

පඤ්ච ධුතධම්මා

අල්පේච්ඡතා (අපිස් බව) ,
 සන්තුෂ්ඨිතා (සතුටු බව) ,
 සල්ලේඛතා (සැහහැල්ලු බව) ,
 උතුම්චිචේකය,
 අමෝහය.

අපිච්ඡතා,
 සන්තුට්ඨිතා,
 සල්ලේඛතා,
 පච්චේකතා,
 ඉදමට්ඨිතා.

ධුතාංගධාරීන් තුල තිබිය යුතු කරුණු පහක් මෙහි ධුත ධර්ම යනුවෙන් විස්තර වෙයි.
 ආශාවන් අඩුබව, ලද්දෙයින් සතුටු වීම, කෙලෙස් සිද්ධිම, ක්‍රියා බහුල නොවීම, ඉදමට්ඨිතා නම් අමෝහ යයි.

Vism 59

57. නෙළුම් වර්ග

පඤ්ච පදුමානි

නිල්,
 රතු,
 සුදු,
 මදටිය පාට,
 පිඟු (කහ)

නීල,
 රත්ත,
 ඔදාන.
 මඤ්ජේට්ඨ,
 පීත.

නෙලම් මල් වර්ග පහක් මෙහි දක්වා ඇත. වර්ණ අනුව හෝ පාරම්පරික පිළිගැනීම නිසා හෝ පහක් දක්වා ඇත. වැඩි විස්තර සඳහා බ. දෙකේ වර්ගයේ අංක. 44.

J V. 37

58. නිතර මෙනෙහිකළයුතු කරුණු

පඤ්ච අභිණ්හං පච්චචෙක්ඛිතබ්බං

මම උපත උරුමව සිටිමි
රෝග, °,
මරණය °,
ප්‍රිය අයගෙන් වෙන්වීම,
යහපත් හෝ අයහපත්
හෝ කර්මය උරුමවීම.

අහං ජාති ධම්මොමිහි,
ච්ඡාධි °,
මරණ °,
පියෙහි විනානාවො,
කම්මපටිසරණො
කල්‍යාණංවා පාපකංවා.

හික්ෂු, හික්ෂුණි, ස්ත්‍රී, පුරුෂ යන අය විසින් නිතර මෙනෙහි කළ යුතු කරුණු පහක් මෙම සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් විස්තර වෙයි. මම ජරාව, වයස් ගත වීම, මහලු වීම, ස්වභාවය කොට වෙසෙමි. මෙයින් වෙන් විය නොහැකිය. මෙසේ මෙම කරුණු දිවා රැ මෙනෙහි කළ යුතුයි. එහි පරමාර්ථය කාම භව, විභව, තෘෂ්ණාව ප්‍රභාණය කිරීමයි.

A III.71

59. නියාම ධර්ම

පඤ්ච විධ නියාම ධම්මා

සෘතු නියාමය
බීජ °,
කර්ම °,
චිත්ත °,
ධර්ම °.

උතු නියාම,
බීජ °,
කම්ම °,
චිත්ත °,
ධම්ම °.

ලෝකයේ පැවැත්ම සිදුවන නියමිත ක්‍රම නියාම ධර්ම නම්. එම නියමය අනුවම සිදුවෙයි. එම නියාම පහකි.

- 1. සෘතු නියාම (උතු නියාම) එනම්, සෘතු වෙනස් වීම අනුව ලෝක සිදුවීම් ඇතිවෙයි. වර්ෂා සෘතුවේ වැසි වැටෙයි. කාල ගුණ වෙනස් වීම ඒ ඒ

කාලයන්හි වෙනස් වීම් සිදු වෙයි. මෙය සෘතු නියාම යයි.

2. බීජ නියාමය- බීජ පස් ආකාරයකට ඇත. එම බීජය අනුව සිදු වීම බීජ නියාමයයි.වී බීජයෙන් වී පැලයක්/ ගොයම් පැලයක් හට ගනී. වීම එයින් ලැබෙයි. උක් දණ්ඩ රෝපණයෙන් හට ගන්නා උක් දණ්ඩද පැණි රස ම වෙයි. පොල් ගෙඩිය පැල වීමෙන් පොල් ගසක් හට ගනී. එයින් පොල් ගෙඩිම ලැබේ. මේ බීජ නියාමයයි.
3. කර්ම නියාමය (කම්ම නියාම) කුසල හෝ අකුසල හෝ කරන ලද කර්ම අනුව දෙන විපාක කර්ම නියාමයි. ඒ ඒ සත්වයෝ තම තමන් කරන ලද කර්ම අනුව දුක සැප විඳිති. මජ්ඣිම නිකායේ චූළ කම්ම විභංග සූත්‍රයට අනුව සුභතෝදෙයාපුත්ත බුදුන් වෙතට පැමිණ උන්වහන්සේගෙන් මෙසේ විචාළේය. හවත් ගෞතමයන් වහන්ස මෙලොව මනුෂ්‍යයෝ විවිධා කාරයෙන් සිටිති. රූප සොභාසම්පන්න අය සිටිති. අරූප අයද සිටිති. සැප විඳින්නෝ ද දුක් විඳින්නෝ ද සිටිති. රෝගී නිරෝගී අයද ඇත. මෙසේ වීමට හේතු ව කුමක් ද? කුමක් ප්‍රත්‍ය වී ද? මෙයට පිළිතුරු දෙන බුදුහු "මානවකය, සත්වයෝ කුසල හෝ අකුසල හෝ තමන් කරන ලද කර්මය පිළිසරණ ව වෙසෙති. එසේ හීන ප්‍රණීත වශයෙන් බෙදෙන්නේ කර්මය විසිනි. (කම්මං සන්නෙන විභජනි යද්දං හීනජ්ජණිතනයා.) කර්මය විසින් සත්වයා මෙසේ හීන ප්‍රණීත ලෙස බෙදනු ලැබේ. යයි පිළිතුරු වදාළහ. මේ අනුව කර්මානු රූපව සිදුවන දෙය කම්ම නියාම නම් වෙයි.
4. සිතෙහි ඇති ස්වභාවය විත්ත නියාමය නම් වෙයි. විත්තක්ෂණ ඇති වීම, විඤ්ඤාණ කෘත්‍ය සිදුවන්නේ විත්ත නියාම යෙනි.
5. ධර්ම නියාම නම් ධර්මතා වශයෙන් වන්නා වූ සිදුවීම්ය. බෝසතුන්, බුදුන් සම්බන්ධව ඇති වූ සිදුවීම් (සිද්ධි) ධම්මනියාම ගණයට වැටෙයි.

DhsA 272, BD 111 M111 202. පි. සි

60. නිවරණ

පඤ්ච නිවරණානි

කාම සැප විදීමේ ආශාව
ව්‍යාපාදය / තරහ
කුසිතකම,
උඩගුකම,

කාමච්ඡන්ද, ව්‍යාපාද
ඵන මිද්ධ,
උද්ධච්ච
කුක්කුච්ඡ,

සැකය.

විවිකිවිජා,

ඥාණය / නුවණ, සිතේ එකඟ බව ආවරණය කරන කෙලෙස් කරුණු පහකි. (පඤ්ච නිවරණ) ධ්‍යානාංග ආදී යහපත් අදහස් වළක්වන හෙයින් නිවරණ නම් වෙයි. විවිධ වර්ණයෙන් යුතු වතුරක් මෙකී.

කාමච්ඡන්ද නිවරණය කාම සම්පත් විදීමට ඇති කැමැත්ත. කාමරාගය, කාමයෙහි ඇලීම, කාමයෙන් මුර්ජා වීම කාමච්ඡන්ද නිවරණය නම් වෙයි.

ව්‍යාපාද/ ව්‍යාපාද නිවරණය: අනර්ථයක් මට කළේය, අනර්ථයක් මට කරයි, අනර්ථයක් මට කරන්නේය යනුවෙන් ඇති කරගන්නා වෛරය, ක්‍රෝධය, ද්වේෂය ව්‍යාපාද නිවරණ නම්.

ඊනම්ද්ධ නිවරණය: ගත සිත දෙකෙහි හැකිලෙන බව, අක්‍රියාශීලීභාවය යනු ඊනම්ද්ධ නිවරණ යයි.

උද්ධච්ච කුක්කුච්ච: හිතෙහි නොසන්සුන් භාවයයි. උඩඟුකම.

විවිකිවිජා: බුද්ධාදී අට තැන් හි ඇති සැකය යි.

D III.234, D I.71 , BD 110

61. නො ඉවසීමේ ආදීනව

පඤ්ච ආදීනවා අඛන්තියා

බොහෝදෙනාගේ
අප්‍රියට හේතු වීම,
අමනාපයට හේතු වීම,
වෛරකිරීම වැඩි වීම,
බොහෝ වැරදිකිරීම,
සිහි මුළාව මියයෑම,
අපාගත වීම.

*බහුනොජනස්ස අප්පියො
හොති
අමනාපො හොති,
වෙර බහුලො °,
චජ්ජ බහුලො °,
සම්මුල්ලො කාලංකරොති,
නිරයං උප්පජ්ජති.*

අඛන්තියා යනු නොඉවසීමයි. ඛන්තියට ප්‍රතිවිරුද්ධ අඛන්තිය නම්. ඉවසිලිවත්ත නොවීමේ ආදීනව පහකි.

බොහෝදෙනාගේ අප්‍රිය බවට පත්වෙයි. අත්‍යයන්ගේ අමනාපයට පත්වෙයි. වෛර කරන්නෝ බහුල වෙති. නොඉවසිලිබව නිසා බොහෝ වැරදි සිදුවෙයි. සිහි මුළාව මියගොස් අපායේ උපදින්නේය.

A III. 187

62. පඤ්ච ආනන්තරීය කර්ම

මව මැරීම,

පියා °,
රහතුන් °,
බුදුන්ගේ ලේ සෙලවීම,

සංඝ හේදය

පඤ්ච ආපායික නෙරයික අනෙකිවිණ

මාතා ජීවිතා වොරො
පිතා හොති,
පිතා °,
අරහන්තො °,
නථාගතස්ස දුට්ඨෙත
චිත්තෙන
ලොහිතං උප්පාදිතං හොති,
සංඝො හින්තො හොති.

දරුණු අපරාධ ලෙස සැලකෙන අකුසල කර්ම පහක් ගැන පෙළ- අටුවා දෙකෙහිම සඳහන් වෙයි. මේ කර්ම සමනය කළ නොහැකි (අනෙකිවිණ) අපායගාමී වන (ආපායික) නිරයගාමී වන (නෙරයික) බරපතල අකුසල කර්ම ලෙස දක්වා තිබේ. ඒ කර්ම මෙසේය. මව මැරීම (මාතා ජීවිතා වොරො පිතා හොති) පියා මැරීම (පිතා ජීවිතා°) රහතුන් මැරීම (අරහන්තො) නපුරු සිතින් තථාගතයන්ගේ සිරුරේ ලේ සෙලවීම (නථාගතස්ස දුට්ඨෙත චිත්තෙන ලොහිතං උප්පාදිතං හොති) සංඝ හේදය ඇති කිරීම (සංඝො හින්තොහොති)

A III.146, Vin II.202, 206

63. පර්වත

ගිජුකුළු,
ඉසිගිලි,
වේහාර,
පණ්ඩව,
වේපුල්ල

පඤ්ච පබ්බතානි

ගිජ්ඣකුට පබ්බත,
ඉසිගිල,
වේහාර,
පණ්ඩව,
වේපුල්ල

පෙළෙහි හා අටුවා ග්‍රන්ථයන්හි සඳහන් වන පර්වත - පබ්බත පහකි. ගිජු කුළු පච්ච - (ගිජ්ඣ කුට පබ්බත) මගධ රාජ්‍යය වට කර හිතීටි පර්වත පහෙන් එකකි. මේ පච්චේ කෙළවර ගිජු ප්‍රිහිනියකුගේ තුඩ වැනි නිසා හෝ ගිජු ලිහිණියන් විසූ නිසා හෝ මේ නම ව්‍යවහාර වෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ පර්වතයට වැඩම කළහ. උන් වහන්සේ මේ ගිජ්ඣ කුට පර්වත පාමුල සිටිද්දී දෙව්දත් බුදුන් වෙතට ගලක් පෙරලුවේ තථාගතයන් ඝාතනය කිරීමටය. එහෙත් එයින් බුදු පතුලේ තුලාලයක් වුවා පමණි. බුදුහු

එහි වැඩ සිටිද්දී, ජීවක කෝමාර හව්ව, ගවම්පති, මාස, සක් දෙව්, ඉන්ද්‍ර ආදීහු එහි ගියහ. මෙහිදී ආටා නාටිය, මහා සාරොපම ආදී සූත්‍ර දේශනා කර ඇත. ඉසිගිලි පව්ව (ඉසිගිලි පබ්බත) පඤ්ච පබ්බත වලින් එකක් වූ මෙය රජගහ නුවර පිහිටියේය. මෙහි එක් පැත්තක කාළ සිලා (කලු ගල) පිහිටියේය. මෙහි කාළ සිලා බුදුන් ප්‍රමුඛ සඟුන් හැසිරුන තැනකි. දබ්බ මල්ල පුත්ත තෙර එහි විසීමට උත්සහ කළේය. නිගන්ඨනාථ පුත්ත ගේ අනුගාමිකයෝ ද මෙහි විසූහ. බුදුහු ඔවුනට වූල දුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍රය දෙසූහ. පසේ බුදුවරු පන්සිය නමක් මෙහි විසූහ. මේ පව්වට පසේ බුදුවරු ඇතුලු වීම පමණක් පෙනෙයි. ඉන් පසු නොපෙනී යයි. මේ ස්වභාව දෑක ඉසිවරු ගිල දමන්නේ ය. යන අරුතින් මිනිස්සු මේ පව්වට ඉසිගිලි පබ්බත යයි ව්‍යවහාර කළහ. (අයං පබ්බතො ඉමෙ ඉසි ගිලනීති ඉසිගිලි ඉසිගිලින්වෙව සමඤ්ඤා උදපාදි) මජ්ඣිම නිකාය අට්ඨ කථාවට අනුව පසේ බුදුවරුන් පිඬු සිගා පැමිණි විට දොර විවෘත වෙයි. ඇතුලු වීමෙන් පසු දොර වැසී යන්නේය. බෞද්ධ ඉතිහාසයේ වැදගත් තැනක් හිමිවන වේහාර පව්වද පඤ්ච පබ්බත වලින් එකකි. රජගහ නුවර පිහිටියේය. මේ පර්වත පාදයෙහි මහා කස්සප මහරහතන් වහන්සේ ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් අජාසත් රජුගේ අනුග්‍රහයෙන් ප්‍රථම ධර්මසංගීතිය පැවැත්වූයේ මේ සත්තපණ්ණී ගුහාවේදීය. වේපුල්ල පව්ව (වේපුල්ල පබ්බත), රජගහ නුවර පිහිටි මෙය පස්මහා පව් අතර උසම පර්වතය වෙයි. කුම්භීර යක්ෂයාගේ වාසස්ථානය වේ. පණ්ඩ පව්ව (පණ්ඩව පබ්බත), රජගහ වට කළ පර්වතවලින් එකකි. මෙය, සිදුහත් කුමාරයා මහා අභිනීෂ්ක්‍රමණය කිරීමෙන් පසු රජගහ නුවර පිඬු සිගා ගෙන මේ පව් සෙවනේදී අනුභව කළේය. සීවලී රහතන් වහන්සේ හිමාලයට යන අතර මඟ නතර වූ තැනකි.

D III.116, Dppn. ව. බ

64. පර්වත කූට

පඤ්ච කූට පබ්බතානි

සුදර්ශන,
චිත්‍ර,
කාල,
ගන්ධමාදන,
කෙලාස

සුදස්සන,
චිත්ත,
කාල,
ගන්ධමාදන,
කේලාස

ගිරි සිඛර / කඳු මුදුන් පහක් මෙහි දැක්වෙයි. හිමාලයේ ඇති මේ සිඛර අනෝතත්ත විල වට කර පිහිටියේය. රන් පැහැය ගත් මහා සුදස්සන කූටය යොදුන් දෙසියක් උසය. චිත්‍ර කූටය ද හිමාල යෙහිමය. මෙය අගනා වස්තූ වලින් පොහොසත්ය. රණභංසයන්ගේ වාසස්ථානයක් වූ මෙහි කාඤ්චන

ගුණාව ද පිහිටියේය. කාළ කුට සිඛරය ද අනෝතත්ත විල අසල ය. අඤ්ජන වර්ණ වූයේය. ගන්ධමාන ගිරි සිඛරය ද පිහිටියේ අනෝතත්ත විල අසල ය. මුං ඇට පාට වූයේය. (මුග්ග වණ්ණ) විවිධ බෙහෙත් පැලෑටි වලින් ගහන විය. ගන්ධ මාන සිඛරය ද බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ නිතර සඳහන් වන්නේය. කෙලාශ / කෙලාස, රිදී පැහැයෙන් ඇති මෙම සිඛරය ද අනෝතත්ත විල අසල පිහිටියේය. කාකතුඩකට ස්වරූප විය. දෙව්වරුන් ගේ වාස භවන වූ මෙහි ශිව සහ කුවේර විසූහ.

AA II.759, SnA 438

65. පස්වග මහනුන්

පඤ්ච වග්ගියා හික්ඛු

අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ
වජ්ජ,
හද්දිය,
මහානාම,
අස්සපී.

අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ,
වජ්ජ,
හද්දිය,
මහානාම,
අස්සපී.

පස්වග මහනුන්, බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ ප්‍රසිද්ධ රහතුන් වහන්සේලා පස් නමක් මෙහි සඳහන්ය. බුදුන්ගේ ප්‍රථම ශ්‍රාවකයෝ වූහ. එකට විසූ අය වෙති. මේ අය සිදුහත් කුමරුට පෙර තාපස භාවය ගෙන වන ගතව විසූ පිරිසකි. පසුව ඔහුට එක් වූහ. ටික කාලයකින් පසුව සිද්ධාර්ථ කුමාරයාගෙන් වෙන් වී වෙනම විසූහ. තථාගතයන් වහන්සේ බුදුවීමෙන් පසු ඉසිපතනයට ගොස් ප්‍රථම ධර්ම දේශනය කළේ මේ පස් වග මහණුන්ටය. ඔවුන්ගෙන් මුලින් ම ධර්මාවබෝධය කෙළේ කොණ්ඩඤ්ඤ තවුසාය. ඉන් පසු අඤ්ඤා කොණ්ඩඤ්ඤ යයි ව්‍යවහාර වෙයි.

බෝසත් සිදුහත් කුමරු උපන් අවස්ථාවේ සුද්දෝධන රජතුමා දේහ ලක්ෂණ දන්නා බමුණන් කොණ්ඩඤ්ඤ ඇතුළුව අට දෙනෙක් (බ.අටේ වර්ගයේ බෝසතුන්ගේ ලක්ෂණ දැනගත් බමුණෝ) මාළිගාවට ගෙන්වා කුමාරයා ගේ අනාගතය විමසූ අවස්ථාවේ ඒකාන්තයෙන් ම බුදු කෙනෙක් වෙයි යනුවෙන් කොණ්ඩඤ්ඤ ස්ථීරවම ප්‍රකාශ කළේය. හෙතෙම සිද්ධාර්ථ බුදු වේයැයි නිගමනය අනුව තවත් සිව් දෙනෙකු සමඟ වන ගතව තවුසන් බවටපත්විය. බුදුහු ඉසිපතනයේ දී දෙසූ ධම්මචක්කපවත්තන සූත්‍ර දේශනය ශ්‍රවණයෙන් ධර්මාවබෝධය කළේය. අනන්ත ලක්ඛණ සූත්‍රයට සවන් දී රහත් ඵලය ලබා ගත්තේය. “ඒහි හික්ඛු” භාවයෙන් මහන උපසම්පදාව ලත් ප්‍රථමයා මොහුය. “චිරරත්තඤ්ඤ: දිර්ඝ කාලයක් සසුන දන්නා අය අතර අගතනතුර ලබා ගත්තේය. අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ රහත්හු ඡද්දන්ත වනයේ මන්දාකිනී විල අසල වැඩ සිට පිරිණිවන් පෑහ.

පස්වග මහණුන් ගෙන් කෙනෙක් වන වජ්ජ තෙර කපිල වත්ථු පුර වාසෙට්ඨගේ පුත්‍රයාය. සිදුහත් කුමරු බුදු වෙන බව අසිත තාපස තුමා පැවසීමෙන් පසු ඒ වෙනුවෙන් තවුසෙක් වූයේය. බුදුහු සමඟ බුදු වීමට පෙර සය වසක් දුෂ්කර ක්‍රියාවේ යෙදී සිට සිදුහත් අතහැර ගොස් ඉසිපතනයේ විසුවේය. එහිදී දම්සක් දේශනය ශ්‍රවණය කෙළේය. අනන්ත ලක්ඛණ සූත්‍රය ඇසීමෙන් රහත් වීම සිදු විය.

හද්දිය තෙර මේ පස්වග මහණුන්ගෙන් කෙනෙක් ය. බුදුන් දැකීමට පැවිදිව ප්‍රථම ධර්ම දේශනය ඇසුවේය. අනන්ත ලක්ඛණ සූත්‍රය අසා රහත් විය.

මහානාම පස්වග තවුසන්ගෙන් කෙනෙකි. අනන්ත ලක්ඛණ සූත්‍රය ඇසීමෙන් රහත් වූ මහානාම තෙරුන්ට විත්ත ගහපති අරමක් ද පිදුවේය.

අස්සජී තෙර පස්වග තවුසන්ගේ පස්වැන්නා විය. අනෙක් සිව් දෙනා සමඟ රහත් ඵලය ලැබීය. සාරිපුත්ත බුදුන් පිළිබඳව තොරතුරු සහ ධර්මය පිළිබඳව කෙටියෙන් දැන ගත්තේ අස්සජී තෙරුන්ගෙනි.

Vin I.10, J I.67, 82, M I.171 . Dppn. ව.බ.

66. පංසුකුල විවර

පඤ්ච පංසුකුල විවරානි

සොහොන් බිමෙන් සොයාගත්
කඩපිල් වලින් අහුලාගත්
මීයන් කනලද,
වේයන් කනලද,
දැවුන රෙදි.

සොසානික,
ආපණික,
උන්දුර බායින,
උපච්ඡාබායින,
අග්ගිදඬුව.

අතීතයේ විවර සකස් කර ගත්තේ සොහොන් බිමෙන් හෝ යම් යම් තැන්වලින් එකතු කර ගත් රෙදි කැබලිවලින්ය.

Vin V.129

67. පංසුකුල වීචර

ගවයන් කනලද,
එළුවන් °,
වෙනිය භූමියෙන් සොයාගත්
අභිෂේක තැන්වලින් සොයාගත්
අතරමගින් සොයාගත්

පඤ්ච පසුකුල වීචරානි

ගොඩායින,
අජධායින,
දූපවීචර,
අභිසෙකික,
ගතපටියාගතං

මෙහිදී ද පංසුකුල වීචර පහක් සඳහන් වෙයි.
බ. පහේ වර්ගයේ අං 66

Vin V.129

**68. පිරිමියෙකු කැමති
මාගමක් සතු අංග**

සුරූපි වීම,
සම්පත් ඇතිබව,
සිල්වත් වීම,
දක්ෂ සහ අනලස් වීම,
නොවද බව.

**පඤ්ච අංගෙහි
සමන්තාගතො මාගමො
පුරිසස්ස මනාපො හොති**

රූපවා හොති,
හොගවා °,
සීලවා °,
දක්ඛොව හොති අනලසො,
පජඤ්චස්ස ලහති.

යම් මාගමක් ඉහත සඳහන් ගුණාංගවලින් යුක්තවූයේ නම් එම වනිතාව
පිරිමින්ගේ සිත් ඇදගනියි. බොහෝ පුරුෂයෝ ඇයට කැමති වෙති.

S III. 288

69. පුද්ගලයෝ

දී අවමන්කරන්නා,
එකට විසීමෙන්,
දොස් පරොස් දකින්නා,
සැලෙනපුද්ගලයා,
මූලාවූ පුද්ගලයා.

පඤ්ච පුග්ගලා

දන්වා අවජානානි,
සංවසෙත අවජානානි,
ආධෙය්‍ය මුඛො හොති,
ලොලො හොති,
මන්දො මොමුහො හෝති .

පුද්ගලයන්ගේ වර්ත අනුව පස් ආකාරයක පුද්ගලයන්ගැන මෙහි විස්තර වෙයි. පළමු වැන්නා දන් දෙමිසි කියා සිව්පසය පිරිණමා ඉන්පසු ප්‍රතිග්‍රාහකයාට අවමන් කරයි. දෙවැනි පුද්ගලයා නම් වසර කීපයක් එකට වාසය කර ඇසුරු කළ තැනැත්තාට අවමන් කරයි. තුන්වැන්නේ ප්‍රශංසා කර හෝ නින්දා කර පසුව එය මහත්කොට දක්වන්නාය. හතරවැනි පුද්ගලයා නම් ස්ථිර ශ්‍රද්ධාව නැති අස්ථිර ගති පැවතුම් ඇති තැනැත්තාය. පස්වැන්නා නම් යහපත අයහපත නොදන්නා මූළා වූ පුද්ගලයා වෙයි.

A III.164

70. ප්‍රභාණ / නැතිකිරීම

පඤ්ච පහානා

විෂ්කම්භනයෙන්,
එහි අංග ප්‍රභාණය,
සහමුලින්,
පටිප්පස්සද්ධියෙන්,
හැරදැමීමෙන්.

වික්ඛම්භන පහාන,
තදංග °,
සමුච්ඡේද °,
පටිප්පස්සද්ධි °,
නිස්සරණ °.

ප්‍රභාණය කිරීම හෙවත් නැති කිරීම (කෙලෙස්) ක්‍රම පහක් යයි නම් කර ඇත.

1. විකම්භන පහාන- ප්‍රථම ධ්‍යානය භාවනා කිරීමෙන් පඤ්ච නිවරණ නැති කිරීම විෂ්කම්භන පහානයයි.
2. තදංග පහාන- සමාධි භාවනාවෙන් සක්කාය දිට්ඨි ආදී විරුද්ධ කෙලෙස් නැති කිරීම තදංග පහාන යයි.
3. සමුච්ඡේද පහාන- එනම් කෙලෙස් සහ මුලින් නැති කිරීමයි. ආර්යය මාර්ගය මෙතෙහි කිරීමෙන් /ක්ෂය ගාමී මාර්ග භාවනා කිරීමෙන් මෙය සිදුවෙයි.
4. පටිප්පස්සධි පහානය- එයට අනුකූලවන එළ (රහත්) ලත් කෙනෙක් වීම.
5. නිස්සරණ පහාන, සසරින් එතෙර වීම, නිරුද්ධ වීම, නිස්සරන පහාන යයි.

DhsA 351, Vism 693, PtsA II.27, BD 121

71. ප්‍රීති / සතුටු වීම,

පඤ්චවිධ පීනි

කුඩා,
ක්ෂණික,
ඹක්කන්තික,
උද්වේග,
ඵරණ.

බුද්දක පීනි,
බණික °,
ඔක්කන්තික °,
උබ්බෙග °,
ඵරණ.

ධ්‍යානලාභී යෝගාවචරයාට විදිය හැකි සතුටු වීම / ප්‍රීති පහකි. ධ්‍යාන ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාකරන යෝගාවචරයා කාමයන්ගෙන් වෙන්ව අකුසලයන්ගෙන් වෙන්ව විතර්ක විචාර සහගත වූ විචේකයෙන් ජනිත ප්‍රීති සුව විදිමින් ප්‍රථමජ්ඣානායට පැමිණ වාසය කරයි යයි විභංගය කියයි. එහි සඳහන් ප්‍රීතිය පස් ආකාරවෙයි.

1. කුඩා ප්‍රීතිය (බුද්දක පීනි) ශරීරයෙහි රෝමෝදගමනය (ලොමුදහගැනීම) පමණක් ඇතිවන කුඩා සතුටු බුද්දක ප්‍රීති නම් වෙයි.
2. ක්ෂණික ප්‍රීතිය (බණික පීනි) බුද්දක ප්‍රීතියට වඩා වේගවත්ව විදුලිය කෙටීමක් මෙන් ඇතිවන්නේ ක්ෂණික ප්‍රීතියයි.
3. ඹක්ක ප්‍රීතිය (ඔක්කන්තික පීනි) සිරුර පුරා ජනිතවන ප්‍රීතියයි. මුහුදු රැළ වෙරළපුරා පැතිරෙන්නාක් මෙනි.
4. උද්වේග ප්‍රීතිය (උබ්බෙගපීනි) එනම් ප්‍රීතියෙන් පිනායෑමය. මේ ප්‍රීතිය ඇතිවිනි නම් සිරුරේ බර සැහැල්ලුව ගුවනේ පාවී යාහැකි වෙයි.
5. සකල ශාරීරිකව ඇතිවන ප්‍රීතිය (ඵරණ පීනි) මෙය මහදිය කඳකින් පිරුණු පර්වත කුක්ෂියක්මෙන් හාත්පසින් ස්පර්ශ වූ ප්‍රීතිය මෙයින් අදහස් කරයි.

Vism 143, DhsA 115 , Vbh 194.

72. බණ ඇසීමේ අනුසස්

පඤ්ච ආනිසංසා
ධම්මසවනෙ

නොඇසූ දෙය ඇසීම,
ඇසූදෙය පිරිසිදුවීම,
සැක දුරුකර ගැනීම,
විශ්වාසය තරවීම,
සිත පැහැදීම,

අස්සුනං සුණානි,
සුනං පරියොදපෙනි,
කංඛංචිතරනි,
දිට්ඨිං උජුංකරොනි
චිත්තං පසීදනි

පස් ආකාර ආනිශංස ධර්මය ශ්‍රවණයෙන් ලැබෙන්නේය. ඒ ආනිශංස නම් තමන් නො ඇසූ ධර්මයක් ඇසීම (අස්සුනං සුණාති) බුදු සමයේ ධර්ම කරුණු රාශියකි. එහෙයින් තමා නො ඇසූ විරු ධර්ම කරුණු අසන්නට ලැබීම මෙයින් අදහස් වෙයි. පෙර අසා තිබුනේ නම් එය පැහැදිලි ලෙස නැවත ඇසීම (සුනං පරියොදපෙති) දෙවැනි ආනිශංසයි. තුන්වැනි අනුසස නම් ඇසූ ධර්මයෙහි හෝ සැක වශයෙන් ඇති සාංඛ්‍යව දුරු කිරීම (කංඛංචිනරති) තෙරුවන් කෙරෙහි ඇති හක්තිය බලවත් වීම හතරවැනි ආනිශංස යයි. (දිට්ඨිං උජුං කරොති) පස්වැනිව සිත පැහැදීම යන ආනිශංසය ලැබෙයි. (චිත්තමස්සපසීදති) .

A III.247

73. බල

පඤ්ච බලානි

ඉද්ධා බලය

ස්මෘතිය / සිහි °,

වීරිය °,

සමාධි °,

ප්‍රඥා °,

සද්ධා බල,

සති °,

වීරිය °,

සමාධි °,

පඤ්ඤා °,

බල පහක් මෙම සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් කියවෙයි.

1. ඉද්ධා බලය- ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ තථාගතයන්ගේ බුද්ධත්වය කෙරෙහි විශ්වාසය කිරීමයි. බුදුන් කෙරෙහි ඇති හක්තිය යයි. එනම් ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අර්භන් නම් වන්නාහ. සමාග් සම්බුද්ධහ, අෂ්ට විද්‍යා පසලොස් වරණ වලින් යුක්තයහ, යහපත් තැනට පැමිණියහ, ලෝකය දැන ගත්හ, පුරුෂයන් දමනය කිරීමේ අනුත්තර වන්නාහ. බුද්ධ නම් වන්නාහ. භාග්‍යවත් වන්නාහ. මෙලෙස බුදුන් කෙරෙහි වන හක්තිය සද්ධා නම්.
2. වීරිය බලය එනම්, ආරද්ධ වීරියයි. ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ ආරද්ධ වීරියයෙන් වාසය කරයි. අකුශල ධර්ම වර්ධනයට යොමු වූ දෘඪ උත්සාහය කුශල ධර්ම ධර්මයන්හි අභිවර්ධනයේ යෙදීම, මේ වීරිය බලය නම්.
3. සති බලය:- එනම් සිහි නුවණින් විසීමය. ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ සිහි ඇත්තේ වෙයි. පරම සති නෙපක්කයෙන් විසීම(කල්පනාකාරී වීම) යුක්තව කලකට පෙර කළ දෙයද, කලකට පෙර කියන ලද දෙය ද සිහි කිරීම, මේ සති බලය නම්.
4. සමාධි බලය සිත එකඟ කර ගැනීමයි. ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ අකුසල

යන්ගෙන් වෙන්ව විතර්ක. විචාර සහිත විවේකයෙන් ඇති වූ විවේක සුව ඇත්තේ ප්‍රථම ධ්‍යනයට පැමිණ වාසය කරයි. දෙවැනි තුන්වැනි හතර වැනි ධ්‍යාන ගතව විසීම සති බලය නම් වෙයි.

5. ප්‍රඥා බලය:- එනම් ඤානවන්තව විසීමයි. ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ ප්‍රඥාවන්ත වෙයි. ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ සංස්කාරයන්ගේ හටගැනීම හා විනාශ දක්නා නුවණින් ද කෙලෙසුන් සම්පූර්ණයෙන් විනාශ වන ආකාරය පිළිබඳ විනිවිද දක්නා නුවනින් ද යුක්ත වූයේ වෙයි. මේ ප්‍රඥා බලයයි.

A III.10,

74. බිරිඳගේ යුතුකම්

*පඤ්ච හිතෙහි හරියා
සාමිකං අනුකම්පති*

ස්වකීය යුතුකම් මනාව කිරීම,
හිතවතුන්ට සංග්‍රහ කිරීම,
මනා වර්තය ඇතිවීම,
සම්පත් රැකීම,
දක්ෂවීම,
අලස නොවීම

*සුසංවිනිත කම්මන්තා,
සුසංවිනිත පරිජනා,
අනනිචාරිණී
සම්භතං අනුරක්ඛනී
දක්ඛා හොති
අනලසා සබ්බ කිච්චෙසු*

දයාබර බිරිඳකගේ යුතුකම් මෙහි සඳහන් වෙයි. බිරිඳ හා ස්වාමියා අතර විශ්වාසය තහවුරුවීමට මේ කරුණු බිරිඳගෙන් ඉටුවිය යුතු වන්නේය.

D III.190

75. බිස

පඤ්ච හිසියො,

උණ්ණ (වූල්) බිසි,
පුලුන්,
ගස්පොතු,
තෘණ,
කොල.

*උණ්ණ හිසි,
චොල
චාක
නිණු,
පණ්ණ.*

ආරාමයන්හි හික්ෂු හික්ෂුණින් විසින් විවිධ ක්‍රමයට තැනූ නොයෙක් බිසි/ පාපිස්ත වර්ග යොදා ගෙන ඇත. බුදුන් ධර්මාන කාලයේ මේ බිසි පහක් ප්‍රයෝජනයට ගත් බව විනය පිටකයේ පෙළේ සහ අටුවාවල සඳහන් වෙයි ඇතැම් විට මේ භාණ්ඩ භාවිතයේ දී විවාද හා වෝදනා ඇති වූ නිසා ඉහත

සඳහන් වර්ග පහට අයත් බිසි අනු දූත තිබේ.

Vin II.150

76. බීජ වර්ග

පඤ්ච බීජජාතානි

මුල්,
කඳන්,
ගෙඩි
දලු,
බීජබීජ,

මුල-බීජ,
බන්ද,
ඵල,
අග්ග,
බීජබීජ.

මෙම සංඛ්‍යා පදයෙන් විස්තර වන බීජ වර්ග පහකි. වෘක්ෂ ලතා ආදිය හට ගැනීම මේ ක්‍රම පහෙන් සිදු වෙයි.

Vin IV.32, D I.5, III.44

77. බුද්ධ කෘත්‍ය පස් බුදු කිස

පඤ්ච බුද්ධකිච්චානි

පෙරබත් කිස,
පසු බත් °,
පෙරයම් °,
මැදියම් °,
පසුයම් °.

පුරෙ හත්ත කිච්චං,
පච්ඡා හත්ත °,
පුරිමයාම °,
මජ්ඣමයාම °,
පච්ඡමයාම °.

තථාගතයන් වහන්සේ තමන් වහන්සේ ගේ දෛනික/ දිනපතා කාර්යයන් කාලසටහනකට අනුව සිදු කළහ. කාල පරිච්ඡේද පහකට බෙදා ඇත. මේ පස් බුදු කිස (පඤ්ච බුද්ධ කිච්ච) නමින් ව්‍යවහාර වෙයි.

උදෑසනින් අවදිව ශරීර පහසුකම් හා මුඛ ධොවනාදී ශරීර කෘත්‍ය කර්ම නිම කොට පිඬු සිඟා යන වේලාව එතතුරු පහසු අසුනක වැඩ සිටිති. ඉන් පසු තනිව හෝ හික්ෂු සංඝයා සමඟ පිඬු පිණිස වැඩම කර දන් වැළඳීමෙන් පසු ගඳකිළියට වටිති. මේ ආදී කාර්යයන් පෙරබත් කිස නම්. (පුරෙහත්තකිච්චා) ඉතිකබිති උන්වහන්සේ උපස්ථාන ස්ථානයේ වැඩ ඉඳ හික්ෂු සංඝයාට අවවාද දීම, වාරිත්‍රානුකූලව ඉල්ලු අයට කමටහන් දීම සිදුවෙයි. ඉන් පසු ගඳ කිළියට සැපත්ව ඉදින් අවශ්‍ය නම් දකුණු ඇලෙන් සුලු වේලාවක් සිහ සොයාගොවන් සිටිති. ඉන් පසු වෙහෙස සංසිඳුන සිරුර ඇත්තේ දම් සභාවට

වැඩම කර පැමිණ සිටින පිරිසට දහම් දෙසති. මේ පසු බත් කිසිය. (පවිණහත්ත කිව්ව)

හවස් වරුවේ/ සැඳෑ/ සන්ධ්‍යාවේ පැන් පහසුවීමෙන් පසු ගඳ කිළිය අසල පනවන ලද අසුනේ වැඩ සිටිති. ඉක්බිති උපස්ථාන කිරීමට පැමිණි ආගන්තුක තෙරවරුන්ට දහම් දෙසීම ප්‍රශ්න වලට පිළිතුරු දීම, කමටහන් දීම යනාදිය ඉටු කිරීම සිදුවන්නේ පෙරයම් කිස වශයෙනි. (පුරිමයාම කිව්ව) මැදියම් කිස(මජ්ඣිම යාම කිව්ව) වෙන්කොට ඇත්තේ දෙව්වරුන්ගේ ප්‍රශ්න වලට පිළිතුරු දීමටය. දෙව්වරුන් සමඟ සාකච්ඡා ආදිය මේ කාල පරිච්ඡේදය තුළ සිදුවෙයි.

පැසුලුයම/ අලුයම/ පසුයම(පවිණ්ණ යාම) යන කොටස තුන් කොටසකට බෙදා පළමු කොටසේ සක්මන් කිරීමත්, සැතපීමත් (සයනය කිරීම) කරුණා සමාපත්තියට සමවැදී පිහිට විය යුතු අය කවරහු දැයි දිව්‍යඥානයෙන් බැලීමත් සිදුවෙයි.

DA I.45 ms. පි.සි , Dppn II.301

78. බුදු ඇස්

පඤ්ච බුද්ධචක්ඛුනි,

මසෑස,
දිවෑස,
පැණෑස,
බුදු ඇස්,
සියල්ල පෙනෙන ඇස.

මංස චක්ඛු,
දිබ්බ °,
පඤ්ඤා °,
බුද්ධ °,
සමන්ත °.

බුදුරජාණන්වහන්සේට ප්‍රකෘති දෙඇස් ඇතුලුව ඇස් පහක් ඇති බව ග්‍රන්ථා ගතය. මසෑස් (මංස චක්ඛු) මෙයින් අදහස් වන්නේ ස්වාභාවිකව ලැබෙන නේත්‍ර දෙකයි. දිවෑස් , එනම් මනුෂ්‍ය බලය ඉක්මවා අන්‍ය සතුන් පිළිබඳව දැනීම සෝපාක, මට්ටකුණ්ඩලී ආදීන්ගේ අසරණ භාවය පෙනුනේ දිව්‍ය ඇස් වලටය. (දිබ්බචක්ඛු) ප්‍රඥාවම ඇස් ලෙස ගෙන පඤ්ඤා චක්ඛු යනුවෙන් කියවෙයි. බුදුන්ගේ ඇස් බුද්ධචක්ඛු නම්. සියල්ල දකින්නේය යන අරුතින් සමන්ත චක්ඛු ගෙන ඇත.

Nd² 235, It 52, Kvu 251

79. බුදුන්ගේ බල

පඤ්ච බලානි තථාගතස්ස

ශුද්ධාව,
හිරි,
පවට බිය,
වීර්ය,
ප්‍රඥාව.

සද්ධා බලං,
හිරි ට,
මනස්සං,
වීරිය ට,
පඤ්ඤා ට.

තථාගතයන් වහන්සේ සිවු පිරිස් අතර සීහ නාද පවත්වති. බ්‍රහ්ම වක්ක පවත්වන්නාහ. උන්වහනසේ ට ඉහත සඳහන් බල ඇති හෙයින් මෙසේ විශාරදව සිටිති. විස්තර සඳහා ව.බ. පහේ වර්ගයේ අං-14 සහ දෙකේ වර්ගයේ, හිරි

A III.9

80. භය

පඤ්ච භයානි

ආජීවය,
නින්දා,
මරණ,
පරිසසාරද්‍ය,
දුගති,

ආජීව භය,
අසිලොක ට,
මරණ ට,
පරිසසාරජ්ජ ට,
දුග්ගති ට,

මෙහි එක් කොට තිබෙන්නේ පුද්ගලයෙකුට ඇති වන බිය / භය පහකි. ආජීවය / ජීවන මාර්ගය හේතු කොට ඇතිවන බය ආජීව භය නම්. තමාගේ දිවිය වැරදි ලෙස යන්නේ නම් එම හේතුව නිසා බියක් ඇතිවෙයි. අසිලොක භය යනු අපකීර්ති නිසා ගෙන දෙන බියයි. සාවද්‍ය ක්‍රියා කරන්නේ නම් ඒ හේතුකොට අපකීර්තිය නින්දා ලැබෙන්නේය. පිරිසක් අතරට යෑමේදී ඇතිවන්නා වූ බිය මෙහි දී පරිසසාරජ්ජ භය යනුවෙන් අදහස් වෙයි.

මිය යාමට ඇති භය මෙහිදී මරණ භය නමින් විස්තර වෙයි. උපත ලද සෑම කෙනෙකුටම මේ මරණ භය ඇත.

ඉදුණු ගෙඩිය / පැසුණු එලය කවර මොහොතක බිමට වැටේද? වැටෙන්නේමය යනුවෙන් ඇතිවන බිය සේ උපත් මිනිසාට මරණ භය නිතර ඇතිවේ.

දුග්ගති බිය :- කිරිසන්, අවිච්චි, නිරය ආදී ලෝකයන් හි උපත ලද හොත් විවිධාකාර දුක් පීඩා විදින්නට සිදු වෙයි. මෙසේ සිතීමෙන් හටගන්නාවූ භය

දුග්ගති භයයි.

Vbh 379 , Sn 576

**81. භාවනාවෙන් බොහෝ
ඵල ලැබෙන සංඥා**

අනිත්‍ය සංඥාව, මරණ °,
අනාත්ම °,
අභරෙහි පිළිකුල් °,
ලොව නොඇලීම °.

*පඤ්ච සඤ්ඤා භාවිතා
මහජපලා හොත්ති*

*අනිච්ච සඤ්ඤා, මරණ °,
අනත්ත °,
ආහාරෙ පටික්කුල °,
සබ්බලොකෙ අනභිරත °.*

භාවනා කිරීමෙන් / භාවිතයෙන් මහත් ඵල ගෙනදෙන කරුණු මෙසේය.
අනිත්‍ය සංඥාව, අනත්ත සංඥාව, මරණ සංඥාව, ආහාරයෙහි පිළිකුල්
සංඥාව සහ සියලු ලොව නොඇලීම.

A III.79

82. මවුපියන්ගේ යුතුකම්

පවින් වැලැක්වීම,
ගුණදහමේ පිහිටුවීම,
රැකියාවට පුහුණුකිරීම / ඉගැන්වීම
සුදුසුලෙස විවාහය කරදීම,
සුදුසු කාලයට දායාදය පැවරීම.

*පඤ්චහි ධානෙහි
මාතාපිතරො පුත්තං
අනුකම්පන්ති*

*පාපානිවාරෙන්ති,
කල්‍යාණෙ නිවෙසෙන්ති
සික්ඛාපෙන්ති,
පනිරූපෙන දාරෙණ
සංයොජෙන්ති
සමයෙ දායජ්ජං නියා
දෙන්ති.*

දරුවන්ගෙන් මවුපියනට කළයුතු යුතුකම් පහ මෙන්ම දෙමාපියන්විසින්
දරුවන්ට ද කරුණු පහකින් උදව් කළ යුතුයි. ඉහත සඳහන් වන්නේ
දෙමාපියන්විසින් ඉටුකළයුතුකරුණු පහයි.

D III.189

**83. මවුපියන් දරුවකු ලැබීමෙන්
බලාපොරොත්තු වන
කරුණු**

තමන්ට ආහාර පාන සැපයීම,
තමන්ගේ කටයුතු කිරීම
පරපුර රැකීම,
දායාදය රැකගැනීම,
පින්පෙත් අනුමෝදන් කිරීම,

*පඤ්ච අංගානි
සම්පස්සන්තා
මනාපිතරො පුත්තං
ඉච්ඡන්ති*

*හතොවා නො හරිස්සති,
කිච්චංවා නොකරිස්සති,
කුලචංසං චිරං යස්සති,
දායජ්ජං පච්චජ්ජස්සති,
පෙනානං කාලකතානං
දක්ඛිණං අනුපදස්සති.*

කරුණු පහක් හේතුකොටගෙන දෙමාපියෝ දරුවන් ලැබීමට ප්‍රාර්ථනා කරති. දූ දරුවෝ දෙමාපියන්මහලු වූ විට ආහාර පාන දීමෙන් සංග්‍රහ කරති යන බලාපොරොත්තුව පළමු වැන්නයි. ලදරු විශේෂී ආහාර පානාදිය දී රැක බලා ගැනීම, දෙඇස් අන්ධ නොකොට දෙඅත් දෙපා නිසි ලෙස තැනීම කෙළේ මගේ මා පියන් විසිනි. එහෙයින් දූන් මගේ වාරය පැමිණ ඇත. මහලු වියට පත් දෙමාපියන්ට මා දූන් සංග්‍රහ කළ යුතුයි යනුවෙන් සිතා දූ දරුවෝ විසින් තම දෙමාපියන්ට ප්‍රත්‍යුපකාර කළ යුතුයි.

දෙවැනිව දෙමාපියන් විසින් දරුවන්ගෙන් බලාපොරොත්තු වන්නේ ඔවුන්ගේ කුඳු මහත් අවශ්‍යතාවන් ඉටු කරගැනීමයි. තෙවෙනිව තම කුල සිරිත් ගුණ දහම් නොසිඳ ඉදිරියට ගෙන යන්නේය යන පැතුමයි. හතරවැනිව එන්නේ තමන්ට අයත් දේපල ආදී උරුමයන් දරුවන් විසින් මනාව රැකබලාගනු ඇත යන්නයි. පස්වැනි කරුණ දෙමාපියන් මිය යෑමෙන් පසු ඔවුනට පින් අනුමෝදන් කිරීමය.

(*පෙනානං කාලකතානං දක්ඛිණං අනුපදස්සන්ති*) මීට සමාන වන දරුවන්ගේ යුතුකම් සිගාලෝවාද සූත්‍රයේ දක්වෙයි.

A III.43, D III.189

84. මසුරුකම්

කුල මසුරුකම,
වාසස්ථාන °,
ලාභ °,
ධර්ම °,
කීර්ති °,

පඤ්ච මච්ඡරියානි

*කුල මච්ඡරිය,
ආවාස °,
ලාභ °,
ධම්ම °,
විශ්ණු °,*

මසුරු කම් පස් ආකාර වෙයි. (පඤ්ච මච්ඡරියානි) එහි පළමුවැන්න කුල මසුරු බවයි (කුල මච්ඡරිය) තම කුලයට අනෙක් අය සම වනු දැකීමේ අකමැත්තයි. තමන්ගේ ආවාසය නිවහන හා අන්‍යයන්ගේ ආවාස සමවනු දැකීමේ අකමැත්ත ආවාස පිළිබඳ මසුරුකමයි. (ආවාස මච්ඡරියා). තමන් ට ලැබෙන ලාභ වෙනත් අයට ලැබේ නම් එය නොඉවසීම එයට අකමැති වීම ලාභ මසුරු කමයි (ලාභ මච්ඡරිය). දහම් මසුරුකම (ධම්ම මච්ඡරිය) තම තමන් ධර්මය දන්නා තරමට වෙනත් අය එය දැනගනී නම් එයට කැමති නොවීමයි. කීර්තිය බෙදා ගැනීමට නො කැමැත්ත. ආත්මාර්ථ කාමී වීම කීර්ති මසුරු කම වෙයි.(චණ්ණ මච්ඡරිය)

‘අන්තනො සම්පන්නි නිග්ගුය්හන ලක්ඛණං මච්ඡෙරං’

Vism 683, A III.272 D II.276

85. මහා ගංගා

පඤ්ච මහා නදී

ගංගානම් ගඟ,
යමුනා °,
අචිරවතී °,
සරභු °,
මහී °

ගංගා,
යමුනා,
අචිරවතී,
සරභු,
මහී.

බුද්ධ කාලයේ සිට භාරතයෙහි පවත්නා ගංගා පහකි. මේ පඤ්ච මහා නදී පිළිබඳව පෙළෙහි මෙන්ම අටුවා ග්‍රන්ථ වල විස්තර දක්වා ඇත. මේ මහා ගංගා හේදයකින් තොරව සමුද්‍රට ගලා යෑමෙන් පසු ‘මුහුදු ජලය’ නමින් ව්‍යවහාර වෙයි. මෙසේ කවර කුලයකින් වුවද පැවිදි වීමෙන් පසු සංඝ නමින් හැඳින් වෙයි. හේදයක් නොමැත.

Vin II.239. S I.135

86. මහාපරිත්‍යාග

පඤ්ච මහා පරිච්චාගා

බිරිද,
දරුවෝ,
රාජ්‍යය,
ජීවිතය,
අවයව.

හරියා,
පුත්තෝ,
රජ්ජං,
ජීවිතං,
අංගානි.

මහාදාන පහකි. (පඤ්ච මහා පරිච්චාගා) බෝධි සත්වයෝ පාරමී පුරද්දී මේ මහා පරිත්‍යාග සිදු කළහ. බොහෝදෙනාගේ හිතසුව පිණිසම බුදුබව ලැබීමට උත්සාහ කරද්දී මේ දුෂ්කර දීමනා සිදුකළහ. ඇස් ඉස් මස් ලේ දු පුතුන් බිරිඳ හා ජීවිතය ද පරිත්‍යාග කළහ. මේ පරිත්‍යාග කරමින් බෝසතුන් දාන පාරමිතාව පිරු සැටි ජාතක කථා මගින් පැහැදිලි වෙයි.

DhA III.441, ව. බ. Dppn

87. මහා විලෝකන (පස්මහ බැලුම්)

පඤ්ච මහාවිලෝකනානි

කාලය,
රට,
ප්‍රදේශය,
කුලය,
මව

කාල,
දීප,
දේස,
කුල,
මාතා.

දස පාරමී පුරා තුසිත දෙවිලොව උපත ලබා සිටි බෝධිසත්වයන් වෙතට පැමිණි දෙවිවරු "මිනිස් ලොව ඉපදී දෙවි මිනිසුන් සසර දුකින් එතර කිරීමට බුදු වෙන ලෙස ආරාධනා කළහ.

(කාලොයං නෙ මහා වීර - උප්පජ්ජ මානු කුච්ඡියං
සදෙවකං තාරයන්තො - බුජ්ඣසසු අමනංපදං)

(මේ ගාථාවේ පළමු පදය "කාලොයංනෙ මහා වීරා යනුවෙන් වෙනස් ව ද යෙදී ඇත, බුද්ධවංස, ජාතකට්ඨකථා, ධම්ම පදට්ඨ කථා යන ග්‍රන්ථ වල සමාන නැත. ඉන් පසු බෝධි සත්වයෝ පස්මහ බැලුම් බැලූහ. පස්මහබැලුම් නම් කාලය, දීපය, දේශය, කුලය, මව යනුයි.

"කාලං දීපංව දෙසංව - කුලං මාතර මෙවච
ඉමෙ පඤ්ච විලෝකෙත්වා - උප්පජ්ජති මහා යසො"

බොධිසත්වයෝ මුලින්ම සුදුසු කාලය විමසා බැලූහ. අවුරුදු දහස් ගණන් සත්වයන් ජීවත්වන කාල නොවිය යුතුයි. එවැනි කාලයක සත්වයන්ට ජාති ජරා. මරණ, පහසුවෙන් තේරුම් ගත නොහැකිය. අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණ දේශනා කළත් අර්ථවත් නොවේ. අසන්නෝ නො පිළිගනිති. ආයුෂ අඩු කාලයද සුදුසු නැත. සියවසට වඩා අඩුවෙන් ජීවත් වන්නෝ කාම සම්පත් ගිජුව යුතුසුලුව සැප විඳීමේ යෙදෙති. ඔවුන්ට දහම් දෙසීමෙන්

පලක් නැත. ඔවුන්ගේ සිතේ දහම් නොදැන හෙයින්. එහෙයින් ආයුෂ සියය කාලයේම උපදිති. දෙවැනිව එන්නේ දීපය/රට පිළිබඳව සොයා බැලීමයි. එනම් ජම්බුදිපයෙහිම උපත සිදු විය. එසේම සුදුසු ප්‍රදේශය, කුලය, මව විමසා බලා ඇත.

J I.48

88. මාගමක් කැමති පිරිමියෙකු සතු අංග

පඤ්ච අංගෙහි සමන්තාගතො පුරිසො මාතුගාමස්ස මනාපො හොති

කඩවසම් පෙනුම,
සම්පත් ඇති බව,
ශීලාචාරකම,
දක්ෂ හා ක්‍රියාශීලි වීම,
නොවඳ බව.

*රූපවා හොති,
හොගවා °,
සීලවා °,
දක්ඛොච අනලසො,
පඤ්චස්ස ලහති.*

මෙයින් විස්තර වන්නේ ස්ත්‍රීන්ගේ සිත්ගන්නා ලක්ෂණ පහකි. යම් පිරිමියෙකු මේ ලක්ෂණවලින් යුක්ත නම් ඒ පිරිමියා කාන්තාවනට ප්‍රිය වෙයි.

S. III. 289

89. මාගමකට හිමි දුක්

මාතුගාමස්ස ආවේණිකානි දුක්ඛානි

බාලවියෙහි විවාහ විමනිසා
නැයන්ගෙන් වෙන්වීම,

(සෘතු) ඔසප්වීම,
ගර්භනී වීම,
දරු ප්‍රසූතිය,
පිරිමියෙකුගේ යටතට පත්වීම.

*දහරොච සමානො පතිකුලං
ගච්ඡති ඤාතකෙහි
චිනාහොති,
උතුනී හොති,
ගබ්භිනී හොති,
විජායී හොති,
පුරිසස්ස පාරිවරියං උපෙනි.*

ඉහත සඳහන් කරුණු මාගමක් සතු දුක් පීඩාවන්ය.

S III. 289

90. මාර

පඤ්ච මාරා

කෙලෙස් මාරයා,
ස්කන්ධ °,
අභිසංස්කාර / කම්ම °,
දෙවපුත්ත °,
මෘත්‍යු °.

කිලෙස මාර,
බන්ධ °,
අභිසංස්කාර °,
දේවපුත්ත °.
මච්චු °.

‘මාර, ශබ්දය බෞද්ධයන් අතර බෙහෙවින් ව්‍යවහාර වන වචනයකි. පදගතාර්ථ වශයෙන් නම්’ මරන්නා, නැතිකරන්නා, මරණය, යන තේරුම් දෙයි. පෙළෙහි හා අටුවාවේ විවිධ අර්ථ දෙමින් යෙදී ඇත. පොදුවේ ගත්විට මාර / මාරයා කෙලෙස් සහ මරණය යන තේරුම දෙයි. ඇතැම්විට පුද්ගලයෙකු ලෙස ද සඳහන් වෙයි. මාරයා විවිධ නම්වලින් සඳහන්ව ඇත. එයින් සමහර නම් මෙසේය. කණ්ඞ, අධිපති, අන්තක, නමුච්චි, පාපමිත්ත බන්ධු, වසවත්ති, මාරදේවපුත්ත.

මාරයාගේ වාහනය ගිරිමේඛලා නම් වූයේය. අත් දහසක් ඇති ඔහුගේ දරුණුම ආයුධය වක්‍රායුධයයි. ඔහුට දසබිම්බර නමින් මාරසේනාවක් ද තණ්හා, රති, රගා යනුවෙන් දූවරු කිදෙනෙක් ද සිටි බව සඳහන් වෙයි.

මෙම සංඛ්‍යාපාදයේ පස්මරුන් විස්තර වෙයි. කෙලෙස් මාර වශයෙන් ගෙන කිලෙස මාර නම් වෙයි. බන්ධ මාර යනුවෙන් අදහස් වන්නේ පඤ්චස්කන්ධයයි. අභිසංස්කාර යනුවෙන් කියවෙන්නේ කර්මයයි. බලශක්ති ඇති මාර දෙව පුත්‍රයා දේවපුත්ත මාර නම් වන අතර මච්චුමාර නම් මරණයයි. විස්තර සඳහා බ. ‘බුදුසමයේ පැනෙන මාරයා’ පොත

Nd² 487, BD 97, S I 103, Dppn. ව. බ. මාර.

91. මිතුරන්ට සංග්‍රහ කළයුතු කරුණු

පඤ්චහි ධානෙහි කුලපුත්තෙන මිත්තාමච්චා පච්චුපච්චිතබ්බා

දීමෙන්,
යහපත් කථාවෙන්,
උදව් කිරීමෙන්,
සමානතාවයෙන්,
වචනයට අනුව ක්‍රියාකිරීම.

දානෙන,
පෙය්‍යවජ්ජෙන,
අත්ථචරියා,
සමානත්තනා,
අච්චිසංවාදනාය.

මිත්‍රජනයාට ඉටුවිය යුතු යුතුකම් පහක් මෙහි සංග්‍රහ කර තිබේ. මේ කරුණු නොපිරිහෙලා ඉටුවන්නේ නම් සුභදතාව නොබිඳී පවත්නේය.

D III.190

92. මෙන් වැඩිමේ ක්‍රම

පඤ්ච ආකාර අනොදිසො
මෙන්තා ඵරණා
වෙනොවිමුක්ති

සියලුසත්වයෝ වෛර,
ද්වේෂ නොකරන්නෝවෙන්වා,
සුවසේ වෙසෙත්වා
සියලු පුග්ගලයෝ °,
සියලු ප්‍රාණීහු °,
සියලු භූතයෝ °,
ආත්ම භාව ඇත්තෝ °.

සබ්බෙ සත්තා අවෙරා
අවසාපජ්ජා අනිසා
සුඛි අත්තානං පරිහරන්තු,
සබ්බෙ පුග්ගලා °,
සබ්බෙපාණා °,
සබ්බෙභූතා °,
සබ්බෙ අත්තභාව
පරියාපන්නා °.

මෙන් සිත වඩන ආකාරය මෙහි විස්තර වෙයි. මෙමනී භාවනාව වඩන්නා විසින් ඉහත සඳහන් පරිදි අනුගමනය කළ යුතුයි. සියලු සත්වයෝ වෛර නොකරත්වා, ද්වේෂ නොවෙන්වා, සුවසේ වෙසෙත්වා යනුවෙන් සිත දියුණු කළ යුතුයි. සියලු ප්‍රාණීන්, සියලු භූතයන්, සියලු පුද්ගලයන්, සියලු ආත්මභාවවලට පැමිණි අය, මේ සියලු දෙනා කෙරෙහි මුලින් කී පරිදි සිතිය යුතුයි.

Pts II.131, Vism 309

93. රජකෙනකුගේ බල

පඤ්ච රාජබලානි

බාහු බලය,
සම්පත් °,
ඇමති °,
ජාති °,
ප්‍රඥා °,

බාහුබල,
භොග °,
අමච්ච °,
ජච්ච °,
පඤ්ඤා °,

රජ කෙනෙකු සතු බල වශයෙන් මෙහි කරුණු පහක් පෙන්නුම් කර ඇත. තථාගතයන් වහන්සේ කොසොල් රජුට අවවාද දෙමින් තෙසකුණු ජාතකය වදාළහ. එයට අනුව රජෙකුට හිමි බල මෙහි සඳහන් ය. ශාරීරික ශක්තිය (බාහු බල), ශාරීරික බලය නිරෝගීව විසීම මෙයින් අදහස් කරයි. භෝග බලය දෙවැන්නයි. මිළ මුදල්, ධාන්‍ය ආදිය අනුව ඇති වන බලය භෝග

බලය නම්. අමච්ච බලය :- එනම් ඤානවන්ත සමගි සම්පන්න දක්ෂ ඇමති පිරිසක් සිටීම රජෙකුට හිමි බලයෙකි. මෙය අමච්ච බලය නමින් හැඳින්වෙයි. හතරවැනි බලය කුල - ජව්ච බලය එදා ඉන්ද්‍රියාවේ පැවති සංස්කෘතිය අනුව උසස් කුලයක ඉපදීම රාජ්‍ය පාලනයේ දී බලයක් වූයේය. මෙය ජව්ච බලය නම්.

පස් වැනි බලය වන්නේ ප්‍රඥා බලයයි. එනම්, ඤාන වන්ත කමයි. අනෙක් සියලු බලයන්ට වඩා උතුම් බලය ප්‍රඥා බලයයි.

J V.120

94. රෝග

පඤ්ච ආබාධා

කුෂ්ඨ,
ගෙඩි,
ඇදුම,
ක්ෂයරෝගය,
අපස්මාරය

කුට්ඨං,
ගණ්ඨො,
කිලාසො,
සොසො
අපමාරො

ආබාධ/ රෝග පහක් දක්වා තිබේ. බුද්ධ කාලයේ මගධ රට ඉහත සඳහන් රෝගාබාධ පැතිරී තිබුණි. එම රෝග වලින් පෙළෙන්නෝබොහෝවිට පැවිදි වූහ. මේ අය ජීවක කෝමාරහච්ච වෙතට ගොස් වෛද්‍ය ප්‍රතිකාර ඉල්ලා නිතර නිතර ගියහ. කෝමාර හච්ච බුදුන් වෙතට ගොස් විස්තර පවසා මේ පස් ආකාර රෝග වලින් පෙළෙන්නන් පැවිදි නොකරන්නේ නම් මැනවිසි සැල කළේය. ඒ හේතුව අනුව මේ රෝග විමසා බලා එවැන්නන් පැවිදි නොකරන ලෙසට අනුදන වදාළහ. එසේ වූවන් උපසම්පදා කළොත් දුකුලාවක් වෙයි. මේ රෝග අන්තරායික ධර්ම වශයෙන් හැඳින්වෙයි. (න භික්ඛවෙ පඤ්චහි ආබාධෙහි ජුට්ඨො පබ්බාජෙතබ්බො) මහා වග්ග අට්ඨ කථාව මේ රෝග විස්තර වශයෙන් සඳහන් කරයි.

Vin I.71, Sp 996

95. ලදපස් මල්

ලාජ පඤ්චම පුජ්ඪානි

(සුදු) අබ,
ඊතණ,
සමන්පිච්ච,
හාලී,
විලඳ

සාසප,
කුසනිණ,
සුමණ්ඤ්ජුජ්ඪ,
සාලී,
ලාජ

විලඳ පස්වෙති කොට ඇති මල් පහ මෙහිදී ලදපස්මල් වශයෙන් සඳහන් වෙයි. (ලාජපඤ්චම පුප්පානි) පිරිත් මණ්ඩප ආදී වේදිකාවන්හි උත්සව අවස්ථාවල ඉසින පස්වර්ගයේ මල් කියවෙයි. අටුවාවල දක්නට ඇති යෙදුම් අනුව නිලපුල් ආදියෙන් සැරසූ මණ්ඩපයන්හි මේ ලදපස්මල් ඉස සුභද පිළිගැනීම් සිදුකළබව සඳහන්වෙයි. (... වාලුකං ඔකිරාපෙන්වා ලාජපඤ්චමානි පුප්පානි විකිරාපෙන්වා නීලුප්පලජ්දනං මණ්ඩපං කාරාපෙන්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙන්වා ... තත්ථ ලාජා ඔලොපියා පුප්පානි ලාජෙහි සද්ධිං ලාජපඤ්චමකානි පුප්පානි ...)

Dha I.112, J I.35

96. ලෞකික අභිඥා

පඤ්ච ලෞකිය අභිඤ්ඤා

සාද්ධිවිධ,
දිවකන්,
අන්‍යයන්ගේ සිත් දැනීම,
පෙර ආත්ම දැනීමේ නුවණ,
උපදින මියයෑම් දන්නා නුවණ.

ඉද්ධිවිධ,
දිබ්බසොන,
වෙනොපරියාය,
පුබ්බේ නිවාසානුස්සති,
චුතුපපාන ඤාණ.

සමාධි භාවනාව සමාද්ධිමත් විමෙන් ලැබෙන ලෞකික අභිඥාවන් පහකි. යොගවරයෝ භාවනාව ප්‍රගුණ කර පාප ධර්මයන්ගෙන් මිදී කෙලෙසුන් දුරු කොට පහන් වූ සිතින් සාද්ධි විධ ඥානය මුල් කොට ඇති ලෞකික අභිඤා ලබති. සාද්ධි ප්‍රාතිහාර්ය පෑම ඉද්ධිවිධ ඥානයයි. දියෙහි, අහසෙහි යෑම, මවා පෑම කරන්නේ මේ ඤාණයෙනි. දෙවැන්න දිව්‍යමය කන් ය. (දිබ්බසොන) මනුෂ්‍යමය හා දිව්‍යමය වූ ශබ්ද ඇසීමේ හැකියාවයි. සමීප වූත්, ඇත් වූත්, කුඩා, මහත් ශබ්ද ඇසීමට හැකි වෙයි. තුන්වැනිව එන්නේ අනුන්ගේ සිත් දන්නා නුවණයි. (පරචිත්ත විජානන ඤාණ- වෙනො පරියාය) අන්‍යයන් ගේ සිත් දැන ගැනීමේ හැකියාවයි. පහන් වූ සිත, මෘදු වූ, කෙලෙසින් කෙලෙසුන සිත, මහග්ගන යයි සිත් පිරිසිදු දැනගැනීමේ නුවණය. සිව් වැන්න. පූර්වේ නිවාසඅනුස්මාහි ඤාණයයි. (පුබ්බේ නිවාසානුස්සති ඤාණ) පෙර ආත්ම භවයන් කිනම් ආකාරයකින් සිදුවීදැයි දැනීමේ හැකියාවයි. පස්වැනි හා අවසාන ඤාණය නම්, සත්වයන්ගේ ඉපදීම මිය යෑම දැන ගන්නා ඤාණයයි. (චුතුපපාන ඤාණ.) ඒ ඒ සත්වයා කවර ආකාරයකින් මිය යන්නේද එසේ මිය ගොස් කෙබඳු ආත්මයක් ලබා ගන්නේද? යනුවෙන් දැන ගැනීම කළ හැක්කේ මේ ඤාණයෙනි.

Vism 373

**97. ලෞකික වශයෙන්
දුක්දෙන හේතු**

**පඤ්ච ධම්මා දිට්ඨියෙව
ධම්මෙ
දුක්ඛුපනිස්සයා**

අශ්‍රද්ධාව,
විලිනොමැති බව,
පවට බිය නොමැතිකම,
නුවණ නොමැතිකම,
කුසිත බව

අස්සද්ධො,
අහිරිකො,
අනොන්තප්පී,
දුප්පඤ්ඤො,
කුසීනො

මෙලොව දී විපාක දෙන වැරදි පහක් මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් දක්වයි. යම් කිසි හික්ෂු නමක් මේ සාවද්‍ය කරුණු කළේ නම් දුක් වේදනා මෙලොවදීම විඳින්නට සිදු වෙයි. එසේම දුගතියක උපත ලැබීම ද හිමි වෙයි. එම වැරදි කරුණු පහ නම්, තෙරුවන් කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාව නොමැති වීම, පව කිරීමට විලි නැති කම(ලැජ්ජාව නැතිකම) පව කිරීමට බිය නොමැති බව, නුවණ මඳ කම, කුසිතකම යනුයි.

A III.3

98. වන්දනා (පසඟපිහිටුවාවැදීම)

පඤ්ච පතිට්ඨිත වන්දනා

නලල,
දෙවැලිමිට,
දෙදණ.

ලලාට,
ද්වෙ බාහු,
ද්වෙ ජාණු,

වන් පිළිවෙත් පිරීම ශීලයට අයත් අංගයකි. වැඩිහිටියන් පූජනීයත්වයෙන් පිදීම උසස් ගුණ ධර්මයෙකි. එයින් මානය, අහංකාරකම නැති වෙයි. වන්දනා කිරීම තෙරුවන්ට කරන උසස්ම සැලකිල්ලයි. මෙය ස්ථාන පහක් පොළව ස්පර්ශ කරමින් කරයි. පඤ්චංගික වන්දනා නමින් අදහස් කරන්නේ මෙයයි. එනම් නලල, බාහු දෙක, දෙ දණ යන අවයව පස පොළොව ස්පර්ශ කරමින් වැදීමයි.

J V.502, SnA.267

99. වනිකා (කාන්තා) බවේ බල

පඤ්ච බලානි ඉත්ථිනං

රූපවත්තව,
සම්පත්,
නෑයන් ඇතිබව,
දරුවන් ඇතිබව,
සිල්වත්කම,

රූප බල,
හෝග °,
ඤානි °,
පුත්ත °,
සීල °,

වනිකා බවෙහි බල පහක් මෙහි කියවෙන්නේය. පඤ්ච කලායාණයෙන් යුක්තවීමෙන් ඇති. රූප බලය, ධනධාන්‍ය ඇති බව, නෑයන් බහුලවීම. දූපුතුන් ඇතිබව සිල් ඇති බව හෙවත් උසස් ගතිගුණ තිබීම යනු ඒ බල පහයි.

S IV. 246

100. වසඟකර ගැනීම

පඤ්ච වසියො

මෙනෙහි කිරීම,
සමාවැදීම
අධිෂ්ඨානය
නැගීසිටීම
ප්‍රත්‍යවේක්ෂාව

ආවර්ජන වසී.
සමාපජ්ජන °,
අධිට්ඨාන °,
චූට්ඨාන °,
පච්චවෙක්ඛන °

යෝගාවචරයා විසින් ධ්‍යාන මතු මත්තේ ලැබීමට රිසි නම් ප්‍රථම ධ්‍යානය පස් ආකාරයකින් ප්‍රගුණ කළ යුතුයි. මේ ක්‍රම පහ පඤ්ච වසී නම් වෙයි.

1. ආවර්ජනවසී නම් ධ්‍යානංග ආවර්ජනය කිරීමේ හැකියාවයි.
2. නමන් අභිමත ධ්‍යාන අංගයකට කැමති තාක් සම වැදීමේ සමර්ථ බව සමාපජ්ජන වසී නම්.
3. කැමති යම් තැනක කැමති යම් ධ්‍යානංගයක් රිසි කල් අදිටන් කිරීමේ සමත්තව අධිෂ්ඨාන වසී නම්.
4. කැමති ධ්‍යානංගයකින් කැමති වේලාවක නැගී සිටීමේ සමර්ථ බව චූට්ඨාන වසී යයි.
5. කැමති විට කැමති ධ්‍යානංගයක් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීමේ සමර්ථ බව පච්චවෙක්ඛනවසීය නමින් හැඳින්වෙයි.

Vism 154, BD 188, Pts 199

101. විනය ඉගෙනීමේ අනුසස්

පඤ්ච ආනිසංසා විනය පරියත්තියා,

තමන් සිල්වත්වී මනාව සුරැකීම,
සැක ඇති අයට පිහිටවීම,
සඟ මැද විසාරදව සිටීම,
එකට වෙසෙන සංඝයාට පිහිටවීම
සද්ධර්මය විරස්ථායීවීමට ඉවහල්වීම

අත්තනො සීලක්ඛන්ධො සුගුත්තො හොති සුරක්ඛිතො, කුක්කුච්ච පකනානං පටිසරණං හොති, විසාරදොසංසමජ්ඣෙඤ්චොහරති , පච්චන්තිකෙ සහධම්මෙන සුන්ග්ගතිනං නිග්ගණ්හාති , සද්ධම්මචට්ඨිනියා පටිපත්තෝ හොති

විනය තීති, විනය පිටකය ඉගෙනීමේ ආනිශංස පහකි එනම්, තමන් සිල්වත් වීම. විනය ශික්ෂා පද මනා ලෙස හදාරා ඇති හෙයින් එම ශික්ෂා පද අනුව දිවි පෙවෙන සකස් කර ගන්නේය. ශික්ෂා පද පිළිබඳව සැක ඇති හෝ තේරුම් ගත නොහැකි අයට පිහිට වීම. සඟ මැද නොබියව අවංක ලෙස හැසිරීම. පසල් දනවූ වැසි පැවිද්දන්ට පිහිට වීම හා සද්ධර්මය විරස්ථායී වීම.

Vin V.184

102. විමුක්ති පරිපාචනීය සංඥා

පඤ්ච විමුක්ති පරිපාචනීය සඤ්ඤා

අනිත්‍ය සඥා °,
අනිත්‍යයේ දුක්ඛ °,
දුක්ඛි අනාත්ම °,
ප්‍රභාණ °,
වෛරාග්‍ය °.

අනිච්ච සඤ්ඤා, අනිච්චෙ දුක්ඛ °, දුක්ඛෙ අනන්ත °, පහාන °, විරාග °.

විමුක්ති මුහුකුරා යෑම විමුක්ති පාරිපාචනීය ධම්මා යන්නෙන් අදහස් කරයි. අනිත්‍ය සංඥාව, අනිත්‍යයෙහි දුක් සංඥාව, දුක්ඛි අනාත්ම සංඥාව, ප්‍රභාණ සංඥාව සහ නොඇලීමේ සඥාව යනු විමුක්තිය මේරීමට හේතුවන ධර්ම වෙයි.

D III.243

103. ව්‍යසන / විනාශ
නැයන් විනාශවීම,
හෝග °,
රෝගයෙන්°,
ශීල °,
දෘෂ්ටි°.

පඤ්ච ව්‍යසනානි
ඤාති ව්‍යසන
හොග °,
රොග °,
සීල °,
ද්‍රව්ධි °.

ව්‍යසන - බ්‍යසන යනු විනාශවීමය. කෙනෙකු සතු හෝග සම්පත් ලබා ගත් නමුත් විනාශවීම් වන්නේය. මෙහි එම ව්‍යසන/විනාශවීම් පහක් දක්වා ඇත. නැයන්, හෝග, රෝග, ශීල, දෘෂ්ටි යනු එම විනාශ වීම්, නැති වීම් පහයි. මෙහි මූලින් එන ව්‍යසන මෙලොව වශයෙන් වේදනා ගෙන දෙයි. අවසාන දෙක අපායගාමී වීමට හේතු වෙයි.

D III.235, Vin V.129, A III.147

104. ස්කන්ධ

පඤ්චක්ඛන්ධා

රූප ස්කන්ධ,
වේදනා °,
සංඥා °,
සංස්කාර °,
විඥාන °,

රූපක්ඛන්ධ,
වෙදනා °,
සඤ්ඤා °,
සංඛාර °,
විඤ්ඤාණ °,

ස්කන්ධ පහකි (පඤ්චක්ඛන්ධා). රූප, වේදනා, සංඥා, සංස්කාර, විඥාන යනු පඤ්චස්කන්ධයයි. මේ කරුණු පහ නිතරම රාශි වශයෙන් සමූහයක් ලෙස සඳහන් වෙයි. රූපස්කන්ධය (රූපක්ඛන්ධො) නම් ශීත, උෂ්ණාදිය නිසා වෙනස් වන සියල්ලයි. වේදනා ස්කන්ධ නම් සුඛ, දුක්ඛ, උපෙක්ඛා යනවේදනා සියල්ලයි. (වෙදනක්ඛන්ධා) අරමුණ සලකන වශයෙන් ගෙන නැවත නැවත ඇතිවන හැඳිනීම සංඥා ස්කන්ධ නම් වෙයි. (සඤ්ඤාක්ඛන්ධො) හැඳිනීම, දැනීම විඥාන ස්කන්ධයයි. (විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො) සංස්කාර යනු රැස්කිරීමයි. කුසලාකුසල අව්‍යාකාන වශයෙන් ගන්නා සියල්ල සංස්කාර ස්කන්ධයයි. (සංඛාරක්ඛන්ධා) මේ ස්කන්ධ දුක් වශයෙන් ද අනිත්‍ය වශයෙන් ද දක්වා ඇත.

D III.233, Bd 82 , Cpd 285

**105. ස්වාමියා විසින් බිරිඳට
කළයුතු යුතුකම්**

*පඤ්චහි යානෙහි
හරියා පවිච්චපට්ඨිතබ්බා*

ගරුකිරීම,
අවමන්තොකිරීම
මනා වර්තය ඇතිවීම
සම්පත් දීම,
අබරණදීම,

සම්මානනය,
අනවමානනය,
අනතිවරියාය
ඉස්සරිය වොස්සග්ගෙන,
අලංකරණුප්පාදනෙන

ස්වාමියා විසින් බිරිඳ කෙරෙහි දැක්විය යුතු ආකල්ප පහ ඉහත සඳහන් පරිදි වෙයි. ස්වාමියාගේ හොඳම මිත්‍රයා බිරිඳ වන්නේය. (හරියා වෙ පරමා සබ්බා)

D III.190

**106. ස්වාමියා විසින් සේවකයන්ට
සංග්‍රහ කළයුතු කරුණු**

*පඤ්චහි යානෙහි
අයිරකෙන දාස කම්මකාරා
පවිච්චපට්ඨි තබ්බා*

සේවකයාට ශක්ති පමණට වැඩ භාරදීම,
වැටුප් ආදිය නිසිලෙස දීම,
රෝගී වූ විට උවටැන් කිරීම,
රසබොජුන් සේවයන්ටත් දීම,
සුදුසුවිට විවේක දීම.

යථා බලං කම්මන්ත
සංවිධානෙන,
හත්ත වෙනත
අනුප්පදානෙන,
හිලානුපට්ඨානෙන,
අච්ඡරියානං රසානං
සංවිභාගෙන,
සමයෙ වෙස්සග්ගෙන.

සේව්‍ය සේවක සම්බන්ධය ස්ථාවරවීමට ද දෙපාර්ශවයේ අභිවෘද්ධිය සඳහා ද ස්වාමියාගේ මේ යුතුකම් සේවකයන්ට ඉටුවිය යුතුවෙයි.

D III.191

107. සක්මන් කිරීමේ අනුසස්

පඤ්ච වංකමෙ ආනිසංසා

දුර පාගමන හැකි වීම,
භාවනාවට පහසුවීම
නිරෝගීවීම
ආහාරපාන මනාව දිරවීම

අද්ධානක්ඛමං,
පධානක්ඛමං,
අප්පාබාධො,
අසින ජින බායින

ඒකග්‍රතාව ස්ථිරවීම

සම්මා පරිණාමං,
සමාධි විරච්ඡිතිකං

සක්මන් කිරීම සෞඛ්‍යයට හිතකර වෙයි. සක්මන් කිරීමේ ආනිශංස පහක් ගෙන හැර දෙයි. ඇත පා ගමනින් යෑමේ හැකියාව ලැබෙයි. භාවනාවෙහියෙදීමේ පහසුව ඇති වීම, එසේම රෝගා බාධ නැති වීම, ආහාර පාන මනා ලෙස දිරවීම සහ සිතෙහි ඒකාග්‍රතාව ඇතිවීම යනු සක්මනෙහි අනුසස් ලෙස සඳහන්වෙයි.

A III.30

108. සත්ව තෙල්

පඤ්ච වසානි

චලස් තෙල්,
මත්සය ට,
කිඹුල් ට,
ඌරු ට,
ඹුරු ට.

අච්ච වසං,
මච්ඡ ට,
සුසුක ට,
සුකර ට,
ගුහ ට.

ඹුදුන් ධරමාන කාලයේම රෝගීවූ හික්ෂු හික්ෂුණින් ගිලන්ව සත්ව තෙල්වලින් බෙහෙත් පිළිවෙළ කිරීමට අවශ්‍යතාවය ඇති විය. මේ හේතුව ම ගිලනාට බෙහෙත් සකස්කර ගැනීම පිණිස මේ තෙල් වර්ග පහ අනුමත කර ඇත. එහෙත් පිළිගෙන නියමිත කාලය ඉක්ම වී නම් ඇවැත් සිදුවෙයි.

Vin I.202

109. සතුන් මැරීමේ අකුසලය සම්පූර්ණවීමට හේතුවිය යුතු කරුණු

පඤ්ච සම්භාරා පාණාතිපාතස්ස

සතෙකු වීම,
සතෙකු බව දැනීම,
වදකිරීමේ(මැරීමේ) සිත,
උපක්‍රමය,
ඒ නිසා මරණය.

පාණො,
පාණසඤ්ඤි,
චධකච්ඡන්ත,
උපක්කම,
නෙත මරණ.

සතුන් මැරීමේ අකුසල කර්මය සම්පූර්ණ වීම සඳහා කරුණු පහක් අවශ්‍ය වෙයි. එම කරුණු මෙසේය.

1. ප්‍රාණය ඇති සජීවී සතෙකු විය යුතුය.
2. වරදකරුට පණ ඇති සතෙකු මරන්නේ යයි හැඟීම ඇති විය යුතුය.
3. වද දීමේ / මැරීමේ චේතනාව තිබිය යුතුයි.
4. මැරීමට සඳහා වස විස දීම, අවි ආයුධ යෙදීම, වැනි උපක්‍රමයක් යෙදිය යුතුයි.
5. ඒ හේතු කොට ගෙන ජීවිතය නැති වියයුතුයි.

DhsA. 97.

110. සම්පත්

පඤ්ච සම්පදා

ශීලය,
 සමාධිය,
 ප්‍රඥාව,
 විමුක්තිය,
 විමුක්තිඥානදර්ශනය

සීල,
 සමාධි,
 පඤ්ඤා
 විමුක්ති,
 විමුක්තිඤාණදස්සන

සම්පත් ලැබීම් පස් ආකාරයකින් දක්වා තිබේ. එනම්:- ශීල සම්පත්තිය (සීල සම්පදා) සතුන් මැරීම් ආදියෙන් වලකින්නාගේත් වත් පිළිවෙත් පුරන්නාගේත් චේතනා, සිතුවිලි සීලය නමින් අදහස් වෙයි. එය විවිධ වශයෙන් ඇත. පන්සිල්, අටසිල්, දස සිල් යනාදි ක්‍රමයටය.

දෙවැනිව එන්නේ සමාධියයි. (සමාධි) කුසල් සිත් පිළිබඳ එකඟ බව සමාධි යයි.

තෙවැනිව ප්‍රඥාවයි. (පඤ්ඤා) තේරුම් ගැනීම, දැනීම, ප්‍රඥාව යනු එහි අදහසයි. හතරවැනි සම්පදාව නම් විමුක්තියයි, මිදීමයි(විමුක්ති) මෙයින් අදහස් වන්නේ කෙලෙස් වලින් මිදීයෑමයි. මෙය දෙයාකාරයකින් සඳහන්ව ඇත. මානසික විමුක්තිය (චෙතො විමුක්ති) හා ප්‍රඥාව මගින් සිදුවන විමුක්තිය (පඤ්ඤා විමුක්ති) යනුයි. පස්වැනිව සඳහන් වන්නේ මිදීමේ ක්‍රමයවන විමුක්ති ඤාණයයි. (විමුක්ති ඤාණදස්සන) .

A III.119

111. සම්පත් / ගුණධර්ම

පඤ්ච සම්පදා

ශ්‍රද්ධාව,
ශීලය,
උගත්බව,
ත්‍යාගය,
ප්‍රඥාව.

සද්ධා සම්පදා,
සීල °,
සුභ °,
වාග °,
පඤ්ඤා °.

පස් ආකාරයක සම්පදා, ලැබීම් කෙනෙකු විසින් අත්කර ගත යුතුයි. ඉහත සඳහන් වන්නේ ලැබීම් පහයි. සද්ධා සම්පදා විස්තර සඳහා බ. පහේ වර්ගයේ ශ්‍රද්ධා-ඉන්ද්‍රිය ශීලය, දෙකේ වර්ගයේ 120. ත්‍යාග (වාග) දීමයි. තමා සතු දෙයක් අන්‍යයන්ට දීම ත්‍යාග නම් වෙයි.

සුභ / ගුණ මෙයින් අදහස් කරන්නේ ඉගෙනීමයි. සුභ පදගතාර්ථය නම් ඇසීම යනුයි. සාවධානව දෙසවන් යොමා ඇසීමෙන් ඉගෙනීම සිදුවෙයි මනා ලෙස ශ්‍රවණය කිරීමෙන් ප්‍රඥාව ලැබේ. (සුස්සුසා ලහනෙ පඤ්ඤා).

පස්වැනි ලැබීම නුවණ ය. (පඤ්ඤා). කුසල් සිතක යෙදුන විදර්ශනා ඤාණය මෙහිදී ප්‍රඥාව නමින් හැඳින්වෙයි. දැනීම් අර්ථයෙන් ප්‍රඥා නම් වෙයි. (පණනව්වෙත පඤ්ඤා) අනිත්‍යාදී සියල්ලට සාධාරණ ස්වභාවය හෝ අවිපරිත සේ අවබෝධ කිරීම ප්‍රඥාවේ ලක්ෂණය වෙයි. ප්‍රඥාවෙන් පිරිසිදු බව ලැබෙයි. (පඤ්ඤාය පරිසුඡ්ඤාති) ප්‍රඥාවට සමාන ආලෝකයක් නැත. (නන්ථි පඤ්ඤා සමාආහා)

“යමෙකු කෙරෙහි ධ්‍යානය හා ප්‍රඥාව ඇත්තේ ද හෙතෙම ඒ කාන්තයෙන්ම නිවණ අසලය.”

A III.22, A III.53

112. සම්පත් / සම්ප්‍රදා

පඤ්ච සම්පදා

න්‍යායන් ලැබීම
හෝග සම්පත්,
ශීලය °,
නිරෝගී බව.
දෘෂ්ටිය °.

ඤාති සම්පදා,
හොග °,
සීල °,
ආරෝග්‍ය °,
දිට්ඨි °.

සම්පදා යනු ලැබීම් යන්නයි. මේ කරුණ ලැබීමෙන් ගුණ මහත් බවට පත්වන හෙයින් සම්පදා නම්. (සම්පජ්ජති ඵතාය ගුණ විභුතීං පාපුණානීති සම්පදා)

නැයන්ගේ ලැබීම ඤාති සම්පදා යනුවෙන් විස්තර වෙයි. ලෞකික වශයෙන් ගුණ සම්පන්න ඤාතිවරයන් ලබාගැනීම උසස් ලැබීමකි. බුදු දහමට අනුව විශ්වාස පුද්ගලයා උතුම් ඤාතියා ලෙස සැලකෙයි.

මිල මුදල් ධාන්‍ය ඉඩකඩම් ආදිය ලැබීම හෝග සම්පදා නම් වෙයි. ශීලය රැකීම ශීල සම්පදාවයි. නිරෝගි සම්පන්නිය ආරෝග්‍ය සම්පදාව නම්. නිරෝගි බව උසස්ම ලැබීම බව දේශනාවේ සඳහන් වෙයි. (ආරෝග්‍ය පරමා ලාභා) ධන ලාභය, යසස් ලැබීම, පුත්‍ර ලාභය ආදී ලාභ අතර නිරෝගිබව උසස් යයි දක්වා ඇත.

(යෙකෙහි ධන ලාභාවා යස ලාභාවා, පුත්‍ර ලාභාවා, අන්ථි ආරෝග්‍යං තෙසං පරමං, උත්තමං නන්ථි තතො උත්තරිතරො ලාභො)

නිවැරදි ආදෘෂිම දිවයි සම්පදා නම්වෙයි.

ආරෝග්‍යපරමාලාභා - සන්තුට්ඨී පරමං ධනං

විස්වාස පරමාඤාති - නිබ්බානං පරමං සුඛං

D III.235, Vin V.129, Dh 204, KhpA 228.

113. සංග්‍රහ ලැබූ මිතුරාගේ යුතුකම්,

මිතුරා ආරක්ෂා කිරීම,
දේපල රැක දීම,
බියට පත්විට පිහිටවීම
විපතේදී අතනොහැරීම
පිරිවර ජනයාට සැලකීම,

පඤ්ච හිධානෙහි
මිත්තාමච්චා කුල
පුත්තං අනුකම්පන්නි

පමන්නං රක්ඛන්නි,
පමන්නස්ස සාපනෙය්‍යං
රක්ඛන්නි,
හීනස්ස සරණං භොන්ති,
ආපදාසු නච්ඡහති
අපරාපජඤ්ච අස්ස
පටිපුජෙති.

මිතුරාගෙන් සංග්‍රහ ලැබූ තැනැත්තා ආපසු ඔහුට ඉටුකළ යුතු කරුණු මෙයින් කියවෙයි.

D III.190

114. සඟි පොත්

දික්සඟිය,
මැදුම් °,
සංයුත් °,

පඤ්ච නිකාය

දීස නිකාය,
මජ්ඣිම °,
සංයුත්ත °,

අංගුත්තර °,
කුදුගොත් °,

අංගුත්තර °,
බුද්දක °,

සූත්‍ර පිටකයට අයත් ග්‍රන්ථ පහකි. එම ග්‍රන්ථ නිකාය හෝ ආගම යනුවෙන් හැඳින්වෙයි. පලමුවැන්න දීඝ නිකාය වෙයි. මෙය දීර්ඝ සූත්‍ර තිස් හතරකින් යුක්ත වෙයි. වර්ග වශයෙන් සීලකධන්ධ, මහාවග්ග, පාටික යනුවෙන් වර්ග තුනකි. සුමංගල විලාසිනී මෙහි අටුවාවයි. ලියන ලද්දේ බුද්ධසෝම තෙරුන් විසිනි. දික් සඟිය නමින් ද ව්‍යවහාර වෙයි.

මජ්ඣිම නිකාය, මධ්‍යම ප්‍රමාණ සූත්‍ර ඇතුළත්ය. මෙය සිංහලයෙන් මැදුම් සඟිය නමින් ද භාවිතා වෙයි. බණවර අසුවකින් යුක්ත මජ්ඣිම නිකාය මූල පණ්ණාස, මජ්ඣිම පණ්ණාස, උපරි පණ්ණාස යයි වර්ග තුනකි. අවසාන පණ්ණාසකයේ සූත්‍ර පනස් දෙකක් ඇත. බුදුගොස් තෙර ලියූ පපඤ්චසුදනී මැදුම් සඟියේ අටුවාවයි. නිකාය ග්‍රන්ථ අතර තුන්වැන්න සංයුක්ත නිකායයි. මෙය සූත්‍ර හත්සිය හැට දෙකකින් යුක්ත වෙයි. මෙය ප්‍රධාන වර්ග පහකි. නැවතත් මෙය කොසල සංයුක්තය, දෙවනා සංයුක්තය ආදී ක්‍රමයට නම් කර ඇත. සාරත්ථප්පකාසිනී මෙහි අට්ඨ කථාවයි. කර්තෘ වූයේ බුද්ධසොස තෙරය. සංයුක් සඟියයි ද සඳහන්ය. ඊලඟට සඳහන් වන්නේ අංගුත්තර නිකායයි. මෙයට නිපාත එකළොසක් සහ සූත්‍ර නමදහස් පන්සිය පනස් හතක් ඇතුළත් වෙයි. මෙය සූත්‍ර සංඛ්‍යා අනුව සංග්‍රහ වී තිබේ. එකක නිපාත, දුක යන ක්‍රමයටය. බණවර එකසිය විස්සකි. ශාසන අන්තර්ධානයේදී අංගුත්තර නිකාය මුලින් ම නැති වන්නේය. බුදුගොස් හිමියන් ලියූ මනොරථපූරණී මෙහි අට්ඨකථාවයි. අංගුත්තර සඟිය යනු මෙය හෙල වහරේ එයි. බුද්දක නිකාය/ කුදු ගොත් සඟිය නිකාය ග්‍රන්ථ වල පස් වෙනි සඟිය වෙයි. මෙය බුද්දක ග්‍රන්ථ නමින් දීඝ නිකාය අට්ඨ කතාවේ සහ සාරත්ථ දීපනී ටීකාවේ සඳහන් වෙයි. මෙය ග්‍රන්ථ 15කින් යුක්තය. ග්‍රන්ථ 15 මෙසේය. බුද්දක පාඨ, ධම්මපද, උදාන, ඉතිවුත්තක, සුත්ත නිපාත, විමානවත්ථු, ජේත වත්ථු, ථෙරගාථා, ථෙරිගාථා, ජාතක, නිද්දෙස, පටි සම්භිදා මග්ග, අපදාන, බුද්ධ වංස, වරියා පිටක. (බුරුමයේ) මියන්මාර් හි බුද්දකනිකායට මිලින්දපඤ්ඤ, සුත්තසංගහ, පෙටකොපදෙස, තෙත්තිප්පකරණ යන ග්‍රන්ථයන් ද ඇතුළත් ය .

‘දීඝ මජ්ඣිම සංයුත්ත - අංගුත්තරික බුද්දකා
නිකාය පඤ්ච ගමිහිරා - ධම්මනොඅත්ථනො විමේ’

Vin II.287, V.3, DA 1.17, Khpa 11, Dppn ව. බ.

115. සික්ෂා පද

පඤ්ච සික්ඛාපදානි

සතුන් මැරීමෙන් වැලකීම
නොදුන්නදෙය ගැනීමෙන්,
කාමයේ වරදවා හැසිරීමෙන්,
බොරැකීමෙන්,
සුරාපානයෙන්,

පාණානිපාතා වේරමණී,
අදින්නාදානා, °,
කාමෙසු මිච්ඡාචාරා°,
මුසාවාදා °,
සුරාමේරය
මජ්ජිමනිකායානා °,

පන්සිල් වලට අයත් වන සික්ෂා පද පහකි. පඤ්ච ශීල නමින් ද ව්‍යවහාර වෙයි. ගිහි අය විසින් නිතර රකින ශීලයන් වන හෙයින් නිත්‍ය ශීලය නමින් ද හැඳින්වෙයි. යමෙක් බුදු දහම දන බෞද්ධ වීමට නම් තෙරුවන් සරණ ගොස් මේ පන්සිල් සමාදන් විය යුතුයි. පළමු වැන්න ප්‍රාණඝාතයෙන් වෙන් වීමයි. මැරීමට උදව් දීම, උපක්‍රම යෙදීම ආදියෙන් ද වෙන් විය යුතුය. නොදුන් දෙය ගැනීමෙන් වැලකීම දෙවැනි ශික්ෂා පදයයි. තෙවැනි ශික්ෂා පදය වන්නේ කාමයෙහි වරදවා හැසිරීමයි. මෙයින් ද වෙන් විය යුතුය. බොරු/මුසා කීමෙන් ද වැලකිය යුතුයි. මෙය හතරවැනි ශික්ෂාපදයයි. පස් වැනි ශික්ෂාපදය මදයට හා ප්‍රමාදයට හේතු වන සුරාපානයෙන් වැලකීමයි.

D III.235, BD 170, S IV.245

116. සිදුවිය නොහැකි කරුණු

පංච අභබ්බ ධානානි

රහතන් වහන්සේ විසින්
සතුන් මැරීම°,
සොරකම °,
මේථුනධම්මපෙවනය °,
බොරැකීම °,
රැස්කොට ලඟ තබාගෙන
පරිභෝග කිරීම

අභබ්බො ඛිණ්ණාසවො
හික්ඛු සංචිත්තපාණං
ජීවිතාවොරොපතුං, °,
අදින්නාදානං
ඵෙය්‍යසංඛාතං ආදාතුං°,
මේථුනධම්මං පටිසෙවිතුං °,
මුසා භාසිතුං °,
සන්නිධිකාරකං
පරිභුඤ්ජිතුං

රහතන් වහන්සේ, යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ සියලු කෙලෙස් ප්‍රහීණ කළ තැනැත්තා ය. එබඳු රහතන් කෙනෙකුගෙන් ඉහත සඳහන් කරුණු සිදුවන්නේ නැත. එහෙයින් මේ 'අභබ්බධානා' වශයෙන් සඳහන් වෙයි.

D III. 235

117. සිල්වත් බවේ අනුසස්

පඤ්ච ආනිසංසා
සීලසම්පදා

බොහෝ සම්පත් ලැබීම,
ගුණවත්බව පැතිරෙයි
විසාරදව ක්‍රියාකිරීම ,
සිහිමුලානොවී මියයෑම,
දෙවිලොව ඉපදීම,

මහනිංභොගක්ඛන්ධං
අධිගච්ඡති,
කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො
අබ්භුග්ගච්ඡති,
විසාරදො උපසංකමති
අමංකුභුනො,
අසම්මුල්හො කාලං
කරොති,
පරම්මරණා සග්ගං
ලොකං උප්පජ්ජති

සිල් රැකීමෙන් ලැබෙන ආනිශංස පහකි. ගිහි හෝ පැවිදි අය මනාව සිල් රකින්නේ නම් ඒ හේතු කොට අනුසස් පහක් ලබා ගත හැකි වෙයි. එනම්, මහත් හෝග සම්පත් ලැබෙයි. (මහනිං භොගක්ඛන්ධං අධිගච්ඡති) දෙවැන්න කීර්තිය පැතිර යෑමයි. මහත් සේ සිල් රකින්නෙක්ය ගිරිහැර කිසිවෙකුට නොකරයි ආදී ගුණ කීර්ති පැතිරෙයි. (කල්‍යාණො කිත්ති සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති) තෙවැනිව පිරිසක් අතර විශාරදව හැසිරෙයි. (විසාරදො උපසංකමති අමංකු භුනො) හතර වැනි ආනිශංසය සිහි මුලා නොවී මිය යෑමය. (අසම්මුල්හො කාලං කරොති.) පස්වැනිව මරණින් පසු ස්වර්ගපරායන වන්නේය. (පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උප්පජ්ජති)

D III.236, Vism 58

118. ශීල

පඤ්ච විධිං සීලං

පරියන්ත පාරිසුද්ධි ශීලය,
අපරියන්ත °,
පරිසුර්ණ °,
අපරාමට්ඨ °,
ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධි °.

පරියන්ත පාරිසුද්ධි සීලං,
අපරියන්ත °,
පරිසුර්ණ °,
අපරාමට්ඨ °,
පටිප්පස්සද්ධි °.

සිල් වර්ග වශයෙන් දෙකේ වර්ගය තුනේ හතරේ යන තැන්වල දක්වා ඇත.

මෙහිදී වර්ග පහක් සඳහන් වෙයි.

1. සාමනේර ශීලය මෙපමණ යයි ප්‍රමාණ කර ඇති හෙයින් හෙරණුන්ගේ සිල් පරියන්ත පාරිශුද්ධි ශීල නම් වෙයි.
2. අපරියන්ත පාරිශුද්ධි ශීලය වශයෙන් ගැනෙන්නේ උපසම්පදා ශීලය වෙයි.
3. උපසම්පදා ශීලය රකිමින් කිසිදු පාප ක්‍රියා නොකොට කිලිටි නොවූන පාඨග්ජනයාගේ ස්වර්ණමය ශීලය පරිපුණ්ණ පාරිශුද්ධි ශීලයයි.
4. ශෛක්ෂයන් රකින ශීලය දිවියේ ආදියෙන් පරාමර්ශනය නොවන හෙයින් අපරාමච්ච පාරිශුද්ධි ශීලය නම්.
5. තථාගත ශීලය හා රහතුන්ගේ ශීලය සියලු කෙලෙස් සංසිදුවා ඇති හෙයින් එම ශීලයන් පටිප්පස්සද්ධි ශීලයයි.

Vism 11 , Pts I.42

119. සුද්ධාවාස

පඤ්ච සුද්ධාවාසා

අවිහ,
අනප්ප,
සුදස්ස,
සුදස්සී,
අකනිච්ච.

අවිහා,
අනප්පා,
සුදස්ස,
සුදස්සී,
අකනිච්ච.

පිරිසිදු වාසස්ථාන (සුද්ධා වාස) මෙම සුද්ධාවාස පහකි. රූපලෝක නම්. උසස් බ්‍රහ්මලෝක වෙයි. අනාගාමී වූ අය මෙහි උපත ලබා රහත් ඵලයට පැමිණෙති. වරක් බුදුරජාණන් වහන්සේ සුද්ධාවාසවලට වැඩම කළහ. අවිහ පළමු වැන්න අවිහ බ්‍රහ්ම ලෝකයයි. අවිහ බ්‍රහ්ම ලෝකයේ සම්පත් පිරිහීම නොවෙයි. එහෙයින් මේ නම ව්‍යවහාර වෙයි. (අත්තනො සම්පත්තියා න විභායන්තීති අවිහා) අවිහයෙහි උපත් විගසම රහත් වූ සත් දෙනෙකු ගැන මජ්ඣිම නිකායේ අට්ඨ කථාව කියයි. ඒ අය නම් උපක, පලගණ්ඩ. පුක්කුසාති, හද්දිය, කුණ්ඩදෙව, බාහු දැන්ති සහ පිංගිය. සුද්ධාවාසවල දෙවැන්න අනප්ප නම් වෙයි. එනම් වූයේ තැවීමක් නැත යන ඇරුතෙහි . තුන්වැනි සුද්ධාවාසය සුදස්ස නම්. මෙහි වැසියෝ අකනිච්චක වැසියන් හා මිත්‍ර වෙති. හතර වැනි වූ සුදස්සී නම්. මනාව පෙනෙන හෙයින් මෙනම් විය. අකනිච්ච සුද්ධාවාසය පස්වැනි සුද්ධාවාසය වෙයි. බුදුහු මේ ලෝකයට වැඩම කළහ. සක්ක පඤ්ච සුත්‍රයට අනුව එහි උසස්ම දෙව්වරු සිටිති. ලෝකයේ ඉහලම තලයේ මේ අකනිච්චකය වේ යයි

සැලකෙයි.

BD 174, Dppn I.198, D III.237

120. සුභාසිතයෙහි අංග

පඤ්ච අංගානි සුභාසිතවාචාය

සුදුසු කාලයේ කීම,
සත්‍යවීම,
මෘදු බව,
අර්ථවත් වීම,
මෙන්සිතින් කීම.

*කාලෙන භාසිතං හොති,
සච්ච °,
සන්භ °,
අත්ථ සංහිත °,
මෙන්තා චිත්තේන °,*

සු + භාසිත : සු යනු හොඳ යහපත් අර්ථය දෙන උප සර්ගයකි. භාසිත යනු කියන ලද යන අර්ථය දෙයි. ඒ අනුව යහපත් හෙවත් යහපත සලසන වචන සුභාසිත වාචා යන්නෙහි අදහස වෙයි. ත්‍රි පිටක බුද්ධ වචනය සුභාසිත වචනය යයි ධම්මපද්ධි කථාව කියයි (සුභාසිත වාචා නාම තෙපිටකං බුද්ධ වචනං)

සුභාසිත වචනයෙහි ලක්ෂණ පහක් ඇත. පළමු වැන්න සුදුසු කාලයේ කීමයි. (කාලෙන භාසිතං හොති) එවැනි සුභාසිතය අසන්නට අවශ්‍ය වූ අවස්ථාවක විය යුතුයි. දෙවැනිව සත්‍ය විය යුතුයි. තුන්වැනිව රළු නොවන මෘදු වචන වීමයි. හතර වැනි ලක්ෂණය නම් අර්ථවත් හරයක් ඇති වචන වීමයි. පස්වැනි ලක්ෂණය නම් මෙන් සිතින් කීමයි. "අන්‍යයන්ට හා තමන්ට තාපයක් පීඩාවක් නොවන වචන කිව යුතුයි.) යම් වචනයක් කීමෙන් හිංසාවක් නොවේ නම් ඒ වචනය සුභාසිත වචනය වෙයි.

*'තමෙව වාචං භාසෙය්‍ය - යායත්තානං න තාපනං
පරෙව න චිහිංසෙය්‍ය - යා වාචා සුභාසිතා'*

A III.243 S I.188

121. සේවකයන්ගේ යුතුකම්

පඤ්චහි ධානේහි දාස කම්මකාරෙහි අයිරකො පච්චු පට්ඨිතබ්බො

ස්වාමියාට පෙර අවදිවීම,
ස්වාමියාට පසු නින්දාටයෑම

*පුබ්බුට්ඨායිනො හොත්ති
පච්ඡානිපාතිනො,*

දෙනලද පමනින් සෑහීම,
තම කාර්යයන් මනාව ඉටුකිරීම,
ගුණ කීම.

දින්නාදායීනො,
සුකට කම්මකාරකා,
කින්නිවණ්ණහාර,

සේවකයා විසින් තම ස්වාමියා කෙරෙහි දැක්වියයුතු පිළිපැදිය යුතු ආකල්ප ඉහත සඳහන් සංඛ්‍යා ධර්මයට ඇතුළත්ය.

D III.191

122. සොරකමේ අංග,

*පඤ්ච සම්භාරා
අදින්නාදානස්ස*

අත්සතු වීම,
අත්සතු බව දැනීම,
සොරසිත,
උපක්‍රමය,
එමගින් ගැනීම,

පරපරිග්ගහිත,
පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤී,
ථෙය්‍යචිත්ත,
උපක්කම,
තෙන හරණං

නොදුන් දේ ගැනීම සිදු කරන්නා අංග පහක් යුක්ත වේ නම් අකුලක කර්මය සම්පූර්ණ වෙයි. අත් සතු දෙයක් වීම, අත් සතු දෙයක් බව දැනීම, හොර හිතින් යුක්ත වීම, ඒ සඳහා උපක්‍රම යෙදීම. ඒ උපක්‍රමයෙන් ගැනීම යනු ඒ අංග පහයි. හොරෙන් ගත් වස්තු හින්නෙන් වතුරෙන් විනාශවීම ආදී විපාක ලැබෙන අතර මරණින් පසු දුගතිගාමී වෙයි.

DhsA 97

123. ශිෂ්‍යයන්ගේ යුතුකම්

*පඤ්චහි ධානෙහි අත්තෙ
වාසිනා ආචරියා පච්චු
පට්ඨිතබ්බා*

ආචාර කිරීම,
උවටැන් කිරීම,
කැමැත්තෙන් ඉගෙනීම
පෞද්ගලිකව උපස්ථානය,
සාවධානව ඉගෙනීම.

උට්ඨානෙන,
උපට්ඨානෙන්ත,
සුස්සුසාය,
පාරිචරියාය,
සක්කච්චං සිප්පං
පට්ඨගහණෙන.

ශිෂ්‍යයා හා ගුරුවරයා අතර සම්බන්ධය මනාව ගොඩනැගී ඇත්නම් ඉගෙනීමෙන් ප්‍රතිඵල ලැබුනේ වෙයි. මෙහිලා ශිෂ්‍යයාගෙන් ඉටුවිය යුතු ගුණධර්ම පහ ඉහත සඳහන් පරිදි වෙයි.

D III.189

124. ශෛක්ෂ බල

පඤ්ච සෙධ බලානි

ශ්‍රද්ධා බල,
හිරි °,
පවට බිය °,
චිරිය °,
පඤ්ඤා °.

සද්ධාබල,
හිරි °,
ඔත්තජ්ජ °,
චිරිය °,
පඤ්ඤා °.

මේ ධර්ම පදයේ විස්තර සඳහා ව.බ. ඉන්ද්‍රිය,

A III.1.

125. ශෛක්ෂ විශාරද ධර්ම

පඤ්ච සෙධවෙසාරජ්ජ කරණ ධම්මා

ශ්‍රද්ධාව,
ශීලය,
වියත් බව,
උත්සාහ,
ප්‍රඥාව.

සද්ධොභොති,
සීලවා,
බහුස්සුනො,
ආරද්ධ චිරියො
පඤ්ඤවා

ශෛක්ෂ පුද්ගලයෙකු විශාරදබවට පත් කරනකරුණු පහකි. ඉහත සඳහන් වන්නේ එම ක්‍රියාකාරීකම් පහය. මේ කරුණු වෙනත් සංඛ්‍යා ධර්මපද යටතේ විස්තර වී ඇත.

ආරද්ධ චිරිය නම් උට්ඨාන චිරියයි. තමන්ගත් අධිෂ්ඨානය ප්‍රතිඵලය නොලබා නොනවතිමිසි යන අදහසින් කරණ උත්සාහයයි.

ආරද්ධ චිරියයෙන් යුක්ත නම් කෙලෙස් ඕසයෙන් එතර විය හැකිය.

සබ්බදා සීල සම්පන්නො - පඤ්ඤවා සුසමාහිතො
ආරද්ධචිරියො පහිනත්තො - ඔසංතරකිද්ධන්තරං

A III.127, S I 52.

126. ශ්‍රමණ දුක්

සිවුරු ලැබෙන පරිද්දෙන්
සතුටු නොවීම,
පිණ්ඩපාත °,
සේනසුන් °,
බෙහෙත් ගිලන්පස°,

බඹසරෙහි නොඇලීම

පඤ්ච සමණ දුක්ඛානි

අසන්තුටියෝ හොති
ඉතරීතරෙණ චීවරෙණ,
° පිණ්ඩපාතෙන,
° සේනාසනෙන,
° ගිලානපච්චයෙන,

අනභිරතොච බ්‍රහ්මචරියං

ශ්‍රමණ දුක් (සමණ දුක්ඛ) යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ පැවිදි වීමෙන් පසු එම පැවිද්දා සිව් පසය ලැබුණ පමණින් සතුටු නොවීමයි. එය ශ්‍රමණ දුකකි. එවැනි දුක් පහකි. චීවර, පිණ්ඩපාත, සේනාසන, ගිලානපච්චය, බඹසර හැසිරීම. මේ කරුණු එකක් එකක් අනුව ලැබෙන පමණින් සැහීමකට පත් නොවන හෙයින් දුකක් වැළඹීමක් ඇති වෙයි. මෙසේ ඇතිවන්නා වූ දුක් ශ්‍රමණ දුක් යැයි කියනු ලැබේ.

A III.146

හයේ වර්ගය.

1. අනුස්මෘති භාවනා

ඡ අනුස්සති

බුද්ධානුස්මෘති,
 ධර්ම,
 සංඝ,
 ශීල,
 ත්‍යාග,
 දේවතා.

බුද්ධානුස්සති,
 ධම්ම,
 සංඝ,
 සීල,
 චාග,
 දෙවතා.

අනුස්මෘති භයකි. (ඡ අනුස්සති). අනුස්මෘති යනු නැවත නැවත මෙනෙහි කිරීමයි. භාවනාව සඳහා ගනු ලබන කර්මස්ථාන භය මෙහි සඳහන් වෙයි. බුදුන්ගේ ගුණ මෙනෙහි කිරීම බුද්ධානුස්මෘතියයි. (බුද්ධානුස්සති) එනම් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අර්හත් වන සේක, සමයක් සම්බුද්ධ වන සේක, සියල්ල මනාව දැන ගත්හ, අෂ්ට විද්‍යා පසළොස් වරණ වලින් යුක්ත වන සේක, සුගත වන්නාහ, ලෝකවිදුහ. සියලු ආකාරයේ ලෝක දැනගත්හ, දෙවි මිනිසුන්ට ශාස්තෘවෙහි, අවබෝධ කළ යුතු සියල්ල අවබෝධ කළහ, භාග්‍යවත් වන සේක, ව. බ. නමයේ වර්ගයේ බුදුගුණ. ධම්මානුස්සති; මෙය ධර්මයේ ගුණ, දහම් ගුණ මෙනෙහි කිරීමයි. ඒ මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මනාකොට දේශනය කරන ලද්දේය. මුල මැද අග කලාණ වෙයි. සාන්දෘෂ්ටික වෙයි. කල් නොයවා ඵල ලැබෙන පැමිණ බලව කීමට සුදුසුය. නිවනට පමුණුවයි. ඥානවත්තයන් විසින් තමන් තමන් දැන ගත යුතුයි. තෙවැනි අනුස්මෘතිය සංඝානුස්මෘතියයි සඟ ගුණ මෙනෙහි කිරීමයි. එනම් සුපිටිපත්තො හගවතො සාවක සංඝො යන ගාථාවෙන් කියවෙන ගුණ නැවත නැවත සිතීමයි. සිව්වැනියට එන්නේ ශීලානුස්මෘතියයි. ගිහිහෝ පැවිදි අය තමාගේ ශීලයෙහි පිරිසිදු බව මෙනෙහි කිරීම මෙයින් අදහස් වෙයි. ත්‍යාගානුස්මෘතිය පස්වැනි වෙයි. මෙහිදී මසුරුබව දුරු කිරීමට හේතු වූණ පරිත්‍යාග දාන පිළිබඳව මෙනෙහි කිරීමයි. අවසාන හා භය වැන්න දේවතානුස්මෘතියයි. සිද්ධිලෝකයේ දෙවියන් අනුව සිත දියුණු කිරීම අධිප්‍රේත වෙයි. වාතුම්මහා රාජික ආදී දෙව්වරු ප්‍රඥාගෝචරව පුණ්‍ය කර්ම

කිරීමෙන් එසේ උපන්නාහ. කර්ම සේ මෙනෙහි කිරීම මෙහිදී අදහස් වෙයි.

D III.250, A III.312, BD 17

2. අනුත්තරිය ධර්ම

ජ අනුත්තරියානි

උසස් දර්ශනය බැලීම
ඉවණය,
ලැබීම,
හික්මීම,
පාරිවරයා,
අනුස්මරණය.

දස්සන අනුත්තරිය
සවන
ලාභ
සික්ඛා
පාරිවරියා
අනුස්සුත

උසස්, උතුම් ගුණ ධර්ම කරුණු හයක් මෙහිලා අදහස් වන්නේය. අංගුත්තර නිකාය අටිය කථාවට අනුව මෙසේය. උසස් බැලීම දැකීම (දස්සන අනුත්තරිය) යනු තථාගතයන් වහන්සේ හික්මු සංඝයා හා කසිණ අසුභ නිමිති බැලීමයි. උසස් ඉවණය ස්ථාවර භාවයෙන් තෙරුවන් ගුණ දේශනයන් සහ ත්‍රිපිටක බුද්ධ දේශනාවන් ඉවණයයි. උසස් ලැබීම (ලාභං) ශ්‍රද්ධා ආදී සත්තාරිය ධන ලැබීමය. උසස් ශික්ෂා (සික්ඛා) ත්‍රිපිට ශික්ෂා ශික්ෂණයෙහි යෙදීමයි. උසස් පාරිවරයා (පාරිවරියා) තෙරුවන්ට කරන පාරිවරයාව මෙහිදී විස්තරවෙයි. උසස් අනුස්සුතය (අනුස්සුතං) බුද්ධ ධම්ම සංඝ යන රත්තත්‍රය අනුස්මරණය කිරීම මෙයින් අදහස් වෙයි.

බ. තුනේ වර්ගයේ අං 8

D III.250

3. අභ්‍යන්තර ආයතන

ජ අභ්‍යන්තරික ආයතනානි

චක්ඛු, ඇස්, නෙත්,
කණ,කන්,
නාසය,සුාණය/නැහැය,
දිව/ජීභ්වා,
ශරීරය/කය,
සිත/මනස,

චක්ඛායතන ,
සොන,
සාන,
ජීවිනා,
කාය.
මනො.

මෙහිදී ආභ්‍යන්තරික ආයතන හය සඳහන් වෙයි. මේ පිළිබඳ විස්තර හයේ වර්ගයේ අං 29 , දොළහේ වර්ගයේ ආයතන.

D III.243

4. අවේලාවේ විදිවල හැසිරීමේ
ආදීනව

තමාව ආරක්ෂා නොමැති වීම,
අඹු දරුවන් °,
තමන් සතු වස්තූ,
සැක කටයුතු පුද්ගලයෙක් වෙයි,
අසත්‍ය වෝදනා ලැබීම,
බොහෝ දුක් කරදර
වලට පත්වෙයි

ඡ ආදීනවා විකාල
විසිකාවරියානුයොගෙ

අන්තාපි අස්ස අගුන්තො
අරක්ඛිතොහොති,
පුත්ත දාරාපි °,
සාපනෙය්‍යං °,
පාපකෙසුධානෙසු සංකියො හොති,
අභුතවචනඤ්ච නස්මිං රූහති,
බහුන්තං දුක්ඛ ධම්මානං
පුරක්ඛිතොහොති

සයාකාර ආදීනව නොකල්හි විදි සංචාරයේ හැසිරීමෙන් ඇතිවෙයි. එවැනි හැසිරීම් ඇත්තාගේ ජීවිතය ආරක්ෂා රහිතය. එපමණක් නොව අඹුදරුවෝද සම්පත්ද අනාරක්ෂිත වෙයි. අභුත අසත්‍ය වෝදනා ලැබේ. බොහෝ දුක් කරදරවලට භාජන වන්නේය.

D III.103

5. ආහුනෙය්‍ය ධර්ම

ඇසින් රූපයක් දැක... උපෙක්ෂා
සිහි කල්පනා ඇතිකර ගැනීම,
කණින් ශබ්දයක් අසා,
නාසයෙන් සුවඳක් දැන,
දිවෙන් රසයක් දැන,
කයින් ස්පර්ශයක් දැන,

මනසින් ධර්මයක් දැන.

ඡ ආහුනෙය්‍ය ධම්මා

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා ...
උපෙක්ඛා සම්පජානො,
සොනන සද්දං සුත්වා,
සානන ගන්ධං සායින්වා,
ජීවිහාය රසං සායින්වා,
කායෙන ඵොට්ඨබ්බං
ඵුසින්වා,
මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය.

පුද පූජා ලැබීමට සුදුසු කරුණු සයකි. (ඡ ආහුනෙය්‍ය ධම්මා). එනම් ඇසින් රූපයක් දැක කුමන අයුරින් හෝ දුර්වල නොවී උපේක්ෂා සහගතව සිහිකල්පනාව ඇතිකර ගැනීම, කණින් ශබ්දයක් අසා, නාසයෙන් සුවඳක් දැන, දිවෙන් රසයක් දැන, කයින් ස්පර්ශයක් දැන, මනසින් ධර්මයක් දැන උපේක්ෂා සිහිකල්පනාවෙන් යුක්ත වීම.

A III.289

6. ආහුනෙය්‍ය ධර්ම

ශ්‍රද්ධා බලය,
චීර්යං,
සිහිං,
සමාධිං,
ප්‍රඥාව
ආශ්‍රවක්ෂය.

ඡ ආහුනෙය්‍ය ධර්මා

සද්ධා බලං,
චීරිය
සති
සමාධිං,
පඤ්ඤා
ආසවානංඛයා.

යමෙක් මේ කරුණු හයෙන් සමන්විත නම් ඔහු පූජනීය වෙයි. මේ ශ්‍රද්ධා ආදිය වෙනත් සංඛ්‍යා ධර්මපද යටතේ විස්තර වී ඇත.

A III.283

7. ඇබ්බැහිව නෘත්‍ය
නැරඹීමේ ආදීනව

නැටුම් කොතනද? ,
ගැයුම් කවර ස්ථානයකද ? ,
චැයුම් කොහෙද ? ,
ආඛ්‍යානකීම් කොතනකද ? ,
හස්තථාල කවර ස්ථානයකද? ,
කුම්භස්ථූන කොතනද? .

ඡ ආදීනවා
සමජ්ජාහිවරණේ

කව් නව්වි? ,
කව් ගීතං ? ,
කව් වාදිතං ? ,
කව් ආඛ්‍යානං ? ,
කව් පාණිස්සරං ? ,
කව් කුම්භස්ථූනං ? .

යනුවෙන් සිතමින් එම ස්ථාන සොයයි. කවර කෙනෙකු වුවද මේ කරුණු වලට වහල් වූයේ නම් ඔහුගේ සම්පත් විනාශ වන්නේය.

D III.184

8. එකඟ වූ සිත රැක ගැනීමට
වැඩිය යුතු ධර්ම

සයාකාර උපේක්ෂාව,
බ්‍රහ්ම විභාරං,
බෝධ්‍යංගං,
තත්‍රමජ්ඣන්තතාව,
ධ්‍යාන,
පිරිසිදුව.

ජනී ධම්මෙහි පරිගහිතං
චිත්තං ආනෙඤ්ජප්පත්තං

ජලංග උපෙක්ඛාව,
බ්‍රහ්ම විභාරුපෙක්ඛා,
බොජ්ඣංග,
තත්‍රමජ්ඣන්තතා,
ඤාන,
පාරිසුද්ධි.

මේ සංඛ්‍යා පදයෙන් විස්තර වන්නේ කෙලෙසුන් නසා ඒකාග්‍රඛවට පත් හිත ස්ථාවර කර ගැනීමට ඉවහල් වන කරුණු හයකි. මේ සයාකාර ධර්ම ප්‍රගුණ කිරීම චිත්ත ඒකාග්‍රතාව සුරැකෙයි.

Vism 161 ,166, Vbh 245, A III.279

9. කරුණු හයකින් සමන්විත
පුද්ගලයා ධර්මය ශ්‍රවණය
කළත් නියම මාර්ගයට
පැමිණීමට නොහැකිවෙයි

කර්මාවරණයෙන් යුක්තවීම

ක්ලේශාවරණයෙන්,
විපාකාවරණයෙන්,
ශ්‍රද්ධාව නොමැතිබව,
කුසල්කිරීමට අකමැතිබව,
දුබල නුවණ

ජනී ධම්මෙහි
සමන්තාගතො
සුණන්තොපි සද්ධම්මං
අභබ්බො නියාමං
ඔක්කම්භුං කුසලෙසු
ධම්මේසු සමත්ථං

කම්මාවරණනාය සමන්තා
ගතොහොති,
ක්ලෙසාවරණනායං,
විපාකාවරණනායං,
අස්සද්ධොහොති,
අච්ඡන්දිකො,
දුප්පඤ්ඤො

පුද්ගලයකු ධර්මය ශ්‍රවණය, ඉගෙනීම කෙළේ වී නමුත් එයින් එල ලැබීමට හෝ ධර්ම මාර්ගයට පැමිණීමට නොහැකි වීමට කරුණු හයක් බාධා කරයි. එම කරුණු නම්, ඉදින් යමෙක් අකුශල කර්මයක් කර තිබුණේ නම් ඔහු කර්මාවරණයෙන් යුක්තවුවෙකි. (කම්මාවරණනා) පුද්ගලයෙක් කෙලෙස්වලින් යුක්තනම් එයද බාධාවකි. මෙය ක්ලේශාවරණයයි.

'කිලෙසාවරණනා' ඉදින් අකුසල කර්මයක් විපාක දෙමින් තිබේ නම් ඔහුට බාධා ඇතිවෙයි. මෙය විපාකාවරණයයි (විපාකාවරණනා) තුනුරුවන් කෙරෙහි ශ්‍රද්ධා හක්කියක් යමෙක් තුළ නැත්තේ නම් ඔහු අශ්‍රද්ධාවෙන් බාධා ලබන්නෙකි. (අස්සද්ධොහොති) යමෙක් කුසල් කිරීමට අකැමැති බවින් යුක්තනම් ඔහුට ඒ හේතුවෙන් අභබ්බතාවයක් ඇතිවෙයි. (අච්ඡන්දිකො හොති) ප්‍රඥාව මදි බවද බාධා පමුණුවන්නකි. (දුප්පඤ්ඤො හොති)

A III .436

10. කරුණු හයකින් සමන්විත
පුද්ගලයා ධර්මය ශ්‍රවණය
කළ ද යහපත් මාර්ගයට
පැමිණීමට නොහැකි වෙයි
(අභවායවෙයි)

ජනි ධම්මෙහි
සමන්තාගතො
සුණන්තොපි සද්ධම්මං
අභබ්බො නියාමං
ඔක්කම්තුං
කුසලෙසු ධම්මෙසු
සමන්තාගතනං

ධර්මය විනය දේශනා කරණ
අවස්ථාවේ සාවධානව නොඇසීම,
මනාලෙස නොඇසීම,
සිතයොමු නොකිරීම,
නිරර්ථක දෙය ගනියි,
අර්ථවත් දෙයෙහි නොඇලෙයි,
අනුලොමික ඉවසීමෙන්
බැහැරවෙයි.

ධම්ම විනය දෙසියමානෙ
න සුස්සුසති,
න සොනං ඔදහති,
න චිත්තං උපට්ඨපෙති,
අනත්ථං ගණ්හාති,
අත්ථං ඊඤ්චති,
අනුලොමිකාය ධන්තියා
න සමන්තාගතො හොති.

පුද්ගලයෙක් කරුණු හයක් හේතුකොටගෙන යහපත් මාර්ගයට, කුසල් කිරීමේ මාර්ගයට, අරීආටඹිමඟට පැමිණිය නොහැකි අභවාය පුද්ගලයෙක් වෙයි. ඒ හේතු මෙසේය. ධර්ම විනය දේශනා අවස්ථාවේ එය ඇසීමට නොකැමැති බව, කන් යොමු නොකිරීම, තේරුම් ගැනීමට සිත යොමු නොකිරීම, අනර්ථයේ ඇලීම, අර්ථවත් දෙය අතහැරීම සහ ඉවසීම නොමැතිබව.

A III.437

11. ගරු නොකිරීම

ඡ අගාරවා

ශාස්තෘන් වහන්සේට,
ගරු නොකිරීම,
ධර්මයට,
සංඝයාට,
ශික්ෂාවලට,
අප්‍රමාදයට,
පිළිසඳරට,

සන්ථරි අගාරවො,
ධම්මෙ,
සංඝෙ,
සික්ඛාය,
අප්පමාදෙ,
පටිසන්ථාරෙ.

ගරු නොකිරීම් සයාකාරය. (ඡ අගාරවා) ශාස්තෘන් වහන්සේට-බුදුරජාණන් වහන්සේට ගරු සරු නොකිරීමය. (සන්ථරි අගාරවො) අටුවාවට අනුව බුදුන් ධර්මානකාලයේ නම් උන්වහන්සේ ඉදිරියෙහි ආසන්නයේ නුවමනා ලෙස හැසිරීමයි. සිවුරු පෙරවීම් පාවහන් පයලෑම උස් අසුන් වල හිඳීම ආදිය මගින් කෙරෙන අගෞරවයන්ය. පිරිනිවන් පෑමෙන් පසු වෛත්‍ය මඬවේ, බුද්ධ ප්‍රතිමා ඇති තැන (චිහාරය) නිගරු ලෙස හැසිරීම මෙයට ඇතුළත්ය, දහමට ධර්මයට ගරු නොකිරීම (ධම්මෙ) යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ ධර්මය දේශනා කරද්දී කථා සල්ලාපයේ යෙදීම, මනාලෙස නොඇසීම ආදියයි. සංඝයාට ගරුනොකිරීම (සංඝෙ) මෙයින් සංඝයා වහන්සේලා කෙරෙහි ගරු නොකිරීම විස්තර වෙයි. මහ තෙරවරුන්ගේ ඇඟේ හැපෙමින් හැසිරීම, නොමනා ලෙස කතා කිරීම, උස අසුන් මහ අසුන්වල වැඩ සිටීම, වෘද්ධ පටිපාටිය නොසැලකීම, යනාදී නොසරුප් හැසිරීම්ය. දෙකේ වර්ගයේ ව. බ. අනාවාර. ත්‍රිවිධ ශික්ෂා ප්‍රගුණ නොකිරීම, ශික්ෂාවලට ගරු නොකිරීම යනු (සික්ඛාය) කුසල් කිරීමට යුහුසුලු නොකිරීමයි. (අප්පමාදෙ) පටිසන්ථාරයට පිළිසඳරට ගරු නොකිරීම අගෞරව හයේ අවසාන එකයි. සුභඳව ගෞරව සම්ප්‍රයුක්තව නොපිළිගැනීම මෙහිලා සැලකෙයි.

D III.244, A III.331, IV.28

12. ගෞරව/ගරු කිරීම

ඡ ගාරවා

ශාස්තෘන් වහන්සේට
ගරු නොකිරීම,
ධර්මයට,

සන්ථරි ගාරවො,
ධම්මෙ,

සංඝයාට °,
ශික්ෂාවලට °,
අප්‍රමාදයට°,
පිළිසඳුරට.

සංඝෙ °,
සික්ඛාය °,
අප්පමාදෙ °,
පටිසන්ථාරෙ.°

මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් කියවෙන්නේ ගෞරව, ගරු කිරීම් හයයි. හයේ වර්ගයේ අං 11 ගරු නොකිරීම් වලට ප්‍රතිවිරුද්ධ කරුණුය.

D III.244, A III.331, IV.28

13. වරිත

ඡ වරියා

රාග වරිත ,
ද්වේෂ°,
මෝහ°,
ශ්‍රද්ධා°,
බුද්ධි °,
චිතර්ක°.

රාග වරියා,
දොස°,
මොහ°,
සද්ධා°,
බුද්ධි °,
චිතක්ක °,

හය ආකාර වරිත මෙහි සඳහන් වෙයි. පුද්ගලයෝ රාගාදී විවිධ වරිත වලින් යුක්ත වන්නාහ. භාවනා කිරීමට කර්මස්ථානයක්, කමටහනක් ලබාගැනීමට ගිය විට අපේක්ෂකයාගේ, යොගාවචරයාගේ වරිතය විමසා ඒ ඒ වරිතවලට ගැලපෙන කමටහනක් ආචාර්යවරයා විසින් දිය යුතුයි. (කල්‍යාණ මිත්ත) කමටහන් දෙන ඇදුරුතෙම කල්‍යාණ මිත්‍ර නම් වේ, රාග වරිතයා රාගය ආශාව ඇලීම අධික කරගත් වරිතයයි. ඔහු සිරිම, ඉදිම, නිදිම, ප්‍රසාද ජනක ලෙස කරයි. ඔහු ස්වකීය කාර්යයන් කිරීමේදී දක්ෂ පිරිසිදු මිහිරි ලෙස කරයි. මේ ආදී ක්‍රමයට ඇති වරිත මෙහිදී විස්තර වන්නේය.

Vism 101, tr 102, Nd¹ 359

14. චීවර

ඡ චීවරාණි

බෝම,
කපු පුළුන්,
කෝසෙය්‍ය (පට වස්ත්‍ර),
කම්බිලි,

බොමං,
කප්පාසිකං
කොසෙය්‍යං
කම්බලං

හන,
හංග

සානං
හංගං

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් අනුමත කරන ලද විවර වර්ග හය මෙහි කියවෙයි. කිනම් වස්තු දැ යි හරිහැටි හඳුනා ගත නොහැකිය. විවර සාදාගැනීමට ගත හැකි වස්තු ද මේ නමින් ම තිබේ.

Vin I.96, 281

15. ඡළහිඤ්ඤා ඤාණ

ඡ අභිඤ්ඤා

සාදධිවිධ ඥානය,
දිව්‍ය ශ්‍රෝත,
වෙනොපරිය,
දිව්‍ය චක්ෂු,
පූර්වේනිවාසානුස්මාති ඥානය,
ආශ්‍රවක්ෂය ඥානය.

ඉද්ධිවිධං,
දිබ්බසොන ,
වෙනොපරිය,
දිබ්බචක්ඛු,
පුබ්බෙතිවාසානුස්සති,
ආසවක්ඛය.

මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් අධිමානුෂික ඥාන හයක් විස්තර වෙයි. (ඡළහිඤ්ඤා). එනම් සාදධිධ ඥානය; (ඉද්ධිවිධ) ප්‍රාතිහාර්ය පෑමයි. විවිධ දේ මවා පෑම, එකෙක්ව බොහෝ දෙනෙක් වීම, අහසෙන් යෑම, දියෙහි පොළොවෙහි මෙන් ගමන් කිරීම, ආදී අසිරිමත් දේ කිරීමය. දිව්‍යකර්ණ දෙව් කණ (දිබ්බ සොන) දෙවියන්ගේ කණවලට සමාන හෙයින් දිව්‍ය ශ්‍රෝත යයි කියනු ලැබේ. ලඟ දුර ආදී ශබ්ද ශ්‍රවණය ඇසීමේ හැකියාව මෙහිලා ගත යුතුයි. වෙනෝපරියාය ඥානය (පරචිත්තච්ඡානන ඤාණ) මෙයින් විස්තර වන්නේ අනුන්ගේ සිත් දන්නා ඥානයයි. රාග සහිත රාග රහිත ආදි වශයෙන් දැන ගැනීමය. ඊලඟට දිවැස් (දිබ්බ චක්ඛු) විස්තර වෙයි. ඒ ඒ අය කර්ම අනුව මිය යන උපදින සැටි පිළිබඳව දැනීමේ හැකියාවයි. චුක්‍රපපාත ඥානය යනු ද මෙය ම වේ. පූර්වේනිවාසානුස්මාති ඥානය පෙර විඝ්‍ර කඳු පිළිවෙළ දන්නා නුවණයි. (පුබ්බෙතිවාසානුස්සති) ආත්ම ගාතක් පෙර විඝ්‍ර ආකාරය දැනීමේ නුවණ මෙයින් අදහස් කරයි. ආශ්‍රව යනු කෙලෙස්ය. ආශ්‍රව= කෙලෙස් ක්ෂය කිරීම, නැති කිරීම, දැනීම, මෙහිලා අදහස් වෙයි. මේ සිත කෙලෙස් වලින් යුක්තය. කෙලෙස් වලින් වියුක්තය, යනාදී ක්‍රමයට විභාගවශයෙන් දැනගැනීමය.

D III.281, Vism 373, BD 3.

16. ජබ්බග්ගිය හික්ඡුහු

ජබ්බග්ගියා හික්ඛු

අස්සපී
පුනබ්බසුක,
පණ්ඩුක,
ලොහිතක,
මෙන්තෙය්‍ය,
භූමිමජක.

අස්සපී,
පුනබ්බසුක,
පණ්ඩුක,
ලොහිතක,
මෙන්තිය
භූමිමජක.

සය දෙනෙකුගෙන් සමන්විත මේ තෙරවරුන් ජබ්බග්ගියා හික්ඛු නමින් ව්‍යවහාරයේ පවතියි. බුදුන් ධරමාන කාලයෙහිම විසූහ. විනය පිටකයේ බොහෝ තැනක මේ තෙරවරුන් පිළිබඳව වාර්තා සඳහන් වෙයි. මේ පිරිසට පක්ෂ වූ හික්ඡුණී පිරිසක් ද වූහ. දෙ පිරිසගේ හැසිරීම විනය නීති රාශියක් පැනවීමට හේතු විය. එසේම මේ අය විවිධ අවස්ථාවන්හි විනය නීති උල්ලංඝනයට ද උත්සාහ කළහ. ඔවුහු කීටාගිරිය මූලස්ථානය කොට විසූහ.

Vin I.84, III.62, Dppn I.926

17. තථාගත පරිනිර්වානයෙන් පසු සද්ධර්මය විරස්ථායී නොවීමට හේතු

ජ හේතු තථාගතෙ පරිනිබ්බුතෙ සද්ධම්මො න විරට්ඨිතිකං හොති

හික්ඡු හික්ඡුණී,
උපාසක උපාසිකාවෝ,
ශාස්තෘන් වහන්සේ කෙරෙහි
අකීකරුව හා ගරු නොකිරීම
ධර්මය කෙරෙහි °,
සංඝයා කෙරෙහි °,
ශික්ෂාවන් කෙරෙහි °,
අප්පමාදය කෙරෙහි °,
පිළිසඳරය කෙරෙහි °

හික්ඛු හික්ඛුණියො
උපාසක උපාසිකායො
සන්ථි අගාරවො
අප්පතිස්සා විහරන්ති
ධම්මෙ °,
සංඝෙ °,
සික්ඛාය °,
අප්පමාදෙ °,
පටිසන්ථාරෙ °

අංගුත්තර නිකායේ ඡක්කනිපාතයේ මේ කරුණු හය තථාගත පරිනිර්වානයෙන් පසු ශාසනය, සද්ධර්මය විනාශවීමට පරිහානියට හේතු වශයෙන් සඳහන්ය.

A III 340,

18. තථාගත පරිණිව්වානසෙන්
පසු සද්ධර්මය චිරස්ථායී
වීමට හේතු

හික්ෂු හික්ෂුණි,
උපාසික උපාසිකාවෝ,
ශාස්තෘන් වහන්සේ කෙරෙහි
ගෞරවාදර ඇතිවීම
ධර්මය කෙරෙහි,
සංඝයා කෙරෙහි,
ශික්ෂා කෙරෙහි,
අප්‍රමාදය කෙරෙහි,
පිළිසඳුරය කෙරෙහි.

ඡ හේතු තථාගතෙ
පරිනිබ්බුතෙ සද්ධම්මො
චිරච්ඨිතිකං හොති

හික්ඛු හික්ඛුණියො,
උපාසක උපාසිකායො,
සන්ථරි සගාරවො
සප්පනිස්සා හොන්ති
ධම්මෙ °,
සංඝෙ °,
සික්ඛායං °,
අප්පමාදෙ °,
පටිසන්ථාරෙ.

හයේ වර්ගයේ අං 17 එන කරුණු වලට ප්‍රතිවිරුද්ධ හේතු මෙහි සඳහන්ය. තථාගතයන් වහන්සේ පිරිනිවන් පෑමෙන් පසු මේ කරුණු සිව්වණක් පිරිස අනුගමනය කරන්නේ නම් සද්ධර්මය, ශාසනය බොහෝ කල් පවතින්නේය.

A III.340

19. තෘණාව

රූප තෘණාව,
ශබ්ද °,
ගන්ධ, සුවඳ °,
රස °,
ස්පර්ශ/පහස °,
ධර්ම °.

ඡ තණ්හා

රූප තණ්හා,
සද්ද °,
ගන්ධ °,
රස °,
ඵොට්ඨබ්බ °,
ධම්ම °

තෘණාව/තණ්හාව විග්‍රහ කිරීමේදී සයාකාරයකටද ඇතිබව පෙලෙන් අටුවා වලත් දක්වා ඇත. (ඡ තණ්හා) තණ්හා යනු ආශාව, ඇල්ම, කැමැත්තයි. මෙය හයාකාරයෙන් ඇතිවෙයි, රූපයක් ඇසට පෙනෙයි, රූපයත් ඇසත් නිසා වක්ඛුච්ඤ්ඤාණය ඇතිවෙයි, මේ තුනම හේතු කොටගෙන (ඇස රූපය විඤ්ඤාණය) ස්පර්ශය ඇතිවන්නේය, එහෙයින් වේදනාවක් විඳීමක් ලැබෙයි. සුභ වශයෙන් ගත් හෙයින්. ඒ සමඟ තණ්හාව ඇතිවෙයි. මේ න්‍යාය ශබ්ද ගන්ධ, රස ස්පර්ශ, ධර්ම යන අරමුණු සියල්ලටම ඇත.

D III .244, M III.281, Vism 567, DhA III.280

20. දහම් ගුණ

ජ ගුණානි ධම්මස්ස

ධර්මය මනා ලෙස දේශිතය
සාංදෘශ්වික විපාක දෙයි
අකාලික වෙයි
විමසා බැලිය යුතුය
නිවනට පමුණුවයි
ඥාණවන්තයන් විසින්
තම තමන්ම දත යුතු වෙයි.

ස්වාක්ධානො,
සංදිට්ඨිකො,
අකාලිකො,
එහි පස්සිකො,
ඔපනයිකො,
පව්වන්තං වෙදිතබ්බො
විඤ්ඤුහි

සද්ධර්මයේ පවත්නා ගුණ හයක් මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් විස්තර වන්නේය. බ. අං 1

M I.37, Vism .213,

21. දිව්‍යලෝක- ස්වර්ග

ජ සග්ගලොකො

වාතුම්මහා රාජිකය,
තවුතිසාව,
යාමය,
තුසිතය,
නිර්මාණ රතිය,
පරනිර්මිතවසවත්ති.

වාතුම්මහාරාජික,
තාවතිංස,
යාමා,
තුසිත ,
නිර්මාන රති,
පරනිර්මිතවසවත්ති .

දිව්‍යමය සැප සම්පත් ඇති ලෝක මෙහිලා අදහස් කරයි. ස්වර්ග ලෝක සුගති යනුවෙන් ව්‍යවහාරයේ යෙදෙයි. එම ලෝක හයකි. (ජ සග්ගලොකා) දෙවියන් වෙසෙන ලෝක දිව්‍ය ලෝක නම් වෙයි. එම දෙව්වරු සාමාන්‍ය මිනිසුන්ට නොපෙනෙති. එහි පළමුවැන්න වාතුම්මහා රාජික සග්ගලෝකයයි. මේ සංඥා නාමය මෙයට ලැබුණේ සතරවරන් දෙව්වරු වෙසෙන හෙයිනි. ඔවුහු සිව්දිශාවන් ආරක්ෂා කරති. දෙවැන්න තවුතිසා/තාවතිංසදේවලෝකයයි. මස මානවකයා තවත් අයසමඟ සමාජසේවා කිරීම නිසා ලැබූ පින් බලෙන් ඔවුහු තිස්තුන්දෙනෙක් මෙහි උපන්න. ඒ නිසා තාවතිංස නම් විය. මෙය අසුරයන්ගේ වාසස්ථානයකි. මස තෙමේ සක්දෙව් වී මෙහි උපන්නේය. හෙතෙම අසුරයන් පලවා හැරියේය. අසුරයෝ අසුර ලොව උපන්නෝය. මහාමායා දේවිය මීය ගොස් මාතෘ දිව්‍ය රාජයා නමින් මෙහි උපන්නාය. තථාගතයන් වහන්සේ තවුතිසාවට

වැඩම කොට මාතෘ දිව්‍ය රාජයාට අභිධර්මය දෙසූහ. ඊලඟට සඳහන් වන්නේ යාමය නම් දේවලෝකයයි. පරමත්ථජෝතිකාවට අනුව දිව්‍ය සුවය විදින හෙයින් යාමයයි කියනු ලැබේ. (නත්ථ දිබ්බ සුඛං යානාපයානා සම්පන්නානීති යාමා) තුටු පහටු සිතින් වෙසෙන දෙවියන් වෙසෙන දෙවිලොව තුසිත දිව්‍යලෝකයයි. තුසිත මෙය සුන්දර දෙවි ලොවකි. බෝසත්වරු බුදුවීමට පෙර මෙහි උපදිති. ගෝතම බුදුන් තුසිත දෙවිලොව සිටියේ සේතකේතු නමිනි. මෙතේ බුදුහු ද නාථදෙව නමින් දැනට එහි වෙසෙති. බෝසත්වරුන්ගේ දෙමාපියෝද තුසිතයේ උපත ලබති. පස්වැනි තැනට එන්නේ නිර්මාණ රති දෙවිලොවය. තමා විසින්ම නිර්මාණය වීමෙහි ඇලුන දෙවිවරු මෙහි වෙසෙති. වර්ණය, ස්වරූපය, කැමැති පරිදි ඔවුනට වෙනස් කර ගත හැකිය. භය වැනි දේවලෝකය නම් පරනිර්මිත වසවර්තියයි. අන්‍යයන් නිර්මාණය කිරීමෙහි ඇලුන අය වෙති. මෙය කාම ලෝකයන්ගේ උසස් ම තැනකය.

S V.423, Vin I.12, Dppn ව.බ

22. දු කෙළියට ඇඬබැහිවීමේ ආදීනව

ජය ගත්තේ නම්
වෛරකාරයන් ඇතිවෙයි.
පැරදුණේ නම් ශෝකවෙයි,
ධනය විනාශ වීම,
සභාවකදී ඔහුගේ වචන
නොපිළිගැනීම,
යහලුවන්ට අප්‍රිය වීම,

ආවාහ විවාහ අවස්ථාවලදී

බාධා ඇතිවීම,

ජ ආදීනවා ජුතප්පමා දට්ඨානානුයොගෙ

ජයං වේරංපසවති,

ජිනොචින්තං අනුසොචති
සන්දිට්ඨිකධනජානි,
සභාගතස්ස වචනං
නරුහති,
මිත්තාමචචිචානං
පරිභුතොහොති,
ආවාහචිවාහකානං
අපත්ථිතො හොති,
අක්ඛ ධුත්තොපුරිස
ජුග්ගලොනාලං
දාරහරණායාති,

සුදුවට ඇඬබැහි වීමෙන් ලැබෙන ආදීනව භයකි. අක්ඛ ධුර්ත වීම ධන හානියට හේතුවෙයි. සුදු ක්‍රීඩාවට පුරුද්දක් වශයෙන් ඇඬබැහිව වහල්ව සිටින්නාට එයින් ඇතිවන නපුරු විපාක මෙයින් විස්තර වෙයි. සුදුවෙන් ජය ගත්තේ නම් වෛර කරන්නෝ වැඩිවෙති. පැරදුණේ නම් ශෝක වීමට හේතුවේ. ඔහුගේ සාක්ෂි විනිශ්චය සභාවක උසාවියක පිළිනොගැනේ. හිත

මිතුරෝ පිළිනොගනිති. සුදුකාරයෝ ණය ඉල්ලති, ආදිය කියා ඇසුරු නොකරති. ආවාහ විවාහ කර ගැනීමේදී ඔහුව විශ්වාස නොකරති.

D III.103

23. දෘෂ්ටි

ආත්මයක් මට ඇතැයි
යන දෘෂ්ටිය,
ආත්මයක් නැතැයි
යන දෘෂ්ටිය
තමාම ආත්මය යයි
ප්‍රකාශ කරණ දෘෂ්ටිය
තමාම අනාත්ම ලෙස
ප්‍රකාශ කරණ දෘෂ්ටිය
මෙම ආත්මය නූපන්තේය
නූපදිත්තේය යනුවෙන්
ගන්තා දෘෂ්ටිය
මේ ආත්මය සදාකාලිකය
ස්ථිරය වෙනස් නොවේ
යනුවෙන් ගන්තා දෘෂ්ටිය.

ඡ දිව්ඨියො

අත්ථිමෙ අත්තාති දිව්ඨී,
අත්තා මෙ නත්ථිතිනි °,
අත්තනාච අත්තානං
සඤ්ජානමිති °,
අත්තනා චා අනත්තානං
සඤ්ජානාමිති °,
න සො ජාතො නාහොසීති
න හවිස්සතිනි °,
නිච්චො ධුවො අච්චරිනාම
ධම්මොති °.

ආත්මයක් ඇත ආත්මයක් නැත ආත්මය සදා කාලිකය ආදී ක්‍රමයට දෘෂ්ටි හයක් පිළිබඳව මෙහි විස්තර වෙයි.

Vbh 382, Vism 511

24. ධන සම්පත්
පිරිහෙන මාර්ග.

සුරාවට ඇඹබැහි වීම,
අවේලාවේ විදි සංචාරය,
තෘත්‍ය නැරඹීමට යෑම,
දූ කෙළිය
පාපමිත්‍ර සේවනය,

ඡ අපාය මුඛානි.

සුරාමේරය මජ්ජපමා
දට්ඨානුයොගො,
විකාලවිසිඛානු °,
සමජ්ජාහිචරණානු °,
ජුතජ්ජමාදට්ඨාන °,
පාපමිත්තා °,

අලසකම.

ආලස්සානු °

කෙනෙකුගේ ධන සම්පත් පරිහානියට හේතුවන මාර්ග සයාකාරය. (ඡ්‍ර හොග අපායමුඛානි) එනම් :- සුරාධුර්ක වීම, මෙයින් රහමෙර පානයට ඇබ්බැහිවීම හා එයින් සම්පත් පරිහානිය විස්තර වෙයි. (සුරාමෙරය මජ්ඣිමනිකායෙහි දර්ශනානුයෝගො) මෙහි ආදීනව නපුරු විපාක හයක් ඇත. බ. හයේ වර්ගයේ අං. 46. මේ හැර සුරාපානයේ විපාක වශයෙන් මතු ආත්මයේ උම්මත්තක සහ මුස්වන බව අටුවාව කියයි. අවේලාවේදී විදි සංචාරයට ඇබ්බැහිවීම (විකාලවිසිඛානුයෝගො) මෙහිලා නුසුදුසු වේලාවන්හි විදි, මාර්ගවල හැසිරීමේ ආදීනව පෙන්නුම් කරයි. බ. හයේ වර්ගයේ අංක 4. ඊළඟට එන සම්පත් පිරිහෙන මාර්ගය නෘත්‍ය නැරඹීමයි (සමජ්ජානිවරණානුයෝගො) එනම් නැටුම් ගැයුම් කෙළිසෙල්ලම් බැලීමට ඇබ්බැහිවීම පරිහානියට හේතු වෙයි. බ. හයේ වර්ගයේ අං. 7. දු කෙළියට ඇබ්බැහිවීම (ජුතජ්ජමාදර්ශනානුයෝගො) මෙයින් සුදු ක්‍රීඩාවට පුරුදු වීම විස්තර වෙයි. බ. හයේ වර්ගයේ අං. 22. පාපමිත්‍ර සේවනය (පාපමිත්තානුයෝගො) පවිටු මිතුරු ඇසුර සම්පත් පරිහානියට හේතුවෙයි. එනම් ධුර්තයන් (සුරාධුර්තා) සුරාසොඬුන් (සොණ්ඩා) සුරාපිපාසිතයෝ - බේබද්දෙන් (පිපාසා) වන්වාකාරයෝ - කපටියෝ (වන්වන්කා) හොරු (නෙකනිකා) සාහසිකයෝ (සාහසිකා)ඇසුරට පත්වීම යනාදියයි. අලසබව (ආලස්සානුයෝගො) මේ අලස බවේ ආදීනව හයකි. අලසයා මෙසේ සිතයි අධික උෂ්ණය, ඉතාම සීතලය, ඉතාම උදෑසනය, දැන් ඉතාම පමාය. කුසගිතිය, හුගක් කුසපිරි ඇත යනුවෙන් කියා තම කාර්යයන් කල් දමයි. ක්‍රියා කාරී නොවෙයි.

D III.182, A IV.283

25. පරිහානියට

ඡ් පරිහානියා ධම්මා

හේතුවන කරුණු

කටයුතු වල ඇලීම,
 කථාලු වීම,
 නින්දට ලොල්වීම,
 සංගතික , සභාශීලී වීම,
 දුර්වලවීම නොහික්මීම,
 පවිටු මිතුරන් ඇතිවීම

කම්මාරාමතා,
 භස්සාරාමතා,
 නිද්දාරාමතා,
 සංගතිකාරාමතා,
 දොවචස්සතා,
 පාපමිත්තතා

පුද්ගලයෙක් මේ කරුණු සයෙන් යුක්ත නම් ඔහුගේ පරිහානිය ඇතිවෙයි කාර්ය බහුල වීම ද පිරිහීම ඇති කරයි. දෙවැනියට එන කථාවට ඇලීම

(හස්සාරාමනා) එනම් කතාබහෙන් ම කල්ගෙවීම හේතුවෙන් ස්වකීය කළ යුතු දෑ නොකෙරෙයි එයද පිරිහීමට හේතු වෙයි. නිදීමට ඇලී සිටීම යනු අභිවාද්ධියට හේතුවන කළ දෙය නිදා ගැනීම වැඩිපුර කිරීමෙන් අත පසු වෙයි එය දියුණුවට බාධාවකි සභාසිලී වීම යන කරුණුද පිරිහීම ගෙන දෙයි.

Vbh 381

26. පරිහානියට

හේතුවන කරුණු

ඡ පරිහානියා ධම්මා

කටයුතු වල ඇලීම,
කථාලු වීම,
නින්දට ලොල්වීම
සංගතිකයේ ඇලීම,
නිතර පිරිස හා ගැටී සිටීමේ ඇලීම,
ප්‍රපඤ්චයේ ඇලීම

කම්මාරාමනා,
හස්සාරාමනා,
නිද්දාරාමනා
සංගතිකාරාමනා,
සංසග්ගතිකාරාම,
පපඤ්චාරාමනා

අංක 25 සඳහන් පරිදි පරිහානියට පත් වන හේතු හයකි. එයටම සමානය එහෙත් ජනාකීර්ණව විසීමෙහි ඇලීම හා පපඤ්චාරාමනාව වෙනස්වෙයි.

Vbh 381

27 පෙර විසූ ආකාරය දැනගත

හැකි පුද්ගලයෝ

ඡ ජනා අනුස්සරන්ති

පුබ්බේ නිවාසං

තිර්ථකයෝ,
ප්‍රකෘති ශ්‍රාවකයෝ ,
මහා ශ්‍රාවකයෝ,
අග්‍ර ශ්‍රාවකයෝ,
පසේ බුදුවරු,
බුදුරජාණන් වහන්සේලා

නින්ථියා,
පකති සාවකා,
මහා සාවකා,
අග්ග සාවකා,
පච්චේක බුද්ධා,
බුද්ධා

පෙර විසූ ආකාරය (කඳු පිළිවෙල, ස්කන්ධ පටිපාටිය) දැන ගත හැකි පුද්ගලයෝ සය දෙනෙකී (ඡ ජනා අනුස්සරන්ති පුබ්බේ නිවාසං) එනම්; තීර්ථකයෝ (නින්ථියා) මේ අයට පෙර විසූ ආකාරය දැනගත හැකි වන්නේ හතලිස් කල්පයක් පමණ කාලයක් තුළයි නාම රූප පිළිබඳ වූ විදර්ශනා

නුවණ නොමැති විමද, ප්‍රඥාව දුබල කමද නිසාය. ප්‍රකෘති ශ්‍රාවකයෝ (පකනි සාවකා) මේ ගණයට වැටෙන සවිවෝ (ශ්‍රාවකයෝ) කල්ප සියයක් දහසක් අතීතය සිහි කළ හැකිවෙති. කුමක් නිසාද ඔවුන්ගේ ප්‍රඥාව බලවත් හෙයිනි. අසු මහා ශ්‍රාවකයෝ (අසීනිමහාසාවකා) කල්ප ලක්ෂයක් අතීතය දැන ගැනීමට හැකිවන්නාහ. බ. අසුවේ වර්ගයේ අං. 1. අග්‍රශ්‍රාවක දෙනම (ද්වේ අග්ග සාවකා) මෙම ශ්‍රාවකයන්ට ඒකාසංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයක් පෙර විසූ කඳ පිළිවෙළ දැකිය හැකිය. පසේ බුදුවරුන්ට (පච්චේක බුද්ධා) අසංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂ දෙකක් අතීතය දැනීමේ හැකියාව ඇත. බුදුවරු අසීමිත කල්ප හා අවශ්‍ය පමණට අතීතය බැලීමට පොහොසත්වෙති.

Vim 411, 452

28. ප්‍රඥාජනක සංඥා

ඡ නිබ්බේධ භාගියා සඤ්ඤා

අනිත්‍ය යෙහි අනිත්‍ය සංඥාව,
දුක්ඛ යෙහි දුක්ඛ °,
අනාත්ම,
ප්‍රභාණ,
චිරාග°.
නිරෝධ

*අනිච්ච සඤ්ඤා අනිච්චේ,
දුක්ඛ සඤ්ඤා දුක්ඛේ,
අනන්ත සඤ්ඤා,
පභාණ,
චිරාග°,
නිරෝධ සඤ්ඤා.*

ප්‍රඥාජනක සවැදෑරුම් සංඥා (ඡ නිබ්බේධභාගියාසඤ්ඤා) මේ සංඥා වැඩිමෙන් ප්‍රඥාව නුවණ ඇති වෙයි. පහේ වර්ගයේ විමුක්තිපරිපාචනීය සංඥා විස්තරයට සමානය. ඊට අමතරව නිරෝධ සංඥාව මෙහි එයි. නිරෝධ සංඥා යනු නිරුද්ධ වීම, නැති වීම, පිළිබඳ හැඟීමයි. නිබ්බේධ සහ නිබ්බේධික පරියාය යන සූත්‍රයන්හි විස්තර සඳහන්ය.

D III.250

29. බාහිර ආයතන

ඡ බාහිරානි ආයතනානි

රූප ආයතන,
ශබ්ද,
ගන්ධ,
රස

*රූපායතනං,
සද්ද,
ගන්ධ ,
රස,*

ස්පර්ශය, පහස,
ධර්ම.

එස්ස,
ධම්ම.

මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් විස්තර වන්නේ බාහිර ආයතනයන්ය. එනම් ඇස (වක්ඛු ආයතන) ආදී ඉන්ද්‍රියන් ආයතනවලට ගොදුරුවන රූප ආදියයි. විත්ත වෛතසිකවලින් කෙරෙන කාර්යයන්හි උත්සාහවත් කරණ හෙයින් ආයතන නම් වෙයි. අනමකාග්‍ර/දීර්ඝ සංසාරයේ/සසර දුකට පමුණුවන හෙයින්ද ආයතන නම්. (ආයතීංතනනනො ආයතනං) මේ ආයතන, බාහිරායතනයන්ය (ඡ බාහිරාණිආයතනානි) එනම් රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ස්පර්ශ, ධර්ම. බ. හයේ වර්ගයේ අං 3, දොළහේ වර්ගයේ ආයතන.

BD 28, S I.112, Vism .527, 481, KhA 82, D III.243

30. බෝධිසත්ව අධ්‍යායයන්

**ඡ අජ්ඣාසයා
බෝධිසත්තානං**

ලෝභයෙහි දොස් දක්නා
බෝධිසත්ත්වයන්ගේ
අලෝභ අධ්‍යායය,
අදෝෂ අධ්‍යායය,
අමෝහ අධ්‍යායය,
නෛශ්ක්‍රම්‍ය අධ්‍යායය,
ප්‍රච්චේක අධ්‍යායය,
නිස්සරණ අධ්‍යායය.

අලොභ අජ්ඣාසයඤ්ඤ ව
බෝධිසත්තානං ලොභෙ
දොස දස්සාවිනො,
අදොසො °,
අමොහො °,
නෙක්ඛම්ම °,
පච්චෙක °,
නිස්සරණ °

බෝධිසත්ව/බෝධිසත්ත/බෝසත් මෙයින් අදහස් වන්නේ බුදුබව ලැබීමට පෙරුම් පුරණ පුද්ගලයා යන්නයි. අප්‍රමාණ ආත්ම ගණනක් පාරමී පුරා බුද්ධත්වය ලැබිය යුතුය. ඒ කාලය තුළ ඔහුගේ අදහස් අධ්‍යායයන් බෝධිසත්ව අධ්‍යාය නම් වේ. ඉහත සඳහන් වන්නේ එම සවැදෑරුම් අධ්‍යායයන් ය. එහි පළමු වැන්න ලෝභයෙහි දොස් දැන ගෙන ඇතිකරගන්නාවූ අලෝභ නිර්ලෝභී අදහස ය. මෙතයින් ඊලඟ අධ්‍යාය පහ ද තේරුම් ගත යුතුයි.

Vism 116, DA I.259, II.427, BuA 75, Dppn II.322

31. මහණ බමුණන් විසින් කුල පුත්‍රයන්ට කළ යුතු යුතුකම්

*ජනිධානෙනි
සමණධ්‍රාවමණා
කුලපුත්තං අනුකම්පති*

දුසිරිතෙන් වලක්වා ගැනීම,
යහපතෙහි පිහිටුවීම,
කුලපුත්‍රයාට අනුකම්පා කිරීම,
නොදත් දෙය උගැන්වීම,
ඇසුදෙය පිරිසිදුකර දීම,
ස්වර්ග මාර්ගය කියා දීම.

*පාපානිවාරෙති,
කල්‍යාණෙ නිවාසෙති,
අනුකම්පති.
අස්සුතං සාවෙනති,
සුතංපරියොදපෙන්නි,
සග්ගස්ස මග්ගං
ආචිකධන්ති.*

මේ සයාකාර යහපත් මාර්ග ගිහියනට පහදා දීම උඩ දිශාව වශයෙන් සැලකෙන මහණ බමුණන්ගේ යුතුකම් වන්නේය.

D III.191

32. මහා භූත ධාතු

ජ ධාතූයො

පෘථුවිය
ජලය
ගින්දර
වායුව
අවකාශය
විඤ්ඤාණය

*පඨවී ධාතූ
ආපො °,
තෙජෝ °,
වායො °,
ආකාස °,
විඤ්ඤාණ °*

මෙහි ධාතු යනු සත්වයාගේ පැවැත්මට හේතුවන මූලකාරණය. බ. හතර වර්ගයේ අං 108. එහි සඳහන් හතරට අධිකව මෙහි දෙකක් එයි. එනම් අවකාශය (ආකාස) කවර හෝ අභ්‍යන්තර අවකාශ හා බාහිර අවකාශයන්ය. සයවැන්න විඤ්ඤාණ ධාතුවයි. මේ ධාතු විස්තර සඳහා බ. මජ්ඣිම නිකාය 333 ධාතුවිභංග සූත්‍රය.

D III.247, Vism 485

33 මුනිවරු

ගිහි, ගෘහස්ථයෝ,
හික්ෂුහු,
හදාරත්තෝ,
රහත්හු,
පසේ බුදුවරු,
මුනිවරුන්ගේ මුනි බුදුහු

ජ මුනියෝ

අගාර මුනියෝ,
අනගාර මුනි,
අසෙධ °,
සෙධ °,
පච්චෙක °,
මුනිමුනියෝ

මෙහි මුනි වශයෙන් අදහස් වන්නේ කුසල් දහම් කරණ තැනැත්තාය. ඥානවන්ත පුද්ගලයාය. 'මුනි' මුනිවරු ගිහිව සිට කුසල් කරන්නා සිට බුදුවරුන් දක්වා මුනිවරු හයදෙනෙකි. මේ පුද්ගලයෝ කායික, වාචික, මානසික, කුසල කර්ම රැස් කරන්නාහ.

Nd¹ 58, A I.273

34. රස වර්ග (යුෂ)

මුල් වලින් ගන්නා රස
කඳින් ගගන්නාල °,
පොත්තෙන් °,
පත්ත/කොළ °,
මලින් °,
ගෙඩි/ඵල °

ජ රසානි

මුල රස,
ධන්ධ °,
තච °,
පත්ත °,
පුප්ඵ °,
ඵල °,

ශාඛ සහ ගෙඩි වලින් සදා ගන්නා යුෂ වර්ග හයකි. වනගත තවුසන් බොහෝ විට දිවිපෙවෙත ගත කෙළේ අල මුල් ඵල වර්ග ආශ්‍රයෙන්ය. එසේ දිවි ගෙවන්නන් විසින් පානය කරන හෝ වෙනත් ප්‍රයෝජනය සඳහා ගන්නා ලද යුෂ මෙහිදී විස්තර වෙයි.

Nd¹ 240, Dhs 629

35. ලෞකික රාග /
ශෘභනිශ්‍රිත (ධර්ම) රාග

ජ ගෙහනිස්සිත (ධම්මා)
රාගා

මනාප වූ රූපයෙහි රාගය,

මනාපිකෙසු රූපෙසු

මනාප වූ ශබ්දයෙහි °,

ගෙහසිතො රාගො,

මනාප වූ සුවඳෙහි °,

මනාපිකෙසු සද්දෙසු °,

මනාප වූ රසයෙහි °,

මනාපිකෙසු ගන්ධෙසු °,

මනාප වූ ස්පර්ශයෙහි °,

මනාපිකෙසු රසෙසු °,

මනාප වූ ධර්මයෙහි °

මනාපිකෙසු

ඵොට්ඨබ්බෙසු °,

මනාපිකෙසු ධම්මෙසු °

මේ සයාකාර කෙලෙස් ලෞකික ජීවිතයට සම්බන්ධව ඇතිවන්නේය.

Vbh 380

36. වැරදි ලෙස ඉඳ ගැනීම

ජ නිසථ්ඵදොසා

ඉතා දුරවීම,

අතිදුරං,

ඉතා ලංවීම,

අච්චාසන්නං,

උඩු සුළඟට ඉදීම,

උපරිවාතො,

උන්නතඵප දෝසය, (උස්ව ඉදීම ?)

උන්නතඵප දොසො,

ඉතා ආසන්නව,

අතිසම්මුඛං,

ඉතා පිටුපසින්.

අතිපච්ඡා.

මේ සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් විස්තර වන්නේ සදාචාර ගුණයකි. පදාර්ථ වශයෙන් නම් ඉඳගැනීමේ දෝස යනුයි. යම් අවස්ථාවක පිදියයුත්තෙකු, වැඩිහිටියකු, දෙමාපියන් ආදීන් ඉදිරියේ ඉඳගැනීමේ දී මේ වැරදි ලෙස දක්වන ක්‍රමවලින් තොරව ඉඳගත යුතුයි.

37. විඤ්ඤාණ

ජ විඤ්ඤාණකායා

චක්ඛු/ ඇස/විඤ්ඤාණය,

චක්ඛු විඤ්ඤාණ °

සෝත.කණ පිළිබඳ °,

සොත °,

සාණ,නාසය °,

සාණ °,

ජීවිතා/දිව °,

ජීවිතා °,

කාය/කය °,

කාය °,

මනෝ, මනස °

මනෝ °,

විඤ්ඤාණය සයාකාර වෙයි. චක්ඛු- ඇස හා බැඳී හටගන්නා විඤ්ඤාණය චක්ඛුවිඤ්ඤාණ නම්වේ. ඇසත් රූපයත් හේතුකොට ගෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණය ඇතිවෙයි. යම් කිසි රූපයක් ඇසින් දුටු විට එම අවස්ථාවේ ඇතිවන දැනීම චක්ඛුවිඤ්ඤාණය නම් වෙයි. (චක්ඛුඤ්ඤාණය පවිච්ච රූපෙ ව උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං) එහි අදහස ඇස ද රූපය ද හේතුකොටගෙන ඇස සම්බන්ධ චක්ඛුවිඤ්ඤාණය උපදියි. අනෙක් සෝත විඤ්ඤාණාදිය මේ නයින් තේරුම් ගත යුතුයි.

D III.243, M III.281, Vism. 558

38. විවාද මූල

ජ විවාද මූලානි

ක්‍රෝධය,
උදහස-මකුඛව (කෝපවීම),
ඊර්ෂ්‍යාව,
කපටිකම,
පාපකාමී බව,
ස්වමතය දැඩිව ගැනීම

කොඛො,
මක්ඛො,
ඉස්සා,
සාඛේය්‍යං,
පාපච්ඡනා,
සන්දිට්ඨිකපරාමාසී

විවාද වලට මූල වන කරුණු හයක් මෙයින් ප්‍රකාශ වෙයි යම් හික්ෂුන් වහන්සේ කෙනෙක් මේ කරුණු වලින් යුක්ත නම් හේ විවාද ඇති කරයි සඟ පිරිස හේද වීමට සමගිය කැඩී යෑමට මේ කරුණු හේතු වෙයි පෙළ පොතට අනුව ඇතැම් මහණුන් තෙරුවන් කෙරෙහි ගෞරව සම්මාන රහිතව මේ සය කරුණු වලින් ගැවසී විවාද ඇති කරති. මේ පාපී කරුණු අත්හල යුතු බවත් හේද හින්ත නොවී සිටින ලෙසත් බුදුහු දෙසූහ. තව ද (මච්ඡරිය) මසුරුකම පලාසය ආදී තවත් පාපී ධර්ම සඳහන් වෙයි.

M II.245 , A III.334, D III.246, Vbh 380

39. වේදනා විදීම

ජ වේදනාකායා

චක්ෂු, ඇස් ස්පර්ශයෙන්
හටගන්නා වේදනාව,
කණ°,
නාසය°,

චක්ඛු සම්ඵස්සජාවේදනා,
සොන°,
සාණ°,

දිව°,
කය°,
සිත°.

ජීවිනා°,
කාය°,
මනස°,

විදිම් (වේදනා) හයක් මේ සංඛ්‍යා පදය යටතේ සඳහන් වෙයි. මේ විදිම/වේදනා වෙනත් සංඛ්‍යා ධර්ම පද යටතේ විස්තර වී ඇත , දුක් වේදනා, සැප වේදනා, යන ක්‍රමයටයි. මජ්ඣිම නිකායේ මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයට අනුව ඉන්ද්‍රිය අරමුණ විඤ්ඤාණය යන තුනේ ස්පර්ශය නිසා වේදනාව හට ගනී. ඇස හා රූපය නිසා වක්ඛුවිඤ්ඤාණයත් ඒ නිසා ස්පර්ශයත් ඇතිවෙයි. එහි ඵලය වේදනාවයි. මේ වේදනාව හේතුවෙන් උපාදානය ඇතිවෙයි. මේ නිසා සාංසරික භවය ගොඩනැගෙයි. මේ ආකාරයට හුදෙක් දුක් රාශියක් හටගැනීම සිදු වෙයි.

D III.244, M III.282, tr 331, S III. 226, 230

40. සදිසාවන්

ජ දිසා

පූර්වදිසාව,
පච්ඡිම°,
දක්ඛිණ°,
උතුරු/උත්තර°,
උඩ°,
යට°,

පුරන්ඵම දිසා
පච්ඡිම°,
දක්ඛිණ°,
උත්තර°,
උපරි°,
හෙට්ඨිම°,

වාචහාරය අනුව දිසාවන් ගණන් ගැනීමේදී දිසා ප්‍රධාන වශයෙන් හයකි. එනම්,- නැගෙනහිර/පූර්ව දිසාව, පුරන්ඵමදිසාව : බටහිර/පශ්චිම, (පච්ඡිම) දකුණු/දක්ඛිණ (දක්ඛිණ) උතුරු/උත්තර (උත්තර) උඩ (උපරි) යට (හෙට්ඨා) මේ දිසාවන් හය බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඉගැන්වීම අනුව නිරූපණය වන්නේ සාමාජික සම්බන්ධතාවන් ක්‍රමිකව පවත්වාගෙන යන ආකාරයයි. ඒ මෙසේය.- පූර්ව දිසාව නම් දෙමාපියන්ගේ හා දු දරුවන්ගේ දෙපාර්ශවයට ඉටුවිය යුතු යුතුකම් ඉටුකිරීමයි. මෙහිලා විශේෂයෙන් අදහස් කරන්නේ මව් පියන් තමන්ගෙන් දරුවන්ගේ අභිවාද්ධියට කළ යුතු කාර්යයන් හා දු දරුවන්ගෙන් දෙමාපියනට නොමඳව ප්‍රත්‍යූපකාර කිරීමයි. මේ ආකාරයෙන් සෑම කණ්ඩායමක්ම ස්වකීය යුතුකම් ඉටුකිරීමෙන් යහපත් සමාජයක් ඇතිවෙයි. අනෙක් දිසාවන් ද මේ ආකාරයට ම විස්තර වෙයි. දකුණු දිසාව යන්නෙන් අදහස් වන්නේ ගුරු ශිෂ්‍ය සම්බන්ධතාවයයි. බිරිඳ හා ස්වාමි පුරුෂයා බටහිර දිසාව ලෙස සැලකෙන අතර උතුරු දිසාවෙන්

මිතුරු ජනයා අදහස් වෙයි. සේව්‍ය සේවක සම්බන්ධය යට දිසාවය. ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ හා අනුගාමිකයෝ උඩ දිසාව නියෝජනය කරති.

මානාපිතා දිසා ප්‍රබ්බා - ආචරියා දක්ඛිණා දිසා
පුත්තදාරා දිසා පච්ඡා - මිත්තාමච්චා ච උත්තරා
දාසකම්මකරා හෙට්ඨා - උද්ධං සමණබ්‍රාහ්මණා
එතා දිසා නාමස්සෙය්‍යා - අලමත්තො කුලෙහිති.

D III.189

41. සද්ධර්මය ශ්‍රවණය කළ ද
යහපත් මාර්ගයට පැමිණීමට
නොහැකි (අභව්‍ය) කරුණු-

ජහි ධම්මෙහි
මන්නාගතො
සුණන්තොපි සද්ධම්මං
අභබ්බො නියාමං
ඔක්කම්බුං කුසලෙසු
ධම්මෙසු සමන්තං

මෑණියන් මැරීම,

මානා ජීවිතා වොරොපිතා
හොති,

පියා මැරීම,

පිතා ජීවිතා වොරොපිතො
හොති,

රහතුන් මැරීම,

අරහත්තො ජීවිතා
වොරොපිතො හොති,

තථාගතයන් වහන්සේගේ
ලේ සෙලවීම,

තථාගතස්ස
දුට්ඨේන චිත්තෙන
ලෝහිතං උප්පාදිතං හොති,

සංඝභේදය කිරීම,

සංඝො භිත්තො හොති,

දුබල නුවණ හා මුඛ බව.

දුප්පඤ්ඤො ඵලමුගො

මෙම සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් කියන කරුණු පහේ වර්ගයේ ආනන්තරීය කර්ම පහේ විස්තර වී ඇත. මෙහිදී දුබල නුවණ මුඛ බව එක් විමෙන් කරුණු හය සම්පූර්ණ වෙයි.

A III.436

42. සවණක් බුදුරැස්

ජබ්බණ්ණ රංසියො

නිල්,
කහ,
රතු,
සුදු,
මදටිය පාට,
ප්‍රභාස්වර

නීල,
ඵන,
ලොහිත,
මදාත,
මඤ්ජෙට්ඨ,
පහස්සර

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශරීරයෙන් සවණක් රැස් (ජබ්වර්ණ රශ්මි-ජබ්බණ්ණ රංසියො) විහිදී ගියේය. මෙහිලා අදහස් වන්නේ ජීවමාන බුදුන්ගේ සිරස වටා හෝ සිරුර වට කර විහිදෙන රැස් මාලාවයි. පාට, වර්ණ පහකි. ඒ පහ මිශ්‍රව විහිදෙන අවසාන පාට ප්‍රභාස්වර 'පහස්සර' නම් සියල්ල හයකි අත්ඵසාලිනියට අනුව සර්වඥයන් වහන්සේගේ ශරීරයේ එක් එක් ස්ථාන වලින් වර්ණ නික්මියේය. හිසකෙස් රැවුල් සහ ඇස් වල නිල් පැහැති තැන් වලින් නිල් පැහැයද, වර්මයෙන් දෙනුවන කහ පැහැති තැන් වලින් කහ පාට ද මාංසය රුධිරය යන තැන් වලින් රක්ත වර්ණයද, දත් අස්ථි -ඇට දෙනෙත්වල සුදු (ධවල) ස්ථාන වලින් සුදු පැහැයද, මදටිය පාට (මඤ්ජෙට්ඨ) ශරීරයේ ඒ ඒ ස්ථාන වලින් නිකුත් විය. සියල්ල මිශ්‍රිතව ප්‍රභාස්වරය විහිදී ගියේය. මේ සියල්ලට බුදුරැස් යයි වහරති (බුද්ධරංසි) බෞද්ධ කොඩිය මේ අනුව සැකසී ඇත.

SnA.132, DhA I.249, II.41, Vin I.25

43. සංඥා / හැඟීම්

ජ සඤ්ඤාකායා

රූප/සංඥාව,
ශබ්ද,
ගඳ/සුවඳ,
රස,
ස්පර්ශ,
ධර්ම °.

රූප සඤ්ඤා,
සද්ද °,
ගන්ධ °,
රස °,
ඵොට්ඨබ්බ °,
ධමේමො °

හයාකාර සංඥා (ජ සඤ්ඤාකායා)මෙයින් කියවෙන්නේ ඉන්ද්‍රිය ගෝචර අරමුණු (ආරම්මණ) දැනගැනීමයි. ඉන්ද්‍රිය අනුව එන අරමුණෙහි ඇතිවන දැනීම මෙයින් අදහස් කරයි. ඇසින් රූපයක් දුටු විට එහිදී රූප සංඥාව ඇතිවෙයි. ශබ්ද ආදියටත් මෙසේ ය. සංඥා වශයෙන් යමක් දැඩි ලෙස

ගත්තේ නම් එය කෙලෙස් වර්ධනයට හේතු වෙයි. ඉඳුරන්ට අසුච්චි, ගෝවර වූ අරමුණ නිමිත්ත සුභ වශයෙන් සාර ලෙස සංඥාව ගත්තේ නම් එය අනර්ථයට හේතු වෙයි. (චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහි නානුඛ්‍යඤ්ජනග්ගාහි හොති) ඇසින් රූපයක් දැක නිමිති වශයෙන් ව්‍යඤ්ජන වශයෙන් නො ගත යුතුයි. (සඤ්ඤාපභිනස්ස නසන්තිගන්ථා) සඤ්ඤා නැති කළ තැනැත්තාට කෙලෙස් නැත .

D III.244, A IV.46

44. සංචේතනා

ඡ සඤ්චේතනා

රූප චේතනාව,
ශබ්ද ං,
ගන්ධ ං,
රස ං,
ස්පර්ශ ං,
ධර්ම ං.

රූප සංචේතනා,
සද්ද ං,
ගන්ධ ං,
රස ං,
චොට්ඨබ්බ,
ධම්ම ං.

මෙහිදී චේතනා හයක් විස්තර වෙයි. (ඡසඤ්චේතනා) අට්ඨ කථාවට අනුව යමක් කිරීමේදී ඇතිවන චේතනාව අදහස සිතුවිල්ල සඤ්චේතනා නම් වෙයි. (සංචිජ්ජමානා චේතනා සඤ්චේතනා) මේ ආරම්භණ හයට සම්බන්ධව ඇතිවන චේතනා හය මෙහිදී අදහස් කරයි.

S III 60, D III.244

45. සාරාණිය ධර්ම/
සිහිකටයුතු ධර්ම

ඡ සාරාණිය ධම්මා

මෙත්‍රී සහගත කාය කර්ම,
ංචචි කර්ම,
ංමනෝ කර්ම.
සමුම්මරුන් හා පින්ධාහාර
සමච බෙදාගැණීම,
සිල්වත්චීම
යහපත්දෘෂ්ටිය

මෙන්නා කාය කම්මං ,
ං චචි කම්මං .
ං, මනො කම්මං.
සමුත්තකෙහි හික්ඛුහි
සාධාරණභොගී,
සීලසමන්තාගතො
දිට්ඨි සමන්තාගතො

මිත්‍රත්වයෙන් විසීමට උපකාරීවන සාරාණිය (සිහි කටයුතු) කරුණු හයකි. මෙහි සහගත කාය කර්මය සබ්බවරුන් අතර ප්‍රසිද්ධව හෝ ප්‍රියශීලීව විසීමට හේතු වන සාරාණිය ධර්මයකි. සමගිය ඇතිකරවන ධර්මයකි. දෙවැනිව මෙහි සහගත වාග් කර්මය (වචි කර්මය) සහ මෙහි සහගත මනෝ කර්මයයි, ඊලඟට එන්නේ දැහැමිව සොයාගත් ලබාගත් පිණිසාන ආදී දෙය සබ්බවරුන් අතර බෙදා හදා ගැනීමය, මින් පසු එන කරුණ නම් ශීලාවාර බව සිල්වත් බව, සහ තෛර්යානික වූ දුක් නැතිවීමට හේතුවන යහපත් දෘෂ්ටියයි.

D III.246, A III.288, DhsA 294,

46. සුරාධූර්ථ වීමේ ආදීනව

*ඡ ආදීනවා සුරාමෙරය
මජ්ජිමනිකායානුයොගෙ*

ධනය විනාශ වීම,
කලකෝලාහල ඇති වීම,
රෝගයන්ට ආයතනය වීම,
අපකීර්තිය ඇති වීම,
විලි නැතිවීම,
නුවණ දුබල වීම.

*සංදිට්ඨිකො ධනජානි,
කලහජ්ජවඬ්ඪනී,
රොගානං ආයතනං,
අකීන්තිසඤ්ජානානී,
කොපීනන්දංසනී,
පඤ්ඤායදුබ්බලීකරණී.*

සුරාධූර්ත/මත්පැන්වලට ඇබ්බැහිවීමෙන් ඇතිවන ආදීනව සයාකාරයි. පළමුවැන්න නම් සාන්දෘෂ්ටිකව ධනසම්පත් විනාශ වීමයි. බලාසිවටියදී ඒකාන්තයෙන් ධනය විනාශ වීමයි. සුරාසොඬ පුද්ගලයා සුරාපානය දිනෙන් දින වැඩි කරයි. සෑහීමකට පත්නොවෙයි. මුල් අවස්ථාවේ දිනකට වරක් ගත්තේ නමුත් ක්‍රමයෙන් වැඩි කරගනියි. මේ ක්‍රමයෙන් ධනය හානිවෙයි. දෙවැන්න කලකෝලාහල ඇතිවීමයි. සුරාපානය කරන්නා සිහිවිකල්වන හෙයින් මව පියා බිරිඳ මෙන්ම ඇසුරු කරන්නන් සමග ද කලහ කරයි. අඬ දබර කරයි. අසහ්‍ය වචන කියයි. තුන්වැනි ආදීනවය නම් මත්ද්‍රව්‍ය වලට ඇබ්බැහි වුණ තැනැත්තාට විවිධ රෝගාබාධ ඇතිවීමයි. හතරවැන්න තම වර්තය ඝාතනය වීමයි. නොහොඹිනාකම නිසා වර්තය කෙලෙසෙයි. අකුසල් කිරීම නිසා දුගතිගාමී වෙයි. පස්වැනි ආදීනවය විලීලාජ්ජා නැතිවීමයි. සුරාසොඬා නිසිලෙස අගපසඟ වැසෙන සේ ඇඳුම් නොඇඳ නිවසේ ද ජනාකීර්ණ තැන්වලද හැසිරෙයි. හයවැනිව සඳහන් වන්නේ මත්ද්‍රව්‍ය වලට පුරුදු වූ පුද්ගයාගේ ශාරීරික දුබල වීම පමණක් නොව බුද්ධිය ඥානය පිරිහීමය.

D III.183

47. ස්පර්ශ - පහස

ජ එස්ස කායා

චක්ෂු ස්පර්ශය
ශ්‍රෝත්‍ර (කණ) ස්පර්ශය
ඝ්‍රාණ(නාසය) ස්පර්ශය,
ජිහ්වා (දිව) ස්පර්ශය,
කාය (කය) ස්පර්ශය,
මනෝ (මනස) ස්පර්ශය,

චක්ඛු සම්ඵස්සෝ,
සොන °,
සාණ °,
ජිච්භා °,
කාය °,
මනෝ °,

ස්පර්ශය - පහස (එස්ස) විස්තර දක්වන තැන්වල එය හයාකාර බව සඳහන්ය. ඉහත සඳහන් වන්නේ එම ස්පර්ශයන්ය. ඇසත් රූපයත් විඤ්ඤාණයත් යන කරුණු තුන එක්වීමෙන් ස්පර්ශය ඇතිවෙයි.

(චක්ඛුඤ්ඤව පටිච්ච රූපෙව උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං තින්නං සංගති එස්සො).

සෙස්ස ද මේ නයින් තේරුම් ගත යුතුයි.

D III.243, M III.281, Vism 558

48. ඡටි ශාස්තෘවරු

ජ සත්ථාරා

පූර්ණ කාශාප,
මක්ඛලිගෝසාල ,
අජිතකේශ කම්බලි,
පකුධකච්චායන,
නිගණ්ඨ නාථපුත්ත ,
සඤ්ජය බෙල්ලට්ඨිපුත්ත

පූරණ කස්සප,
මක්ඛලි ගොසාල ,
අජිත කේශකම්බලි,
පකුධකච්චායන,
නිගණ්ඨනාථපුත්ත ,
සඤ්ජය බෙල්ලට්ඨිපුත්ත

බුද්ධ කාලයේ වෙනස් වෙනස් දර්ශන දේශනා කළ ප්‍රසිද්ධ ශාස්තෘවරු හය දෙනෙක් විසූහ. පළමුවැන්නා පූර්ණ කාශාප වෙයි. ඔහු අකිරියවාදය ගත් කෙනෙකි. මක්ඛලිගෝසාල දෙවැන්නාය. සත්වයාගේ පැවැත්ම සඳහා කුසල අකුසල ආදී බල නොපායි. නියත වශයෙන්ම සිදුවන දෙයකි. යනුවෙන් දේශනා කළ ඔහු අකිරිය නියතවාදී වූවෙකි.

අපීතකේසකම්බලී දේශනා කෙළේ සියල්ල මරණයෙන් අවසන් වන බවයි. එහෙයින් ඔහු නාස්තිකවාදී යෙකි. පකුධ කච්චායන (කකුධකච්චායන) කරුණු හතක් මත තම දර්ශනය ඇති කෙළේය. පොළොව, චතුර, ගින්දර, වායුව, (පඨවී, ආපො, තේජො, වායො) සුව දුක්, ආත්මය යන කරුණු සත ස්වාභාවිකය, සදාකාලිකය, නොනිමවන ලද්දකිසි පැවසූ ඔහුගේ වාදය අකිරිය වාදයට සමාන වෙයි. නිගණ්ඨනාථ පුත්ත මේ ශාස්තෘවරයාගේ උගැන්වීම වාතුයාම සංවරයයි. සියලු පාපයන්ගෙන් තුරන්ව සිටීමයි. සඤ්ජය බෙල්ලටීඨිපුත්ත කිසිදු දෙයකට ස්ථිර නිගමනයක් නොදෙයි. මොහුගේ දර්ශනය අමරාවික්ඛෙපවාදයයි. එබැවින් ඔහු ආදෙකුට උපමා කොට ඇත.

D I.56, Dppn ව.බ

හතේ වර්ගය.

1. අධිකරණ සමථ

සත්ත අධිකරණ සමථානි

මුණගැසීමෙන් ගැටළු විසඳීම,
සිහිය උපදවා ගැටළු විසඳීම,
ගැටළු ඇති නොකරන්නෙකු බවට
සම්මතය දීම,
යළි වරද නොකරන
බවට ප්‍රතිඥා ගැනීම,
වරද පෙන්වීමෙන් ,
බොහෝ දෙනාගේ කැමැත්තට
අනුව විසඳීම,
වරද සම්පූර්ණයෙන් වසා දැමීම.

සම්මුඛා විනය,
සති විනය,
අමුල්හ විනය,
පටිඤ්ඤාන කරණ,

නස්සපාඨියපසිකා,
යෙහුයාපසිකා,

නිණවත්ථාරක.

හික්ෂුන් අතරද හික්ෂුණින් අතරද ඇති වන අර්බුද හා ගැටළු විසඳීමේදී උපක්‍රමයන් ලෙස බුදුන් වහන්සේ විසින් මෙම කරුණු සත පණවා ඇත. හික්ෂුන්ගේ ඇවැත් 220 හා හික්ෂුණින් ගේ ඇවැත් 304 ට මේ සතද එක්කොට පිළිවෙලින් 227 හා 311 යනුවෙන් සලකා තිබේ.

M II 247, Vin IV 207, 351

2. අනුසය

සත්ත අනුසයා

කාමරාග අනුසය,
පටිස,
දිට්ඨි,
විචිකිච්ඡා,
මාන,
භවරාග,
අච්ඡ්ඡා.

කාමරාග අනුසය,
පටිස,
දිට්ඨි,
විචිකිච්ඡා,
මාන,
භවරාග,
අච්ඡ්ඡා.

අනුසය යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ පුද්ගල සන්තානයන්හි යටපත්ව ඇති සංස්කාරයි. මේවාට අවස්ථාව මතු වී ඒමට හැකියාව ඇත. වස්තු කාම ක්ලේශකාමයන්ට ඇති ආශාව, ප්‍රතිසය හෙවත් ද්වේෂය, මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය, බුද්ධාදී අටතැන්හි සැකය, මානය, පැවැත්මට ඇති ආහාව හෙවත් හවරාගය හා අවිද්‍යාව යන මේවා අනුසය ධර්ම සත ලෙස අංගුත්තර නිකායෙහි අවධාරණය වී ඇත.

A IV.9, D III.254, Cpd 172, BD 17, Vism 684

3. අභිධර්ම පිටකයෙහි සප්ත ප්‍රකරණ

සත්තප්පකරණානි අභිධර්ම පිටකෙ

ධම්මසංගණී ප්‍රකරණය
විභංග °,
ධාතුකථා °,
පුද්ගල පඤ්ඤාන්ති °,
කථාවන්ථු ,
යමක °,
පට්ඨාන °,

ධම්මසංගණී පකරණං
විභංග °,
ධාතුකථා °,
පුග්ගල පඤ්ඤාන්ති °,
කථාවන්ථු ,
යමක °,
පට්ඨාන °,

අභිධර්ම පිටකය ප්‍රකරණ හෙවත් ග්‍රන්ථ හතකින් සමන්විතය. එහි ප්‍රථම ප්‍රකරණය වන ධම්මසංගණියෙහි අන්තර්ගත වී ඇත්තේ ආචාර ධර්ම හා ධර්ම කරුණුය. මෙම ප්‍රකරණය සඳහා බුද්ධසොෂ ආචාර්ය පාදයන් විසින් රචිත අට්ඨකථාව හැඳින් වී ඇත්තේ අත්ථසාලිනී නමිනි. විභංග නමින් එන දෙවන අභිධර්ම ප්‍රකරණයෙහි ධර්ම කරුණු විග්‍රහයට හා විශ්ලේෂණයට භාජනය වී ඇත. එහි අට්ඨ කථාව සම්මොහ විනොදනී නමින් හැඳින්වෙයි. තෙවැනි කෘතිය ධාතුකථා නමින් හැඳින් වී ඇත්තේ එහි මූලධර්ම හෙවත් මූල ධාතු පිළිබඳව සාකච්ඡා විග්‍රහ කෙරෙන බැවිනි. එහි බොහෝ කොට මානසික ලක්ෂණ සාකච්ඡාවට බඳුන් වෙයි. සතර වැනි ප්‍රකරණය වන පුද්ගල පඤ්ඤාන්තියෙහි පුද්ගලයන්ගේ විශේෂ ලක්ෂණ හෙවත් ගති පිළිබඳ විග්‍රහයක් ඇතුළත් වෙයි. කථාවන්ථු ප්‍රකරණය අභිධර්මයේ පස්වැනි කෘතියයි. දාර්ශනික කථාවස්තු හෙවත් විෂය මාත්‍යකා පදනම් කොට ගෙන මෙහි කරුණු විස්තර වෙයි. මෙම කෘතිය මොග්ගලීප්‍රත්තතිස්ස හිමියන් විසින් රචිත බව සාම්ප්‍රදායික මතයයි. සයවැනි ප්‍රකරණය හැඳින්වී ඇත්තේ යමක යන නමිනි. බුද්ධ ධර්මයේ එන යම් යම් ධර්ම කරුණු යුගල වශයෙන් එහි ඉදිරිපත්කොට ඇත. අවසාන

කෘතිය වන පටිඨාන ප්‍රකරණය හේතු ඵල සම්බන්ධතාව පිළිබඳ විශ්ලේෂණයකි. මානසික භෞතික වස්තූන්ගේ පැවැත්ම සඳහා හේතුවන සාධක විසිහතරක් මෙහිදී ඉදිරිපත් වෙයි.

J I.312, S V.15, Dppn ව. බ.

4. (වජ්ජීන්ගේ) අභිවෘද්ධියට සාධක වූ කරුණු

වජ්ජීහු නිතර රැස්වෙති
රැස්වීමේ වල බහුලව යෙදෙති,
සමගියෙන් රැස්ව
සමගියෙන් නැගිට යති
සමගියෙන් ඔවුන් ගේ
කටයුතුවල යෙදෙති,
නොපැනවූ කිසිවක් නොපනවති
පැනවූ දෙය නොසිඳ
පැනවූ පුරාන වජ්ජී ධර්මයන්
පිළිගෙන බුහුමන් දක්වති,

වජ්ජීන්ගේ වැඩිහිටියන්ට නිසි
ගරු බුහුමන් දක්වති,

වජ්ජී කුලස්ත්‍රීන් බලහත්කාරයෙන්
පාවාගෙන ඔවුන් සමග
ජීවත් නොවෙති,
අභ්‍යන්තර හා බාහිර වූ
වජ්ජීන්ගේ
පූජනීයස්ථානයන්ට
ගරු බුහුමන් දක්වති
රහකුන් කෙරෙහි මනා ආරක්ෂා
සංවිධාන මෙන්ම ඔවුන්
පෝෂණය කිරීම ද මනාව පවත්වති.

සත්ත අපරිභානියා
ධම්මා (වජ්ජී)

අභිණ්භං සන්නිපනන්ති
සන්නිපාන බහුලා,
සමග්ගා සන්නිපතිස්සන්ති
සමග්ගා උට්ඨහන්ති,
සමග්ගා වජ්ජීකරණියා
කරොන්ති,
අපඤ්ඤත්තං න
පඤ්ඤාපෙසස්සන්ති
පඤ්ඤත්තං න
සමුච්ඡන්දිස්සන්ති,
යථා පඤ්ඤත්තෙ
පොරාණකෙ වජ්ජී ධම්මෙ
සමාදාය වත්තිස්සන්ති,
යෙ තෙ වජ්ජීනං වජ්ජී
මහල්ලකා කෙ
සක්කරිස්සන්ති
ගරු කරොන්ති,
යා තා කුලිත්ථියො කුල
කුමරියො තා න ඔක්කස්ස
පග්ගස්ස වාසෙස්සන්ති,
යානි තානි වජ්ජීනං
වජ්ජී වෙතියානි
අබ්බන්තරානිවෙව
බාහිරානි ච සක්කරිස්සන්ති
ගරු කාරොන්ති,
අරහත්තෙසු ධම්මිකා
රක්ඛාවරණ ගුත්ති
සුසංචිතිතා හවිස්සන්ති.

බුදුරජාණන් වහන්සේ විශාලාවෙහි සාරන්දද වෛත්‍යයෙහි වැඩ වෙසෙන විටෙක ලිච්ඡවීන් සමූහයක් උන්වහන්සේ බැහැ දුටුවහ. එකල් හි උන්වහන්සේ ඔවුන්ට අභිවාද්ධියට හේතුවන කරුණු සතක් උගන්වා වදාළහ. මේ කරුණු සත ඔවුන් ගේ මනා පැවැත්මට හා අභිවාද්ධියට හේතු වූ අතර ඒවා ඔවුන් කෙරෙහි පවත්නා තෙක් ඔවුන්ගේ පරිහානියක් සිදු නොවීය.

A IV.16

5. අවිභ (බඹලොව) උපත ලද හික්ෂුන් වහන්සේ

සත්ත හික්ඛු අවිභං උප්පන්නා

උපක,
එලගණ්ඩ,
පුක්කුසාති,
හද්දිය,
බණ්ඩදෙව,
බාහුරග්ගි,
පිංගිය.

උපකො,
එලගණ්ඩො,
පුක්කුසාති,
හද්දියො,
බණ්ඩදෙවො,
බාහුරග්ගි,
පිංගියො.

ඉහත නම් ඇති සත් දෙනා අවිභ බඹ ලොකයෙහි උපත් හික්ෂුන් වහන්සේලා සේ සලකති.

S I.35

6. අසද්ධම්ම (අසද්ධර්ම)

සත්ත අසද්ධම්මා

ශුද්ධා නැතිවීම,
ලැජ්ජා නැති වීම,
බිය නැති වීම,
නූගත් වීම,
කම්මැලි වීම,
මුළා වූ සිහි ඇති වීම,
මෝඩ වීම.

අස්සද්ධො හොති,
අහිරිකො,
අනොත්තප්පි,
අප්පස්සුනො,
කුසීනො,
මුට්ඨස්සනී,
දුප්පඤ්ඤො.

මෙම තත්ත්වයන් අකුශල වන අතර ඒවා කෙනෙකුගේ පරිහානියට හේතු වේ. පළමු වැනි කරුණ වන ශුද්ධාව නැති වීම යනුවෙන් සැලකෙනුයේ

තුනුරුවන් කෙරෙහි භක්තිය හා විශ්වාසය නැති වීමයි. තුනුරුවන් කෙරෙහි භක්තිය ඇති තැනැත්තා යහපතෙහි හැසිරීමට උනන්දු වෙයි. එසේ නොමැති පුද්ගලයා පිරිහීමට පත් වෙයි. දෙවෙනි කරුණින් කියවෙන ලැජ්ජා නැති වීමෙන් ද පුද්ගලයා වැරදි කිරීමට පෙළෙඹෙයි. තෙවෙනි කරුණ වන බිය නැතිවීම යනු වැරද්දට හෝ අකුශලයට බිය නොවීමයි. එවිට සදාචාර වගකීම එබඳු තැනැත්තෙකු කෙරෙන් පලා යයි. නුගත් වීම නිසාද හොඳ නරක ගැන දැනීමක් නැති වී යයි. ධම්මපදයට අනුව නුගතා ගොතෙකු මෙන් මසෙන් වැඩෙයි. එහෙත් නුවණින් නොවැඩෙයි. කම්මැලිවීම, මුළා වූ සිහි නැති වීම හා මෝඩ හෙවත් අනුවණවීම යන කරුණු ද පුද්ගලයකුගේ පරිහානිය කෙරෙහිම යොමු වී ඇත. ඒ නිසාම පුද්ගලයකුගේ පෞරුෂ වර්ධනයට බාධා පැමිණෙයි.

Vin V.136, A IV.145, S IV.242, Dh 152

7. අසප්පායෝ **සත්ත අසප්පායා**
(යෝගාවචරයෙකුට අයෝග්‍ය දේ)

ආවාසය,	ආවාසො,
ගොවරය,	ගොවරො,
කථාව,	හස්සං,
පුද්ගලයා,	පුග්ගලො,
ආහාරය,	හොජනං,
සෘතුව,	උතු,
ඉරියව් පැවැත්ම.	ඉරියාපථ.

මෙම කරුණු සත පිළිබඳව භාවනානුයෝගී යෝගාවචරයෙකු තම මනස එකඟ හවට පත් කර ගැනීම උදෙසා සැලකිලිමත් වියයුතු බව විසුද්ධිමග්ගය පවසයි. මේ කරුණු යෝගාවචරයාට ඒවා භාවිත කරන පිළිවෙල අනුව ඇතැම්විට උපකාරී වන අතර බාධක ද වේ.

ආවාස සප්පාය- මෙයින් අදහස් වන්නේ යොගාවචරයාට සුදුසු ආරාමයි. යම් ආවාසයක වෙසෙද්දී නිමිත්ත උපදී නම් උපන් නිමිත්ත රැකෙයි නම් සිහිය එළඹ සිටියි නම් එළඹ සිටි සිහිය රැකෙයි නම් සිත සමාධි මත් වෙයි නම් එවැනි ආවාසය සප්පාය ආවාසය නම් වෙයි.

ගෝචර සප්පාය - මෙතම් ගොඳුරුගම වෙයි. හික්ෂා සුලභ බොහෝ දුර නොවූ ග්‍රාමය සප්පාය ගොඳුරු ගම වසයෙන් සැලකෙයි.

සප්පාය කථා- යොගාවචරයාගේ කථා බහ කිරීමේ දී සප්පාය කථා කළ

යුතුයි නිරශ්චිත කථාවලින් තොර වී යුතුයි . එම කථා නිසා සමාධිය නැති වෙයි.

පුද්ගල සප්පාය - යම් පුද්ගලයකු ඇසුරු කිරීමෙන් සමාධි හිත වෙනස් නොවේ නම් එබඳු පුද්ගලයා යෝගාවචරයාට සප්පාය වෙයි.

භෝජන සප්පාය - කෙනෙකුට සුදුසු ආහාර යයි. විවිධ ලෙස ආහාර දක්වා ඇත. කෙනෙකුට ඇඹුල් රස තව කෙනෙකුට මධුර වෙයි. ගැලපෙන භෝජනවීම.

සෘතු සප්පාය - එනම් යෝගාවචරයෙකුට ගැලපෙන සෘතුවක් විය යුතුයි. ඉරියව් සප්පාය- මෙයින් අදහස් වන්නේ සිටීම ඉඳ ගැනීම යන ඉරියව්වලින් ගැලපෙන ඉරියව්වක් විය යුතුයි.

Vism .127

8. ආපත්තිස්කන්ධ (ඇවැත් සමූහ)

සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා

පාරාජික ආපත්තිස්කන්ධය
සංඝාදිසෙස °,
ඵල්ලච්චය °,
පාට්ඨෙසනීය °,
පාචිත්තිය °,
දුක්කට °,
දුබ්භාසිත °

පාරාජික ආපත්තික්ඛන්ධක
සංඝාදිසෙස °,
ඵල්ලච්චය °,
පාට්ඨෙසනීය °,
පාචිත්තිය °,
දුක්කට °,
දුබ්භාසිත °

බුදුරජානන් වහන්සේ විසින් හික්ෂු හික්ෂුණී දෙපිරිසේ හික්මීම සඳහා පනවා වදාළ ශික්ෂාපද සියල්ල මෙම ආපත්තිස්කන්ධක සතට අයත් වෙයි. ශික්ෂා පද පැනවීමෙහි අරමුණු දහයක් විනය ග්‍රන්ථයන්හි දක්වා ඇත. දහයේ වර්ගය යටතේ බලන්න. ශික්ෂා පද මෙසේ වර්ග හතකට ගොනුකර ඇත්තේ ඒවායේ ස්වභාවය අනුවය.

Vin V .2, Vism .51

9. ආර්ය ධන

සත්ත ආර්ය ධනාති

ශ්‍රද්ධාව,
සීලය,
ලජ්ජාව,
භය,
ශ්‍රැතය,
ත්‍යාගය,
ප්‍රඥාව.

සද්ධා,
සීල,
හිරි,
ඔත්තප්ප,
සුත,
වාග,
පඤ්ඤා.

ආර්ය යන්තෙහි අදහස උසස්, උත්තම යනුයි. සද්ධා ආදී කොට ඇති මේ ගුණ ධර්ම බාහිර ව්‍යවහාරික ධනයන්ට වඩා උසස් වෙයි. එහෙයින් සත්ත ආර්ය ධන නමින් හැඳින්වෙයි.

සද්ධා ධනං සීල ධනං - හිරි ඔත්තප්පියං ධනං
සුත ධනංව වාගොව - පඤ්ඤා මෙ සත්තමං ධනං

DA I.34, D III.163

10. ආර්ය පුද්ගලයෝ

සත්ත ආර්ය පුග්ගලා

ශ්‍රද්ධාව අනුගමනය කරන්නා,
ශ්‍රද්ධාව නිසා මිදීමට පත් තැනැත්තා,
කාය සාක්ෂි කොට ඇත්තා,
ක්‍රම දෙකකින් මිදුණු පුද්ගලයා,
ධර්මය අනුගමනය කරන්නා,
ප්‍රඥාව නිසා විමුක්තියට පත් තැනැත්තා.
දෘෂ්ටියවැඩිවූ පුද්ගලයා

සද්ධානුසාරී,
සද්ධා විමුත්තො,
කාය සක්ඛි,
උභතොභාග විමුත්තො,
ධම්මානුසාරී,
පඤ්ඤාවිමුත්තො
ද්විටීප්පත්තො.

පුද්ගලයකු සංස්කාර ධර්මයන් අනිත්‍යයයි සිතට නඟා ගෙන දැඩි අධිෂ්ඨානයක් ඇති කර ගන්නා විට ඔහුට ශ්‍රද්ධාව අවශ්‍ය වෙයි. සෝතා පත්ති මාර්ග අවස්ථාවෙහි හෙතෙම ශ්‍රද්ධානුසාරී නම් වෙයි. අනෙක් අවස්ථා සතෙහි හෙතෙම ශ්‍රද්ධා විමුක්ති නම් වෙයි. සංස්කාරයන් දුක්සහගත යයි සිතට නඟා ගන්නා විට මානසික ඒකග්‍රතාව අවශ්‍ය වන බැවින් සමාධි ඉන්ද්‍රිය ක්‍රියාත්මක විය යුතු වෙයි. එහිදී හෙතෙම සතර මග සතර ඵලයන් යන අවස්ථා අටෙහිම කායසාක්ෂි

කොට ඇත්තෙකු ලෙස සැලකෙයි. හෙතෙම අරූප ධ්‍යානයද ලබා ගනිමින් අර්හත් ඵලයට පත් වීම උභතොභාග විමුක්තය යි කියනු ලැබේ. යම් පුද්ගලයෙකු නුවණින් යුතුව සංස්කාර ධර්මයන් අනාත්ම වශයෙන් සැලකීමේ දී ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය ලබා ගනිමින් සෝවාන් මාර්ගයට පත්වීම හෙතෙම ධම්මානුසාරී යනුවෙන් සැලකෙයි. සොනාපත්ති තලයේ සිට අරහත් මාර්ගය දක්වා අවස්ථා සයේදී හෙතෙම දිවියිජ්ජත්තො හෙවත් දෘෂ්ටි විගුද්ධියට පත් පුද්ගලයකු ලෙස සැලකෙයි. අනෙක් ඵලයේ ඔහු හැඳින් වී ඇත්තේ පඤ්ඤා විමුක්ත නමිනි.

Vism 659, Pts II.53

11. ඇසුරු කළ යුතු මිතුරන්ගේ ගතිලක්ෂණ

සත්ත අංගානි සෙවිතබ්බ මිත්තස්ස

දීමට අමාරු දෑ දෙයි,
කිරීමට අමාරු දෑ කරයි,
නොයිවසිය හැකි දේ ඉවසයි,
තමාගේ රහස් හෙළිකරයි,
රැකිය යුතු රහස් රකියයි,
විපත්තියේ දී අත් නොහරියයි,
විනාශයට පත් වූ විට
අවමන් නොකරයි.

දුද්දං දදානි,
දුක්ඛරං කරොති,
දුක්ඛමං බමති,
ගුය්හං අස්ස ආචිකරොති,
ගුය්හං අස්ස පරිගුය්හති,
ආපදාසු න ජහති,
බීණෙ නානිමඤ්ඤෙති.

මෙබඳු ගුණ ඇති පුද්ගලයෝ ඇසුරට සුදුස්සෝ වෙති. එවැන්නන් ඇසුරු කිරීමෙන් යහපත මිස විපතක් නොවෙයි.

A IV.31

12. ඉගෙනීමෙහි කුසලතා

සත්තධා උග්ගහ කොසල්ලං

වාග් ව්‍යවහාර කුශලතාව,
චිත්තන⁰,
පැහැය හෙවත් වර්ණය පිළිබඳ⁰,
ආකෘතිය පිළිබඳ⁰,
දිශාව පිළිබඳ⁰,

වචසා,
මනසා,
වණ්ණනො,
සණ්ඨනො,
දිසානො,

පවත්නා ප්‍රදේශ පිළිබඳ⁰,
සීමාව පිළිබඳ⁰.

ආකාසනෝ,
පරිච්ඡේදනෝ.

මෙම උග්‍රගහ (උද්ග්‍රහණ) කෞශල්‍යය . හෙවත් ඉගෙනීමෙහි කුශලතා විශේෂයෙන් යෝගාවචරයෙකුට අදාළ වන කරුණු බව පෙනේ. භාවනාවට උපයෝගී කර ගන්නා කරුණු පිළිබඳ දක යුතු ආකාර සතක් කියවෙයි. අරමුණ වචන මාර්ගයෙන් පැවසීම පළමු කරුණයි. නිදසුනක් වශයෙන් මෙම ශරීරයෙන් කුණප කොටස් ලෙස කෙස් ලොම් නිය දත් සම ආදී වශයෙන් ආරෝහණ පිළිවෙලටත් සම, දත්, නිය, ලොම්, කෙස් ආදී වශයෙන් අවරෝහණ පටිපාටියටත් වචනයෙන් කිව යුතුය. මේ පිළිවෙලටම අනෙක් කුණප කොටස් පංචක වශයෙන් ගෙන මස්, නහර, ඇට, ඇට මිදුලු, වකුගඩු, වකුගඩුව ඇට මිදුලු, ඇට, නහර, මස් වශයෙන් ද යලිත් මුල සිට කෙස්වලින් පටන් ගෙන මස් දක්වා සියල්ල ආරෝහන හා අවරෝහන පිළිවෙලින් කිව යුතුය. මෙසේ කුණප කොටස් දෙකිස අවසන් වනතුරු පහේ කොටස් ඇදමින් කීම වචනයෙහි කුශලතාව ලෙස දැක්වේ. මෙලෙස වචනයෙන් සිය දහස් වාරයක් වුවද කීමට සිදුවෙයි. වචනයෙන් කියා ඒවායේ අදහස් මනාව මනසට ග්‍රහණය වූ පසු මනසින් ඒවා යට කියන ලද පරිද්දෙන් සිතීමට සිදු වෙයි. වචනයෙන් ඇතිවන දක්ෂතාව තුළින් එම කුණප කොටස් වැටක සිටවූ ඉණි පිළිවෙලට දකින්නාක් මෙන් පැහැදිලිව මනසට ග්‍රහණය කරගැනීමට පහසු වෙයි. වචනයෙන් මෙන්ම මනසින් ද කියවීමට යෝගාවචරයාට සිදුවෙයි. සිතීන් ඒවා නැවත නැවත ආවර්ජනය කිරීම තුළින් එම කුණපයන්හි ඇති නිසරු භාවය වටහා ගත හැකි වෙයි. තෙවැනි අවස්ථාව වන්නේ එම කුණප කොටස් වල පැහැය වටහා ගැනීමයි. අනතුරුව එම ආකෘතිය හෙවත් සටහන වටහා ගත යුතු වෙයි. පස්වැනි අවස්ථාව වන්නේ එම කුණප කොටස් වල දිශාව වටහා ගැනීමයි. ශරීරයේ නැබ සිට උඩට උඩු දිශාව ලෙසද නැබ සිට දෙපා තෙක් පසු දිශාව ලෙසද සලකා එම කුණප කොටස් ශරීරයෙන් පිහිටි දිශාව තීරණය කළ යුතු වෙයි. ආකාසනෝ හෙවත් ප්‍රදේශය වශයෙන් දක්ෂතාව ලෙස සැලකෙන්නේ එම කුණප කොටස් ශරීරයෙහි පිහිටි ප්‍රදේශය නිශ්චය කිරීමයි. මේ හැර ඒ ඒ කුණප කොටස් ශරීරයෙහි පැතිරී ඇති සීමාව නිශ්චය කිරීමද අවශ්‍ය වෙයි. සීමා නිශ්චයෙහි දක්ෂතාව පරිච්ඡේද කොසල්ල යනුවෙන් හැඳින්වෙයි.

Vism 241,

13. එක්ව වසන්නන්ගේ අපහසුතාවට සාධක වන කරුණු

ලාභ ප්‍රයෝජනයෙහි ඇලුම් කරයි,
ගරු සැලකිලි ලැබීමේ °,
සතුති ප්‍රශංසාවෙහි °,
පාපයට ලැජ්ජා නැති වෙයි,
බිය නැත්තේ වෙයි,
පවිටු අදහස් ඇත්තේ වෙයි,
මිත්‍යාදාෂ්ටික වෙයි.

සක්ක අප්පියකරා ධම්මා සක්‍රිත්චාරිතං

ලාභ කාමෝ,
සක්කාරකාමෝ,
අවඤ්ඤානි කාමෝ,
අහිරිකං,
අනොන්තප්පි,
පාපිච්චෝ,
මිච්ඡාද්දිට්ඨි.

මේවා 47 අංකය යටතෙහි දැක් වූ කරුණුවලට ප්‍රති විරුද්ධ වූ ඔවුනොවුන් අතර ප්‍රියභාවයට බාධක වන කරුණුය.

A IV.1

14. උචසුවකුගේ අභිවෘද්ධියට හේතු වන කරුණු

පැවිද්දන් දැකීම අත් නොහැරීම,
සඳහම් ඇසීමෙහි නො පමාවීම,

අධිශීලයෙහි හික්ම වීම,
ස්ථවිර නවක මධ්‍යම හික්ෂුන්
කෙරෙහි පැහැදීම,

දොස් සෙවීමකින්
නොරව දහම් ඇසීම,
බුදු සසුනෙන් බැහැරව
දක්ෂිණෙය්‍ය නොසෙවීම,
බුදු සසුනෙහිම ගරු
සැලකිලි දැක්වීම.

සක්ක අපරිහානියා ධම්මා (උපාසකස්ස)

හික්ඛු දස්සනං න භාපෙනි,
සද්ධම්ම සචණේ න
පමජ්ජනි,
අධිසීලෙ සික්ඛනි,
පසාද බහුලො හොති
හික්ඛුසු ටෙරෙසුචෙච
නවකෙසු මජ්ඣමෙසු,
උපාරම්භ චිත්තො ධම්මං
සුභානි න රත්ඨ ගචෙසී,
න ඉතො බහිද්ධා
දක්ඛිණෙය්‍යං ගචෙසති,
නත්ථ ච පුබ්බකාරං
කරොති.

මෙම කරුණු අංක 27 යටතේ දක්වන ලද කරුණු වලට ප්‍රතිවිරුද්ධ ඒවාය. එබැවින් මේවා ගිහි උපාසක උපාසිකාවන්ගේ අභිවෘද්ධියට හේතු වෙයි.

A IV.25, Sn .258, D III.191

15. කාම ස්වර්ග

සත්ත කාම සුගති

මනුෂ්‍ය ලෝකය,
වාතුර්මහාරාජිකය,
තාවතිංසය,
යාමය,
තුසිතය,
නිර්මාණ රතිය,
පරනිර්මිත වසවර්තිය,

මනුස්ස,
වාතුම්මහා රාජිකය,
තාවතිංස,
යාම,
තුසිත,
නිර්මාණරතී,
පරනිර්මිත වසවත්තී.

බෞද්ධ විශ්ව විභාගයට අනුව මේවා සජ්ත කාම ස්වර්ග ලෙස සැලකෙයි. මනුෂ්‍ය ලෝකය හා දිව්‍ය ලෝක සය මේ යටතේ දැක්වී ඇත. දිව්‍ය ලෝක පිළිබඳ විස්තර සඳහා හයේ වර්ගයේ අංක 21 යටතේ බලන්න.

S.V.423, Vin I.12, Dppn Cpd .13

16. කල්‍යාණ මිත්‍ර ගුණ

සත්ත ධම්මා කල්‍යාණ මිත්තස්ස

ප්‍රිය උපදවන සුලු
ගරු කටයුතු වූ, භාවතීයවූ ,
මනා කථා ඇති,
ඇහුම් කම් දෙන සුලු
ගැඹුරු කථා කියන,
නුසුදුසු දෙයෙහි නොයොදවන.

පියො,
ගරු, භාවතීයො,
වචනක්ඛමො,
වත්ත,
ගමිහීරො කථං කතනා,
නො වට්ඨානෙ නියොජයෙ

“පියොව ගරු භාවතීයො - වත්තාව වචනක්ඛමො
ගමිහීරං කථං කතනා - නොවට්ඨානෙ නියොජයෙ”

භාවනා සඳහා උපදෙස් දෙන (කම්මට්ඨානා වරිය) පුද්ගලයෙකු සතුව පැවතී යුතු මෙම ගුණ ධර්ම කල්‍යාණ මිත්‍ර ගුණ ධර්ම ලෙසද සලකයි.

A IV.32, Vism 98

17. කප් රැක්

සත්ත කප්ප රැක්ඛානි

පාටලී,
සිම්බලී,
ජම්බු,
පාරිචත්ත ,
කදම්බ,
සිරීස,
කප්පරැක්ඛ

පාටලී,
සිම්බලී,
ජම්බු,
පාරිචත්ත,
කදම්බ,
සිරීස,
කප්පරැක්ඛ

සිතු පැතු සම්පත් ලබාදෙන වෘක්ෂ සතක් ලෙස මේවා විශුද්ධිමාර්ගයේ දක්වා ඇත. වානුපාටලී වෘක්ෂය අසුරයන්ගේ ද සිම්බලී වෘක්ෂය ගුරුළන්ගේ ද කදම්බ වෘක්ෂය අපරගෝයානිකයන්ගේ ද කල්පවෘක්ෂය උත්තරකුරු හෙවත් උතුරුකුරු වැසියන්ගේ ද සිරීස වෘක්ෂය පූර්වවිදේසිකයන්ගේ ද පාරිචත්ත වෘක්ෂය තවුනිසා දෙවියන්ගේ ද කල්පවෘක්ෂ ලෙස විසුද්ධිමග්ගය සඳහන් කරයි.

Vism 206, PvA 176

18. ගිනි

සත්ත අග්ගි

රාගය,
ද්වේෂය,
මෝහය,
පූජාවට සුදුස්සෝ,
ගෘපතියා,
දීමට සුදුස්සා
දර

රාග,
දෝස,
මොහ,
ආහුනෙය්‍ය,
ගහපති,
දක්ඛිණෙය්‍ය,
කට්ඨ

මේ එකිකෙන කරුණක් ගිනි වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ ඒවා පුද්ගලයා තුළ දැවීමක් ඇති කර වීමට හේතු වන බැවිනි. රාග ද්වේෂ මෝහ යන මේවා පුද්ගල සන්තානයෙහි දැවීම ඇති කරවීමට හේතු වන බැවිනි. පූජාවට සුදුසු හෙවත් ආහුනෙය්‍ය ගින්න ලෙස දක්වා ඇතතේ මාපියන්ය. මා පියෝ ආහුනෙය්‍ය ලෙස සලකති. පුද්ගලයකු බිහි වන්නේ මාපියන් නිසා වන බැවින් (ආහුනො සම්භුනො) මා පියන්ට මේ නම ලැබී ඇත.

D III.217, Vbh 368, A IV.41

**19. ජලයෙහි සිටින්නන්
වැනි පුද්ගලයෝ**

සත්ත උදකුපම පුග්ගො

වරක් ගිලුනේ ගිලුනේම වෙයි,

නිම්මුග්ගො නිම්මුග්ගොව
හොති,

උඩ මතු වී යළි ගිලෙයි,

උම්මුජ්ජන්වා නිම්මුජ්ජති,

උඩට මතු වී සිටියේ වෙයි,

ධීනො හොති,

උඩට මතු වී වටපිට බලයි,

ච්චස්සති ච්චොකති,

තරණය කරයි,

පනරති,

තහවුරු බිමෙහි සිටී,

පටිසාධස්පන්නා හොති

එතෙරවී ගොඩබිමෙන් සිටී.

තිණ්ණො හොති

පාරංගනො ඵලෙ තිට්ඨති.

පුද්ගලයන් සදාචාර මාර්ගයෙහි ක්‍රියා කරන ආකාරයට අනුව උදකුපම හෙවත් ජලයෙහි සිටින්නන් වැනි පුද්ගලයන් ලෙස හැඳින්වී ඇත. වරක් ගිලී යළි මතු නොවන සේ ගිලී සිටි පුද්ගලයා ලෙස හැඳින්වෙන්නේ සම්පූර්ණයෙන්ම පාප ධර්මයන් හි ඇලී සිටින්නායි (නිම්මුග්ගො, නිම්මුග්ගොව හොති) උඩට මතු වී ගිලෙන පුද්ගලයා (උම්මුජ්ජන්වා නිම්මුජ්ජති) ලෙස හැඳින් වෙන්නේ කුශලාදී යහගුණ ධර්මයන්ගේ යහපත් බව දැන දැනත් ඒවායින් ප්‍රතිඵල නොලබා යලිත් අයහපතෙහි හැසිරෙන්නායි. උඩට මතු වී සිටින්නා ලෙස සැලකෙන්නේ (උම්මුජ්ජන්වා ධීනො හොති) අකුශල ධර්ම අනහර යහපතෙහි හැසිරෙන්නායි. උඩට මතු වී විමසා බලන්නා ලෙස (උම්මුජ්ජන්වා ච්චස්සති ච්චොකති) හැඳින්වෙන්නේ අකුශලයෙන් වෙන්ව කුශලයෙහි යෙදීමට උත්සාහ කරන්නායි. උඩට මතු වී තරණය කරන්නා (උම්මුජ්ජන්වා පනරති) නම් අකුශලයෙන් වෙන් ව කුශල ධර්මයන් හි යෙදෙමින් ඇතැම් සංයෝජන තරණය කරමින් සෝවාන් ඵලයට පත් වන්නායි. උඩට මතු වී තහවුරු බිමෙහි සිටින්නා (උම්මුජ්ජන්වා පටිසාධස්පන්නො හොති) ලෙස දැක්වෙන්නේ සක්කාය දිට්ඨි, විච්චිච්ඡා, සීලබ්බතපරාමාස යන සංයෝජන තුන නැති කොට කාම රාග ව්‍යාපාද යන සංයෝජන දෙක ද ලිහිල් බවට පමුණුවා ගත් සකාදගාමී ඵලස්ථ පුද්ගලයායි. උඩට මතු වී තරණය කරමින් පරතෙරට ගිය පුද්ගලයා වන්නේ (උම්මුජ්ජන්වා තිණ්ණොහොති පාරංගනො ඵලෙ තිට්ඨති) ඔරම්භාගිය සංයෝජන පහ බිඳ දමමින් අනාගාමී බවට පත් ව ඉතුරු උද්ධම්භාගිය පහද බිඳ දමා අර්හත් භාවයට පත් වන්නායි.

A IV.11,

20. දුශ්චරිතයෝ

සත්ත දුච්චරිතානි

සතුන් මැරීම,
සොරකම් කිරීම,
කාමයෙහි වරදවා හැසිරීම
බොරැකීම,
කේළාම් කීම,
පරුෂ වචන කීම,
හිස්වචන කීම.

පාණානිපාතො,
අදින්නාදානං,
කාමේසු මිච්ඡාචාරො,
මුසාවාදො,
පියුනාවාවා,
ඵරුසා වාවා,
සම්ඵප්පලාපො.

දුච්චරිත - දුශ්චරිත. දු + චරිත - දුච්චරිත. දු උපසර්ගයකි.
නපුරු, නරක, දුෂ්ඨ, නෙහොඹිතා යන අරුත් දෙයි. චරිත යනු හැසිරීමයි.
එනම් නපුරු නොහොඹිතා ක්‍රියා දුශ්චරිත නම්.

“දුට්ඨු චරිතං, දුට්ඨුං චා චරිතං, කිලෙස පුනිකත්තානි දුච්චරිතං” DhsA

“රාගාදි දොසෙහි දුට්ඨානි චරිතානි දුච්චරිතානි” VbhA

දහය වර්ගයේ අංක 2 යටතේ බලන්න.

Vbh . 383, VbhA 371

21. ධන

සත්ත ධනානි

ආර්යධන යටතේ බලන්න.

යථෙච සත්ත ආර්යධනානි.

හතේ වර්ගයේ අංක 9 යටතේ මේ පිළිබඳ විස්තර දක්වා ඇත.

A IV.4

22. ධම්ම විවය බොජ්ඣංගය ඇතිවීම සඳහා සාධක වන කරුණු

පැණ පිළිවිමසීම ඇති බව,
කරුණු පැහැදිලි කිරීමේ හැකියාව,
ඉන්ද්‍රියයන් මැදහත්ව තබා ගැනීම,
අනුවණ පුද්ගලයන්ගේ ඇසුර
දුරුකිරීම,
නුවණැති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම,

ගැඹුරු නුවණේ පැවැත්ම
නුවණින් සලකා බැලීම,
දැඩි අදිෂ්ඨානශීලීවීම.

සත්ත ධම්මා ධම්ම විවය සංබොජ්ඣංගස්ස

පරිපුච්චකතා,
චන්ද්‍ර විසදකිරියා,
ඉන්ද්‍රිය සමන්ත පටිපාදනා,
දුප්පඤ්ඤ පුග්ගල
පරිච්ඡේදනා,
පඤ්ඤාවන්ත පුග්ගල
සෙවනා,
ගමිතීර ඤාණවරිය
පච්චචේක්ඛණා,
තදධිමුත්තනා.

ධම්ම විවය බොජ්ඣංගය පළමුවන බොජ්ඣංගය වන සති සම්බොජ්ඣංගය පදනම් කර ඇති වන අතර සෙසු බොජ්ඣංගයන්ට මගපෙන්වීම කරයි. පුද්ගලයකු පිළිබඳ පූර්ණ අවබෝධය මෙම සම්බොජ්ඣංගයන් සමඟ වර්ධනයට පත්වේ. එම වර්ධනය පුද්ගලයාගේ අභ්‍යන්තර තත්ත්වයන් සම්බන්ධයෙන් පමණක් නොව බාහිර තත්ත්වයන් සම්බන්ධයෙන්ද සිදු වෙයි. ඉහත දක්වන ලද ගුණාංග හත මෙම සම්බොජ්ඣංගයට පදනම සකසන යහපත් ගුණධර්මයන්ගේ සාරයකි.

D III.191, Vism 132

23. නොඵළඹීය යුතු (නොයායුතු) කුලයකට අදාළ අංග

අමුත්තෙකු එන විට
කැමැත්තෙන් නැගී නොසිටීම,
කැමෙන්තෙන් ආචාර නොකිරීම,
° අසුනක් නොදීම,
තමා ළඟ ඇති දේ අමුත්තාට සැඟවීම,
බොහෝ ඇතිව ටිකක් දීම,
ප්‍රණීත දේ ඇතිව තීරස දේ දීම,
නොසැලකිල්ලෙන් දීම.

සත්ත අංගානි අනුපගන්තබ්බ කුලස්ස

න මනාපෙන
පටිච්චිඨේන්ති,
° අභිවාදෙන්ති,
° ආසනං දෙන්ති,
සන්තං අස්ස පරිභුහන්ති,
බ්‍රහ්මච්ඡි ටොකං දෙන්ති,
පණිතමිහි ලුඛං දෙන්ති,
අසක්කච්චං දෙන්ති.

ඉහත සඳහන් අංග පහත් නොපහත් කරුණු වන අතර කුලයක එවැනි සිරිත් නොපැවතිය යුතුය. මෙබඳු ලාමක හැසිරීම් ඇති විට සමාජයේ අන්‍යයන් සමඟ සම්බන්ධයෙන් හා සහජීවනයෙන් විසීමට නොහැකි වෙයි. මෙබඳු ගති ගුණ ඇති පවුල් ඇසුරු නොකළ යුතු බව මෙයින් දෙන පණිවිඩයයි. මේ සිරිත් දුරු කොට ඒවාට ප්‍රතිපක්ෂ උසස් ගතිගුණ වර්ධනය කර ගැනීමෙන් පුද්ගලයෙකුට තම පෞරුෂය ගොඩ නගා ගැනීමට පමණක් නොව අන්‍යයන් විසින් ඇසුරු කළ යුතු පුද්ගලයෙකු බවට පත්වේ.

A IV.10

24. පරිසුට්ඨාන

සත්ත පරිසුට්ඨානා

කාමරාග පරිසුට්ඨාන
පටිසංඝං,
මානං,
දිට්ඨිං,
විච්චිච්ඡාං,
හවරාගං,
අවිජ්ජාං,

කාමරාග පරිසුට්ඨානං
පටිසංඝං,
මානං,
දිට්ඨිං,
විච්චිච්ඡාං,
හවරාගං,
අවිජ්ජාං,

පරිසුට්ඨාන යනු නැගී ඒම හෙවත් මතු වී ඒමයි. සංසාර චක්‍රය ඉදිරියට ගලා යාම සලස්වන ක්ලේශ ධර්මයන් සම්බන්ධ සන්දර්භයන්හි දී මෙම පරිසුට්ඨාන හත පිළිබඳව සාකච්ඡා වෙයි.

Vbh .383

25. පස්සද්ධි සම්බොජ්ඣංගයේ
ඇති විමට හේතුවන කරුණු

සත්ත ධම්මා පස්සද්ධි
සම්බොජ්ඣංගස්ස උපාදාය
සංවත්තන්ති

මිහිරි බොජුන් වැළඳීම,
යහපත් දේශගුණය තුළ විසීම,
සුවසේ ඉරියව් පවත්වා ගැනීම,
මැදහත් බව තබා ගැනීම,
හැඩි දැඩි සිරුර ඇති පුද්ගලයන්
දුරු කිරීම,

පණිත හොඳන සෙවනනා,
උතු සුඛ සෙවනනා,
ඉරියපට සුඛ සෙවනනා,
මජ්ඣන්ත පයොගනා,
සාරද්ධකාය පුග්ගල
පරිවජ්ජනනා,

සන්සුන්කයඇති අය ඇසුර
ඇති කර ගැනීම ,
සන්සුන් කම සඳහා අධිෂ්ඨාන ශීලී වීම.

පස්සද්ධි කාය පුග්ගල
සෙවනනා,
නදධි මුත්තනා.

පු පුර්ව ශ්‍රමී ධාතුචෙන් නිපන් පස්සද්ධි යන පදයේ අර්ථය වන්නේ සන්සුන් බවයි. පුද්ගලයකුගේ නිරන්තර උත්සාහය සහ ප්‍රීතිය සන්සුන් බව ඇතිවීම සඳහා මග පාදයි. සන්සුන් මනස හදන සම්බෝජ්ඣංගය වන සමාධි සම්බෝජ්ඣංගයට අවශ්‍ය පසුබිම සකසා දෙයි. පුද්ගලයෙකුට මෙම පස්සද්ධි සම්බෝජ්ඣංගය වැඩිම සඳහා ඉහත සඳහන් කරුණු හත ඉවහල් වන ආකාරය විසුද්ධිමග්ගයෙහි පැහැදිලි කොට තිබේ.

Vism 134

26. පැසසුමට හේතු වන කරුණු

සත්ත නිද්දස්ස (නිද්දෙස) වත්ථුනි

ශික්ෂා පද පිළිගැනීමෙහි හා
අනාගතයෙහි ශික්ෂා පද
පිළිගැනීමෙහි දැඩි කැමැත්ත
හා එහි අත් නොහළ කැමැත්ත,
ධර්මානුකූලව විසීමෙහි ⁰,
ආශා දුර කිරීමෙහි ⁰,
විවේකීව සිටීමෙහි ⁰,
වීර්යය පටන් ගැනීමෙහි ⁰
සිහිය ප්‍රගුණ කිරීමෙහි ⁰,
දෘෂ්ටි අවබෝධයෙහි ⁰.

සික්ඛා සමාදානෙ
නිබ්බව්ඡන්දො හොති,
ආයතින්ඤ්ච සික්ඛා
සමාදානෙ අවිගතපෙමො,
ධම්ම නිසන්තියා ⁰,
ඉච්ඡා විනයෙ ⁰,
පටිසල්ලානෙ ⁰,
වීරියා රම්භෙ ⁰,
සති නෙපක්ඛෙ ⁰,
දිට්ඨි පටිච්චෙ ⁰.

කෙලෙස් දුරු කරන රහතන් වහන්සේලා මෙම ගුණයන් බෙහෙවින් අගය කරන අතර උන්වහන්සේලා එම ගුණයන්ගෙන් යුක්තව වෙසෙති. විමුක්තිය අපේක්ෂා කරන යෝගාවචරයන් විසින් තම විමුක්තිය අවබෝධය පිණිස මේවා ප්‍රගුණ කළ යුතු වෙයි.

A IV.15, 34, 37

27. පිරිහෙන කරුණු
(උවසුවකුගේ)

හික්ෂුන් දැකීම අත්හරියි,
සඳහම් ඇසීමෙහි පමා වෙයි,
අධිශීලයෙහි නොහැසිරෙයි,
ස්ථවිර මධ්‍යම නවක හික්ෂුන්
කෙරෙන් අප්‍රසාද
බහුලව වෙසෙයි,
මැලි සිතින් ධර්මය අසයි,

බුදු සසුනෙන් බැහැරව දන් දීමට
සුදුසු පුද්ගලයන් සොයයි,
ඔවුන් කෙරෙහි සැලකිලි දක්වයි.

සත්තපරිහානිය ධම්මා
(උපාසකස්ස)

හික්ඛු දස්සනං හා පෙනි,
සද්ධම්ම සචනෙ පමජ්ජනි,
අධිසීලෙ න සික්ඛනි,
අප්පසාදො බහුලො හොති
හික්ඛුසු ථෙරෙසු යෙව
නචකෙසු ච මජ්ඣිමෙසු,
උපාරම්භො චිත්තො
ධම්මං සුඤ්ඤානි
රත්ධගචේසී,
ඉතො බහිද්ධා දක්ඛිණෙය්‍යං
ගචෙසනි
තත්ථ ච පුබ්බකාරං
කරොති.

මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් විස්තර වන්නේ උපාසක උපාසිකාවන්ගේ පරිහානියට හේතු වන කරුණු හතකි. උපාසක යනු උප + ආස: උපාසති. පදගතාර්ථ වශයෙන් ලඟම වෙසේ යනුයි. ලඟම වෙසෙමින් උපස්ථාන කරණ යන අරුතින් උපාසක යැයි ව්‍යවහාර වෙයි. තෙරුවන් සරණ ගොස් පන්සිල් සමාදන් වූ තැනැත්තා උපාසක නමින් හැඳින්වෙයි. "යතො ඛො මහානාම, බුද්ධං සරණං ගතොහොති." "රතනත්තයං උපාසනතො, සොභී බුද්ධං උපාසතීති උපාසකො තථා ධම්මං සංසං"

A IV.25, V 287, S IV.301, Sn 387, BD 18

28. පූජා ලැබීමෙහි
සුදුසු බවට සාදක

ධර්මය දැනීම,
අර්ථය දැනීම,
තමන් ගැන දැනීම,
ප්‍රමාණය දැනීම,
කාලය දැනීම,
පිරිස් ගැන දැනීම,

සත්ත ආහුනෙය්‍ය
විධානානි

ධම්මඤ්ඤානා,
අත්ථඤ්ඤානා,
අත්තඤ්ඤානා,
මත්තඤ්ඤානා,
කාලඤ්ඤානා,
පරිසඤ්ඤානා,

පුද්ගලයන් ගැන දැනීම.

පුග්ගලපරොපරඤ්ඤානා.

මෙම කරුණු ප්‍රගුණ කරන හික්ෂුන් වහන්සේ අන්‍යයයාගෙන් ලැබෙන පුද පූජා පිළි ගැනීමට සුදුස්සෙක් වෙයි.

A IV.113

29. පූජාවට යෝග්‍ය ආර්ය පුද්ගලයෝ

සත්ත ආර්ය පුග්ගලා ආහුනෙය්‍ය

මෙම පුද්ගලයන් සත් දෙනාම පහත සඳහන් ආර්ය පුද්ගලයන් අතර සඳහන් වෙයි.

යථෙව සත්ත ආර්ය පුග්ගලා

30. පූජාවට යෝග්‍ය පුණ්‍ය කේෂත්‍ර පුද්ගලයෝ

සත්ත පුග්ගලා ආහුනෙය්‍යා පුඤ්ඤක්ඛේක්ඛං ලොකස්ස

ශුද්ධා හා පඤ්ඤා යන අංග දෙකින්ම, විමුක්තියට පත් පුද්ගලයා, ප්‍රඥාවෙන් විමුක්තියට පත් පුද්ගලයා, කාය සාක්ෂි කොට ඇති ⁰, දෘෂ්ටිය හෙවත් ප්‍රඥාව ලැබූ ⁰, ශුද්ධා විමුක්ත ⁰; ධම්මානුස්සාරී ⁰; ශුද්ධාසාරී පුද්ගලයා.

උභතො භාග විමුත්තො ⁰, පඤ්ඤා ⁰, කායසක්ඛි ⁰, දිට්ඨිප්පනො, සද්ධා විමුත්තො, ධම්මානුස්සාරී, සද්ධානුස්සාරී.

ආර්ය පුද්ගල සංඛ්‍යාවට ද ගැනෙන මෙම පුණ්‍ය කේෂත්‍ර පුද්ගලයන් සත් දෙනා මෙහි දක්වා ඇත්තේ අවරෝහන පටිපාටියට අනුවය. බ. හතේ වර්ගයේ අංක 10.

A IV.10

31. බල (ශක්ති)

සත්ත බලානි

ශුද්ධාව,
වීරිය,
ලජ්ජාව,
බිය,
සිහිය,
සමාධිය,
ප්‍රඥා.

සද්ධා බලං,
වීරිය ⁰,
හිර ⁰,
ඔත්තජ්ජ ⁰,
සනි ⁰,
සමාධි ⁰,
පඤ්ඤා ⁰.

බාහිර ශක්තීන්වලට වඩා ආධ්‍යාත්මික ව මේ ගුණ ධර්ම ලබා ගෙන ඇත්
නම් ඒ බලයන් වෙයි.

A IV.3

32. බෝධ්‍යංග (බොජ්ඣංග) ධර්ම

සත්ත බොජ්ඣංගා

සති සම්බොජ්ඣංගය
ධම්මච්චය ^o,
වීරිය ^o,
පීති ^o,
පස්සද්ධි ^o,
සමාධි ^o,
උපෙක්ඛා ^o,

සති බොජ්ඣංගා
ධම්මච්චය ^o,
වීරිය ^o,
පීති ^o,
පස්සද්ධි ^o,
සමාධි ^o,
උපෙක්ඛා ^o,

බොධි + අංග = බොජ්ඣංග, සම්බෝධිය ඇති කරගැනීමට හේතුවෙයි යන
අර්ථය දෙයි. මෙම බොධ්‍යංග හත වර්ධනය කර ගැනීමෙන් සම්මා
සම්බෝධිය අවබෝධ කිරීමට හැකි වෙයි. සම්බෝධියට හෙවත්
සත්‍යාවබෝධයට හේතු භූත වන ධර්ම යන අරුතෙන් මේවා බොජ්ඣංග
යනුවෙන් හැඳින්වී ඇත. සම්බෝධිය සඳහා වන ක්‍රියාමාර්ගයේ පදනම
මෙන්ම ප්‍රධානතම ගුණාංගය වන්නේ සති යයි. සතිය යනු සිහියෙන් යුක්ත
වීමයි. තමාගේ ශරීරය, වේදනාවන්, මනස හා වෛතසික ධර්මයන් පිළිබඳව
සිහියෙන් යුක්ත වන විට පුද්ගලයෙක් තමාගේ කායික මානසික අනුභූතින්

පිළිබඳව තව දුරටත් විමර්ශනය කරයි. මෙම විමර්ශනය ධර්ම විවය බෞද්ධාගයෙන් නියෝජනය වෙයි. මෙම තත්ත්වය වර්ධනය කර ගැනීම සඳහා ප්‍රයත්න දැරීම බෙහෙවින් ප්‍රයෝජනවත් වෙයි. මෙසේ ප්‍රයත්න දැරීම හෙවත් විරියය වැඩිම බෞද්ධාගයක් වන අතර එය විරිය නමින් හැඳින් වී ඇත. අනෙක් ගුණාංගයන් සමඟ මෙම විරියය ද වැඩිය යුතුය. විරියය මගින් තම කාර්යෙහි සාර්ථකත්වය ලබන පුද්ගලයාට ශ්‍රීතිය හෙවත් සතුට ඇති වෙයි. එය පීති සම්බෞද්ධාගයයි. ශ්‍රීතිය මානසික උපගාත්ත භාවයට හේතු වෙයි. මානසික වශයෙන් අත්පත් වන එම සන්සුන් බව පස්සඳධි සම්බෞද්ධාගයයි. මානසික සංසුන් බව හෙවත් සන්තිඳියාව ඇති විට මානසික ඒකග්‍රතාව හෙවත් සමාධිය ඇති වෙයි. සමාධිය මගින් පුද්ගලයෙකුගේ මනස බෙහෙවින් කර්මණ්‍ය බවට පත් වේ. එවිට පුද්ගලයාට තමාගේ සියලු අනුභූතීන් අත්කරාමිත්වයෙන් තොරව මැදහත් බවින් යුක්තව විමසා බැලීමට හැකි වෙයි. මෙම මැදහත් බව උපෙක්ඛා සම්බෞද්ධාගයෙන් නියෝජනය වෙයි. වස්තූන් ගේ යථා භූත තත්වය හෙවත් ඒවා ඇති සැටියෙන් දැකීමට පුද්ගලයාට ඉවහල් වන්නේ මෙම උපෙක්ඛාවයි. එමගින් වස්තූන් විදර්ශනයට තඟා ගනිමින් ප්‍රඥාව වර්ධනය කර ගත හැකිය.

M I.56, II.85, D III.251

33. බෝසතුන් සමඟ පහළවූවෝ

සත්ත සහජාතා

බෝධි වෘක්ඡය,
රාහුල මාතා යශෝධරා,
ජන්ත ඇමති,
කන්ථක අශ්වයා,
කාලුදායී, ඇතා
සතර මහා නිධාන.

බෝධි රුක්ඛ,
රාහුල මාතා,
ජන්ත,
කන්ථක අස්සො,
කාලුදායී ,හත්ථි
වත්තාරී නිධිකුම්භියො.

මෙම සියලු පුද්ගලයන් හා වස්තූන් බෝසතුන් මව් කුසින් බිහිවූ අවස්ථාවෙහිම පහළ වූ බව සඳහන් වෙයි.

J I.54

34. භාර්යාවෝ

සත්ත භාර්යා

වධක භාර්යාව,
වෞර °,
ආර්ය °,
මාතෘ °,
හගිනි °,
සබ් °,
දාස °,

වධක හරියා,
වෞර °,
අය්‍යා °,
මාතු °,
හගිනි °,
සබ් °,
දාසී °

වරක් බුදුරජාණන් වහන්සේ අනාථපිණ්ඩික සිටාණන්ගේ නිවසට වැඩම කල විටක ගෙනුළුන් සෝෂා හඬක් උන්වහන්සේට අසන්නට ලැබිණ. මේ කවර හඬක් දැයි උන්වහන්සේ අනේ පිඬු සිටුගෙන් විමසූහ. ඔහුගේ පිළිතුර වූයේ ඒ තමාගේ ලේලිය වූ සුජාතාගේ වාග් ප්‍රහාරයක් බවයි. එවිට බුදුන් වහන්සේට සුජාතාවන්ට ඇමතීමට අවශ්‍ය විය. සුජාතා අවුත් බුදුන් වහන්සේට ගරු සරු දක්වා වැඳ එකක් පසෙක සිටියාය. බුදුන් වහන්සේ ඇය අමතා සමාජයෙහි සත් වර්ගයක් භාර්යාවන් සිටින බව දක්වා ඒ අතරින් ඇය කවර වර්ගයට අයත් දැයි අසා තව දුරටත් මෙසේ පැවසූහ.

අනුකම්පා රහිත මනසින් දූෂණය වූ, ස්වාමියා නොසලකා හරින අප්‍රිය උපදවන, ගණිකාවක් ද වන, ස්වාමියාට නිතර වද දෙන ඇය වධක භාර්යාවයි. වෙළඳාමෙන් හෝ ගොවිතැනින් හෝ කර්මාන්තයෙන් සුළු ලාබයක් ලැබුණද ස්වාමියාගේ එම ලාභය සොරා ගන්නා බිරිඳක් වේද ඇය වෞර භාර්යාවයි.

කම්මැලි, කෑදර, කිසිවක් නොකරන ඕපා දූප කථා කියන දබරකාරී අමිහිරි හඬ නගන, ස්වාමියා අවමානයට ලක් කරන භාර්යාවක් වේද ඕ ආර්ය භාර්යාවයි.(අය්‍යා)

අනුකම්පා සහගත ආදරයෙන් යුත් තම එකම පුතු ආරක්ෂා කරන මවක් මෙන් ස්වාමියා රැක බලා ගන්නා ස්වාමියාගේ දේපල හා වස්තුව පිළිබඳව නිතර සෙවිල්ලෙන් පසුවන භාර්යාව මාතෘ භාර්යාවයි.

වැඩිහිටු සොහොයුරකුට බාලසෙහොයරියක දක්වන ඇල්ම සිය ස්වාමියාට දක්වන ස්වාමියාගේ හැම බලාපොරොත්තුවක්ම ඉටු කර දෙන බිරිඳ හගිනි භාර්යාවයි.

තම සැමියාගේ නිතර දැක්ම ප්‍රිය කරන බොහෝ කලක් වෙන්ව සිටි මිතුරකු දැකීමෙන් තවත් මිතුරකුට ඇතිවන සතුට තම සැමියා දැක්මෙන් ලබන ඔහුට හැම විටම සහාය දක්වන බිරිඳ සබ් භාර්යාවයි.

පිරිසිදු හා සන්සුන් සිතින් යුත්, සැමියාගේ වචනයට අවනත වන ප්‍රිය මනාප ගති පැවතුම් ඇති භාර්යාව දාසි භාර්යාවයි.

දරුණු ගති ඇති අනාවාරශීලී, සැමියාට ගෞරවයක් නැති වධක, වෞර හා ආර්යා යන භාර්යාවෝ මරණින් මතු අපාය ගාමී වෙති.

සදාවාරශීලී මනා ගති පැවතුම් ඇති මාතෘ හගිනි සබ් දාසි යන භාර්යාවෝ මරණින් මතු දෙවිලොව ඉපිද සුවසේ වෙසෙති.

A IV.91,

35. හික්ෂුන්ගේ අභිවෘද්ධියට සාධක වන කරුණු

සත්ත අපරිහානියා ධම්මා (හික්ෂුනං)

නිතර රැස්වෙති
රැස්වීම් බහුල වෙති,
සමගියෙන් රැස්වෙති
සමගියෙන් නැගී සිටිති
සමගියෙන් සංඝ කටයුතුවල යෙදෙති,

අභිණ්ණං සන්නිපනනීති
සන්නිපාන බහුලා,
සමග්ගා සන්නිපනනීති
සමග්ගා උච්ඨහනීති,
සමග්ගා සංඝ කරණියානී
කරිස්සනීති,

නොපැනවූවක් නොපනවති
පැනවූවක් නොසිඳලති
පනවා ඇති ශික්ෂා
පදයන් පැනවූ
පරිද්දෙන්
පිළිගෙන වෙසෙති,

අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤා
පෙස්සනීති
පඤ්ඤත්තං න
සමුච්ඡින්නදිස්සනීති ,
යථා පඤ්ඤත්තෙසු
සික්ඛාපදෙසු සමාදාය
චත්තිස්සනීති,

වැඩිමහලු බවට පත්
කල්දන්නා තෙරවරුන්ට
ගරුසැලකිලි දක්වති,

යෙ තෙ ථෙරා රත්තඤ්ඤා
චිරපබ්බජිතා
තෙ සක්කරිස්සනීති
මානෙන්නි පුජෙන්නි,
උජ්ජන්තාය තණ්හාය
න වසං ගච්ඡිස්සනීති,

ඇති වූ තෘෂ්ණාවෙහි
වසඟයට නොයති,
වන සෙනසුන්හි වාසයෙහි
බලාපොරොත්තු වූවෝ වෙත්,
තමා කෙරෙහි සිහිය පිහිටුවති.

අරඤ්ඤෙසු සේනාසනෙසු
සාපෙක්ඛා හච්ඡිස්සනීති,
පච්චන්තං යෙව සතිං
උපච්ඨපෙස්සනීති.

හික්ෂුන් නිතර රැස්වනතාක් එමෙන්ම නිතර එක්ව සිටින තාක් ඔවුන් ගේ අභිවාද්ධිය මිස පරිහානිය සිදු නොවේ. එසේම ඔවුන් සමගියෙන් කටයුතු කරමින් සමගියෙන් නැගී යනතාක් ඔවුන්ගේ අභිවාද්ධිය බලාපොරොත්තු විය හැකිය. එසේම කලින් ශීලයක් හෝ ශික්ෂාපදයක් වශයෙන් නොපනවා තිබූ දෙයක් අලුතින් නො පැනවීම, පනවා ඇති සිල් පද හෝ ශික්ෂා පද නොබිඳ පනවා ඇති පරිද්දෙන්ම මනාව ආරක්ෂා කිරීම, සසුනෙහි බොහෝ කලක් පැවදිව විරරත්‍රඥ බවට පත්ව සිටින තෙරවරුන්ට නිසි ගරු බුහුමන් දක්වා කටයුතු කිරීම, ඇතිවන තෘෂ්ණා සහගත හැගීම් වලට වහල් නොවී සිටීම, ආරණ්‍ය සේනාසන වාසයෙහි කැමැත්තෙන් යෙදීම, තමන්ගේ සියලු ක්‍රියා විෂයෙහි සිහිය පිහිටුවා ක්‍රියා කිරීම යන මේ හැම කරුණක් මගින් ම හික්ෂු සංසයාගේ සාමූහික සමගිය මනා පැවැත්ම හා විරස්ථිතිය රැකෙන අතර පෞද්ගලික වශයෙන් හික්ෂුන් වහන්සේගේ විමුක්ති සාධන ක්‍රියා විෂයෙහි අභිවාද්ධිය ද සැලසෙයි.

A IV.21 D.II..73

36. මහ විල්

සත්ත මහා සරා

අනොතත්ත,
සීහපපාත,
රත්තකර,
කණ්ඩ මුණ්ඩ,
කුණාලා,
ඡද්දන්ත,
මන්දාකිනී.

අනොතත්ත,
සීහපපාත,
රත්තකර,
කණ්ඩ මුණ්ඩ,
කුණාලා,
ඡද්දන්ත,
මන්දාකිනී.

මේ මහ විල් හතම හිමාලයයෙහි පිහිටා ඇතැයි සැලකෙයි. අනොතත්ත විල; පර්වත කුට හතකින් වටවූ මෙය හිමාලයේ පිහිටියේය. මෙය දිගින් යොදුන් 150 ක් ද පලල යොදුන් 50 ක් ද ගැඹුර යොදුන් 50 ක් ද වෙයි. සත් කුළු පව්වලට වැටෙන වැසි ජලය අනොතත්ත විලට ගලා යයි. සඳ හිරු එළිය විලට නොවැටෙයි. එහෙත් පරාවර්තනය වෙයි. එහෙයින් ජලය රත්නොවෙයි. මේ නිසා ම ඒ නම මේ විලට ලැබුණි. බුදු පසේ බුදු රහත්හු මෙහි ස්නානය කරති. පිටතට ජලය ගලා යන මාර්ග හතරකි. සිංහ මුඛ, අශ්ව මුඛ, ඇත් මුඛ සහ ගව මුඛ යනු ඒ හතරයි. විල් හතේ දෙවැන්න කණ්ණ මුණ්ඩ- කණ්ණ මුණ්ඩක නම්. ඡද්දන්ත විල

තුන්වැන්න වෙයි. මෙයද හිමාලයෙහිය. මේ විල පර්වත හතකින් වටවී ඇත. කුණාල විලද හිමාල විල් හතෙන් එකකි. වරක් බුදුහු මෙහි වැඩම කළ අවස්ථාවේ ශාකා කුමාරවරු විශාල පිරිසක් පැවිදි වූහ. ඔවුනට කුණාල ජාතකය තථාගතයෝ දෙසූහ. සිහ පපාත මෙයද හිරු රැස් එක එල්ලේම නොවැටෙන හෙයින් රත්නොවන ස්භාවය ඇත්තේය.

මේ විල් හතෙන්ම සරු සාරවූ විල මන්දාකිනී යයි. මෙය රතු සුදු නෙරුම් වලින් ගැවසුනේය. අඹ දඹ ආදී පලතුරු ගස් වලින් ද වට වූයේය. මන්දාකිනී විල ඉවුරේ පසේ බුදුවරු විසූහ. අක්කොකොණ්ඩාක්කු හිමි මෙහි වසර දොළහක් විසුවේය. මෙහි ජල වැඩි වීම හෝ වියලීම සිදු නොවේ. කල්පාත්තයේ වියලී යයි.

J II.92, DA I.164, Dppn ව. බ.

37. මාන

- මානය,
- අතිමානය,
- මානාතිමානය,
- අවමානය,
- අධිමානය
- අස්මිමානය,
- මිථ්‍යාමානය.

සත්ත මානා

- මානො,
- අතිමානො,
- මානාතිමානො,
- ඔමානො,
- අධිමානො
- අස්මිමානො,
- මිච්ඡාමානො.

මානය පුද්ගල ප්‍රකෘති ස්වභාව අනුව වර්ග තුනක් යටතේ විවරණය කර ඇත. ඒ අධිමානය, හීනමානය හා සදිස මානය වශයෙනි. තුනේ වර්ගයේ අංක 97 යටතේ බලන්න. මෙහි දක්වා ඇති මාන සත් වර්ගයට තමා පිළිබඳව අධි තක්සේරුවක් කෙරෙන අධිමානය ද ඇතුළත් වී ඇත. මජ්ඣිම නිකාය මධුපිණ්ඩික සූත්‍රය මගින් දක්වා ඇති ආකාරයට පුද්ගලයා ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්ෂය ඔස්සේ ප්‍රපංච ගොඩ නගා ගන්නා බවටත් ප්‍රපංච තණ්හා මාන දිට්ඨි යන අංග තුනෙන් සමන්විත බවත් කියවෙයි. ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්ෂය සංජානනය හා විතර්කණය ඔස්සේ ප්‍රපංචනය දක්වා ඉදිරියට ගෙන යෑමේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස පුද්ගලයා මෙය මගේය (ඒනං මම) මේ මමය (ඒසො අනං අස්මි) මේ මගේ ආත්මයයි. (ඒසො මෙ අන්තා)යන නිගමනයන්ට එළඹෙන බවත් මේ මමය යන නිගමනය තුළ මානය ඇතිවන බවත් වැඩිදුරටත් කියවෙයි.

Vbh 383

38. මෛත්‍රීය ප්‍රගුණ කරන ක්‍රම

*සත්ත ඔසධිසො ඵරණා
මේත්තා වෙනො විමුක්ති*

සියලු ස්ත්‍රීහු අවෛරිහු වෙන්වා,
ක්‍රෝධ නැත්තෝ වෙන්වා, නිරෝගී
වෙන්වා සුවපත්වෙන්වා.
සියලු පිරිමි,
සියලු ආර්යයෝ
සියලු අනාර්යයෝ,
සියලු දෙවියෝ,
සියලු මිනිස්සු,
සියලු අපාගත සත්වයෝ.

*සබ්බෙ ඉත්ථියො අවෙරා
අබ්‍යාපජ්ජා
අනීසා හොන්තු සුඛි
අත්තානං පරිහරන්තු,
සබ්බෙ පුරිසා ,
සබ්බෙ ආරියා,
සබ්බෙ අනාරියා
සබ්බෙ දෙවා,
සබ්බෙ මනුස්සා,
සබ්බෙ විනිපාතිකා.*

මෛත්‍රී භාවනාව වැඩීමේදී ක්‍රමානුකූලව එය වැඩීමෙන් සාර්ථකත්වය
අත්කරගැනීම පහසු වෙයි. ඒ අනුව යෝගාවචරයා එක් එක් සීමාවන්
පිළිවෙලට ගෙන ඒ ඒ සීමාව තුළ පිහිටා මෛත්‍රීය වැඩිය යුතු වෙයි. ඉහත
සඳහන් කරුණු හත යෝගාවචරයෙකු මෛත්‍රී වැඩීම සඳහා යොදාගත යුතු
සීමාවන් ලෙස දක්වා ඇත. ක්‍රමානුකූලව ඒ සියලු සීමා තුළ සිට මෛත්‍රීය
වර්ධනය කිරීමෙන් අසීමිතව අප්‍රමාණව මෛත්‍රීය පතුරුවාලිය හැකි වෙයි.

Vism 309

39. රුචන් (රක්ත)

සත්ත රතනානි

රන්,
රිදී,
මුතු,
විදුරු මිණි, (වෛදුර්ය)
දියමන්ති,
පබරු.

*සුවණ්ණ,
රජන,
මුත්ත,
වෙඨරිය,
වජ්ර,
පවාල.*

රත්ත හෙවත් මැණික් ලෙස මෙහි දක්වා ඇත්තේ ඉතා වටිනා ලෙස

සැලකෙන ධනිෂ්ඨ වර්ග සතකි. මේ හැර සක්විති රජ කෙනෙකු සතු සත් රුවනක් ගැනද කියවෙයි. වක්‍ර, හස්ති,අශ්ව, මාණිකා, ස්ත්‍රී, ගෘහපති, පරිණායක (වක්ක, හන්ථි, අස්ස, මණි, ඉන්ථි, ගහපති, පරිණායක) යනුවෙන් ඒවා දක්වා ඇත.

සුවඤ්ඤා රජතං මුත්තං - මණිවෙලුරියානි ව
වජිරං ව පචාලනිති - සත්තාහු රතනානිමෙ

J II.112, D 189, DA I.250

40. විශාන ස්ථිති

සත්ත විඤ්ඤාණධීතියො

කයෙන් විවිධ වූ හා
සංඥාවෙන් විවිධ වූවෝ,
කයෙන් විවිධ වූ හා සංඥාවෙන්
සමාන වූවෝ
කයෙන් සමාන වූ
සංඥාවෙන් විවිධ වූවෝ,
සංඥාවෙන් ද කයෙන් ද සමාන වූවෝ
ආකාසානඤ්ඤායතන ගතවූවෝ
විඤ්ඤානඤ්ඤායතන⁰,
ආකිඤ්ඤායතන⁰,

නානත්ත කායා නානත්ත
සඤ්ඤාණො⁰,
නානත්ත කායා එකත්ත⁰,
එකත්ත කායා නානත්ත⁰,
එකත්ත
සඤ්ඤාණො එකත්ත කායා⁰,
ආකාසානඤ්ඤායතනගො⁰,
විඤ්ඤානඤ්ඤා⁰,
ආකිඤ්ඤායතන⁰,

විශානයේ පැවැත්ම අනුව සත්වයන් වර්ග කොට දැක්වීමක් ඉහතින් දැක්වෙයි. ශරීරයෙන් සහ සංඥාවෙන් විවිධ වූ සත්වයෝ සිටිති. මිනිසුන් ඇතැම් දෙවියන් සහ බෙහෙවින් පහත් තත්ත්වයේ සත්වයන් මෙහිලා නිදසුන් කොට දැක්විය හැකිය. එසේම ශරීරයෙන් විවිධත්වයක් දැක්වුවද සංඥාවෙන් ඒකත්වයට පත් වන සත්වයෝ ද සිටිති. ප්‍රථම ධ්‍යානය පදනම් කොට ගෙන බලලොව උපදින දෙව්වරු මේ ගණයට වැටෙති. බෙහෙවින් බලලන දිස්තිමත් දෙව්වරු ශරීරයෙන් සමාන වුවද සංඥාවෙන් විවිධ වෙති. ශරීරයෙන් මෙන්ම සංඥාවෙන් ද සමාන වන සත්වයෝ ද සිටිති. ඇතැම් සත්වයෝ රූපය පිළිබඳ චිත්තනයෙන් වෙන්ව අනත්ත වූ හිස් අවකාශය ධ්‍යානයට අරමුණු කරගනිමින් ආකාශානඤ්ඤායතන ධ්‍යානගතවූවෝ රූප සංඥාව ඉක්මවූවෝ වෙති. එසේම මෙම තත්ත්වය ඉක්මවා අනත්ත වූ විශානය අරමුණු කරගනිමින් විඤ්ඤානඤ්ඤායතන ගතවූවෝද වෙති. මේ හැර සම්පූර්ණයෙන්ම කිසිවක් නැතැයි කිව හැකි මට්ටමට විශානය වර්ධනය කරමින් ආකිඤ්ඤායතන ලාභීහු ද වෙති.

A IV. 39

41. සක්විති රජුගේ සත් රුවන්

චක්‍රය,
හස්තියා,
අශ්වයා,
මාණිකය,
අග මෙහෙසිය, (ස්ත්‍රී)
ජනතාව,
සෙන්පති,

සත්ත රතනානි චක්කචන්ති රාජානෝ

චක්ක රතනං,
හත්ථී,
අස්ස,
මණි,
ඉත්ථී,
ගහපති,
පරිණායක.

සක්විති රාජ පදවියට පත්වීමෙන් පසු ඔහුගේ පින් එල වශයෙන් හත් ආකාරයක රත්ත (සත්ත රතනානි) ලැබෙයි. එනම් චක්‍ර රත්තය, ඇතුන්, ආජානි ආදී අශ්වයන්, මාණිකය, අග්‍රමහේමිකාව(ස්ත්‍රී), රාජ පාක්ෂි ජනතාව සහ දක්ෂ පරිනායකයක යනු මේ එම සත්ත රත්තයන්ය.

D II. 274 - 276

42. සත් කුඵ පච්චි

යුගන්ධර,
ඊසධර,
කරච්චික,
සුදර්ශන,
නෙමින්ධර,
චිත්තකර,
අශ්වකච්චණ,

සත්ත කුඵ පච්චිකානි

යුගන්ධර,
ඊසධර,
කරච්චික,
සුදස්සන,
නෙමින්ධර,
චිත්තකාර,
අස්සකණ්ණ

මහාමේරු පර්වතය වටකොට මෙම සප්ත කුඵ පර්වත ඇතැයි විශ්වාස කෙරෙයි.

SnA II.443, Vism .206

43. සත්පුරුෂ ගුණ ධර්ම

සත්ත සප්පුරිස ධම්මා

ධර්මය ගැන දැනීම,
අර්ථය °,
තමන් °,
ප්‍රමාණය °,
කාලය °,
පිරිස් °,
පුද්ගලයන් °,

ධම්මඤ්ඤා,
අත්ථඤ්ඤා,
අත්තඤ්ඤා,
මත්තඤ්ඤා,
කාලඤ්ඤා,
පරිසඤ්ඤා,
පුග්ගලඤ්ඤා,

මෙම කරුණු සත පිළිබඳ දැනුම පුද්ගලයෙකුගේ කුශලතා වර්ධනයට පමණක් නොව කරන කරවම හෝ ක්‍රියාවක සාර්ථකත්වයට ද හේතු වෙයි. එබැවින් යහපත් පුද්ගලයෙකුගේ ස්වභාව ලක්ෂණ ලෙස දක්වා ඇත.

D III.252

44. සත් සති

සත්ත සත්තාහානි

බුද්ධත්වය ලබා බෝ
පළඟෙහි විසූ පළමු සතිය,
අනිමිස ලෝචන පුජාවෙන්
බෝධියට මුහුණ ලා සිටීම,
සක්මණෙහි යෙදුණු
කුන්වන සතිය,
රුවන්ගෙහි වැඩසිටී
සිවුවැනි සතිය,
පස්වැනි සතිය අප්පාල නුගරුක
මූල වැඩ සිටීම,
මුවලින්ද ගස මූල වැඩ
සිටි සවෙනි සතිය,
සත්වැනි සතිය රාජායතනයෙහි
වැඩ සිටීම.

පඨමං බොධිපල්ලංකං,
දුතියං අනිමිසං,(අනිමිසිං)
තතියං වච්චකමණං සෙට්ඨං,
චතුත්ථං රතනා සරං,
පංචමං අප්පාලංච,
ඡට්ඨමං මුවලින්දං,
සත්තමං රාජායතනං.

බුද්ධත්වය අවබෝධයෙන් පසුව බුදුරජාණන් වහන්සේ බෝධි මණ්ඩපය ආශ්‍රිතව දින හතළිස් නවයක් හෙවත් සති හතක් වැඩ සිටියහ. පළමු වැනි

සතිය තුළ උන්වහන්සේ වැඩ සිටියේ බෝධි මූලයෙහි පිහිටි බුද්ධත්වය ලැබීමේදී වැඩ සිටි බෝපළඟෙහිමය. දෙවෙනි සතියෙහි උන්වහන්සේ බෝධියට මුහුණලා වැඩ සිටිමින් ඇස පිය නො හෙළමින් බෝධිය දෙස බලා සිටියහ. මෙය අනිමිස ලෝචන පූජාව නම්. බුද්ධත්ව ලැබීමේ දී තමන්ට සෙවන සලසාලු බෝධියට කෘත ගුණ සලකමින් මෙම පූජාව කළ බව කියවෙයි. තෙවැනි සතියෙහි උන්වහන්සේ බෝධිය අසලම සක්මනෙහි යෙදුනහ. බෝධියට වයඹ දෙසින් දෙවියන් විසින් නිමවා දෙන ලද රත්නසරයෙහි (රුවන්ගෙහි) අභිධර්මය මෙතෙහි කරමින් සතර වැනි සතිය ගත කළහ. පස්වෙනි සතියේදී තේරුණු නදිය අසල පිහිටි අජපාල කුහරුක මුල් සෙවනෙහි ගත කළ අතර එහිදී හුණුක නැමැති බමුණෙකු උන්වහන්සේට මුණ ගැසුණු බව සඳහන් වෙයි. තණ්හා, රතී, රගා, යන මාර දූවරු තිදෙන පැමිණ විවිධ විලාසිතා දක්වා තටමින් බුදුරදුන් පොළඹවා ගැනීමට උත්සහ ගෙන ඇත්තේ ද මෙම අජපල් කුහරුක මූලදීය. සයවැනි සතියේ දී මුවලින්ද නැමති රුක මූල වැඩසිටි බුදු රදුන්ට ඒ සතිය තුළ පැවති මහ වැස්සෙන් නොතෙමී සිටීම සඳහා මුවලින්ද නම් නාරජුගේ සහාය ලැබුණ බව කියවේ. නා රජු තම පෙන ගොබයෙන් බුදුන් වහන්සේට ආවරණය සලසා ඇත. සත් වෙනි සතියේ බුදුරජාණන් වහන්සේ රාජායතන නම් වූ රුක්ඛ මූලයෙහි වැඩ සිටි සේක. එහිදී තපස්සු හල්ලුක නම් වෙළඳ දෙබැයන් බුදුරදුන්ට මී පිඩු පිළිගන්වා පළමු බුදුන් සරණ ගිය උපාසකයෝ වූහ. බුදුන් වහන්සේගෙන් ඔවුන්ට කේශ ධාතු මිටක් ද පුද පූජා පැවැත්වීම සඳහා ලැබිණ.

*පටිමං බොධිපල්ලඛිකං - දුතියඤ්ච අනිමිසං
තතියං චංකමනං සෙට්ඨං - චතුත්ථං රතනාසරං
පඤ්චමං අජපාලඤ්ච - මුවලින්දෙන ඡට්ඨමං
සත්තමං රාජායතනං - වන්දෙනං මුනි සෙවිතං*

VL3, J I.80, BuvA 8, Dppn ව. බ.

45. සද් ගුණ

සත්ත සද්ධම්මා

ගුද්ධාව,
ලජ්ජාව,
(පාපය) බිය,
බොහෝ උගත් බව,
ආරම්භ කළ විරියය,

සද්ධා,
හිරි,
ඔත්තජ්ජ,
බහුස්සුත,
ආරද්ධවිරිය,

සිහිය,
ප්‍රඥාව.

සනි,
පඤ්ඤා.

වෙනත් කරුණු යටතේ ද මේවා විස්තර වී ඇත.

A IV.99

46. සජ්ත විශුද්ධි

සත්ත විසුද්ධි

ශීල විශුද්ධිය,
චිත්ත⁰,
දිට්ඨි⁰,
කංඛාවිතරණ⁰,
මග්ගාමග්ග ඤාණදස්සන⁰,
පටිපදාඤාණදස්සන⁰,
ඤාණදස්සන⁰,

සීල⁰,
චිත්ත⁰,
දිට්ඨි⁰,
කංඛාවිතරණ⁰,
මග්ගාමග්ග ඤාණදස්සන⁰,
පටිපදා ඤාණදස්සන⁰,
ඤාණදස්සන⁰,

ඉහත සඳහන් කරුණුවලින් නියෝජනය වන්නේ බුදුන් වහන්සේ විසින් දක්වන ලද විමුක්ති ගාමී මාර්ගයෙහි ක්‍රියාත්මක වන විට පුද්ගලයෙකු තුළ ඇති වන පාරිශුද්ධීන්ගේ විවිධ අවස්ථාන්තරයි. එහි පළමු වැනි අවස්ථාවන් ශීල විශුද්ධිය වතුපාරිසුද්ධි ශීලයෙන් සමන්විත වෙයි. පාතිමොක්ඛ සංවර ශීලය, ඉන්ද්‍රිය සංවර ශීලය, ආජීව පාරි ශුද්ධි ශීලය හා ප්‍රත්‍ය සන්නිස්සිත ශීලය යනු වතු පාරිශුද්ධි ශීලයයි. හික්ෂුන් සඳහා වූ ප්‍රාතිමෝක්ෂ නීති මගින් සංවරයට පැමිණීම හෝ කාය වාග් සංවරය ලබා ගැනීම ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවර ශීලයෙන් කියැවෙයි. ඉන්ද්‍රිය සංවර ශීල යනු වක්ඛු, සොත, ඝාත, ජීවිතා, කාය මන යන ඉන්ද්‍රීන් සය සංවර කර ගැනීමෙන් රාග දෝස මෝහාදිය ඇතිවීම වළක්වා ගැනීමයි. පුද්ගලයකුගේ ආජීවය අපිරිසිදු වීමට ඇති දිවි පැවතුම් වලින් වෙන් වීම ආජීව පාරිශුද්ධි ශීලයයි. මෙයින් අවධාරණය වන්නේ ජීවනෝපායන්හිදී වැරදි ජීවනෝපායන්ගෙන් වැළකී සමයග් ආජීවයෙන් යුතුව කටයුතු කිරීමයි. සතරවැන්නවූ පච්චය සන්නිස්සිත ශීලය විශේෂයෙන් හික්ෂුන්ගේ ප්‍රධාන අවශ්‍යතා වන චීවර, පිණ්ඩපාත, සේනාසන හා ගිලාන පච්චය යන සිව්පසය හා සම්බන්ධ වෙයි. අනවශ්‍ය ලෙස ඒවා කෙරෙහි වහල් නොවී යථාලාභ සන්තෝෂයෙන් ඒවා පරිහරණය කිරීම එමගින් අවධාරණය වෙයි.

සජ්ඣ විඤ්ඤායේ දෙවැනි අවස්ථාව වන්නේ චිත්ත විඤ්ඤායයි. සිතේ පිරිසිදු බව උදාවන්නේ ධ්‍යාන භාවනා කිරීම මගින් සිතේ එකඟ හව ඇති කර ගනිමින් උපචාර සමාධිය අත්පත් කර ගැනීමෙනි. විස්තර සඳහා දෙවැනි වර්ගයේ අංක 116 යටතේ බලන්න. විඤ්ඤා මාර්ගයේ තෙවැනි පියවර වන්නේ දිට්ඨි විසුද්ධියයි. යෝගාවචරයකු ආත්මය පිළිබඳ ඇති මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය ඉවත් කර ගැනීම මෙයින් අවරධානය වෙයි. සතර වැනි පියවර වන කංඛාවිතරණ විසුද්ධියේදී සිදුවන්නේ යෝගාවචරයෙකු තමා තුළ ඇති සෑක සම්පූර්ණයෙන් දුරු කර ගැනීමයි. ආගමික වශයෙන් පුද්ගලයකු තුළ ශාස්තෘවරයා ප්‍රතිපදාව වැනි කරුණු සම්බන්ධයෙන් සෑක ඇති විය හැකිය. ඒවා පිළිබඳ පූර්ණ විශ්වාසයකින් තොරව විමුක්ති මාර්ගයෙහි ගමන් කළ නොහැක. මග්ගාමග්ගඤ්ඤාණදස්සන විසුද්ධියෙන් කෙරෙන්නේ අනුගමනය කළ යුතු මාර්ගය කීමෙන්ද නොකළ යුතු මාර්ගය කීමෙන්දැයි යන්න පිළිබඳව දැනීම හා දැකීම ඇති වීමයි. විමුක්ති මාර්ගයෙහි ලා තමන්ගේ අභ්‍යාසය හා එහි වර්ධනය පිළිබඳ දැනීම හා දැකීම ඇති වීමට පටිපදා ඤාණදස්සන යන්නෙන් අදහස් වෙයි. විඤ්ඤා මාර්ගයේ අවසාන අදියර වන්නේ ඤාණදස්සන විඤ්ඤායයි. දැනීම හා දැකීම පිරිසිදු වීම මෙයින් අපේක්ෂා කෙරෙයි. මේ ඤාණදස්සනය වතුර්විධ වූ ලෝකෝත්තර මාර්ග විඤ්ඤානය සමඟ එක්ව පවතින්නකි.

Vims 17, BD 170, 199, Vism 587, M I.145

47. සමුම්සරුන්ට (එක්ව හැසිරෙන්නන්ට) ප්‍රිය කර වූ කරුණු.

සත්ත පියකරා ධම්මා සමුහ්මචරිතං

ලාභයෙහි ගිජු නොවීම,
ගරු සත්කාරයෙහි ගිජු නොවීම,
ස්තූති ප්‍රශංසාවෙහි ගිජු නොවීම,
ලජ්ජා සහගත වීම,
පවට බය වීම,
අපිස් හෙවත් ලද දෙයින් සතුටු වීම,
නිවැරදි දෘෂ්ටිය පැවතීම.

න ලාභකාමො,
න සක්කාරකාමො,
න අනවඤ්ඤානි කාමො,
තිරිමා,
ඔත්තජ්ජි,
අජ්ජිච්ඡො,
සම්මා දිට්ඨි.

එකට එක්ව වෙසෙන්නන්ගේ, විශේෂයෙන් එක්ව වෙසෙන හික්ෂු සාමාජිකයන්ගේ ප්‍රියකර පැවැත්මට හා පහසුවට හේතු වන කරුණු සතක් ඉහතින් දැක්වේ. එක්ව වෙසෙන සාමාජිකයන් අතරෙහි කවරකු හෝ මේ

ගුණධර්ම ප්‍රගුණ කරන්නේ නම් හෙතෙම අනෙක් සාමාජිකයන්ගේ ප්‍රසාදයට හේතු වෙයි.

A IV.1

48. සමාධිය සඳහා අවශ්‍යතා

සත්ත සමාධි පරික්ඛාරා

සමාග් දෘෂ්ටිය,
0, සංකල්ප,
0, වචන,
0, කර්මාන්ත,
0, ආජීව,
0, සමානි.

සම්මා දිට්ඨි,
0, සංකප්ප,
0, වාචා,
0, කම්මන්ත,
0, ආජීව,
0, සනි.

අට්ඨකථාවට අනුව 'පරික්ඛාර' ශබ්දය අර්ථතුනක යෙදී ඇත. පිරිවර, අලංකාර, පිරිකර, යන අරුත්වල යෙදී ඇත. මෙහිදී සමාධි භාවනාව වැඩි මට අවශ්‍යතා යන අර්ථය දෙයි .

D III.252

49. සංඥා

සත්ත සංඥා

අසුභ සංඥාව,
මරණ 0,
ආහාරයෙහි පිළිකුල් බව,
සියලු ලෝකයෙහි නොඇලීම
පිළිබඳ 0,
අනිත්‍ය පිළිබඳ 0,
අනිත්‍යයෙහි දුක්ඛය පිළිබඳව 0,
දුක්ඛයෙහි අනාත්මය පිළිබඳ 0,

අසුභ සඤ්ඤා,
මරණ 0,
ආහාරෙ පටික්කුල 0,
සබ්බ ලෝකෙ අනභිරත 0,
අනිච්ච 0,
අනිච්චෙ දුක්ඛ 0,
දුක්ඛෙ අනාත්ත 0,

මෙම සත් වැදෑරුම් සංඥා නිර්දේශ වී ඇත්තේ පුද්ගලයෙකුට තමාගේ යහපත් ගති ලක්ෂණ දියුණු කර ගැනීම සඳහා භාවිත කිරීමටය. මේවාට ප්‍රතිවිරුද්ධ සංඥාවන් වැඩිමෙන් ඇතිවන නරක ප්‍රතිඵල දුරුකරගැනීම සඳහා ඉහත් සඳහන් සජ්ත විධ සංඥාවන් වැඩිමේ වැදගත්කම අංගුත්තර නිකායේ දී දක්වා ඇත. "මහණෙනි හික්ෂුවක් මෙම ශරීරයෙහි සුභ ලක්ෂණ

මෙතෙහි කරමින් ඒ පිළිබඳ සංඥාවන් ගෙන් මනස අවුල් කර ගනී නම් ඔහුගේ මනස ගින්නට දැමූ කුරුඳු පිහාටුවක් මෙන් වක්වී ඇඳවී වකුටු ගැසී අභිමතාර්ථයට යොමු කර ගත නොහැකි වෙයි.

A IV.46,

50. සංයෝජන

**සත්ත අනුනය
සංයෝජනානි**

කාමවස්තූන් හි ආශාව,
ද්වේෂය,
දෘෂ්ටිය,
සැකය,
මානය,
හවයට දක්වන ඇල්ම,
අවිද්‍යාවයි.

කාමරාග,
පටිස,
දිට්ඨි,
විචිකිච්ඡා,
මාන,
හවරාග,
අවිජ්ජා.

හතේ වර්ගයේ අංක 2 යටතේ බලන්න.

A IV.7

**51. සංවර්ධනයට හේතු
වන කරුණු (භික්ෂූන්ගේ)**

**සත්ත අපරිහානියධම්මා
(භික්ෂූනං)**

කාර්ය බහුලත්වයේ නො ඇල්ම,
කථාවෙහි නොඇල්ම,
නින්දෙහි නො ඇල්ම,
බොහෝ දෙනා ඇසුරු
කිරීමේ නො ඇල්ම,

න කම්මාරාමා,
න හස්සාරාමා,
න නිද්දාරාමා,
න සංගණිකාරමා,

පවිටු මිතුරන් නොමැති බව,
සුඵ ප්‍රතිලාභයන් ලෙස ගැනෙන
විශේෂාධිගමයන් නිසා විමුක්ති
මාර්ගයන් අධාල කර නොගැනීම.

න පාපමිත්තා,
න ඔරමත්තකෙන
විසෙසාධිගමෙන අන්තරා
වොසානං ආපජ්ජීස්සන්ති.

මෙම කරුණු සහ භික්ෂූන්ගේ විමුක්ති ගාමී ප්‍රතිපදාවේ අභිවෘද්ධිය සඳහා පවතියි. පැවිදි බවට පත්වූයේ නිවන් පසක් කිරීමට නම් එම පරමාර්ථය ඉටු කර ගන්න මේ කරුණු අනුගමනය කළ යුතු වෙයි.

ඔහුට පිරිහීමක් නොවේ.

A IV.22

52. සෙබ පුද්ගලයකුගේ පරිහානියට හේතු වන කරුණු

ක්‍රියාවෙහි ඇල්ම,
කතාවෙහි ඇල්ම,
නින්දෙහි ඇල්ම,
බෙහෝ දෙනා ඇසුරු
කිරීමේ ඇල්ම,
ඉන්ද්‍රිය සංවරයෙහි නොයෙදීම,
අතරෙහි පමණ නොදැනීම
හික්ෂු කාර්යයන්
නොසලකා හැරීම

සත්ත පරිහානියා ධම්මා (සෙබස්ස)

කම්මාරාමනා,
හස්සාරාමනා,
නිද්දාරාමානා,
සංගණිකාරාමානා,
ඉන්ද්‍රියෙසු අගුන්තද්වාරනා,
හොජනොඅමනස්සු
සංසකරණියානි න
පටිසංචික්ඛති.

ඉහත සඳහන් කරුණු ශෛක්ෂ පුද්ගලයෙකුගේ පරිහානියට හේතු වන කරුණු ලෙස සැලකෙයි. ශෛක්ෂ යන්නෙහි අදහස හික්මිය යුතු, උගත යුතු යන්නයි. බුදු දහමෙහි ශෛක්ෂයා ආර්ය පුද්ගලයන් අතරෙහි ලා සැලකෙයි. සෝවාන් සකාදගාමී හා අනාගාමී යන මාර්ග ඵල ලබා විමුක්ති මාර්ගයට පිළිපත් පුද්ගලයා හැඳින්වෙන්නේ අශෛක්ෂ යන නමිනි.

A IV.24

53. හුල් / ඊතල

රාගය,
ද්වේෂ,
මෝහය,
මානය,
දෘෂ්ටිය,
ශෝකය,
සැකය.

සත්ත සල්ලානි

රාග,
දොස,
මොහ,
මාන,
දිට්ඨි,
සොක,
කථංකථා.

මෙම රාගාදී කරුණු සත හුල් හෙවත් හීතල වශයෙන් සලකා ඇත්තේ මේවායේ බලපෑම තුළින් පුද්ගලයා දුකට සන්තාප හා විපත්තියට පත්වන බැවිනි. ඒවා මානසික ධර්මතා වුවද හුල් වශයෙන් ගෙන රූපයකට නගා දක්වා ඇත.

“ශෝකය විසක් වූ හෙල්ලකි - එය පුද්ගලයාගේ හදවත විනිවිද යයි. හිත්තෙන් දැවෙන රත් වූ යවටකින් මෙන් - හදවත දවන මෙම ශෝකය යළියළින් දුක් ගෙනදෙයි.”

Nd¹ 59, Vism. 503.

අටේ වර්ගය.

1. අට පිරිකර

අවිඨ පරික්කාරානි

තුන් සිවුර,
පාත්‍රය,
දැලි පිහිය,
ඉඳිකටුව,
කාබහන හෙවත් පටිය,
පෙරහන.

නිව්වරං,
පන්තො,
වාසි,
සුචී,
(කාය) බන්ධන,
පරිස්සාවන.

මෙම පිරිකර අට බෞද්ධ භික්ෂු භික්ෂුණීන් වහන්සේලාගේ මූලික අවශ්‍යතා ලෙස බුදුන් වහන්සේගේ අනුමතයෙන් පිළිගැනී ඇත. සිද්ධාර්ථ ගෞතම බෝසතුන් පැවිද්දට පත් වූ අවස්ථාවෙහි සටිකාර බ්‍රහ්මයා විසින් මෙම අටපිරිකර උන්වහන්සේට පිළිගැන්වූ බව සඳහන් වෙයි.

නි ව්වරඤ්ච පන්තො ච - වාසු සුචී ච බන්ධනං
පරිස්සාවනෙන අට්ඨෙතෙ - යුන්තයොගස්ස භික්ඛුනො

J. I. 65, DA. I. 206.

2. අට මහ කුසල්

අවිඨ පුඤ්ඤකිරියානි

කඨින පුජාව,
අටපිරිකර °,
ආවාස / නිවාස °,
බුදුන් ප්‍රමුඛ දාන °,
ධර්මය ලිඛීම,
ඉඩකඩම් පුජාව,
බුද්ධ ප්‍රතිමා තැනීම,
වච්චකුටි

කඨිනං,
අවිඨ පරික්කාර,
ආවාස,
බුද්ධ ප්‍රමුඛ දාන,
ධම්මස්ස ලේඛනං,
බෙත්ත,
පටිමාකරණං,
වච්චකුටි.

මේ සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් අට වැදැරුම් කුසල කර්ම විස්තර වෙයි.

කඨින පූජාව :- පෙළ පොතට හා අටුවා අනුව මෙය උසස්ම පින්කමකි. වාර්ෂිකව සිදු කරණ කඨින පූජාව බෞද්ධ ලෝකය පුරා පෙර සිට අද දක්වාම ඉටු කරන්නෙකි. තෙමසක් වස් එළඹ සිටි හික්ෂුන් වහන්සේට වස් පවාරණයෙන් පසු විවරයක් පිදීම මෙයින් අදහස් කරයි. කඨින පූජාව, කඨින විවරය යනුවෙන් ද ව්‍යවහාර වෙයි. මෙහිලා අනුගමනය කළ යුතු සිරිත් හා විනය නීති රාශියකි. මෙය තායිලන්තය, බුරුමය, ශ්‍රී ලංකාව, සිංගප්පූරුව ආදී රටවල ජනප්‍රිය හා උසස් ලෙස සිදු කරන කුසල කර්මයකි. පූජා අතර මහත් ඵල මහානිසංස ලැබෙන පින්කමක් ලෙස වර්ණනා කර ඇත.

අටපිරිකර පූජාව :- පිරිකර අටක් එක්කොට තැනූ පිරිකරකි. හික්ෂු නමකට එදිනෙදා දිවි විහරණයට අවශ්‍ය පිරිකර අටක් මෙයට ඇතුළත්ය.

ආවාස පූජාව :- මෙයින් අදහස් කරන්නේ නිවාස, ගෙවල් පූජා කිරීමය. උපස්සය යනුවෙන් ද සඳහන් වෙයි. මේ පූජාව කළතැනැත්තා දිවා රෑ පින් රැස්කර ගන්නා බවත් සියලු දෙය පූජා කළා වැනියයි සංයුත්ත නිකාය කියයි. 'නෙසං දිවා ච රත්තො ච සදා පුඤ්ඤාහිවඩ්ඪිති ' 'සො ච සබ්බ දදො හොති යො දදාති උපස්සයං'

බුදුන් ප්‍රමුඛ දාන :- දාන පූජාව විවිධ ක්‍රමයට සිදුකරණ කුසලයකි. සහසතු කොට දීමේ දී බුදු රජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛව දෙන දානය බුද්ධ ප්‍රමුඛ දන්දීම ලෙස මෙහිදී අදහස් වෙයි.

ධර්මය ලිවීම :- දහම් ඉගෙනීමට උපකාරී වන ලෙස ධර්මපොත් ලිවීම මෙයින් විස්තර වෙයි.

ඉඩකඩම් පූජාව :- ශබ්ද න පූජා යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ කුඹුරු ඉඩකඩම් පූජා කිරීමය.

බුද්ධ ප්‍රතිමා තැනීම :- මෙය හත්වැනි මහා පුණ්‍ය කර්මයයි. ත්‍රිවිධ චේතිය විස්තර වන තැන උද්දේශික චේතිය යනුවෙන් සඳහන් වන්නේ බුද්ධ ප්‍රතිමාවලට වැඳුම් පිඳුම් කිරීමය. එහෙයින් බුද්ධ ප්‍රතිමා තැනීම සහ පූජාව උසස් පින්කමකි.

වච්චකුටි පූජාව :- අටවැනි පින්කම වශයෙන් එන්නේ වැසිකිළි පූජා කිරීමයි. මූලික බෞද්ධ සාහිත්‍යයෙහි එක් කෘතියක් තුළ මෙම අටමහා කුසලයන් සඳහන් නොවෙතත් ව්‍යවහාරයට පැමිණ ඇත්තේ කෘති කිහිපයම ආශ්‍රය කරගැනීමෙනි.

*කඨිනට්ඨපරික්ඛාරං - වාසදානං ච උත්තමං
බුද්ධ පමුඛසංසස්ස දානං - ධම්මස්ස ලෙඛනං
ධෙත්තදානංච බුද්ධස්ස- පටිමාකරණංපිච
කරණං වච්චකුටියා - අට්ඨ පුඤ්ඤාහි උච්ඡරෙ*

SI. 32, IV 91,

3. අට මහා නිරය

අට්ඨ මහා නිරයා

සඤ්ජ්ච,
කාලසුත්ත,
සංඝාත,
රෝරුච,
ධූම රෝරුච,
මහාවීචි,
තාප,
ප්‍රතාප.

සඤ්ජ්ච,
කාලසුත්ත,
සංඝාත,
රෝරුච,
ධූම රෝරුච,
මහාවීචි,
තපන,
පනපන.

ත්‍රිපිටක පාලියෙන් මෙන්ම අට්ඨකථාවන්හි ද අපාය පිළිබඳ විවිධ නාම ලේඛන හමුවෙයි. ඉහත සඳහන් අපාය අට ජාතකට්ඨකථාවෙහි සඳහන් වෙයි. අංගුත්තර නිකායෙහි හා සංයුත්ත නිකායෙහි අටමහා නිරයන් පිළිබඳ වෙනත් නාම ලේඛනයන්යක් ද දක්නට ලැබේ. ඒ අනුව අඛිබුද, නිරඛිබුද, අඛබ, අටට, අහහ, කුමුද, සොගන්ධික, උප්පල, පුණ්ධරික, පදුම දැක්වේ.

J. V. 266, S. I. 149, A. V. 173, Dppn ව. බ.

4. අනාර්ය ව්‍යවහාර

අට්ඨ අනාර්යවොහාරා

නුදුටු දෙය දුටු බව කීම,
නොඇසූ දෙය ඇසූ බව කීම,
නොවිඳි දෙය විඳි බව කීම,
නොදත් දෙය දත් බව කීම,

දුටු දෙය නුදුටු බව කීම,
ඇසූ දෙය නොඇසූ බව කීම,
විඳි දෙය නොවිඳි බව කීම,
දත් දෙය නොදත් බව කීම.

අදිට්ඨෙ දිට්ඨවාදිනා,
අසුනෙ සුතවාදිනා,
අමුතෙ මුතවාදිනා,
අවිඤ්ඤානෙ
විඤ්ඤානවාදිනා,
දිට්ඨෙ අදිට්ඨවාදිනා,
සුතෙ අසුතවාදිනා,
මුතෙ අමුතවාදිනා,
විඤ්ඤානෙ
අවිඤ්ඤානවාදිනා.

මෙම අනාර්ය ව්‍යවහාර අට අටේ වර්ගයේ අංක 11 යටතේ දක්වන ලද ආර්ය ව්‍යවහාරයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධ කරුණුයි.

A IV. 307.

5. අෂ්ටක්ෂණ

නිරයෙහි උපත,
 තිරිසන් යෝනියේ °,
 ප්‍රේත විෂයෙහි °,
 අන්‍ය වූ දීර්ඝායුෂ
 දේවනිකායෙහි °,
 පශ්චිම ජනපදයේ °,
 මිසදිටුවීම,
 දුබල නුවණ ඇතිව වාචාලව
 මුඛව අර්ථනිර්ථ නොදන්නා °,
 අඛුද්ධෝත්පාද කාලයේ °.

අටියක්ඛණා

නිරයං උප්පන්නො නොති,
 තිරච්ඡාන යොනියං °,
 පෙත්තිවිසයං °,
 අඤ්ඤනරං දීඝායුකං
 දේවනිකායං °,
 පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු °,
 මිච්ඡාදිට්ඨිකො නොති,
 දුප්පඤ්ඤො නොති ...
 අඛුද්ධුප්පාදො නොති.

මෙම සංඛ්‍යා ධර්මපදය යටතේ අෂ්ටක්ෂණ සංග්‍රහ වී තිබේ. මෙයින් විස්තර වන්නේ අවාසනාවන්ත උපත් අටකි. මෙම අවස්ථා පාපකාරී පුද්ගලයන්ට හිමිවෙයි. මේ අවස්ථා හිමිවන සත්වයාට කුසල් කරගැනීම අපහසු වන්නේය.

D. III. 289

6. අෂ්ටාංග උපොසථ ශීලය

ප්‍රාණඝාතයෙන් වැළකීම,
 සොරකමෙන් වැළකීම,
 අඛුන්මවර්යාවෙන් වැළකීම,
 බොරුකීමෙන් වැළකීම,
 රහමෙර පාතයෙන් වැළකීම,
 විකල් බොජුනෙන් වැළකීම,
 නාත්‍යභීතවාදිත විසුක දර්ශන
 මල්ගද විලවුන් දැරීම් සැරසීම්
 වලින් වැළකීම,
 උසසුන් හා මහසුන්වලින්
 වෙන්වීම.

අටියංග උපොසථ සීල

පාණානිපානා පටිච්චරතො,
 අදින්නාදාන පටිච්චරතො,
 අඛුන්මවර්යා පටිච්චරතො,
 මුසාවාදා පටිච්චරතො,
 සුරාමෙරය මජ්ජපමා දට්ඨානා
 පටිච්චරතො,
 විකාලභෝජනා පටිච්චරතො,
 නච්ච ගීත වාදිත විසුකදස්සන
 මාලාගන්ධ විලෙපනධාරණ
 මණ්ඩන විභුසනට්ඨානා
 පටිච්චරතො,
 උච්චාසයන මහාසයනා
 පටිච්චරතො.

'මහණෙනි, උපොසථ දිනයෙහි අෂ්ටාංග ශීල සමාදානය බෙහෙවින් ඵලදායී වෙයි. එහි බොහෝ අනුසස් ඇත.'

මහණෙනි, ආර්ය ශ්‍රාවකයා මෙසේ මෙනෙහි කරයි. රහතන් වහන්සේ පරපණ නැසීමෙන් වැළකී සියලු සතුන් කෙරෙහි දයාවෙන් හා අනුකම්පාවෙන් දඬු මුගුරු කඩ කීණිසි බහා තබා කරුණා සහගතව වෙසෙති. මම ද උන්වහන්සේලා අනුගමනය කරමින් මේ රැ දහවල දෙකෙහි සතුන් මැරීමෙන් වැළකී දඬු මුගුරු අවි ආයුධ පසෙක තබා සියලු සතුන් කෙරෙහි අනුකම්පාව, දයාව හා කරුණාව පතුරුවමින් ගත කරමි. මෙසේ සිතමින් ආර්ය ශ්‍රාවකතෙමේ උපොසථ දිනයෙහි මෙම පළමු ශික්ෂාපදය ආරක්ෂා කරයි.

රහතන් වහන්සේ මුලු ජීවිත කාලය තුළම නුදුන් දෙයක් නොගෙන නොදුන් දෙය ගැනීමෙන් වළකිති. දුන් දෙයම ගනිමින් දුන් දෙයම බලාපොරොත්තුවෙමින් තමන් නොසොරකමින් පිරිසිදු බවට පත්වෙමින් වෙසෙති. මමද මේ රැ දහවල් දෙකෙහි සොරකමින් වැළකී නොදුන් දෙය නොගනිමින් වෙසෙමි. එමගින් මම රහතන් වහන්සේලා අනුගමනය කරමින් දෙවන ශික්ෂාපදය ආරක්ෂා කරමි.

රහතන් වහන්සේ මුලු ජීවිත කාලය තුළම අබ්‍රහ්මචර්යාවෙන් වැළකී බ්‍රහ්මචර්යාවෙන් යුතුව වාසය කරති. උන්වහන්සේ ග්‍රාමය ධර්මයක් ලෙස සැලකෙන මෙමුනු සේවනයෙන් වෙන්ව වෙසෙති. මම ද එසේ රහතන් වහන්සේ ආදර්ශයට ගෙන අබ්‍රහ්මචර්යාවෙන් වැළකී තුන්වැනි ශික්ෂාපදය ආරක්ෂා කරමි.

රහතන් වහන්සේ මුලු ජීවිත කාලයම බොරුවෙන් වැළකී සත්‍යයම කියමින් අනුන් රවටන වංචා බසින් ද තොර වෙති. හෘදයංගම වූ මිහිරි කන්කළු සත්‍ය වචනම ප්‍රකාශ කරති. මම ද මේ රැ දහවල දෙකෙහි රහතන් වහන්සේ ආදර්ශයට ගෙන බොරුවෙන් වැළකී සත්‍යයම කියමින් සිවුවැනි ශික්ෂාපදය ආරක්ෂා කරමි.

රහතන් වහන්සේ සිය මුලු ජීවිත කාලය තුළ රහමෙර පානයෙන් වැළකී සිටිති. මම ද එසේ රහමෙරින් වැළකී පස්වැනි ශික්ෂාපදය ආරක්ෂා කරමි.

රහතන් වහන්සේ ජීවිත කාලය පුරාවටම නොකල්හි අහර නොගෙන විකාලභෝජනයෙන් වැළකී සිටිති. මම ද මේ උපොසථ දිනයෙහි විකාලභෝජනයෙන් වෙන්ව සයවැනි ශික්ෂාපදය ආරක්ෂා කරමි.

රහතන් වහන්සේ නෘත්‍යශීලී වාදනයෙන් ද විසුළු දැකීම් මල්ගඳවිලවුන් දැරීම් සැරසීම් ආදියෙන් ද වැළකී සිටින්නාක් මෙන් මම ද එම සත්වැනි ශික්ෂාපදය ආරක්ෂා කරමි.

රහතන් වහන්සේ සිය දිවිය පුරා උසසුන් මහසුන් භාවිතයෙන් වැළකී සිටිති. මම ද මෙදින තුළ උන්වහන්සේ ආදර්ශයට ගෙන උසසුන් මහසුන් වලින් වැළකී අටවැනි ශික්ෂාපදය ආරක්ෂා කරමි.

A IV. 249 - 250.

7. අෂ්ට ගරුධර්ම

උපසපන්ව වස් සියය ඉක්මවූ
 හික්ෂුණියක විසින් වුවද එදවස
 උපසපන් වූ හික්ෂුවට වැඳීම දැක
 නැගටීම ඇඳිලි බැඳීම පිළිසඳර
 කිරීම කළ යුතුය,
 හික්ෂුන් නොමැති ආවාසයක
 හික්ෂුණිය වස් නොවැසිය යුතුය,
 අධමසකට වරක් හික්ෂුණිය
 උපෝසථය පිළිවිසීම හා අවවාද
 ලබාගැනීමට යාම යන කරුණු දෙක
 හික්ෂු සංඝයාගෙන් බලාපොරොත්තු
 විය යුතුය,
 වස් විසූ හික්ෂුණිය විසින් දුටු ඇසු
 හා සැක කළ යන කරුණු තුන
 සම්බන්ධයෙන් තමන් පිළිවිසීමට
 උභතෝ සංඝයාට පැවරිය යුතුය,

සංඝාදිසේස ඇවතකට පත්
 හික්ෂුණිය විසින් උභතෝ සංඝයා
 කෙරෙහි අධමසක් මානත් පිරිය
 යුතුය,
 දෙවසක් තුළ ධර්ම සතරක් විෂයෙහි
 හික්ෂුණු ශික්ෂමානාවක විසින්
 උභතෝ සංඝයා කෙරෙන්
 උපසම්පදාව බලාපොරොත්තු විය
 යුතුය,
 හික්ෂුණියක විසින් කවර අයුරකින්ද
 හික්ෂුවට ආක්‍රෝශ පරිභව නොකළ
 යුතුය,
 හික්ෂුවගේ අවවාද අනුසාසනා
 සඳහා හික්ෂුණිය අනුකූලතාව
 දැක්විය යුතු අතර හික්ෂුණියට
 අවවාද අනුසාසනා සඳහා හික්ෂුවට
 අවස්ථාව ලැබෙයි.

අටිය ගරුධම්මා

වස්සසතුපන්තාය හික්ඛුනියා
 තදනුපසම්පන්තස්ස හික්ඛුනො
 අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අංජලී
 කම්මං සාමිච්ඡිකම්මං කාතබ්බං,
 න හික්ඛුනියා අභික්ඛුකො ආවාසෙ
 වස්සං වසිතබ්බං,
 අන්වද්ධි මාසං හික්ඛුනියා හික්ඛු
 සංඝතො ද්වෙ ධම්මා
 පච්චාසිංසිතබ්බා උපොසථ පුච්ඡකං
 ච ඔවාදුපසංකමනං ච,

වස්සං චුත්ථාය හික්ඛුනියා උභතෝ
 සංඝෙ තීහි ධානෙහි පචාරෙතබ්බං
 දිට්ඨෙත චා සුතෙන චා පරිසංඛාය
 චා ගරු ධම්මං අජ්ඣාපන්තාය
 හික්ඛුනියා උභතෝ සංඝෙ
 පක්ඛමානන්තං චරිතබ්බං,
 ගරු ධම්මං අජ්ඣාපන්තාය
 හික්ඛුනියා උභතෝ සංඝෙ
 පක්ඛමානන්තං චරිතබ්බං,

ද්වෙ වස්සානි චතුසු ධම්මෙසු
 සික්ඛිත සික්ඛාය උභතෝ සංඝෙ
 උපසම්පදා පරියෙසිතබ්බා,

න හික්ඛුනියා කෙනච්ච පරියායෙන
 හික්ඛු අක්කොසිතබ්බො
 පරිභාසිතබ්බො,
 අජ්ජනග්ගෙ ඔචටො හික්ඛුනීනං
 හික්ඛුසු චචනපථො අනොචටො
 හික්ඛුනං හික්ඛුනීසු චචන පථො.

කාන්තාවන්ගේ පැවිද්ද සඳහා අනඳ හිමියන් කළ ආරාධනය පිළිගත් බුදුන්වහන්සේ හික්මුණිය ඉහත සඳහන් ගරු ධර්ම පිළිගත යුතුය යන කොන්දේසිය යටතේ කාන්තා පැවිද්ද හා උපසම්පදාව අනුමත කළහ.

Vin II. 255.

8. අසංඥිවාද

මරණින් මතු නිත්‍ය වූ රූප ආත්මයක් ඇත එය අසංඥි යයි පනවති,
මරණින් මතු රූපී නොවූ නිත්‍ය ආත්මයක් ඇත එය අසංඥි යයි පනවති,
මරණින් මතු නිත්‍ය වූ රූපී හා අරූපී ආත්මයක් ඇත එය අසංඥි යයි පනවති,

මරණින් මතු නිත්‍ය වූ අත්තවත්වූත් අනත්තවත්වූත් ආත්මයක් ඇත එය අසංඥි යයි පනවති,
මරණින් මතු නිත්‍ය වූ අත්තවත් නොවූත් අනත්තවත් නොවූත් ආත්මයක් ඇත එය අසංඥි යයි පනවති.

මරණින් මතු නිත්‍ය වූ රූපී නොවූත් අරූපී නොවූත් ආත්මයක් ඇත එය අසංඥි යයි පනවති,

මරණින් මතු නිත්‍ය වූ අත්තවත් ආත්මයක් ඇත එය අසංඥි යයි පනවති,

මරණින් මතු නිත්‍ය වූ අනත්තවත් ආත්මයක් ඇත එය අසංඥි යයි පනවති,

අට්ඨ අසඤ්ඤී වාදා

රූපී අත්තා හොති අරොගො පරමිමරණා අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි,

අරූපී අත්තා හොති අරොගො පරමිමරණා අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි,

රූපී ච අරූපී ච අත්තා හොති අරොගො පරමිමරණා අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි,

නෙවරූපී නාරූපී ච අත්තා අරොගො පරමිමරණා අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි,

අනත්තවා අත්තා හොති අරොගො පරමිමරණා අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි,

අනත්තවා අත්තා හොති අරොගො පරමිමරණා අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි,

අත්තවා ච අනත්තවා ච අත්තා හොති අරොගො පරමිමරණා අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි,

නෙව අත්තවා නානත්තවා අත්තා හොති අරොගො පරමිමරණා අසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙන්නි.

ඉහත සඳහන් කරුණු යටතේ දැක්වෙන ප්‍රධාන ඉගැන්වීම් වනුයේ ආත්මය (අසංඥී) සංඥා නැත්තකි යන්නයි. පුද්ගලයාගේ මරණින් මතු නිත්‍ය වූ ආත්මයක් ඇති බව දැක්වීමට තවදුරටත් විවිධ මතවාද ආත්ම දෘෂ්ටිය පදනම් කොටගෙන වර්ධනය වී ඇති බව ඉහත සඳහන් කරුණුවලින් දක්නට ලැබේ. මෙහි දැක්වෙන කරුණු අට ආත්මය සංඥීන් නොව අසංඥීන් නොවේයයි දැක්වෙන අවේ වර්ගයේ අංක 22 යටතේ එන කරුණු හා සැසඳිය හැකිය. බුද්ධ කාලීන ඇතැම් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් ආත්මය කේන්ද්‍ර කොටගෙන මෙබඳු දෘෂ්ටිවාද ඉදිරිපත් කළ බව බුන්මජාල සූත්‍රයෙහි දැක්වේ. මේවා සස්සතවාද යටතේ දැක්වී ඇත.

Vbh 387

9. ආනන්ද තෙර විසින් ඉල්ලුවර

අවියවරාණි ආනන්දපෙරෙන යාවිතානි

බුදුන්ට ලැබුන චීවර තමන්ට
නොදීම,
පිණ්ඩපාතය නොදීම,
තථාගත ගදකිලියේ විසීමට
නොදීම,
බුදුන්ට ලැබුණ
නිමන්ත්‍රණවලට නොයෑම,
තමන් භාරගත්
නිමන්ත්‍රණවලට බුදුන් වැඩම
කිරීම,
ඇත ප්‍රදේශවලින් පැමිණි අය
බුදුන් වෙතට ගෙන යෑමට
අවසර ලැබීම,
සැකයක් ඇති වූ විට අසා
දැන ගැනීමට අවසර ලැබීම,
වෙනත් තැනක දී දෙසූ දහම්
තමන්ට දෙසීමේ අවසරය.

හගවා අත්තානං ලද්ධං
පණිතං චීවරං න දස්සති,
පිණ්ඩපාතං න දස්සති,
එක ගතධ කුටියං වසිතුං න
දස්සති,
නිමන්තනං ගහෙත්වා න
ගමිස්සාමි,
මයා ගහිතං නිමන්තනං
ගමිස්සති,

... හගවන්තං දට්ඨුං ආගතං
පරිසං ... දස්සෙතුං ලච්ජාමි,

යදා මෙ කංඛා ...
උපසංකම්මතුං ලච්ජාමි,
... පරම්මුඛා ධම්මං දෙසෙති
... මය්හං කපේස්සති.

බුදු රජාණන් වහන්සේගේ බුද්ධත්වයෙන් විසි වසක් යන කුරු ස්ථීර උපස්ථායක කෙනෙක් නොවීය. වරින්වර උපස්ථායකවරු ආනන්ද තෙර ඇතුළුව අට නමක් වූහ. දීඝනිකායේ පධානසූත්‍ර වර්ණනාවට අනුව නාගසමාල, නාගිත, උපවාන, සුතක්ඛත්ත, වුන්ද, සාගත, මෙසිය යන තෙරවරු උපස්ථායකයෝ වූහ. තථාගතයන් පිරිනිවන් පානතෙක්

උපස්ථායක වූයේ ආනන්ද භාමුදුරුවන් වහන්සේය. බුදුච්ඡේදන විසිවන වසරේ සිට උපස්ථාන කාර්ය භාරය අනඳ තෙර උසුලන ලදී. බුදුහු හික්ෂු සංඝයා රැස්වීමේදී තමන්ට ස්ථීර උපස්ථායක කෙනෙකු අවශ්‍ය බව ඇඟවූහ. අගසව් දෙනම කැමැත්ත පළ කළ ද තථාගතයෝ එය නොපිළිගත්හ. අනඳ තෙර මේ තනතුරට සුදුසු බව වැටහී ගියෙන් ඒ හිමි අනුදැන වදාළහ. එහෙත් අනන්ද තෙරණුවෝ ඉහත සඳහන් වර අට බුදුන්ගෙන් ලැබුන හෙයින් උවටැන් තනතුර පිළිගත්හ. ඉන්පසු විසිපස් වසරක් ම බුදුන්ගේ සෙවනැල්ල ලෙසින් සිට උපස්ථාන කළහ. අටවැනි වරය මෙහිලා වැදගත් වෙයි. යම් තැනක දී බුදුන් දහමක් දෙසුවේ නම් එය නැවත ආනන්ද තෙරුන්ට දෙසිය යුතුයි. එහෙයින් අනඳ තෙරණුවෝ බුදුන්ගෙන් අසූ දෙදාහක් ධර්මස්කන්ධ ඉගෙන ගත්හ.

බ. අසුභාරදාහේ වර්ගය.

Vin II. 182, DA II. 418 ව. බ. ආනන්ද Dppn.

10. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය

අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගො

සමයක් දෘෂ්ටිය,
සමයක් සංකල්පනාව,
සමයක් වචනය,
සමයක් කර්මාන්ත,
සමයක් ආජීවය,
සමයක් ව්‍යායාමය,
සමයක් සතිය,
සමයක් සමාධිය.

සම්මා දිට්ඨි,
සම්මා සංකප්ප,
සම්මා වාචා,
සම්මා කම්මන්ත,
සම්මා ආජීව,
සම්මා වායාම,
සම්මා සතී,
සම්මා සමාධි.

ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය චතුරාර්ය සත්‍යයේ සතර වැනි සත්‍යය වන අතර එය මධ්‍යම ප්‍රතිපදා (මජ්ඣිම ජට්ඨකා) යනුවෙන් ද හැඳින්වී ඇත. බුද්ධත්වය ලැබීම සඳහා බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් කළ මෙම විමුක්තිගාමී මාර්ගය විමුක්තිකාමීන් විසින් අනුගමනය කළයුතු ප්‍රතිපදාව ලෙස දැක්වේ. මෙම ආර්ය මාර්ගයේ සුවිශේෂී ලක්ෂණය වන්නේ නිවැරදි අවබෝධයයි. චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ අවබෝධය මුල්කොට ගෙන පිළිපැදිය යුතු මාර්ගයක් ලෙස මෙය දැක්වෙයි. මජ්ඣිම නිකායේ මහා චත්තාරිසක සූත්‍රයේ දැක්වෙන අන්දමට මෙම ආර්ය මාර්ගයේ කවර පියවරක දී වුවද සමයක් දෘෂ්ටිය, සමයක් ව්‍යායාමය සහ සමයක් සතිය විද්‍යාමාන වෙයි. ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රයෙහි මෙම මාර්ගය වැඩිය යුත්තක් (භාවනාය) කොට දැක්වෙයි. වෙනත් ලෙසකින් පැවසුවහොත් මෙම මාර්ගය අර්ථවත් වන්නේ කෙනෙකු මෙය තමාගේ ආධ්‍යාත්මික සංවර්ධනය සඳහා තම ජීවිතය තුළ උපයෝගී කිරීමෙනි. මජ්ඣිම නිකායේ වූල වේදල්ල සූත්‍රයෙහි

සහ විසුද්ධිමග්ගයෙහි මෙම මාර්ගය ශීල, සමාධි, පඤ්ඤා යන ශික්ෂා තුනකට විශ්ලේෂණය කොට දක්වා ඇති. ඒ අනුව සමාග් දෘෂ්ටියෙන් හා සමාග් සංකල්පයෙන් නියෝජනය වන්නේ ප්‍රඥාවයි. සමාග් චචනය, සමාග් කර්මාන්තය සහ සමාග් ආජීවය යන අංග තුනෙන් ශීලය නමැති ශික්ෂාව නියෝජනය වෙයි. සමාග් ව්‍යායාමය, සමාග් සතිය හා සමාග් සමාධිය යන අංග තුන සමාධි නමැති ශික්ෂාව නියෝජනය කරයි.

Vin. I. 10, D. III. 286.

11. ආර්ය ව්‍යවහාර

අට්ඨ අරියවොහාරා

නුදුටු දෙය නුදුටු බව කීම,
නොඇසු දෙය නොඇසු බව කීම,
නොවිඳි දෙය නොවිඳි බව කීම,
නොදත්දෙය නොදත් බව කීම,

අදිට්ඨෙ අදිට්ඨවාදිනා,
අසුනෙ අසුනවාදිනා,
අමුනෙ අමුනවාදිනා,
අච්ඤ්ඤානෙ
අච්ඤ්ඤානවාදිනා,
දිට්ඨෙ දිට්ඨවාදිනා,
සුනෙ සුනවාදිනා,
මුනෙ මුනවාදිනා,
ච්ඤ්ඤානෙ ච්ඤ්ඤානවාදිනා.

දුටු දෙය දුටු බව කීම,
ඇසු දෙය ඇසු බව කීම,
විඳි දෙය විඳි බව කීම,
දත් දෙය දත් බව කීම.

මෙම කරුණු රහතන් වහන්සේලාගේ ගුණ අටක් ලෙස දැක්වෙයි. හතර වර්ගයේ අංක 17 යටතේ ද බලන්න.

A. IV. 307, A. IV. 322.

12. ක්ෂේත්‍රපද

අට්ඨ පදානි (බෙත්තපදානි)

ගිහියෙක් වෙමි,
උපාසකයෙක් °,
ආරාමිකයෙක් / කැපකරුවෙක් °,
හෙරණෙක් / සාමණේරයෙක් °,
තිර්ථකයෙක් °,
තිර්ථක ශ්‍රාවකයෙක් °,
අශ්‍රමණයෙක්
නැතියෙක් °,
අශාක්‍ය පුත්‍රයෙක්

ගිහී අස්සං,
උපාසකො °,
ආරාමිකො °,
සාමණෙරො °,
තිත්ථියො °,
තිත්ථිය සාවෙකො °,
අස්සමණො °,
අසක්‍ය පුත්තියො

දහ හතරේ වර්ගයේ බ. අං 2.

13. කඩිනුබහාර

නික්ම යන්නෝ,
නිමාවට පත්වූ තැනැත්තෝ,
පිළියම් කළ තැනැත්තෝ,
ප්‍රතිකේෂප කළ තැනැත්තෝ,
ඇහුම්කන් දෙන්නෝ,
කෙලෙස්වලින් පෙළුනු
තැනැත්තෝ,
සීමා කැඩූ තැනැත්තෝ,
අන්‍ය හික්ෂුන් විසින්
තෙරපන ලද්දෝ.

අට්ඨ කඩිනුබහාරා

පක්කමන්නිකා,
නිට්ඨානන්නිකා,
සනිට්ඨානන්නිකා,
නාසනන්නිකා,
සවනන්නිකා,
ආසවච්ඡේදිකා,

සහුබහාරා,
සීමානික්කන්නිකා.

මෙම කරුණු අටින් කවර කරුණකින් වුවද හික්ෂුනමකගේ කඩින වරප්‍රසාදය අහිමි වෙයි.

Vin I. 255

14. කාමාවචර කුසල් සිත්

සොම්නස හා නුවණ යෙදුණු
බලපෑම් රහිත සිත,

සොම්නස හා නුවණ යෙදුණු
බලපෑම් සහිත සිත,

සොම්නස යෙදී ඥාණය
නොයෙදුණු බලපෑම් රහිත සිත,
සොම්නස යෙදී ඥාණය
නොයෙදුණු බලපෑම් සහිත සිත,
මැදහත්බව සහ නුවණ යෙදුණු
බලපෑම් රහිත සිත,

මැදහත්බව සහ නුවණ යෙදුණු
බලපෑම් සහිත සිත,

අට්ඨ කාමාවචර කුසල චිත්තානි

සොමනස්ස සහගතං
ඤාණසම්පයුත්තං
අසංඛාරිකං,
සොමනස්ස සහගතං
ඤාණසම්පයුත්තං
සසංඛාරිකං,
සොමනස්ස සහගතං
ඤාණච්ඡ්පයුත්තං අසංඛාරිකං,

සොමනස්ස සහගතං
ඤාණච්ඡ්පයුත්තං
සසංඛාරිකං,
උපෙක්ඛා සහගතං
ඤාණසම්පයුත්තං
අසංඛාරිකං,
උපෙක්ඛා සහගතං
ඤාණසම්පයුත්තං
සසංඛාරිකං,

මැදහත්බව යෙදී සහ නුවණ
නොයෙදුණු බලපෑම් රහිත
සිත,
මැදහත්බව යෙදී සහ නුවණ
නොයෙදුණු බලපෑම් සහිත
සිත.

උපෙක්ඛා සහගතං
ඤාණවිප්පයුත්තං අසංධාරිකං,
උපෙක්ඛා සහගතං
ඤාණවිප්පයුත්තං
සසංධාරිකං.

මෙම අටවැදෑරුම් කුසල් සිත් කාමාවචර කුසල් සිත් යයි කියනු ලැබේ. කාමාවචර යන්නෙන් අදහස්වන්නේ ඉන්ද්‍රියන් හා ඉන්ද්‍රියන්ට ගොදුරුවන විෂය වස්තු අයත් වන භවයයි. මෙම සිත් අට බෙහෙවින්ම පහළවන්නේ කාමාවචර භවයෙහි වෙසෙන පුද්ගලයන්ගේ මනසෙහි බව සඳහන් වේ. වෙනත් සත්වාචාසයන්හි වුවද ඉන්ද්‍රියගෝචර විෂය වස්තු මනස හා ගැටේ නම් මෙම සිත් පහළවීමේ හැකියාව ඇත.

Cpd. 87.

15. ගිහි උච්චුවන්ගේ අප්‍රසාදයට හේතු

අවිධිධම්මා උපාසකානං
අප්පසාදනත්ථාය

ගිහියන්ට අලාභය සඳහා
කටයුතු කරයි,
ඔවුන්ට ආක්‍රෝශ කරයි,
පරිභව කරයි,
ගිහියන් ගිහියන් සමඟ
බිඳුවයි,
බුදුන්ගේ අගුණ කියයි,
ධර්මයේ අගුණ කියයි,
සංඝයාගේ අගුණ කියයි,
ගිහියන්ට ඔහු දුන් යහපත්
පොරොන්දු ඉටු නොකරයි.

ගිහීනං අලාභාය පරිසක්කති,
අක්කොසති,
පරිභාසති,
ගිහී ගිහීහි විහෙදෙති,
බුද්ධස්ස අවණ්ණං භාසති,
ධම්මස්ස අවණ්ණං භාසති,
සංඝස්ස අවණ්ණං භාසති,
ධම්මිකං ච ගිහි පටිස්සමං න
සච්චාපෙති.

මෙම සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් වස්තරවන්නේ ගිහි උච්චුවන්ගේ අප්‍රසාදයට හේතුවන කරුණුය. මේවා අනුගමනය කරන භික්ෂුන්ට ගිහි උච්චුවන්ගේ අප්‍රසාදයට පත්වෙයි . මෙම කරුණු පාදක කරගෙන භික්ෂුවකට එරෙහිව පටිසාරාණීය නම් විනය කර්මය සංඝයාගේ සම්මතයෙන් සිදු කළ හැකි බව විනයෙහි සඳහන් වෙයි.

A. IV. 345

16. ඥාන

හටගැනීම සහ වෙනස්වීම
සැලකීමේ නුවණ,
විනාශය සැලකීමේ නුවණ,
සංස්කාරයන්හි භය සැලකීමේ
නුවණ,
ආදීනවයන් සැලකීමේ
නුවණ,
සංස්කාර පිළිබඳ කළ කිරීම
සැලකීමේ නුවණ,
සංස්කාර තත්තවයෙන් මිදීමට
කැමති වීමේ නුවණ,
නුවණගින් සලකා බැලීමේ
නුවණ, සංස්කාරයන්ගේ
වැදගත් බව පිළිබඳ නුවණ.

මේ අටවැදැරුම් ඥාන කෙලෙසුනගෙන් මිදී ඇති අතර පටිපදා ඥාණදස්සන විසුද්ධියට අයත් වෙයි.

Vism. 639, BD. 201.

17. තස්ස පාපියාසිකා කර්මයට
බඳුන් වූ හික්ෂුව විසින්
අනුගමනය කළයුතු කරුණු

(ඔහු විසින්) කිසිවකු උපසපන්
නොකළ යුතුය,
කිසිවකුට නිස්සය නොදිය
යුතුය,
සාමණේරයකුගේ උපස්ථාන
නොලැබිය යුතුය,
හික්ෂුණින්ට අවවාද දීමේ
සම්මුතිය නොලැබිය යුතුය,
හික්ෂුණි ඔවාදක සම්මුතිය ඒ
වනවිට ලැබී ඇත්තේ නම්
චුවද අවවාද නොදිය යුතුය,
සංඝ සම්මුතියක් ගතනොහැක,

අට්ඨ ඥාණානි

උදයබ්බයානුපස්සනා ඥානං,
භංගානුපස්සනා ඥානං,
භයනුපට්ඨාන ඥානං,
ආදීනවානුපස්සනා ඥානං,
නිබ්බිදානුපස්සනා ඥානං,
මුඤ්චිතුකම්මනා ඥානං,
පටිසංඛානුපස්සනා ඥානං,
සංඛාරුපෙක්ඛා ඥානං.

අට්ඨ ධම්මා තස්සපාපියාසිකා
කම්මකතෙන හික්ඛුනා සම්මා
චත්තිතබ්බං

න උපසම්පාදෙනබ්බං,
න නිස්සයො දානබ්බො,
න සාමණේරො
උපට්ඨාපෙනබ්බො,
න හික්ඛුනොවාදක සම්මුති
සාදිතබ්බො,
සම්මතෙනපි හික්ඛුනියො න
ඔවාදා දානබ්බො,
න කාවි සංඝසම්මුති
සාදිතබ්බො,

කිසිදු ගෞරවණීය තනතුරක
ඔහු නොතැබිය යුතුය,
ඒ හෙතුවෙන් ඔහුව දඬුවමෙන්
ඉවත නොකළ යුතුය.

න කස්මීංචි පච්චෙකට්ඨානෙ
ය්පෙනබ්බො,
න ච නෙන මූලෙන
චුට්ඨාපෙනබ්බො.

තස්ස පාපියාසිකාව හික්ෂුන් හා හික්ෂුණින් සඳහා අනුමත වී ඇති අධිකරණ සමථයන්ගෙන් සයවැන්නයි. කිසියම් වොදිනයෙකු විශ්වාස කළ නොහැකි හික්ෂුන්ට හෝ හික්ෂුණින්ට එරෙහිව බොරු චෝදනා එල්ල කරන, පසුව ඒවා ඉල්ලා අස්කරගන්නා, බොරුකියන පුද්ගලයෙකු බව ඔප්පු වේ නම් තස්සපාපියාසිකා අධිකරණ සමථය යටතේ චෝදකයා වරදකරු කොට අධිකරණය සමථයට පත් කෙරෙන අතර ඔහු විසින් පිළිපැදිය යුතු ලෙස ඉහත සඳහන් කරණු නිර්දේශ කරනු ලැබේ.

A IV. 347

18. දක්ෂිණාර්ථ පුද්ගලයෝ

අට්ඨි දක්ඛිණෙය්‍ය පුග්ගලා

සෝවාන් වූ පුද්ගලයා,
සෝතාපත්ති ඵලය ලැබීමෙහි
පිළිපත් පුද්ගලයා,
සකාදාගාමී පුද්ගලයා,
සකාදාගාමී ඵලය ලැබීමෙහි
පිළිපත් පුද්ගලයා,
අනාගාමී පුද්ගලයා,
අනාගාමී ඵලය ලැබීමෙහි
පිළිපත් පුද්ගලයා,
රහත් පුද්ගලයා,
අරහත් ඵලය ලැබීමෙහි
පිළිපත් පුද්ගලයා.

සොනාපන්නො,
සොනාපන්නි ඵල
සච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො,
සකදාගාමී,
සකදාගාමී ඵල සච්ඡිකිරියාය
පටිපන්නො,
අනාගාමී,
අනාගාමී ඵල සච්ඡිකිරියාය
පටිපන්නො,
අරහා,
අරහත්ථ ඵල සච්ඡිකිරියාය
පටිපන්නො.

මේ පුද්ගලයෝ අටදෙන දක්ෂිණා හෙවත් පුද සත්කාර ලැබීමෙහි යෝග්‍ය වූවෝ වෙති. අටේ වර්ගයේ අංක 27 යටතේ ද බලන්න.

D. III. 255

19. දාන වස්තු

(කෙනෙකුට ඇති) කැමැත්ත
නිසා දන් දෙයි,
තරහෙන් දන් දෙයි,
මූලාවෙන් දන් දෙයි,
බියෙන් දන් දෙයි,
පෙරසිට පවතින කුල සිරිත
නොනසමැයි දන් දෙයි,

දෙව්ලොව උපදිමැයි දන්
දෙයි,
සිත පැහැදීම පිණිස දන්
දෙයි,
සිත මෘදුකර ගැනීම පිණිස
සිතට අලංකාරයක් වශයෙන්
දන් දෙයි.

මේ කරුණු අට පදනම් කරගෙන ලෞකික ජනතාව බොහෝ සෙයින් දන්දීම කරති. මේ ඕනෑම පදනමක් යටතේ පින් රැස්කිරීම ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයේ සම්මාකම්මන්තයට අනුකූලවීමක් ලෙස දැක්විය හැකිය. ආශ්‍රවයන් සහිතව කරන පුණ්‍ය කටයුතු සාසවා පුඤ්ඤභාගියා උපධිවෙසක්කා යනුවෙන් මජ්ඣිම නිකාය මහා වත්තාරීසක සූත්‍රයේ දී හඳුන්වා ඇත.

A. IV. 236, M. III. 75.

20. දීමේ ක්‍රම

තම කැමැත්තෙන් දන්දෙයි,
බිය නිසා දන්දෙයි,
මට දුන්නේ යයි සිතා දෙයි,
මට දෙන්නේ යයි සිතා දෙයි,
තමා (අහර) පිසීමින්
නොපිසන අයට දෙයි,
ප්‍රසිද්ධිය තකා දෙයි,

සිත සරසා සිත වර්ධනය

අවිධි දාන වත්පුනි

ජන්දා දානං දෙති,
දොසා දානං දෙති,
මොහාය දානං දෙති,
භයා දානං දෙති,
න අරහාති පොරාණං
කුලවංසං හාපෙකුන්ති දානං
දෙති,
සග්ගං ලොකං
උප්පජ්ජස්සාමිති දානං දෙති,
චිත්තපසිදනනත්ථාය දානං
දෙති,
චිත්තාලංකාර චිත්ත
පරික්ඛාරත්ථං දානං දෙති.

අවිධි දානානි

ආසජ්ජ දානං දෙති,
භයා දානං දෙති,
අදාසීමෙති දානං දෙති,
දස්සතිමෙති දානං දෙති,
පවනනො අපවන්තානං දානං
දෙති,
කල්‍යාණකිත්ති සද්දකාමො
දානං දෙති,
චිත්තා ලංකාර චිත්ත
පරික්ඛාරත්ථං දානං දෙති.

මෙහි දැක්වෙන දීමේ ක්‍රම අටේ වර්ගයේ අංක 19 යටතේ දැක්වූ කරුණු සමඟ සැසඳිය හැකිය.

A. IV. 236

21. දූත ලක්ෂණ

අසන්නා,
අස්වසන්නා,
ඉගෙනගන්නා,
උගත්දෙය දරන්නා,
දන්නා,
හඟවන්නා,
අර්ථානර්ථයන්හි දක්ෂයා,
කලහ නොකරන්නා.

අට්ඨ දූතෙය්‍යංගානි

සොනා,
සාවෙනා,
උග්ගහෙනා,
ධාරොනා,
විඤ්ඤානා,
විඤ්ඤාපෙනා,
කුසලො සහිතා,
සහිතස්ස න කලහකාරකො.

දූතයෙකුගේ යහපත් අංග ලෙස දක්වා ඇති මෙම කරුණු ඔහුගේ කාර්යයෙහි සාර්ථකත්වයට බෙහෙවින් අදාළ වෙයි. දූතයෙකුට පමණක් නොව නිවේදකයෙකුට, උපදේශකයෙකුට, සාම දූතයෙකුට හා ආචාර්යවරයෙකුට වුවද තම තමන්ගේ කාර්යයන්හි සාර්ථකත්වයට මෙම කරුණු අතිශයින්ම ප්‍රයෝජනවත් වෙයි.

A IV. 196

22. නෙවසඤ්ඤී නාසඤ්ඤීවාද

මරණින් මතු නිත්‍ය වූ සංඥී නොවූත් අසංඥී නොවූත් රූපවත් ආත්මයක් ඇතැයි පනවති,
මරණින් මතු නිත්‍ය වූ සංඥී නොවූත් අසංඥී නොවූත් රූපවත් නොවූ ආත්මයක් ඇතැයි පනවති,

අට්ඨ නෙවසඤ්ඤී නාසඤ්ඤී වාදා

රූපී අත්තා හොති අරොගො පරමිමරණා නෙවසඤ්ඤීනා-සඤ්ඤීනි නං පඤ්ඤාපෙන්නි,
අරූපී අත්තා හොති අරොගො පරමිමරණා නෙවසඤ්ඤී නාසඤ්ඤීනි නං පඤ්ඤාපෙන්නි,

මරණින් මතු නිත්‍ය වූ සංඥී
 නොවූත් රූපවත් මෙන්ම
 අරූපවත් ආත්මයක් ඇතැයි
 පනවති,
 මරණින් මතු නිත්‍ය වූ රූපී
 නොවූත් අරූපී නොවූත් සංඥී
 නොවූත් අසංඥී නොවූත්
 ආත්මයක් ඇතැයි පනවති,
 මරණින් මතු නිත්‍ය වූ සංඥී
 නොවූත් අසංඥී නොවූත්
 අන්තවත් ආත්මයක් ඇතැයි
 පනවති,
 මරණින් මතු නිත්‍ය වූ සංඥී
 නොවූත් අසංඥී නොවූත්
 අනන්තවත් ආත්මයක් ඇතැයි
 පනවති,

මරණින් මතු නිත්‍ය වූ සංඥී
 නොවූත් අසංඥී නොවූත්
 අන්තවත් හා අනන්තවත්
 ආත්මයක් ඇතැයි පනවති,
 මරණින් මතු නිත්‍ය වූ සංඥී
 නොවූත් අසංඥී නොවූත්
 අන්තවත් නොවූත් අනන්තවත්
 නොවූත් ආත්මයක් ඇතැයි
 පනවති.

රූපී ච අරූපී ච අන්තා හොති
 අරොගො පරමිමරණා
 නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං
 පඤ්ඤාපෙනති,
 නෙවරූපී නාරූපීච අන්තා
 හොති පරමිමරණා නෙවසඤ්ඤී
 නාසඤ්ඤීති නං
 පඤ්ඤාපෙනති,
 අන්තාවා අන්තා හොති අරොගො
 පරමිමරණා නෙවසඤ්ඤී
 නාසඤ්ඤීති නං පඤ්ඤාපෙනති,
 නෙව අන්තවා නානන්තාවා
 අන්තා හොති අරොගො
 පරමිමරණා නෙවසඤ්ඤී
 නාසඤ්ඤීති නං
 පඤ්ඤාපෙනති,
 අනන්තවා අන්තා හොති
 අරොගා පරමිමරණා
 නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති නං
 පඤ්ඤාපෙනති,
 අන්තවාච අනන්තවාච අන්තා
 අරොගා පරමිමරණා
 නෙවසඤ්ඤී නාසඤ්ඤීති නං
 පඤ්ඤාපෙනති.

බුදුන් වහන්සේට සමකාලීන වූ ඇතැම් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් විසින් ආත්මය සම්බන්ධයෙන් දරන ලද දෘෂ්ටි අටක් ඉහතින් දැක්විණ. එම දෘෂ්ටි අටෙන්ම කියවෙන්නේ මරණින් මතු නිත්‍ය වූ එමෙන්ම සංඥා සහගත මෙන්ම සංඥා සහගත නොවූ ආත්මයක් පවත්නා බවයි. මෙහි සඳහන් අරෝගා යන්න වචනාර්ථ වශයෙන් රොග නැති නිරෝගී යන අදහස දෙතත් දිසනිකායේ බ්‍රහ්මජාල සූත්‍ර අටුවාවට අනුව නිත්‍ය යන අර්ථය වඩා වැදගත් වෙයි. 'අරොගාති නිව්චො' යනුවෙන් එහි සඳහන් වෙයි.

Vbh. 389.

23. පත්තනික්කුජ්ජන කර්මය
කිරීමට අදාල කරුණු

හික්ෂුන්ට අලාභය පිණිස
අවැඩ පිණිස හා ඔවුන්ට
වාසස්ථාන නැති කරණු
පිණිස ක්‍රියාකිරීම,
හික්ෂුන්ට ආක්‍රෝශ පරිභව
කිරීම,
හික්ෂුන් හික්ෂුන් කෙරෙහි
බිඳවීම,
බුදුන්ගේ අගුණ පැවසීම,
ධර්මයේ අගුණ පැවසීම,
සංඝයාගේ අගුණ පැවසීම.

අවිධි උපසාකංගානි
පත්තනික්කුජ්ජනභවය

හික්ෂුන්ට අලාභය
පරිසක්කනි අනන්ථාය
අනාචාසාය,
හික්ෂුන්ට අක්කොසනි
පරිභාසනි,
හික්ෂු හික්ෂුහි සද්ධිං
විහෙදෙති,
ත්‍රිද්ධස්ස අවණණං භාසනි,
ධම්මස්ස අවණණං භාසනි,
සංඝස්ස අවණණං භාසනි,

කිසියම් ගිහියෙකු කෙරෙහි ඉහත සඳහන් දුර්ගුණ විද්‍යාමාන වේ නම් ඔහු විසින් දෙනු ලබන කවරම ප්‍රත්‍ය දානයක දී වුවද ඒවා නොපිළිගැනීම හඟවනු සඳහා ඔහු ඉදිරියෙහිදී පාත්‍රය යටිකුරු කොට දැක්වීමට හික්ෂුන් වෙත බලය පැවරී ඇත.

A. IV. 345

24. පාන වර්ග

අඹ පැන්,
දඹ ්,
ඇටි කෙසෙල් ්,
කෙසෙල් ්,
මී ්,
මුද්දික ්,
නෙලුම් ඇට ්,
උගුරැස්ස ්.

අවිධි පානානි

අමිඛ පානං
ජම්බු ්,
චොච ්,
මොච ්,
මධුක ්,
මුද්දිකා ්,
සාලුක ්,
චාරුසක ්.

බුදු රජාණන් වහන්සේ ආපණ නම් ගමට වැඩම වළ විටෙක එහි කෙනිය නම් ජටිල තවුසා මෙම පානවර්ග අට උන්වහන්සේට පිළිගන්නා ලෙස ඇරුම් කළේය. බුදු රජාණන් වහන්සේ එවිට ඒවා පිළිගෙන හික්ෂුන්ට

සුදුසු පානවර්ග ලෙස අනුමතය ද දුන්හ. දහවල් දානය වැළඳීමෙන් පසුව වුවද හික්ෂු හික්ෂුණින්ට මෙම පාන වර්ග අට සුදුසු ලෙස පිළිගැනී ඇත. මේවා බොහෝ සෙයින්ම පළතුරු වර්ගවලින් සාදන ලද පාන වර්ගයි. පහත සඳහන් අංක 25 යටතේ ද බලන්න.

Vin. I. 246, Nd¹. 372.

25. පාන වර්ග

අට්ඨ පානානී

කොසම්බ,
කොල,
බදර,
සට,
තෙල,
යාගු,
පයො,
රස.

කොසම්බ පානං,
කොල ට් ;
බදර ට් ;
සට ට් ;
තෙල ට් ;
යාගු ට් ;
පයො ට් ;
රස ට් ;

කොල වර්ගවලින් සාදන ලද මෙම පාන වර්ග අට ද හික්ෂු හික්ෂුණින් සඳහා සුදුසු ලෙස අනුමත වී ඇත.

Vin. I. 246, Nd¹. 372.

26. පිරිමියකුගේ හිත ගැනීමට ගැහැනියගේ උපක්‍රම

ඉත්ථියා

රුව,
සිතභව,
කථාව,
ගීතය,
හැඩීම,
විලාසිතාව,
පළතුරු සහ මල් දීම,
අට්ඨ අංගානී පුරිසබන්ධනෙ
පහස.

රුවෙත බන්ධන්ති,
හසිතෙන ට් ;
හණිතෙන ට් ;
ගීතෙන ට් ;
රොණණෙන ට් ;
ආකථෙතෙන ට් ;
වන භංගෙන ට් ;
ඵස්සෙන ට් ;

පිරිමියකුගේ හදවත දිනා ගැනීමට මෙම අට වැදෑරුම් ක්‍රමය ගැහැනිය භාවිත කෙරෙතැයි කියනු ලැබේ.

A IV.197, J. V. 433.

27. පූජාවට යෝග්‍ය පුද්ගලයෝ

අට්ඨ ආහුනෙය්‍ය පුග්ගලා

ශීලවන්තයා,
බහුග්‍රාහයා,
කළ්‍යාණ මිත්‍රයා,
සමාස් දෘෂ්ටිකයා,
ධ්‍යානලාභියා,
පූර්වේනිවාසඥානලාභියා,
දිවැස් ඇත්තා,
ආශ්‍රවක්ෂය කළ රහතන්
වහන්සේ.

සීලවා,
බහුස්සුනෝ,
කළ්‍යාණමිත්තෝ,
සමිමා දිට්ඨිකෝ,
ඤානලාභී,
පුබ්බේනිවාස ඤාණලාභී,
දිබ්බවක්ඛුකෝ,
ආසවක්ඛයෝ.

පුද පූජාවන් හා ගෞරවයන් ලැබීමට යෝග්‍ය වූ ආර්ය පුද්ගලයන්ගේ ප්‍රධාන සුදුසුකම් ලෙස ඉහත සඳහන් ලක්ෂණ දැක්වී ඇත. සංඛ්‍යා ධර්මපද කිහිපයකටම මෙම ගුණාංග ඇතුළත් වී තිබේ.

A. IV. 291.

28. ප්‍රභාණය කළ යුතු ධර්ම

අට්ඨ පහානබ්බ ධම්මා

මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය,
මිථ්‍යා සංකල්ප,
මිථ්‍යා වචනය,
මිථ්‍යා කර්මාන්ත,
මිථ්‍යා ආජීවය,
මිථ්‍යා ව්‍යායාමය,
මිථ්‍යා ස්මෘතිය,
මිථ්‍යා සමාධිය.

මිච්ඡා දිට්ඨි,
මිච්ඡා සංකප්පෝ,
මිච්ඡා වාචා,
මිච්ඡා කම්මන්තෝ,
මිච්ඡා ආජීවෝ,
මිච්ඡා වායාමෝ,
මිච්ඡා සනි,
මිච්ඡා සමාධි.

පුද්ගලයා පිළිබඳ සියලු ක්‍රියාවන් කායික, වාචසික හා මානසික වශයෙන් තෙවදැරුම්කෙට තිබේ. මේ සියලු ක්‍රියාවන් ලෝභ දෝස මෝහ යන අකුලල මූලයන් සමඟ ක්‍රියාත්මක වේ නම් ඒවායින් මිථ්‍යා දෘෂ්ටි ආදී ඉහත සඳහන් කරුණු පුද්ගලයා තුළ ඇති වෙයි. බ්‍රහ්මචර්ය සංඛ්‍යාන ආර්ය මාර්ගයේ දී මේවා ප්‍රභාණය කළ යුතු ධර්ම වන අතර මේවාට ප්‍රතිවිරුද්ධ සමාස් දෘෂ්ටිය ආදී ධර්ම වර්ධනය කළ යුතු (හානිකව) ධර්ම ලෙස දක්වා ඇත.

D. III. 286, M. III. 71. පි. සි.

29. බල

හැඬීම දරුවන්ගේ බලයයි,
තරහව ගැහැණුන්ගේ බලයයි,
ආයුධය සොරුන්ගේ බලයයි,
සම්පත්තිය රජුන්ගේ බලයයි,
කලහය මෝඩයන්ගේ බලයයි,
අවබෝධය පණ්ඩිතයන්ගේ
බලයයි,
නුවණින් විමසා බැලීම
බහුශ්‍රැතයන්ගේ බලයයි,
ඉවසීම ශ්‍රමණ
බ්‍රාහ්මණයන්ගේ බලයයි.

අටිය බලානි

රුණ්ණ බලා දාරකා,
කොධ බලා මාතුයාමා,
ආයුධ බලා චෝරා,
ඉස්සරිය බලා රාජානො,
උජ්ඣන්ති බලා බාලා,
නිජ්ඣන්ති බලා පණ්ඩිතා,

පටිසංඛාන බලා බහුස්සුතා,

ධන්ති බලා සමණ බ්‍රාහ්මණා.

ඉහත සඳහන් පුද්ගලයන් අටදෙනාගේ ක්‍රියාකාරීත්වය අනුව මෙම බලයන් දක්වා ඇත. අවශ්‍ය වූ විට එම පුද්ගලයෝ මෙම ලක්ෂණ බලයක් ලෙස යොදාගනිති.

A IV. 223

30. බිරිඳගේ අවමානයට
සැමියා ලක්වන කරුණු

දිළිඳුබව,
රෝගීබව,
මහලුබව,
සුරාසොඬබව,
මෝඩබව,
ප්‍රමාදබව, (කුසිතබව)
සෑම කටයුත්තකම යෙදීම,

බිරිඳ කෙරෙහි වන යුතුකම්
පැහැර හැරීම.

අටියහි යානෙහි ඉඤ්ඤා
සාමිකං අවජානාති.

දලිද්දතා,
ආතුරතා,
ජණ්ණකතා,
සුරාසොණ්ඩකතා,
මුද්ධතා,
පමත්තතා,
සබ්බකිච්චෙසු
අනුවත්තතා,
සබ්බ ධනං
අනුප්පදානෙන.

ප්‍රීතිමත් යුගදිවියක් පතන කාන්තාව විවාහයෙන් පසු සොම්නස නොලබයි නම් එවැනි අවස්ථාවේ පිරිමියාට අවමන් කරයි. මේ කරුණු

අටින් කවර කරුණක් මත වුවද ස්වාමියකු බිරිඳගේ අවමානයට ලක්වෙයි.

J. IV. 433.

31. බෝසතුන්ගේ දේහ ලක්ෂණ ප්‍රකාශ කළ බමුණෝ

අට්ඨ බ්‍රාහ්මණා බොධිසත්තස්ස ලක්ඛණ පටිග්ගාහා

රාම,
ධජ,
ලක්ඛණ,
මන්ති,
යඤ්ඤො,
හොජ,
සුයාම,
සුදන්ත.

රාම,
ධජ,
ලක්ඛණ,
මන්ති,
යඤ්ඤො,
හොජ,
සුයාම,
සුදන්ත.

සුද්ධෝදන රජතුමා මේ බමුණන් අටදෙනා ගෙන්වා බෝසත් කුමරුන්ගේ දේහ ලක්ෂණ විමසා අනාගත තත්වය පවසන ලෙස ඉල්ලා සිටි බව කියැවෙයි.

J. I. 56.

32. බෝසතුන්ට විවරණ ලැබීමට අදාළ කරුණු

අට්ඨධම්ම සමොධානා අභිනීහාරො සමිජ්ඣති

මිනිසකු වීම,
පිරිමියකු වීම,
රහත්වීමට හේතු වාසනා පැවතීම,
බුදුරයකු මුණගැසීම,
පැවිදිව සිටීම,
උසස් ගුණ පැවැත්ම,
අධිෂ්ඨානශීලිත්වය,
කැමැත්ත.

මනුසත්තං,
ලිංගසම්පන්නි,
හෙතු,
සත්ථාරදස්සනං,
පබ්බජ්ජං,
ගුණසම්පන්නි,
අධිකාරො,
ජන්දනා.

මෙම කරුණු අට බෝසත්වරයකුට බුදුවීම සඳහා විවරණ ගැනීමේදී සාධක වෙයි. සෑම බොසතකුටම බුදුවීම සඳහා මේ කරුණු සපුරා තිබිය යුතුය.

J. I. 14.

33. මරණානුස්මිති ක්‍රම

වධකයකුගේ ස්වරූපය
සිතමින්,
සම්පත් වැනසීම ගැන
සිතමින්,
අන් අයගේ මරණ සමඟ
සසඳමින්,
අන් අයගේ ශරීරයන්ට තම
ශරීරය සමාන බව සිතමින්,
ආයුෂ දුර්වලවීමේ වශයෙන්,
නිමිත්තක් නැති දෙයක්
වශයෙන්,
සීමිත කාලයක් තුළ පවතින
සිරුරක් ලෙස සලකමින්,
ක්ෂණයේ පැවැත්ම ස්වල්ප
බව සලකමින්.

**අවිධි ආකාරෙහි මරණං
අනුස්සරතබ්බං.**

වධක පව්වුපට්ඨාන,
සම්පත්ති විපත්තිනො,
උපසංහරණනො,
කාය බහු සාධාරණනො,
ආයු දුබ්බලනො,
අනිමිත්තනො,
අද්ධාන පරිච්ඡේදනො,
ධණ පරිත්තනො.

විසුද්ධි මග්ගයට අනුව කර්මස්ථාන සමසතළිසකි. 'මරණය' ඊට අයත් වන එක් කමටහනකි. යෝගාවචරයා මෙහි දැක්වෙන ක්‍රම අනුව මරණය පිළිබඳ සිහිකිරීම කළයුතු වෙයි.

Vism. 230.

34. මලකඩ, කිළිටි

මත්ත්‍රයන්ට සජ්ඣායනය
නොකිරීම (ජපකරන්නාට),
ගෙවලට උනන්දු නොවීම,
පැහැයට (සොදුරුබවට)
කුසිත බව,
ආරක්ෂකයාට ප්‍රමාදය,
ස්ත්‍රියට දුෂ්චරිතය,
දෙන්නාට මසුරුකම,
අකුසල ධර්ම සිතට.

අවිධිමලානි

අසජ්ඣායමලා මන්නා,
අනුට්ඨාන සරා මලං,
කොසජ්ජං චණ්ණස්ස මලං,
පමාදො රක්ඛනො මලං,
දුච්චරිතං ඉතීයා මලං,
මච්ඡේරං දදනො මලං,
පාපකා අකුසලා ධම්මා මලං.

මල (කඩ) යන්නෙන් අදහසවන්නේ යමක් විනාශයට පමුණුවන කිළිටි හෙවත් අපිවිතුරු දේයි. එකිනෙක කිළිටි බවට පමුණුවන කරුණු මේ යටතේ දක්වා ඇත.

A. IV. 195, Dh. 241, 242.

35. මංපහරන්නෙකු ඉක්මණින් වැනසීමට හේතුවන කරුණු

අවිධංගිකො මහාලොරො න විරට්ඨිතිකො

පහර නොදෙන්නාට පහර දෙයි,
ඉතිරි නොකොට සියල්ල පැහැර
ගිනියි,
ස්ත්‍රීන් මරයි,
තරුණියන් දූෂණය කරයි,
පැවිද්දන් කොල්ලකයි,
රාජභාණ්ඩාගාරය කොල්ලකයි,
නුදුරෙහි තම කටයුතු කරයි,
සැඟව සිටීමෙහි දක්ෂ
නොවෙයි.

*අප්පහරන්නස්ස පහරති,
අනවසෙසං ආදියති,

ඉත්ථිං හනති,
කුමාරිං දුසෙති,
පබ්බජිතං විදුම්පති,
රාජ කොසං විදුම්පති,
අවිවාසන්තෙ කම්මං කරොති,
න ච නිධාන කුසලො හොති.*

මේ අංගවලින් යුක්ත මහසොරෙකු වැඩිකල් නොයාදී විනාශයට පත්වේ.

A. IV. 339.

36. මාන / අභංකාර

අවිධිවිධ මානො

ලාභය නිසා ඇතිවන මානය,
යසස °,
ප්‍රශංසා °,
සැපය °,
අලාභය හේතුවෙන් ඇතිවන
අවමානය,
අයසස් / අපකීර්තිය °,
නින්දා °,
දුක්කරදර °.

*ලාභෙන මානං ජනෙති
යසෙන °,
පසංසාය °,
සුඛෙන °,
අලාභෙන ,
අවමානෙන,
අයසෙන °,
නින්දාය °,
දුක්ඛෙන °.*

මානය, අභංකාරකම පුද්ගලයෙකු නොමගට වැටෙන නරක සිකුච්ඡේදකි.

මේ සංඛ්‍යාධර්ම පදයෙන් මානය අට ආකාරයකින් ඇතිවන බව විස්තර වෙයි. තමන්ට ලැබෙන හේතුවෙන් අහංකාර වෙයි. මට මෙවැනි ලැබීම් ඇත. අනෙක් අයට වඩා විවිධ ක්‍රමවලින් ලාභ ලැබෙන්නේය යයි සිතමින් අහංකාර වෙයි. කීර්තිය, ප්‍රශංසාව, සැපය යන මේ එකක් එකක් ගැන සිතා අහංකාරය මානය ඇති කරගිනියි. අවමානය ද මෙසේය. අලාභය මට නිතරම හිමි වෙයි. ලාභ නම් නැත යයි සිතමින් අවමානය ජනිත කරගන්නේය. අපකීර්තිය, නින්දාව, දුක මේ කරුණු ද වෙන් වෙන්ව මෙනෙහි කිරීම නිසා අවමානය ඇති වෙයි.

නිද්දෙස 81. Nd¹ 81.

37. මිච්ඡත්ත

අට්ඨ මිච්ඡත්තා

මිථ්‍යා දාෂ්ටිය,
මිථ්‍යා සංකල්පය,
මිථ්‍යා වචනය,
මිථ්‍යා කර්මාන්ත,
මිථ්‍යා ආච්චය,
මිථ්‍යා ව්‍යායාමය,
මිථ්‍යා ස්මෘතිය,
මිථ්‍යා සමාධිය.

මිච්ඡා දිට්ඨි,
මිච්ඡා සංකප්පො,
මිච්ඡා වාචා,
මිච්ඡා කම්මන්තො,
මිච්ඡා ආච්චො,
මිච්ඡා වායාමො,
මිච්ඡා සනි,
මිච්ඡා සමාධි.

මෙම කරුණු අටම අටේ වර්ගයේ අංක 28 යටතේ පහතබ්බධම්මා යන ශීර්ෂය තුළ ද සඳහන්ව තිබේ.

Vbh. 387.

38. මෙමත්ති භාවනාවේ අනුසස්

අට්ඨආනිසංසා මෙත්තාභාවනාය

සුවසේ නිදයි,
සුවසේ අවදිවෙයි,
නරක සිහින නොදකියි,
මිනිසුනට ප්‍රිය වෙයි,
අමනුෂ්‍යයන්ට ප්‍රිය වෙයි,
දොවියෝ රකිති,
ඔහුට ගින්නෙන් හෝ
විසයෙන් හෝ අවියකින් හෝ

සුඛං සුපති,
සුඛං පටිඛුජ්ඣති,
න පාපකං සුපිනං පස්සති,
මනුස්සානං පියො හොති,
අමනුස්සානං පියො හොති,
දෙවතා රක්ඛන්ති,
නාස්ස අග්ගිවා විසං වා
සත්ථං වා බමති,

මරණින් මත්තෙහි බලලොව
උපදියි.

උත්තරිං අප්පට්ඨිඡ්ඤාන්තො
බ්‍රහ්මලොකුපගො හොති.

මෙෙත්‍රී භාවනාව ප්‍රගුණ කරන කවරකුට වුවද ඉහත සඳහන් අනුසස් අත්පත් වෙයි. භාවනාව සඳහා සුදුසු කමටහන් සතළිස අතරින් එකක් වන මෙෙත්‍රීය යන්නෙන් අදහස්වන්නේ මිත්‍රයකුගේ ස්වභාවයයි. හිතවත් මිතුරකුගේ හදවතෙහි ඇති ආදරය හිතවත් බව මෙමත්‍රීය යන්නෙන් හැඟවෙයි. සියලු සත්‍වයන් කෙරෙහි අසීමිතව මෙෙත්‍රීය වැඩීමෙන් ඉහත සඳහන් ප්‍රතිඵල ලැබිය හැකිය. මෙෙත්‍රීය සතර බ්‍රහ්ම විහරණවලට ද අයත්වන ගුණාංගයකි. එකොළහ වර්ගයේ අංක 1 යටතේ ද බලන්න.

A IV.307, Vbh 86 , Vism 111.

39. (අට්ඨ) ලෝක ධර්ම

අට්ඨ ලොකධම්මා

ලැබීම,
නොලැබීම,
කීර්තිය,
අපකීර්තිය,
පෑසසුම,
නින්දාව,
සැප,
දුක.

ලාභො,
අලාභො,
යසො,
අයසො,
පසංසා,
නින්දා,
සුඛං,
දුක්ඛං.

මේවා ලෝකධර්ම යනුවෙන් හැඳින්වෙන්නේ ඒවා මගින් ලෝකයෙහි ස්වභාවය ප්‍රකාශ වන බැවිනි. මේවා සෑම පුද්ගලයකුටම පොදු ධර්මතා ලෙස සැලකෙයි. පුද්ගලයාගේ උසස් වීම හා පහත් වීම පිළිබඳ සාරය මෙම ධර්මතා තුළ විද්‍යාමාන වෙයි. නොකැළඹී සිටීමේ මානසික සමබරතාව පුරුදු කෙරේ නම් මේ ලෝක ධර්මතාවන්ට නොකැළඹී මුහුණ දීමට මිනිසාට හැකිය. අෂ්ට ලෝක ධර්මයෙන් නොකැළඹී සිටීම තාදී ගුණය ලෙස දැක්වෙයි.

ලාභො අලාභො - අයසො යසො ච
නින්දා පසංසා ච - සුඛං ච දුක්ඛං

A. IV. 157, BD. 91.

40. විද්‍යා

අට්ඨ විජ්ජා

මනෝමය සාද්ධි,
සාද්ධිවිධ,
දිව්‍යස,
දිව කණ,
වෙතොපරිය ඤාණ,
ප්‍රබ්බේනිවාසානුස්සති ඤාණ,
චුතුපපාත ඤාණ,
ආසවක්ඛය ඤාණ.

මනෝමය ඉද්ධි,
ඉද්ධිවිධ,
දිබ්බසොන,
දිබ්බවක්ඛු,
වෙතොපරිය,
ප්‍රබ්බේනිවාසානුස්සති,
චුතුපපාත,
ආසවක්ඛය.

මෙම විශේෂ අතින්දී ඥාන අට බුද්ධත්වය ලැබීමත් සමඟ බුදුරජාණන් වහන්සේට සතු විය. යොගාවචරයකු සඳහා අනුමත වී ඇති සමසතළිස් කර්මස්ථාන ඇතුළත් එකක් වන්නේ නව අරහාදී බුදු ගුණ ඇතුළත් බුද්ධානුස්සතියයි. බුදුන් වහන්සේගේ නව ගුණයන්ට ඇතුළත් වන ගුණ අතර විජ්ජාවරණ සම්පන්න නම් වූ ගුණයක් දැක්වෙයි. එහි එන විජ්ජා අතරට ඉහත සඳහන් අට වැදෑරුම් අතින්දීය ඥානය ද ඇතුළත් වෙයි.

D. I. 100, Vism. 202.

41. විමෝක්ෂ

අට්ඨ විමෝක්ඛා

ඥරිය පිළිබඳ සංඥා ඇත්තේ
රූප බලයි,
තමා පිළිබඳ රූප සංඥා
නැත්තේ බාහිර රූප බලයි,
සුභය යන හැඟීමෙහි නිරත
වෙයි,
රූප සංඥා සර්වප්‍රකාරයෙන්ම
ඉක්මවීමෙන් ප්‍රතිසංඥා
දුරුකිරීමෙන් නානාත්ම
සංඥාවන් සිහි නොකිරීමෙන්
ආකාශය අනන්ත යයි
සිතමින් ආකාසා-
නඤ්චායතනයට එළඹ වසයි,

රූපී රූපානි පස්සති,

අජ්ඣන්තං අරූපසඤ්ඤී
බහිද්ධා රූපානි පස්සති,
සුභන්ති ඵච අධිමුත්තො
හොති,
සබ්බසො රූප සාඤ්ඤීනං
සමන්තික්කමා පටිස
සඤ්ඤානං අඤ්ඤානං
නානත්තසඤ්ඤානං
අමනිසිකාරා අනන්තො
ආකාසොති ආකාසානඤ්චා-
යතනං උපසම්පජ්ජ විහරති,

සියලු අයුරින්
 ආකාසානඤ්චායතනය
 ඉක්මමින් විඤ්ඤාණය
 අනන්ත යයි සිතා
 විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට
 එළඹ වසයි,
 සියලු අයුරින්
 විඤ්ඤාණඤ්චායතනය
 ඉක්මවමින් නෙවසඤ්ඤා
 නාසඤ්ඤායතනයට එළඹ
 වසයි,
 සියලු අයුරින් නෙවසඤ්ඤා
 නාසඤ්ඤායතනය
 ඉක්මවමින් සඤ්ඤාවෙදයිත
 නිරෝධයට එළඹ වසයි.

සබ්බසො
ආකාසානඤ්චායතනං
සමතික්කමා අනන්තං
විඤ්ඤාණන්ති
විඤ්ඤාණඤ්චායතනං
උපසම්පජ්ජ විහරති,
සබ්බසො
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං
සමතික්කමිම
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායත
නං උපසම්පජ්ජ විහරති,
සබ්බසො
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායත
නං සමතික්කමිම
සඤ්ඤාවෙදයිත නිරෝධං
උපසම්පජ්ජ විහරති.

විමුක්තිය පිළිබඳ ආකාර අටක් ඉහත සඳහන් කරුණු අට මගින් පැහැදිලි වෙයි. රූප හවයෙහි සිටිමින් කෙනෙක් රූපයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. මෙය පළමු විමෝක්ෂයයි. තමාගේ ආධ්‍යාත්මික රූප පිළිබඳ සංඥාවකින් තොරව කෙනෙක් බාහිර රූප ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. මෙය දෙවැනි විමෝක්ෂයයි. මෙය සුන්දරය, සුභ යයි සිතමින් කෙනෙක් එම විශ්වාසයෙහි පිහිටයි. මෙය තෙවැනි විමෝක්ෂයයි. රූප සංඥා සම්පූර්ණයෙන් ඉවත්කොට ප්‍රත්‍ය සංඥාවන් ද ඉක්මවා නානාත්ම සංඥාවන්ට නොඑළඹ ආකාසය අනන්තයයි සලකමින් ආකාසානඤ්චායතනයට එළඹ වසයි. මේ සතරවැනි විමෝක්ෂයයි. කෙනෙක් සම්පූර්ණයෙන්ම ආකාසානඤ්චායතනය ද ඉක්මවමින් විඤ්ඤාණය අනන්තයයි සලකා විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට එළඹ වසයි. මේ පස්වැනි විමෝක්ෂයයි. කෙනෙක් මෙම විඤ්ඤානඤ්චායතනය ද සම්පූර්ණයෙන්ම ඉක්මවා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට එළඹ වසයි. මේ සයවැනි විමෝක්ෂයයි. කෙනෙක් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ද සර්වප්‍රකාරයෙන්ම ඉක්මවා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයට එළඹ වසයි. මේ සත්වැනි විමෝක්ෂයයි. කෙනෙක් නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය ද ඉක්මවමින් සංඥාවන්ගේ හා වේදනාවන්ගේ නිරෝධය වන සඤ්ඤා වෙදයිත නිරෝධයට එළඹ වසයි. මේ අටවැනි විමෝක්ෂයයි.

A. IV. 306.

42. විශාඛා ලද වර

අච්ච්චරානි (විසාඛාය යාවිකානි)

විශාඛාවගේ දිවි ඇතිතෙක් වැසි
සමයෙහි හික්ෂුන්ට වැසි සඵව
දීමට,
දිවි ඇතිතෙක් සංඝයාට ආගන්තුක
බත දීමට,
දිවි ඇති තෙක් ගමන් පිට යන
සංඝයාට (බත) ආභාරය දීමට,
දිවි ඇති තෙක් සංඝයාට ගිලන්
දානය දීමට,
දිවි ඇති තෙක් හික්ෂුන්ගේ
ගිලානෝපසථානයෙහි
යෙදෙන්නන්ට ආභාරය දීම,
ගිලන් හික්ෂුන්ට බෙහෙත් දීමට,
සංඝයාට දිවි ඇති තෙක් නිති කැඳ
දීමට,
හික්ෂුණි සංඝයාට දියසඵ දීමට.

සංඝස්ස යාවජ්චං වස්සික
සාවිකං දාතුං,
ආගන්තුක භත්තං ;
ගමික භත්තං ;
ගිලාන භත්තං ;
ගිලානුපච්චික භත්තං ;
ගිලාන භෙසජ්ජං ;
ධුව යාගුං ;
හික්ඛුණි සංඝස්ස
උදකසාවිකං ;

විශාඛාව බුදුන් වහන්සේ විසින් ඇය දායිකාවන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයට ද පත්කරනු ලැබුවාය. දිනක් ඇය බුදුන් වහන්සේගෙන් ඉහත සඳහන් වර අට තමාට ලබා දෙන ලෙස ඉල්ලා සිටියාය. ඒ අනුව එම වර අට ඇයට ප්‍රදානය කෙරිණ.

Vin. I. 292, A. I. 26.

43. සත්පුරුෂ දාන

අවිය සප්පුරිස දානා

පිරිසිදු දේ දෙයි,
ප්‍රණීත රසවත් දේ දෙයි,
සුදුසු කාලයෙහි දෙයි,
කැප දෙය දෙයි,
විමසා බලා අවශ්‍ය දේ දෙයි,
නිතර නිතර දෙයි,
සිත පහදවාගෙන දෙයි,
දී සතුටු වෙයි.

සුචිං දෙනි,
පණීතං දෙනි,
කාලෙන දෙනි,
කප්පියං දෙනි,
විවේයා දෙනි,
අභිණ්හං දෙනි,
දදං චිත්තං පසිදනි,
දන්වා අන්තමනො හොති.

දීමේ ප්‍රධාන අරමුණ වන්නේ ක්‍රමයෙන් සිතෙන් තෘෂ්ණාව දුරු කිරීමයි. බුද්ධිමත් තැනැත්තා දන් දීමේ දී ඉහත සඳහන් ක්‍රම අනුගමනය කරයි.

A. IV. 244.

44. සමුම්සරුන්ට අප්‍රියවන කරුණු

අවියහි ධම්මෙහි සබ්බත්මචාරීනං අප්පියො

අප්‍රියයන් පැසසීම,
ප්‍රියයන්ට නිගරු කිරීම,
ලැබීමේ කැමැත්ත,
සත්කාරයේ කැමැත්ත
පවට ලැජ්ජා නැතිකම,
පවට බිය නැතිකම,
පවිටු ආශා ඇතිබව,
මිසඳිටුවකු වීම.

අප්පිය පසංසසී,
පිය ගරහී,
ලාභකාමො,
සක්කාර කාමො,
අභිරිකො,
අනොත්තප්පී,
පාපිච්ඡො
මිච්ඡා දිට්ඨි.

ඉහත සඳහන් ආකල්පයන්ගෙන් යුක්ත පුද්ගලයෝ සබ්බත්මචාරීන්ට හෙවත් ආගමික ජීවිතයෙහි එක්ව හැසිරෙන්නන්ට අප්‍රිය පුද්ගලයන් බවට පත්වෙති.

A. IV.155.

45. සම්පත්

උනන්දුව,
ආරක්ෂාව,
කළ්‍යාණ මිතුරන් ඇතිබව,
සමබර ජීවනය,
ශ්‍රද්ධාව,
ශීලය,
පරිත්‍යාගය,
ප්‍රඥාව.

අට්ඨ සම්පදා

උට්ඨාන සම්පදා,
ආරක්ඛ සම්පදා,
කළ්‍යාණමිත්තනා,
සමච්චිකනා,
සද්ධා,
සීල,
වාග,
පඤ්ඤා.

වරක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කක්කරපත්ත ගමෙහි සැරිසරමින් සිටි සේක. දීඝජාණු නම් වූ කුලපුත්‍රයෙක් බුදුන් වහන්සේ හමුව මෙලොව හා පරලොව දියුණුව ඇති කරවන ධර්මයක් දෙසන ලෙස එහිදී බුදුන්වහන්සේගෙන් ඉල්ලා සිටියේය. මෙලොව හා පරලොව ජීවිතයේ අභිවෘද්ධියට හේතු කාරකවන ඉහත සඳහන් කරුණු අට බුදුන් වහන්සේ දීඝජාණු කෝලිය පුත්‍රයන් අරභයා දෙසූ සේක.

A. IV. 322, A. IV. 284, D. III. 213.

46. සංවේග වස්තු

උපත,
ජරාව,
ලෙඩ රෝග,
මරණය,
අපායෙහි දුක,
අතීතයෙහි වූ සාංසාරික දුක,
වර්තමානයෙහි සාංසාරික දුක,
අනාගතයෙහි සාංසාරික දුක.

අට්ඨ සංවේග වස්තූනි

ජානි,
ජරා,
ව්‍යාධි,
මරණ,
අපාය දුක්ඛං,
අතීතෙ වට්ටමුලකං දුක්ඛං,
අනාගතෙ වට්ටමුලකං දුක්ඛං,
පච්චුපන්තෙන වට්ටමුලකං දුක්ඛං.

යෝගාවචරයා විසින් තම මනස භාවනා කටයුතුවල යෙදවීමේ දී කිසියම් උදාසීන බවක් ඇති වුවහොත් එය නැවතත් ඛේරියමත් කරවීම සඳහා ඉහත සඳහන් සංවේග වස්තු මෙතෙහි කළයුතු බව සඳහන් වෙයි.

Sn. 935, Vism. 135.

47. ශෛක්ෂයාගේ පිරිහීමට
සාධක

ලෞකික කටයුතුවල
නියැලීම,
නිසරු කථාවෙහි නියැලීම,
නින්දෙහි නියැලීම,
සමූහ ජීවිතයට ප්‍රිය කිරීම,
ඉන්ද්‍රිය සංවරයෙන් තොරවීම,
ආහාරයෙහි පමණ
නොදැනීම,
අනෙක් අය සමග ඇලීගැලී
සිටීමේ ප්‍රියතාව,
ප්‍රමාද වීමෙහි ප්‍රියතාව.

අවිධිමත්ව සෙබස්ස
පරිහානාය

කම්මාරාමනා,
හස්සාරාමනා,
නිද්දාරාමනා,
සංගනිකාරාමනා,
ඉන්ද්‍රියෙසු අගුන්තද්වාරනා,
භොජනෙ අමන්තඤ්ඤනා,
සංසත්ගාරාමනා,
පපංචාරාමනා.

ශෛක්ෂයකු තමාගේ ආධ්‍යාත්මික විමුක්තිය සඳහා කෙරෙන කටයුතු අසාර්ථක වීමට බලපාන කරුණු ලෙස ඉහත දැක්වෙන කරුණු අට සඳහන් වී ඇත.

රමනා - ඇලීම යනුයි. මේ කියන ලද කරුණුවල ඇලීම ගැලීම උභයාර්ථ සංසිද්ධියට බාධක වෙයි.

A. IV. 331.

නමයේ වර්ගය.

1. අනුපූර්ව නිරෝධ

ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවත්
පුද්ගලයාට කාම සංඥාව
නිරෝධ වෙයි,
ද්විතීයධ්‍යානිකයාට විතර්ක
විචාරයි,
තෘතීයධ්‍යානිකයාට ප්‍රීතියයි,

චතුර්ථධ්‍යානිකයාට ආශ්වාස
ප්‍රශ්වාස දෙකයි,
ආකාසනඤ්චායතනිකයාට
රූප සංඥාවයි,
විඤ්ඤාණඤ්චායතනිකයාට
ආකාසනඤ්චායතන
සංඥාවයි,

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනිකයාට
විඤ්ඤාණඤ්චායතන
සංඥාවයි,

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායත
නිකයාට
ආකිඤ්චඤ්ඤායතන
සංඥාවයි,
සඤ්ඤාවේදයිත
නිරෝධසමාපන්නිකයාට
සංඥාව හා වේදනාවයි.

නව අනුපූර්ව නිරෝධා

පඨමජ්ඣාන සමාපන්නස්ස
කාමසඤ්ඤා නිරෝධා,

දුතීයජ්ඣාන සමාපන්නස්ස
විතක්ක විචාර °,
තනියජ්ඣාන සමාපන්නස්ස
පීනි °,

චතුර්ථජ්ඣාන සමාපන්නස්ස
අස්සාස පස්සාස °,

ආකාසනඤ්චායතන
සමාපන්නස්ස රූප සඤ්ඤා °,
විඤ්ඤාණඤ්චායතන
සමාපන්නස්ස

ආකාසනඤ්චායතන
සඤ්ඤා,

ආකිඤ්චඤ්ඤායතන
සමාපන්නස්ස

විඤ්ඤාණඤ්චායතන
සඤ්ඤා,

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායත
න සමාපන්නස්ස

ආකිඤ්චඤ්ඤායතන
සඤ්ඤා,

සඤ්ඤාවේදයිත නිරෝධං
සමාපන්නස්ස සඤ්ඤාව
වේදනං.

‘ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවත් තැනැත්තාගේ කාමසංඥාව නිරෝධයට පත්වෙයි. දෙවැනි ධ්‍යානයට පැමිණ විතක්ක විචාර නැති වෙයි. තෙවැනි ධ්‍යානයට පැමිණ ප්‍රීතිය නැති වෙයි. සිවුවැනි ධ්‍යානයට පැමිණ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස දෙක නැති වෙයි. ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණ රූපයන් පිළිබඳ සංඥාව නැති වෙයි. විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණ ආකාශය අනන්තය යන සංඥාව නැති වෙයි. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණ විඤ්ඤාණය අනන්තය යන හැඟීම නැති වෙයි. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයට පැමිණ කිසිවක නැත යන හැඟීම නිරෝධ වෙයි. සඤ්ඤාවේදයිත නිරෝධයට පැමිණ සංඥාවේදනා යන දෙක නිරෝධ වෙයි.’

A IV. 409, BD. 16

2. අනුපූර්ව (විසීම්) විහාර

නව අනුපූර්ව විහාරා

ප්‍රථම ධ්‍යානයට එළඹ වසයි,

පථමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති,

- ද්විතීය ධ්‍යානයට °,
- තෘතීය ධ්‍යානයට °,
- චතුර්ථ ධ්‍යානයට °,
- ආකාසානඤ්චායතනයට °,
- විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට °,
- ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට °,
- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයට °,
- සඤ්ඤාවේදයිත නිරෝධයට °.

- දුතියජ්ඣානං °,
- තතියජ්ඣානං °,
- චතුර්ථජ්ඣානං °,
- ආකාසානඤ්චායතනං °,
- විඤ්ඤාණඤ්චායතනං °,
- ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං °,
- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං °,
- සඤ්ඤාවේදයිත නිරෝධං °.

මෙහි දැක්වෙන අනුපූර්ව විහාර අංක 1 යටතේ එන අනුපූර්ව නිරෝධයන්ට සමානය.

A IV.410, BD 17

3. අර්භත්වය සඳහා දුරුකළ යුතු ධර්ම

රාගය,
ද්වේෂය,
මෝහය,
මකුබව
ත්‍රෝධය,
දුෂ්ටබව,
කුඩුකේඩුකම,
ඊර්ෂ්‍යාව,
මාත්සර්යය.

නව ධර්මා පහාතබ්බා අරභත්තං සච්ඡිකරණේ

රාගං,
දෝසං,
මෝහං,
මක්ඛං,
කොධං,
උපනාහං,
පලාසං,
ඉස්සං,
මච්ඡරියං.

අර්භත්වය ආධ්‍යාත්මික කුසලතා වර්ධනයෙන් පැමිණිය යුතු ලෝකෝත්තර තත්වයවන බැවින් නිශේධනාත්මක වශයෙන් ආධ්‍යාත්මික දුර්ගුණ ද ප්‍රහාණය කළ යුතුය. එසේ ප්‍රහාණය කළයුතු දුර්ගුණ නවයක් මෙයින් ප්‍රකාශ කෙරෙයි.

A IV.456

4. ආසාත වස්තු

මට අනර්ථයක් කළේ යයි
ආසාත (ක්‍රෝධ) බඳියි.
මට අනර්ථයක් කරතැයි ආසාත
බඳියි,
මට අනර්ථයක් කරන්නේ යයි °,
මගේ හිතවතාට අනර්ථයක්
කළේ යයි °,
මගේ හිතවතාට අනර්ථයක්
කරතියි °,
මගේ හිතවතාට අනර්ථයක්
කරන්නේ යයි °,
මගේ සතුරාට යහපතක් කළේ
යයි °,
මගේ සතුරාට යහපතක්
කරතැයි °,

නව ආසාත වත්ථු

අනත්ථං මෙ අචරීති ආසාතං
බන්ධනි,
අනත්ථං මෙ චරනීති °,

අනත්ථං මෙ චරිස්සන්තීති °,
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනත්ථං අචරීති °,
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනත්ථං චරනීති °,
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනත්ථං චරිස්සන්තීති °,
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අත්ථං අචරීති °,
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අත්ථං චරනීති °,

මගේ සතුරාට යහපතක්
කරන්නේ යයි ,

අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අන්ථං වරිස්සන්තිති ;

ආසාන යන්නෙහි වචනාර්ථය වන්නේ ඝාතනය, පහරදීම යනාදියයි. 'ආසානන්ති වෙන්ථ කොපො සොයෙව කොපස්ස උපරුපරි වන්ථුන්තා ආසාන වන්ථුං' කෝපයයි. එය නැවත නැවත ඇති කරගන්නා නිසා ආසාන නම් වෙයි. එහෙත් මෙහදී තරහව, ක්‍රෝධය, ද්වේෂය යන අරුත් දීම සඳහා මෙහිදී යෙදී ඇත. මම, මගේය (අහංකාරය හා මමංකාරය) පදනම් කොටගෙන අතීත වර්තමාන හා අනාගත කටයුතු සම්බන්ධයෙන් මිනිසුන් අන්‍යයන් සමඟ වෛර බැඳගන්නා ආකාරය මෙම නව වැදැරුම් ආසාන වස්තූන්ගෙන් පැහැදිලි කෙරෙයි. ක්‍රෝධයෙන් පෙළී ක්‍රෝධ කරන්නෝ දුගතිගාමී වෙති. එය මනාව විමසා බලන්නා ක්‍රෝධය දුරු කරයි.

යෙන කොධෙන කුද්ධාසෙ - සන්නා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං
එනං කොධං සම්මදඤ්ඤාය - පජ්ඣන්ති විපස්සිනො.

Vin V.138, A IV.408, J III.291, Vbh .389

5. ඉඤ්ජිත (කැළඹීම)

නව ඉඤ්ජිතානි

මම වෙමැයි සිතිම
ඉඤ්ජිතයකි,
මේ මම වෙමි,
මම වන්නෙමි,
මම නොවන්නෙමි,
මම රූපී නොවන්නෙමි,
මම අරූපී නොවන්නෙමි,
මම සංඤී වන්නෙමි,
මම අසංඤී වන්නෙමි,
මම සංඥා ඇත්තේද නැත්තේ
ද වන්නෙමි.

අස්මිති ඉඤ්ජිතං,
අයං අහමස්මිති ඉඤ්ජිතං,
හවිස්සාමිති ;
න හවිස්සාමිති ;
රූපී හවිස්සාමිති ;
අරූපී හවිස්සාමිති ;
සඤ්ඤී හවිස්සාමිති ;
අසඤ්ඤී හවිස්සාමිති ;
නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී
හවිස්සාමිති ;

ඉඤ්ජති යන ආබ්‍යාත පදයේ අතීත කෘදන්තය වන ඉඤ්ජිත යන්නෙන් අදහස් වන්නේ කැළඹීමයි, වික්ෂිප්ත වීමයි. මෙයින් පැහැදිලි කෙරෙන්නේ නවවිධ වූ අස්මි මානය පදනම් කොට ගෙන පුද්ගලයා කැළඹීමට වික්ෂිප්තභාවයට පත්වන බවයි.

Vbh 390

6. ඉන්ද්‍රිය තියුණු වීමේ ක්‍රම

උපන් සංස්කාර ධර්මයන්ගේ
විනාශයම බලයි,
එයම මනාව සකස් කරයි,

එයම නොනැවත ඉදිරියට
කරගෙන යයි,
එයම යෝග්‍ය ලෙස කරයි,
සමාධියට එය නිමිත්තක්
ලෙස ගැනීමෙන්,
බෝධ්‍යංග ධර්මයන්ට ද
අනුකූල වීමෙන්,
ශරීරයෙහි සහ ජීවිතයෙහි
බලාපොරොත්තු රහිත බව
සලකයි,
නෛෂ්ක්‍රමයෙන් එහිලා
මැඩ පැවැත්වීම් කරයි,
අතර මග නොනවත්වයි.

යෝගාවචරයා තමාගේ භාවනා ක්‍රියාමාර්ග ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය තියුණු කරගත යුතු වෙයි. මෙහි දැක්වෙන්නේ ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය තියුණු කරගැනීමට උපයෝගී කරගත හැකි ආකාර නවයකි.

Vism 613

7. ඉවියයුතු වීචර (අධිච්ඡාන)

තුන් සිවුර,
වැසි සඵච,
නිසීදනය,
පසුතරුණ,
වෙලුම් පටිය,
මුව පිස්නා රෙදිකඩ,
පිරිකර රෙදිකඩ.

නව ආකාරෙහි ඉන්ද්‍රියානි
කික්ඛානි භවන්ති

උප්පන්නානං සංඛාරානං
ධ්‍යං එව පස්සති,
තස්ස ච සක්කච්ච කිරියාය
සම්පාදෙති,
සාතච්ච කිරියාය සම්පාදෙති,
සප්පාය කිරියාය සම්පාදෙති,
සමාධිස්ස ච නිමිත්තගාහෙන,

බොජ්ඣංගානං ච
අනුපචන්තනතාය,
කායෙ ච ජීවිතෙ ච
අනපෙක්ඛනං උපට්ඨාපෙති,

නත්ඵ ච අභිභුය්‍ය
නෙක්ඛම්මෙන,
අන්තරා ච අච්චොසොනෙන.

නව අදිච්ඡානබ්බ වීචරානි

තිච්චරං,
චස්සික සාට්ඨං,
නිසීදනං,
පච්චඤ්ඤං,
කණ්ඩුපට්ච්ඡාදි,
මුඛ පුච්ඡන වොලකං,
පරික්ඛාර වොලකං.

හික්ෂුන්ට හා හික්ෂුණීන්ට අනුමත කරන ලද සිවුරු හා රෙදිකඩ මේ යටතේ දැක්වෙයි. විශේෂ අවස්ථාවක් එළඹෙන කුරු එම වර්ගයේම වෙනත් සිවුරක් හෝ රෙදිකඩක් පිළිගැනීමට හික්ෂු හික්ෂුණීන්ට අවසර නැත.

Vin I.297

8. උත්පත්ති භව

කාම භවය,
රූප භවය,
අරූප භවය,
සඤ්ඤා භවය,
අසඤ්ඤා භවය,
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා
භවය,
එක් ස්කන්ධයක් ඇති භවය,
ස්කන්ධ සතරක් ඇති භවය,
ස්කන්ධ පසක් ඇති භවය.

නව උප්පත්ති භවා

කාම භව,
රූප භව,
අරූප භව,
සඤ්ඤා භව,
අසඤ්ඤා භව,
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා භව,

එකවොකාර,
චතුරවොකාර,
පඤ්චවොකාර.

පුද්ගලයන් තම තමන්ගේ කර්මානුරූපව උත්පත්තිය ලබාගන්නා භව නවයක් මේ මගින් දැක්වෙයි.

Vbh 137, Vism 571

9. ගැටුම් වලක්වන ක්‍රම

මට අනර්ථයක් කළේය,

මට අනර්ථයක් කරයි,
මට අනර්ථයක් කරන්නේය,
මගේ හිතවතාට අනර්ථයක් කළේය,
මගේ හිතවතාට අනර්ථයක් කරයි,
මගේ හිතවතාට අනර්ථයක් කරන්නේය,

නව ආසාතවත්ථු පටිච්චනසා

අනන්ථං මෙ අවරි නං
කුතෙන්ථ ලබ්භාති ආසානං
පටිච්චනෙති,
අනන්ථං මෙ චරති ;
අනන්ථං මෙ චරිස්සති ;
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනන්ථං අවරි ;
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනන්ථං චරති ;
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනන්ථං චරිස්සති ;

මගේ සතුරාට යහපතක්
කළේය,
මගේ සතුරාට යහපතක්
කරයි,
මගේ සතුරාට යහපතක්
කරන්නේය,
එහෙත් එයින් මට කවර
වැඩෙක්දැයි සිතා තරහ
(ආසානය) සංසිඳුවා ගනියි.

අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අත්ථං අචර්ථි ;
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අත්ථං චරති ;
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අත්ථං චරිස්සති .

මේ වනාහි පුද්ගලයන් අරභයා ඇතිවන ද්වේෂය හෝ ගැටුම වළක්වා සිත සංසිඳුවා ගැනීම සඳහා නිර්දේශිත ක්‍රම වේදයකි. කෙනෙකු තමන්ට හෝ තම හිතවතුන්ට වරදක් කෙළේය, කරයි, කරන්නේය යනුවෙන් සිතට ගැනීමෙන් පුද්ගලයකු තුළ ද්වේෂය ඇතිවෙයි. එසේම අහිතවතකුට යහපතක් කෙළේය, කරයි, කරන්නේය යනුවෙන් සිතීමෙන් ද ද්වේෂය ඇතිවෙයි. එහෙත් කීම එයින් මට ඇති කවර වැඩෙක්දැයි සිතීම මත එසේ ද්වේෂය ඇති වීම වළක්වා ගත හැකිය. ගැටුම්, ද්වේෂය ඇතිවන ආකාරය විස්තර කෙරෙන නවය වර්ගයේ 4 අංකය යටතේ ද බලන්න.

A IV.408

10. තාණ්ණාව පදනම් කොට ඇතිවන ධර්ම

නව තණ්හා මූලකා ධම්මා

තාණ්ණාව නිසා සෙවීම ඇතිවෙයි,
සෙවීම නිසා ලාභයයි,
ලාභය නිසා විනිශ්චයයි,
විනිශ්චය නිසා ඡන්දරාගයයි,

ඡන්දරාගය නිසා බැඳීමයි,

බැඳීම නිසා අත්කර ගැනීමයි,

අත්කර ගැනීම නිසා මසුරුකමයි,
මසුරුකම නිසා ආරක්ෂාවයි,
ආරක්ෂාව නිසා අරගලයයි.

තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනං,
පරියෙසනං පටිච්ච ලාභො,
ලාභං පටිච්ච විනිච්ඡයො,
විනිච්ඡයං පටිච්ච
ඡන්දරාගො,
ඡන්දරාගං පටිච්ච
අප්ඤ්ඤාසානං,
අප්ඤ්ඤාසානං පටිච්ච
පරිග්ගහො,
පරිග්ගහං පටිච්ච මච්ඡරියං,
මච්ඡරියං පටිච්ච ආරක්ඛො,
ආරක්ඛං පටිච්ච දණ්ඩාදානං.

සමාජයක සියලුම අරගල හා අර්බුදවලට සමීපස්ථ හා දුරස්ථ හේතු බලපායි. මේ සියල්ලටම අවසාන හේතුව වශයෙන් බලපා ඇත්තේ තාණ්ණාවයි.

A IV.400

11. ද්වාරා

දෙඇස්,
දෙකන්,
දෙනාස්පුට,
මුඛය,
මලමුත්‍ර ඉවත යන දොරටු
දෙක,

නව ද්වාරා

ද්වේ වක්ඛු,
ද්වේ කණ්ණාසොනා,
ද්වේ නාසභ්‍රටානි,
මුඛං,
ද්වේ උච්චාරපස්සාව
මග්ගානි.

වැඩි විස්තර සඳහා නවයේ වර්ගයේ නවසෝත බලන්න.
SnA. 248.

12. දුරවබෝධ විවිධත්වයන්

ධාතු විවිධත්වය නිසා එස්ස විවිධත්වය හටගිනියි,
එස්ස විවිධත්වය නිසා වේදනා,
වේදනා විවිධත්වය නිසා සඤ්ඤා,
සඤ්ඤා විවිධත්වය නිසා සංකප්ප,
සංකප්ප විවිධත්වය නිසා ඡන්ද,
ඡන්ද විවිධත්වය නිසා පරිලාභ,
එරිලාභ විවිධත්වය නිසා පරියෙසනා (සෙවීමේ),
පරියෙසනා විවිධත්වය නිසා ලාභ.

නවධම්මා දුප්පට්ඨිජ්ඣා නවනානත්තා

ධාතු නානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති එස්ස නානත්තං,
එස්ස නානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති වේදනා,
වේදනා නානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති සඤ්ඤා,
සඤ්ඤා නානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති සංකප්ප,
සංකප්ප නානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති ඡන්ද,
ඡන්ද නානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති පරිලාභ,
එරිලාභ නානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති පරියෙසනා,
පරියෙසනා නානත්තං පටිච්ච උප්පජ්ජති ලාභ.

මෙහි දැක්වෙන විවිධත්වයන් හෙවත් නානත්වයන් පහළවන්නේ හෙතු ප්‍රත්‍ය සාමග්‍රියෙනි, එක් විවිධත්වයක් අනුගාමී විවිධත්වයකට හේතුවෙමින් ඒ ඒ විවිධත්වයන් හටගන්නා ආකාරය ප්‍රත්‍ය සමුත්පාද ධර්ම නියාමයට අනුව මෙහිදී විවරණය වී ඇත.

D III.289, Pts.187

13. නවද්වාර

නවද්වාරා

නව සෝත්තයට, 11 සමානය.

යළුව නව සොනා.

ශරීරය සම්බන්ධ නවද්වාරයන් නවය වර්ගයේ අංක 16 යටතේ දැක්වී ඇත.

SnA.248

14. නවංග ශාස්තෘ ශාසනය

නවංග සත්ථු සාසන

සූත්‍ර,
ගාථා සහිත සූත්‍ර,
ගද්‍ය විවරණ,
උදාන වාක්‍ය සහිත ප්‍රකාශන,
මෙසේ කියන ලදැයි සඳහන්
සූත්‍ර,
ගාථා,
ආශ්වර්‍යධම් සහිත ප්‍රකාශන,
බෝසතුන්ගේ අතීත
ජන්මයන් ඇතුළත් දේශනා,
ප්‍රශ්නෝත්තර සහිත සූත්‍ර,

*සූත්තං,
ගෙය්‍යං,
වෙය්‍යාකරණං,
උදානං,
ඉතිච්ඡිත්තකං,

ගාථා,
අබ්භුත ධම්මං,
ජාතකං,

වෙදල්ලං.*

මෙසේ නවංග ශාස්තෘ ශාසනය ලෙස බුද්ධ වචනය දැක්වීම පැරනිම වර්ගීකරණය ලෙසින් සැලකෙයි. මජ්ඣිම නිකාය අලගද්දපම සූත්‍රයෙහි මෙම අංග නවය නම් වශයෙන්ම සඳහන්ව ඇත. දිසනිකාය අට්ඨකථාවේ නිදාන කථාවේදී බුද්ධසෝම හිමියෝ බුද්ධ වචනය අංග නවයකට බෙදා දක්වා ඇතැයි සඳහන් කරති. බුද්ධසෝම හිමියන්ට අනුව රතන, මංගල තුවටක වැනි සූත්‍ර නාමයෙන් හැඳින්වෙන බුද්ධභාෂිත සූත්ත නමින් ගැනෙයි. සගාථක සූත්‍ර දේශනා ගෙය්‍ය නමින් ගැනෙයි. අභිධර්ම පිටකය හා ගාථා ඇතුළත් නොවන සූත්‍රත් අනෙක් අංග අටට අයත් බුද්ධභාෂිත හැර

අනෙක් දේශනන් වෙය්‍යාකරණ නමින් ගෙන ඇත. හුදු ගාථාවන්ගෙන් පමණක් යුක්ත ධම්මපද, ථෙර - ථෙරිගාථා වැනි දේශන ගාථා ගණයට වැටෙන අතර උදාන යන්නෙන් අදහස් වන්නේ උදානයක් ලෙස සතුව ප්‍රකාශ කෙරෙන ගණනින් අසූ දෙකක් වූ බුද්ධ භාෂිතය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මෙසේ කියන ලදැයි යන ප්‍රකාශයෙන් ආරම්භවන එකසිය දහයක් සුත්‍ර ප්‍රකාශන ඉතිවුත්තක යන නමට ඇතුළත් වෙයි. අපණ්ණක ජාතකයෙන් පටන්ගන්නා පන්සිය පණහක් ජාතක කථා අතුළත් වන්නේ ජාතක දේශනාවන්ටය. ආශ්වර්යමත් අද්භූත සිද්ධි පිළිබඳ විවරණ ඉදිරිපත් කෙරෙන දේශනා අබ්භූතධම්ම නම් වේ. ප්‍රශ්නෝත්තර ක්‍රමයෙන් දේශිත වූල වේදල්ල, මහා වේදල්ල, සම්මාදිට්ඨි, සක්කපඤ්ඤ වැනි සුත්‍ර වේදල්ල නාමයට ගැනෙයි.

M I.133, Vin III.8, Dppn, Sn 199, 200

15. නවවිධ පිළිකුල් භාවනාව

නවසිවරීක පබ්බං

සොහොන් බිමක වූ එක් දිනක්
හෝ දෙදිනක් හෝ තුන්දිනක්
හෝ ගත වූ ඉදිමුත
නිල් වූ මළමිනිය,
කාකාදීන් කන මළමිනිය,
නහරවලින් බැඳී ඇති
ලේ මස සහිත ,

මස් රහිත ලෙයින් වැකුන
නහරවලින් බැඳුන ,
ලේ මස් රහිත නහරවලින්
බැඳී ඇති ,
හන්දිවලින් වෙන වූ ඇටසැකිල්ල,
සංඛයක් බඳු ඇට,

දිරායන ඇට, (අස්ථි)

දිරාගොස් කුඩුබවට පත් ඇට.

සරීරං සිවරීකාය ජඛ්ඛිතං
එකාහමනං වා ද්විහමනං වා
තීහමනං වා උද්ධුමානකං
චිනිලකං විපුඛිකජාතං,
කාකෙහි වා ... ධජ්ජමානං,
අට්ඨික සඬිකලිකං
සමංසලොහිතං නහාරු
සම්බන්ධං,
නිම්මංසලොහිතමක්ඛිත්තං
නහාරු සම්බන්ධං,
අපගතමංසලොහිතං
නහාරු සම්බන්ධං,
අට්ඨිකානි අපගතසම්බන්ධානි
අට්ඨිකානි සෙනානි
සඬිබවණ්ණ පටිභාගානි,
අට්ඨිකානි පුඤ්ජකිතානි
තෙරොවස්සිකානි,
අට්ඨිකානි පුනීනි
වුණ්ණකජාතානි.

සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ කායානුපස්සනාව (කය පිළිබඳ මෙතෙහි කිරීම) විස්තර කිරීමේදී මෙම නවසිවථික පබ්බං විස්තර වෙයි. මියයෑමෙන් පසු මාන දේහය විනාශ වී යන අවස්ථා නවයක් මෙහි කියවෙයි. යෝගාවචරයා සොහොන් බිමකට ගොස් මළ සිරුර ක්‍රමයෙන් විනාශ වී යන ආකාරය මෙතෙහි කළ යුතුයි. මේ මගේ කයට ද බාහිර අන්‍යයන්ගේ සිරුරට ද මෙසේ වෙයි යනුවෙන් මෙතෙහි කරයි.

කාක ගිජුළිහිනියන් සුනඛයන්, ව්‍යාඝ්‍ර, දිවි, සිංහ බාදනය කරණ මළ සිරුරක් දැක තම ශරීරයට ද මෙසේ වෙයි. බාහිර ශරීරයන්ට ද මෙසේ වෙයි. යනුවෙන් කායගතාසනීය වැඩිය යුතුයි. එමගින් කය පිළිබඳව ඇති ආශාව දුරුවෙයි. පිළිකුල ඇති වෙයි. මේ එකක් එකක් අනුව මෙසේ මෙතෙහි කිරීම කායානුපස්සනාවයි.

16. නවසෝකා

නව සොනා

දෙඇස්,
දෙකන්,
දෙනාස්පුට,
මුඛය,
මලමුත්‍ර ඉවත යන දොරටු
දෙක,

ද්වෙ වක්ඛු,
ද්වෙ කණ්ණාසොනා,
ද්වෙ නාසථුටානි,
මුඛං,
ද්වෙ උච්චාරපස්සාව
මග්ගානි.

පිළිකුල් භාවනාව කරන්නා විසින් සරුරෙහි පටික්කුල බව විවිධ ක්‍රමයෙන් මෙතෙහි කළ යුතුය. දෙතිස් කුණපන් ද මෙතෙහි කරයි. එසේ ශරීරයෙහි ඇති නවද්වාර, නවසොන වශයෙන් ද බලයි. මේ ද්වාරවලින් ඉවත්වන කුණප / අපගතවන මල අනුව සිතා රාගය දුරුකරගනියි.

නවද්වාර / නවසොන නම් දෙඇස්, දෙකන්, නාස්පුට දෙක, මුඛය, මල මුත්‍ර ඉවතයන මාර්ග දෙක යනුවෙනි. මේ තැන්වලින් ඉවත යන අපගත දෙය දුගඳය, පිළිකුල් සහිතය. මෙම නවද්වාරයෙන් හැමකල්හිම ඒ ඒ අසුවී / මල පහවන්නේය. ඇස් දෙකින් කබ කඳුලු ගලයි. නාසෙන් සොටු, කටෙන් කෙළ, උච්චාර මගින් මුත්‍රා ද පස්සාව මගින් මල ද පහවන්නේය. මේ සියල්ල දුර්ගන්ධමය.

*අපස්ස නවහිසොනෙහි - අසුවී සවනි සබ්බදා
අක්ඛම්භා අක්ඛගුථකො - කණ්ණම්භා කණ්ණගුථකො*

17. නවංග උපොසථය

සතුන් මැරීමෙන් වැළකීම,
සොරකම් කිරීමෙන් වැළකීම,
අඹුන්මවරියාවෙන් වැළකීම,
බොරැකීමෙන් වැළකීම,
රහමෙර පානයෙන් වැළකීම,

විකල් භොජුනෙන් වැළකීම,
නැටුම් ගැයුම් වැයුම් මල්ගද
විලවුන් දැරීම් සැරසීම් විසුළු
දැකීම්වලින් වැළකීම,

උසසුන් හා මහසුන් වලින්
වැළකීම,
මෙන් සිත සියලු දිසාවන්හි
පතුරුවා විසීම.

නවංග උපොසථො

පාණානිපානා වෙරමණි,
අදින්නාදානා වෙරමණි,
අඹුන්මවරියා වෙරමණි,
මුසාවාදා වෙරමණි,
සුරාමෙරය මජ්ජපමාදට්ඨානා
වෙරමණි,

විකාල භොජනා වෙරමණි,
නච්චිනවාදින විසුක දස්සන
මාලා ගන්ධ විලෙපන ධාරණ
මණ්ඩන විභුසනට්ඨානා
වෙරමණි,

උච්චාසයන මහාසයනා
වෙරමණි,
මෙන්තාය චිත්තෙන සබ්බං
දිසං ඵරිත්ථා විහරාමි.

අටේ වර්ගයේ අංක 6 යටතේ දක්වන ලද අෂ්ටංග ශීලයට වඩා මෙම නවංග උපොසථය වෙනස්වන්නේ අවසාන අංගයෙන් පමණි. එයින් මෙහි සහගත සිත සියලු සතුන් කෙරෙහි පතුරුවා වාසය කිරීම අපේක්ෂා කෙරෙයි.

A IV.388

18. නොයායුතු පවුල්

කැමැත්තෙන් නැගී නොසිටිත්,
කැමැත්තෙන් ගරු නොකරත්,
කැමැත්තෙන් අසුන නොදෙත්,

ඇති දේ සඟවත්,
බොහෝ දේ ඇත් විකක් දෙයි,
රසවත් දේ ඇතත් රළු දේ දෙත්,
නොසැලකිල්ලෙන් දෙත්,
දහම් ඇසීම සඳහා
නොඑළඹෙත්,

නවකුලානි අනුපගත්තබ්බානි

න මනාපෙන පවිවුට්ඨෙන්නි,
න මනාපෙන අභිවාදෙන්නි,
න මනාපෙන ආසනං
දෙන්නි,

සත්තං අස්ස පරිගුය්හන්ති,
බහුතංචි ලොකං දෙන්නි,
පණිතංචි ලුඛං දෙන්නි,
අසක්කච්චං දෙන්නි,
න උපනිසීදන්ති
ධම්මසවණාය,

කියන ලද්ද රස නොවිඳිත්.

හාසිනස්ස න රසීයන්ති.

මෙහි සඳහන් මූලික කරුණු හත හතේ වර්ගයේ අංක 23 යටතේ ද දැක්වී ඇත. දහම් දෙසන විට පැමිණ ධර්ම ශ්‍රවණය සඳහා අසුන නොගැනීම අගෞරව දැක්වීමක් ලෙස සාම්ප්‍රදායිකව සැලකෙයි. අවසාන කරුණින් දැක්වෙන්නේ කියන දෙය අගය නොකිරීම ද අවිනිත ක්‍රියාවක් බවයි.

A.IV.38

19. පුද්ගල කිළිටි

නව පුරිසමලානි

ක්‍රෝධය,
කුහකබව,
ඊර්ෂ්‍යාව,
මසුරුව,
රැවටිල්ල,
කපටිබව,
බොරුකීම,
පවිටු ආශාව,
මිසඳිටුබව.

කොධො,
මක්ඛො,
ඉස්සා,
මච්ඡරියං,
මායා,
සාඨේය්‍යං,
මුසාවාදො,
පාපිච්ඡා,
මිච්ඡාදිට්ඨි.

පුද්ගලයාගේ සංවර්ධනයට බාධා පමුණුවන මෙම කරුණු ද කිළිටි වශයෙන් සැලකෙයි. මිනිසුනට මල, කිප්ටු බව ගෙන දෙන නිසා පුරිස මල නම් වෙයි.

Vbh. 389

20. පුද්ගලයෝ

නව පුග්ගලා

රහතන් වහන්සේ,
රහත් බවට පිළිපත්
තැනැත්තේ,
අනාගාමී තැනැත්තේ,
අනාගාමී ඵලය පසක් කිරීමට
පිළිපත් තැනැත්තේ,
සකදාගාමී තැනැත්තේ,
සකදාගාමී ඵලය පසක්
කිරීමට පිළිපත් තැනැත්තේ,

අරහා,
අරහන්තාය පටිපන්නො,

අනාගාමී,
අනාගාමී ඵල සච්ඡිකිරියාය
පටිපන්නො,
සකදාගාමී,
සකදාගාමී ඵල සච්ඡිකිරියාය
පටිපන්නො,

සෝවාන් තැනැත්තේ,
සෝවාන් ඵලය පසක් කිරීමට
පිළිපත් තැනැත්තේ,
පාර්ශ්වතයා.

සෝනාපන්නො,
සෝනාපන්නි ඵල
සවිජ්කිරියාය පටිපන්නෝ,
පුටුජ්ජනො.

මෙහි පළමු පුද්ගලයන් අටදෙන සතර මග සතර ඵලයන්ට පත් ආර්ය පුද්ගලයන් අටදෙනායි. නවවැන්නා ලෙස මෙහි දැක්වෙන්නේ සාමාන්‍ය පාර්ශ්වත පුද්ගලයායි.

A IV.372

21. බුද්ධ රත්තයේ ගුණ (බුදු ගුණ)

නව බුද්ධ ගුණානි

අරහං,
සම්මාසම්බුද්ධෝ,
විජ්ජාවරණ සම්පන්නෝ,
සුගතෝ,
ලෝකවිදු,
අනුත්තරෝ
පුරිසදම්මසාරථී,
සත්ථාදෙවමනුස්සානං,
බුද්ධෝ,
හගවා.

අරහං ,
සම්මාසම්බුද්ධො ,
විජ්ජාවරණ සම්පන්නො ,
සුගතො ,
ලෝකවිදු ,
අනුත්තරො
පුරිසදම්මසාරථී ,
සත්ථා දෙවමනුස්සානං ,
බුද්ධො ,
හගවා .

භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ සංසාර චක්‍රය බිඳ හෙළු බැවින් ද භාග්‍යවත් බැවින් ද හගවා නම් වූ සේක. සසර දුක නැති කළ හෙයින් ද කෙලෙස් සතුරන් විනාශ කළ හෙයින් ද සංසාර චක්‍රයේ ගරාදී බිඳුණු හෙයින් ද පුදපුජාවන්ට සුදුසු වූ බැවින් ද රහසින්වත් පාපයක් නොකරන බැවින් ද අරහං නම් වූ සේක.

බුදු රජාණන් වහන්සේ තමන් විසින්ම මනාකොට සත්‍යාවබෝධය ලැබූ සේක. චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මයන් තමන් විසින්ම සොයාගෙන මනාව අවබෝධ කළ සේක. දුක්ඛ සත්‍යය වටහාගත යුතු බව දැන එය අවබෝධ කළ සේක. දුක්ඛ සමුදය සත්‍යය ප්‍රභාණය කළයුතු බව දැන එය ප්‍රභාණය කළ සේක. නිරෝධ සත්‍යය ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු බව දැන එය ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ සේක. මාර්ග සත්‍යය වැඩිය යුතු බව දැන එය මනාව වැඩු සේක. එහෙයින් උත්වහන්සේ සම්මා සම්බුද්ධ නම් ගුණයෙන් යුක්ත වන සේක.

භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ විද්‍යාවරණ ගුණයෙන් ද යුක්තවන සේක.

විද්‍යා යනු ඥාන දර්ශනයයි. මජ්ඣිම නිකාය භයහෙරව සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන ඥාන දර්ශන තුන ද දීඝ නිකාය අම්බට්ඨ සූත්‍රයෙහි දැක්වෙන ඥාන දර්ශන අට ද විද්‍යා යන්නට ඇතුළත් වේ. මේ හැර පසළොස්වරණ ධර්මයන්ගෙන් ද බුදුන් වහන්සේ සමන්විත වන සේක. සීල සංවරය, ඉන්ද්‍රිය සංවරය, භෝජනෙ මත්තඤ්ඤතා, සති සම්පජ්ඤා, සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, සුත, විරිය, සති, පඤ්ඤා හා රූපාවචර ධ්‍යාන සතර පසළොස්වරණ ධර්මයන්ට ඇතුළත් වෙයි.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශෝභන ගමන් විලාසය (සොභනගමන), ශ්‍රේෂ්ඨතම, සුන්දර තැනක (නිවන) ට යාම (සුන්දරං ධ්‍යානං ගනන්තා), නිවැරදිව මනාව විමුක්තිය කරා යාම (සම්මා ගනන්තා) යන කරුණු නිසා උන්වහන්සේ සුගත නම් ගුණයකින් යුක්ත වන සේක.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ලෝකය අතැඹුලක් සේ දත් සේක. ලෝක සමුදය, ලෝක නිරෝධය ලෝක නිරෝධගාමිනි ප්‍රතිපදාව යන කරුණු ලෝකය අරභයා මානව දත් බැවින් උන්වහන්සේ ලෝකවිදු නම් වන සේක.

ගුණයෙන් හා ඥානයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉක්මවා යාමට සමතෙක් තුන් ලෝකය තුළම නැත. උන්වහන්සේට සමාන කළ හැක්කෙක් ද නැත. එබැවින් උන්වහන්සේ අප්පටිසම වන අතරම අනුත්තර වූ උන්වහන්සේ නිවැරදි දෙසට මිනිසුන් මෙහෙයවීමෙහිලා හෙවත් මිනිසුන් දමනය කිරීමෙහි ලා ශ්‍රේෂ්ඨතමයා ද වන සේක. එබැවින් උන්වහන්සේ අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථී නම් වන සේක.

බුදුරජාණන් වහන්සේ සියලු දෙවිමිනිසුන්ට මෙලොව පරලොව ජීවිතය පිළිබඳව, කළයුතු දෑ නොකළයුතු දෑ පිළිබඳව, පරම විමුක්තිය පිළිබඳව කරුණු කියාදෙන ශාස්තෘවරයා වන සේක. එබැවින් උන්වහන්සේ සත්ථා දෙවමනුස්සානං නම් වන සේක. උන් වහන්සේ චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මයන් ස්වකීය ශක්තියෙන්ම අවබෝධ කළ බැවින් ද දනගුතු සියල්ල දත් බැවින් ද බුද්ධ නම් වන සේක.

M I.37, Vism 197.

22. මනසිකාරය මුල්කොට ඇතිවන ධර්ම

යෝනිසො මනසිකාරය,
ප්‍රමුදිත බව,
ප්‍රීතිය සංසිද්ධිම,
සුවය,
සමාධිය,

නව යෝනිසොමනසිකාර මූලකා ධර්මා

යෝනිසො මනසිකාරො,
පාමොජ්ජං,
පීනි,
පස්සද්ධි සුබං,
සමාධි,

යථාභූත ඤාණය,
නිර්වේදය,
වීරාගය.

යථාභූත ඤාණං,
නිරිබ්බේදා,
වීරාගො.

ආධ්‍යාත්මික කුශලතා සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය හේතු ප්‍රත්‍ය ක්‍රියාදාමයක් ලෙස සිදුවන ආකාරය මෙමගින් දැක්වේ. යෝනියෝ මනසිකාරය මුල්කොට ආධ්‍යාත්මික කුසලතා වර්ධනය විමුක්තිය කෙරෙහි යොමුවන ආකාරය ද මෙයින් ප්‍රකට කෙරෙයි.

D III.288

23. මාන

නවවිධ මාන

ශ්‍රේෂ්ඨයාට මම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමි,
ශ්‍රේෂ්ඨයාට මම සමාන වෙමි,
ශ්‍රේෂ්ඨයාට මම පහත් වෙමි,
සමානයාට මම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමි,
සමානයාට මම සමාන වෙමි,
සමානයාට මම පහත් වෙමි,
හීනයාට මම ශ්‍රේෂ්ඨ වෙමි,
හීනයාට මම සමාන වෙමි,
හීනයාට මම හීන වෙමි.

සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යාහමස්මිති
මානො,
සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මිති
මානො,
සෙය්‍යස්ස හීනොහමස්මිති
මානො,
සදිසස්ස සෙය්‍යාහමස්මිති
මානො,
සදිසස්ස සදිසොහමස්මිති
මානො,
සදිසස්ස හීනොහමස්මිති
මානො,
හීනස්ස සෙය්‍යාහමස්මිති
මානො,
හීනස්ස සදිසොහමස්මිති
මානො,
හීනස්ස හීනොහමස්මිති
මානො.

මෙසේ නව ආකාරයකින් සිතා ඇති කරගන්නා මාන.

මේ ත්‍රිවිධ මානය රජවරුන්ට ද පැවිද්දන්ට ද දාසයන්ට ද වණ්ඩාල පුක්කුසයන්ට ද ඇත. ඔවුහු තමා සිටින තත්ත්වය මැන බලමින් මානය ඇතිකර ගනියි. රජා තමා අනෙක් රජවරුන්ට උසස් ලෙස සිතයි. සමාන

ලෙස හීන සෙ සිතයි. පැවිද්දා තම ධුතාංගාදිය වෙනත් පැවිද්දන් හා සසඳා සෙයා, සදිස, හීන වශයෙන් මානය ඇතිකර ගනී, දාසයා ද මෙසේම සිතා මානය උපදවා ගන්නේය.

මාන යන පදය සෑදී ඇත්තේ මන් - සිතීමේ හෝ මන් - මිනීමේ හෝ අරුත් ඇති ධාතු මූලයෙනි. මානය දස සංයෝජනයන්ට අයත් වන අතර එය සිතේ ගැඹුරට කිඳා බැස ඇති ක්ලේශ ධර්මයකි. සංයෝජනයක් ලෙස ගත්විට එය මූලිනුදුරා දැමිය හැක්කේ අර්භත්වයට පත්වීමේදීය.

Vbh 390

24. යායුතු පවුල්

නව කුලානි උපගන්තබ්බානි

කැමැත්තෙන් නැගිටිත්,
කැමැත්තෙන් ගරුබුහුමන්
දක්වත්,
කැමැත්තෙන් අසුන් දෙත්,
ඇතිදෙය නොසඟවත්,
බොහෝ ඇතිවිට බොහෝ
දෙත්,
ප්‍රණීත දේ ඇතිවිට ප්‍රණීත දේ
දෙත්,
සකසා දෙත්,
නොසැලකිල්ලෙන් නොදෙත්,
දහම් ඇසීමට අසුන් ගනිත්,
කියන දෙය අගයත්.

මනාපෙන පවිච්චියෙන්ති,
මනාපෙන අභිවාදෙන්ති,
මනාපෙන ආසනං දෙන්ති,
සත්තං අස්ස න පරිගුය්භන්ති,
බහුකම්පි බහුකං දෙන්ති,
පණීතම්පි පණීතං දෙන්ති,
සක්කච්චං දෙන්ති,
නො අසක්කච්චං,
උපනිසීදන්ති ධම්මසචනය,
භාසිතස්ස රසීයන්ති.

ඉහත සඳහන් අංක 18 යටතේ එන කරුණුවලට ප්‍රතිචිරුද්ධ අංශය මෙහදී අවධාරණය කොට ඇත.

A IV. 387

25. ලෝකෝත්තර ධර්ම

සෝවාන් මාර්ගය,
සකාදාගාමී මාර්ගය,
අනාගාමී මාර්ගය,
අරහත් මාර්ගය,
සෝවාන් ඵලය,
සකාදාගාමී ඵලය,
අනාගාමී ඵලය,
අරහත් ඵලය,
නිවන.

නවලෝකුත්තර ධර්මා

සොනාපන්න මග්ග,
සකදාගාමී මග්ග,
අනාගාමී මග්ග,
අරහත්ත මග්ග,
සොනාපන්න ඵල,
සකදාගාමී ඵල,
අනාගාමී ඵල,
අරහත්ත ඵල,
නිබ්බාන.

නිර්වාණගාමී ප්‍රතිපදාව අනුගමනයෙන් ලබාගත හැකි ලෝකෝත්තර තත්වයක් මෙයින් කියවෙයි. ක්‍රමානුකූලව දසසංයෝජන නැති කරමින් ලබාගන්නා මෙම ලෝකෝත්තර තත්වයන්හි අවසානය වන්නේ නිවනයයි.

Dhs 1094

26. වර්ධනය කළයුතු ධර්ම

සීල විසුද්ධිය,
චිත්ත ,
දිට්ඨි ,
කංඛාවිතරණ ,
මග්ගාමග්ග ඤාණදස්සන ,
පටිපදා ඤාණදස්සන ,
ඤාණදස්සන ,
පඤ්ඤා ,
විමුක්ති .

නව ධර්මා භාවෙනබ්බා

සීල විසුද්ධි,
චිත්ත ,
දිට්ඨි ,
කංඛාවිතරණ ,
මග්ගාමග්ග ඤාණදස්සන ,
පටිපදා ඤාණදස්සන ,
ඤාණදස්සන ,
පඤ්ඤා ,
විමුක්ති .

හතේ වර්ගය යටතේ එන සත්ක විසුද්ධි යන්න බලන්න. පඤ්ඤා විසුද්ධි සහ විමුක්ති විසුද්ධි යන අංග දෙක මෙහඳී අතිරේක වශයෙන් දැක්වී ඇත. පුද්ගලයෙකු විසින් මානසිකව වර්ධනය කළයුතු ධර්ම ලෙස මෙම කරුණු දැක්වී තිබේ.

D III.288

27. විදර්ශනා ඥාන

නව විපස්සනා ඥාණානි

හටගැනීම සහ වැයවීම
 පිළිබඳ නුවණ,
 විනාශවීම පිළිබඳ නුවණ,
 සංස්කාරයන්හි බිය සහගත
 බව සැලකීමේ නුවණ,
 මිඳීමේ කැමැත්ත පිළිබඳ
 නුවණ,
 නුවණින් මෙනෙහි කිරීමේ
 නුවණ,
 සංස්කාරයන් මැදහත්ව
 බැලීමේ නුවණ,
 ආදීනවයන් සැලකීමේ
 නුවණ,
 කළකිරීම මෙනෙහි කිරීමේ
 නුවණ,
 සත්‍යයට අනුලෝම වූ නුවණ.

උදයබ්බය ඥාණ,
 හඬගානුපස්සනා ;
 හයනුපට්ඨාන ;
 මුඤ්චිතුකම්‍යනා ;
 නිබ්බිදානුපස්සනා ;
 සංඛාරූපෙක්ඛා ;
 ආදීනවානුපස්සනා ;
 පටිසංඛානුපස්සනා ;
 සච්චානුලොමික .

පැවැත්ම පිළිබඳ අනිත්‍ය දුක්ඛ අන්ත යන ලක්ෂණ මෙනෙහි කිරීමේ පළමුවැනි ඥානයට ඇතුළත් වෙයි. මෙහිදී අදහස් කෙරෙන්නේ කායික හා වාචසික ක්‍රියාකාරිත්වයෙහි මෙම ත්‍රිලක්ෂණය අවබෝධ කිරීමයි. පළමු නුවණ ප්‍රගුණ කිරීම තුළින් යෝගාවචරයා තුළ කායික හා මානසික සංස්කාර බෙහෙවින් පැහැදිලි බවට පත්වෙයි. එසේ සංස්කාර පැහැදිලිව දර්ශනයවීමේ දී ඒවායේ විනාශය පිළිබඳ නුවණ පහළ වෙයි. මෙම ඥාණයෙන් අනුසස් අටක් ගැන සඳහන් වෙයි. හව දාෂ්ටිය ඉවත් වීම, ජීවිතය කෙරෙහි ඇති ආශාව තුනිවීම, භාවනාවෙහි මනස යෙදවීම, පිවිතුරු ජීවනෝපාය ඇතිවීම, සිත්තැවුල් නැතිවීම, බිය නැතිවීම, ඉවසීම, මෘදුබව, හා සතුට ඇතිවීම යන ආනිශංස එහිලා දැක්වෙයි. සංස්කාරයන්හි බියකුරු බව පිළිබඳ අවබෝධය තෙවෙනි නුවණයි. එසේම සංසාරිකත්වය පිළිබඳ බියද අවබෝධ වෙයි. සංස්කාරයන් අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම වශයෙන් බලන්නාට කර්ම සංස්කාරයන ඇතිවීම මරණය දෙසට යොමු වී ඇති බියක් ලෙස වැටහෙයි. සිවුවැනි නුවණ වන්නේ සංස්කාරයන්හි ආදීනවයන් වටහා ගැනීමයි. සියලු දුක් ඇති කරවීමේ ශක්තිය මෙන්ම සංසාරිකත්වය ඇති කරවීමේ ශක්තිය ද සංස්කාරයන් සතුව ඇති බව දැක්වෙයි. ඒවායෙන් ඇතිවන ආදීනව හා නරක විපාක පිළිබඳ අවබෝධය ඇති වෙයි. පස්වැනි නුවණ වන්නේ ඉහත සඳහන් ලක්ෂණ ඇති සංස්කාර තත්ත්වයෙන්

මිදීමේ කැමැත්ත පිළිබඳ දැනුමයි.

පැවැත්ම පිළිබඳ සංස්කාර තත්ත්වයන් නුවණින් මෙනෙහි කිරීමේ නුවණ සත් වන්නයි. සංස්කාරයන්හි අනිත්‍ය දුක්ඛ හා අනත්ත යන ත්‍රිවිධ ලක්ෂණ විෂයෙහි නුවණ විහිදුවා පිරික්සා බැලීමේ ශක්තිය එම නුවණ තුළ තිබේ.

සියලු සංස්කාරයන් විෂයෙහි බැඳීමකින් හා ද්වේෂ කිරීමකින් තොරව මධ්‍යස්ථව බැලීමේ නුවණ අටවැනි වූ සංඛාරපෙක්ඛා ඥාණයයි.

අවසාන ඥානය වන්නේ සත්‍යයට අනුකූල වූ නුවණයි. අනිත්‍යාදී ලක්ෂණ විමසා බලනවිට එසේ බැලීම මුලින් සඳහන් වන ඥාණ අටට අනුකූලව සිදුවෙයි.

Pts I.1, Cpđ 310, BD .201

**28. සක්කාරයට, පුජාවට,
ගෞරවයට හා ඇදිලි බැඳීමට
යෝග්‍ය පුණ්‍යකෂෙත්‍ර
පුද්ගලයෝ**

*නව පුග්ගලා ආහුනෙය්‍ය,
පාහුනෙය්‍ය, දක්ඛිණෙය්‍ය,
අඤ්ජලිකරණීයා, අනුත්තරං
පුඤ්ඤක්ඛේත්තං ලොකස්ස*

රහතන් වහන්සේ,
රහත් බවට පිළිපත්
තැනැත්තේ,
අනාගාමී තැනැත්තේ,
අනාගාමී එල පසක් කිරීමට
පිළිපත් තැනැත්තේ,
සකදාගාමී තැනැත්තේ,
සකදාගාමී එල පසක් කිරීමට
පිළිපත් තැනැත්තේ,
සෝවාන් තැනැත්තේ,
සෝතාපත්ති එලය පසක්
කිරීමට පිළිපත් තැනැත්තේ,
සෝවාන් මාර්ගයට සමීප වූ
තැනැත්තා.

අරහා,
අරහත්තාය පටිපන්නො,

අනාගාමී,
අනාගාමී එල සච්ඡිකිරියාය
පටිපන්නො,
සකදාගාමී,
සකදාගාමී එල සච්ඡිකිරියාය
පටිපන්නො,
සොනාපන්නො,
සොනාපන්නි එල
සච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො,

ගොත්‍රභු.

මෙහි මුලින් සඳහන් පුද්ගලයන් අටදෙනා අෂ්ටාර්ය පුද්ගල සංඛ්‍යාවට ඇතුළත් වන්නෝය. අවසානයට සඳහන් වන ගෝත්‍රභු පුද්ගලයා වූ කලී ස්ථීර වශයෙන්ම සෝතාපත්ති මාර්ගයට එළඹිය හැකි දැඩි කැපවීමක් ඇති සෝවාන් මාර්ගයට සමීපස්ථ වූ පුද්ගලයායි.

A IV.372

29. සත්ව වාස

විවිධ කාය ඇති විවිධ සංඥා
ඇති,
විවිධ කාය ඇති සමාන සංඥා
ඇති,
සමාන කාය ඇති විවිධ සංඥා
ඇති,
සමාන කාය ඇති සමාන
සංඥා ඇති,
සංඥා නැති සත්වයෝ,
ආකාසානඤ්චායතන,
විඤ්ඤාණඤ්චායතන,
ආකිඤ්චඤ්ඤායතන,
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන.

නව සත්තාවාසා

නානාත්ත කායා නානාත්ත
සංඥේ,
නානාත්ත කායා එකත්ත සංඥේ,

එකත්ත කායා නානාත්ත සංඥේ,

එකත්ත කායා එකත්ත සංඥේ,

අසඤ්ඤ සත්තා,
ආකාසානඤ්චායතන,
විඤ්ඤාණඤ්චායතන,
ආකිඤ්චඤ්ඤායතන,
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන.

මිනිසුන්, ඇතැම් දෙවියන් හා නිරාගත සත්වයන් වැනි විවිධ ශරීර ඇති එමෙන්ම විවිධ සංඥා ඇති සත්වයෝ සිටිති.

කල්ප විනාශයෙන් පසුව ලොව යළි බිහිවීමේ දී බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි අලුතින් උපදින දෙවියන් වැනි විවිධ ශරීර ඇති එහෙත් සමාන සංඥා ඇති සත්වයෝ වෙති.

ශරීරයෙන් සමාන එහෙත් සංඥාවෙන් විවිධ වූ සත්වයෝ සිටිති.

සුභකිණ්ණ දෙවියන් වැනි ශරීරයෙන් මෙන්ම සංඥාවෙන් ද සමාන වූ සත්වයෝ වෙති.

අසංඥේ සත්වයන් වැනි සංඥා රහිත සත්වයෝ ද වෙති.

රූපය පිළිබඳ සංඥාවන් සම්පූර්ණයෙන් දුරුකොට විවිධත්වය පිළිබඳ සංඥාවන් මෙතෙහි නොකිරීමෙන් අවකාශය අනන්තයෙහි සිතා උපදින සත්වයෝ ද වෙති.

අවකාශය අනන්තය යන හැඟීම සම්පූර්ණයෙන් යටපත් කොට විශ්‍රාන්ත අනන්තයෙන් මෙතෙහි කිරීමෙන් විශ්‍රානඤ්චායතනයෙන් උපදින සත්වයෝ වෙති.

විශ්‍රාන්ත අනන්තය යන සංඥාව සම්පූර්ණයෙන් දුරුකොට කිසිවක් නැතැයි මෙතෙහි කිරීමෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙන් උපදින සත්වයෝ වෙති.

කිසිවක් නැත යන සංඥාව සම්පූර්ණයෙන් දුරුකොට නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයෙහි උපදින සත්වයෝ ද සිටිති.

KhA 86, D III.263, BD 167

30. සත්වාචාස

විවිධ කාය ඇති විවිධ සංඥා
 ඇති සත්වාචාසය,
 විවිධ කාය ඇති සමාන සංඥා
 ඇති °,
 සමාන කාය ඇති විවිධ සංඥා
 ඇති °,
 සමාන කාය ඇති සමාන සංඥා
 ඇති °,
 සංඥා නැති සංඥා නොවිඳින °,
 ආකාසානඤ්චායතනයට එළඹුනු
 තැනැත්තා,
 විඤ්ඤානඤ්චායතනයට එළඹී
 තැනැත්තා,
 ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට එළඹී
 තැනැත්තා,
 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය
 ට එළඹී තැනැත්තා.

නව සත්තාචාසා

නානන්තකායා නානන්ත
 සඤ්ඤී,
 නානන්තකායා එකන්ත
 සඤ්ඤී,
 එකන්තකායා නානන්ත
 සඤ්ඤී,
 එකන්තකායා එකන්ත
 සඤ්ඤී,
 අසඤ්ඤී අප්පට්ඨසඤ්ඤී
 සංවෙදී,
 ආකාසානඤ්චායතනුපගො,
 විඤ්ඤානඤ්චායතනුපගො,
 ආකිඤ්චඤ්ඤායතනුපගො,
 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායත
 නුපගො.

නවය වර්ගයේ අංක 29 යටතේ දැක්වෙන සත්වාචාසවලට සමානම සත්වාචාස නවයක් මෙහිදී ද දැක්වී ඇත.

A IV.401

31 සංඝරත්තයේ ගුණ

නව සංඝ ගුණානි

ග්‍රාචක සංඝයා මාර්ගයට
 මනාව පිළිපත්තාහ,
 සාජුව සාජුමඟට පිළිපත්තෝය,
 නුවණින් දැන පිළිපත්තෝය

සුඵප්පත්තො,
 උජුඵප්පත්තො,
 ඤායඵප්පත්තො

සදාචාර ගුණවගාවට පිළිපත්තෝය,
සුඡා පිළිගැනීමට සුදුස්සෝය,
පිළිගැන්වීමට සුදුස්සෝය,
දක්ෂිණා පිළිගැනීමට සුදුස්සෝය,
ඇදිලිබැඳුනැමදීමට සුදුස්සෝය,
ලෝකයාට උතුම් පින්කෙතකි,

සාමීච්චිපටිපන්නෝ,
ආහුයෙයා,
පාහුනෙයෙයා
දක්ඛිණෙයෙයා
අඤ්ජලිකරණියෝ
අනුන්තරං පුඤ්ඤකක්කෙ-
ත්තං ලෝකස්ස

සංසරත්තයේ ගුණ වශයෙන් කියැවෙන පළමු ගුණය වන්නේ සුපටිපන්නෝ යනුයි. එයින් අදහස් කෙරෙන්නේ ශාස්තෘන් වහන්සේ විසින් පෙන්වා දෙන ලද ආර්ය මාර්ගයට මනාව පිළිපත් (සුපටිපන්නෝ) පිරිස බවයි. ආර්ය මාර්ගය සම්මා පටිපදාවයි. ආපසු හැරවිය නොහැකි සත්‍යයට අනුකූල වන තවත් දෙවැනි මාර්ගයක් නොමැති ආර්ය මාර්ගයට සංසරත්තය පිවිස ඇත්තේ එහි ප්‍රතිඵල දායකත්වය මනාව වටහාගෙනය. එබැවින් උන්වහන්සේලා මනාව පිළිපත් පිරිසකි. සංසරත්තය යනු බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ධර්මය හා අනුශාසනා ඔස්සේ තම ගමන් මග සකසාගත් හා ගන්නා සමස්ත ශ්‍රාවක භික්ෂූන් වහන්සේයි. ගුණ ධර්මයන්ගෙන් හා ප්‍රඥාවෙන් ශ්‍රේෂ්ඨ බවට පත් වූ සංසරත්තය තුළ විද්‍යමාන ප්‍රධාන ගුණ නවයක් මෙසේ සංඝ ගුණ ලෙස දක්වා ඇත. සංසරත්තය මනාව පිළිපත් මෙම ආර්ය මාර්ගය බෙහෙවින්ම සෘජු වූවකි. එහි වක්තෘන් ඇඳුනැත් නැමි හා වංගු නැත. එබැවින් සංසරත්තය සෘජු මාර්ගයකට සෘජු ලෙසම පිළිපත්තෝය.

ආර්ය මාර්ගයට පිළිපත් පිරිස ආර්ය මාර්ගයට පිළිපත් බව දත හැක්කේ ඔවුන් නිවැරදි මාර්ගය තෝරාගෙන ඇති බැවිනි. මාර්ග ඵලයන් ට පැමිණීමෙන් පසු දහයුතු සියල්ල දත් බවට පැමිණෙයි. එබැවින් සංසරත්තය දත යුතු දෙය දත් බැවින් ඤායපටිපන්න නමින් සැලකෙයි.

ආර්ය මාර්ගස්ථ පුද්ගලයා කායික වාවසීක සියලු දුර්ගුණ සම්පූර්ණයෙන් දුරු කළ තැනැත්තෙකි. එමෙන්ම කායික වාවසීක සදාචාර ධර්මයන්ගෙන් අනුන තැනැත්තෙකි. එබැවින් සාමීච් ගුණයට පිළිපත් සංසරත්තය සාමීච්චිපටිපන්න ලෙස සැලකෙයි.

ආහුනෙයා යන්නෙන් අදහස් වන්නේ ගෙනවුත් (ආනෙන්වා) දියයුතු (හුන්තබ්බ) දෙයයි. එනම් පඬුරු, ත්‍යාග වැනි දේයි. සාමාන්‍යයෙන් දුරසිට වුවද ගෙනවුත් පිදිය යුත්තන්ට දියයුතු දේ ආහුති යන්නෙන් ගැනෙයි. සංසරත්තය එසේ දුරසිට ගෙනවුත් පරිත්‍යාග කරන දේ පිළිගැනීමට සුදුසු

බැවින් ආහුනෙය්‍ය නම් වෙයි.

පාහුනෙය්‍ය යනු ද සංසරත්තයේ තවත් ගුණයකි. පාහුනා යන්නෙන් අවිනි සත්කාර හෙවත් ආගන්තුක සත්කාරය අදහස් වෙයි. සැලකිලි සත්කාර ලැබීමට සුදුසුය යන අර්ථයෙන් සංසරත්තය පාහුනෙය්‍ය නම් වෙයි.

දක්ඛිණා යන පදය යෙදෙන්නේ පුද පූජා හැඳින්වීමට ය. කවර ආකාරයේ පුද පූජාවකට විවද සංසරත්තය යෝග්‍ය වන බැවින් දක්ඛිණෙය්‍ය නම් වන්නේය.

එසේම ගෞරව නමස්කාරයට ඇඳිලි බැඳ ගරු සත්කාර දැක්වීමට සංසරත්තය සුදුසු වන බැවින් අංජලිකරණීය නම් වෙයි. සියලු ගුණ ධර්මයන්ගෙන් පවිත්‍ර වූ සත්‍යය පසක් කළ විමුක්තියට පත් වූ හෝ පත්වීමට නියමිත සංසරත්තය සියලු ලෝවැසියන්ගේ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ පුණ්‍යකෂෙත්‍රය බවට ද පැමිණ ඇත.

M I.37, A III.286, Vism 219,

32 සංඥා

නවසඤ්ඤා

අසුභ සංඥාව,
මරණ සංඥාව,
අහරෙහි පිළිකල්බව පිළිබඳ
සංඥාව,
සියලු ලොව නොඇලීම
පිළිබඳ සංඥාව,
අනිත්‍ය සංඥාව,
අනිත්‍යයෙහි දුක්ඛ සංඥාව,
දුකෙහි අනාත්ම සංඥාව,
ප්‍රභාණ සංඥාව,
වීරාග සංඥාව.

අසුභ සඤ්ඤා,
මරණ සඤ්ඤා,
ආහාරෙ පටිකක්කුල සඤ්ඤා,
සබ්බලොකෙ අනභිරත
සඤ්ඤා,
අනිච්ච සඤ්ඤා,
අනිච්චෙ දුක්ඛ සඤ්ඤා,
අනිච්චෙ අනාත්ත සඤ්ඤා,
පභාණ සඤ්ඤා,
වීරාග සඤ්ඤා.

සංඥාව විවිධ සන්දර්භ තුළ ඉදිරිපත් වී තිබෙනු දැකිය හැකිය. ස්කන්ධයක් ලෙස සඤ්ඤා යෙදෙනු බෙහෙවින් ප්‍රසිද්ධය. තණ්හා මාන දිට්ඨි යන ප්‍රපංචයන්ගේ නිදානයක් හෙවත් හේතුවක් ලෙස ද (සඤ්ඤා නිදානානි පපංච සංඛා) සඤ්ඤා පිළිගැනී ඇත. ඇතැම් විට සාංසාරික දුක නමැති ගැටලුවේ (ග්‍රන්ථ) පදනම ලෙස ද හැඳින් වී තිබේ. මෙහදී සඤ්ඤාව භාවනාවේ අරමුණක් ලෙස දැක්වෙයි. සංස්කාර ධර්මයන් අරභයා භාවනාවෙහි දී ඇති කරගත යුතු සංඥා නවයක් මෙහි දක්නට ඇත. මහණෙහි, සංඥා නවයක් වැඩුවීම වර්ධනය කළ විට ප්‍රමුණ කළ විට ඒවා දුක් නැති කිරීම සඳහා හේතු වෙයි. ඒවා නම්: අසුභ, මරණ, ආහාරයෙහි

පිළිකුල් බව, සියලු ලොව නොඇලෙන බව, අනිත්‍ය බව, අනිත්‍යයෙහි දුක් සහගත බව, දුකෙහි අනාත්ම බව, අනිත්‍යයෙහි දුක් සහගත බව හා අත්හැරිය යුතු බව පිළිබඳ සංඥාවෝයි.

A IV.387

දහයේ වර්ගය.

1. අකුශල කර්ම

දස අකුසල කම්මානි

බ. අං 2

D. III. 269, M. I. 287

2. අකුශල කර්ම පථ

දස අකුසල කම්මපථා

සතුන් මැරීම,
 සොරකම,
 කාමයෙහි වරදවා හැසිරීම,
 බොරු කීම,
 කේලාම් කීම,
 ඵරුෂ වචන කීම,
 හිස්වචන කීම,
 දැඩිලෙස ලෝභය,
 ක්‍රෝධය,
 මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය.

පාණානිපානො,
 අදින්නාදානං,
 කාමෙසුමිච්ඡාචාරො,
 මුසාවාදො,
 පිසුනාවාචා,
 ඵරුසා වාචා,
 සම්ඵප්පලාපා,
 අහිජ්ඣා,
 ව්‍යාපාදො,
 මිච්ඡාදිට්ඨි.

(අකුශල) කම්මපථ යන්නෙන් අදහස් වන්නේ අකුශල කර්ම සිදුකෙරෙන මාර්ග යන්නයි. මෙසේම කුශලකර්ම පථ දහයක් ද සදහන් වෙයි. මෙම අකුශල කර්ම පථ දුගති තත්ත්වයන් හා දුක්ඛිත තත්ත්වයන් ලබා දීමට යොමුව ඇත. මෙම අකුසල කර්ම පථ දහය වර්ග තුනක් යටතට ගත හැකිය.

කායික කර්ම

සතුන් මැරීම, සොරකම, කාමයෙහි වරදවා හැසිරීම.

වාචසික කර්ම

බොරුකීම, කේලාම් කීම, රළු වචන කීම, හිස්බස් දෙසීම.

මනො කර්ම   දැඩි ලෝභය, ද්වේෂය, මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය.

කවර නම් කාය කර්මයක් කිරීමෙන් අයහපත් ප්‍රතිඵල වැඩිවීමත් යහපත් ප්‍රතිඵල හින වීමත් සිදුවෙද? මෙලොව කෙනෙක් සතුන් මරයි, ලේ තැවරුණු අතින් සතුන්ට පහර දෙයි හිංසා කරයි, සතුන්ට කිසිදු කරුණාවක් නොදක්වයි. කෙනෙක් නුදුන් දෙය ගනියි නගරයෙහි දී හෝ කැලයෙහිදී හෝ අනුන්ගේ ධනධාන්‍ය වස්තුව පැහැර ගිනියි. ඔහු කාමයෙහි වරදවා හැසිරෙයි, මව විසින් රක්තා ලද, පියා විසින් රක්තා ලද, දෙමාපියන් විසින් රක්තා ලද, සොහොයුරා විසින්, සොහොයුරිය විසින්, ශ්‍රෝතින් විසින්, සැමියා විසින්, නීතයෙන් රක්තා ලද ස්ත්‍රීන් සමඟ යටත් පිරිසෙයින් විවාහයට නියමිතව මල්දමක් හෝ පළඳන ලද කාන්තාවන් සමඟ අයථා කාම සේවනයෙහි යෙදෙයි. එබඳු කායික කර්ම අකුශල තත්ත්වයන් වර්ධනය වී කුශල තත්ත්වයන් හීන වීම ඇති කරවයි.

කවර නම් කායික කර්ම කිරීමෙන් අකුශල තත්ත්වයන් යටපත් වී කුශල තත්ත්වයන් වර්ධනයට පත්වෙද?

මෙලොව යමෙක් සතුන් මැරීමෙන් වෙන් වී සත්ව සාත්‍යය අනහැර, දඬු මුගුරු අවි ආයුධ ඉවත දමා සියලු සත්වයන් කෙරෙහි දයානුකම්පාව පතුරුවයි ද, නුදුන් දෙය නොගෙන සොරකමෙන් ඉවත්ව ගමෙහි හෝ නගරයෙහි හෝ කැලයෙහි හෝ අනුන් සතු දේපල ධනධාන්‍ය පැහැර නොගනියි ද යමෙක් කාමමිථ්‍යාවාරයෙන් වෙන්ව මාපියන් සොයුරු සොයුරියන් ආදීන් විසින් රක්තා ලද අනුන් භාරයේ සිටින කාන්තාවන් හා අයථා කාමසේවනයෙහි නොයෙදේද එබඳු කායික කර්ම කිරීමෙන් කුසල් වර්ධනය වී අකුසල් පිරිහී යයි.

කවර නම් වාචසික කර්ම කිරීමෙන් අකුසල් වර්ධනය වී කුශල තත්ත්වයන් මැඩ පැවැත්වේ ද? මේ ලෝකයෙහි යමෙක් බොරුකීමෙන් වළකී ද, අධිකරණයකට හෝ සභාවකට හෝ ශ්‍රෝතින් ඉදිරියට හෝ රජ මැදුරට හෝ පමුණුවා සාකාශකරුවකු වශයෙන් ගෙන ප්‍රශ්න කළ විට නමා නොදුන් දෙයක් දනිමියි කියාද දත් දෙයක් නොදනිමියි කියා ද නොදුටු දෙයක් දුටුවෙමියි කියාද දුටු දෙයක් නොදුටුවෙමියි කියාද තමා නිසා හෝ අනුන් නිසා හෝ ලාභ ප්‍රයෝජනයක් නිසා හෝ දැන දැන අසත්‍ය කීම ප්‍රකාශ කෙරේද, එසේම යමෙක් මිතුරන් සතුරන් කරන අදහසින් එක්කෙනෙකුගෙන් ඇසූ දෙය තවත් කෙනකුට කේලමක් වශයෙන් කියයිද? මිතුරන් අතර සමගියට සමාදානයට අකමැතිව අසමගිය අසමාදානය කැමති වෙයිද යමෙක් පරුෂ වචන රචවචන, ද්වේෂ සහගත වචන කියයි ද, යමෙක් හිස් නිෂ්ඵල වචන කියයි ද අරුත් සුන් වචන තැන නොතැන නොබලා කියයි ද ධර්මයට විනයට විරුද්ධ වචන ප්‍රකාශ කරයි ද එබඳු වාචසික කර්ම කිරීමෙන් එසේ කරන්නාගේ කුශලතත්ත්වයන් පිරිහී අකුශල තත්ත්වයන් වර්ධනය වෙයි.

කවර නම් වාචසික කර්ම කිරීමෙන් කරන්නාගේ අකුල තත්වයන් පරිහි කුල තත්වයන් වර්ධනය වේද? යමෙක් මෙලොව බොරුව අනභැර සත්‍යයම කියන්නේ ද? අධිකරණයට හෝ සභාවකට හෝ ශ්‍රෝති මධ්‍යයට හෝ රාජ මන්දිරයට හෝ සාක්ෂිකරුවකු ලෙස කැඳවා යහපත් මිනිස, ඔබ දන්නා දෙය කියන්නැයි ප්‍රශ්න කළ විට, නොදත් දෙය නොදනිමි කියා ද දත් දෙය දනිමි කියා ද ඇසූ දෙය ඇසීමි කියා ද නොඇසූ දෙය නොඇසීමි කියා ද? තමා නිසා හෝ අනුන් නිසා හෝ කිසියම් ලාභ ප්‍රයෝජනයක් නිසා හෝ දැන දැන අසත්‍යයක් ප්‍රකාශ නොකෙරේ ද? එසේම දුෂ්ට අදහස හැරදමා කේලාම් කීමෙන් වෙන්ව මිතුරන් බිඳවීම සදහා කෙනකුගෙන් ඇසූ දෙය තවකෙනකුට කේලාම් වශයෙන් නොකියයි ද බිඳුනු මිතුරන් සමගි කරයි ද සමගියම සතුටුවෙයි ද, පරුෂ වචනයන් වැළකී, මෘදු සිළිටි කණට මිහිරි කර්ම වදන් පවසයි ද බෙහෙවින් ආදරණීය වචන ශිෂ්ඨ වචන ප්‍රකාශ කරයි ද, හිස්වචන කීමෙන් වැළකී අර්ථ සහිත වැඩදායක අරුත්බර වචන ප්‍රකාශ කරයි ද එබඳු වාචසික කර්ම කිරීමෙන් කරන්නාගේ කුල තත්වයන් වර්ධනය වී අකුල තත්වයන් මැඩ පැවැත්වෙයි.

කවර නම් මානසික කර්ම කිරීමෙන් කරන්නාගේ අකුලේ වර්ධනය වී කුලේ මැඩ පැවැත්වෙයි ද? මෙලොව යමෙක් දැඩි ලෝභයෙන් යුතුව අත්සතු වස්තුවෙහි දැඩි ලෝභයෙන් එම වස්තුව මට වේවායි සිතයි ද, දැඩි ද්වේෂයෙන් යුතුව වෛර මනසින් අනුන් වැනසේවා මියේවායි පනන්නේ ද? එසේම කර්මයක් කර්ම විපාකයක් නැත මෙලොවක් නැත පරලොවක් නැත ආදී වශයෙන් මිසදිටු දරන්නේ ද? එබඳු මානසික කර්ම කිරීමෙන් අකුල තත්වයන් වර්ධනය වී කුලතත්වයන් මැඩ පැවැත්වෙයි.

කවර නම් මානසික කර්ම කිරීමෙන් කරන්නා තුළ කුලලයන් වර්ධනය වී අකුල මැඩ පැවැත්වේ ද? මෙලොව යමෙක් දැඩි ලෝභයෙන් වෙන්ව අනුන්ට අයත් වස්තුවෙන් ලෝභ නොඋපදවයි ද, අනුන් කෙරෙහි ද්වේෂයෙන් තොරව මෙහි සහගත සිතින් යුක්ත වේද කර්ම ඇත කර්ම විපාක ඇත මෙලොව ඇත පරලොව ඇත ආදී වශයෙන් සමයක් දෘෂ්ටියෙන් යුතුව මිත්ථ්‍යා දෘෂ්ටිය හැර දමයි ද එබඳු මානසික ක්‍රියා කිරීමෙන් කුලලය වර්ධනය වී අකුලලය මැඩ පැවැත්වෙයි.

කායකම්මංභිධා චූත්තං - වාචා කම්මං චතුබ්භිධං
මනසා තිව්ධංචෙති - දස කම්මපථා ඉමෙ

පාණසාන පරද්දබ්බං - පරදාරඤ්ච කායනො
මුසා පෙසුඤ්ඤ ඵරුසා - සම්ඵප්පලාපාව වාවසො
අභිජ්ඣාවෙව ව්‍යාපාදො - මිච්ඡාදිට්ඨී ව මානසො

D III.269, M I .287

3. අනුස්සති

දස අනුස්සති

බුදුන් සිහිකිරීම,
 ධර්මය ;
 සංඝයා ;
 ශීලය ;
 ත්‍යාගය ;
 දෙවියන් ;
 මරණය ;
 ශරීරය ;
 හුස්ම ඉහළ පහළ ගැනීම ;
 සංසිද්ධිම ;

බුද්ධානුස්සති,
 ධම්මානුස්සති,
 සංඝානුස්සති,
 සීලානුස්සති,
 වාගානුස්සති,
 දෙවතානුස්සති,
 මරණානුස්සති,
 කායානුස්සති,
 ආනාපානානුස්සති,
 උපසමානුස්සති.

මෙහි දස අනුස්සති යටතේ දක්වා ඇති කරුණු දහය ද සමසතළිස් කර්මස්ථානවලට අයත්වන, භාවනාව සඳහා උපයෝගී කරගත හැකි කමටහන් වශයෙන් දැක්වෙයි. බුද්ධානුස්සති යන්නෙන් අදහස් වන බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ගුණයන් මෙතෙහි කර සිත එකඟ කිරීමයි. නව අරහාදී බුද්ධ ගුණ මෙහිදී යෝගාවචරයාගේ සිතට නගා ගත හැකිය. ධම්මානුස්සතිය යනු ධර්මයේ ගුණ සිහිකිරීමයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ධර්මය මනාව ප්‍රකාශ කරන ලදී වශයෙන් එන ධර්මයේ ගුණ හයක් ධර්මගුණ පාඨයේ සඳහන් ව ඇත. එම කරුණු ධම්මානුස්සතියේ දී භාවිත කළ හැකිය. සංඝරක්තයට අයත් වන, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සංඝයා සුපටිපන්න ආදී වශයෙන් සංඝ ගුණ නවය මෙතෙහි කිරීම සංඝානුස්සතියයි. පුද්ගලයකු විසින් පුරුදු පුහුණු කරන ශීලයන් මෙතෙහි කිරීම සීලානුස්සතියයි. එමෙන්ම කෙනකු සතු පරිත්‍යාගශීලී ගුණයන් මෙතෙහි කිරීම වාගානුස්සති යයි. සදෙව්ලොව වසන දෙවියන්ගේ සුවපත්භාවය හා ඔවුන්ගේ පුණ්‍ය ක්‍රියා ආදිය මෙතෙහි කිරීම දෙවතානුස්සති යන්නෙන් ගැනෙයි. මරණානුස්සති යනු මරණය පිළිබඳව මෙතෙහි කොට සිත එකඟතාවට ගැනීමයි. කායගතාසනීය හෝ කායානුස්සනාව යනු ශරීරය පිළිබඳව මෙතෙහි කිරීමයි. තමාගේ ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන් හෙවත් හුස්ම ගැනීම සිතියට නගා ගැනීම ආනාපාන සති නමින් ගැනෙයි. අවසාන අනුස්සතිය වන්නේ උපසමානුස්සතියයි. එය සන්සුන් බව මෙතෙහි කිරීමකි.

Vism.110, BD .17

4. අප්පණා කුශලතාව

දසහිඤාකාරෙහිඅප්පණා කොසල්ලං

විෂය වස්තු ප්‍රකට කිරීමෙන්,
ඉන්ද්‍රියයන් සමච තබා
ගැනීමෙන්,
වස්තු නිමිත්ත පිළිබඳ
දක්ෂතාවෙන්,
යම් විටෙක සිත දැඩි කළ
යුතුද එවිට සිත දැඩි
කිරීමෙන්,
යම්විටෙක සිත මැඩලිය යුතුද
එවිට සිත මැඩලීමෙන්,

යම් විටක සිත දිරිමත් කළ
යුතු ද එවිට සිත දිරිමත්
කිරීමෙන්,
යම් විටක සිත මැදහත්ව
තබාගත යුතු ද එවිට
මැදහත්ව තබාගැනීමෙන්,

සිත එකඟ නොවන
පුද්ගලයන් දුරු කිරීමෙන්,
සිත එකඟ වන පුද්ගලයන්
ඇසුරු කිරීමෙන්,

වන්ථුච්ඡද කිරියනො,
ඉන්ද්‍රිය සමන්තපටිපාදනනො,

නිමිත්ත කුසලනො,

යස්මිං සමයෙ චිත්තං
පග්ගහෙනබ්බො තස්මිං
සමයෙ පග්ගණ්හාතබ්බො,
යස්මිං සමයේ චිත්තං
නිග්ගහෙනබ්බො තස්මිං
සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හානි,
යස්මිං සමයෙ චිත්තං
සම්පහසිතබ්බො තස්මිං
සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙනි,
යස්මිං සමයෙ චිත්තං
අප්පකුපෙකධිතබ්බො තස්මිං
සමයෙ චිත්තං
අප්පකුපෙකධිනි,
අසමාහිත පුග්ගලා
පරිවජ්ජනනො,
සමාහිත පුග්ගල සෙවනනො,
තදධිමුත්තනො.

අප්පණා සමාධියෙහි කුශලතා දහයක් මෙයින් කියවෙයි. පළමුවැන්න ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර ආයතන ප්‍රකට වීමයි. ශ්‍රද්ධා ආදී ඉන්ද්‍රිය පස සමච තබා ගැනීම දෙවන කුශලතාවයි. පඨවිකසිණාදිය කුළින් සිතට නඟාගත් නිමිත්ත පිළිබඳ කුශලතාව තෙවැන්නයි. සිත දැඩිව තබාගත යුතු අවස්ථාවන්හි මැඩලීම, දිරිමත් කළ යුතු අවස්ථාවන්හි දිරිමත් කිරීම, සිත දෙස මැදහත්ව බැලිය යුතු විට එසේ මැදහත්ව බැලීම, සිත එකඟතාවකට ගත නොහැකි පුද්ගලයන්ගේ ඇසුරෙන් වෙන් වීම හා සිත සමාධිගත කළ හැකි පුද්ගලයන් වරින් වර ඇසුරු කිරීම පිළිවෙලින් මෙම කුශලතා දහයට අයත් වෙයි.

5. අයෝග්‍ය මාංස

දස මංසානි අකළපියානි

මිනි මස්,
 ඇත් (අළි) °,
 අශ්ව °,
 බඳු °,
 සර්ප °,
 සිංහ °,
 ව්‍යාඝ්‍ර °,
 කොටි °,
 වලස් °,
 කර්ණානාවලස් °.

මනුස්ස මංස,
 හත්ථි °,
 අස්ස °,
 සුනඛ °,
 අභි °,
 සීහ °,
 ව්‍යාග්ඝ °,
 දිපි °,
 අච්ඡ °,
 තරච්ඡ °.

මෙම දසවිධ මාංස හික්ෂු හික්ෂුණීන්ට අනුභවය සඳහා අකැප බව විනය ග්‍රන්ථයන්හි දැක්වේ.

මාංස භක්ෂණය

කවර හෝ ක්‍රියාවක් සදාචාර හෝ දුරාචාර කර්මයක් බවට පත්වන්නේ එම ක්‍රියාව කිරීමේ දී පුද්ගලයාගේ සත්ත්‍වත්වයෙහි චේතනාවේ ක්‍රියාත්මක භාවය අනුවය. යම් ක්‍රියාවක් සවේදනාත්මක නොවන්නේ නම් එය කුශල හෝ අකුශල ගණයට නොවැටෙයි. හුදෙක් සත්ව ඝාතනය පිළිබඳ චේතනාව නොමැතිව මාංසාහාරය අනුභව කිරීම සදාචාර හෝ දුරාචාර ක්‍රියාවක් ලෙස හෝ කුශල හෝ අකුශල කර්මයක් ලෙස හෝ නොපැළිගැනෙයි. කර්මයට සම්බන්ධව බැලුවහොත් එය මධ්‍යස්ථ හෙවත් අව්‍යක්ත ක්‍රියාවකි. බුදු සමය තුළ දී අවස්ථා තුනකට සම්බන්ධව මාංශ භක්ෂණය තහනම් වී තිබේ. තමන් වෙනුවෙන් සතකු මරණ බව දැකීම, ඇසීම හෝ ඒ බවට සැකකිරීම යනු ඒ අවස්ථා තුනයි. තමා වෙනුවෙන් සතකු මැරූ බව දැන දැන මස්කෑම නිසා එය සත්ව ඝාතනයට අනුබල දීමක් ලෙස සැලකිය හැකිය. එසේ නොමැතිව සාමාන්‍ය අවස්ථාවන්හි මස් අනුභවයට බුදුන් වහන්සේ කිසිදු විටෙක විරුද්ධත්වය දක්වා නැත. ඒ බව සූත්‍ර කිහිපයකින්ම සනාථ වෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ රජගහ නුවර ජීවක කෝමාරභව්වයන්ගේ අඹ වනයෙහි වැඩ සිටිය දී වරක් ජීවක එහි ගොස් බුදුන් වැඳ එකත් පසෙක හිඳ මෙසේ පැවසීය. ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට මෙසේ අසන්නට ලැබිණ. 'ඔවුහු ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන් වෙනුවෙන් සත්ව ඝාතනය කරති. ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයෝ තමන් වෙනුවෙන් සතුන් මැරූ බව දැන දැනම එම සතුන්ගේ මස් වළඳති.' ස්වාමීනි, ඒ මිනිස්සු භාග්‍යවතුන් පැවසූ දෙයට එකඟව එසේ කියත් ද? ඔවුන්ගේ එම කීම සත්‍යයට එකඟ ද එසේ නැතහොත් එය ඔවුන් හිතඵලට කීමක් ද? එසේ ඇසූ ජීවකට බුදුන්

වහන්සේ මෙසේ පිළිතුරු දුන්හ. 'ජීවක එසේ කියන මිනිස්සු මම කියූ දෙයක් නොකියති. නමුත් මා කියූ දෙය ලෙස සිතා සත්‍යයට පටහැනිව එසේ කියති. මා මිනිසුනට පවසා ඇත්තේ තමා වෙනුවෙන් මරණු දැකීම ඇසීම හා සැක කිරීම යන අවස්ථා තුන යටතේ මස් අනුභවය නොකළ යුතු බවයි.' එසේ නොවන අවස්ථා යටතේ එය වරදක් නොවන බවය.

වරක් දෙවිදකුන්ට බුදුන් වහන්සේ ලවා සියලු භික්ෂු සංඝයාට බලපවත්වන පරිද්දෙන් නීති හෙවත් කොන්දේසි පහක් අනුමත කරවා ගැනීමට අවශ්‍ය විය. එයින් එක් නීතියක් වන්නේ භික්ෂුන් ජීවිත කාලය පුරාම මාංස හක්ෂණයෙන් වැළකී සිටිය යුතු බවයි. මෙම නීතිය ද ඇතුළත් දෙවිදකුන්ගේ නීති පහම බුදුන් වහන්සේ විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී. එහිලා බුදුන් වහන්සේගේ පිළිතුර වූයේ යමෙකුට එම නීති පිළිපැදීමට කැමති නම් එසේ කළ හැකි බව හා අකමැති අයට එසේ නොකර සිටිය හැකි බවයි. දෙවිදකුන්ගේ ඉල්ලීම් ප්‍රතික්ෂේප වූ විට හෙතෙම තමාට හිතවත් භික්ෂු පිරිසක් ද සමඟ සංඝ භේදය කිරීමට උත්සාහ කළේය. එහෙත් එය ව්‍යර්ථ විය.

DhA. I. 112 පි. සි., 122, Dppn ව. බ., Vin. I. 218, V. 139, M. I. 365, BD. 99, DhsA. 97.

6. අභිංසකයන්ට එරෙහි ක්‍රියාවල විපාක

දසවිධ විපාකා අදණ්ධෙසු දුස්සන්තස්ස

කටුක දුක් වේදනා,
සිරුර තුවාල (කැඩුම් බිඳුම්),
දැඩි ආබාධ,
සිත් තැවුල්,
රජුගෙන් උවදුරු,
දරුණු නින්දා,
ඥාතීන් නැතිවීම,
හෝඟ විනාශය,
ගෙය ගිනි ගැනීම,
නිරයේ උපත.

ඵරුසං ජානිං වෙදනං,
සරීර හෙදනං,
ගරුකං ආබාධං,
චිත්තක්ඛෙපං,
රාජනො උපස්සගං,
දාරුණං අබ්භක්ඛානං,
ඤාතිපරික්ඛයං,
හොග පහංගුරං,
අගාරං අග්ගි ධහනි,
නිරයෙ උප්පජ්ජනි.

පාප කර්මයක විපාක කෙතරම් දරුණුදැයි ඉහත සඳහන් පාපවිපාකයන්ගෙන් හෙළිදරවු වෙයි.

Dh. 137. 138.

7. අශෛක්ෂ ධර්ම

දස අසෙධියා ධම්මා

අශෛක්ෂ සමයක් දෘෂ්ටිය,
අශෛක්ෂ සමයක් සංකල්පය,
අශෛක්ෂ සමයක් වාචා
අශෛක්ෂ සමයක් කර්මාන්තය,
අශෛක්ෂ සමයක් ආජීවය,
අශෛක්ෂ සමයක් ව්‍යායාමය,
අශෛක්ෂ සමයක් ස්මෘතිය,
අශෛක්ෂ සමයක් සමාධිය,
අශෛක්ෂ සමයක් ඥානය,
අශෛක්ෂ සමයක් විමුක්තිය,

අසෙධො සම්මා දිට්ඨි,
අසෙධො සම්මා සංකප්පො,
අසෙධො සම්මා වාචා,
අසෙධො සම්මා කර්මන්තො,
අසෙධො සම්මා ආජීවො,
අසෙධො සම්මා වායාමො,
අසෙධො සම්මා සති,
අසෙධො සම්මා සමාධි,
අසෙධො සම්මා ඥාණං,
අසෙධො සම්මා විමුක්ති.

ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය අනුගමනය කරන ශෛක්ෂයා (සෙධ) තම ආධ්‍යාත්මික පාරිශුද්ධියෙන් නිර්වාණාවබෝධය ලබාගනී. එවිට ඔහු (අසෙධ) අශෛක්ෂ බවට පත්වෙයි. එබඳු ආර්ය පුද්ගලයකු කෙරෙහි පවතින ගුණ දහයක් ඉහතින් දැක්වී ඇත.

A V.222

8. ආයතනයෝ

දස ආයතනානි

ඇස,
රූපය,
කණ,
ශබ්දය,
නැහැය,
ගඳ,
දිව,
රසය,
සිරුර,
පහස.

වක්ඛු,
රූප,
සොන,
සද්ද,
සාන,
ගන්ධ,
ජීවිතා,
රස,
කාය,
ඓඨ්ඨිඛි.

උපදිනු ලබන ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්ෂයට අනුකූලව විවිධ සන්දර්භ යටතේ මෙම ඉන්ද්‍රියයන් හා ඒවායේ අරමුණු ආයතන නාමයෙන් සූත්‍ර ධර්මයන්හි සඳහන්ව ඇත.

D. III. 290

9. ආර්ය වෘද්ධි

දස අරියවඩ්ඪීයො

කෙත්චතුචලින් වැසීම,
ධනධාන්‍යයෙන් ;
අශ්වදුරුවන්ගෙන් ;
දැසිදස් කම්කරුවන්ගෙන් ;
සිඵුපාගවමහිෂාදීන්ගෙන් ;
ශ්‍රද්ධාවෙන් ;
ශීලයෙන් ;
බහුශ්‍රැත භාවයෙන් ;
පරිත්‍යාගයෙන් ;
ප්‍රඥාවෙන් ;

බෙත්ත වජ්ඣ,
ධනධාඤ්ඤානි,
පුත්ත දාරා,
දාස කම්මකාර පොරිසා,
චතුල්පාදා,
සද්ධා,
සීලං,
සුතං,
වාගො,
පඤ්ඤා.

මේ සියලු අංගවලින් ප්‍රකාශ වන්නේ ආර්ය ශ්‍රාවකයෙකු භෞතික සම්පත්වලින් මෙන්ම ආධ්‍යාත්මික ගුණ ධර්මයන්ගෙන් ද වර්ධනයට පත්විය යුතු බවයි. නැතහොත් මේ දහය උසස් වර්ධනයන්ලෙස සැලකෙයි.

A V.137

10. ආර්ය වාස

දස අරිය වාසා

අංග පසකින් තොරවූයේ,
අංග හයකින් යුක්තවූයේ,
එක් අංගයක් රක්තේ,
කරුණු සතරක් ඇසුරු
කරන්නේ,
පෞද්ගලික දෘෂ්ටි දුරු කරන
ලද්දේ,
ආශාවන් ඉක්මවන ලද්දේ,
නොසැලෙන සංකල්ප
ඇත්තේ,
සන්සුන් කය ඇත්තේ,
මනාව චිත්ත විමුක්තියට
පත්වූයේ,

පඤ්චංග විප්පහීනො,
ජලංග සමන්තාගතො,
ඵකාරක්ඛො,
චතුරාපස්සෙතො,
පහුන්න පච්චෙකසච්චො,
සමචයසච්චෙසනො,
අනාව්ල සඛකල්පො,
පස්සද්ධ කායසඛධාරො,
සුච්චුත්ත චිත්තො,

මනාව ප්‍රඥා විමුක්තිය
අත්කරගන්නා ලද්දේ.

සුවිමුක්ත පඤ්ඤා.

අංග පහකින් තොරවූයේ යනු පංචනීවරණ ඉවත් කළ තැනැත්තායි. අංග සයක් යනුවෙන් අදහස් වන්නේ සයවැදෑරුම් සමවිත්තතාව හෙවත් උපෙක්ෂාවයි. සය වැදෑරුම් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්ෂන්හි දී සුඛ දුක්ඛ යන අත්තයන්ට නොගොස් සමච්ඡේදන හෙවත් උපෙක්ෂාව සිරීම අංග සයකින් යුක්ත වීම යනුවෙන් අදහස කෙරෙයි. එක් අංගයක් ආරක්ෂා කිරීම යනු සම්මා සතියෙන් හෙවත් සති සම්පජ්ඣයෙන් යුක්ත වීමයි. ඇසුරු කළ යුතු (පරිච්ඡේදන) ඉවසිය යුතු (අධිවාසනා) බැහැරලිය යුතු (පරිවජ්ජනා) හා දුරුකළ යුතු (විනෝදනා) යන කරුණු සතර වැනි ආර්ය වාසයෙන් අදහස් කෙරෙයි. යෝගාවචරයා මෙම ඇසුරු කළ යුතු ඉවසිය යුතු බැහැරලිය යුතු හා දුරුකළ යුතු කරුණු පිළිබඳ අවබෝධය ලැබිය යුතුය. ප්‍රතෙපක සත්‍යයන් හෙවත් පෞද්ගලික වූ දෘෂ්ටි, මාතවාද වැනි දෙයින් වෙන්වීම පස්වැනි කාරණයෙන් ප්‍රකාශවෙයි. කාමාශාව, (කාමෙසනා) භවාශාව (භවෙසනා) හා ඊතියා ආගමික ජීවිතය පිළිබඳ ආශාව (බ්‍රහ්මචරියෙසනා) යන ඒසනා (ආසා) තුනෙන් ඉවත් වීම සයවැනි කාරණයෙන් කියවෙයි. සත්වැනි කාරණයෙන් කියවෙන ආර්යවාස පුද්ගලයා වූ කලි කාම සංකල්ප, ව්‍යාපාද සංකල්ප හ විහිංසා සංකල්ප යන මිථ්‍යා සංකල්පයන්ගෙන් නොසැලෙන පිරිසිදු වූ සමයක් සංකල්ප ඇති තැනැත්තායි. බෙහෙවින් සංසිදීමට පත් කායික අනුභූතීන් ඇති ආර්ය පුද්ගලයා අටවැනි ආර්ය වාසයයි. ක්ලේශ ව්‍යපශමනය කිරීමෙන් වෙනොවිමුක්තියට පත් පුද්ගලයා නවවැනි ආර්ය වාසයයි. ප්‍රඥා විශෝධනයෙන් ප්‍රඥා විමුක්තියට පත් පුද්ගලයා දශවැනි ආර්යවාසය ලෙස පැළිගැනෙයි.

A V.29

11. ආසාත වස්තු

දස ආසාත වත්ථුනි

මට අහිතක් කළේය,
මට අහිතක් කරයි,
මට අහිතක කරන්නේය,
මගේ හිතවතාට අහිතක්
කළේය,
මගේ හිතවතාට අහිතක්
කරයි,

අනත්ථං මෙ අචරි,
අනත්ථං මෙ චරති,
අනත්ථං මෙ චරිස්සති,
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනත්ථං අචරි,
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනත්ථං චරති,

මගේ හිතවතාට අහිතක්
කරන්නේය,
මගේ අහිතවතාට යහපතක්
කළේය,
මගේ අහිතවතාට යහපතක්
කරයි,
මගේ අහිතවතාට යහපතක්
කරන්නේය,
හේතු රහිතව ද කිපෙයි.

පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනන්ථං වරිස්සති,
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අන්ථං අචරි,
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අන්ථං වරති,
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අන්ථං වරිස්සති,
අට්ඨානෙ ච කුප්පති.

ආසාත වස්තු නවයක් ලෙස දක්වන ලද නවය වර්ගයේ අංක 4 යටතේ ද බලන්න. අතිරේක ආසාත වස්තුව ලෙස මෙහි දක්වා ඇත්තේ හේතු රහිතව ද කිපීමයි. ඇතැම් විට නිවැරදි දෙයක් වැරදි ලෙස වටහාගෙන කිපෙන අවස්ථා ද ඇත.

A V.150

12. ආසාතය දුරුකරන ක්‍රම

මට අවැඩක් කළේය නමුත්
එය කෙසේ විය හැකිදැයි
ආසාතය දුරු කරයි,
මට අවැඩක් කරයි °,
මට අවැඩක් කරන්නේය °,
මගේ හිතවතාට අවැඩක්
කළේය °,
මගේ හිතවතාට අවැඩක්
කරයි °,
මගේ හිතවතාට අවැඩක්
කරන්නේය °,
මගේ සතුරාට යහපතක්
කෙළේය °,
මගේ සතුරාට යහපතක්
කරයි °,
මගේ සතුරාට යහපතක්
කරන්නේය °,
අනවශ්‍ය තන්හිද නොකිපෙයි.

දස ආසාත පටිච්චයා

අනන්ථං මෙ අචරි තං
කුතෙත්ථ ලබ්භතීති ආසාතං
පටිච්චෙනති,
අනන්ථං මෙ වරති °,
අනන්ථං මෙ වරිස්සති °,
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනන්ථං අචරි °,
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනන්ථං වරති °,
පියස්ස මෙ මනාපස්ස
අනන්ථං වරිස්සති °,
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අන්ථං අචරි °,
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අන්ථං වරති °,
අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස
අන්ථං වරිස්සති °,
අට්ඨානෙ ච න කුප්පති.

ආසානයෙන් හෙවත් දැඩි ද්වේෂයෙන් යමෙක් පෙළේ නම් මෙම ක්‍රම දහය යටතේ ඔහුගේ ආසානය සටපත් කරගත හැකිය.

A. v. 151.

13. ආහුනෙයා පුද්ගලයෝ

දස පුග්ගලා ආහුනෙයා

සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේ,
පසේ බුදුන් වහන්සේ,
උභත්තාභාග විමුක්ත
පුද්ගලයා,
ප්‍රඥා විමුක්ත ;
තම පෞද්ගලිකත්වය
සාක්ෂාත් කොටගත් ;
දෘෂ්ටි ප්‍රාප්ත ;
ශ්‍රද්ධා විමුක්ත ;
ධර්මයට අනුගත වූ ;
ශ්‍රද්ධාවට අනුගත වූ ;
ඤ්චන්මගට පිළිපන්නා වූ, .

සම්මා සම්බුද්ධො,
පච්චේක බුද්ධො,
උභතො භාග විමුත්තො,

පඤ්ඤා විමුත්තො,
කාය සක්ඛී,

දිට්ඨිප්පත්තො,
සද්ධා විමුත්තො,
ධම්මානුසාරී,
සද්ධානුසාරී,
ගොත්‍රභු.

හතේ වර්ගයේ අංක 30 අටේ වර්ගයේ අංක 18 ද බලන්න. ඉහත සඳහන් කළ අංක යටතේ ඇති ආහුනෙයා පුද්ගලයන්ට වඩා මෙහි විශේෂත්වය වන්නේ පළමු දෙවැනි සහ අවසාන ආහුනෙයා පුද්ගලයන් තිදෙන අතිරේක වශයෙන් මීට ඇතුළත් වීමයි.

A V.23

14. ඇත්කුල

දස හත්ථී කුලානි

කාලාවක,
ගංගෙයා,
පණ්ඩුර,
තම්බ,
පිංගුල,
ගන්ධ,
මංගල,

කාලාවක,
ගංගෙයා,
පණ්ඩුර,
තම්බ,
පිංගල,
ගන්ධ,
මංගල,

හේම,
උපෝසථ,
ඡද්දන්ත.

හෙම,
උපොසථ,
ඡද්දන්ත.

ඇත් කුල හෙවත් වර්ග දහයක් මේ මගින් කියැවෙයි. පළමු කුලයේ සිට අවසන් කුලය තෙක් අනුපිළිවෙලත් ඇතුන්ගේ ශක්තිය කුලයෙන් කුලයට වැඩිවන බව ද සඳහන් වෙයි. මිනිසුන් දහ දෙනෙකුගේ ශක්තිය පහළම කුලයට අයත් වන අතර අනුපිළිවෙලින් වැඩි වී ඡද්දන්ත කුලයේ හස්තියාගේ ශක්තිය මිනිසුන් සිය දෙනෙකුගේ ශක්තියට සමාන වන බවද සඳහන්ව ඇත.

බුදුරජාණන් වහන්සේ දසවිධ කාය බල දසවිධ ඤාණ බලයෙන් යුක්තවූහ. කාය බල විස්තර කරන්නේ මේ ඇත් කුල බල අනුවය.

*කාලාවකං ගංගෙයං - පණ්ඩරං නම්බ පිංගලං
ගන්ධ මංගල හෙමඤ්ච - උපොසථ ඡද්දන්තිමේ*

BV A .42, Vb A. 403, MA I .263

15. ඇසුරු කළයුතු පුද්ගලයෝ

**දසති ධම්මෙති
සමන්තාගතො පුග්ගලො
සෙවිතබ්බො**

සතුන් මැරීමෙන්
වැළකෙන්නා,
සොරකමින් ,
කාමයෙහි වරදවා
හැසිරීමෙන්,
බොරුකීමෙන් ,
කේළාමිකීමෙන් ,
පරුෂ වචනයෙන් ,
හිස් ප්‍රලාපවලින් ,
දැඩිලෝභ නැත්තා,
අවිහිංසක තැනැත්තා,
සමථක් දෘෂ්ටිකයා.

පාණානිපාතා පටිවිරතො,
අදින්නාදානා ;
කාමෙසු මිච්ඡාචාරා ;
මුසාවාදා ;
පිසුණා වාචාය ;
ඵරුසාය වාචාය ;
සම්ඵප්පලාපා ;
අනහිජ්ඣාදු,
අච්ඡාපන්න චිත්තො,
සම්මා දිට්ඨිකො.

මෙම පද මගින් දශවිධ සදාචාර ධර්මයන් කියැවෙයි. මෙම ගුණධර්මයන්ගෙන් යුක්ත වන ඕනෑම පුද්ගලයෙක් අන්‍යයන්ගේ ඇසුරට සුදුස්සෙක් වෙයි.

A.V. 281

16. ඇසුරු නොකළ යුතු පුද්ගලයෝ

සතුන් මරන්නා,
සොරකම් කරන්නා,
කාමයෙහි වරදවා
හැසිරෙන්නා,
බොරු කියන්නා,
කේළාම් කියන්නා,
පරුෂ වචන කියන්නා,
දැඩි ලෝහී පුද්ගලයා,
හිංසක සිත් ඇත්තා,
මිථ්‍යා දෘෂ්ටිකයා.

දස ධර්මෙහි සමනාගතා පුත්තලො න සෙවිතඛිබො

පාණානිපාති,
අඳින්නාදායී,
කාමෙසු මිච්ඡාලාථී,
මුසාවාදී,
පිසුණාවාලො,
ඵරුසාවාලො,
සම්ඵල්පලාපී,
අහිජ්ඣාලු,
ව්‍යාපන්න චිත්තො,
මිච්ඡාදිට්ඨිකො.

ඉහත සඳහන් අංක 15 යටතේ සඳහන් ගුණධර්මයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධ දුර්ගුණ ඇති පුද්ගලයෝ මෙයින් කියැවෙති.

A.V.281

17. උපෙක්ෂා

අංග සයක් ඇති උපෙක්ෂාව,
බ්‍රහ්මචිහාර °,
බොජ්ඣංග °,
වීරිය °,
සංස්කාර පිළිබඳ °,
වේදනා °,
විදර්ශනා °,
මධ්‍යස්ථතා °,
ධ්‍යාන °,
පාරිශුද්ධ °.

දසවිධ උපෙක්ඛා

ජළඛිගුපෙක්ඛා,
බ්‍රහ්මචිහාරුපෙක්ඛා,
බොජ්ඣංගුපෙක්ඛා,
වීරියුපෙක්ඛා,
සංඛාරුපෙක්ඛා,
වේදනුපෙක්ඛා,
විපස්සනුපෙක්ඛා,
තනුමජ්ඣන්තූපෙක්ඛා,
ඤානුපෙක්ඛා,
පාරිසුද්ධුපෙක්ඛා.

උපෙක්ෂාව මධ්‍යස්ථතාව ලෙස පොදුවේ පිළිගැනුන ද පරීක්ෂණය, සම්පව විමසා බැලීම යන අරුත ද එහි ඇත. උප + ඊක්ෂ් නමැති ධාතු රූපයෙන් උපෙක්ෂා යන වචනය සෑදී ඇත. එහි වචනාර්ථය වන්නේ සම්පස්ථව

පරීක්ෂාකර බැලීමයි.

Vism 160.

18. සෘද්ධි

දස ඉද්ධි

අධිෂ්ඨාන සෘද්ධිය,
 විකුර්වණ °,
 මනෝමය °,
 ඥාන විෂ්ඨාර °,
 සමාධි විෂ්ඨාර °,
 ආර්ය °,
 කර්ම විපාකජ °,
 පුණ්‍යවන්තයන්ගේ °,
 විද්‍යාමය °,
 සුදුසු ප්‍රයත්න දැරීමෙන් ඒ ඒ
 තන්හි ලබන °.

අධිවිධාන ඉද්ධි,
 විකුබ්බනා °,
 මනෝමයා °,
 ඥාණවිෂ්ඨාරා °,
 සමාධිවිෂ්ඨාරා °,
 අරියා °,
 කම්මවිපාකජා °,
 පුඤ්ඤවනෝ °,
 විජ්ජාමයා °,
 තත්ථ තත්ථ සම්මා පයොග
 පච්චයා ඉඡ්ඤානට්ඨානෝ °,

සෘද්ධි ශක්තිය ලබාගත් පුද්ගලයා අදිටන් කිරීම මගින් තමා බොහෝ පුද්ගලයන් බවට නිර්මාණය කර දැක්වීම අධිෂ්ඨාන සෘද්ධියයි.

තමා වෙනත් සත්වයකු හෝ පුද්ගලයකු ලෙස මවා පෙන්වීම විකුර්වණ සෘද්ධියයි. කෙනෙකුගේ සිරුරින් වෙනත් කෙනෙකුගේ සිරුරක් මානසිකව මවා පෙන්වීම මනෝමය සෘද්ධියයි. ඥානයේ බලපෑම මගින් විවිධ විශේෂතා ලබාගැනීම ඥානවිෂ්ඨාර සෘද්ධිය ලෙස සැලකෙයි. නිදසුනක් වශයෙන්, අනිත්‍යතාව මෙතෙහි කිරීම මගින් ආත්ම දෘෂ්ටිය නැති කරගැනීම දැක්විය හැකිය. සමාධි ප්‍රතිලාභය මගින් විශේෂතාවන්ට පත්වීම සමාධි විෂ්ඨාර සෘද්ධියයි. ප්‍රථමධ්‍යානය ලබා ගැනීමේදී පංච නිවරණයන් දුරු කිරීම මෙහිලා නිදසුනක් ලෙස දැක්විය හැකිය. ආර්ය සමාධිය ලෙස සැලකෙන්නේ කවරම තත්වයක් වුවද මධ්‍යස්ථව දැකීමේ හැකියාවයි. පිළිකුල නොපිළිකුල වශයෙන් සලකා එහිලා මැදහත් බවින් සිටීමට ආර්ය සමාධිලාභියාට හැකි වෙයි.

කර්ම විපාක වශයෙන් විශේෂතා අත්පත් කරගැනීම කර්ම විපාකජ සෘද්ධියයි. කුරුල්ලන්ට අහසෙහි පියාසර කිරීමට මත්ස්‍යයන්ට ජලයෙහි පිහිනීමට හැකි වී ඇත්තේ මෙම කර්මවිපාකජ සෘද්ධිය මගිනි. පුණ්‍යවන්තයාගේ සෘද්ධිය යනු පුණ්‍ය ශක්තියෙන් ලබන සෘද්ධියයි. සක්විති රජුට තම වකුරත්නයෙහි නැගී අහසින් ගමන් කළ හැකිය. එය පුණ්‍ය

ශක්තිය මගින් ලබන හෝ මායා බලයෙන් ලබන සෘද්ධිය විද්‍යා සෘද්ධිය නුවෙන් සැලකේ. නූතන විද්‍යාවේ දියුණුව නිසා අහසින් යාමේ හැකියාව මිනිසා ලබාගෙන ඇත. මායා බලයෙන් ද විශ්මිත දේ සිදු කරනු ලැබේ. ඒ ඒ තත්හි සුදුසු ප්‍රයත්නයන් දරා අත්කර ගන්නා විශේෂතා අවසාන සෘද්ධිය ලෙස දැක්වී ඇත. මෙහිලා නිදසුනක් ලෙස අභිනිෂ්ක්‍රමණය මගින් රාග විරාගය අත් කරගැනීම දැක්විය හැකිය.

Ps II.205, Vism .378

19. සෘද්ධිබල

දස ඉද්ධි බලානි

අධිෂ්ඨාන සෘද්ධිය,
විකුර්වණ °,
මනෝමය °,
ඥාන විෂ්ඨාර °,
සමාධි විෂ්ඨාර °,
ආර්ය °,
කර්ම විපාකජ °,
පුණ්‍යවත්තයන්ගේ °,
විද්‍යාමය °,
සුදුසු ප්‍රයත්න දැරීමෙන් ඒ ඒ
තත්හි ලබන °.

අධිච්ඨාන ඉද්ධි,
විකුර්වනා °,
මනෝමයා °,
ඥාණවිෂ්ඨාරා °,
සමාධිවිෂ්ඨාරා °,
ආර්යා °,
කම්මවිපාකජා °,
පුඤ්ඤවනෝ °,
විජ්ජාමයා °,
තත්ථ තත්ථ සම්මා පයොග
පච්චයා ඉජ්ඣනච්ඨානෝ °,

දහය වර්ගයේ අංක 18 යටතේ ද බලන්න.

Pts II.174

20. ක්ලේශ වස්තු

දස කිලෙස වස්තුනි

ලොභය,
ද්වේෂය,
මෝහය,
මානස,
මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය,
සැකය,
ඊනය,
උද්ධච්චය,

ලොභො,
දොසො,
මොහො,
මානො,
දිට්ඨි,
විචිකිච්ජා,
ඊනං,
උද්ධච්චං,

ලැජ්ජා නැති බව,
බිය නැති බව.

අහිරිකං,
අනොන්නප්පං.

මෙහි සඳහන් පළමු කරුණු තුන අකුලල මූලයන් ලෙස නිතරම දැක්වෙයි. කෙලෙස් උපදවන වෙනත් කරුණු සතක් ද අහිරිකව මෙහි දැක්වෙයි.

Vbh. 391.

21. කථාවස්තු

දස කථාවන්ද්‍රුනි

අප්ප්ච්ඡතාව ගැන කථාව,
සන්තුජ්චිය °,
කාය චිත්ත විචේකය °,
හුදෙකලාබව °,
චීරය ඇරඹීම °,
ශීලය °,
සමාධිය °,
ප්‍රඥාව °,
විමුක්තිය °,
විමුක්ති ඥානදර්ශනය °.

අප්ප්ච්ඡ කථා,
සන්තුච්චී °,
පච්චේක °,
අසංසග්ග °,
චීරියාරම්භ °,
ඝීල °,
සමාධි °,
පඤ්ඤා °,
විමුක්ති °,
විමුක්තිඤ්ඤාණදස්සන °.

පුද්ගලයන් අතර සිදුවන කථා වැඩදායී හෝ ප්‍රයෝජනවත් කථා හා ඇවැඩදායී හෝ අප්‍රයෝජනවත් කථා යනුවෙන් දෙපරිදි වේ. විශේෂයෙන් හික්ෂුන් අතර සිදුවන කථා සාකච්ඡා සංවාද ආදිය ස්වකීය අරමුණට අදාළ වැඩදායී කථා විය යුතු බව බුදුන් වහන්සේ විසින් සඳහන් කොට තිබේ. ඉහත සඳහන් කොට ඇත්තේ හික්ෂුන් වහන්සේලා අතර සිදුවිය යුතු වැඩදායී හෝ ප්‍රයෝජනවත් කථා විෂයයන් දහයකි.

බුදුරජාණන් වහන්සේ සැවැත් නුවර ජේතවනාරාමයෙහි වැඩ සිටියදී වරක් හික්ෂුහු දම්සහා මණ්ඩපයට රැස්ව විවිධ වූ නිෂ්ප්‍රයෝජනවත් අර්ථ රහිත කථාවන්හි නිරතව සිටියහ. එවිට බුදුරජාණන් වහන්සේ දම්සහා මණ්ඩපයට වැඩමවා ධර්මාසනයෙහි වැඩ හිඳ මහණෙනි, මා එන්නට පෙරාතුව කවර නම් කථාවක යෙදී සිටියහුදැයි ඇසූ සේක. එවිට හික්ෂුන් වහන්සේ අපි රාජකථා, වොරකථා වැනි කථාවන්හි නිරතව සිටියෙමුයි පිළිතුරු දුන්හ. එවිට බුදුන් වහන්සේ 'මහණෙනි, ගෘහ ජීවිතය අතැර පැවිද්දට පත් හික්ෂුන්ට එවැනි කථා අගෝචරය. ඒවා සංසිද්ධිම පිණිස විරාගය පිණිස නිරෝධය පිණිස හේතු නොවේ. හික්ෂුන් විසින් පැවැත්විය යුත්තේ සංසිද්ධිම විරාගයට නිරෝධයට හේතුවන වැඩදායී කථායයි පවසා ඉහත

සඳහන් කථා වර්ග දහය වදාළ සේක.

A V.129, MI.145, III.113

22. කබලිංකාරාභාරයේ පටික්කුලතා

දස ආකාර පටික්කුලතා කබලිංකාර ආභාරෙ

යාම,
සෙවීම,
පාවිච්චිය,
වැගිරීම,
තැන්පත්වීම,
නොපැසීම,
පැසීම,
ප්‍රතිඵලය,
බහිශ්‍රාවය,
තැවරීම.

ගමන්තො,
පරියෙසනතො,
පරිභොගතො,
ආසයතො,
නිධානතො,
අපරිපක්කතො,
පරිපක්කතො,
ඵලතො,
නිස්සන්දතො,
සම්මක්ඛනතො.

පිඬුකොට ගන්නා භෞතික ආභාරයේ පිළිකුලෙන් සැලකිය යුතු කරුණු දහයක් මෙයින් ඉදිරිපත් වෙයි. ආභාර සොයායාමේ සිට සිරුරුගත වී වැගිරීම තෙක් වූ අවස්ථා දහය පටික්කුල සඤ්ඤාව උපදවනු කැමති යෝගාවචරයෙකුට ප්‍රයෝජනවත් වෙයි.

Vism. 342 පි. සි.

23. කවුඩු ගති

දස අසද්ධම්මා කාකස්ස

දරුණුය,
ප්‍රගල්භය, (ඉදිරියට යන සුලුය)
ගිජ්ජය,
බොහෝ කන සුලුය,
රුදුරුය,
අකාරුණිකය,
දුබලය,
සිහි මුළාවූවෙකි,
පහත්ය,
රළු හඬ ඇත්තේය.

ධංසී,
පගබ්භො,
ලුද්දො,
නින්තිණො,
මහත්ඝාසො,
අකාරුණිකො,
දුබ්බලො,
මුට්ඨස්සනි,
නෙවයිකො,
ඔරාවිනා.

කවුඩන් සතු ගති ලෙස මෙම කරුණු දැක් වී ඇත. ඇතැම් ජාතක කථාවල මෙම ගති සොරුන් සතුව ඇති බව ද දැක්වේ. ඇතැම් විට මෝඩ පුද්ගලයන් කවුඩාට සමාන කොට දක්වා ඇත.

'කාක පඤ්ඤා' යන පදය යෙදී ඇත්තේ මෝඩබව දැක්වීම සඳහාය. කවුඩා පහසුවෙන් රැවටෙන ශිෂ්‍රකම්න් වල්මත්වන ගති ඇත්තකු බැවිනි.

A V.149, J V .235

24. කායිකව පිහිටි ධර්මතා

දසධම්මා සථිරට්ඨා

ශීත,
උෂ්ණය,
කුසගින්න,
පිපාසා,
මළ,
මූ,
කායික සංවරය,
වාචික සංවරය,
ආජීව සංවරය,
නැවත හටගැන්ම.

සීතං,
උණ්ණං,
ජීගච්ඡා,
පිපාසා,
පස්සාචො,
උච්චාරො,
කාය සංවරො,
වාචී සංවරො,
ආජීව සංවරො.
පොනොහවිකො.

මෙම කරුණු දහය එක්වර්ගයක් යටතට ගැනීමේ හේතු යුක්ති දැක්වීමට අංගුත්තර නිකාය උත්සාහයක් ගෙන නැත. බැලූ බැල්මට එකිනෙකට නොගැලපෙන වර්ග කිරීමක් බව පෙනේ. මුල් කරුණු හය හා අවසන් කරුණු හතර අතර එකිනෙක ගැලපීමක් දැකිය නොහැකිය. මුල් කරුණු හය පුද්ගලයා පිළිබඳ ස්වභාවික සිදුවීම් වන අතර අවසන් කරුණු හතර පුද්ගලයා විසින් කායිකව ලබාගත යුතු තත්වයන් වන බව පෙනේ.

A V. 88

25. කැදෙහි අනුසස්

දස ආනිසංසා යාගුයා

කැඳ දෙන්නා ආයුෂ දෙයි,
වර්ණය (පැහැය) දෙයි,
සැපය දෙයි,
ශක්තිය දෙයි,
නුවණ දෙයි,

යාගුං දෙන්නො ආයුං දෙනි,
වණ්ණං දෙනි,
සුඛං දෙනි,
බලං දෙනි,
පටිභානං දෙනි,

කැඳ බොන්නා කුසගින්න
නිවැලයි,
පවස නැති කරයි,
වාතය ක්‍රමවත් කරයි,
වස්තිය පිරිසිදු කරයි,
නොපැසුණු අහර පැසවයි.

යාගු ජිනා බුදුං පටිහන්ති,
පිපාසං විනොදෙති,
වාතං අනුලොමෙති,
වන්ථිං සොධෙති,
අමාවසෙසං පාවෙති.

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් කැඳ (යාගු) යහපත් මෙන්ම සෞඛ්‍යදායක ආහාරයක් වශයෙන් අනුමත කොට ඇත. (හෙසජ්ජං එතං සුගතෙන වණ්ණිතං) ආහාර දීම යනු බලය දීමකි යනාදිය (අන්තදො බලදො හොති) සසඳන්න.

Vin I. 220 - 22

26. කුශල කර්ම

දස කුසල කම්මානි

දහය වර්ගයේ අංක 2 යටතේ දක්වා ඇති දස අකුශල කර්මයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධ ධර්ම දස කුශල කර්ම යනුවෙන් සැලකෙයි.

M. I. 287, D. III. 269.

27. කුශල කර්මපට්

දසකුසලකම්මපට්

පරපණ නැසීමෙන් වැළකීම,
නොදුන් දෙය ගැන්මෙන්
වැළකීම,
කාමයෙහි වරදවා හැසිරීමෙන්
වැළකීම,
බොරැකීමෙන් වැළකීම,
කේලාම් කීමෙන් වැළකීම,
පරුෂ වචන කීමෙන්
වැළකීම,
හිස්වචන කීමෙන් වැළකීම,
දැඩි ලෝභයෙන් තොරවීම,
ද්වේෂයෙන් තොරවීම,
සමයක් දෘෂ්ටිය.

පාණානිපාතා වෙරමණි,
අදින්නාදාතා වෙරමණි,
කාමෙසු මිච්ඡාචාරා
වෙරමණි,
මුසාවාදා වෙරමණි,
පෙසුඤ්ඤා වෙරමණි,
එරුසාවාචා වෙරමණි,
සම්ඵප්පලාපා වෙරමණි,
අනභිජ්ඣා,
අව්‍යාපාදා,
සම්මා දිට්ඨි.

ඉහත අංක 2 යටතේ ඉදිරිපත් වූ කැරණුවලට ප්‍රතිපක්ෂ වූ ගුණධර්ම මෙයින් ඉදිරිපත් වෙයි.

D. III. 269, M. I. 287.

28. කේලාම් කීම

දස ආකාර පෙළුඤ්ඤං

ජාති වශයෙන්,
නම් වශයෙන්,
ගෝත්‍ර වශයෙන්,
ක්‍රියා / කර්ම වශයෙන්,
සිල්ප වශයෙන්,
රෝගාබාධ වශයෙන්,
ලිංග වශයෙන්,
කෙලෙස් වශයෙන්,
ආචාර වශයෙන්,
ආක්‍රෝශ වශයෙන්.

ජාතී,
නාම,
ගොත්ත,
කම්ම,
සීල්ප,
ආබාධ,
ලිංග,
කිලෙස,
ආපත්තී,
ආක්කොස.

කේලාම් කීම පරමාර්ථ දෙකකින් යුක්ත වෙයි. අනුන් බිඳවීමට හා තමාට ප්‍රිය කරවා ගැනීමට. මේ කරුණු දෙක බලාපොරොත්තුවෙන් ඉහත සඳහන් කරුණු උපයෝගී කරගෙන කේලම් කියති.

Vin IV. 12, A IV. 401. Pva 13, 15.

29. කේසපුත්ත කාලාමයන්ට දුන් අවවාද

දස ඔවාදා කෙසපුත්ත කාලාමානං

ග්‍රැතිය හෙවත් ආගමික අධිකාරය හේතුවෙන්,
පාරම්පරිකව පැමිණීම හේතුවෙන්,
දූෂමාන ආරංචි මගින්,
ආගමික මූලග්‍රන්ථ හේතුවෙන්,
තර්කානුකූල නිසා,
නායායානුකූල නිසා,
බාහිර පෙනුමෙන්,

මා අනුස්සවෙන,
මා පරම්පරාය,
මා ඉතිකිරාය,
මා පීටක සම්පදානෙන,
මා තක්ක හෙනු,
මා නය හෙනු,
මා ආකාර පරිචිතක්කෙන,

යම් මතයක් මගින්
ඔප්පුවීම හෝ එසේ පෙනී
යන නිසා,
සම්භාව්‍යතාව නිසා,
මේ අපගේ ගුරුවරයාය යන
හැඟීම නිසා තීරණ නොගත
යුතුය.

මා දිවයිනිඒකධානක්ඛන්තියා,

මා හඬබ්‍යාරූපනාය,
මා සමණො නො ගරු.

කිසියම් ආගමික කුලයන් මගින් ඉදිරිපත් කරන ඉගැන්වීම් සම්බන්ධයෙන් ඇති වන සාකච්ඡාන්ති දී තීරණය ගන්නිවිට අනුගමනය කළයුතුකරුණු මෙහි සඳහන් වෙයි.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහත් වූ හික්ෂු පිරිසක් ද පිරිවරා කොසොල් දනව්වෙහි සැරිසරමින් සිටි විටෙක කේසපුත්ත නම් වූ ප්‍රදේශයට වැඩි සේක. ශාක්‍ය කුලයෙන් පැවිදි වූ ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන් වහන්සේ තම ප්‍රදේශයට වඩමවා සිටින බව කාලාම නම් වූ පිරිසට අසන්නට ලැබිණ. එබැවින් ඔවුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බැහැ දැකීම සඳහා උන්වහන්සේ වැඩසිට කැනට පැමිණියහ. පැමිණ උන්වහන්සේට ගරු බුහුමන් දක්වා සාමීචි කථාබස් කොට ඔවුහු උන්වහන්සේට මෙසේ සැළ කළහ. ස්වාමිනි ඇතැම් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ මෙහි පැමිණ තමන්ගේ ආගමික ඉගැන්වීම් ඉදිරිපත් කරමින් එබඳු වෙනත් අයගේ මතවාද ප්‍රතික්ෂේප කරති, ඒවාට නිගරු කෙරෙති, දොස් නගති. එසේම වෙනත් පිරිසක් පැමිණ තම ඉගැන්වීම් ඉදිරිපත් කොට කලින් අයගේ මතවාද ප්‍රතික්ෂේප කරමින් දොස් නගති. ස්වාමිනි අප මේවාට සවන් දීමේ දී කවරකුගේ මතවාද නිවැරදි ද කවරෙකුගේ වැරදි ද පිළිගත යුතු ද නොපිළිගත යුතු ද යනුවෙන් අපට සැක ඇති වෙයි. කාලාමයන්ගේ ප්‍රකාශයට පිළිතුරු දෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ, 'එසේය කාලාමයෙනි, සැක ඇතිවිය යුතු තැනම නොපට සැක ඇති විය. සැක කළයුතු තැනම සැක කළාහුය. එබඳු සැකයන්හි දී ආගමික ශ්‍රැතියෙන්, පාරම්පරිකත්වයෙන්, දූෂමාන ආරංචියෙන්, ආගමික මූලග්‍රන්ථ මගින්, තර්කානුකූල භාවයෙන්, හුදු බාහිර පෙනුමෙන්, යම් යම් මතවාද මගින් ඔප්පුවන තරමින්, වියහැකි බව (සම්භාව්‍යතාව) නිසා හෝ තමන්ගේ ගුරුවරයාගේ කීමක් යන හැඟීම නිසා හෝ නොමඟ නොයා යුතුය. ඒ කරුණු මත පදනම්ව එම කරුණු නිසාම තීරණ නොගත යුතුය. නමුත් කාලාමයෙනි, යම් විටෙක යමක් හොඳ යයි ඔබලාටම වැටහේ ද යනපත සඳහා පවතී යයි ඔබලාටම වැටහේ ද? එබඳු දේ පිළිගන්න. යමක් නරක යයි හෝ එය කිරීමෙන් අයහපතක් සිදු වේයයි ඔබලාටම වැටහේ ද එබඳු දේ නරක යයි බැහැර කරන්න. එබඳු දේ නොපිළිගන්න.' යනුවෙන් පැවසූහ. බුදු රජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රකාශයෙන් සතුටට පත් කාලාමයෝ බුදුන් සරණ ගොස් තමන් බෞද්ධ උපාසකයන් වන බවට ප්‍රතිඥා දුන්හ.

A. I. 188

30. තථාගත බල

සිදුවිය හැකි දේ හා
නොසිදුවිය හැකි දේ තත්ව
පරිදි දැනීම,
අතීත අනාගත හා වර්තමාන
කර්මයන්ගේ ප්‍රතිඵල °,

සියලු තත්ති පැතිරයන
ප්‍රතිපදාව පිළිබඳ °,
නොයෙක් විවිධ ස්වභාවයේ
ලෝකයන් පිළිබඳ °,
සත්වයන්ගේ විවිධ වර්ත
ස්වභාවයන් °,
අනෙක් සත්වයන්ගේ
ක්‍රියාකාරිත්වය පිළිබඳ °,
ධ්‍යාන විමුක්ති සමාධි
සමාපත්තීන්ගේ කිලිපි
පිවිතුරු බව හා එයින් නැගී
සිටීම °,
පෙරවිඤ්ඤා කඳු පිළිවෙළ
සහිකිරීමේ තුළුණ,

සත්වයන් උපදින මියෙන
ආකාරය දිවැසින් දැකීමේ °,

ආශ්‍රවන් ක්ෂය කෙට අනාශ්‍රව
වූ වෙනො විමුක්ති පඤ්ඤා
විමුක්තීන් මොලොවදීම
මනාව දැන පසක් කොට ඊට
සමවැද සිටීම.

දස තථාගත බලානි

ධානඤ්ච ධානනො
අච්චානඤ්ච අච්චානනො
යථභුතං පජානානි,
අතීතානාගත
පච්චුජ්ජපත්තානං කම්ම
සමාදානං ධානසො
හෙතුසො විපාකං °,
සබ්බත්ථගාමීනී පටිපදා °,

අනෙක ධාතු නානා ධාතු
ලොකං °,
සත්තානං නානාධම්මත්තිකතං °,
පරසත්තානං පර පුග්ගලානං
ඉන්ද්‍රිය පරො පරියත්ත °,
ඤාන විමොක්ඛ සමාධි
සමාපත්තීනං සංකිලෙසං
වොදානං චූච්චානං °,

අනෙකච්චිතං පුබ්බෙන්වාසං
අනුස්සරෙය්‍ය සෙය්‍යථීදං
එකම්පි ජානි ... ,
දිබ්බෙන් වක්ඛුනා විසුද්ධෙන්
අතික්කත්ත මානුසකෙන්
සත්තෙ පස්සති වචමානෙ
උජ්ජප්පමානෙ °,
ආසවානං ඛයා අනාසවං
වෙනො විමුක්තිං
පඤ්ඤාවිමුක්තිං දිට්ඨියොව
ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා
සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ
විහරති.

තථාගතයන් වහන්සේ විය හැකි දේ විය හැකි දේ ලෙසත් නොවිය හැකි දේ නොවිය හැකි දේ ලෙසත් වටහා ගනිති. එය තථාගතයන් වහන්සේගේ බලයක් වන අතර එයින් උන්වහන්සේ පිරිස් මැද සිංහනාද නගමින් ධර්මවක්‍රය පවත්වති.

තථාගතයන් වහන්සේ අතීත අනාගත වර්තමාන යන කාලත්‍රයවර්තී කර්මයන්ගේ විපාකයන් හේතු ප්‍රත්‍ය සහිතව තත් වූ පරිද්දෙන් දනිති. එය ද තථාගත බලයෙකි.

තථාගතයන් වහන්සේ සෑම දෙසකටම විහිදී යන පිළිවෙත් මාර්ගය මනාව තත්වූ පරිද්දෙන් දනිති. එයද තථාගත බලයෙකි.

තථාගතයන් වහන්සේ විවිධ වූ මූලද්‍රව්‍යයන්ගෙන් සෑදුණු ලෝකය තත්වූ පරිද්දෙන් දනිති. එයද තථාගත බලයෙකි.

තථාගතයන් වහන්සේ අනෙක් සත්වයන්ගේ, පුද්ගලයන්ගේ ඉන්ද්‍රියන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වය තත් වූ පරිද්දෙන් දනිති. එය ද තථාගත බලයෙකි.

තථාගතයන් වහන්සේ ධ්‍යාන විමුක්ති සමාධි සමාපත්තින්ගේ කිලීටි වීම, පිරිසිදු වීම සහ එම කෙළෙසුන්ගෙන් නැගී සිටීම ද තත්වූ පරිද්දෙන් දනිති. එයද තථාගත බලයෙකි.

තථාගතයන් වහන්සේ තමන්ගේ අතීත උප්පත්ති භවයන්ගේ එක් ජාතියක් ජාති දෙකක් ආදී වශයෙන් කල් ගණනහි වූ ජාතීන් සියලු විස්තර සහිතව ස්මරණය කරති. එයද තථාගත බලයෙකි.

තථාගතයන් වහන්සේ තමන්ගේ මනුෂ්‍යත්වය ඉක්මවා සිටී දිව ඇසින් අනෙක් සත්වයන් ඔවුන්ගේ කර්මානුරූපව විවිධ භවයන්හි උපදින සැටිත් මියයන සැටිත් තත් වූ පරිද්දෙන් දනිති. එය ද තථාගත බලයෙකි.

තථාගතයන් වහන්සේ ආශ්‍රවයන් ක්ෂය වීමෙන් අනාශ්‍රව වූ වෙතොවිමුක්තිය හා ප්‍රඥා විමුක්තිය ස්වකීය නුවණින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට මෙම අත්බැවිහිම ඊට සමවැද වාසය කරන සේක. එය ද තථාගත බලයෙකි. මෙම තථාගත බලයන් නිසා උන්වහන්සේ පිරිස් මැදට එළඹ විශාරද ව තම ධර්මය දෙසමින් සිංහනාද නගති.

Pts.11,174-175,M I .69,

31. දස අශ්‍රහ

දස අසුහා

ඉදිමුණු මළ සිරුර,
නිල් වූ ,
තැනින් තැන කැඩුණු ,
සන්ධිවලින් වෙන් වූ ,
සැරිගිය ,

උද්ධමානක,
විනීලක,
විප්‍රබ්බක,
විච්ඡිද්දක,
වික්ඛායිතක,

විසුරුණු °,
වෙන් වෙන්ව විසුරුණු °,
ලේ වැගිරෙන °,
පණුවන් ගැසු °,
ඇටසැකිල්ල.

විකර්ණක,
හත විකර්ණක,
ලොහිතක,
පුලවක,
අවික.

අසුභ යනු අපිචතුරු, කැත, කුණු යනුයි. යෝගාවචරයාට භාවනාවට අරමුණු වශයෙන් තබා ගත හැකි අසුභ කරුණු දහයක් මේ යටතේ කියවෙයි.

Vism. 110, BD. 24

32. දස ආක්‍රෝශ වස්තු

දස අක්කොස වත්ථුනි

හොරා,
අඥානසා,
මෝඛසා,
ඔටුවා,
ගොණා,
චූරුවා,
නිරාගමියා,
තිරච්ඡානගතියා, (තිරිසනා)
තට සුගතියක් නැත,
දුගතියක්ම තට ලැබේ.

චොරොසී,
බාලොසී,
මුල්හොසී,
ඔටියොසී,
ගොණො,
ගදහො,
නෙරයිකො,
තිරච්ඡානගතො,
නන්ථී කුය්භං සුගති,
දුග්ගතියෙච කුය්භං
පාටිකංබා.

ආක්‍රෝශ නම් අනුන්ට බැණ වැදීම, නින්දා කිරීමය. මේ නින්දා කිරීමේ දී මේ සඳහන් දස ආකාර වචන, දස ආකාර ගති කියමින් නින්දා කළ හැකිය. බ. දෙකේ වර්ගයේ අංක 15.

Vin II. 296, VII 8.51.161

33. දස වස්තූක අත්තග්‍රාහික දෘෂ්ටි

දසවත්ථුක අත්තග්‍රාහික ද්විටී

ලෝකය ශාස්වතය,
ලෝකය අශාස්වතය,
ලෝකය අත්තවත්තය,

සස්සතො ලොකො,
අසස්සතො ලොකො,
අත්තවා ලොකො,

ලෝකය අනන්තවත්ය,
ජීවයම සිරුරය,
ජීවය හා සිරුර එකිනෙකට
වෙනස්ය,
සත්වයා මරණින් මතු ඇත,
සත්වයා මරණින් මතු නැත,

සත්වයා මරණින් මතු
ඇත්තෙන් නැත නැත්තෙන්
නැත,
සත්වයා මරණින් මතු
වන්නේද නොවන්නේද වෙයි.

අනන්තවා ලොකො,
නං ජීවං නං සරීරං,
අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරං,

හොති නවාගතො
පරමිමරණා,
නහොති නවාගතො
පරමිමරණා,
හොතිච නහොතිච
නවාගතො පරමිමරණා,
නෙවි හොති න නහොති
නවාගතො පරමිමරණා.

සාමාන්‍ය මිනිසකු විසින් චින්තනය කරනු ලබන පාරභෞතික ප්‍රශ්න දහයක් මෙයින් ඉදිරිපත් වෙයි. අන්තයක් ගෙන නගනු ලබන මෙම ප්‍රශ්නවලදී අනෙක් අන්තය ප්‍රතික්ෂේප වෙයි. එබැවින් ඒවා අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් විසංවාදී වෙයි. මෙබඳු තර්කානුසාරීව ගොඩනගාගත් ප්‍රශ්නයක් බුදුන් වහන්සේගෙන් ඇසුවිට උත්වහන්සේ පිළිතුරු නොදී නිශ්ශබ්ද වෙති. ප්‍රශ්නය හා පිළිතුර යන දෙකම දුක්ඛ නිරෝධයට හේතු නොවන බැවිනි. එබැවින් මෙම ප්‍රශ්න දහය පිළිතුරු නොදුන් විචරණය නොකළ යන අරුතින් අව්‍යාකාන (අව්‍යාකත) ප්‍රශ්න ලෙසත් සැලකෙයි. පිළිතුරු නොදී පසෙකින් තැබූ ප්‍රශ්න යන අර්ථයෙන් 'යපතීය' ප්‍රශ්න ලෙසද හැඳින්වෙයි.

Vbh 392, M. I. 426, M. I. 484.

**34. දස වස්තුක මිථ්‍යාදෘෂ්ටි
දසවත්පු**

දානයක් නැත,
යාගයක් නැත,
පූජාවක් නැත,
භොද නරක කර්මවල විපාක
නැත,
මෙලොව නැත,
පරලොව නැත,
මව නැත,
පියා නැත

දසවත්පුක මිච්ඡාදිට්ඨි

නන්ථි දින්නං,
නන්ථි යිට්ඨං,
නන්ථි හුතං,
නන්ථි සුකට්ඨකතවානං
කම්මානං ඵලං විපාකො,
නන්ථි අයං ලොකො,
නන්ථි පරොලොකො,
නන්ථි මාතා,
නන්ථි පිතා,

ඕපපාතික සත්වයෝ නැත,
මනාව ගිය මනාව පිළිපත්
ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ
ලෝකයේ නැත.

නත්ථී සත්තා ඔපපාතිකා,
නත්ථී ලොකෙ සමණ
බ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා
සම්මාපටිපන්නා

අකිරිය වාදය උච්ඡේද වාදය ඉගැන් වූ පූර්ණකස්සප හා අජිත කේසකම්බලී වැනි ආචාර්යවරු දානයක් නැත ආදී දසවත්ථුක විච්ඡා දෘෂ්ටිය ඉදිරිපත් කරමින් ඒවාට ප්‍රතිපක්ෂ වූ සමයක් දෘෂ්ටිය ප්‍රතික්ෂේප කළහ.

D. I. 55 - 57, Vbh. 392

35. දස කසිණ

දස කසිණායතනානි

පඨවි කසිණය,
ආපෝ °,
තෙජෝ °,
වායෝ °,
භීල °,
පීත °,
ලෝහිත °,
ඕදාත °,
ආකාස °,
විඤ්ඤාණ °,

පඨවි කසිණං,
ආපො °,
තෙජො °,
වායො °,
භීල °,
පීත °,
ලොහිත °,
ඕදාත °,
ආකාස °,
විඤ්ඤාණ °.

දහයේ වර්ගයේ අංක 36 යටතේ බලන්න.

A. V. 60.

36. දස කසිණ

දස කසිණානි

පඨවි කසිණ,
ආපෝ °,
තේජෝ °,
වායෝ °,
භීල °,
පීත °,

පඨවි කසිණ,
ආපො °,
තෙජො °,
වායො °,
භීල °,
පීත °,

ලොහිත ;
මීදාන ;
ආලෝක ;
ආකාශ .

ලොහිත ;
මීදාන ;
ආලෝක ;
පරිච්ඡන්ත

විසුද්ධි මග්ගයට අනුව දසකසිණ භාවනාව සඳහා උපයෝගී කරගත හැකි සමසතළිස් කමටහන් අතුරෙන් අහයකි. නිමිත්ත කරගන්නා දෙය අනුව කසිණ දහයකි.

Vism 110

37. දස රාජ ධර්ම

දස ධම්මා චක්කචත්ති රාජස්ස

දානය,
ශීලය,
පරිත්‍යගය,
සෘජු බව,
මෘදු බව,
තපස,
අක්‍රෝධය,
අවිහිංසාව,
ක්ෂාන්තිය,
අවිරෝධතාව.

දානං,
සීලං,
පරිච්චාගං,
අජ්ජවං,
මජ්ජවං,
තපං,
අක්කොධො,
අවිහිංසා,
ඛන්ති,
අවිරොධනා.

චක්කචත්ති රජු සම්මාසම්බුදු කෙනකු මෙන්ම දුර්ලභ පුද්ගලයකු ලෙස සැලකෙයි. බෞද්ධ සාහිත්‍යයෙහි විවිධ නම්වලින් (විශේෂණ පදවලින්) සකවිති රජු හඳුන්වා තිබේ. ඔහු ධාර්මිකයකු (ධම්මිකො), ධර්ම රාජයකු (ධම්මරාජා), සිවුදිග ජයගන්නකු (චතුරන්තො චිජ්ඣාචී), ජනතාවගේ යහපත සඳහා ආරක්ෂකයෙකු (ජනපදන්ථාවරියපන්නා), සත්රුවනක හිමිකරුවකු (සත්තරන්ත සමන්තාගන්තො) වැනි විශේෂණ පද සකවිති රජකු හැඳින්වීම සඳහා යෙදී ඇත. සකවිති රජකුගේ ජීවන චරිතය සම්මා සම්බුද්ධත්වයට පත්වන බෝසත්වරයකුගේ ජීවන චරිතයට සමානව ඉදිරිපත් වී ඇත. ඉහත සඳහන් වන්නේ සකවිති රජකු සතු ගුණ ධර්මයි.

දානං සීලං පරිච්චාගං අජ්ජවං මජ්ජවං තපං
අක්කොධං අවිහිංසාඤ්ච - ඛන්තිච අවිරොධනා

A. I. 76, D. II. 174, SA. III. 131, J. V. 378, Dppn. II. 1343

38. දසක

දසක දසකං

මෘදු දසකය,
 ක්‍රීඩා ,
 වර්ණ ,
 බල ,
 පඥා ,
 හානි ,
 ප්‍රාග්භාර ,
 වංක ,
 මොමුහ ,
 ශයන .

මන්ද දසකං,
 බිඬ්ඬා ,
 වණණ ,
 බල ,
 පඤ්ඤා ,
 හානි ,
 පබ්භාර ,
 වංක ,
 මොමුහ ,
 සයන .

පුද්ගලයකුගේ උපතේ සිට මරණය දක්වා වූ මෙම දශක දහය යෝගාවචරයකු විසින් මෙතෙහි කළ යුතු බව විසුද්ධි මග්ගයෙහි සඳහන් වෙයි. 'මෙම එක් එක් දශකයේ දී සිදුවන වර්ධනය සිතියට ගෙන ඒ මත අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම ලක්ෂණයන් පවරා යෝගාවචරයා විසින් භාවනා කළ යුතුය. අචුරුදු සියයකට සීමාවන මිනිස් ආයුකාලයෙන් පළමු දශකය වන්නේ මන්ද දශකයයි. එහිදී අලුත උපන් ළදරුවා මෘදු මොළොක් ගතියෙන් යුක්තය. දෙවැනි දශකයේදී දරුවා කෙළිලොල් වූවෙකි. එබැවින් එම අචුරුදු දහය ක්‍රීඩාදශකය නම්. අනතුරුව අචුරුදු විස්සේ සිට තිහ දක්වා තරුණ කාලය වර්ණ සෞන්දර්යයෙන් යුක්ත කාලයකි. එබැවින් එය වර්ණ දශකයයි. තිහේ සිට සතළිස දක්වා ශක්තිය අධිකව පවත්නා කාලයයි. එබැවින් එය බල දශකය නම්. හතළිහේ සිට පණහ දක්වා දශකය ප්‍රඥා දශකය ලෙස සැලකී ඇත්තේ එම යුගයෙන් පුද්ගලයා තුළ බුද්ධිය ප්‍රබලව පවත්නා බැවිනි. අනතුරු වසර දහය පුද්ගලයකුගේ පිරිහීමේ කාලය ලෙස සැලකෙයි. එය හානි දශකය ලෙස නම් වී ඇත්තේ එබැවිනි. මෘදු මොළොක් බව, කෙළිලොල් බව, ශක්තිය හා නුවණ පිරිහීම ඇරඹෙන්නේ මෙම කාල පරිච්ඡේදය තුළය. මෙතෙක් සෘජුව කෙළින් පැවති සිරුර ක්‍රමයෙන් ඉදිරියට නැමී යන යුගයක් ලෙස අචුරුදු සැටේ සිට හත්තැව දක්වා කාලය පිළිගැනෙයි. ප්‍රාග්භාර දශකය යන නම යෙදී ඇත්තේ එබැවිනි. හත්තැවේ සිට අසූව දක්වා සිරුර ඇද වී වක්ව තිබෙනු දක්නට හැකිය. එබැවින් එය වංක දශකයයි. අනතුරු දශකය නම් අසූවේ සිට අනුව දක්වා කාලය මෝමුහ දශකය ලෙස නම් වී ඇත්තේ එම කාලයේ දී පුද්ගලයා තුළ ස්මරණ ශක්තිය නැතිව හැම දෙයක්ම අමතක වන තත්වයට පත් වන බැවිනි. අනුවේ සිට සියය දක්වා දශකය ශයන දශකයයි. එම කාලය තුළ පුද්ගලයාට නැගී සිටීමට ඇවදීමට ශක්තිය නැතිව ගොස් ඇදක වැතිර සිටීමට සිදුවෙයි.

මන්දා බිඬිඩාව වණ්ණා ව - බලා පඤ්ඤා ව නායනා
පබ්භාරො ව පචංකා ව - මොමුභා සයනා දස

Vism. 619, J. IV. 397

39. දාන වස්තු

දස දාන වත්ථු

ආහාර,
පාන වර්ග,
වස්තු,
යානවාහන,
මල්දම්,
සුවඳ වර්ග,
විලවුම්,
නිවාස,
ඇඳ පුටු ආදිය,
පහන්.

අන්ත,
පාන,
වත්ථු,
යාන,
මාලා,
ගන්ධ,
විලෙපන,
සර,
සෙය්‍යා,
පදීප.

මෙම කරුණු සාමාන්‍ය ගෘහස්ථ පුද්ගලයකුගේ අවශ්‍යතා වශයෙන් සැලකිය හැකිය. දානය පූජ්‍ය පක්ෂයට දීම පමණක් නොවන බැවින් මෙම කරුණු ද දාන වස්තු වශයෙන් සැලකී ඇත. මේ අවශ්‍යතාවන්ගෙන් ප්‍රයෝජනය ඇති අයට ඒවා පරිත්‍යාග වේතනාවෙන් සපයා දීම පුණ්‍ය කටයුත්තකි.

අන්තං පානං වත්ථං යානං - මාලාගන්ධ විලෙපනං
සෙය්‍යාවසථ පදීපෙය්‍යං - දානවත්ථු දසානිමේ

A. IV. 239, Pv. II. 4, CA. 42, S. III. 205.

40. දුර්ලභ මනාප වස්තු

**දසධම්මා ඉට්ඨාකන්තා
මනාපා දුල්ලහා**

ධනය,
පැහැපත් බව,
නීරෝගී බව,
ශීලයෝ,

හොඟො,
වණ්ණො,
ආරොග්‍යං,
සීලානි,

බ්‍රහ්මවර්යාව,
මිත්‍රයෝ,
බහුශ්‍රැත බව,
ප්‍රඥාව,
සද්ධර්මය,
ස්වර්ගය.

බ්‍රහ්මවර්යං,
මිත්තා,
බාහුසච්චං,
පඤ්ඤා,
ධම්මා,
සග්ගං.

මෙම කරුණු දහය දුර්ලභය. එහෙත් ප්‍රිය දනවන සුඵය. මෙම දුර්ලභ වස්තූ ලබා ගැනීමට බාධක වන කරුණු දැන ගැනීම මෙහිලා වැදගත්වනු ඇත. ධනයට බාධකය වන්නේ මැලි බව හා උනන්දු නොවීමයි. අබරණ හා පළඳනා අඩුව පැහැපත් බවට හෝ සුන්දරත්වයට බාධකයයි. නිසිකලට සැලකිලිමත් නොවීම ආරෝග්‍යයට බාධකයයි. පාපී මිතුරන් ඇති බව ශීලයට බාධකයයි. මිත්‍රත්වයට බාධකය වන්නේ දබරකර ගැනීමයි. උගත් දේ නැවත නැවත සජ්ඣායනය නොකිරීම බහුශ්‍රැත බවට බාධකයයි. අවධාරණයෙන් සවත් නොදීම හා ප්‍රශ්න නොවිමසීම ප්‍රඥාවට බාධකය වෙයි. වැරදි ලෙස කල්යාණිම ස්වර්ගය ලැබීමට බාධකයයි.

A. V. 135.

41. නාථ කරණ ධර්ම

දස නාථකරණා ධම්මා

සිල්වත් හික්ෂුනම,
බහුශ්‍රැතයා,
කල්‍යාණ මිත්‍රයා,
සබ්‍රහ්මචාරීන්ට සුවච හික්ෂුව,
කළයුත්තෙහි දක්ෂයා,
අලසතැනැත්තා,
ධර්මකාමියා,
පටන්ගත් වීරියය ඇත්තා,
සතුටු සිතැත්තා,
සිහියෙන්යුක්ත පුද්ගලයා,
ප්‍රඥාවන්තයා.

සීලවා,
බහුස්සුනො,
කල්‍යාණමිත්තො,
සුවචො සබ්‍රහ්මචාරීනං,
කරණියෙසු දක්ඛො,
අනලාසො,
ධම්මකාමො,
ආරද්ධවීරියො,
සන්තුට්ඨො,
සනිමා,
පඤ්ඤවා.

මෙම ගුණාංග නාථකරණ ධර්ම වශයෙන් හඳුන්වා ඇත්තේ එම ගුණාංගයන්ගේ යුක්ත පුද්ගලයා තමාවම ආරක්ෂාකරගන්නකු වන බැවිනි.

M. I. 287, D. III. 269

42. නිගණ්ඨයන්ගේ තුගුණ

ඉද්ධා නැත්තෝය,
 දුශ්ශීලයෝය,
 ලජ්ජා නැත්තෝය,
 බිය නැත්තෝය,
 අසත් පුරුෂයන් සමඟ කුළුපගකම්
 පවත්වන්නෝය,
 තමන් උසස් කොට අනුන් පහත්
 කෙට සලකන්නෝය,
 දැඩිමත දරන්නෝය,
 දැඩිව ගත් දෙය ලෙහෙසියෙන්
 අත් නොහරින සුදුසු,
 කුහකය,
 පවිටු ආශා ඇත්තෝය,
 මිසදිටුවෝය.

දස අසද්ධම්මා නිගණ්ඨානං

අසසද්ධා,
 දුස්සීලා,
 අහිරිකා,
 අනොත්තප්පිනො,
 අසප්පුරිස සම්භත්තිනො,
 අත්තුක්කංසන පරවම්භනා,
 සන්දිට්ඨී පරාමාසා,
 ආධානග්ගාහි
 දුප්පට්ඨිස්සග්ගිනො,
 කුහකා,
 පාපිච්ඡා,
 මිච්ඡාදිට්ඨිකා.

නිගණ්ඨනාථ පුත්ත ශාස්තෘවරයාගේ ශ්‍රාවක නිගණ්ඨයන්ගේ තුගුණ දහයක් මෙයින් ඉදිරිපත් වෙයි.

A V.150

43. පළිබෝධ

නිවාස,
 කුල (පවුල),
 ලැබීමි,
 සමූහයා,
 ගොඩනැගීමි,
 දිගුගමන්,
 ඥාති පිරිස,
 රෝගාබාධ,
 ග්‍රන්ථ (පොත්),
 සෘද්ධිබල.

දස පළිබෝධානී

ආවාස,
 කුල,
 ලාභ,
 ගණ,
 කම්ම,
 අද්ධාන,
 ඤාති,
 ආබාධ,
 ගන්ථ,
 ඉද්ධි.

භාවනාවෙහි යෙදෙන යෝගාවචරයා හැකිතාක් බාධකයන් (පළිබෝධයන්)

ගෙන් ඉවත් විය යුතුය. බාධකයන්ට මුහුණ දීමට තිබේ නම් සිත එකඟ කරගත නොහැකිය. නිවස හෙවත් ආවාසය එබඳු බාධකයකි. අවශ්‍ය ප්‍රමාණය ඉක්මවා තැණුනු මන්දිර ප්‍රාසාද වැනි ආවාස වේ නම් ඒවායේ නඩත්තුව, පිළියම් කිරීම, සොරසතුරු කරදර ආදිය ගැන සිතන්නට සිදුවේ. එහෙයින් සිත එකඟ කර ගැනීමෙහිලා එය පළිබෝධයකි. දෙවැනි කරුණු පවුලයි. පවුලේ සාමාජිකයන් වැඩි තරමට පවුල පිළිබඳව සිතීම වැඩිවෙයි. එබැවින් යෝගාවචරයාට පවුල ද පළිබෝධයකි. ලාභ හෙවත් ලැබීම් වශයෙන් ගෙන ඇත්තේ සිවුපසය ලැබීමයි. ප්‍රමාණය ඉක්මවා ලැබෙන සිවුපසය ද බාධකයක් වන්නේ ඒවා ආරක්ෂා කිරීමාදියට සිත යෙදවීමට සිදුවන බැවිනි. ගණ යන්නෙන් ගෙන ඇත්තේ ශිෂ්‍ය පිරිස්ය. ශිෂ්‍ය පරිස් සිටින තරමට ඔවුනට ඉගැන්වීම් වැනි කටයුතුවලට සිත යෙදවීමට සිදුවේ. කම්ම යනු ආවාස තැනීම් ඒවා පිළිසකර කිරීම් වැනි කටයුතුයි. එබඳු කර්මාන්තයන්හි යෙදීමට සිදු වීම ද පළිබෝධයකි. අද්ධාන යනු දිගු ගමන්වල යෙදීමයි. ඒ සඳහා ද කාලය ගත කිරීමට සිදුවේ. එබැවින් භාවනා කටයුතු සඳහා කාලය ගෙවීමට නොහැකි වෙයි. හික්ෂු ආරාම සම්බන්ධයෙන් ඤාති යන්නෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ ආචාර්ය, උපාධ්‍යාය, අන්තවාසික, සබුන්මවාරි වැනි පිරිස්ය. එබඳු පිරිස් වැඩිවන විට ද ඔවුන් සඳහා වත් පිළිවෙත් ඉටුකිරීමට සිදුවේ. එබැවින් එයද යෝගාවචරයාට පළිබෝධයකි. ආබාධ හෙවත් රෝගාබාධයන්ට මුහුණ දීමට සිදුවීම ද බාධකයකි. එබැවින් මනා සෞඛ්‍යයකින් සිටීමට යෝගාවචරයාට සිදුවෙයි. ග්‍රන්ථ ලෙස ගැනෙන්නේ ආගමික ග්‍රන්ථයි. ඒවා සජ්ඣායනය කිරීමට වනපොත් කිරීමට සිදුවීම ද පළිබෝධයකි. ඉද්ධි යන්නෙන් අදහස් වන්නේ සාමාන්‍ය මිනිසකු සතු විශේෂ බලශක්ති විශේෂයන්ය. ඒවා පාලනය කිරීමට ද කාලය යෙදීමට සිදුවෙයි. මෙහිදී විශේෂයෙන් පළිබෝධ වශයෙන් ගෙන ඇත්තේ යෝගාවචරයකුට තම භාවනා කටයුතුවලට යෙදවීමට ඇති කාලය විනාශ කරදමන කරුණුයි.

ආවාසයො ච කුලං ලාභො - ගණො කම්මඤ්ච පඤ්චමං
අද්ධානං ඤාති ආබාධො - ගන්ථො ඉද්ධිති නෙ දස

Vism. 90

44. පරමාර්ථ පාරමී

දස පරමත්ථ පාරමී

දහය වර්ගයේ අංක 45
යටතේ බලන්න.

යථෙච දසපාරමී.

තමන්ගේ ජීවිතය පරදුවට තබා උසස්ම මට්මමින් දශපාරමී ධර්ම සම්පූර්ණ කිරීමේදී එම පාරමිතා පරමන්ථ පාරමී වශයෙන් පිළිගැනෙයි. තමන්ගේ ජීවිතය පුදා දාන පාරමිතාව ආරක්ෂා කිරීම දාන පරමන්ථ පාරමී යනුවෙන් සැලකෙයි. අනෙක් පාරමිතා ද මේ අනුව වටහාගත යුතුය.

Buv 6, BuvA 12, Vism 302, J .73

45. පාරමී

දස පාරමී

දාන පාරමිතාව,
ශීල °,
නෛෂ්ක්‍රමය °,
ප්‍රඥා °,
වීරිය
ක්ෂාන්ති °,
සත්‍ය °,
අධිෂ්ඨාන °,
මෛත්‍රී °,
උපෙක්ෂා °.

දාන පාරමී,
ශීල °,
නෛක්ඛම්ම °,
පඤ්ඤා °,
වීරිය °,
ධන්ති °,
සච්ච °,
අධිච්ඡාන °,
මන්තා °,
උපෙක්ඛා °.

දස පාරමිතා බෝධිසත්ව වරයකු සතු විය යුතු උන්තම ගුණාංගයෝය. බුද්ධත්වය ලබාගැනීම සඳහා නියමිත විවරණ ලද පුද්ගලයා බෝධිසත්වයා ලෙස සැලකෙයි. පාරමී හෝ පාරමිතා යන්නෙන් වචනාර්ථය වන්නේ කෙනකුට එතරට යාමට ඉවහල්වන කරුණු යනුයි. බෝධිසත්ව වරයකු බුද්ධත්වයට යොමු කරවන ධර්ම ලෙස පාරමිතා සලකනු ලැබේ. එැබැවින් මෙම පාරමිතා බුද්ධකාරක ධර්ම හා බෝධිපාවනධම්ම යනුවෙන් ද හැඳින් වී ඇත. බෝසත්වරුන් තම අතීත ජන්මයන්හිදී මෙම පාරමිතා සම්පූර්ණ කර ඒවා පූර්ණත්වයට පමුණුවයි. ගෞතම බෝසතුන් වහන්සේ බුද්ධත්වය අපේක්ෂාවෙන් පාරමිතා පිරු අන්දම ජාතක කථාවලින් පැහැදිලි වෙයි. පරිත්‍යාග ශීලිත්වය වර්ධනය කිරීම දාන පාරමිතාවෙන් අපේක්ෂා කෙරෙයි. තමන්ගේ ධන ධාන්‍යාදිය පමණක් නොව ඇස්, ඉස්, මස්, ලේ පවා දන් දෙමින් ආත්මාර්ථකාමිත්වය බැහැර කිරීම දාන පාරමිතාවේ මුඛ්‍යාර්ථය වෙයි. ගෞතම බෝසතුන් ධන ධාන්‍ය වස්තුව ඇස්, ඉස්, මස්, ලේ දන් දෙමින් දාන පාරමිතාව වර්ධනය කිරීමේ කථාපුවත් රාශියක් ජාතක කථා අතර දැකගත හැකිය. විශේෂයෙන් වෙස්සන්තර ජාතකය, (547) සිව් ජාතකය, (499), සස ජාතකය, (316) (ව්‍යාඝ්ඪි ජාතකය) ආදිය මේ අතුරින්

ප්‍රමුඛ වෙයි.

ශීලය දෙවැනි පාරමිතාවට ඇතුළත් වෙයි. අවම මට්ටමින් සවෙනනිකව පස් පවුළුවලින් වැළකෙමින් පංචශීලය ආරක්ෂා කිරීම එහිලා අපේක්ෂා කෙරෙයි. ශීලය වූ කලී ආධ්‍යාත්මික සංවර්ධනයේ පදනමයි. අප මහ බෝසතුන් සීලවතාග, (72) සංකපාල, (524) වැනි ජාතකයන්හි දී ශීල පාරමිතාව ආරක්ෂා කළ ආකාරය පැහැදිලි කොට තිබේ. නෙක්ඛම්ම හෙවත් නෛෂ්ක්‍රමය යනු අත්හැරීමයි. ලෞකික සැප සම්පත් අත්හැර දමා ගිහිගෙන් නික්ම පැවිද්දට පත්ව දුකින් එතරවීම සඳහා අදාළ ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම නෙක්ඛම්ම පාරමිතාව පිරිමෙන් බලාපොරොත්තුවෙයි. ගෘහ ජීවිතය සම්බාධක කෙලෙස් උපදවන තැනක් වශයෙන් සලකා බෝසතුන් පැවිද්දට පත් වූ ආකාරය මධාදෙව ජාතකය (9) තුළින් මනාව පැහැදිලි වෙයි. ප්‍රඥා පාරමිතාව (පඤ්ඤා පාරමි) සමයක් අවබෝධය සහ ප්‍රඥාව වර්ධනය කිරීමයි. බුදු දහමේ ඉතා පෘථුල ක්ෂේත්‍රයක් ප්‍රඥාවට අයත් වෙයි. පූර්ණ සත්‍යාවබෝධයට මෙන්ම අනිත්‍ය දුක්ඛ අනත්ත වශයෙන් සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ක්‍රිලක්ෂණය අවබෝධ කරගැනීමට ප්‍රඥාව ඉවහල් වෙයි. දුක්ඛ සමුදය නිරෝධ මග්ග වශයෙන් එන චතුරාර්ය සත්‍යය පිළිබඳ අවබෝධය ද ප්‍රඥාවට ඇතුළත් වෙයි. සත්තුහස්ත ජාතකය හා උම්මග්ග ජාතකය ප්‍රඥා පාරමිතාවට නිදර්ශන සපයයි.

වීරිය පාරමිතාවෙහි වීරිය යන්නේ වචනාර්ථය උත්සාහය හෝ ශක්තිය යන්නයි. වීරිය යන්නෙන් අදහස කරනුයේ හුදෙක් කායික ශක්තිය නොවේ. එයින් බෙහෙවින්ම අදහස් කරනුයේ මානසික ශක්තිය හෝ සදාචාර වර්ධනයෙහි දරන ප්‍රයත්නයයි. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයෙහි එය සම්මා වායාම යනුවෙන් හැඳින්වෙයි. වීරියය බෝසතුන් තුළ පැවතුණු කැපී පෙනෙන ලක්ෂණයකි. වීරියවත් පුද්ගලයා ඉදිරිපත් වන බාධක මැඩ අභිමතාර්ථය දක්වා යාමට උත්සාහවත් වෙයි. බෝසතාණෝ වීරිය පාරමිතාව එහි උපරිම තලයෙන් සම්පූර්ණ කළහ. මහා ජනක ජාතකය (539) හා චණ්ණපථ ජාතකය (02) ඒ සඳහා නිදසුන්ය. ක්ෂාන්ති (ධන්ති) පාරමිතාව සයවැන්නයි. පුද්ගලයකු තුළ ක්ෂාන්තිය හෙවත් ඉවසීම ඇත්තේ නම් ඔහු වෙනකකු තමාට දොස් නැගුව ද නොකිපෙයි. ඉවසීම මගින් පුද්ගලයකුගේ ප්‍රකෝපවත් වන වර්ත ස්වභාවය මැඩලිය හැකිය. ක්ෂාන්තියට ප්‍රතිවිරුද්ධ ලක්ෂණය වන්නේ ද්වේෂයයි. විමුක්තිලාභය සඳහා බාධකයක් වන ද්වේෂය තෘෂ්ණාව මෙන්ම මුලිනුපුටා දැමිය යුතු ක්ලේශ ධර්මයකි. කෙනකු මට දොස් කීවේය, බැන්නේය, ජයගත්තේය, පහර දුන්නේය යනුවෙන් සිතමින් ඇති කරගන්නා වෛරය ක්ෂාන්තියෙන් මැඩ පවත්වන ලෙස බුදුන් වහන්සේ විසින් අවධාරණය කොට තිබේ. බන්තිවාදී ජාතකය (313) බෝසතුන් ප්‍රගුණ කළ ක්ෂාන්තිය ප්‍රකට කර දක්වන ජාතක කථාවකි. සත්‍ය පාරමිතාව (සච්ච) තුළින් සත්‍යවාදිත්වය ප්‍රගුණ කෙරෙයි. මරණය ඉදිරියේ වුවද සත්‍යයෙන් නොවෙන්ව මුසාවාදී වීම ප්‍රතික්ෂේප

කිරීමට කෙනකුට හැකිවන්නේ සත්‍ය පාරමිතාව පිරීමෙනි. මහා සුතසෝම ජාතකය (537) හා හිරි ජාතකය (363) බෝසතුන්ගේ සත්‍ය පාරමිතාව සම්පූර්ණ කළ අවස්ථා පෙන්වුම් කරයි.

අටවැනි පාරමිතාව අධිච්ඡාන පාරමිතා නමින් ගැනෙයි. කිසියම් යහපත් ක්‍රියාවක් සඳහා ඇති කරගන්නා දැඩි අධිෂ්ඨානය කාර්ය සමාප්තිය තෙක් ආරක්ෂා කර ගැනීමට මෙම පාරමිතාව ප්‍රගුණ කළ පුද්ගලයාට හැකිවෙයි. අධිෂ්ඨාන පාරමිතාව නොමැතිව අනෙක් පාරමිතා පූරණය ද කළ නොහැකිය. එබැවින් මෙම පාරමිතාව සෙසු සියලු පාරමිතාවන්ගේ පදනම ලෙස සැලකිය හැකිය. සැලෙන මනසකින් කිසිදු කාර්යයක් නිෂාඨාව දැකිය නොහැකිය. සිද්ධාර්ථ ගෞතම බෝසතුන් ජය ශ්‍රී මහා බෝධි පද්ලංකය අරා වැඩ සිටියේ වතුරංග වීර්යයෙන් යුතු මහා අධිෂ්ඨානයකිනි. බුදුව මිස මින් නොනැගිටිමී යන අධිෂ්ඨානය අත් නොහළ උන්වහන්සේ පැමිණි සෑම බාධකයක්ම බිඳ දමා සමාධි සම්බුද්ධත්වය අවබෝධ කළහ. උන්වහන්සේ අතීත ජන්මයන්හි අධිෂ්ඨානය පුරුදු පුහුණු කළ අවස්ථා තේමිය (538) වැනි ජාතකයන්ගෙන් පෙනේ. නවවැනි මෛත්‍රී (මෙන්තා) පාරමිතාව තුළින් ප්‍රගුණ කෙරෙන්නේ මෛත්‍රීය හෙවත් මිතුරකුගේ ස්වභාවයයි. හොඳ හිතයි, දයාවයි, සෑම කෙනෙකුටම යහපතක් වේවායි සිතන හොඳ හිත අප්‍රමාණව අසීමිතව සමස්ත ලෝකවාසී සියලු සත්ව ප්‍රජාව කෙරෙහිම සමානව යොමු කිරීම මෛත්‍රීය ප්‍රගුණ කිරීම යන්නෙන් අදහස් කෙරෙයි. හදවත පිරුණු ආදරයෙන් යුතුව ද්වේෂය සම්පූර්ණයෙන් ඉවත් කිරීමට මේ මගින් හැකි වෙයි. මෛත්‍රීය බ්‍රහ්ම විහාර සතරින් එකකි. කැරණා, මුදිතා හා උපෙක්ඛා යනු එහි අනෙක් ගුණාංගයි. චූල ධම්මපාල ජාතකය (338) බෝසතුන් මෙන්තා පාරමිතාව ප්‍රගුණ කළ අවස්ථාවක් නිරූපණය කරයි. දසවැනි පාරමිතාව උපෙක්ෂාවයි. සාධාරණව මැදහත්ව පක්ෂපාතී නොවී යමක් දෙස බැලීමේ ශක්තිය උපෙක්ෂාව නමින් හැඳින්වෙයි. කිසිදු බැඳීමකට හෝ ද්වේෂයකට නොපැමිණ හොඳ නරක, සුවදුක් වැනි තත්ත්වයන් හමුවේ මධ්‍යස්ථව සිටීම බුද්ධත්වය සඳහා වැඩිය යුතු ගුණාංගයකි. ලාභ අලාභ වැනි අෂ්ටලෝක ධර්මයන්හි (අට්ඨලොකධම්ම) නොසැලී සිටීම ද උපෙක්ෂාවටම අයත් ලක්ෂණයකි. බුදුරජාණන් වහන්සේ තුළ මෙම ගුණාංගය පූර්ණ වශයෙන් පැවති බැවින් උන්වහන්සේ තාදී ගුණයෙන් යුක්තවූ බව පැවසෙයි. අතීත බෝධිසත්ව ජන්මයන්හි දී උපෙක්ෂා පාරමිතාව ප්‍රගුණ කළ අවස්ථා ලෝමහංස (94) වැනි ජාතක කථාවලින් පැහැදිලි වෙයි.

දානං සීලඤ්ච නෙක්ඛම්මං - පඤ්ඤා විරියෙන පඤ්චමං
ධනනි සච්චමදිච්ඡාන - මෙන්තුපෙක්ඛා ඉමෙදස

46. පාරමී

දාන පාරමීතාව,
ශීල °,
නෛෂ්ක්‍රමය °,
ප්‍රඥා °,
වීරිය °,
ක්ෂාන්ති °,
සත්‍ය °,
අධිෂ්ඨාන °,
මෛත්‍රී °,
උපෙක්ෂා °.

දස පාරමී

දාන පාරමී,
ශීල °,
නෛක්ඛම්ම °,
පඤ්ඤා °,
වීරිය °,
ධන්ති °,
සච්ච °,
අධිවිධාන °,
මන්තා °,
උපෙක්ඛා °.

දානාදී දශ පාරමීතාවන් උපරිම මට්ටමෙන් මෙන්ම මධ්‍යස්ථ මට්ටමින් ද ආරක්ෂා කළ හැකිය. උපරිම මට්ටමින් ආරක්ෂා කෙරෙන විට පරමත්ථ පාරමී ලෙසද මධ්‍යස්ථ මට්ටමින් ප්‍රගුණ කෙරෙන විට උපපාරමී ලෙස ද සැලකෙයි. දාන උප පාරමීතාව හඳුන්වා ඇත්තේ ශරීර අංග ප්‍රදානය කිරීමෙන් වුවද දාන පාරමීතාව පිරීමයි. ජීවිතය දීමෙන් වුවද එය ආරක්ෂා කරන විට එයම පරමත්ථ පාරමී ලෙස හැඳින්වෙයි. සෙසු පාරමීතා වුවද වටහාගත යුත්තේ මෙපරිද්දෙනි.

Buv.6, BuvA .12 Vism .302, J .1.73

47. පැවිද්දකු විසින් නිති සිහිකළයුතු කරුණු

විවර්ණ බවට පැමිණියෙමැයි පැවිද්දකු නිතර මෙනෙහි කළ යුතුය,
මගේ ජීවිතය අනුන් හා බැඳුනේ යයි °,
මගේ ආකල්පය (ගිහියන්ට වඩා) වෙනස් කළ යුතුයි °,
මගේ දිවි පැවැත්ම(ශීලය) ගැන දොස් නො නගන්නේදැයි °,

දසධම්මා පබ්බජ්ඣෙන අභිණ්භං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං

වෙච්ඡණ්ණියමිති අජ්ඣුපගතොති පබ්බජ්ඣෙන අභිණ්භං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, පරපට්ඨද්ධා මෙ ජීවිකාති °,
අඤ්ඤො මෙ ආකප්පො කරණියොති °,
කච්චිනුබො මෙ අත්තා සීලතො න උපවදනීති

මගේ සබ්‍රහ්මචාරීන් මා විමසා
 මගේ ශීලයට දොස්
 නගද් දැයි
 සියලුම මගේ ප්‍රිය හිතවතුන්ගෙන්
 වෙන් වූවෙමැයි ,
 කර්මය ස්වකීය කොට ඇත්තේ
 වෙමි කර්මය දායාදය කොට
 කර්මය ඥාතියා කොට කර්මය
 පිළිසරණ කොට ඇත්තේ වෙමි
 හොඳ හෝ නරක කර්මයක්
 කරන්නේ නම් ඊට උරුම වෙමැයි
 කෙසේ සිටින මාගේ රෑ දාවල්
 ගෙවී යන්නේදැයි ,
 කිම මම ශුන්‍යාගාරයෙහි සිත්
 අලවා වෙසෙමිදැයි ,
 පසුකලෙක මගේ සබ්‍රමිසරුන්
 විසින් උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්ම
 සංඛ්‍යාත ඥාන විශේෂයක්
 ලැබුවෙහිදැයි මගෙන් විමසුවිට
 එහිලා මකු
 නොවන්නෙමිදැයි පැවිද්දකු විසින්
 නිති මෙනෙහි කළ
 යුතුය

කව්චිත්‍රුධො මං අනුච්චිච
 විඤ්ඤු සබ්‍රහ්මචාරී සීලනො
 න උපවදනීති
 සබ්බෙහි මෙ පියෙහි
 මනාපෙහි නානාභාවො
 විනාභාවොති,
 කම්මස්සකොමිහි
 කම්මදායාදො කම්මයොනි
 කම්මබන්ධු
 කම්මපට්ඨසරණොති යං කම්මං
 කර්ස්සාමි කල්‍යාණං චා
 පාපකං චා නස්ස දායාදො
 හිවිස්සාමිති,
 කථමභුතස්ස මෙ රත්තිං දිවා
 චිතිපනන්තිති,
 කව්චිත්‍රුධො අහං
 සුඤ්ඤාගාරෙ අනිරමාමිති,
 අන්චිනොධො මෙ
 උත්තරිමනුස්සධම්මා
 අලමරියඤ්ඤාණදස්සන
 විසෙසො අධිගනො සොභං
 පච්ඡමෙ කාලෙ සබ්‍රහ්මචාරීහි
 ප්‍රච්චො න මචකු හවිස්සාමිති
 පබ්බජ්ජෙනා අහිණ්හං
 පච්චවෙකබ්බිනබ්බං

හික්ෂුවගේ පෞරුෂ වර්ධනය රදා පවත්නේ වෙනස්වන ආකල්ප හා ඔහු සතු උසස් ගුණධර්ම මතය. තමන් අනුගමනය කරන මාර්ගය හා තමන් ලබන විශේෂතා ගැන නිතර මෙනෙහි කිරීමෙන් පුද්ගලයකු තුළ ආත්ම විශ්වාසය ගොඩනැගෙයි. 'මම විවර්ණ බවට පැමිණියෙමි' (වෙවණ්ණියමිහි අජ්ඤාපගතො) යන්නෙන් 'වෙවණ්ණිය' (වි+වණ්ණිය) කුලයක් නැතිබවට පැමිණීම වශයෙන් පරිවර්තනය කරනු ලැබ ඇත. (අ නි PTS පරිවර්තනය V. පි. 62, 1936) PTS පාලි ඉංග්‍රීසි ශබ්ද කෝෂයෙහි විවණ්ණ යන්නට පැහැය වෙනස්වීම (discolouring) යන අරුත දී ඇති අතර වෙවණ්ණිය යන පදයට කුලයක් නැති බව(State of having no caste)කුලභීතයෙකුගේ ජීවිතය(life of an out caste) හා පැහැය වෙනස්වීම

(discolouring) යන අරුත් සපයා තිබේ. පදයේ නියම අර්ථය විය යුත්තේ සිරුරේ පැහැය වෙනස් වීම බව අංගුත්තරනිකාය අට්ඨකථාවට අනුව නිගමනය කළ හැකිය. පැහැය වෙනස්වීම විවරණ බවට පත්වීම දෙවදැරුමය. සිරුරේ පැහැය වෙනස්වීම හා පරිස්කාරයන්ගේ පැහැය වෙනස් වීම යනුවෙනි. කෙනකු පැවිද්දට පත්වන විට කෙස් රැවුල් බෑම ආදියෙන් සිරුරේ සොදුරු බව පැහැපත් බව වෙනස් වෙයි. රත්රිදී මුතු මැණික් අබරණ අතහැර කසට සිවුරු පොරවා යකඩ, මැටි ආදියෙන් තැනූ පාත්‍රය ගැනීමෙන් පරිස්කාරයන්හි විවරණ බවට ද පැමිණෙයි. මෙසේ ඇති වූ විවරණවත් බව සිහි කිරීමෙන් හික්ෂුවගේ මානය දුරු වෙයි. ඉහත සඳහන් අර්ථකථන විවරණය මෙම සන්දර්භයෙහි ලා ඵකඟ වන බව පෙනේ.

වෙවණණියන්හි විවණණභාවං, තං පනෙනං වෙවණණියං දුට්ඨං හොති. සරීර වෙවණණියං පරික්ඛාර වෙවණණියං ච තත්ථ කෙසමස්සු ඔරොපනෙන සරීර වෙවණණියං වෙදිතබ්බං. පුබ්බෙ පන නනාවිරාග සුබ්බම වත්ථානි නිවාසෙන්වා නානග්ගරස හොජනං සුවණණරජන භාජනෙසු භුඤ්ජන්වා සිරිගබ්හෙ වරසයනාසනෙසු නිපජ්ජන්වා, නිසිදිත්වා සජ්ජි න වන්තාදීනි හෙසජ්ජං කත්වාපි පබ්බජ්ජි කාලතො පට්ඨාය ඡන්ත සංඝාතිත කසාය රසජිනානි වත්ථානි නිවාසෙනබ්බානි අයපත්තෙවා මත්තික පත්තෙ වා මිස්සකොදනො භුඤ්ජන්බ්බො රුක්ඛමුලාදී සෙනාසනෙසු (මුඤ්ජ) තිණ සත්ථරණාදිසු නිපජ්ජන්බ්බං, වම්මබණ්ඩ තත්තිකාදිසු නිසිදිත්බ්බං. පුත්ඵුත්තාදීහි හෙසජ්ජං කාතබ්බං, (කත්තබ්බං) හොති. ඵවමෙන්ථ පරික්ඛාරවෙණණියං වෙදිතබ්බං. ඵවං පච්චවෙක්ඛනො මානො පහියති.

A. V. 87 - 88.

48. පුණ්‍යක්‍රියා වස්තු (දස පින්කිරිය වත්)

දස පුඤ්ඤකිරියා වත්ථු

- දානය
- ශීලය,
- භාවනාව
- ගරුබුහුමන් දක්වීම
- වතාවතාවත්
- පින් පැමින වීම
- පින් අනුමෝදන්වීම

- දාන,
- ශීල
- භාවනා,
- අපච්චි
- වෙය්‍යාවච්ච,
- පත්තානුමොදනා,
- අබ්භනුමොදනා

ධර්ම දේශනාකිරීම
ධර්මය ශ්‍රවනයකිරීම
දෘෂ්ටිසාප්තකිරීම

දෙසනා
සවණා
දිට්ඨිපුජ්ජකම්ම,

මෙම දස පුණ්‍යක්‍රියාවක්‍ර සඳහන්ව ඇත්තේ අට්ඨකථා සාහිත්‍යයේය. එහෙත් පළමුවැනි කරුණු තුන සුත්‍රධර්මයන්හි ද දක්නට ලැබේ.

DhsA 157

49. බාධකයෝ

දස පරිපන්ථා

අලසබව උනන්දු නොවීම
ධනයට බාධකයයි,
නොපැළඳීම නොසැරසීම
පැහැයට (ලස්සනට) °,
අයෝග්‍ය දේ කිරීම
නිරෝගිත්වයට °,
පවිටු මිතුරු ඇසුර ශීලයට °,
ඉන්ද්‍රිය අසංවරය
බ්‍රහ්මචරියාවට °,
විරෝධ කථාව මිත්‍රත්වයට °,
සප්ඤ්ඤා නොකිරීම
බහුශ්‍රැතභාවයට °,
කන්තොදීම පැන
නොපිළිවිසීම ප්‍රඥාවට °,
නොයෙදීම මෙනෙහි
නොකිරීම ධර්මයට °,
වැරදි පිළිවෙක ස්වර්ගයට °.

ආලස්සං අනුට්ඨානං
හොගානං පරිපන්ථො,
අමණ්ඩනං අවිභුසනං
චණ්ණස්ස °,
අසප්පාය කිරියා
ආරොග්‍යස්ස °,
පාපමිත්තතා සීලස්ස °,
ඉන්ද්‍රියාසංවරො
බ්‍රහ්මචරියස්ස °,
විසංවාදනා මිත්තානං °,
අසප්ඤ්ඤා කිරියා
බහුසච්චස්ස °,
අසුස්සුසා අපරිපුච්ඡා
පඤ්ඤාය °,
අනන්‍ය යොගො
අපච්චවෙක්ඛනා ධම්මානං °,
මිච්ඡාපටිපදා සන්ගානං °.

සාදාචාර සංවර්ධනයට බාධකවන කරුණු විවිධ සන්දර්භ යටතේ ඉදිරිපත් වී තිබේ. මෙම කරුණු වෙනත් සංඛ්‍යා ධර්මපද යටතේ විස්තරවී ඇත.

A V.136

50. භාර්යාවෝ

දස හරියා

ධනය දී මිළදී ගන්නිය,
 විලාසිතාවට තබන ලද්දිය,
 මුදල් ගෙවා වෙන්කොට
 තබන ලද්දිය,
 වස්ත්‍ර දීමෙන් බිරියක
 කරගන්නා ලද්දිය,
 දිය සපයා බිරියක වූ
 තැනැත්තිය,
 ආරක්ෂාව සඳහා වූ වුම්බටය
 ඉවත් කොට බිරිය කරගන්නා
 ලද්දිය,
 බිරිඳ කරගත් දාසිය,
 කම්කරු ගැහැනියක ලෙස
 සිට බිරිඳ කරගත් තැනැත්තිය,
 වලාබකාරයෙන් ගෙනවුත්
 බිරිඳ කරගන්නා ලද්දිය,
 මොහොතකට බිරිඳ වූ
 තැනැත්තිය.

ධනක්කිතා,
 ඡන්දවාසිනී,
 හොගවතී,
 පටවාසිනී,
 ඔදපන්නකිනී,
 ඔහන වුම්බට්ටා,
 දාසී ච හරියා,
 කම්මකාරී ච හරියා,
 ධජාහටා,
 මුහුන්නිකා.

මෙහි සඳහන් දශ භාර්යාවෝ ඔවුන්ගේ තත්වයන් අනුව වර්ග කිරීමට ලක්ව ඇත්තාහ. දෙමාපියන්ට මුදල් දෙවා රැගෙනවිත් බිරිඳ බවට පමුණුවාගත් තැනැත්තිය ධනක්කිතා නම් වෙයි. විලාසිතා සඳහා තබන ලදුව මිනුසුන්ගේ භාර්යාවක බවට පත්වන තැනැත්තිය ඡන්දවාසිනී නම් වෙයි. ධනය දී තමන් වෙනුවෙන් බිරිඳ වශයෙන් වෙන්කොට තබා පසුව රැගෙන එන ලද්දිය හෝගවතී නම් වෙයි. රෙදි පිළි සපයා දී බිරිය කරගන්නා ලද්දිය පටවාසිනී නම් වෙයි. වතුර බඳුනක් දීමෙන් බිරිඳ බවට පත්කරගන්නා ලද්දිය ඔදපන්නකිනී නමින් හැඳින්වෙයි. ස්ත්‍රියගේ ආරක්ෂාව සඳහා තිබෙන වුම්බටකය හෙවත් හිසවැස්ම ඉවත් කොට බිරිඳ බවට පත් කරගන්නා ලද්දිය ඔහට වුම්බට්ටා නම්. දාසියකව සිටිය දී බිරිඳ බවට පත් කරගන්නා ලද්දිය දාසී හරියා නම්. සේවිකාවක වශයෙන් සිටිය දී බිරිඳ කරගන්නා ලද්දිය කම්මකාරී ච හරියා නම්. පිරිවර සමඟ ධජපතාක ඇතිව ගොස් සැහැසි කමෙන් රැගෙන විත් බිරිය කරගන්නා ලද්දිය ධජාහටා නම්.

Vin. III. 139.

51. මනසිකාර කුසලතා

පිළිවෙල අනුගමනයෙන්,
 දැඩිලෙස ඉක්මන්
 නොවීමෙන්,
 දැඩිව සමානොවීමෙන්,
 වියවුල් බව වැළැක්වීමෙන්,
 ප්‍රඥප්ති ඉක්මවීමෙන්,

 පිළිවෙල මුදාලීමෙන්,
 අර්පණා සමාධි වශයෙන්,
 අධිචිත්තය,
 සිසිල් බව,
 බොජ්ඣංග කුසලතාව.

දස මනසිකාර කොසල්ලා

අනුපුබ්බතො,
 නානිසීසතො,

 නානිසනිකතො,
 වික්ඛොපවිබාහනතො,
 පණ්ණන්ති
 සමතික්කමනතො,
 අනුපුබ්බමුඤ්චනතො,
 අප්පණතො,
 අධිචිත්තං,
 සීතිභාවො,
 බොජ්ඣංග කොසල්ලං.
 තයොව සුත්තන්තතො.

භාවාන කිරීමෙහිදී අරමුණු මෙතෙහි කිරීම අවශ්‍යය. අනුස්සති වැනි කමටහන් මෙතෙහි කිරීමට සිදුවෙයි. එසේ මෙතෙහි කිරීමේදී යෝගාවචරයකු සතු විය යුතු කුසලතා දහයක් මෙම කරුණු මගින් අනාවරණය කෙරෙයි.

Vism. 244, 248,

52. මාතය ඇතිවන ආකාර

උපතින්,
 පරපුරෙන්,
 උසස් පවුලකට අයත්වීමෙන්,
 සොඳුරු පැහැපත් බවින්,
 ධනයෙන්,
 උගැන්මෙන්,
 කර්මාන්තයෙන්,
 ශිල්පීය දැනුමෙන්,
 ශිල්පායතනයෙන්,
 බහුශ්‍රැත භාවයෙන්,
 ප්‍රතිභානයෙන්,
 වෙනත් යම් යම්
 කරුණුවලින්.

දසවිධෙන මානො

ජාතියා,
 ගොත්තෙන,
 කොලපුත්තියෙන,
 චණ්ණපොක්ඛර්නාය,
 ධනෙන,
 අජ්ඣෙවනෙන,
 කම්මායතනෙන,
 සිප්පායතනෙන,
 සුතෙන,
 බහුස්සුතෙන,
 පටිභානෙන,
 අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන
 වත්ථුනා.

පුද්ගලයෙකු තමා තුළ මානය ඇතිකර ගන්නා හේතු දහයක් මෙයින් අවධාරණය වෙයි. මානය ඇතිවන වෙනත් ක්‍රම ගැන ද සඳහන් ව ඇත.

Nd¹. 80.

53. මාරසේනාව

දස මාරසෙනා

කාමාශාව,
අතෘප්තිය,
කුසගින්න හා පිපාසය,
තෘස්ණාව,
ඊන මිද්ධය,
බියසුළකම,
සැකය,
මකුබව,
දැඩිබව,
ලාභ ප්‍රශංසා,
සත්කාර වැරදි ලෙස ලද
කීර්තිය,
තමා උසස් කොට හුවා
දැක්වීම (අත්තුක්කංසනය) හා
අනුන් පහත් කොට සැලකීම
(පරවම්භනය).

කාම,
අරතී,
බුජ්ජිපාසා,
තණ්හා,
ඊන මිද්ධ,
හිරු,
විචිකිච්ඡා,
මක්ඛො,
ථම්හො,
ලාහො සීලොකො,
සක්කාරො මිච්ඡාලද්ධො,
යසො,
යො ච අත්තානං
සමුක්කංසෙ පරෙ ච
අච්ඡානාති.

මාරයා ලෙස රූපකයට නගා ඇති පාපධර්ම පුද්ගලයකුගේ ආධ්‍යාත්මික ප්‍රගතියට බලපෑම් කරයි. පාපධර්මයන් මගින් ගෙන දෙන ප්‍රතිඵල ඉහත සඳහන් කරුණුවලින් අනාවරණය වෙයි. ජාතකවිධකථාව වැනි ඇතැම් තැන්හි වෙනත් සන්දර්භයන්හි දී මාර යන්නෙන් අදහස් කොට ඇත්තේ පුද්ගලයෙකි. විශේෂයෙන් දිව්‍ය පුත්‍රයෙකි. (මාරො දෙවපුත්තො)
මාරසේනාව සහ දස පාරමිතා වලින් ඔවුන් පරාජය කළ ආකාරය පිළිබඳව විස්තර සඳහා බ. 'බුදුසමයේ පැනෙන මාරයා' පොත

Sn. 436 - 437, J. I.71, 72, 78

54. රහත්බවට අභව්‍ය පුද්ගලයා

අභ්‍යවිබෝ අරභත්තං
සච්ඡිකාතුං

රාගය,
ද්වේෂය,
මෝහය,
ක්‍රෝධය,
උපනාහය,
අගුණ කීම,
ඊර්ෂ්‍යාව,
මසුරුකම,
මානය.

රාගං,
දෝසං,
මෝහං,
කොධං,
උපනාහං,
පලාසං,
ඉස්සං,
මච්ඡරියං,
මානං.

මෙම කරුණුවලින් යුක්තවන පුද්ගලයා රහත් බව ලැබීමට යෝග්‍ය නොවන්නෙකි.

A. V. 209.

55. වජ්ජිපුත්තක භික්ෂුන්ගේ
දශවස්තුව

දස වත්ථු වජ්ජිපුත්තක
භික්ෂුනං

අං කොපුවක බහා ලුණු
ගෙනයාම,
හිරු සෙවනැල්ල අවරට
ගොස් අගල් දෙකක් වනතුරු
දිවා අහර ගැනීම,
එක් ගමක අහර වළඳා
වෙනත් ගමකට ද ගොස් දිවා
අහර ගැනීම,
එකම ආවාසයක වෙන් වෙන්
සීමාවන්හි පොහොය කිරීම,
සංඝකර්ම කර පසුව ඒ සඳහා
අනුමතිය ගැනීම,
පූර්වාදර්ශ අධිකාරියක් ලෙස
හාරගැනීම,
දිවා ආහාරයෙන් පසු මෝරු
පානය,

සිංහිලොණ කප්පො,
ද්විංගුල ට් ;
ගාමන්තර ට් ;
ආවාස ට් ;
අනුමති ට් ;
ආචිණ්ණ ට් ;
අමථිත ට් ;

මද්‍ය බවට හැරෙමින් ඇති රා
බීම,
දහවල නැති ඇතිවිලි
භාවිතය,
රන් රිදී පිළිගැනීම.

ජලොගිපානුං ;
අදසක නිසිදනං ;
ජානරූප රජනං .

මෙම කරුණු දහයම විනයානුකූලව හික්ෂුන්ට අකැප වුවද වජ්ජිපුත්තක හික්ෂුන් මේවා කැප වශයෙන් ගෙන ඒ අනුව හැසිරීම දෙවැනි සංගීතිය පැවැත්වීමෙහි ප්‍රධාන හේතුව විය. මෙය සිදු වූයේ බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් වසර එකසියය කට පමණ පසුවය. මෙම අකැප වස්තු අතුරින් පළමු වැන්න පාචිත්තිය 38 යටතේ දැක්වී ඇති භාණ්ඩ එක්රැස් කර තබාගැනීම පිළිබඳ නීතියට පටහැනිය. දෙවන්න පාචිත්තිය 37 ද තෙවැන්න පාචිත්තිය 35 ට ද සිවුවැන්න මහාවග්ග II.8.3 ට ද පස්වැන්න IX.3.5 ට ද සයවැන්න ඇතැම් පූර්වාදර්ශ පිළිගත යුතුය ඇතැම් පූර්වාදර්ශ නොපිළිගත යුතුය යන නීතියට ද සත්වැන්න පාචිත්තිය 35 ට ද අටවැන්න පාචිත්තිය 51 ට ද නවවැන්න පාචිත්තිය 89 ට ද දසවැන්න නිස්සග්ගිය 18 ට ද අනුව අකැප වෙයි.

Vin II.294

56. විනය පැනවීමේ අරමුණු

දස අත්ඵවසෙ සික්ඛාපදානි පඤ්ඤාපෙනති

සංඝයාගේ සුව පැවැත්ම,
සංඝයාගේ පහසුව,
අවිනිත හික්ෂුන්ට නිග්‍රහ කිරීම,
සුවව හික්ෂුන්ගේ පහසු පැවැත්ම,
ඉහාත්මයට අදාළ ආශ්‍රවයන්ගේ සංවරය,
පරලොවට අදාළ ආශ්‍රවයන් විනාශ කිරීම,
අපැහැදුනවුන්ගේ පැහැදීම,
පැහැදුනවුන්ගේ පැහැදීම වැඩි දියුණු වීම,
සද්ධර්මයේ පැවැත්ම,
විනයට අනුග්‍රහයක් වීම.

සංඝසුච්ඡිතාය,
සංඝඵාසුතාය,
දුම්මංකුතං පුග්ගලානං නිග්ගහාය,
පෙසලානං හික්ඛුතං ඵාසුචිහාරාය,
දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය,
සම්පරාධිකානං ආසවානං පටිඝාතාය,
අප්පසන්නානං පසාදාය,
පසන්නානං භීයොහාවාය,
සද්ධම්මච්ඡිතියා,
විනයානුග්ගහාය.

විනය නීති පැනවීමට හේතු දහයක් මෙහි සඳහන්ය. සාසන විරස්ථිතිය වන්නේ විනය පැවතුනහොත් පමණි. විනය නැතිවිනි නම් බුද්ධ ශාසනයක් ද නැත. දීඝනිකාය අට්ඨකථාවේ 'විනයො නාම සාසනස්ස ආයු චිනයෙ යිනෙ සාසනං යිනං නාම හොති' යනුවෙන් සඳහන් වෙයි. තවද ශාසනයේ මූල විනය බව කියවෙයි. 'විනයො නාම සාසනස්ස මූලං'.

සංඝ සංස්ථාව ආරම්භ වී අචුරුදු විස්සකට පසුව බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් හික්ෂු සංස්ථාව අරභයා විනය ශික්ෂාපද පැන වූ බව වාර්තා වෙයි. වසරින් වසර හික්ෂු සංස්ථාවට ඇතුලු වන්නන්ගේ සංඛ්‍යාව වැඩි විය. එබැවින් ඒ පිරිසේ පාලනය හා පැවැත්ම සඳහා විනය නීතිරීති අවශ්‍ය විය.

A V.70.

57. විවාද මූල

දස විවාද මූලානි

නොඇවැත් ඇවැත් යයි
දැක්වීම,
ඇවැත් නොඇවැත් °,
කුඩා ඇවැත් ගරු ඇවැත් °,
ගරු ඇවැත් කුඩා ඇවැත් °,
බ්‍රහ්මචර්යාවට හානිවන
බරපතල ඇවැත් එසේ
නැතැයි °,
එසේ හානි නොවන ඇවැත්
හානිවන ඇවැත් °,
අසම්පූර්ණ ඇවැත් සම්පූර්ණ
ඇවැත් °,
සම්පූර්ණ ඇවැත් අසම්පූර්ණ
ඇවැත් °,
පිළියම් කළ හැකි ඇවැත්
පිළියම් කළ නොහැකි
ඇවැත්°,
පිළියම් කළ නොහැකි ඇවැත්
පිළියම් කළ හැකි ඇවැත් °,

අනාපන්නිං ආපන්නිනි දීපෙනි,
ආපන්නිං අනාපන්නිනි °,
ලහුකං ආපන්නිං
ගරුකාපන්නිනි °,
ගරුකං ආපන්නිං
ලහුකාපන්නිනි °,
දුට්ඨුල්ලං ආපන්නිං
අදුට්ඨුල්ලාපන්නිනි °,
අදුට්ඨුල්ලං ආපන්නිං
දුට්ඨුල්ලාපන්නිනි °,
සාවසෙසං ආපන්නිං
අනවසෙසාපන්නිනි °,
අනවසෙසං ආපන්නිං
සාවසෙසාපන්නිනි °,
සප්පටිකම්මං ආපන්නිං
අප්පටිකම්මාපන්නිනි °,
අප්පටිකම්මං ආපන්නිං
සප්පටිකම්මාපන්නිනි °,

පහත අංක 58 ද බලන්න.

A.V. 79

58. විවාද මූලයෝ

අධර්මය ධර්මය යයි දැක්වීම,
 ධර්මය අධර්මය °,
 අවිනය විනය °,
 විනය අවිනය °,
 බුදුන් නොපැවසූ දෙය
 පැවසී °,
 බුදුන් පැවසූ දෙය
 නොපැවසී °,
 බුදුන් පුරුදු නොකළ දෙය
 පුරුදු කරන ලද °,
 බුදුන් පුරුදු කළ දෙය පුරුදු
 නොකරන ලද °,
 බුදුන් නොපැන වූ දෙය
 පැනවී °,
 බුදුන් පැන වූ දෙය
 නොපැනවී °,

දස විවාද මූලානි

අධම්මං ධම්මොති දීපෙනි,
 ධම්මං අධම්මොති °,
 අවිනයං විනයොති °,
 විනයං අවිනයොති °,
 අභාසිතං තථාගතෙන
 භාසිතන්ති °,
 භාසිතං තථාගතෙන
 අභාසිතන්ති °,
 අනාවිණ්ණං තථාගතෙන
 ආවිණ්ණන්ති °,
 ආවිණ්ණං තථාගතෙන
 අනාවිණ්ණන්ති °,
 අපඤ්ඤත්තං තථාගතෙන
 පඤ්ඤත්තන්ති °,
 පඤ්ඤත්තං තථාගතෙන
 අපඤ්ඤත්තන්ති °,

හික්ෂුන් වහන්සේ අතර විවාද ඇතිවීමට මූලිකවන කරුණු දහයක් මෙයින් ඉදිරිපත් වෙයි. ඇතැම් විට ධර්මය මුල්කොට ගෙනත් ඇතැම්විට විනය මුල්කොට ගෙනත් හික්ෂුන් වහන්සේලා අතර වාද විවාද ඇති වී තිබේ. ඉතා කුඩා විනය නීති මත ඇති වූ විවාදයකට හොඳම නිදසුන වන්නේ කෝසම්බිය වස්තුවයි. මෙහිදී විවාදයට ඵලැඹුණු දෙපිරිස ධර්මධර හා විනයධර හික්ෂුන් දෙදෙනකුට පක්ෂපාතී වූවෝය. මෙම අර්බුදය කෙතරම් තියුණු වීද යත් බුදුන් වහන්සේ හික්ෂු පිරිසෙන් වෙන්ව තෙමසක් පාරිලෙය්‍ය වනයෙහි වැඩ හුන්න.

A V .78, M I .321, DhA I .46

59. විශාඛාවට දුන් අවවාද

අතුළත ගිනි පිටට නොයැවිය
 යුතුය,
 පිටත ගිනි ඇතුළට
 නොගැනිය යුතුය,
 දෙන්නාට දිය යුතුය,
 නොදෙන්නාට නොදිය යුතුය,
 දෙන්නාට ද නොදෙන්නාට ද
 දිය යතුය,
 සුවසේ හිඳිය යුතුය,
 සුවසේ වැළඳිය යුතුය,
 සුවසේ නිඳිය යුතුය,
 ගිනි පිළිපැදිය (සැළකිය)
 යුතුය,
 ඇතුළත දෙවියන් නැමදිය
 යුතුය.

දස ඔවාදා විසාඛාය දින්නා

අන්නො අග්ගි බහි න
 නීහරිතබ්බො,
 බහි අග්ගි අන්නො න
 පවෙසෙනබ්බො,
 දදන්නස්සෙව දානබ්බො,
 අදදන්නස්ස න දානබ්බො,
 දදන්නස්සාපි අදදන්නස්සාපි
 දානබ්බො,
 සුඛං නිසීදිතබ්බං,
 සුඛං පරිභුඤ්ජිතබ්බං,
 සුඛං නිපජ්ජිතබ්බං,
 අග්ගි පරිවරිතබ්බො,
 අන්නො දෙවනා
 නමස්සිතබ්බා.

විශාඛාවගේ දෙමාපියෝ ධනංජය හා සුමනායි, විශාඛ විවාහ වී පතිකුලයට යාමට සුදානම් ව සිටිය දී ඇයගේ පියා අවවාද දහසක් ඇයට දුන්නේය. අංගුත්තර නිකාය අට්ඨකථාවෙහි හා ධම්මපදට්ඨකථාවෙහි දැක්වෙන විශාඛා වස්ථුවෙහි එම අවවාද පිළිබඳ විස්තර ඉදිරිපත් වී ඇත. පළමුවැනි අවවාදය වන ඇතුළත ගිනි පිටට නොයැවිය යුතුය යන්නෙහි අදහස වන්නේ, කෙනෙකුගේ පවුලට පෞද්ගලික වූ රහසිගත තොරතුරු පිටට දැන ගැනීමට නොසැලසිය යුතු බවයි. පිටත ගිනි ඇතුළට නොගැනිය යුතුය යන්නෙන් කියැවෙන්නේ අනුන්ගේ තරක සහ රහස් තොරතුරු ඇතුළට දැනගැනීමට නොසැලැස්විය යුතුය යනුයි. මේ දෙකන්හිම 'ගිනි' යන වචනය යොදා ඇත්තේ රූපකයක් ලෙසය. මෙබඳු ගිනි වෙතක් ගිනි සමඟ සැසඳිය නොහැකි යයි සඳහන් වෙයි. 'එව රූපානි අග්ගි සදිසො අග්ගි නාම නන්ථී' මෙයින් මෙම ගින්න අනෙක් ගිනිවලට වඩා හයානක බවයි. තෙවැනි අවවාදයෙන් කියැවෙන්නේ තමන්ට සලකන දෙන අයට පමණක් දියයුතු බවයි. යමක් දුන්විට ආපසු තමන්ට නොදෙන අයට නොදිය යුතු බව සිවුවැනි අවවාදයේ අරුතයි. පස්වැනි අවවාදයෙන් කියවෙන දෙන හා නොදෙන අයට දීම යනු දුප්පතුන්ට හා තමන්ගේ දිළිඳු යහළුවන්ට හා නැදැයින්ට ඔවුන් දුන්නත් නොදුන්නත් ඔවුන්ට දියයුතු බවයි. සයවැන්න සුවසේ හිඳිය යුතු බවයි. එයින් කියවෙන්නේ ස්වාමියා හා නැදී මයිලන් ඉදිරියේ බිරිඳ වාඩි නොවී සිටගෙන සිටිය යුතු බවයි. නැදීමයිලන් ස්වාමියා හා සේවකයන් අහර ගැනීමෙන් පසු බිරිඳ අහර

ගැනිය යුතු බව සුවසේ වැළඳිය යුතුය යන්නෙන් අදහස් වෙයි. සුවසේ නිදිය යුතුය යනු ස්වාමියා නැදිමයිලන් හා සේවකයන් නින්දට ගිය පසු බිරිඳ නිදාගත යුතු බව අදහස් කෙරෙයි. නවවැනි අවවාදයෙන් කියැවෙන ගිනි පිළිපැදිය යුතුය යන්න ස්වාමියා හා නැදිමයිලන් සුද්ධ ගින්න වශයෙන් සලකා ඔවුන්ට ගරු බුහුමන් සැලකිලි සත්කාර කළයුතු බව හඟවයි. දසවැනි අවවාදය වන්නේ ඇතුළත දෙවියන් නැමදිය යුතුය යන්නයි. එහි අදහස ගෙදරට කුලුපග වූ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ වැනි පූජක පක්ෂයට දානමානාදිය දීමෙන් ගරු බුහුමන් කළයුතු බවයි.

AA I.414-5, DhA I.397-8, see Dppn Visākha.

60. ස්ත්‍රීහු

දස ඉක්ථියො

මව විසින් රක්තා ලද්දිය,
පියා විසින් °,
මව්පියන් විසින් °,
සොහොයුරා විසින් °,
සොහොයුරිය විසින් °,
ඥාතීන් වසින් °,
කුලගෝත්‍රය විසින් °,
ධර්මය මගින් °,
ආරක්ෂා සහිතව සිටින්නිය,
දණ්ඩාරක්ෂකයන් ඇති
තැනැත්තිය.

මතු රක්ඛිතා,
පිතු °,
මාතාපිතු °,
භාතු °,
හගිනි °,
ඤාති °,
ගොන්න °,
ධම්ම °,
සාරක්ඛා,
සපරිදණ්ඛා.

මෙම ස්ත්‍රීන් දස වර්ගය අනුන් විසින් ආරක්ෂා කරන්නියන් ලෙස සැලකෙයි. නිදසුනක් වශයෙන් වම හෝ පියා විසින් රක්තා ලද්දිය. කිසිදු අනතුරකට භාජනය නොවන පරිද්දෙන් පුරක්ෂිතව සිටින්නියකි. කාමයෙහි හැසිරීම පිළිබඳ ශික්ෂාපදයේ දී මෙම ස්ත්‍රීන් දසදෙනාගෙන් කෙනකු සමඟ කාමසේවනයෙහි යෙදීම වරදවා කාමයෙහි හැසිරීමක් ලෙස දැක්වෙයි.

Vin III. 139, Sp .555

61. සංඥා

අනිත්‍ය සංඥාව,
 අනාත්ම °,
 මරණ °,
 අභරෙහි පිළිකුල් බව °,
 සියලු ලොව නොඇලීම °,
 ඇට (සැකිල්ල) °,
 පණුවන් ගැසූ මළමිනිය °,
 නිල් පැහැය වූ මළමිනිය °,
 සිදුරු සැදුණු මළමිනිය °,
 ඉදිමුණු මළ සිරුර °,

දස සඤ්ඤා

අනිච්ච සඤ්ඤා,
 අනත්ත °,
 මරණ °,
 ආහාරෙ පටික්කුල °,
 සබ්බලොකෙ අනභිරත °,
 අට්ඨක °,
 පුලාවක °,
 විනිලක °,
 විච්ඡිද්දක °,
 උද්ධමානක °,

බුද්ධ ධර්මයෙහි විවධ සන්දර්භ යටතේ සංඥා යන්න සඳහන් වෙයි. පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ ග්‍රන්ථ, නිදාන යන සන්දර්භ එහිලා ප්‍රධාන වෙයි. මෙහිදී සංඥා යන්න ගෙන ඇත්තේ භාවනාවෙහි අරමුණු ලෙසය. ඉහත සඳහන් කරන ලද කරුණු මත සංඥාව ප්‍රගුණ කිරීම තුළින් වස්තූන් පිළිබඳ යථාර්ථය වටහා ගැනීමට හැකි වෙයි.

A V. 106.

62. සංඥා

අසුභ බව පිළිබඳ සංඥාව,
 මරණය °,
 ආහාරයෙහි පිළිකුල °,
 සියලු ලොවෙහි නොඇලීම °,
 අනිත්‍යය °,
 අනිත්‍යයෙහි දුක °,
 දුකෙහි අනාත්මය °,
 ප්‍රභාණය °,
 විරාගය °,
 නිරෝධය °.

දස සඤ්ඤා

අසුභ සඤ්ඤා,
 මරණ °,
 ආහාරෙ පටික්කුල °,
 සබ්බලොකෙ අනභිරත °,
 අනිච්ච °,
 අනිච්චෙ දුක්ඛෙ °,
 දුක්ඛෙ අනත්ත °,
 පහාන °,
 විරාග °,
 නිරොධ °.

විමුක්තිය අත්පත් කරගැනීමෙහිලා මෙම සංඥා වර්ධනය කරගැනීම අනුමත කර තිබේ.

A V.105

63. සංයෝජන

දස සංයෝජනානි

කාමරාගය,
ප්‍රතිසය,
මානය,
දෘෂ්ටිය,
සැකය,
ශිලවුක පරාමාස,
භවරාගය,
ඊර්ෂ්‍යාව,
මසුරුකම,
අවිද්‍යාව.

කාමරාග,
පටිස,
මාන,
දිට්ඨි,
විචිකිච්ඡා,
සීලබ්බතපරාමාස,
භවරාග,
ඉස්සා,
මච්ඡරිය,
අවිජ්ජා.

සෝවාන් ආදී ආර්ය මාර්ග එල ලැබීමේදී මූලිනුපුටා දැමිය යුතු දශ සංයෝජනයන්හිදී මෙම ලේඛනයෙහි සඳහන් පටිස වෙනුවට ව්‍යාපාදය ද භවරාග වෙනුවට රූපරාග අරූපරාග ද ඉස්සා මච්ඡරිය වෙනුවට උද්දච්චය ද යෙදෙයි. මෙහි පහත එන අංක 64 ද බලන්න.

Vbh. 391.

64. සංයෝජන

දස සංයෝජනානි

සක්කාය දිට්ඨි,
 සැකය,
 ශීලවුත දැඩිව ගැනීම,
 කාමච්ඡන්දය,
 ව්‍යාපාදය,
 රූපරාගය,
 අරූපරාගය,
 මානය,
 උද්දච්චය,
 අවිද්‍යාව.

සක්කාය දිට්ඨි,
 විචිකිච්ඡා,
 සීලබ්බත පරාමාස,
 කාමච්ඡන්දො,
 ව්‍යාපාදො,
 රූපරාගො,
 අරූපරාගො,
 මානො,
 උද්දච්චං,
 අවිජ්ජා.

පුද්ගලයා සංසාර චක්‍රයෙහිලා බැඳ තබන්නා වූ සංයෝජන දශයෙකි. ඉන් පහක් පහත කොටසට හා පහක් උඩ කොටසට අයත් වන සංයෝජන වශයෙන් දෙවර්ගයකට බෙදා දක්වා ඇත. පහත කොටසට අයත්වන (ඔරම්භාගිය) සංයෝජන වශයෙන් ගෙන ඇත්තේ සක්කාය දාෂ්ටිය (සක්කාය දිට්ඨි), තමා තුළ ආත්මයක් ඇතැයි පිළිගැනීම, විචිකිච්ඡාව හෙවත් බුද්ධා දී අටතැන්හි පවත්නා සැකය, ශීලවුත පරාමාශ (සීලබ්බත පරාමාස) හුදු ශීලයන් හා වුතයන් දැඩිව ගැනීම, කාම වස්තූන්ට හා කාම භවයට ඇති තෘෂ්ණාව (කාමරාග) හා ක්‍රෝධය හෙවත් ව්‍යාපාදය යන පහයි.

මෙයින් පළමු සංයෝජන තුන මූලිකුපුටා කෙනකු සොතාපත්ති මාර්ග ඵලයන්ට පත්වන අතර දුගති භවයන්හි යළි උපතක් නොලබා නිවන අත්පත් කර ගනිම පිළිබඳ නිශ්චිත භාවයට, වෙනත් ලෙසකින් කිවහොත් යළි පහත් තත්වයට නොපැමිණෙන බවට (අවිනිපාතධම්මො) ද පත් වේ. පළමු සංයෝජන තුන මූලිකුපුටා සෝවාන් බවට පත් වූ පුද්ගලයාට ඉදිරි සංයෝජන දෙක දුර්වල කොට සකෘදාගාමී මාර්ග ඵලයන් ලබා නිවන අත් කරගැනීමට පෙර මේ භවයෙන් එක්වරක් පමණක් උපත ලබන තැනැත්තකු බවට පත්වේ. ඕරම්භාගිය සංයෝජන පහම සම්පූර්ණයෙන් බිඳහළ පුද්ගලයා අනාගාමී මාර්ගඵලයන් ලබා යළි මේ භවයෙහි කිසිදිනක උපතක් නොලබන පුද්ගලයකු බවට පත් වෙයි. ඉහාත්මයේදීම රහත් බවට පත් නොවුවහොත් බඹලොව ඉපිද එහිදී අරහත් මාර්ග ඵලයන් ලබා නිවන අත්පත් කර ගනියි. උඩ කොටසට අයත් (උද්ධම්භාගිය) සංයෝජන ලෙස සැලකෙන්නේ (රූපරාග) රූප භවයෙහි ඉපදීමේ ආශාව, (අරූපරාග) අරූපභවයෙහි ඉපදීමේ කැමැත්ත, මානය, උද්ධච්චය හා අවිද්‍යා යන පහයි. අරහත් මාර්ග ඵලයන් ලැබීමේ දී මෙම සංයෝජන පහම සම්පූර්ණයෙන්

විනාශයට පත් වෙයි.

A V.17

65. ශික්ෂා පද

සතුන් මැරීමෙන් වැළකීමේ
ශික්ෂාපදය,
නොදුන්දෙය ගැනීමෙන් °,
අඹුන්මවර්යාවෙන් °,
බොරැකීමෙන් °,
රහමෙර පානය කිරීමෙන් °,
විකල් බොජුනෙන් °,
නැටුම් ගැයුම් වැයුම් විසුළු
දැකීමවලින් °,
මල්ගද විලවුන් දැරීමෙන් හා
පැළඳීම සැරසීම වැනි
කරුණුවලින් වැකීම °,

උස් හා මහඅසුන් අහාවිතය,
රන්රිදීමිලමුදල් පිළි
නොගැනීම.

දස සික්කා පදානි

පාණානිපාතා වෙරමණි
සික්කාපදං,
අදින්නාදානා °,

අඹුන්මවර්යා °,
මුසාවාදා °,
සුරාමෙරය
මජ්ජපමාදට්ඨානා °,
විකාල භොජනා °,
නච්චගීතවාදිත
විසුකදස්සනා °,

මාලාගන්ධ විලෙපනධාරණ
මණ්ඩන විභුසනට්ඨානා °,
උච්චාසයන මහාසයනා °,
ජාරුපරජන පටිග්ගහනා °

ශික්ෂාපද ආරක්ෂා කිරීම නිර්වාණගාමී බෞද්ධ ප්‍රතිපදාවෙහි පළමු අදියර වන ශීල ශික්ෂාව සම්පූර්ණ කිරීමක් වෙයි. බෞද්ධ විමුක්ති මාර්ගය අනුසූරුව අදියර තුනකින් යුක්තය. සීල සමාධි පඤ්ඤා යන ඒ ත්‍රිවිධ අවස්ථාන්තරයි. මෙම දශ ශික්ෂාපද ප්‍රධාන වශයෙන් සාමණේර භික්ෂූන් වහන්සේගේ නිත්‍ය ශීලය වශයෙන් ගැනෙන අතර ගිහි ශ්‍රාවකයන්ට වුවද එය ආරක්ෂා කිරීමේ හැකියාව ඇත. දහය වර්ගයේ අංක 55 යටතේ ද බලන්න.

Kh p 1, KhA 22

එකොළහේ වර්ගය.

1. අමා දොරටු

එකාදස අමකද්වාරා

ප්‍රථමධ්‍යානය,
ද්විතීයධ්‍යානය,
තෘතීයධ්‍යානය,
චතුර්ථධ්‍යානය,
කරුණාව,
මෛත්‍රිය,
මුදිතාව,
උපෙක්ෂාව,
ආකාසානඤ්චායතනය,
විඤ්ඤාණඤ්චායතනය,
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය.

පඨමජ්ඣානං,
ද්වතීයජ්ඣානං,
තතීයජ්ඣානං,
චතුත්ථජ්ඣානං,
කරුණා,
මෙන්තා,
මුදිතා,
උපෙක්ඛා,
ආකාසානඤ්චායතනං,
විඤ්ඤාණඤ්චායතනං,
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං.

ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ වරක් විශාලාව අසල බේලුව නම් ගමෙහි වැඩ සිටියහ. එහිදී දසම නම් වූ ගෘහපතියෙක් උන්වහන්සේ හමුවට ගියේය. ආනන්ද හිමියෝ මෙම අමා දොරටු එකලොස දසම ගෘහපතියාට ප්‍රකාශ කළහ.

M. I. 349. පි. සි.

2. හිනි

එකාදස අග්ගි

ආශාව,
ද්වේෂය,
මෝහය,
ඉපදීම,
වයස්ගත වීම,
මියයෑම,
ශෝක කිරීම,

රාගො,
දොසො,
මොහ,
ජානි,
ජරා,
මරණය,
සොක,

වැලපීම,
දුක්පීඩා,
දොම්නස,
උපායාසය,

පරිදෙව,
දුක්ඛ,
දොම්නස්ස,
උපායාස,

මෙහි සඳහන් වන්නේ එකොළොස් වැදෑරුම් ගින්නයි. මේ ගින්නෙන් සත්වයා ආභාසත්තරික වශයෙන් දවාලන්නේය. එක එකක් අනුව මෙතෙහි කීරීමෙන් හෝ වෙනත් අයට ඇතිවීමෙන් තමා තුළ ඇති කරගන්න තාපය නිසා දැවෙන්නේය.

දොම්නස නම් සිතෙහි හටගන්නාවූ පීඩාවයි.

‘කතමඤ්චාචුසො දොම්නස්සං? යං ඛො ආචුසො වෙනසිකං දුක්ඛං අසානං මනො සම්පස්සජං දුක්ඛං අසානං වෙදයිතං, ඉදං චුච්චතාචුසො දොම්නස්සං.’

උපායාසය නම් ඤාති සම්පත් ආදිය වනාශවීම හේතුවෙන් සහ වෙනත් ආකාරයකින් ඇති වන දුකේවේදනාවන්ය.

‘කතමො චාචුසො උපායාසො? යො ඛො ආචුසො අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන ඛාසනෙන සමන්තාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන දුක්ඛධම්මෙන චුට්ඨස්ස ආයාසො උපායාසො ආයාසිතත්තං උපායාසිතත්තං, අයං චුච්චතාචුසො උපායාසො.’

‘චිත්තස්ස ච පරිදහනා - කායස්ස විසාදනා ච අධිමත්තං
යං දුක්ඛමුපායාසො - ජනෙති දුක්ඛො තනො චුත්තො’

ඉමස්මීං ලොක සන්නිවාසෙ රාගාදීහි එකාදසහි අග්ගීහි නිච්චං පජ්ජලිතෙ සති කො නු තුම්භාකං භාසොවා තුට්ඨං වා (ධම්මපදට්ඨ කථා)

VbhA. 148

3. නුසුදුසු ගොපල්ලකුගේ අංග

එකාදස අංගානි ගොපාලකස්ස

(ගවයන්ගේ) රූව නොදැනීම,

ගොපාලකො න රූපඤ්ඤ
හොති,

ලකුණු නොදැනීම,
මැසි බිජු ඉවත් නොකිරීම,
තුවාල නොවැසීම,
මැස්සන් පළවා හැරීමට
දුම් නොගැසීම,

න ලක්ඛණ කුසලො,
න ආසාරිකං සාටෙනා,
න වණං පටිච්ඡාදෙනා,
න ධූමං කන්තා,

තොටුපල නොදැනීම,
ගවයන් දිය බිවු බව නොදැනීම,
මගතොට නොදැනීම,
තණබිම් නොදැනීම,
(පැටවුනට) ඉතිරි නොකර
කිරි දෙවීම,
නායක ගවයන්ට වැඩි සැලකිලි
නොදැක්වීම,

න තිත්ථං ජානානි,
න ජීනං ජානානි,
න වීථිං ජානානි,
න ගොවර කුසලො,
අනවසෙස දොහි,

යෙ තෙ උසහා ගො ජීනරො
ගො පරිනායකා තෙ න
අනිරෙක පූජාය පූජෙති.

A. V. 348

4. හික්ෂුත්වයට ආයෝග්‍ය කරුණු

රුව නොදැනීම,
ලක්ෂණ නොදැනීම,
මැසි බිජ නොදැනීම,
වණය නොවැසීම,
මැස්සන් පලවා හැරීමට
දුම් නො ඇල්ලීම,
තොටුපොල නොදැනීම,
ජලය පානය කළ බව නොදැනීම,
මගතොට නොදැනීම,
ගොවර කුශල සෙවීම,
ඉතිරි නොකොට දෙවීම,
වැඩි මහලු තෙරවරුනට
ගරු සත්කාර නොකිරීම,

එකාදසානි අංගානි අභබ්බ භික්ඛුනො

භික්ඛු න රූපඤ්ඤා හොති,
න ලක්ඛණ කුසලො,
න ආසාටිකං සාටෙනා,
න වණං පටිච්ඡාදෙනා,
න ධූමං කන්තා,

න තිත්ථං ජානානි,
න ජීනං ජානානි,
න වීථිං ජානානි,
න ගොවර කුසලො,
අනවසෙස දොහි,
යෙ තෙ භික්ඛු ථෙරා
රත්තඤ්ඤා චිර පබ්බජිතා
සංසපිනරො, සංසපරිනායකා
තෙ න අනිරෙක පූජාය
පූජෙති.

මේ ධර්මපදයෙන් පැවිදි බවට නොගැලපෙන කරුණු එකොළසක් කියවෙයි. ගෝ පාලකයෙකුට උපමා කොට මේ කරුණු වලින් යුක්ත පැවිද්දා සිය පරමාර්ථය ඉටු කර ගනී. පරාර්ථ සාධන යේහිදී අපොහොසත් වෙයි.

බ. ඉහත අං 3

A. V. 348

5. මෙෙති භාවනාවේ අනුසස්

එකාදස ආනිසංසා මෙක්තා භාවනාය

සුවසේ නිදයි,
 සුවසේ පිබ්දෙයි,
 නරක සිහින නොදකියි,
 මිනිසුන්ට ප්‍රිය වෙයි,
 අමනුෂ්‍යයන්ට ප්‍රිය වෙයි,
 දෙවියෝ රකිත්,
 ගින්නෙන් හෝ විසයෙන් හෝ
 අවියකින් හෝ නපුරක්
 නොවෙයි.
 ඉක්මනින් සිත සමාධිවෙයි .
 මුහුණේ පෙනුම පැහැපත් වෙයි.
 නො මුළාව කලුරිය කරයි.
 නිවන් අත්නොදුටුවහොත්
 බඹලොව උපදියි.

සුධං සුපති,
 සුධං පටිඤ්ඡෙධි,
 න පාපකං සුපිනං පස්සති,
 මනුස්සානං පියො හොති,
 අමනුස්සානං පියො හොති,
 දෙවනා රක්ඛන්ති,
 නාස්ස අග්ගිවා විසංවා
 සත්ථං වා ඛමති,
 තුවටං චිත්තං සමාධියති,
 මුඛවණණො විප්පසීදති,
 අසම්මුල්හො කාලං කරොති,
 උත්තරිං අප්පට්ඨිඡෙධන්තො
 ඔත්මලොකුපගො හොති.

මෙෙති භාවනාවේ යෙදෙන යෝගාවචරයාට ලැබෙන අනුසස් එකොළොසෙන් දහයක්ම මේ ජීවිතය තුළදීම අත්විදිය හැකියි. එකොළොස් වැනි ආනිශංසය වුවද මේ ජීවිතය තුළම ලබා ගත හැකි නිවණයි. බඹලොව උපදිනු ලබන්නේ නිවන ලබා ගත නොහැකි වූ විට පමණි. එසේ වුවහොත් එය පරලොවදී ලබන ආනිශංසයකි.

සුධං සුපති : සුව සේ නිදයි , ඇතැම් කෙනෙක් ඔබ මොබ පෙරළෙමින් 'සුරු සුරු' ගාමින් දුකසේ නිදති. මේ යෝගී එසේ නොවැ සුවසේ නිදා, නිදන්නේත් සමචකකට සම වැදුණා සේ නිදයි.

සුධං පටිඤ්ඡෙධි : සුවසේ පුබුදි, ඇතැම් කෙනෙක් තතනමින් හැඹෙමින් පෙරළෙමින් දුකසේ පුබුදිති. මේ යෝගී එසේ නොවැ පිපි ගෙනැ එන පියුමක් සේ නිර්විකාර වැ සුවසේ පුබුදියි.

න පාපකං සුපිනං පස්සති : නපුරු සිහින නොදකී. සිහිනයක් දක්නේ නම් සෑ වදනා පුදනා සේ බණ අසනා සේ යහපත් සිහිනයක් ම දක්නේය. තවද ඇතැම් කෙනෙක් සොරුන් විසින් පිරිවරන ලද සේ චණ්ඩ සතුන් විසින් ලුහුබදින ලද සේ ප්‍රපාතයෙහි වැටුණවුන් සේ සිහින දකිති. මේ යෝගී එබඳු සිහින නොදකී.

මනුස්සානං පියො හොති : මිනිසුන්ට ප්‍රිය වෙයි. උරෙහි ලු මුතුහරක් සේ ද, හිස පැළඳි මල්මාලාවක් සේ ද, මිනිසුන්ට ප්‍රිය මනාප වෙයි.

අමනුස්සනාං පියො හොති : විසාධ තෙරණුවන් මෙන් අමනුෂ්‍යයන්ට ප්‍රිය වෙයි.

දෙවතා රක්ඛන්ති : මෑණි කෙනෙක් පුනෙකු මෙන් දෙවියෝ රකිත්.

නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා ඛමති : මෙන් වඩන යොගීහුගේ සිරුරෙහි උත්තරා උපාසිකාවගේ සිරුරෙහි මෙන් ගිනි නොගනී. සංයුත්ත භාණක චුල්ලසීව තෙරුන්ට මෙන් විස නො කැවේ. සංකීච්ච සාමණේරයන්ට මෙන් සැත් නො වදී. මෙහිලා බෙහු වස්තුව ද කිය යුතු. එක් ගව දෙනක් වසුට කිරි දෙමින් සිටියාය. වැද්දෙක් ඇය දැක විදිමිසි සිතා, අතින් සරහා පියා දිග මීට ඇති තෙබින් ඇත්තේය. තෙබ දෙනගේ සිරුරේ වැදෑ තල් කොළයක් මෙන් වකුටු විය. ඒ කලී උපචාර බලයෙකින් වූයේ නොවේ. අර්පණා බලයකින් වූයේ නොවේ. හුදෙක් වසු කෙරෙහි පැවති දැඩි ප්‍රිය සිත් බලයෙන් වූයේය. මෙමතිය මේ සා මහානුභාව ඇතැයි දන යුතු.

කුවටං චිත්තං සමාධියති : මෙන් වඩන්නහුගේ සිත වහා සමාහිත වේ. එහි ලැසි බවෙක් නම් නොවේ.

මුඛවණණො විප්පසීදති : නැට්ටෙන් ගිලිහුණු තල් ගෙඩියක්සේ ඔහුගේ මුහුණ ඉතා පහත් වේ.

අසම්මුල්හො කාලං කරොති : මෙන් වඩන්නහුට සිහි මුළා වෑ වන මරණයක් නැති. නුමුළා ව ම නිදි ගත්තා සේ කලුරිය කෙරේ.

උත්තරිං අප්පච්චිප්පකධන්තො බ්‍රහ්මලොකුපගො හොති : ඉදින් රහත් වෑ ගන්තට නොහැකි වී නම් නිදා පිබිදියාසේ ගොස් බඹ ලොව උපදින්නේ ය. (සිංහල විශුද්ධි මාර්ගය, පණ්ඩිත මාතර ශ්‍රී ධර්මවංස ස්ථවිර, පි. 452)

“මහණෙනි යම් භික්ෂුනමක් අසුරු සැණක් පමණ කාලය තුළ වුවද මෙමතී සිත වඩයි ද හෙතෙමේ ම භික්ෂුවක් වෙයි. ඔහුගේ භාවනාව ප්‍රතිඵල සහිත නොවන්නේ නොවේ. හෙතෙම ශාස්තෘවරයාගේ අනුශාසනය පිළිපදින්නෙක් වෙයි. හෙතෙම මනා ඔවදන් පිළිපදින්නෙකි. එසේ ම හෙතම අනුන් විසින් සැදූහැයෙන් දෙන දානය පිළිගැනීමට සුදුසුසෙක් වෙයි. එසේ නම් මෙමතීය බොහෝ කොට වඩන්නා ගැන කියනු කිම? ”

‘අවිජරාසංසාන මත්තම්පි වෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු මෙත්තං චිත්තං ආසෙවති. අයං චූච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අරිත්තජ්ඣානො විභරති සත්ථුසාසනකරො ඔවාද පතිකරො අමොසං රට්ඨපිණ්ඩං භුඤ්ජති. කො පන වාදො යෙ නං බහුලී කරොන්ති.’

A. I. 10

6. සමාධි සම්බෝජ්ඣංගයට
උපකාරක ධර්ම

එකාදස ධම්මා සමාධි
සම්බෝජ්ඣංගස්ස උපාදාය
සංචත්තන්ති

අරමුණෙහි ප්‍රකට බව,
සටහන පිළිබඳ දක්ෂතාව,
ඉන්ද්‍රිය සංවරව පවත්වා ගැනීම,
සුදුසු අවස්ථාවෙහි සිත යටපත්
කර ගැනීම,

වන්ථු විසදනා,
නිමිත්ත කුසලනා,
ඉන්ද්‍රිය සමත්ත පටිපාදනනා,
සමයෙ චිත්තස්ස
නිග්ගහණනා,

සුදුසු අවස්ථාවෙහි සිත
දැඩිකර ගැනීම,
ආස්වාද රහිත සිතට ශුද්ධා
සංවේගය ඇති කිරීම වශයෙන්
සිත දිරිමත් කිරීම,
මනාව පවතින සිත මැදහත්ව
තබා ගැනීම,
සිත සමාධිගත නොවන
පුද්ගලයන් දුරු කිරීම,
සමාධිගත වන පුද්ගලයන්
ඇසුරු කිරීම,
ධ්‍යාන විමෝක්ෂය මෙතෙහි කිරීම,

සමයෙ චිත්තස්ස
පග්ගහණනා,
නිරස්සාදස්ස චිත්තස්ස සද්ධා
සංවේග වසෙන
සම්පහංසනනා,
සම්මා පචත්තස්ස
අජ්ඣුපෙක්ඛණනා,
අසමාහිත පුග්ගල
පරිවජ්ජනනා,
සමාහිත පුග්ගල සෙවනනා,

එහි සිත දැඩිකර ගැනීම.

ඤාන විමොක්ඛ
පටිපච්චවෙක්ඛණනා
තදධිමුත්තනා.

මෙම කරුණු එකොළස සමාධි සම්බෝජ්ඣංගය ඉපදවීමට උපකාරවන අංග ලෙස දැක්වෙයි.

Vism 134, 139

දොළහේ වර්ගය.

1. අකුශල සිත්

සොම්නස් සහගතව මිථ්‍යා
 දෘෂ්ටිය යෙදී පෙළඹීම් රහිත සිත,
 සොම්නස් සහගතව මිථ්‍යා
 දෘෂ්ටිය යෙදී පෙළඹීම් සහිත සිත,
 සොම්නස් සහගතව මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය
 නොයෙදුණු පෙළඹීම් රහිත සිත,
 සොම්නස් සහගතව මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය
 නොයෙදුණු පෙළඹීම් සහිත සිත,
 උපෙක්ෂා සහගතව දෘෂ්ටිය යෙදුණු
 පෙළඹීම් රහිත සිත,
 උපෙක්ෂා සහගතව දෘෂ්ටිය යෙදුණු
 පෙළඹීම් සහිත සිත,
 උපෙක්ෂා සහගතව දෘෂ්ටිය
 නොයෙදුණු පෙළඹීම් රහිත සිත,
 උපෙක්ෂා සහගතව දෘෂ්ටිය
 නොයෙදුණු පෙළඹීම් සහිත සිත,
 දොම්නස් සහගතව ප්‍රතිසයෙන් යුත්
 පෙළඹීම් රහිත සිත,

ද්වාදස අකුසල චිත්තාන්ති

සොමනස්ස සහගතං
 දිට්ඨිගත සම්පයුත්තං
 අසංඛාරිකං,
 සොමනස්ස සහගතං
 දිට්ඨිගත සම්පයුත්තං
 සසංඛාරිකං,
 සොමනස්ස සහගතං
 දිට්ඨිගත විච්ඡයුත්තං
 අසංඛාරිකං,
 සොමනස්ස සහගතං
 දිට්ඨිගත විච්ඡයුත්තං
 සසංඛාරිකං,
 උපෙක්ඛා සහගතං
 දිට්ඨිගත සම්පයුත්තං
 අසංඛාරිකං,
 උපෙක්ඛා සහගතං
 දිට්ඨිගත සම්පයුත්තං
 සසංඛාරිකං,
 උපෙක්ඛා සහගතං
 දිට්ඨිගත විච්ඡයුත්තං
 අසංඛාරිකං,
 උපෙක්ඛා සහගතං
 දිට්ඨිගත විච්ඡයුත්තං
 සසංඛාරිකං,
 දොමනස්ස සහගතං
 පටිස සම්පයුත්තං
 අසංඛාරිකං,

දොම්නස් සහගතව ප්‍රතිසයෙන් යුත්
පෙළුණීම් සහිත සිත,

උපෙක්ෂාව සහිත විවිකිච්ඡාවෙන්
යුත් සිත,
උපෙක්ෂාව සහිත උද්ධවිඡයෙන්
යුත් සිත.

දොමනස්ස සහගතං
පටිස සම්පයුත්තං
සසංධාරිකං,

උපෙක්ඛා සහගතං
විවිකිච්ඡා සම්පයුත්තං,
උපෙක්ඛා සහගතං
උද්ධවිඡ සම්පයුත්තං.

පුද්ගලයෙකුගේ මානසික ක්‍රියාකාරිත්වය අනුව ඔහුගේ සිතේ ඇතිවන අකුශල සිත් දොළස මෙහි දැක්වී ඇත.

Vism. 454, Cpd. 82

2. අමා බොජුතෙහි අනුභස්

කුසගින්න නසයි,
දිය පිපාසය නසයි,
උකටලී බව නසයි,
කයේ වෙහෙස නසයි,
ක්ලාන්ත බව නසයි,
සීතල නසයි,
උණුසුම නසයි,
ක්‍රෝධය නසයි,
වෛරය නසයි,
විවාදය නසයි,
කේලම නසයි,
අලසබව නසයි.

**ද්වාදස ආනිසංසා
සුධා භොජනෙ**

ජානභාවං හන්ති,
පානීය පිපාසං හන්ති,
උක්කණ්ඨිතං හන්ති,
කායදරථං හන්ති,
කීලනභාවං හන්ති,
සීතං හන්ති,
උණ්භං හන්ති,
කොධං හන්ති,
උපනාහං හන්ති,
විවාදං හන්ති,
පෙසුඤ්ඤං හන්ති,
ආලසියභාවං හන්ති.

ජාතකට්ඨකථාවේ සුධාභොජන ජාතකයෙහි මෙම කරුණු දක්වා තිබේ. සුධාභොජනය යනු දෙව්ලොව බොජුන් (අහර) වශයෙන් සැලකෙන අමාවයි. ජාතක කථාවට අනුව සක්දෙව් රජු අමා බොජුතෙන් අනුභස් දොළස දක්වමින් මාතලී දෙව් පුතූන් අත මව්ජරියකොසිය සිටාණන්ට අමාව යැවූ බව සඳහන් වෙයි.

J. V. 397, Dppn. ව. බ.

3. ආයතන

ද්වාදස ආයතනානි

චක්ඛායතනය,
රූපායතනය,
සෝතායතනය,
සද්දායතනය,
සානායතනය,
ගන්ධායතනය,
ජීවිහායතනය,
රසායතනය,
කායායතනය,
ඓවාට්ඨිකායතනය,
මනායතනය,
ධම්මායතනය.

චක්ඛායතනං,
රූපායතනං,
සොතායතනං,
සද්දායතනං,
සානායතනං,
ගන්ධායතනං,
ජීවිහායතනං,
රසායතනං,
කායායතනං,
ඓවාට්ඨිකායතනං,
මනායතනං,
ධම්මායතනං.

ආයතන යන්න පදනම, විෂය ක්ෂේත්‍රය, ප්‍රමාණය යන අරුත්හි යෙදෙයි. සාමාන්‍ය අදහසින් ගතහොත් බුදුදහමෙහි ආයතන යන පදය යෙදී ඇත්තේ පහත සඳහන් අර්ථ උද්දීපනය වන අයුරිනි.

- 1. එහි පෙළඹවීමක් ක්‍රියාවෙහි යෙදවීමක් ඇති බැවින් ආයතන නම් වේ.
- 11. සමුදයෙහි හෙවත් හටගැනීම් ක්ෂේත්‍රයෙහි පවත්නා බැවින් (ආය) ආයතන නම් වේ.
- 111. පොළඹවන ලද දෙයෙහි මෙහෙයවන බැවින් (නායන) ආයතන නම් වේ.

විසුද්ධි මග්ගය මේ එක් එක් ආයතනයක් සම්බන්ධයෙන් ඉදිරිපත් කර ඇති අර්ථ නිරූපන මෙසේ දැක්විය හැකිය.

ආස්වාදය කරයි, රස විඳියි (චක්ඛනි) යන අරුතින් ඇස වක්බු නම් වේ. එය දෘශ්‍යමාන දෙය වින්දනය කරයි. දෘශ්‍යමානත්වයෙහි වෙනස් කම්වලට භාජනය වෙමින් මනසෙහි පවත්නා තත්වය වර්ණවත් කර දක්වයි යන අරුත්ය. ශ්‍රවණය කෙරෙන බැවින් සොත නම්. විහිදුවයි (සජ්ජනි) යන අරුතින් සද්ද නම්. ගන්ධවත් කරයි. (සායනි) යන අරුතින් නැහැය සාන නම්. ගන්ධවත් බැවින් ගන්ධ නම්. තමන්ගේ ම භෞතික පදනමෙන් ඉවත් වේය යන අරුත්ය. ජීවිතය ප්‍රබෝධ කරවයි (අවිහායනි) යන අරුතින් ජීවිහා නම් සත්වයන් රසවත් කරයි යන්නෙන් රස නම්. ආස්වාදනය කරයි යන අරුත්ය. ආශ්‍රවයන්ට විෂය වන අපවිත්‍ර දෑ (කුච්ඡින) උපදවයි (ආය) යන

අරුතින් කාය නම්. ස්පර්ශ කරවයි යන අරුතින් (පොට්ටබ්බ) නම්. ප්‍රමාණ කරයි. මනස යන අරුතින් සිත (මනෝ) නම්. තමන්ගේ ම ලක්ෂණයන් ඉපදීමට හේතු වන බැවින් (ධාරයති) ධම්ම නම් වෙයි.”

Vism. 481

4. දුක්

ද්වාදස ධම්මා දුක්ඛ නිද්දෙසෙ

ඉපදීම,
ජරාව,
මරණය,
ශෝකය,
වැලපීම,
දුක්චීම,
දොම්නස,
උපායාසය,
අප්‍රියයන් හා එක්චීම,
ප්‍රියයන්ගෙන් වෙන්චීම,
කැමති දෙය නොලැබීම,
සැකෙවින් පංච
උපාදානස්කන්ධය.

ජාතිපි දුක්ඛා,
ජරා ;
මරණං ;
සොක,
පරිදෙව,
දුක්ඛ,
දොමනස්ස,
උපායාස,
අප්පියෙහි සම්පයොගො,
පියෙහි විප්පයොගො,
යම්පිච්ඡං නලහති නම්පි,
සංඛිත්තෙන
පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා.

ධම්මවක්කප්පවත්තන හා සච්චවිභංග යන සූත්‍රයන්ට අනුව හා විසුද්ධි මග්ගයට අනුව ඉහත සඳහන් දුක් දොළස දුක්ඛ සත්‍යයට අයත් වෙයි.

විවිධ සත්ව නිකායයන්හි හා භවයන්හි සත්වයෙකු වශයෙන් පිළිසිඳ ගැනීම, පහළවීම, උත්පත්තිය හෙවත් පංච උපාදානස්කන්ධයේ පහළ වීම, දක්නට ලැබීම ජාති නම් වේ.

විවිධ සත්ව නිකායයන්හි හා භවයන්හි සත්වයා ජරාවට පත් වීම, දිරායාම, දත් නිය වැටීම, කුදු ගැසීම සම රැළි වැටීම අත්පා දුබල වීම, ඇස් කන් නාසාදී ඉන්ද්‍රියයන් දුර්වල වීම ආදිය ජරාවයි.

මිය යාම, ජීවිතීන්ද්‍රිය ක්‍රියා විරහිත වීම, පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයන් බිඳී යාම, චූත වීම යන්නෙන් අදහස් වන්නේ මරණයයි.

හිතවතකුගේ හෝ ඤාතියකුගේ මරණයෙන්හිතේ ඇතිවන දැවීම ශෝයයි. එහි විශේෂ ලක්ෂණය වනනේ ඇතුළත දැවීමයි. ඤාතියකුගේ නැතිවීම

ආදිය බලපෑමෙන් ඇතුලත ඇතිවන ශෝකය පිටට වචන මගින් පිට කරන්නේ පරිදේවය හෙවත් වැලපීම මගිනි. එසේ වැලපීම පරිදේවයයි. හධා වැටීම යන්නෙන් අදහස් වන්නේ ද එයයි. මානසිකව ඇති වන දුක් වේදනාව දුක්ඛ නම්. දොමනස්ස යනු මානසික සන්තාපයයි. එහි ක්‍රියා කාරිත්වය වන්නේ මනස දුකට පත් කිරීමයි. වියවුලට පත් කිරීමයි. එය නිසර්ග දුකක් වන බැවින් දොමනස්ස දුක් ගොඩටම අයත් වේ. උපායාස යනු වැලපීම් හධා වැටීම් පපුවට ගසා ගැනීම් පෙරලි පෙරලි හැඩීම් ආදියට මිනිසා පොළඹවන මානසික ස්වභාවයයි. තමාට නොගැලපෙන තමාට අප්‍රිය කරන පුද්ගලයන් හා එක්වීම, ඇසුරට ලැබීම ද දුකෙකි. ඒ නිසා මානසික තැවුලක් ඇති වේ. එමෙන් ම තමා ප්‍රිය කරන ඇසුරට කැමති පුද්ගලයන්ගේ විශේෂ, නැතිවීම හා අභාවය ද මානසික තැවුලට හේතුවකි. එබැවින් අප්‍රියයන් හා එක්වීම ද දුකෙකි. තමා ලබා ගැනීමට කැමති ප්‍රිය කරන දෙයක් ලබා ගත නොහැකි වීම ද මානසික තැවුලට දුකට හේතුවකි. ඒ නිසාම පුද්ගලයා දුකට පත් වෙයි. කෙටියෙන් සලකන විට පැස්ච්ච උපාදානස්කන්ධයම දුකෙකි. ඉහත සඳහන් සියලු දුක් ඇති වන්නේ පංච උපාදානස්කන්ධයන්ගේ පහළ වීම නිසාය.

Vin. I. 10, Vism. 498, M III. 248

5. ධනු ශිල්ප

ද්වාදස ධනු සිප්පානි

(සතුරාගේ) හීය වැළැක්වීම,
හී දණ්ඩ,
දුනුදිය,
දුනු පට,
හී වෙණිය,
හී පහය,
හී මණ්ඩපය,
හී පවුර,
හී හිණීමග,
හී පොකුණ,
හී පියුම,
හී වැස්ස.

සර පට්ඨානනං,
චක්කවිධං,
සර ලට්ඨිං,
සර රජ්ජුං,
සර වෙණිං,
සර පාසාදං,
සර මණ්ඩපං,
සර පාකාරං,
සර සොපාණං,
සර පොක්ඛරණිං,
සර පඳුමං,
සර වස්සං.

ධනු ශිල්පයට අදාළ විශේෂ ශාස්ත්‍ර විධි දොළසක් මෙයින් කියවෙයි. ජාතකට්ඨ කථාවට අනුව රජකම අපේක්ෂා කරන පුත්‍රලයා මෙම දෙළොස් වැදෑරුම් ධනු ශිල්පයෙහි ශූරයකු විය යුතුය.

J. I. 58, J. V. 131

6. පරාභව කරුණු

- * ධර්මයට ද්වේෂ කරයි,
- * අසත්පුරුෂයෝ ඔහුට ප්‍රිය වෙත්, සත්පුරුෂයා ප්‍රිය නොකරයි, අසත්පුරුෂයන්ගේ ධර්මයට කැමති වෙයි,
- * නින්දට රුවි කරයි, සමූහයා සමඟ සිටීමට රුවි කරයි, අනුද්දෙය්ගිශීලිය, කම්මැලිය, ක්‍රෝධ බහුලය,
- * හැකියාව තිබිය දී වයස්ගත වූ දිරාපත් මවට හෝ පියාට නො සලකයි,
- * බමුණකු හෝ මහණකු හෝ වෙනත් තවුසකු හෝ බොරුවෙන් රචටයි,
- * පොහොසත් ධනධාන්‍ය ඇති මිනිසෙක්ව තනිවම ඒවා භුක්ති විඳියි,
- * ජාතියෙන් ධනයෙන් ගෝත්‍රයෙන් උඩගුව තම නෑයන්ට අවමන් කරයි,
- * ස්ත්‍රී, සුරා, සුදු යන මේවාට ඇබ්බැහි වී ලද ලද දෙය වනසයි,
- * සිය බිරියගෙන් අසකුටුව වේසියන් හා අන් අඹුවන් කෙරෙහි පහදියි,
- * ඉකුත් යොවුන් විය ඇති පුරුෂයෙක්ව නව යොවුන් තරුණියක විවාහ කොටගෙන ඇය කෙරෙහි ඊර්ෂ්‍යාවෙන් නොනිදියි,
- * ස්ත්‍රීන්ට ලොල් වූ නාස්තිකාරයකු

ද්විභාස පරාභවා

- * ධම්මදෙස්සී,
- * අසන්තස්ස පියා හොන්නි, සන්තස්ස න කුරුතෙ පියං, අසනං ධම්මං රොවෙති,
- * නිද්දාසීලී, සහාසීලී, අනුට්ඨානා, අලසො, කොධපඤ්ඤාණො,
- * මාතරං වා පිතරං වා ජිණ්ණකං ගත යොබ්බතං පහුසන්තො න හරති,
- * බ්‍රාහ්මණං සමිණං අඤ්ඤං වාපි වණිබ්බකං මුසාවාදෙන වඤ්චෙති,
- * පහුනචින්තො පුරිසො සතිරඤ්ඤො සහොජනො එකො භුඤ්ජති සාධුනී,
- * ජාතින්ඵද්ධො ධනන්ඵද්ධො ගොත්තන්ඵද්ධො සඤ්ඤානිං අනිමානෙති,
- * ඉත්ථිඤ්ඤානො, සුරාධුන්තො, අක්ඛඤ්ඤානො ලද්ධං ලද්ධං චිනාසෙති,
- * සෙහි දාරෙහි අසන්තුට්ඨො වෙසියාසු පදිස්සති දිස්සති පරදාරෙසු,
- * අතීත යොබ්බතො පොසො ආනෙති තිම්බරුත්ථනිං තස්සා ඉස්සා නසුපති,
- * ඉත්ථිං සොණ්ඩිං විකිරිණිං

ප්‍රධානත්වයෙහි තබයි,

ඉස්සරියස්මීං ධ්‍යාපෙනි,

* ක්ෂත්‍රිය කුලයෙහි දුප්පත්ව ඉපිද
තෘෂ්ණා බහුලව රජකම පතයි.

* අප්පහොගො මහානණ්හො
ධන්තියෙ ජායනෙ කුලෙ
සො රජ්ජං පත්ථයති.

බුදුරජාණන් වහන්සේ සැවැත් නුවර ජේතවනාරාමයෙහි වැඩ වසන අවස්ථාවක දේවතාවක් පැමිණ බුදුන් හමුව පුද්ගලයකු පිරිහීමට පත්වන කරුණු විචාළේය. එවිට බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔහුට කරුණු දොළහක් ඉගැන්වූහ. කවරෙක් හෝ මෙම නරක ගතිවලින් යුක්ත වන්නේ නම් හෙතෙම පිරිහීමට පත්වෙයි. ධනයෙන් කීර්ති ප්‍රශංසාවන්ගෙන් පිරිහී අනුන්ගේ ගැරහුමට හා අප්‍රසාදයටත් දිළිඳු බවටත් පත්ව දුක්ඛිතයෙක් වෙයි. මෙම කරුණු වලින් වළකින පුද්ගලයා දියුණුවට පත් වන්නෙකි.

Sn. 91 - 114

7. ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදාංග

ද්විතීය පටිච්ච සමුත්පාද අංගානි

අවිද්‍යා,
සංස්කාර,
විඤාන,
නාමරූප,
අධායතන,
ස්පර්ශ,
වේදනා,
තෘෂ්ණා,
උපාදාන,
භව,
ජාති,
ජරාමරණ.

අවිජ්ජා,
සංඛාරා,
විඤ්ඤාණං,
නාමරූපං,
සලායතනං,
ඵස්සො,
වේදනා,
තණ්හා,
උපාදානං,
භාවො,
ජාති,
ජරාමරණ.

පුද්ගලයාගේ සංසාර ප්‍රවෘත්තිය විස්තර කෙරෙන ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාද ධර්මයෙහි අංග දොළොසකි. සියලු ම භෞතික හා මානසික ප්‍රපංචයන් හි සංස්කාරත්වය විග්‍රහ කෙරෙන මෙම ධර්මයන් අනාත්ම ධර්මයන් බුදුන් වහන්සේ ගේ ඉගැන්වීම් අවබෝධ කර ගැනීමට අතිවාරය පදනම සපයයි.

ව්‍යවහාරික වශයෙන් ආත්මය, මිනිසා, සත්වයා වශයෙන් හඳුන්වනු ලබන භෞතික හා මානසික සියලු ප්‍රභවයන්හි අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ස්වභාවය මෙම ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාද ධර්මය මගින් පැහැදිලි කර දක්වනු ලැබේ. බෞද්ධ අනාත්ම ධර්මය මගින් පැහැදිලි කර දක්වනු ලැබේ. බෞද්ධ අනාත්ම ධර්මය මගින් පැවැත්ම විවිධ වූ සුක්ෂම මූලික කොටස්වලට විශ්ලේෂණය කරමින් පුද්ගලත්වයෙන් හෝ ආත්මීයත්වය වශයෙන් ගත හැකි කිසිදු ස්ථාවර පැවැත්මක් නොමැති බව විශ්ලේෂණාත්මකව පෙන්වුම් කෙරෙයි. ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාද ධර්මය මේ අරමුණ සඳහා ප්‍රවේශ වන්නේ සංශ්ලේෂණාත්මක හෙවත් සංග්‍රහාත්මක ක්‍රමයෙනි. පැවැත්ම පිළිබඳ මේ සියලුම ධර්මතා කවර ආකාරයකින් හෝ අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාවෙන් පවත්නා බව එම ධර්මයෙන් ප්‍රකට කෙරෙයි. සමස්ත අභිධර්ම පිටකය ගොඩ නැගී ඇත්තේ මෙම ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාද හා අනාත්ම යන ධර්ම දෙක විග්‍රහ කරනු සඳහන්යයි පැවසිය හැකිය. ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාද සිද්ධාන්තය පහත සඳහන් පරිදි ඉදිරිපත් වී ඇත.

අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා - අවිද්‍යාව නිසා සංස්කාර ඇති වෙයි. සංස්කාර යනු පුනර්භවය ඇති කරවන චේතනාත්මක කර්ම සංස්කාරයි.

සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං - අතීත භවයෙහි කර්ම සංස්කාර නිසා වර්තමාන භවයෙහි විඤ්ඤාණය ඇති වෙයි.

විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූපං - විඤ්ඤාණය නිසා නාම රූප ඇති වෙයි. (මානසික හා භෞතික ප්‍රපන්චයන්)

නාම රූප පච්චයා සලායතනං - නාමරූප හෙවත් මානසික හා භෞතික ප්‍රපන්චයන් ආයතන හෙවත් ඉන්ද්‍රිය සය (භෞතික ඉන්ද්‍රිය පහ සහ මානසික ඉන්ද්‍රිය) ඇති වෙයි.

සලායතන පච්චයා ඵස්සො - ආයතන සය නිසා ස්පර්ශය (ඉන්ද්‍රිය උපස්ථිති දත්ත) ඇති වෙයි.

ඵස්ස පච්චයා වේදනා - ස්පර්ශය හෙවත් ඉන්ද්‍රිය උපස්ථිති නිසා වේදනා ඇති වෙයි.

වේදනා පච්චයා තණ්හා - වේදනාව නිසා තෘෂ්ණාව ඇති වෙයි.

තණ්හා පච්චයා උපාදානං - තෘෂ්ණාව නිසා දැඩිව අල්ලා ගැනීම ඇති වෙයි.

උපාදාන පච්චයා භවො - දූඨිව අල්වා ගැනීම නිසා භවය හෙවත් පුනර්භවය ලබා දෙන කර්ම ව්‍යාපෘතිය (කම්ම භව) මෙන්ම එහි ප්‍රතිඵල වශයෙන් උත්පත්ති භවය ඇති වෙයි.

භව පච්චයා ජාති - පුනර්භවය ඇති කරවන කර්ම භවය නිසා උපත ලබා දෙයි.

ජාති පච්චයා ජරාමරණ දුක්ඛ දොමනස්සුපායාසා සම් භවන්ති - උපත නිසා ජරා මරණ දුක් දොමනස් උපායාස භව ගනියි.

Vism. 529, BD. 129

8. මහා ශිල්පය

ද්වාදස මහා සිප්පානි

හස්ති ශිල්පය,
අශ්ව °,
රථ °,
ධනු °,
කඩු °,
මුද්‍රා °,
ගණිත °,
සංඛ්‍යාන °,
ලේඛන °,
කාව්‍ය °,
භෞතික විද්‍යාව,
දේශපාලන විද්‍යාව.

හත්ථී,
අස්ස,
රථ,
ධනු,
ථරු,
මුද්දා,
ගණන,
සංඛ්‍යාන,
ලෙඛා,
කාවෙය්‍ය,
ලොකායන,
ධත්තච්ඡේජා.

සිප්ප (ශිල්ප) යන්නෙන් අදහස් වන්නේ කලාව, ශාස්ත්‍රය හෝ විද්‍යාවයි. පැරණි භාරතයෙහි බෙහෙවින් ප්‍රචලිතව පැවති ශිල්ප ශාස්ත්‍ර දොළසක් මෙහි සඳහන් වෙයි. මේ ශිල්පයන් ඉගෙනීම ඉන්ද්‍රිය ජන ජීවිතයෙහි බෙහෙවින් වැදගත් කරුණක් කොට සැලකිණ.

Ud. 32

9. මාර්ගාංග

ද්විතීය මග්ග අංගානි

සමයක් දෘෂ්ටිය,
 සමයක් සංකල්පය,
 සමයක් වාචා,
 සමයක් කර්මාන්ත,
 සමයක් ආජීවය,
 සමයක් ව්‍යායාමය,
 සමයක් ස්මෘතිය,
 සමයක් සමාධිය,
 මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය,
 මිථ්‍යා සංකල්පය,
 මිථ්‍යා ව්‍යායාමය,
 මිථ්‍යා සමාධිය.

සම්මා දිට්ඨි,
 සම්මා සංකප්පො,
 සම්මා වාචා,
 සම්මා කම්මන්තො,
 සම්මා ආජීවො,
 සම්මා ව්‍යායාමො,
 සම්මා සනි,
 සම්මා සමාධි,
 මිච්ඡා දිට්ඨි,
 මිච්ඡා සංකප්පො,
 මිච්ඡා ව්‍යායාමො,
 මිච්ඡා සමාධි.

මෙයින් මාර්ගයේ අංග දොළස නිර්දේශිතය. මෙහි මග්ග යන්න යෙදී ඇත්තේ සාමාන්‍ය අර්ථයෙනි. සුගති, දුගති හා නිබ්බාන යන තත්ත්වයන්ට පමුණුවන මාර්ගය යන්න මෙයින් අදහස් වෙයි.

(සුගති දුගතිං නිබ්බානස්ස ච අභිමුඛං භාජනතො මග්ගා - අට්ඨකථා)

මෙහි අංග දොළසින් අවසාන අංග සතර දුගති තත්ත්වයන්ට පුද්ගලයා පමුණුවයි. මුල් අට සුගති තත්ත්වයන්ට හා නිවනට පුද්ගලයා පමුණුවයි. මුල් අට සුගති තත්ත්වයන් ට හා නිවනට පුද්ගලයා මෙහෙයවයි. අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයෙහි පි.336 බලන්න. (නාරද පේර)

Cpd. 175

දහතුනේ වර්ගය.

1. උපසම්පදාවට බාධක

කුෂ්ටය,
 ගඬුව,
 ඇඳුම,
 ශ්වාසය,
 අපස්මාරය,
 මිනිසකු නොවීම,
 පිරිමියකු නොවීම,
 වහල්බවින් නිදහස් නොවීම,
 ණය කරුවකුව සිටීම,
 රජ සෙබළකුව සිටීම,
 මව්පියන්ගේ අනුදැන්ම නොලැබීම,
 විසිවස් නොපිරී පා සිවුරු
 නැතිව සිටීම,
 නමක් හා උපාධ්‍යායවරයකු
 නොසිටීම.

තෙරස අන්තරායිකා ධම්මා

කුට්ඨං,
 ගණ්ඨො,
 කිලාසො,
 සොසො,
 අපමාරො,
 මනුස්සොසී ?
 පුරිසොසී ?
 භුජ්ස්සොසී ?
 අණනොසී ?
 නසී රාජහට්ඨො,
 මානාඤ්ඤාහි
 අනුඤ්ඤාතොසී ?
 පරිපුණ්ණවිසතිවස්සොසී
 පන්ත විවරං පරිපුණ්ණොසී
 කිං නාමොසී ?
 කො නාම තෙ උපජ්ඣායො.

මෙහි දක්වා ඇති උපසම්පත්තියට අන්තරායික කරුණු අතර ලෙඩ රෝගද වෙයි. මෙම ලෙඩ රෝග වලින් පෙළෙන්නට උපසම්පදාව ලබා බුන්මවරිය ජීවිතයෙහි හැසිරීම දුෂ්කරය. අනෙක් අතට එබඳු ලෙඩුන් හා රෝගීන් ට හික්ෂුන්වයට පත් වූ පසු වෛද්‍යවරුන්ගේ සැලකිල්ල පහසුවෙන් ලබා ගත හැකි වූ බැවින් බුදුන් දවස එබඳු ලෙඩුන් සසුන් ගත වූහ. මේ කරුණු බුදුන් වහන්සේට සැල වූ විට උපසම්පදාවට අයොග්‍යතා හික්ෂුන් සතුව තිබේදැයි දැන ගැනීමට උපසම්පත්තියේදී උපසම්පදා අපේක්ෂකයාගෙන් ප්‍රශ්න කළ යුතු බවට බුදුන් වහන්සේ නියමයක් පැනවූහ. මෙම ප්‍රශ්න වලට අසතුටු දායක පිළිතුරු ලැබෙන උපසම්පදාපේක්ෂකයාට උපසම්පදාව අහිමි වේ.

2. ධූතාංග

තෙරස ධූතඛ්‍යානී

පංසුකුලික සිවුරු පමණක් දැරීම,

පංසුකුලිකංග,

තුන් සිවුර පමණක් දැරීම,

තෙව්වරිකංග,

පිණ්ඩපාතයෙන්
පමණක් යැපීම,

පිණ්ඩපාතිකංග,

ගෙපිළිවෙලින් පිඬු
පිණිස හැසිරීම,

සපදානචාරිකංග,

එක් අසුනක
පමණක් ඉඳ වැළඳීම,

එකාසනිකංග,

පාත්‍රයට ලැබුණු පිඬු පමණක් °,

පත්තපිණ්ඩිකංග,

පසුව ලැබෙන අහර
ප්‍රතික්ෂේප කිරීම,

බලු පච්ඡාහන්තිකංග,

අරණයෙහි පමණක්
වාසය කිරීම,

ආරඤ්ඤිකංග,

ගස්මුලක පමණක් °,

රුක්ඛමූලිකංග,

එළිමහතේ පමණක් °,

අඛිභොකාසිකංග,

සොහෙන් බිමෙහි පමණක් °,

සොසානිකංග,

ලැබෙන ඇඳක් භාවිත කිරීම,

යථාසන්ථනිකංග,

වාඩි වී පමණක් සිටීම.

නෙසථ්ථිකංග.

කෙලෙස් සෙලවීම යන අරුතින් මෙම කරුණුවලට ධූතාංගයයි කියනු ලැබේ. කෙලෙස් සොලවා හැරීමට හෙවත් කෙලෙස් නැති කිරීමට බුදු දහම තුළද මේ ධූතාංග භාවිතා වෙයි. මහා කාශ්‍යප මහ රහතන් වහන්සේ මෙම

ධුතාංග උපරිම මට්ටමෙන් ආරක්ෂා කළ ධුතාංගධාරීන් අතර අග්‍රස්ථානයට පත් වූහ.

මේවා සියල්ල කෙලෙස් උදුරා දමනු රිසි හික්ෂුන්ගේ ප්‍රතිපදා ලෙස පිළිගැනෙයි. හික්ෂුනම කෙලෙස් සොලවා ලන ශ්‍රමණයෙකු වන බැවින් මෙම අංග පිළිපැදීමෙන් කෙලෙස් සොලවා ලිය හැකිය. කෙලෙස් සොලවා ලන (ධුනන) අංග වන බැවින් මෙම ප්‍රතිපදාවන් ධුතාංග නමින් හැඳින් වී ඇත. මේ ප්‍රතිපදා රකිනු කැමැත්ත විසින් දැඩි අදිටනින් යුතුව එම අංග සමාදන් විය යුතුය. අඛණ්ඩව මෙම අංග පිළිපැදීම අවශ්‍ය වෙයි. එක් අංගයක් හෝ අංග කිහිපයක් හෝ ආරක්ෂා කළ හැකිය. මෙම අංග සමාදන් වන පුද්ගලයා එය වචනයෙන් ප්‍රකාශ කොට සමාදන් වීම කළ යුතු වෙයි. නිදසුනක් වශයෙන් පංසුකුලිකංගය සමාදන් වීමේදී " මම අන්‍ය යන් විසින් දෙනු ලබන සිවුරු භාවිත නොකරමි" මම ගිහියන් විසින් දෙන ලබන සිවුරු භාවිත නොකරමි". හෝ මම පංසු කුලික විවරය පමණක් භාවිත කරමි" යනුවෙන් පවසා සමාදන් වෙයි. වැඩි විස්තර සඳහා විසුද්ධි මග්ගයෙහි ධුතාංග නිර්දේශය බලන්න.

Vism 59

3. සංසාදිසේස ශික්ෂා

තෙරස සංසාදිසෙසා

සචෙතනිකච ශුක්‍රධාතුව පහකිරීම,

සුක්කච්චිසථිඨී,

ගැහැණියකගේ ශරීර ස්පර්ශය,

කාය සංසග්ග,

අසැබි වචනවලින් කාන්තාවක පෙළඹවීමට තැත්කිරීම,

දුට්ඨුල්ල වාචා,

අසැබි වචනවලින් කාන්තාවක පොළඹවා ගැනීමට කරන උත්සාහය.

අන්තකාම පරිවරියා.

යම් පුද්ගලයෙකු සමඟ කාම සේවනය සඳහා පැමිණෙන ලෙස දන්වා කාන්තාවකට එම පුද්ගලයාගේ පණිවිඩය ගෙනයාම,

සංචරිත්ත,

පමණ ඉක්මවා කුටියක් තැනීම,

කුටිකාර,

අරමක් තැනීම,

වීහාරකාර,

ද්වේෂ සහගතව වෙනත්
භික්ෂුනමකට අසත්‍ය පාරාජික
ඇවතකින් චෝදනා කිරීම,

දුට්ඨදොස,

වෙනත් කිසිවකුගේ සමාන
ලක්ෂණයක් ගෙන එවැනි තවත්
භික්ෂුවකට පාරාජිකයෙන්
චෝදනා කිරීම,

අඤ්ඤාහානිය,

සංඝයා හේදයට පත් කිරීම,

සංඝහෙද,

සංඝ හේද චෝදනාව ලද
භික්ෂුවකට පක්ෂපාතීව සිටීම.

හෙදානුවන්නක,

නපුරු බස් කීම,

දුබ්බව,

කුල කෙලෙසීම, (පවුලක්)

කුලදූසක,

මේ සංඝාදිසේස ඇවැත් දෙසීමෙන් පිරිසිදු විය හැකි ඇවැත් ගණයට අයත්වෙයි. සංඝාදිසේසකයකට පත්වූන භික්ෂු නමකට එයට පිළියම් කිරීමට / දඬුවම් දීමේ දී සංඝයා වහන්සේ ආරම්භයේ ද අවසානයේ ද සිටිය යුතු වෙයි. එහෙයින් සංඝාදිසේස නම් වෙයි.

'සංඝො ආදිමිහි ව සෙසම්හි ව ඉච්ඡන්තිං සංඝාදිසෙසො.'

මෙහි දක්වා ඇති සංඝාදිසෙස තෙලෙස සංඝයාගෙන් තාවකාලිකව ඉවත් කිරීමට සාදක වන කායික වාවසික හා මානසික වැරදිවලට අයත් ඇවැත් ලෙස සැලකෙයි. මෙම ඇවතකට පත්වූ භික්ෂුනම සංඝයා විසින් නියම කරනු ලබන පරිවාස කාල පරිච්ඡේදය යටතේ නියමිත ලෙස මනා පැවැත්මෙන් සිට දින සයක මානන්ත නම් පිළිවෙතද ආරක්ෂා කළ යුතුය. සුදුසු පරිදි පරිවාස හා මානන් සපිරීමෙන් පසුව සංඝයා රැස්ව භික්ෂුනම ප්‍රකෘති තත්ත්වයේ පිහිටවනු ලැබේ.

Vin III. 187

දාහතරේ වර්ගය.

1. අකුසල් වෛතසික

මෝහය,
 අහිරික, (පවට ලැජ්ජා නැතිබව)
 අනෝත්තප්ප (පවට භය නැති බව)
 උද්ධච්චය,
 ලෝභය,
 මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය,
 මානස,
 ද්වේෂය,
 ඊර්ෂ්‍යාව,
 මාත්ස්‍රියය,
 කුක්කුච්චය,
 ථීනය,
 මිද්ධය,
 විචිකිච්ඡාව.

වුද්දස අකුසල වෛතසිකා

මොහො,
 අහිරික,
 අනෝත්තප්ප,
 උද්ධච්චං,
 ලොභො,
 දිට්ඨී,
 මානො,
 දොසො,
 ඉස්සා,
 මච්ඡරියං,
 කුක්කුච්චං,
 ථීනං,
 මිද්ධං,
 විචිකිච්ඡා.

වෛතසික වශයෙන් සලකනු ලබන්නේ මනස විසින් ගනු ලබන අරමුණ සමඟ එකට උපදින, එකට පවතින, එකට වැනසෙන මානසික ධර්මයි. සුත්‍ර ධර්මයන්හිදී පුද්ගල පැවැත්ම රූප, වේදනා, සංඛාර හා විඤ්ඤාණ වශයෙන් පංච උපාදාන ස්කන්ධයක් වශයෙන් දැක් වී ඇත. එහෙත් අභිධර්මයේදී මෙය තවත් දාර්ශනික වර්ග කීරීමකට ගෙන විත්ත, වෛතසික රූප යනුවෙන් වර්ග තුනක් යටතේ ඉදිරිපත් කෙරෙයි. මෙහි වෛතසික යන වර්ගය විශ්ලේෂණය කොට, වේදනා සංඥා දෙක සහ සංස්කාර වශයෙන් ගැනෙන වෛතසික පණසක් ද ඇතුළත්ව සියලු වෛතසික ධර්ම පණස් දෙකක් ලෙස දක්වා තිබේ. මෙයින් විසි පහක් යෙදෙන අවස්ථා අනුව කුශල හෝ මධ්‍යස්ථ වෛතසික ලෙසද දා හතරක් අකුශල වෛතසික ලෙසද දහතුනක් කුශල වෛතසික ලෙසද පිළි ගැනී ඇත. මෙම වෛතසිකයන් කුශල අකුශල හෝ මධ්‍යස්ථ වශයෙන් සැලකිය හැක්කේ ඒ හා යෙදෙන විඤානයේ කුසල් අකුසල් හා මධ්‍යස්ථ බව අනුවය.

Cpd 95-96, Bd 39

2. ක්ෂේත්‍ර පද

වතුද්දස ඛෙත්ත පදානි /
සික්ඛා පච්චික්ඛාන පදානි.

බුදුන් ප්‍රතික්ෂේප කරමි,
දහමි °,
සගුන් °,
ශික්ෂාපද °,
චිනය °,
ප්‍රාතිමෝක්ෂය °,
උදෙසීම °,
උපාධ්‍යාය °,
ගුරුවරයා °,
එකට වෙසෙන්නා °,
අතවැසියා °,
සමාන උපාධ්‍යාය °,
සමාන ගුරුවරයා °,
බඹසර හැසිරෙන්නා °.

බුද්ධං පච්චික්ඛාමි,
ධම්මං °,
සංඝං °,
සික්ඛාපදං °,
චිනයං °,
පාතිමොක්ඛං °,
උද්දෙසං °,
උපඨ්ඤායං °,
ආචරියං °,
සද්ධිච්චාරිකං °,
අන්තෙවාසිකං °,
සමානුපඨ්ඤායං °,
සමාන ආචරියං °,
සබ්බමචාරිං °.

චිනය අටුවාවලට අනුව (සමන්තපාසාදිකා / කංඛාවිතරණී) පැවිදි වූ කෙනෙකු විසින් රැකිය යුතු චිනය නීති රැකීමට අපහසු හෙයින් හෝ වෙනත් හේතු නිසා උපැවිදි විය හැක. එවැනි අවස්ථාවේ මෙම ක්ෂේත්‍රපද (බ. අටේ වර්ගය ක්ෂේත්‍ර පද) වලින් එකක් කියා "ශිභියෙක් වෙමි, යනුවෙනි. හික්ෂුනමක් ඉදිරියේ කියයුතුයි. එසේ පවසා උපැවිදි විය හැකිය.

VinA. 20

3. වරිත ස්වභාව

වුද්දස වරියා

රාග,
දෝස,
මෝහ,
ශ්‍රද්ධා,
බුද්ධි,
චිත්තක,
රාගද්වේෂ,
රාගමෝහ,

රාග,
දෝස,
මෝහ,
සද්ධා,
බුද්ධි,
චිත්තක,
රාගදෝස,
රාගමෝහ,

ද්වේෂමෝහ,
රාගද්වේෂමෝහ,
ශුද්ධාබ්‍රහ්මදේධි,
ශුද්ධාවිතර්ක,
විතර්කබ්‍රහ්මදේධි,
ශුද්ධාබ්‍රහ්මදේධිවිතර්ක.

දොසමෝහ,
රාගදොසමෝහ,
සද්ධාබ්‍රහ්මදේධි,
සද්ධාවිතර්ක,
විතර්කබ්‍රහ්මදේධි,
සද්ධාබ්‍රහ්මදේධිවිතර්ක.

ලොව වෙසෙන පුද්ගලයන්ගේ වර්ත ස්වභාව මෙම තුදුස් වර්ත යටතේ වර්ග කොට දක්වා තිබේ. යෝගාවචරයකු සඳහා සුදුසු අරමුණු (කමටහන්) ලබා දීමේදී භාවනා ආචාර්ය වරයා විසින් ඒ ඒ අයගේ වර්ත ස්වභාවයන් සැලකිල්ලට ගෙන ඒ අනුව සුදුසු කමටහන් ලබා දිය යුතුය. ආචාර්ය වරයා යෝගාවචරයාගේ වර්ත ස්වභාවය හඳුනා ගැනීමේ දක්ෂයෙකු විය යුතුය. මෙම තත්ත්වය මෙසේ පැහැදිලි කොට දක්වා ඇත. ඉරියව්වෙන් ක්‍රියාවෙන් අනුභවයෙන් මෙන්ම යෝගාවචරයා තුළ සිදුවන වෙනස් කම්ද අනුව ඔහුගේ වර්ත ස්වභාවය හඳුනා ගත යුතුය.

ඉරියව්වෙන් : නිදසුනක් වශයෙන් රාග වර්තයක් ඇති පුද්ගලයා ඔහුගේ සාමාන්‍ය ගමනේදී බෙහෙවින් සැලකිලිමත්ව යයි. හෙමින් පාද තබයි, හෙමින් පය ඔසවයි, සමච පා තබයි, සමච ඔසවයි, ක්‍රියාවෙන් : හැමදීම වැනි ක්‍රියාවකදී මුසුන මනාව අතට ගනියි. පිරිසිදුව හමදියි, දැකුම්කලුපරිද්දෙන් හමදියි. වැලි නොවිසුරුවා සමච අමදියි. සිඳුවර මල් ඉසින්නාක් මෙනි. හැමදීම මෙන්ම සේදීම සිවුරු පඩු පෙවීම වැනි කටයුතුවලදී රාග වර්ත පුද්ගලයා කටයුතු කරන්නේ බෙහෙවින් සිත් ගන්නා පරිද්දෙනි. හෙනම සිවුරු හඳින විට පවා ඉතා තදට හෝ ඉතා බුරුල්ව නොහඳියි. මනාව සුපිලිසත්ව හිදියි. අනුභවයේදී හෙනෙම බත් පිඩු මනාව පමණට සකසා ඉක්මන් නොවී හෙමිහිට අනුභව කරයි. රසවත් දෙය තෝරා අනුභවය ද ඔහුගේ ලක්ෂණයකි. දැකීම් ආදියේදී විසතුරු පැහැපත් දේ දැකීමට හෙනෙම කැමතිය. ඉතා සුලු දැකුම්කලු දේ දෙස වුවද පුදුම වුවාක් මෙන් බොහෝ වේලාවක් බලා සිටියි. යමක ඉතා සුලු ගුණයෙන් වූද හෙනම පහදියි. වෙන්ව යන විට රාග වර්ත පුද්ගලයා ස්ථානය අතහැර යාමට අකමැත්තෙන් මෙන් කණගාටුව පළ කරයි. ඔහුගේ මානසිකත්වයෙන් බැලුවහොත් වංචාව, රැවිටිල්ල, මානය, බලාපොරොත්තු බහුල බව අතෘප්තිමත් බව ආදියද ඔහු කෙරෙහි දැකිය හැකිය. මේ අන්දමින් යෝගාවචරයාගේ වර්ත ස්වභාවය හඳුනා ගෙන ආචාර්ය වරයා විසින් ඔහුට සුදුසු නිවැරදි කමටහන හා භාවනා ක්‍රම හඳුන්වාදීමෙන් භාවනාවේ ප්‍රගතිය ඉක්මණින් අත්කර ගත හැකිවෙයි.

4. ප්‍රති පුද්ගල දක්මණා

චුද්දස්ස පාටිපුග්ගලික දක්මණා

තථාගත සම්මා සම්බුදුන්ට
 දෙන දානය,
 පසේ බුදුන්ට °,
 රහතන් වහන්සේට °,
 රහත් ඵලය පසක් කිරීමට පිළිපත්
 පුද්ගලයාට °,
 අනාගාමී පුද්ගලයාට °,
 අනාගාමී ඵල පසක් කිරීමේ
 පිළිපත් පුද්ගලයාට °,
 සකාදාගාමී පුද්ගලයා °,
 සකාදාගාමී ඵලය පසක් කිරීමට
 පිළිපත් පුද්ගලයාට °,
 සෝවාන් පුද්ගලයාට °,
 සෝවාන් ඵලය පසක් කිරීමට
 පිළිපත් පුද්ගලයාට °,
 බාහිර කාමරාගයන්ගෙන් වෙන්වූ °,
 පෘථග්ඡන සීල්වතාට °,
 පෘථග්ඡන දුශ්ශීලයාට °,
 තිරිසන් සතාට °.

තථාගතෙ අරහත්තෙ සම්මා
 සම්බුද්ධෙ දානං දෙනි,
 පච්චෙක බුද්ධෙ °,
 අරහත්තෙ °,
 අරහත්තඵල සච්ඡිකිරියාය
 පටිපත්තෙ °,
 අනාගාමීස්ස °,
 අනාගාමී ඵල සච්ඡිකිරියාය
 පටිපත්තෙ °,
 සකදාගාමීස්ස °,
 සකදාගාමී ඵල සච්ඡිකිරියාය
 පටිපත්තෙ °,
 සොනාපත්තෙ °,
 සොනාපත්ති ඵල
 සච්ඡිකිරියාය පටිපත්තෙ °,
 බාහිරකෙ කාමෙසු චිත්තරාගෙ °,
 පුට්ඨඡන සීලවත්තෙ °,
 පුට්ඨඡන දුස්සීලෙ °,
 තිරච්ඡානගතෙ °.

මෙම දානලාභීන් දසසතර දෙනා පිළිබඳව මජ්ඣිම නිකාය දක්මණා විභංග සූත්‍රයෙහි සඳහන් වෙයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ වරක් ශාක්‍ය ජනපදයෙහි කපිල වස්තු පුරයෙහි වැඩ වෙසෙද්දී මහා ප්‍රජාපතී ගෝතමිය විශේෂයෙන් වස්තු යුගලක් පිළිවෙළ කොට බුදුරජාණන් වහන්සේට පිදීම සඳහා උන්වහන්සේ හමුවට ගියාය. බුදුරජාණන් වහන්සේ එය පිළි නොගෙන මහා සංඝයාට පූජා කරන ලෙස සැළ කළහ. සංඝයාට පිදූ විට එය තමන්ට හා සංඝයාට යන දෙපිරිසටම කළ පුජාවක් වන බව ද පැවසූහ. එවිට ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ එය පිළිගන්නා ලෙස බුදුන් වහන්සේට ඇරයුම් කළහ. එම අවස්ථාවෙහි උන්වහන්සේ මෙම පුද්ගලික දාන ලාභීන් තුදුස් දෙනා පිළිබඳව දෙසු සේක.

M. III. 254 - 255

5. මහා සන්ධි

චූද්දස මහා සන්ධි

දකුණු අතේ සන්ධි තුනකි.
වම් අතේ සන්ධි තුනකි.
දකුණු පයේ සන්ධි තුනකි
වම් පයේ සන්ධි තුනකි
ගෙලේ එක් සන්ධියකි.
කටියෙහි එක් සන්ධියකි.

නයො දක්ඛිණ හත්ථ සන්ධි,
නයො වාම හත්ථ සන්ධි,
නයො දක්ඛිණ පාද සන්ධි,
නයො වාම පාද සන්ධි,
එකො භීවා සන්ධි,
එකො කටි සන්ධි.

ශරීරයෙහි ඇති ප්‍රධාන සන්ධි තුළුස මෙසේ දක්වා ඇත්තේ කායානුපස්සනා භාවනාවේ යෙදෙන යෝගාවචරයාගේ ප්‍රයෝජනය සඳහායි. ශරීරය සහ එහි ක්‍රියාකාරිත්වය විවිධාකාරයෙන් මෙනෙහි කිරීම භාවනානුයෝගියා විසින් කළ යුතුය.

Vism. 185

6. විඥාන කෘත්‍යයෝ

වාතූද්දස විඤ්ඤාණ කිව්චානි

ප්‍රතින්ධිය,
භවංගය,
ආවර්ජනය,
දැකීම,
ඇසීම,
ගඳ සුවඳ දැනීම,
රස විඳීම,
ස්පර්ශ කිරීම,
පිළිගැනීම,
තීරණය කිරීම,
ව්‍යවස්ථාපනය කිරීම,
දිවීම, (ජවන)
අරමුණ අනුවයාම,
චූතිය.

පටිසන්ධි,
භවංග,
ආවර්ජන,
දස්සන,
සවණ,
සායන,
සායන,
ඵසන,
සම්පට්ච්ඡන,
සන්තීරණ,
වොත්ථපන,
ජවන,
තදාලම්බන,
චූති.

මෙම විඥාන කෘත්‍ය යනුවෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ චිත්ත විටීයකදී විඥානයෙන් සිදු වන කටයුතුය. සෑම විඥානයක්ම විශේෂ ක්‍රියාකාරිත්වයක්

යෙදෙයි. විඥානය විසින් ගනු ලබන අරමුණ අනුව මෙම කාර්යයන් තීරණය වෙයි. රූපාරම්මණයක් විඥානයට ලැබුණු විට විඥානයේ කාර්ය වන්නේ පටිසන්ධි, භවංග, ආවජ්ජන, දස්සන, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, වොත්ථපන, ජවන, තදාලම්බණ, චුති යන කටයුතුයි. මේ අනුව අනෙක් අරමුණු සම්බන්ධයෙන් ද විඥාන කාර්යයන් දන යුතය.

Vism. 457, BD. 194, Cpd. 249

7. හත්තදාන

චතුද්දස හත්තානි

සංඝික බත, (සංඝයාට දෙන බත)
විශේෂ හික්ෂුනමක් උදෙසා
දෙන බත,
ආරාධනා කොට දෙන බත,
ලහ බත, (සලාකයට අනුව දෙනබත)
අඩමසකට වරක් දෙන බත,
උපොසථ දින දෙන බත,
අඩසඳ දින දෙන බත,
ආගන්තුකයන්ට දෙන බත,
සංචාරකයන්ට දෙන බත,
ගිලනුන්ට දෙන බත,
ගිලාන උපස්ථායකයාට
දෙන බත,
විහාරයකට දෙන බත,
දානයට සහභාගිවන සංඝයා
අතුරෙන් ප්‍රධාන
හික්ෂුනමකට දෙන බත,
වාරයක් පාසා දෙන බත.

සංඝ හත්තං,
උද්දෙස ;

නිමන්තන ;
සලාක ;
පක්ඛිකං ;
උපොසථිකං ;
පාට්ඨදිකං ;
ආගන්තුක ;
ගමීක ;
ගිලාන ;

ගිලානුපට්ඨාක ;
විහාර ;
ධුර ;

වාරක .

මේ සියලුම හත්ත දාන පිණිඩිපාන දානයට සම්බන්ධය. ගෙ පිළිවෙලින් පිඬු සිඟා ලැබෙන අහරින් පමණක් යැපීම කෙළෙස් ධුතාංග යටතේ සපදාන පිණිඩිපානිකාංගය ලෙස හැඳින්වෙයි. එම ව්‍රතය දරන හික්ෂුන් වහන්සේ මෙබඳු අතිරේක බත් නොපිළිගනිති. එයින් අදහස් වන්නේ ඉහත සඳහන් තුදුස් බතම එම හික්ෂුනම විසින් නොපිළිගන්නා බවයි.

Vism .66

පසළොස් වර්ගය.

1. වරණ ධර්ම

පණ්ණරස වරණ ධර්මා

ශීල සංවරය,
 ඉදුරන්හි වැසූ දොරටු ඇති බව,
 බොජුනෙහි පමණ දන්තා බව,
 නිදිවැරීමෙහි යෙදී සිටීම,
 සප්ත සද්ධර්මයෝ,
 රූපාවචර ධ්‍යාන සතර.

සීල සංවරො,
 ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා,
 භොජනෙමත්තඤ්ඤතා,
 ජාගරියානුයොගො,
 සත්ත සද්ධම්මා,
 චන්තාරි රූපාවචරකඛානානි.

වරණ යනු සද් ආචාරධර්මයි. මජ්ඣිම නිකායේ සෙබ සූත්‍රයෙහි දක්වා ඇති අන්දමට එබඳු වරණ ධර්ම හෙවත් සදාචාරධර්ම පසළොසකි. මහානාම, කෙසේ නම් ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ ඉන්ද්‍රියයන් වැසූ දොරටු ඇතු වෙසේද? මහානාම, ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ ඇසින් රූපයක් දක එහි නිමිත නොගනියි. අනු නිමිති නොගනියි. ඉදින් හෙතම වක්ෂුර් ඉන්ද්‍රිය අසංවරව වෙසේ නම් අභිධ්‍යා දොමනස්සයන් වැනි පවිටු අකුශල ධර්ම ඔහුගේ මනස යටපත් කර සිටියි. එබැවින් හෙතෙම වක්ෂුර් ඉන්ද්‍රිය සංවර කර ගනියි. හෙතම වක්ෂුර් ඉන්ද්‍රිය විෂයෙහි සංවරය ලබා ගනියි. කණින් ශබ්දයක් අසා..., නැහැයෙන් ගඳ සුවඳක් ආසුභණය කොට..., දිවෙන් රසයක් විඳ..., ශරීරයෙන් ස්පර්ශයක් ලබා..., මනසින් ධර්මයක් අරමුණු වශයෙන් ලබා, නිමිති නොගනියි. අනු නිමිති නොගනියි. ඉදින් හෙතෙම මනස අසංවරව තබා ගනී නම් අභිධ්‍යා දොමනස්ස අකුශල ධර්ම ඔහුගේ මනස යටපත් කරයි. එබැවින් හෙතම මනස සංවරව තබා ගනියි. මහානාම මෙසේ ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ ඉදුරන්හි වැසූ දොරටු ඇතිව වෙසෙයි. මහානාම කෙසේ නම් ආර්ය ශ්‍රාවක බොජුනෙහි පමණ දෑන වෙසේද ? මහානාම ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරමින් අහර බුදියි. හෙතෙම මෙසේ ආහාරය පිළිබඳව ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරයි. මේ ආහාරය ජවය වැඩි කර ගැනීම සඳහා, මදය වැඩි කර ගැනීම සඳහා, රුව වැඩීම සඳහා නොව හුදෙක් ශරීරය පවත්වා ගැනීම සඳහාය. ශරීරයේ යැපීම සඳහාය. වෙහෙස වේදනා දුරු කිරීම සඳහාය. " මම පැරණි වේදනා දුරු කරමින් අලුත් වේදනා ඇති වීමට ඉඩ නොදෙමින් නොකැලැල් ව දිවි පැවැත්ම පවත්වා ගනිමි යන

සිතුවිල්ලෙන් හෙතෙම උසස් පැවැත්මෙන් කල් යවයි. මෙසේ මහානාම ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ බොජුනේ පමණ දැන වෙසෙයි.

කෙසේ නම් මහානාම ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ ජාගර්යානු යෝගයෙන් (නිදි වර්මෙහි යෙදෙමින්) වෙසේද? මහානාම ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ දිවා කාලයෙහි ඔබ මොබ සක්මන් කරමින් ඇතැම් විට හිඳ ගනිමින් අකුශල ධර්මයන්ගෙන් හිත පිරිසිදු බවට පත් කර ගනියි. රාත්‍රියෙහි පූර්ව යාමයේ ඔබ මොබ සක්මන් කරමින් ඇතැම් විට හිඳ ගනිමින් අකුශල ධර්මයන්ගෙන් හිත මුදා ගනියි. රාත්‍රියෙහි මධ්‍යම යාමයෙහි දකුණු ඇලයෙන් පාමත පා තබමින් සිංහ සෙය්‍යාවෙහි යෙදී උදයෙන් අවදි වෙමි යන හැඟීමෙන් සිතියෙන් යෙදී වෙසෙයි. රාත්‍රියෙහි පශ්චිම යාමයෙහි අවදිව ඔබ මොබ සක්මනෙහි යෙදෙමින් ඇතැම් විට හිඳිමින් අකුශල ධර්මයන්ගෙන් සිත මුදා පිරිසිදු බවට පත් කර ගනියි. මෙසේ මහානාම, ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ ජාගර්යානු යෝගයෙහි යෙදී වෙසෙයි.

මහානාම, කෙසේ නම් ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ සප්ත ධර්මයන්ගෙන් සමන්විතව වෙසේද? මහානාම, ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ ශ්‍රද්ධාවෙන් යුක්තව වෙසෙයි. තථාගතයන් වහන්සේගේ සමයක් සම්බුද්ධත්ත්වය පිළිබඳව, ශ්‍රද්ධාවෙන් මෙසේ සලකයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ සමයක් සම්බුද්ධයහ, නිවැරදි විද්‍යාවෙන් හා වරණයෙන් යුක්තයහ. මනා ගතියෙන් යුක්තයහ. ලෝකය දත් සේක. දෙවියන් හා මිනිසුන් විමුක්තිය සඳහා මෙහෙයවීමෙහි උත්තරීතර වූ නියමුවෝය. “ දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි ශාස්තෘචර්යාණෝවෙති” ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ කායික වාවසික හා මානසික අකුශල ක්‍රියාවන්හි ලැජ්ජාවෙන් හා බියෙන් යුක්තව වෙසෙයි.

ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ බොහෝ ඇසු පිරු තැන් ඇතිව වෙසෙයි. ඇසු දෙය සිතෙහි දරයි. ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ අකුශල ධර්මයන් සිතෙන් ඉවත් කරනු සඳහාත් කුශල ධර්මයන් සිතෙහි වර්ධනය කරණු සඳහාත් උච්චාන වීර්යයෙන් අරඹන ලද වීර්යයෙන් වෙසෙයි.

ආර්ය ශ්‍රාවකයා සති සම්පජ්ඣයෙන් යුක්ත වෙයි. හෙතෙම අතීතයේ කරන ලද හා කියන ලද සියල්ල පිළිබඳ ස්මෘතියෙන් යුක්තව වෙසෙයි. හෙතෙම ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වෙයි. තෘෂ්ණා නිරෝධය සඳහා වූ උයදයව්‍යය ඥානයෙන් ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ සමන්විත වෙයි. මෙසේ මහානාම ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ සප්ත ධර්මයන්ගෙන් යුක්තව වෙසෙයි.

Vism. 202, M II. 355

2. බුද්දක ග්‍රන්ථ

පණ්ණරස පභෙදො
බුද්දකනිකායො

බුද්ද පාඨ,
ධම්මපද,
උදාන,
ඉතිවුත්තක,
සුත්තනිපාත,
විමානවත්ථු,
පේතවත්ථු,
ථේරගාථා,
ථේරිගාථා,
ජාතක,
නිද්දේස,
පටිසම්භිදාමග්ග,
අපදාන,
බුද්ධචංස,
චරියාපිටක.

බුද්දක පාඨ,
ධම්මපද,
උදාන,
ඉතිවුත්තක,
සුත්තනිපාත,
විමානවත්ථු,
පෙනවත්ථු,
ථේරගාථා,
ථේරිගාථා,
ජාතක,
නිද්දේස,
පටිසම්භිදාමග්ග,
අපදාන,
බුද්ධචංස,
චරියාපිටක.

පාලි සූත්‍ර පිටකය දීස මජ්ඣිම, සංයුත්ත, අංගුත්තර හා බුද්දක වශයෙන් නිකාය පහකට බෙදා තිබේ. බුද්දක නිකාය එකිනෙකින් වෙනස් වූ ග්‍රන්ථ පහළොවකින් සමන්විතය. මේ සංඛ්‍යාව සම්බන්ධයෙන් බෞද්ධ රටවල විවිධ මත හේද පවතියි. ශ්‍රී ලාංකික ථේරවාද සම්ප්‍රදායට අනුව පිළිගැනෙන ග්‍රන්ථ පසළොස් ඉහතින් දක්වා ඇත. මේ ග්‍රන්ථ එම පාලි නාම යන්ගෙන්ම සිංහලෙන් ද ව්‍යවහාර වෙයි.

බුද්දක පාඨ - කුඩා කොටස මේ බුද්දක නිකායේ ප්‍රථම ග්‍රන්ථයයි. අනෙක් මුල් ග්‍රන්ථ වලින් එක්කරගෙන කුඩා කොටස් වලින් මෙය සකස් වී තිබේ. **වර්ග** - කොටස් නමයකින් යුක්ත වෙයි. සරණත්තය (කුමාර පඤ්ඤ) සාමණේර පඤ්ඤ, මංගල සුත්ත, රතන, තිරොකුඩ්ඞ, නිධි ඛණ්ඩ, මෙන්ත. යන සූත්‍ර ඇතුළත්වෙයි.

ධම්ම පද - පදගතාර්ථ වශයෙන් ධර්ම පද, ධර්ම කොටස් යන අරුත දෙයි. මෙය වෙනත් ග්‍රන්ථ වලින්, සුත්ත නිපාතය ආදී පොත් වලින් එක්කර ගත් ගාථා එකතුවකි. එහෙත් අසවල් එකින් ගත්තේ යයි එක එල්ලේ කිව නොහැකිය. වර්ග විසි හයක් වන අතර ගාථා 423කි. ධම්මපදවිධි කථා මෙහි අටුවාවයි.

උදාන - බුද්දක නිකායේ තුන්වැනි ග්‍රන්ථය උදාන පාළියයි. කථා වස්තු අසූවකින් යුක්තය. ශ්‍රීති වාක්‍ය යන අදහස දෙයි. පරමත්ථදීපනී නම් වූ මෙහි අටුවාව ලියන ලද්දේ ධම්මපාල තෙර විසිනි.

ඉතිවුත්තක - පදගථාර්ථ වශයෙන් "මෙසේ කියන ලද යනුයි". සූත්‍ර එකසිය දහයකින් යුක්ත වෙයි. හැම සූත්‍රයක්ම "චූත්තං හෙතං හගචතා" යයි ආරම්භ වෙයි.

සුත්තනිපාත - "සූත්‍ර සමූහය" යන අර්ථය දෙයි. උරග, චූල, මහා, අවධික සහ පරායන යන වර්ග පහක් ඇතුළත් වෙයි.

විමානවත්ථු - විවධ දෙවිවරුන් තමන්ගේ කුසල කර්ම නිසා ලබා ගත් විවිධ විමානවත්ථු විස්තරවෙයි. මහා මහින්ද තෙර ලංකාවට සැපත් වූ අවස්ථාවේ අනුලා දේවිය ඇතුළු පිරිසට මෙය දෙසූහ.

පෙචවත්ථු - ප්‍රේතයන් පිළිබඳ කථා පෙනවත්ථුවෙහි විස්තර වෙයි. ඔවුන්ගේ කර්මාණු රූපව උපත ලද ආකාර සඳහන් වෙයි.

ටෙරගාථා - තෙරවරුන් පිළිබඳව තොරතුරු එයි. ගාථාවලින්ම කියා ඇත.

ටෙරීගාථා - හික්ෂුණීන්ගේ තොරතුරු විස්තර සඳහන් වන්නේය.

ජාතක - බුදුන් වහන්සේගේ අතීත උප්පත්ති කථා මෙහි සඳහන් වෙයි. පාරමී සපුරා ලූ ආකාර පිළිබඳ සවිස්තර, තොරතුරු එන්නේ ජාතකට්ඨ කතාවෙහිය.

නිද්දෙස -මෙය මහා නිද්දෙස හා චූල්ල නිද්දෙස නමින් අටුවා ස්වරූපය ගත් ග්‍රන්ථ දෙකකි.

පටිසංහිදාමග්ග, මෙහි ඤාණය විස්තරවෙයි. වර්ග තුනකින් යුක්ත වෙයි.

අපදාන - හික්ෂු හික්ෂුණීන් ගේ වර්ත මෙහි වර්තා වෙයි. බුදුවරු සහ පසේ බුදුවරුන් ද අපදානයේ විස්තර වෙයි.

බුද්ධ වංස - බුදුවරු විසිපස් නමකගේ තොරතුරු වාර්තා වෙයි. අවසාන පරිච්ඡේදයේ ධාතු විස්තරය ප්‍රකාශ වෙයි.

වරියා පිටක - මෙය බුද්දකයේ අවසාන ග්‍රන්ථය වෙයි. තථාගතයන් විසින් මෙය නිග්‍රෝධාරාමයේ දී දෙසූහ. මහා මහින්ද තෙර අනුරාධපුර නන්දන වනයේ දී දේශනා කර ඇත.

DA. I. 17, Dppn ව. බ.

දහසයේ වර්ගය.

1. අතෘප්තිකර වස්තු

සයුර සියලු ගංගාවන්ගෙන්
 තෘපිතිමත් නොවෙයි,
 ගින්න දරවලින් °,
 රජු රටවලින් °,
 මෝඩයා පව්කම්වලින් °,
 ස්ත්‍රිය මෙහෙය, අලංකාරය හා
 ප්‍රසවය යන කරුණු තුනින් °,

බමුණා මන්ත්‍රවලින් °,
 ධ්‍යානලාභියා සමාපත්තිවලින් °,
 ශෛක්ෂයා ගරුකීර්මෙන් °,
 අපිස් පුද්ගලයා ධූත ගුණයෙන් °,
 වීර්යවන්තයා වීර්ය ඇරඹීමෙන් °,

ධර්මකථිකයා සාකච්ඡාවෙන් °,
 විසාරදයා පිරිසෙන් °,
 සැදැහැවතා සංඝයාට
 උවටැත් කීරීමෙන් °,
 දායකයා පරිත්‍යාගයෙන් °,
 පණ්ඩිතයා ධර්ම ශ්‍රවණයෙන් °,
 සිවුපිරිස බුදුන් දැකීමෙන් °.

සොළස අතෘප්තිය වන්දුනි

සාගරෝ සබ්බ සවන්තීනි
 න තප්පති,
 අග්ගි උපාදානෙන °,
 රාජා රච්ඨෙන °,
 බාලො පාපෙනි °,
 ඉන්ථී මෙථුන ධම්මෙන,
 අලංකාරෙන, විජායනෙනානි
 ඉමෙහි තීනි °,

බ්‍රාහ්මණො මන්තෙහි °,
 ක්‍ධායී විහාර සමාපත්තියා °,
 සෙබ්බො අපචයෙන °,
 අප්පිච්ඡො ධුත ගුණෙන °,
 ආර්ද්ධවීරියො
 වීරියාරම්භෙන °,

ධම්මකථීකො සාකච්ඡාය °,
 විසාරදො පරිසාය °,
 සද්ධො සංඝපට්ඨානෙන °,

දායකො පරිච්චාගෙන °,
 පණ්ඩිතො ධම්මසවණෙන °,
 වනස්සො පරිසා නථාගත
 දස්සනෙන °.

අතෘප්තිමත් බව සාමාන්‍ය ජනතාවගේ පොදු ලක්ෂණයකි. එහෙත් මෙම ස්වභාවය වෙනස් කළ හැකිය. කෙනෙකු ලොකික දේවලින් අතෘප්තිමත් නම් ලෝකයෙහි අනිත්‍ය ස්වභාවය නිසා මේ තත්ත්වය සම්පූර්ණයෙන් දුරුකරනු දුෂ්කරය. එහෙත් කෙනෙක් ශක්තිය, උත්සාහය, ලැදිබව ආදී උසස් ගුණ ධර්මයන්ගෙන් අතෘප්තිමත් වේ නම් එමගින් ලෝකයේ දුක් හෙවත් අසතුටු දායක තත්ත්වය ඔහු තුළින් ඉවත් කළ හැකිය.

J. III. 342

2. අනුගාමිකයෝ

සොළස පරිවාරකා

අජිත,
 නිස්සමෙත්තෙය්‍ය,
 පුණ්ණක,
 මෙත්තගු,
 ධොතක,
 උපසීව,
 නන්ද,
 හෙමක,
 තොදෙය්‍ය,
 කප්ප,
 ජතුකණ්ණී,
 හද්‍රාචුධ,
 උදය,
 සොපාල,
 මොසරාජ,
 පිංගිය.

අජිත,
 නිස්සමෙත්තෙය්‍ය,
 පුණ්ණක,
 මෙත්තගු,
 ධොතක,
 උපසීව,
 නන්ද,
 හෙමක,
 තොදෙය්‍ය,
 කප්ප,
 ජතුකණ්ණී,
 හද්‍රාචුධ,
 උදය,
 සොපාල,
 මොසරාජ,
 පිංගිය.

මෙහි පරිවාරික නමින් දැක්වී ඇත්තේ කිසියම් ආගමික ආචාර්යවරයෙකු ඇසුරු කරමින් ඔහුගේ අතවැසියන් වශයෙන් සිටි පිරිසකි. මෙහි සඳහන් නම් ඇති පිරිස බාවාරිය නැමැති තවුසකුගේ අතවැසි පිරිස ලෙස දැක්වෙයි. බාවාරි තවුසා බුද්ධ කාලයෙහි කොසොල් රට සිට දක්ඛිණපථයට ගොස් ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ධ්‍යානය ඉපදවීමට උත්සාහගත් ප්‍රසිද්ධ තවුසෙකි. කිසියම් බමුණකු විසින් කරන ලද සඳහනක් අනුව මෙම තවුසා තම අතවැසි පිරිස බුදුරදුන් හමුවීම සඳහා යැවූ බව සඳහන් වේ. මෙම සොළොස් දෙනා ගැන සුත්ත නිපාතයෙහි සඳහන්වේ.

Sn. 190 පි. සි., SnA. II. 575 පි. සි., SnA. 586, Dppn ව. බ.

3. ජනපද

සොළස ජනපදා

අංග,
මගධ,
කාසි,
කෝසල,
චජ්ජි,
මල්ල,
චේති,
චංස,
කුරු,
පංචාල,
මච්ඡ,
සුරසේන,
අස්සක,
අචන්ති,
කාම්බෝජ.
ගන්ධාර

අංග,
මගධ,
කාසි,
කෝසල,
චජ්ජි,
මල්ල,
චේති,
චංස,
කුරු,
පංචාල,
මච්ඡ,
සුරසේන,
අස්සක,
අචන්ති,
කාම්බෝජ.
ගන්ධාර

විවිධ සන්දර්භ යටතේ මෙම ජනපද සොළොස පිළිබඳව බෞද්ධ සූත්‍රයන්හි සඳහන් ව ඇත. සිද්ධාර්ථ ගෞතම සිද්ධත්තුමා කෝසල රාජධානියට අයත්ව පැවති කපිල වස්තු පුරයෙහි උපන් බව දැක්වෙයි. දැනට මෙම ප්‍රදේශය නේපාල රාජ්‍යයට අයත්ව තිබේ. බුද්ධ කාලීන භාරතයෙහි දේශපාලනික තත්ත්වය සහ බුදු දහම පැතුරුණු ආකාරය දැන ගැනීම සඳහා මෙම ජනපද සොළස පිළිබඳ දැනුම ඉවහල් වෙයි.

A. IV. 252

4. දෘෂ්ටි වර්ග

සොළස දිට්ඨියෝ

ආස්වාද දෘෂ්ටිය,
ආත්මානු ,
මිථ්‍යා ,
සක්කාය ,
සක්කාය වස්තුක ,
ශාස්වත ,
උච්ඡේද ,
අන්තග්‍රාහික ,
පූර්වාත්තානු ,

ආස්වාද දිට්ඨි,
අත්තානු ,
මිච්ඡා ,
සක්කාය ,
සක්කාය වන්ථුකා ,
සස්සන ,
උච්ඡේද ,
අන්තග්‍රාහික ,
පුබ්බන්තානු ,

අපරන්තානු °,
සංයෝජනිකා °,
අහන්ති මාන විනිබන්ධ °,
ආත්මවාද ප්‍රතිසංයුක්ත °,
ලෝකවාද ප්‍රතිසංයුක්ත °,
හව °,
විභව °.

අපරන්තානු °,
සංයෝජනිකා °,
අහන්ති මානවිනිබන්ධා °,
අත්තවාද පටිසංයුක්තා °,
ලෝකවාද පටිසංයුක්තා °,
හව °,
විභව °.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඉගැන්වීමෙහිලා දෘෂ්ටිවාද විශ්ලේෂණය වැදගත් තැනැත්තෙකි. දීඝ නිකාය බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රයේදී පුද්ගලයා ඔහුගේ පැවැත්ම හා මිනිසාගේ අවසාන නිෂ්ඨාව පිළිබඳව තත්කාලීන භාරතයෙහි පැවැති දෘෂ්ටිවාද සියල්ලම පාහේ එක්කොට දක්වා තිබේ. එම සූත්‍රයට අනුව එකල පැවැති දෘෂ්ටි සියල්ල සැට දෙකකි. කාම සුබල්ලිකානු යෝගය හා අත්තකිලමථානු යෝග යන අත්තගාමී ආචාර විද්‍යාත්මක පදනම යටතේ මෙන්ම ශාස්වත දෘෂ්ටිය හා උච්ඡේද දෘෂ්ටිය යන අත්තගාමී දාර්ශනික පදනම යටතේ ද මෙම දෘෂ්ටි වර්ග කොට දක්වා ඇත. පළමු ධර්ම දේශනය වන ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රයේදී ආචාර විද්‍යාත්මක පදනම යටතේ අත්තවාදී දෘෂ්ටි දෙක දැක්වී තිබේ. බ්‍රහ්ම ජාල සූත්‍රයේ දී දාර්ශනික පදනම යටතේ වර්ග කිරීම දක්නට ලැබේ. මෙම දෘෂ්ටි දෙසැට පුද්ගලයාගේ සහ විශ්වයේ ස්වභාවය අරභයා තත්කාලීන ආගමික ශාස්තෘවරුන් විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද අත්තගාමී දෘෂ්ටි ලෙස දැක්වෙයි සත්වයාගේ සාංසාරික පැවැත්ම පිළිගත් දාර්ශනිකයෝ ශාස්වත වාදී දෘෂ්ටි පිළිගත්හ. මරණින් මතු පුද්ගලයාගේ පැවැත්ම පිළිනොගත් දාර්ශනිකයෝ උච්ඡේද දෘෂ්ටි වාද ඉදිරිපත් කළහ.

Pts. 139

5. බ්‍රහ්මලෝක

බ්‍රහ්ම පාරිසඡ්ඡ,
බ්‍රහ්ම පුරෝහිත,
මහා බ්‍රහ්ම,
පරිත්ත සුභ
අසඤ්ඤිසත්ත,
ආහස්සර
පරිත්තාහ,
අප්පමාණ සුභ,
සුභ කිණ්හක,
වෙහප්ප්ල,
අච්ඡ,
අනප්ප,

සොළොස බ්‍රහ්මලෝකා

බ්‍රහ්ම පාරිසඡ්ඡ,
බ්‍රහ්ම පුරෝහිත,
මහා බ්‍රහ්ම,
පරිත්ත සුභ
අසඤ්ඤිසත්ත,
ආහස්සර
පරිත්තාහ,
අප්පමාණ සුභ,
සුභ කිණ්හක,
වෙහප්ප්ල,
අච්ඡ,
අනප්ප,

සුදස්ස,
සුදස්සී,
අකනිව්ඨ.

සුදස්ස,
සුදස්සී,
අකනිව්ඨ.

ධ්‍යාන තත්ත්වයන් යටතේ බ්‍රහ්ම ලෝක පහත සඳහන් පරිදි වර්ග කොට දක්වා ඇත. ධ්‍යායනයක් ලැබීමෙන් පසුව මිය ගිය පුද්ගලයා එම ධ්‍යානයට අනුකූල බ්‍රහ්ම ලෝකයේ උපත ලබයි.

1. බ්‍රහ්ම පාරිසජ්ජ	}	ප්‍රථම ධ්‍යානය
2. බ්‍රහ්ම පුරෝහිත		
3. මහා බ්‍රහ්ම		
4. පරිත්ත සුභ	}	ද්විතීය ධ්‍යානය
5. අප්පමාණසුභ		
6. ආහස්සර		
7. පරිත්ත සුභ	}	තෘතීය ධ්‍යානය
8. අප්පමාණ සුභ		
9. සුභ කිණ්හක		
10. වෙනෙප්ඵල	}	චතුර්ථ ධ්‍යාන
11. අසඤ්ඤිසත්ත		
සුද්ධාවාස		
12 අවිභ		
13 අතප්ප		
14 සුදස්ස		
15 සුදස්සී		
16 අකනිව්ඨ		

Cpd. 137, Vin. I. 10, Dppn. ව. බ.

6. මහා සිහින

සොළස මහා සුපිණා

වෘෂහයෝ / ගොන්තූ,
ගස්,
දෙනු,
ගව පැටව්,
අශ්වයා,
රත්තලිය,

උසහා,
රුක්ඛා,
ගාවියා,
ගාවා,
අස්සො,
කංසො,

සිවලිය,
කළය,
පොකුණ,
සහල්,
සඳුන්,
ලබුකැට දියයට යෑම,
ගල් දිය උඩ මකුව තිබීම,
මැඩියන් නයින් ගිලීම,

හංසයන් පිරිවැරූ ගම් කපුටා,

වෘකයන් එළවන්ට බිය වීම.

සිගාලී,
කුම්භෝ,
පොකැබරණී,
අපාක,
වන්දනා,
ලාපුනි සීදන්ති,
සීලා ජලවන්ති,
මණ්ඩුකියෝ කණ්භ සප්පෙ
ගිලන්ති,
කාකං සුවණ්ණා
පරිවාරයන්ති,
තසාවකා එළකං භායන්ති.

බොද්ධයන් අතර බෙහෙවින් ජනප්‍රිය මෙම සිහින එහි ඇති සංඛේතමය වටිනාකම අනුව සලකන විට වර්තමාන බොහෝ රටවලටද අදාළ බව පෙනේ. කොසොල් රජ විසින් දකින ලද මෙම සිහින පිළිබඳව රජු විසින් බුදුන් වහන්සේට සැල කරන ලදී. උන්වහන්සේ එම ස්ථානවල අන්තර්ගත අදහස් රජුට පැහැදිලි කර දුන්නා පමණක් නොව අනාගත රාජ්‍යයයන් තුළ එම සිහිනවල ප්‍රතිඵල දකිය හැකි බව ද පැහැදිලි කළහ. බුදුන් වහන්සේගේ පැහැදිලි කිරීම් අසා කොසොල් රජතුමාට සිහින දැකීමෙන් තමන් තුළ ඇති වූ බිය පහ කර ගැනීමට හැකි විය. මෙම ස්වප්නයන්ගේ සැබෑ ස්වරූපය දැන ගනු සඳහා ඒ පිළිබඳ විස්තර මෙසේ දක්වාඇත.

ස්වාමීනී, මාදුටු පළමු සිහිනය මෙයයි, නොතදුනක් සේ කලුවන්වූ ගවයෝ සිවුදෙනෙක් එකිනෙකා සටන් කිරීමේ අරමුණින් මෙන් සිව් දිගින් රාජ්‍යාංගනයට පැමිණෙති. ගව සටන දැක ගනු සඳහා ජනකායද විශාල වශයෙන් පැමිණෙති. දැඩි රුදුරු ලෙසින් තප්පුලාගෙන ගවයන් සතර දෙනා සටනට මෙන් පැමිණිය ද අවසානයේ කිසිදු සටනක් සිදු නොකොට ආපසු හැරී යති. ස්වාමීනී මා දුටු මේ පළමු සිහිනයෙහි අරුත් මට පහදා දෙනසේක්වායි රජතුමා බුදුන් වහන්සේ ඉදිරියෙහි පැවසීය.

රජතුමනි, මේ සිහිනයෙහි ප්‍රතිඵලය ඔබගේ හෝ මගේ කාලය තුළ අත් දක ගනු නොහැකිය. නමුත් මතු අනාගතයෙහි රාජ්‍ය පාලකයින් මෙන්ම පුරවැසියන් ද අදමිටු වනවිට ධර්මය පිරිහී අධර්මය රජයන විට අහසින් වැසී නොවැටෙයි. සුලං නිසි ලෙස නොහමයි. පැලෑටි ගොයම් ආදිය වියළී යයි. නියඟය ඇති වෙයි. සතර දිගින් වැසිවළාකුළු මතු වී වැසී වැටීමට මෙන් එන විට ධාත්‍ය වියළීම සඳහා අවිචේ වනා ඇති ගෘහණියෝ ඒවා තෙමිය යන බියෙන් වහ වහා එම ධාත්‍ය ගෙතුළට ගනිති. මිනිස්සු වතුර

රැස් කරගනු සඳහා උදවු ආදිය රැගෙන දුව ගොස් වහා වහා ඇල වේලි බැඳීමෙහි නිරත වෙති. එහෙත් අහස ගුගුරුමින් වැසි වැටීමට මෙන් පැමිණියද අවසානයෙහි කිසිදු වැස්සක් නොවැටෙයි. ඒ ඔබේ සිහිනයෙහි ගවයන් සටනට පැමිණිය ද සටන් නොකරන්නාක් මෙනි. බුදුන් වහන්සේ පළමු සිහිනය මෙලසින් විසඳාලූ සේක.

ස්වාමීනී මාගේ දෙවැනි සිහිනය මෙයයි. ඉතා කුඩා පැළෑටි හා පඳුරු පොළොවෙන් මතු වී වියතක් හෝ දෙකක් පමණ වැඩුණු විට මල්පල දරයි. ස්වාමීනී මෙම දෙවැනි සිහිනයේ ප්‍රතිඵලය කුමක් විය හැකිද?

මහ රජතුමනි, මෙම සිහිනයේ ප්‍රතිඵල ලැබෙන්නේ ලොව විනාශයට පත් වන විට ආයුෂ පිරිහී මිනිසුන් කෙටි කලක් ජීවත් වන අවදි යේය. එම කාලයේ රාගය බෙහෙවින් දැඩි වේ. ඉතා කුඩා ගැහැණු ළමයි පිරිමින් සමඟ කාමාස්වාදයේ යෙදෙති. එබැවින් ඔවුහු ගැබ්බර වී දරුවන් ලබති. ඔබේ සිහිනයෙහි කුඩා පැළෑටි මල්පල ගැන්වීමෙන් හඟවා සිටින්නේ ඉහත කී කරුණයි. මෙහිලා ඔබට බිය වීමට කරුණක් නැත. ඔබේ තෙවැනි සිහිනය පවසන්නැයි” බුදුන් වහන්සේ පැවසූහ.

ස්වාමීනී මා දුටු තෙවැනි සිහිනය වන්නේ මෙයයි. දෙන්නු එදවස උපන් වසුපැටවුන්ගෙන් කිරි උරා බොති.

මහරජ, මෙහි ප්‍රතිඵලය ද මතු අනාගතයෙහි මිනිස්සු තම මාපියන්ට නැදැමයිලන්ට ගොරව නොකරමින් පවුලේ ධනය හා දේපල තම යටතට ගෙන පාලනය කරති. ඔවුන් අකමැති විට මාපියාදීන්ට එබඳු සැලකිලි නොකරති. එවිට දුකට පත් වන අසරණ වන මවුපිය ආදී ශ්‍රෝතිහු තම දරුවන්ගෙන් යැපෙන තත්ත්වයට පත් වෙති. දෙනුන් තම පැටවුන්ගෙන් කිරි උරා බොන්නාක් මෙනි. නමුත් මහරජ තුමනි, ඔබට බිය වීමට කරුණක් නැත. සිවු වැනි සිහිනය ද කියනු මැනවි.”

ස්වාමීනී, ගැල නොබඳින ලද තරබාරු ශක්තිමත් ගොන්නු රැළක් පැටවුන් මතට බර පටවා ඇඳ ගෙන යාමට ඉඩ හරිති. එහෙත් එම බර උසුලාගත නොහැකි එම පැටවු බර ඇදගෙන නොයා නිසලව සිටිති. එබැවින් ගැල් තිබූ තැනම තිබෙයි. ස්වාමීනී මේ මා දුටු සිවු වැනි සිහිනයයි.”

රජතුමනි, මේ සිහිනය ද අනාගතයෙහි ම පල ලබා දෙන්නකි. අනාගතයෙහි රජුන් අදිමිටු වන කල, එම රජවරු රජයේ පාලන කටයුතු වල නියැලෙන ජ්‍යෙෂ්ඨ බුද්ධිමත් අත්දකීම් ඇති නිලධාරීන් නොසලකා හරිති. රාජ්‍ය කටයුතු වල රාජ්‍ය කටයුතු වල ආයතන වල කර්මාන්තයෙහි හා අධිකරණයන්හි කටයුතු කිරීමේ පළපුරුද්ද ඇති ජ්‍යෙෂ්ඨයන් නොසලකා

හරිමින් අත් දැකීම් නැති නොපලපුරුදු කනිෂ්ඨයන් එම තනතුරුවලට පත් කරති. එහෙත් මේ නොපුහුණු නූගත් තරුණයන්ට තම නියමිත රාජකාරී මනාප ඉටුකරගත නොහැකි වීම නිසා සියලු කටයුතු අඩාල වෙයි. රජය පිරිහෙයි. රට විනාශ වෙයි. ඔබ දුටු සිහිනයෙහි බර ඇදිය හැකි ශක්තිමත් ගොනුන් මඟ හැර තරුණ ගොනුන් මතට බර පැටවීම නිසා ගැල ගමන් නොකරන්නාක් මෙන් ජ්‍යෙෂ්ඨයන් ඉවත් කොට තරුණ නිලධාරීන් පත් කිරීමෙන් රට සංවර්ධනයේ ඉදිරියට නොයයි. ඔබගේ පස්වැනි ප්‍රශ්නය කීමෙක්ද මහ රජතුමනි,

ස්වාමීනී භාග්‍යවතුන් වහන්ස, දෙපසින් ම මුඛ සහිත අශ්වයෙක් තම දෙමුඛෙන්ම ආහාර ගනු දුටුවෙමි.

මෙම සිහිනයද අනාගතයෙහි ප්‍රතිඵල ලබා දෙන්නකි. ඔබට බිය වීමට කරුණක් නැත. අනාගතයෙහි අදමීටු මෝඩ රජවරු අධර්මිෂ්ඨ සහ වංචනික විනිසුරුවන් අධිකරණ කටයුතු වලට පත් කරති. මේ කපටි ආත්මාර්ථකාමී විනිසුරුවෝ චූදිත වෝදක දෙපසින් ම අත්ලස් ගෙන ධර්මයට සාධාරණත්වයට අවමන් කරති. මෙම දෙවැදෑරුම් දූෂණයන්ගෙන් යුත් මෙම විනිසුරුවන් ට සාධාරණ විනිශ්චයක් දීමට නොහැකි වෙයි. ඔබේ සිහිනයෙහි අශ්වයා ඉදිරිපස හා පසු පස මුඛයන්ගෙන් අහර ගැනීමෙන් ප්‍රදර්ශනය වන්නේ එම අදමීට, විනිසුරුවන් දෙපසින් ම අල්ලස් ගෙන දූෂණයට පත් වීමයි. ඔබේ සවැනි සිහිනය කීමෙක්ද මහ රජ?

ස්වාමීනී, මිනිසුන් මනාව ඔපදමු කහවනු ලක්ෂයක් වටිනා රන්තලියක් ගෙන මහලු සිව්ලකුගෙන් එහි මුත්‍රා කිරීමට අයදිනු දුටුවෙමි. ඒ සිව්ලා එහි මුත්‍රා කරනු ද දුටුවෙමි.

මහරජ තුමනි, අනාගතයෙහි අදමීටු රජවරු තමන් රජ පරපුරෙන් පැවතුනත් එම පරපුරෙන් එන අලුත් උරුමක්කරුවන් නොසලකා හරිමින් ඔවුන්ට ගරු නොකරති. එම වංශවතුන් පසෙක දමා නිව කුලයන් උසස් කොට සලකමින් ඔවුන් උසස් තැන් වලට පත් කරති. එවිට සම්භාවනීය තත්ත්වයෙන් සිටි පැරණි වංශ වතුන්ට නව නම්බු කරුවන්ගෙන් යැපීමට පත් වනු පමණක් නොව තම වංශවත් දියණිවරුන් ඔවුන්ට පාවා දීමට ද සිදු වේ. නිව කුලයන් සමඟ වංශවත් කතුන්ගේ විවාහය ඔබේ සිහිනයෙහි මහලු සිව්ලා රන් තැලියෙහි මුත්‍ර කිරීමට සමානය. එබැවින් එම සිහිනයෙහි ඔබට බල පෑමක් නැත. රජතුමනි, ඔබගේ සත් වැනි සිහිනය කීමෙක් ද?''

ස්වාමීනී මිනිසෙක් ලණුවක් අඹරමින් සිටියි. ඔහු ලණුව අඹර අඹරා ඔහු වාඩි වී සිටින පුටුව යටට දමයි. පුටුව යට සිටින මහලු සිව්ල් දෙනක්

ලණුවේ අඹරන කොටස් ගිල දමයි. මෙය සිදුවන්නේ මිනිසාගේ දැනුමින් කොරවය.

නොබිය වනු මහ රජ, මෙය අනාගතයෙහිම පල විපාක ලබා දෙන සිහිනයකි. මතු අනාගතයේ කාන්තාවෝ පිරිමින් කෙරෙහි රාගයෙන් වසඟව මත් පැත් බොමින් ප්‍රීති වෙමින් තැනින් තැන අනාවාරයෙහි හැසිරෙති. එසේම ඔවුන් තමන්ගේ සොර සැමියන් සමඟ මත්පැත් බොමින් අනාවාරයෙහි හැසිරෙති. ගඳ විලවුන් වලින් සැරසී ගෙදර දොර කටයුතු අමතක කරති. ඔවුන් මේ හැම දෙයක් ම කරන්නේ තමන්ගේ සැමියන් දුක් මහන්සියෙන් උපයන ධනය විනාශ කරමිනි. මහලු මහලු සිවලිය මිනිසා අඹරන ලණුවේ කොටස් ගිල දමන්නාක් මෙනි. මහරජ තුමනි, මේ සිහිනයෙන් ද ඔබට අපලයක් නැත. ඔබ දුටු අටවැනි සිහිනය ද කියනු මැනවි.

ස්වාමීනි මගේ එම සිහිනය මෙයයි. මාළිඟා දොරටුවෙහි මුව විට දක්වා දිය පිරුණු මහදිය සැළියක් ඇත. එසේම එය වටා දිය බිඳ කුඳු නැති හිස් සැළි රාශියක් ද වෙයි. සතර දිගින් වැල නොකැඩී ගලා එන මහජනකාය දිය ගෙනවුත් පිරී ඇති දිය සැළියටම බහාලති. එහි දිය පිරී පිටට ගලා යයි. එහෙත් කිසිවෙක් හිස් බඳුන් වලට දිය නොදමති. ස්වාමීනි මෙම හීනයේ එලාඑල කෙබඳු වේද?

බිය නොවන්න මහරජතුමනි, මෙම සිහිනය ද ඔබගේ කාලය තුළ විපාක නොදෙන්නකි. ලෝකය පිරිහෙන කාලයේ රාජධානිද පිරිහීමට පත් වෙයි. රජවරු දිළිඳුව නිර්ධන වෙති. බලවත්ම රජ සතුව වුවද කහවනු ලක්ෂයකට වැඩිය නොතිබෙයි. මෙබඳු අවස්ථාවෙහි රජවරු තම රාජ්‍යන්හි සියලු මිනිසුන් තමන් සඳහා ම වූ කටයුතු වල නිරත කරවති. එවිට මිනිසුන් සැම දෙයක්ම කරන්නේ රජුන් වෙනුවෙනි. කෘෂි කර්මාන්ත , වෙල හෙළදාම් ගව පාලනය ආදී හැම කටයුත්තකින්ම ඉපයෙන ධනය රජු සඳහා ම වෙයි. ධන ධාන්‍ය, මල් පලතුරු ආදී හැම දෙයක්ම නිපදවා තමන්ගේ ගෙවල ප්‍රයෝජනයට නොගෙන රජුගේ ප්‍රයෝජනයටම යොදවති. එවිට 'රජුගේ භාණ්ඩාගාරය ධන ධාන්‍යයෙන් පිරී යයි. තමන්ගේ නිවෙස් දනයෙන් හිස් වෙයි. මෙය මිනිසුන් සිව් දිගින් පැමිණ පිරී ඇති බඳුනටම දිය පුරවනු මින් හිස් බඳුන් දෙස නොබැලීමට සමානය. ඔබගේ නව වැනි සිහිනය කුමක් ද? මහරජතුමනි.

ස්වාමීනි භාග්‍ය වතුන් වහන්ස මම පස් පියුමින් සැදුණු භාත්පසින්ම බැවුම් සහිත ගැඹුරු විලක් දිටිමි. එහි හැම පැත්තෙන්ම දෙපා සිවුපා සත්තු දිය බීමට පැමිණෙති. එහි මැද ගැඹුරු පෙදෙස මඩ සහිතය. එහෙත් ඉඳුරු දෙසට එන විට දිය පැහැපත්ය. එහි නොයෙක් සත්තු ද දියබීමට පැමිණෙති.

ගැඹුරු දියට නොයනි. කුමක් ද ස්වාමීනී භාග්‍යවතුන් වහන්ස , මෙම සිහිනයෙහි අදහස?

මහ රජ බිය නොවන්න, මෙයද ඔබට අනතුරක් සඳහා නොවෙයි. අනාගතේ අදමීටු රජවරු හිකුමනේ රාජ්‍ය පාලනයේ යෙදෙති. ඔවුහු ධාර්මිකව අධිකරණ කටයුතු නොකරති. ඔවුහු මිනිසුන්ගෙන් අල්ලස් ගෙන ධනවත් වීමට ආසා කරති. තමාගේ ජනතාව වෙත දයාව කරුණාව නොදක්වා දඩ් සේ කෲර කම් කරති. උක් මිරිකෙන යන්ත්‍රයෙන් උක්දඬු පෙළන්නා සේ මිනිසුන් පෙළා ධනය උදුරා ගනිති. එසේම ජනතාව ට උසුලා ගත නොහැකි තරමට බදු බර ඔවුන් මත පටවති. ජනතාව මෙම අධික බදු බර ගෙවා ගත නොහැකිව ගම් බිම් හැර දමා පසල් දනවුවලට පලා යති. රටේ හදවත වැනි නගරය දරුණු වී ඇත. පසල් දනවී මිනිසුන්ගෙන් පිරී යයි. ඔබ දුටු මහ විලේ මැද ගැඹුරුව මඩ සහිතව ඇති අතර ඉවුරු බද පෙදෙස නොගැඹුරුව පිවිතුරු දිය ඇතිව තිබෙන්නක් මෙනි. එබැවින් මෙහිලා ඔබට බිය වීමට කරුණක් නැත. අනෙක් සිහිනය ද කියනු මැනවි. "

ස්වාමීනි, මගේ දහවැනි සිහිනය මෙයයි. කිසිවකුගේ මැදිහත් වීමක් නොමැතිව බතක් පිසෙනු දුටුවෙමි. එහි බත පැහැදිලිවම කොටස් තුනකට බෙදී එක් කොටසක බත බෙහෙවින් ඉදී බෙර වී ඇත. අනෙක් කොටසේ බත අමුය. ඉදී නැත. තෙවැනි කොටසේ බත මනාව පැසී ඉදී ඇත. ස්වාමීනී මෙම සිහිනයෙහි අරුත කිමෙක්ද ?

බිය නොවන්න මහ රජකුමනි, මෙය ද අනාගතයෙහි විපාක දෙන සිහිනයකි. අනාගතයේ රජවරුන්ගේ අදමීටු කම් වැඩි වෙයි. ජනතාවද කුමයෙන් අදමීටු වෙති. බ්‍රාහ්මණයන් ගෘහපතියන් නගර වැසියන් ගම් වැසියන් යන සියල්ලෝම අදහමට බර වෙති. ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ පවා අධර්මිෂ්ඨ කම් වැඩිවෙයි. මෙසේ වන විට ඔවුන් ගේ ආරක්ෂාවට සිටින දෙව්වරු අධර්මිෂ්ඨ වෙති. භූමයස්ථ දෙව්වරු ආකාශ්ථ දෙව්වරු ආදී වශයෙන් හැම කෙනෙක්ම අදමීටු වෙති. මේ අදමීටු රජුන්ගේ රාජධානි හරහා හමා යන සුළගද පිළිවෙලකට නැතිව දරුණුව හමා යයි. එවිට දෙවියෝ කිපෙති. එබැවින් වළාහක දෙව්වරු වැසී වැසීමට ඉඩ නොදෙති. වැසී වැටුනත් රාජ්‍යයේ සෑම තැනටම සමව නොවසීයි. සමහර පැතිවලට තද වැසී වසින අතර ඇතැම් පළාත් වලට වැස්ස සම්පූර්ණයෙන් ම නැති වෙයි. වැසී ලැබෙන පැතිවල ට ද අධික වැසී ලැබීම නිසා ගං දොල පිරී ගලා ගොස් කුඹුරුවල ධාන්‍ය වැනසී යයි. වැසී නොලැබෙන පැති වලට දරුණු නියං ඇති වෙයි. සමහර විට ඇතැම් පැති වලට මනාව වැසී වැටී ඉඩම් කුඹුරු සශ්‍රීක වෙයි. මෙසේ එකම රාජ්‍යයේ පැතිකුනට වැසී එකිනෙකට වෙනස් අයුරින් ලැබීම නිසා ඇතිවන වෙනස ඔබ දුටු සිහිනයේ

බත් සැලියේ එකිනෙකට වෙනස් කොටස් තුනට සමානය. මහරජ, ඉදින් ඔබේ එකොලොස් වැනි සිහිනය කීමෙක්ද? එයද කියනු මැනවි.

ස්වාමීනී, කහවුණු ලක්ෂයක් වටිනා සඳුන් හරයක් ඇඹුල් රසැති කිරි මෝරුවලට හුවමාරු කරනු දුටුවෙමි. එය මගේ එකොලොස් වැනි සිහිනයයි.

රජතුමනි මෙම සිහිනයද අනාගතයෙහිම එල විපාක ලබා දෙන්නකි. අනාගත කාලයේ ලොව බෙහෙවින් ගිජු ලජ්ජා බය නැති දුශ්ශීල භික්ෂුහු පහළ වෙති. ඔවුහු තම බඩ වියන වෙනුවෙන් මා ඉදිරිපත් කොට ඇති නිර්වාණගාමී ධර්මය විකෘති කොට මහජනයාට ඉදිරිපත් කරති. මහජනයාගේ මුදල් ලබා ගැනීමේ අරමුණින් ම බෙහෙවින් විසිතුරු මිහිරි වදන් යොදමින් ජනතාව රවටමින් දහම හැල්ලුවට ලක්කොට බුදු දහම විකුණා කෑමේ ව්‍යාපාරවල යෙදෙති. ජනතාව නිර්වාණගාමී මාර්ගයට ගැනීමට ඔවුනට අපේක්ෂාවක් නැත. එවුන්ගේ එකම අරමුණ බඩ වියන වෙනුවෙන් මුදල් රැස් කර ගැනීමයි. මිනිසුන්ගෙන් තැගි බෝග මිල මුදල් ලබා ගැනීමේ අරමුණින් මිහිරි වචන මධුර ස්වර යොදාගෙන ඔවුහු බුද්ධ ධර්මය නොමනා පරිද්දෙන් ඉදිරිපත් කරති. මහ මග විදිවල, මහ මැදුරු අබියස සිටිමින් ඔවුහු මුදල් සඳහා දහම දෙසති. තැගි බෝග මිල මුදල් යාන වාහන සඳහා මෙසේ දහම හුවමාරු කිරීම ඔබගේ සිහිනයෙහි ලක්ෂයක් වටිනා සඳුන් ඇඹුල් රසැති කිරි මෝරු වලට හුවමාරු කිරීම වැනිය. මෙම සිහිනයෙන් ඔබට සිදුවන අනර්ථයක් නැත. ඔබගේ දොළොස් වැනි සිහිනය කීමෙක්ද පවසන්න.

ස්වාමීනී, ලබු කබල් දියෙහි කිරි බසිනු දුටුවෙමි.”

මේ සිහිනයද මහ රජතුමනි මහ රජතුමනි අනාගතයෙහි අදමිටු රජවරුන් ඇතිවන යුගයෙහි ප්‍රතිවිපාක ලබා දෙන්නකි. මෙම යුගයෙහි රජවරු සම්භාවනීය පෙළ පත් වලින් පැමිණෙන්නන් නොව හීන ජාතිකයන්ට පක්ෂපාතී වෙති. මෙම වපල ජන්මයක් ඇත්තෝ බෙහෙවින් උත්තම ස්ථාන වල වැජඹෙති. උසස් කුලීනයෝ තත්ත්වයෙන් පිරිහී බෙහෙවින් දිළිඳු බවට පත් වෙයි. රජ මැදුරුවල, සමිති සමාගම් වල අධිකරණයන්හි පාලන තනතුරුවල බලයට පත් වන්නේ බෙහෙවින් ලාමක ගති ගුණ ඇති හීන ජන්ම ඇත්තෝමය. එබැවින් සිහිනයෙහි හිස් ලබු කබල් දිය යටට කිමිද යන්නාක් මෙනි.”

ඔබේ තෙළෙස් වෙනි සිහිනය කීමෙක්ද මහ රජතුමනි.”

ස්වාමීනී හගාවකුන් වහන්ස, සුවිසල් මැදුරුමෙන් වූ මහ සන පර්වත නැව් වලට සමානව දිය මත ඉල්පෙනු දුටුවෙමි.

මෙම සිහිනය ද පෙර සඳහන් කලාක් මෙන්ම අනාගතයෙහි අදමිටු රජවරුන්ගේ සමයන්හි විපාක ලබා දෙන්නකි. එබඳු රජවරුන්ගේ කාල වල පෙරකී අයුරින්ම බලනල වලට පත් වන්නෝ පහත් ජන්මයක් ඇති නිව කුලිකයෝය. සම්භාවනීය පුද්ගලයෝ තනතුරුවලින් පහ වෙති. රජුන් අබියස සබා මැද, අධිකරණයන්හි එබඳු සම්භාවනීය පුද්ගලයන්ගේ කීම් හැල්ලුවට බඳුන් වෙති. ඔබගේ සිහිනයෙහි සුවිසල් ගල් පර්වත දිය යටට නොකිමිදී දිය මත පාවෙන්නාක් මෙන් එබඳු සම්භාවනීය පුද්ගලයන්ගේ අදහස් උදහස් සාරවත් ලෙසින් ගැඹුරින් කිසිදු පිළිගැනීමකට පත් නොවෙයි. මෙම සිහිනයෙන් ඔබට කිසිදු නපුරක් සිදු නොවේ. ඔබගේ තෙළෙස් වැනි සිහිනය කියනු මැනවි.

ස්වාමීනී, ඉතා කුඩා මැඬියන් දිය මත හඬා ගොස් මහ නයින් අල්ලාගෙන තලුමරමින් ඔවුන් ගිල දමන සැටි දුටුවෙමි.

මහ රජතුමනි, මෙම සිහිනයෙන් ද ඔබට කිසි විපතක් නැත. අනාගතයෙහි ලොව පිරිහෙන අවදියෙහි මිනිස්සු රාගයට වහල් වෙති. ඔවුන්ගේ කාමාශාව බලවත් වෙයි. විය පත් පිරිමි තරුණ අඹුවන් පාචා ගෙන ඔවුන්ගේ කාම දලෙහි ගොදුරු බවට පත් වෙති. මෙම තාවකාලික බිරින්දෑවරු තම මහඳු සැමියන් ඔවුන්ගේ අනසක යටතට ගෙන ඔවුන්ට වහලුන්ට මෙන් සලකති. ඔබගේ සිහිනයෙහි කුඩා මැඬියන් මහ නයින් අල්ලා ගෙන ගිල දමීමෙන් හඟවනුයේ එම අදහසයි. එබැවින් මෙම සිහිනයෙන් ද ඔබට කිසි නපුරක් සිදු නොවෙයි.

ඔබගේ පසළොස් වෙනි සිහිනය කුමක්දැයි කියනු මැනවි.”

ස්වාමීනී පසළොස් වෙනි සිහිනය ලෙස මා දුටුවේ ස්වර්ණ හංස රංචුවක් විසින් පිරිවරණ ලද ගම් කපුටෙකි.

රජතුමනි මෙම සිහිනය ද අනාගතයෙහිම එල විපාක දෙන්නකි. එම යුගයේ හස්ති, අස්ව වැනි කිසි ශිල්පයක් නොදත් රජවරු පහළ වෙති. යුද බීමෙහි ඔවුහු බිය ගුල්ලෝ බවට පත් වෙති. රාජධානිය තමන්ගෙන් පහවේය යන බියෙන් ඔවුහු සාමාන්‍යයෙන් සමඟ සටනට නොයති. ඔවුන්ගේ අණසක පවතින්නේ ඔවුන්ගේ පිරිවර ජනතාව හා උපස්තායකයන් කෙරෙහි පමණි. සම්භාවනීය රදල පිරිස රාජ අනුග්‍රහයෙන් පිරිහී තමන්ව රැක ගැනීමට නොහැකිව අලුතින් තනතුරුවලට පත් නිව කුලයන්ගේ නැටුම් උත්සව බැලීමට පැමිණෙ පිරිසක් බවට පත් වෙති. ඔබගේ සිහිනයේ කවුඩා පිරිවරා ගත් හංසයා මෙනි. මෙම සිහිනයද ඔබට අනතුරු ගෙන නොදෙන්නකි. ඔබගේ අවසාන සිහිනය කුමක්ද මහ රජතුමනි?”

ස්වාමීනී, අඳුන් දිවියන් එළවන් ගොඳුරු කර ගැනීම සාමාන්‍ය ස්වභාවයයි. එහෙත් ස්වාමීනී, එළවන් අඳුන් දිවියන් පසු පස හඹා ගෙන ගොස් ඔවුන් අල්වා ගෙන ගොඳුරු බවට පත් කරනු මම දුටුවෙමි. මෙය දැක බියට පත් වන වෘකයෝ එළවන් දුටු පමණින් බියවී පන රැක ගනු සඳහා වනයේ පඳුරු වල සැඟවෙනු ද දුටුවෙමි.

මෙම සිහිනයෙහිදී ප්‍රතිඵල වර්තමානයෙහි ලැබෙන්නක් නොවේ. ලෝකයේ අධර්මිෂ්ඨ කම් වැඩි වී පිරිහෙන කාලයෙහිම විපාක දෙන්නකි. රජවරු අදහැමි වන විට ඔවුන්ගේ තනතුරුවලට පත් වන්නේ පහත් ජන්ම ඇති ලාමක පුද්ගලයෝය. සම්භාවනීය ශ්‍රේෂ්ඨ පුද්ගලයන්ගේ තනතුරු ගරු නම්බු නැති වෙයි. රජවරුන්ගේ අනුග්‍රහය ලැබෙන්නේ ද අලුතින් තනතුරු ලබන පහත් ලාමක කුලවතුන්ට ය. රජයෙන් සහ අධිකරණයෙන් සහන ලබන ඔවුහු කලින් බලවත්ව සිටි සම්භාවනීය පුද්ගලයන්ගේ තනතුරු පමණක් නොව ඔවුන්ට අයත් ධන ධාන්‍ය දේපල වලට ද අයිති වාසිකම් ලබාගනිති. සම්භාවනීය පුද්ගලයන් එම තනතුරු දේපල ආදියෙන් පළවා හරින්නේ ඉතාමත් පහත් තත්ත්වයට හෙලමිනි. රජයෙන් හෝ වෙනත් තැනකින් පිටුවහලක් නොලබන සම්භාවනීය පුද්ගලයෝ පහත් පුද්ගලයන්ගේ තර්ජන ගර්ජන තාඩන පීඩන වලට බියෙන් ගේ දොර අතහැර වන ගත පෙදෙස් වලට පලා ගොස් සැඟවී රහසිගත ජීවිත ගෙවති. ඔබගේ සිහිනයෙහි වෘකයන් එළවන්ට බියෙන් සැඟවී ගන්නාක් මෙනි. රජ තුමනි, මේ සිහිනයෙන් ද ඔබට කිසි නපුරක් සිදු නොවේ. ඔබ දුටු සිහින දහසයම විපාක දෙන්නේ අනාගතයෙහි දහම පිරිහී රජවරුන් අදමිටු වන් වී ලොව පරිහානියට පත්වන අනාගත කාලයෙහිමය. එබැවින් ඔබට බිය වීමට කරුණක් නැතයි බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙසොල් රජු දුටු සිහින දහසයෙහි ගුණාගුණ ප්‍රකාශ කළ සේක.

J I. 336

දහහතේ වර්ගය.

1. විත්ත වීථි ක්ෂණ

හවංග විඤානය,
 හවංගය සෙලවීම,
 හවංගය සිඳියාම,
 පංචද්වාරාවච්ඡේදනය,
 පංච විඤ්ඤාණය,
 සම්පට්ඨිඡනය,
 සන්තීරණය,
 ව්‍යවස්ථාපනය,
 ඡවනය,
 ඡවනය,
 ඡවනය,
 ඡවනය,
 ඡවනය,
 ඡවනය,
 ඡවනය,
 ඡවනය,
 ඡවනය,
 නදාරම්මණය,
 නදාරම්මණය.

සත්තරස බණිකා විත්තවීථි

හවංග,
 හවංග චලන,
 හවංගපච්ඡේදක,
 පඤ්චද්වාරාවච්ඡනය,
 පඤ්ච විඤ්ඤාණ,
 සම්පට්ඨිඡන,
 සන්තීරණ,
 වෛත්ථපන,
 ඡවන,
 ඡවන,
 ඡවන,
 ඡවන,
 ඡවන,
 ඡවන,
 ඡවන,
 ඡවන,
 නදාරම්මණ,
 නදාරම්මණ.

ථේරවාද අභිධර්මයට අනුව ප්‍රත්‍යක්ෂයක් ඇති කරවන මානසික ක්‍රියාකාරීත්වය විත්ත වීථියක් වශයෙන් හඳුන්වා ඇත. විෂය වස්තුවේ හා ඉන්ද්‍රියේ ගැටීමේ ශක්තිය අනුව මෙම විත්ත වීථියක් පවත්නා කාල සීමාව වෙනස් වෙයි. සම්පූර්ණ ප්‍රත්‍යක්ෂය ඇති කරවන මානසික ක්‍රියාකාරීත්වය විත්තක්ෂණ දාහතකින් යුක්ත බව පිළිගැනෙයි. හවංගයෙන් පටන් ගෙන නදාරම්මණයෙන් අවසන් වන විත්ත වීථියක මෙම විත්තක්ෂණ දාහත ඇත.

Cpd 126-127

දහඅටේ වර්ගය.

1. අභව්‍ය ස්ථාන

ජාත්‍යන්ධයෙක් නොවේ,
උපතීන් ගොඵවෙක් °,
උම්මකකයෙක් °,
මන්දබුද්ධිකයෙක් °,
කොරවූවෙක් / බඩගාන්තෙක් °,
වනවාරි පුද්ගලයෙක් °,
දාසියකගේ කුස පිළිසිඳ
නොගනී,
මිත්ථ්‍යා දෘෂ්ටිකයෙක් °,

ලිංග පරිවර්තනය °,
ආනන්තරිය කර්ම
නොකරයි,

කුෂ්ට ඇත්තෙක් නොවේ,
තිරිසන් යෝනියක නූපදියි,
ප්‍රේතලෝකවල නූපදියි,

අසුර ලෝකවල °,
අවිච්චියෙහි °,
ලෝකන්තරයක °,
කාමවචර ලෝකවල
මාරයෙක් ලෙස °,
රූපාවචර සහ අඤ්ඤී
භවයේ °,
සුද්ධාවාසයේ °,

(අරූපභවයෙහි °,
වෙනත් සක්වලකට සංක්‍රමණය

අච්චාරස අභබ්බධානානි

න ජච්චන්ධො හොති,
න ජච්චබ්බරො,
න උම්මන්තකො,
න ඵලමුගො,
න ජීයසජ්ජි,
න මිලක්ඛුසු උප්පජ්ජති,

න දාසිකුච්ඡයා නිබ්බන්තති,
න නියන මිච්ඡාදිට්ඨිකො
හොති,
නාස්ස ලිඨිං පරිවත්තති,

න පඤ්චානන්තරියකම්මානි
කරොති,

න කුට්ඨි හොති,
න තිරච්ඡානගොනියං ... ,
න බුච්ඡිපාසිකනිජ්ඣාමනං -

කපෙනෙසු උප්පජ්ජති,
න කාලකඤ්චිකාසුරෙසු,
න අවිච්චිරයෙ,
න ලොකාන්තරකෙසු,
කාමාවචරෙසු

න මාරො හොති,
රූපාවචරෙසු න
අසාඤ්ඤිභවෙ,
න සුද්ධාවාසභවෙසු
උප්පජ්ජති,

න අරූපභවෙසු,
න අඤ්ඤං චක්කවාලං

නොවෙයි,

සංකමනි, ?)

බෝසත්වරු අන්තිම ආත්ම භවයේ දී ඉහත සදහන් අභව්‍ය ස්ථානයන්හි නූපදිති. බොහෝ දෙනෙකුගේ හිතසුව පිණිස පිළිපත්තා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ එම අභව්‍ය ස්ථානයන්හි උපත ලැබුවේ නම් බොහෝ දෙනෙක් උන්වහන්සේට හෝ උන්වහන්සේගේ ධර්මයට ගරු සත්කාර සම්මාන නොකරති. බුදුබව ලබාගැනීමේ දී, මනුස්සත්වය, ලිංග සම්පත්තිය ආදිය බුද්ධකාරක කරුණු වෙයි.

SnA. I. 47

2. අභේතුක සිත්

අවිධාරස අභේතුක චිත්තානි

උපෙක්ඛා සහගත චක්ඛු
 විඤ්ඤාණය,
 ° සෝත විඤ්ඤාණය,
 ° ඝාත විඤ්ඤාණය,
 ° ජීව්හා විඤ්ඤාණය,
 දුක් සහගත කාය විඤ්ඤාණය,
 උපෙක්ඛා සහගත සම්පට්ච්ඡන සිත,
 ° සන්තීරණ සිත,
 ° කුසල විපාක චක්ඛු විඤ්ඤාණය,
 ° කුසල විපාක සෝත විඤ්ඤාණය,
 ° කුසල විපාක ඝාත විඤ්ඤාණය,
 ° කුසල විපාක ජීව්හා විඤ්ඤාණය,
 සුඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණය,
 උපෙක්ඛා සහගත සම්පට්ඡනය,

උපෙක්ඛා සහගත චක්ඛු
 විඤ්ඤාණං,
 ° සෝත විඤ්ඤාණං,
 ° ඝාත විඤ්ඤාණං,
 ° ජීව්හා විඤ්ඤාණං,
 දුක්ඛ සහගතං කාය
 විඤ්ඤාණං,
 උපෙක්ඛා සහගතං
 සම්පට්ච්ඡන චිත්තං,
 ° සන් තීරණං,
 ° කුසල විපාකං චක්ඛු
 විඤ්ඤාණං,
 ° කුසල විපාකං සෝත
 විඤ්ඤාණං,
 ° කුසල විපාකං ඝාත
 විඤ්ඤාණං,
 ° කුසල විපාකං ජීව්හා
 විඤ්ඤාණං,
 සුඛ සහගතං කාය
 විඤ්ඤාණං,
 උපෙක්ඛා සහගතං
 සම්පට්ච්ඡන චිත්තං,

සොම්නස් සහගත සන්තීරණය,
 උපෙක්ඛා සහගත
 පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන,
 ° මනෝද්වාරාවච්ඡේදන,
 සොම්නස් සහගත භසිකුප්පාද සිත.

සොමනස්ස සහගතං
 සන්තීරණ චිත්තං,
 උපෙක්ඛා සහගතං
 පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන චිත්තං,
 ° මනෝද්වාරාවච්ඡේදන චිත්තං,
 සොමනස්ස සහගතං
 භසිකුප්පාද චිත්තං.

පේරවාද අභිධර්මයේදී විඤ්ඤාණය වර්ග 89 කට මෙන්ම 121 කටද විශ්ලේෂණය කොට ඇත. එම විඤ්ඤාණ වර්ග මෙසේ දැක්විය හැකිය.

- කාමාවචර විඤ්ඤාණ - 54
- රූපාවචර විඤ්ඤාණ - 15
- අරූපාවචර විඤ්ඤාණ - 12
- ලෝකෝත්තර විඤ්ඤාණ - 08 හෝ 40

කාමාවචර භවයට අයත් විඤ්ඤාණ 54 නැවත ද උපවර්ග තුනක් යටතේ දක්වා තිබේ.

- අකුසල විඤ්ඤාණ - 12
- අහේතුක විඤ්ඤාණ - 18
- කුසල විඤ්ඤාණ - 24
- සියල්ල - 54

පේරවාදයට අභිධර්මයට අනුව විඤානයක් ඇති කරවන මුල් භයක් ඇත. ලොභ, දෝස, මොහ, අලොභ, අදෝස, අමොහ, යනුවෙනි. මුලින් දක්වා ඇති මුල් තුන අකුසල සිත් ඇතිකරවීමටත් පසුව දක්වා ඇති මුල් තුන කුසල සිත් ඉපදීමටත් හේතු වෙයි. මෙහි දක්වා ඇති අටළොස් අහේතුක සිත් වලට කිසිදු මූලක් බලපාන්නේ නැත. එබැවින් ඒවා අහේතුක සිත් යැයි කියනු ලැබේ.

Cpd. 84, 85

3. දිවියි පරියුටියාන

අච්චා රස දිවියි පරියුටියානානි

යම් දාෂ්ටියක් චේ නම් එය
 දාෂ්ටියක් ලෙස
 ගන්තා ලද්දකි,
 දාෂ්ටි ගහණයකි,
 දාෂ්ටි කාන්තාරයකි,
 දාෂ්ටි තදකොට ගැනීමකි,
 දාෂ්ටි ගැටීමකි,
 දාෂ්ටියෙන් බැඳීමකි,
 දාෂ්ටි හුලකි,
 දාෂ්ටි බාධකයකි,
 දාෂ්ටි පළිබෝධයකි,
 දාෂ්ටියෙන් බැඳීමකි,
 දාෂ්ටි ප්‍රපාතයකි,
 දාෂ්ටි අනුසයකි,
 දාෂ්ටියෙන් නැවීමකි,
 දාෂ්ටි දැවිල්ලකි,
 දාෂ්ටි ග්‍රන්ථයකි,
 දාෂ්ටිය දැඩිකොට ගැනීමකි,
 දාෂ්ටියට ඇතුලත් වීමකි,
 දාෂ්ටි පරාමර්ශයකි.

යා දිවියි දිවියිගතං,

 දිවියි ගහණං,
 දිවියි කන්තාරං,
 දිවියි විසුකං,
 දිවියි විජ්ජනං,
 දිවියි සංයොජනං,
 දිවියි සල්ලං,
 දිවියි සම්බාධො,
 දිවියි පළිබෝධො,
 දිවියි බන්ධනං,
 දිවියි පපාතො,
 දිවියානුසයො,
 දිවියි සන්තාපො,
 දිවියි පරිලාහො,
 දිවියි ගන්ථො,
 දිවියුපාදානං,
 දිවියානිනිවෙසො,
 දිවියි පරාමාසො.

දාෂ්ටි යන පදයෙන් සාමාන්‍යයෙන් කවරම දාෂ්ටියක් නමුත් කියැවෙන අතර මෙහිදී විශේෂයෙන් මිථ්‍යාදාෂ්ටිය අදහස් කෙරෙයි. සත්‍යාවබෝධය ලැබීම සඳහා කවර වර්ගයේ වුවද දාෂ්ටි ඉවත් කළ යුතු බව බුදුදහමින් කියවෙයි. දාෂ්ටියක් ගැනීම යනු යම් කිසි දෙයකට බැඳීමකි. සත්‍යාවබෝධය කළ හැක්කේ සියලු ආකාර බැඳීම් ඉවත් කරමෙනි. ආශා, තෘෂ්ණා, රාග යන මේ හැම දෙයක් ම බැඳීමයි.

දාෂ්ටියට සම්බන්ධ රූපක දහ අටක් මෙහි දිවියි පරියුටියාන නමින් දක්වා ඇත. ඒවායින් පැහැදිලි කෙරෙන්නේ දාෂ්ටි ගැනීම මානසික වධයක් බවයි.

මෙහි දක්වා ඇති රූපක සාමාන්‍ය ජීවිතයෙන් අත්දැකීමට ලැබෙන කරුණු පාදකකොටගෙන ඉදිරිපත් වී ඇත.

Pts. 138

4. ධාතු

අවිධා රස ධාතුවෝ

වක්ඛු ධාතුව,
 රූප ,
 වක්ඛු විඤ්ඤාණ ,
 සෝත ,
 සද්ද ,
 සොත විඤ්ඤාණ ,
 සන ,
 ගන්ධ ,
 සාත විඤ්ඤාණ ,
 ජීවිතා ,
 රස ,
 ජීවිතා විඤ්ඤාණ ,
 කාය ,
 ස්පර්ශ ,
 කාය විඤ්ඤාණ ,
 මනෝ ,
 ධර්ම ,
 මනෝ විඤ්ඤාණ .

වක්ඛු ධාතුව,
 රූප ,
 වක්ඛු විඤ්ඤාණ ,
 සොත ,
 සද්ද ,
 සොත විඤ්ඤාණ ,
 සාත ,
 ගන්ධ ,
 සාත විඤ්ඤාණ ,
 ජීවිතා ,
 රස ,
 ජීවිතා විඤ්ඤාණ ,
 කාය ,
 ඓච්චිබ්බ ,
 කාය විඤ්ඤාණ ,
 මනෝ ,
 ධර්ම ,
 මනෝ විඤ්ඤාණ .

පුද්ගලපැවැත් මේ ස්වභාවයපැදිලි කිරීම සඳහා බෞද්ධ දර්ශනය මගින් ක්‍රම දෙකක් අනුගමනය කර තිබේ. විශ්ලේෂණ න්‍යාය හා සංශ්ලේෂණ න්‍යාය යනු ඒ ක්‍රම දෙකයි. විශ්ලේෂණ හෙවත් විග්‍රහ කර දැක්වීමේ ක්‍රමය යොදාගැනීමෙහි අරමුණ වන්නේ ආනුභවික ලෝකයේ අනිත්‍ය ස්වභාවය තහවුරු කරමින් ශාස්වත වාදිත්වය පිළිබඳ සංකල්පය දුරු කරනු සඳහාය. සංශ්ලේෂණ ක්‍රමය භාවිතයට ගෙන ඇත්තේ උච්ඡේද වාදිත්වය පිළිබඳ සංකල්පය දුකරනු සඳහාය.

විශ්ලේෂණ ක්‍රමයට බුදුන් වහන්සේ විසින් ආනුභවික පැවැත්ම, මූල ධාතු (මහා භූත) සතරකට, ස්කන්ධ පහකට, ආයතන දෙළොසකට, ධාතු දහ අටකට ආදී වශයෙන් බෙදා දක්වා ඇත. විවිධ විශ්ලේෂණයන් කෙරෙහි අවධානය දක්වා ඇත්තේ එක් එක් විශේෂ අංශයන් මතු කරලනු සඳහාය.

මෙම විශ්ලේෂණයේදී (ආධ්‍යාත්මික) අභ්‍යන්තර ඉන්ද්‍රිය, බාහිර විෂය වස්තුව හා ඒ දෙකේ සම්බන්ධතාව නිසා ඇති වන විඤ්ඤාණය යන කරුණු තුන විෂය වස්තු භයට හා ඉන්ද්‍රිය භයට සම්බන්ධව ධාතු දහ අටක් වශයෙන් දක්වා ඇත. මෙහිදී ධාතු පදය යොදා ඇත්තේ ආත්ම සංකල්පය බැහැර කරනු සඳහායි.

Vism. 484; Vbh. 72

5. භාවනාස්ථානයෙහි නොතිබිය යුතු දෝෂ

අවධාරණ දොසා අනුරූප විහාරෙ

විශාල බව,
අලුත් බව,
දිරාපත් බව,
අසල මාර්ග ඇති බව,
විල්,
ප්‍රපාත,
මල්,
පල,
අත්‍යන් කැමති වන බව,
නගර අසල පිහිටීම,
දැව දර ආදිය තිබීම,
කුඹුරු අසල තිබීම,
ප්‍රතිවිරුද්ධ පුද්ගලයන් ඇති බව,

තොටුපල අසල පිහිටීම,
පටුන් ගම්වලට අසල තිබීම,
රාජ්‍ය සීමා අසල තිබීම,
අයෝග්‍ය බව,
කළණ මිතුරන් නොමැති වීම.

මහත්තනං,
නවත්තනං,
ජණ්ණත්තනං,
පන්ථනිස්සිතං,
සොණ්ඩි,
පපාතං,
පුප්ඵං,
ඵලං,
පන්ථනියනං,
නගර සන්තිස්සිතනා,
දාරු සන්තිස්සිතනා,
ධෙත්තසන්තිස්සිතනා,
විසභාගානං පුග්ගලානං
අත්ථිතා,
පච්චනසන්තිස්සිතනා,
පච්චන්තසන්තිස්සිතනා,
රජ්ජසීමාසන්තිස්සිතනා,
අසජ්ජායනා,
කලයාණ මිත්තානං අලාභො.

බෞද්ධ භාවනාවේ අරමුණ වන්නේ සිත සන්සුන් කරමින් එකඟ බවට පත් කර කෙලෙස් නොඉපදවෙන අයුරින් මනසේ පිවිතුරු බව ලබා ගැනීමයි. වස්තූන්ගේ යථා තත්ත්වය මනාව දැකිය හැක්කේ එසේ පිවිතුරු වූ සිතෙනි.

මේ සඳහා යෝග්‍යාවචරයකුට භාවනාවට සුදුසු ගිරි ගුහා, වන, පර්වත, සුසාන භූමි ආදී යම් තැනක් තෝරා ගත යුතු වෙයි. ඉතාමත් අවශ්‍ය

ලක්ෂණය වන්නේ හුදෙකලා බවයි. නිහඬ නිසල සන්සුන් බවක් ඇති තැනක මෙම හුදෙකලා බව පවතියි.

මනස එකඟ බවට පත් කරමින් සමාධිය අත්පත් කරගත හැක්කේ එවිටය. සමාධිය ප්‍රඥාව උපදවා ගැනීමට හේතුව වෙයි.

ඉහත දක්වන ලද අටළොස් වැදෑරුම් දුර්වලතා එබඳු භාවනා පුහුණුව සඳහා බාධක වෙයි. එබැවින් ඉහත සඳහන් දුර්වලතා හෙවත් දෝෂයන්ගෙන් මිදුණු තැනක් භාවනායෝගියෙකුට භාවනා පුහුණුව සඳහා අවශ්‍ය වෙයි.

මෙම අටළොස් වැදෑරුම් දෝෂ වලින් කරුණු දහසයක්ම භාවනා වඩන ස්ථානයට බාධක වන කරුණුය. හුදෙකලා සන්සුන් බව නැති කරන කරුණුය. අවසාන කරුණු දෙකින් කියවෙන්නේ කළණ මිතුරන් නැති බව හා නරක මිනිසුන් ඇති බවයි. කළන මිතුරන් පැවැත්මෙන් භාවනාව සඳහා සුදුසු උපදෙස් මෙන්ම එ සඳහා උනන්දුව ද ලැබෙයි. නරක මිනිසුන් ගැවසෙන තැනක් නම් ඔවුන්ගෙන් භාවනාවට බාධා පැමිණෙයි. භාවනාවෙහි වටිනාකම ඔවුනට නොවැටහෙන බැවිනි.

Vism. 118

6. මනෝප්‍රවීචාර

අවධාරස මනෝප්‍රවීචාරා

ඇසින් රූප දැක සොමනස් ඇති කරවන රූපයට (සිත) යොමු වෙයි,

වක්ඛුනා රූපං දිස්වා සොමනස්සච්චානීයං රූපං උපච්චරති,

දොමනස උපදවන රූපයට සිත යොමු වෙයි,

දොමනස්සච්චානීයං රූපං උපච්චරති,

උපෙක්ෂාව උපදවන රූපයට යොමු වෙයි,

උපෙක්ඛච්චානීයං රූපං උපච්චරති,

කණින් ශබ්දය අසා, නැහැයෙන් ගඳ සුවඳ දැන, දිවෙන් රස විඳ, කයින් ස්පර්ශය ලැබ,

සොනෙන සද්දං සුත්වා, සානෙන ගන්ධං සායින්වා, ජීවිහාය රසං සායින්වා, කායෙන චොට්ඨබ්බං ජුසින්වා,

මනසින් ධර්මාරම්භණයට ගමන් කරයි,

මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය සොමනස්සච්චානීයං ධම්මං උපච්චරති,

දොමනස උපදවන ධර්මාරම්මණයට
ගමන් කරයි,
උපෙක්ෂාව උපදවන ධර්මාරම්මණයට
ගමන් කරයි,
මෙසේ සොමිනස් උපවිචාර සයෙකි,
දොමනස් උපවිචාර සයෙකි,
උපෙක්ෂා උපවිචාර සයෙකි.

දොමනස්සට්ඨානීයං ධම්මං
උපවිචරති,
උපෙක්ඛට්ඨානීයං ධම්මං
උපවිචරතීති,
ඡ සොමනස්සුපවිචාරා,
ඡ දොමනස්සුපවිචාරා,
ඡ උපෙක්ඛුපවිචාරා.

මෙම උපවිචාර අටළොස පඤ්ච උපාධානස්කන්ධයේ වේදනා ස්කන්ධයට සම්බන්ධ වෙයි. වේදනා ජනිත වන්නේ කරුණු තුනක් එකතු වෙනි. බාහිර විෂය වස්තුව, අදාළ ඉන්ද්‍රිය හා ඒ හා සම්බන්ධ විඥානය යනු ඒ කරුණු තුනයි.

සුත්‍ර ධර්මයන්හි වේදනාව විවිධාකාරයෙන් විග්‍රහ කර තිබේ. ඒ අතුරෙන් සොමිනස් දොමනස් හා උපෙක්ෂා හෙවත් මැදහත් වශයෙන් එන විග්‍රහය බෙහෙවින් පොදුය.

මෙම මනෝ පවිචාර අටළොස බාහිර විෂය වස්තු අභ්‍යන්තර ඉන්ද්‍රිය හා අදාළ විඤ්ඤාණය යන කරුණු තුනේ එකතුවෙන් ඇතිවන ඉහත සඳහන් වේදනා තුනට සම්බන්ධව පවතියි.

M. I. 398, 66, M. III. 216 - 217

දහනවයේ වර්ගය.

1. දුර්වච්ච ආකිකරන ධර්ම

පවිටු ආසා ඇති බව,
 තමන් උසස්කොට
 සලකා අනුන්
 පහත්කොට සැලකීම,
 කිපෙන සුලු බව,
 ක්‍රෝධය නිසා
 පළිගන්නා සුලු බව,
 ක්‍රෝධය නිසා මුරණ්ඩු ගතිය,
 ක්‍රෝධය නිසා
 දෝෂාරෝපණය කිරීම,
 වෝදකයාට අවමන් කිරීම,
 වෝදකයා නොකැමති වීම,
 වෝදකයාට ප්‍රතිවෝදනා නැගීම,
 එකිනෙකට විරුද්ධ කරුණු කීම,
 සැලකියයුතු වර්තයක් නොතිබීම,
 කිපෙන සුලු උද්ධත බව,
 ඊර්ෂ්‍යා සහගත මසුරුබව,
 රවටන සුලු වඤ්චක බව,
 නොදැමුණු දැඩි මානවත් බව,
 තම මතයම ගන්නා සුලු,
 දැඩිව ගෙන අත්
 නොහරින සුලු,

කුලල ධර්මයන්හි
 ශ්‍රද්ධා නැති බව,

එකුනවීසති දොවච්චස්සකරණ ධම්මා

පාපිච්ඡනා,
 අන්තුක්කංසක
 පරවම්භකතා,
 කොධනනා,
 කොධහෙතු උපනාහිනා,
 කොධහෙතු අහිසංගිනා,
 කොධහෙතු කොධසාමන්තා,
 වොදකං පටිච්චරණනා,
 වොදකං අපසාදනනා,
 වොදකස්ස පච්චාරොපණනා,
 අඤ්ඤෙන අඤ්ඤංපටිච්චරණනා,
 අපදානෙන න සම්පායනනා,
 මක්ඛි පලාසිනා,
 ඉස්සුකි මච්ඡරිනා,
 සඨ මායාවිනා,
 තද්ධාතිමානිනා,
 සන්දිට්ඨික පරාමාසී,
 ආධානගාහී .
 දුප්පටිනිස්සග්ගිනා,

සද්ධා නත්ථී කුසලෙසු
 ධම්මෙසු,

හිරි ඔතළ් නැති බව,
වීරිය සහ ප්‍රඥාව නැති බව.

නන්ථි හිරි ඔන්නළ්පං,
නන්ථි වීරියං නන්ථි පඤ්ඤා.

මුරණ්ඩු හිතුවක්කාර බව ඇති කරවන කරුණු දහනවයක් මෙයින් ඉදිරිපත් වෙයි. මෙයින් කරුණු සොළසක් මජ්ඣිම නිකායෙහි සඳහන් වන අතර සංයුත්ත නිකායෙහි කරුණු තුනක් සඳහන්ව ඇත.

'ආයුෂ්මතුනි, ඉදින් යම් හික්ෂුනමක් 'ස්වාමීනි, මට උපදෙස් දෙනු මැනවි. මට ඔබවහන්සේගේ උපදෙස් අවශ්‍යයයි පැවසුවත්, ඔහුට උපදෙස් දීමට දුෂ්කර නම්, ඔහුට උපදෙස් දීම අපහසු කරවන ගතිගුණ ඔහු සතු වේ නම්, ඔහු ඉවසන සුලු ගති නැතිව උපදෙස් නිසි පරිදි නොපිළිපදියි නම් ඔහුගේ සමුත්චාරීහු ඔහු උපදෙස් නොදිය යුත්තකු එසේම ඔහු ඇදිහිය නොහැක්කෙකු ලෙස සිතයි. ඔහුට උපදෙස් දීම දුෂ්කර කරවන එම කරුණු කවරේද?' එනම්,

1. කිසියම් හික්ෂුනමක් පවිටු ආශාවන්ගෙන් යුක්ත වේද, පවිටු ආශා මගින් ඔහු යටපත් කරගනු ලැබේ ද මේ ඔහුට උපදෙස් දීම දුෂ්කර කරවන කරුණකි.
2. යම් හික්ෂුනමක් තමා උසස් කොට සලකමින් අනුතට අවමන් කෙරෙයි ද අනුන් පහත්කොට සලකයි ද මේ ඔහුට උපදෙස් දීම දුෂ්කර කරවන කරුණකි.
3. යම් හික්ෂුනමක් කිපෙන සුලු වේද කිපීම් බහුලව වෙසේද . . . මෙය ද එක් කරුණකි.
4. යම් හික්ෂුනමක් කිපෙන සුලුද පළිගැනීම්සුලු බවින් පෙළෙයි ද මෙය ද එක් කරුණකි.
5. යම් හික්ෂුවක් කිපෙන සුලු ද කිපීම් නිසා ඔහු මුරණ්ඩු ගතියෙන් යුක්ත ද මෙය ද එක් කරුණකි.
6. යම් හික්ෂුනමක් කිපෙන සුලු ද කිපීම් ඇති කරවන වචන පවසයි ද මෙයද එක් කරුණකි.
7. එසේම හික්ෂුනමක් වෝදනා කරනු ලබන විට වෝදකයාට විරෝධය පායි ද මෙය ද එක් කරුණකි.
8. යම් හික්ෂුනමක් වෝදනා කරනු ලැබූ විට වෝදකයා අවමානයට පත් කරයි ද මෙය ද එක් කරුණකි.
9. යම් හික්ෂුනමක් වෝදනා ලැබූ විට වෝදකයාට ප්‍රතිවෝදනා නගයි ද

මෙය ද එක් කරුණකි.

10. යම් භික්ෂුන්‍යමක් වෝදනා ලැබූ විට එකිනෙකට පරස්පර වචන භාවිත කරයි ද තමාගේ තරහව ක්‍රෝධය හා වෛරය පෙන්නුම් කෙරේ ද මෙයද එක් කරුණකි.
11. එසේම යම් භික්ෂුන්‍යමක් වෝදනා ලැබූ විට එය තම වර්තය සකසා ගැනීම සඳහා යොදා ගැනීමට අසමත් වේද මෙයද එක් කරුණකි.
12. එසේම භික්ෂුන්‍යමක් කීපෙන සුලු උද්ධත බවින් මුරණ්ඩු බවින් යුක්ත වේද මෙය ද එක් කරුණකි.
13. එසේම භික්ෂුන්‍යමක් ඊර්ෂ්‍යා සහගත මසුරු බවින් යුක්ත ද මෙය ද එක් කරුණකි.
14. එසේම භික්ෂුන්‍යමක් රැවටිලිකාර වචනිකයෙක් වේද මෙය ද එක් කරුණකි.
15. එසේම භික්ෂුන්‍යමක් මුරණ්ඩු නොහික්මුණු ගති ප්‍රකට කරයි ද මෙය ද එක් කරුණකි.
16. එසේම භික්ෂුන්‍යමක් තම මතයේම එල්බී එය ඉවත ලනු නොහැකිව වෙසේද මෙය ද එක් කරුණකි.
17. කුශල ක්‍රියාවන්හි ශ්‍රද්ධාව නැතිව වෙසේ ද මෙය ද එක් කරුණකි.
18. වැරදි කිරීමෙහිලා ලජ්ජා බිය රහිත වේ ද මෙය ද එක් කරුණකි.
19. විර්‍ය හා ප්‍රඥාව නැති උනන්දු රහිත අඥානයෙක් වේද මෙය ද එක් කරුණකි.

තවද යම් භික්ෂුන්‍යමක් අධ්‍යානග්‍රාහී ලෙස තම මතයෙහිම එල්ලී එයින් මිදෙනු නොහැකිව වෙසේ ද මෙය ද ඔහුට උපදෙස් දීම දුෂ්කර කරවන කරුණකි.

M I. 96, S II. 206.

2. සෝභන සාධාරණ වෛතසික

එකුනච්ඡති සොභන සාධාරණ වෛතසිකා

සද්ධා,
සති,
හිරි,
ඔත්තප්ප,
අලොභ,
අදොස,

සද්ධා,
සති,
හිරි,
ඔත්තප්පං,
අලොභො,
අදොසො,

තනුමඡ්ඤාත්තනා,
කායපස්සද්ධි,
චිත්තපස්සද්ධි,
කායලහුතා,
චිත්තලහුතා,
කායමුදුතා,
චිත්තමුදුතා,
කායකම්මඤ්ඤාතා,
චිත්තකම්මඤ්ඤාතා,
කායපාගුඤ්ඤාතා,
චිත්තපාගුඤ්ඤාතා,
කායුජ්ජුකතා,
චිත්තුජ්ජුකතා.

තනුමඡ්ඤාත්තනා,
කායපස්සද්ධි,
චිත්තපස්සද්ධි,
කායලහුතා,
චිත්තලහුතා,
කායමුදුතා,
චිත්තමුදුතා,
කායකම්මඤ්ඤාතා,
චිත්තකම්මඤ්ඤාතා,
කායපාගුඤ්ඤාතා,
චිත්තපාගුඤ්ඤාතා,
කායුජ්ජුකතා,
චිත්තුජ්ජුකතා.

සෝභන යන වචනයෙහි අර්ථය වන්නේ සුන්දර, මනෝඥ, පියකරු යනුයි. මනසෙහි කුශලමය අවස්ථාව එයින් අදහස් කරයි. 'සාධාරණ' යනු පොදුබවයි. වෛතසික යන්නෙහි තේරුම මනසට අයත් බවයි. එබැවින් සෝභන සාධාරණ වෛතසික යන්නෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ කුසල චිත්තයට හෙවත් විඤ්ඤාණයට පොදු මනෝතත්ත්වයන්ය.

ථෙරවාද අභිධර්මයට අනුව වෛතසික 52 කි. විඤ්ඤාණය ගන්නා විෂය වස්තුවම අරමුණු කොට විඤ්ඤාණය සමගම එකට උපදින එකට විනාශවන ලක්ෂණය සියලුම වෛතසිකයන්ට ඇත. විවිධ විඤ්ඤාණයන් සමඟ සම්බන්ධ වන ආකාරය අනුව වෛතසික 52 වර්ග හතකට බෙදා දක්වා ඇත. ඉහත සඳහන් සෝභන සාධාරණ වෛතසික වර්ගය කුසල් සිත සමඟ යෙදෙයි.

Cpd .96

විසිඑකේ වර්ගය.

1. අනේසන (හික්ෂුනමක් විසින් නොකළයුතු කාර්යයන්)

එකවීසති අනෙසනා

වෙදකම් කරයි,
 දූත කර්ම කරයි,
 පණිවිඩ ගෙනයයි,
 ගඩු පලයි,
 තෙල් සාත්තු කරයි,
 ලය විරේචනය කරයි,
 බඩ විරේචනය කරයි,
 නාසයට තෙල් පැසවයි,
 බීමට තෙල් පැසවයි,
 හුණගස් දෙයි,
 කොළ දෙයි,
 මල් දෙයි,
 ගෙඩි දෙයි,
 ඇගේ ගාන ද්‍රව්‍ය දෙයි,
 දැහැටි දඬු දෙයි,
 මුවදෝනා දිය දෙයි,
 සුණු මැටි දෙයි,
 වාටු බසින් රවටයි,
 මුං හොඳ්දේ
 ගතියෙන් හැසිරෙයි,
 දරුවන් නලවයි,
 පණිවිඩ ගෙනයාමේ යෙදෙයි.

වෙජ්ජ කම්මං කරොති,
 දූත කම්මං ;
 පහින කම්මං ;
 ගණ්ඩං ආලෙති,
 අරුමක්ඛානං දෙති,
 උද්ධං විරෙචනං දෙති,
 අධො විරෙචනං දෙති,
 නත්ථු තෙලං පවති,
 පිචන තෙලං පවති,
 වෙඵදානං දෙති,
 පත්තදානං දෙති,
 පුප්ඵදානං දෙති,
 ඵලදානං දෙති,
 සිනානදානං දෙති,
 දත්තකට්ඨදානං දෙති,
 මුඛොදකදානං දෙති,
 චුණ්ණමත්තකදානං දෙති,
 වාටුකම්මං කරොති,

 මුග්ග සුපියං (මුග්ගසුපියනා)
 පාරිබට්ඨං කරොති,
 ජංගාපෙසතියං කරොති.

මෙයින් දක්වා ඇත්තේ හික්ෂුන් වහන්සේලාට අකැප කරුණු විසි එකකි. ගිහියන් හා පවත්වන සම්බන්ධතා රාශියක් මේ කරුණු මගින් පැහැදිලි වෙයි.

ගිහියන්ට නොදිය යුතු හා ගිහියන් වෙනුවෙන් නොකළ යුතු කරුණු මෙම අනෙසනවලට එකතු වී ඇත. අනෙසන යන්නෙහි අදහස වන්නේ නොසෙවිය යුතු යන්නයි. ගිහියන්ගේ සිත ගැනීම සඳහා කෙරෙන මෙබඳු කටයුතු නිසා කුලදුෂණය සිදුවනු පමණක් නොව හික්ෂුන්ගේ ආධ්‍යාත්මික පාරිශුද්ධියට ද බාධා සිදුවෙයි.

මුග්ග සුපියනා, මුග්ග සුපියං මෙයින් අදහස් වන්නේ මුං හොද්දක ගතිය විදහා පෑමයි. මුං හොද්දේ හෝ මුං කැදේ ඇතැම් ඇට මනාව තැම්බී නැත. අනෙක් ඇට තැම්බී ඇත. මෙලෙස යමෙක් ඇත්ත හා බොරු මුසු කොට කතාබහ කරයි නම් එය මුග්ගසුපියනා නමින් ගෙන ඇත.

Vism 23, 27, J II. 82, MA III. 52, VbhA. 338, 483. Manual of Buddhism p.410 Ledi sayadaw

2. විනය කර්මවලදී සහභාගි නොවිය යුතු පුද්ගලයෝ

එකවිසති වජ්ජනීය පුග්ගලා

ගිහියා,
හික්ෂුණිය,
හදාරන්නෝ,
හෙරණ,
සාමණේරිය,
ශික්ෂා ප්‍රත්‍යක්ඛාතිකයා,
අන්තිම වස්තුවට
පත් වූ තැනැත්තා,

ඇවැත් සැකකරන්නා,

ඇවැත් සැකකරන්නා,

මිථ්‍යා දෘෂ්ටියෙන්
වෙන්වීමේ සැකකරන්නා,
නපුංසකයා,
සොරසිතින් වසන්නා,
කීර්ථ බවට ගිය
තැනැත්තා,
කීර්ථිජාන බවට

ගහට්ඨා,
හික්ඛුනි,
සික්ඛමානා,
සාමණෙරො,
සාමණෙරි,
සික්ඛං පචක්ඛානකො,

අන්තිම වත්ථු
අජ්ඣාපන්නකො,
ආපන්නියා අදස්සනෙ
උක්ඛිත්තකො,
ආපන්නියා අජ්ජට්ඨකම්මෙ
උක්ඛිත්තකො,
පාපිකාය දිට්ඨියා අජ්ජට්
නිස්සග්ගෙ උක්ඛිත්තකො,
පණ්ඩකො,
ඵෙය්‍ය සංවාසො,

තිත්ථිය පක්කන්නකො,

ගිය තැනැත්තා,
මව මැරූ තැනැත්තා,
පියා මැරූ තැනැත්තා,
අරහන්ත සාතකයා,
හික්ෂුණී දූෂකයා,
සඟුන් හේද කළ තැනැත්තා,
බුදුන්ගේ ලේ
සෙලෙවී තැනැත්තා,
දෙලිංගිකයා.

තිරච්ඡානගතො,
මාතුසානකො,
පිතුසානකො,
අරහන්තසානකො,
හික්ඛුනිදූසකො,
සංගසහෙදකො,
ලොහිතුප්පාදකො,
උභතොබ්‍යඤ්ජනකො.

විනය අට්ඨකථාවලට අනුව සංඝකර්මයක දී මේ විසිඑකේ පුද්ගලයන් සහභාගි කරගත නොහැකිය. මෙවැන්නෙක් විනය කර්ම කරන අවස්ථාවක සිටියහොත් ඉවත් කළ යුතුයි.

'ගහට්ඨපණ්ඩකාදයො එකච්ඡති පුග්ගලා ඛහි කරණ වසෙන වජ්ජෙනඛබ්බා.'

කංකාවිතරණී (නිදාන), මහාවග්ග අට්ඨකථා.

විසිදෙකේ වර්ගය.

1. ඉන්ද්‍රිය

බාච්ඡනි ඉන්ද්‍රියානි

චක්ඛු ඉන්ද්‍රිය,
 සෝත ,
 ඝාත ,
 ජීව්හා ,
 කාය ,
 මනින්ද්‍රිය,
 ස්ත්‍රී ඉන්ද්‍රිය,
 පුරුෂෝන්ද්‍රිය,
 ජීවිතෝන්ද්‍රිය,
 සුඛින්ද්‍රිය,
 දුක්ඛින්ද්‍රිය,
 සෝමනස්සින්ද්‍රිය,
 දොමනස්සින්ද්‍රිය,
 උපෙක්ඛා ඉන්ද්‍රිය,
 ශ්‍රද්ධින්ද්‍රිය,
 විරියෝන්ද්‍රිය,
 සතින්ද්‍රිය,
 සමාධි ඉන්ද්‍රිය,
 ප්‍රඥාන්ද්‍රිය,
 අඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමිත්තීන්ද්‍රිය,

 අඤ්ඤීන්ද්‍රිය,
 අඤ්ඤාතාවිත්තීන්ද්‍රිය.

චක්ඛු ඉන්ද්‍රියං,
 සොත ,
 ඝාත ,
 ජීව්හා ,
 කාය ,
 මනින්ද්‍රියං,
 ඉන්ඵින්ද්‍රියං,
 පුරිසින්ද්‍රියං,
 ජීවිතින්ද්‍රියං,
 සුඛින්ද්‍රියං,
 දුක්ඛින්ද්‍රියං,
 සොමනස්සින්ද්‍රියං,
 දොමනස්සින්ද්‍රියං,
 උපෙක්ඛින්ද්‍රියං,
 සද්ධින්ද්‍රියං,
 විරියින්ද්‍රියං,
 සතින්ද්‍රියං,
 සමාධිත්තීන්ද්‍රියං,
 පඤ්ඤීන්ද්‍රියං,
 අඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමිතින්ද්‍රියං,

 අඤ්ඤීන්ද්‍රියං,
 අඤ්ඤාතාවිත්තීන්ද්‍රියං,

මිනිසා සම්බන්ධයෙන් සලකන විට ඉන්ද්‍රියයන් ඇත්තේ ප්‍රධාන වශයෙන් සයෙකි. එහෙත් අභිධර්මයට අනුව පුද්ගලයා තුළ විශේෂිත ඉන්ද්‍රියයන් පවත්නා බව ද පිළිගැනෙයි. මේ අතරින් ස්ත්‍රී පුරුෂ ඉන්ද්‍රියයන් ස්ත්‍රී පුරුෂ භාවයන්හි වෙනස ඇති කිරීම පිළිබඳව වගකීම දරයි. ජීවිතීන්ද්‍රිය

පුද්ගලයෙකුගේ ආයුකාලය තුළ පුද්ගලයා ජීවමාන කරවන ඉන්ද්‍රියයි. මෙහි සඳහන් අනෙක් ඉන්ද්‍රියයන් වැඩි සංඛ්‍යාවක් පුද්ගලයාගේ ආධ්‍යාත්මික පාරිශුද්ධිය කෙරෙහි බලපෑම් ඇති කරවන බව පෙනේ.

ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යක්ෂයේ දී ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් ප්‍රමුඛතම කාර්යයක් කෙරෙහි මනසට ඉන්ද්‍රිය දත්ත ගෙන එනු ලබන්නේ මෙහි මුලින් සඳහන් ඉන්ද්‍රිය සය මගිනි. එමෙන්ම භාවනාවෙහි යෙදෙන යෝගාවචරයාගේ උත්සාහය හේතු කොට ගෙන නිර්වාණාවබෝධයට යොමු වී ඇති ආර්ය මාර්ගයෙහි ප්‍රගතියට බලපාන විශේෂ මානසික ඉන්ද්‍රිය විශේෂ ද පුද්ගලයා තුළ පිහිටා ඇත.

Vism. 491

විසිතුනේ වර්ගය.

1. පංසුකුල විවර

සොහොනෙන්
 ලැබුණු රෙදිවලින්
 තැනූ සිවුර,
 වෙළඳහලෙන් ලද රෙදිවලින් °,
 විදියෙන් °,
 කසළ ගොඩෙන් °,
 රෝහලෙන් °,
 සිරුර පවිත්‍රකර ඉවත දු °,
 නහන තොටුපලෙන් °,
 ඇඳ වැරහැලි වූ °,
 ගින්නෙන් දැවුණු °,
 ගවයන් කාදැමු °,
 වේයන් කා දැමු °,
 මීයන් කා දැමු °,
 කෙළවර සිඳ දැමු °,
 දහවලු සිඳ දැමු °,
 කොඩිවලට ගත් රෙදිවලින්,
 ස්තූපවලට පිදු රෙදිවලින්,
 ශ්‍රමණයන්ට දෙන ලද සිවුරු,
 රාජාභිෂෙකන්හි පාවිච්චි කොට
 ඉවත දැමූ රෙදිවලින්,
 සෘද්ධියෙන් ලැබුණු °,
 මහ මගින් ලද °,
 සුළඟට ගසාගෙන
 ආ රෙදිවලින්,
 දෙවියන් පුදන
 ලද රෙදිවලින්,
 මුහුදු වෙරළින්
 ලද රෙදිවලින්

තෙව්සති පංසුකුල විවරාණි

සොසානිකං,
 පාපනිකං,
 රථීයං,
 සංඛාර කුට,
 සොන්ථීයං,
 සිනානං,
 තිත්ථං,
 ගත පච්චාගතං,
 අග්ගිද්ධිඵං,
 ගොඛයිතං,
 උපචිකා ඛායිතං,
 උන්දුර ඛායිතං,
 අන්තච්ඡිත්තං,
 දසාච්ඡිත්තං,
 ධජාහටං,
 ථූපං,
 සමණ විවරං,
 ආභිසෙධීයං,
 ඉද්ධිමයං,
 පථිකං,
 වාතාහතං,
 දේවදන්තියං,
 සාමුද්දිකං.

තැනු සිවුර.

හික්ෂුන් වහන්සේගේ ජීවන ක්‍රමය විනය නීති අනුව සැකසී ඇත. උන්වහන්සේලාගේ විවර, පිණ්ඩපාත, සේනාසන සහ ගිලානපච්චය නමින් එන සිවුපසය පිළිබඳ නීතිරීති ද තිබේ. ගිහියන් විසින් දෙනු ලබන මෙම සිව්පසය පිළිගැනීමට හික්ෂුන් වහන්සේ ට හැකිවන අතර ඒවා අපිස් බවෙන් යුතුව පමණ දැන පාවිච්චි කිරීම හික්ෂුන් වහන්සේ සතු වගකීම වෙයි.

ඉහත සඳහන් කළ සිව්පසය විවිධ අවස්ථාවන්හි දායකයන්ගේ කැමැත්ත අනුව ගුණාත්මකව වෙනස් වෙයි. හික්ෂුන් වහන්සේලා එම උසස් තත්වයේ ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් ඇතැම් කොටස් භාවිතයට සුදුසුකම් ලබා ඇති නමුත් මූලික අවශ්‍යතා අවම මට්ටමින් ලබාගැනීම කෙරෙහි උන්වහන්සේලාගේ අවධානය යොමු විය යුතුය. එම අවම මට්ටමේ සිව්පසය නිස්සය (වතුන්සිසය) නමින් දක්වා ඇත.

- I. තැන් තැන්වලින් අසුලාගත් රෙදි කැබලිවලින් තැනූ පංසුකුල විවරය.
- II. වෘක්ෂමූල, වන ගුහා, සුසාන වැනි තැන්හි සේනාසනය.
- III. ගෙයින් ගෙයට ගොස් ලබාගත් පිණ්ඩපාතය.
- IV. ගවමුත්‍ර මුසුකොට තැනූ බෙහෙත් පානය. (ගිලානපච්චය)

සිව්පසය අතුරින් විවරය සොහොන්බිම්, කසලගොඩවල් , නානනොටුපලවල් ආදී නොයෙක් තැනින් රෙදි කැබැලි අසුලාගෙන ඒවා එක්කොට මසා පංසුකුල විවරය සකසාගත හැකිය. ඉහත සඳහන් කොට ඇත්තේ පංසුකුලික විවරය සකසා ගැනීමට රෙදිකඩ ලබාගත හැකි තැන් හා ක්‍රමයි. මෙසේ මේ තැන්වලින් රෙදිකඩ ලබා ගැනීමේ ප්‍රධාන අරමුණ වන්නේ ඒවා වෙනත් ප්‍රයෝජනයකට නොගත හැකි වීම පමණක් නොව ඒවාට අයිතිකරුවකු ද නොවීමයි. එසේ තනාගත් සිවුර හික්ෂුන් වහන්සේගේ වාමි පැවැත්මට යෝග්‍ය වෙයි.

Vin I. 255, Vism 62.

විසිහනරේ වර්ගය.

1. උපාදාය රූප

ඇස,
 කණ,
 නැහැය,
 දිව,
 කය,
 රූපය,
 ශබ්දය,
 ගන්ධය,
 රසය,
 ස්ත්‍රී ඉන්ද්‍රිය,
 පුරුෂ ඉන්ද්‍රිය,
 ජීවිත ඉන්ද්‍රිය,
 හදවත,
 කාය විඤ්ඤත්තිය,
 වචි විඤ්ඤත්තිය,
 ආකාශ ධතුව,
 රූපයේ ලුහුඬුව,
 රූපයේ මාදුඬුව,
 රූපයේ කර්මණ්‍ය ඛව,
 රූපයේ උපමය,
 රූපයේ සත්තනිය,
 රූපයේ ජරතාව,
 රූපයේ අනිත්‍යතාව,
 කබලිංකාර ආභාරය.

වතුච්ඡති විධිං උපාදාය රූපං

වක්ඛු,
 සොන,
 සාන,
 ජීවිතා,
 කායො,
 රූපං,
 සද්දො,
 ගන්ධො,
 රසො,
 ඉන්ද්‍රියං,
 පුරිසිත්තියං,
 ජීවිතිත්තියං,
 හදය වත්ථු,
 කායවිඤ්ඤත්ති,
 වචිවිඤ්ඤත්ති,
 ආකාස ධාතු,
 රූපස්ස ලහුතා,
 රූපස්ස මුදුතා,
 රූපස්ස කම්මඤ්ඤතා,
 රූපස්ස උපමායො,
 රූපස්ස සත්තති,
 රූපස්ස ජරතා,
 රූපස්ස අනිච්චතා,
 කබලිංකාරො ආභාරො.

ථෙරවාද අභිධර්මය පුද්ගල පැවැත්ම කොටස් තුනකට විශ්ලේෂණය කොට දක්වයි. චිත්ත, වෛතසික, රූප යනු ඒ වර්ග තුනයි. භෞතික රූපය වූ කලි අවයව 28 ක එකතුවක් ලෙස සලකනු ලැබේ. මෙම භෞතික රූපයේ විවිධ අවයව (කොටස්) ප්‍රධාන වර්ග දෙකකට බෙදා දක්වා ඇත. රූප, උපාදාය රූප යනුවෙනි. රූපය ප්‍රාථමික අවයව නමින් ද උපාදාය රූප ද්විතීයික

අවයව නමින්ද සැලකෙයි. පඨවි, ආපො, තෙජො, වායො, ආකාශ යන මහාභූත පස සියලු වෙනත් රූප අවයවයන්ගේ පදනම වශයෙන් ගෙන මූලික රූප ලෙස විග්‍රහ කෙරෙයි. ඉහත දක්වන ලද සුවිසි වැදෑරුම් උපාදාය රූප මූලික මහාභූත රූපයන්ගෙන් හටගත් ද්විතීයික රූප ලෙස සැලකෙයි.

Vism. 444

2. ප්‍රත්‍යය

වතුච්ඡති පච්චයො

හේතු පච්චයා,
ආරම්මණං,
අධිපතිං,
අනන්තරං,
සමනන්තරං,
සහජාතං,
අඤ්ඤමඤ්ඤං,
නිස්සයං,
උපනිස්සයං,
පුරෙජාතං,
පච්ජාජාතං,
ආසෙවනං,
කම්මං,
විපාකං,
ආහාරං,
ඉන්ද්‍රියං,
ඤානං,
මග්ගං,
සම්පයුත්තං,
විප්පයුත්තං,
අත්ථිං,
නත්ථිං,
විගතං,
අවිගතං.

හේතු පච්චයො,
ආරම්මණං,
අධිපතිං,
අනන්තරං,
සමනන්තරං,
සහජාතං,
අඤ්ඤමඤ්ඤං,
නිස්සයං,
උපනිස්සයං,
පුරෙජාතං,
පච්ජාජාතං,
අසෙවනං,
කම්මං,
විපාකං,
ආහාරං,
ඉන්ද්‍රියං,
ඤානං,
මග්ගං,
සම්පයුත්තං,
විප්පයුත්තං,
අත්ථිං,
නත්ථිං,
විගතං,
අවිගතං.

බුදු දහමට අනුව ලොව පවත්නා හැම දෙයකම ඇතිවීම හා නැතිවීම හේතුඵල ක්‍රියාකාරීත්වයට අනුව සිදුවෙයි. සත්වයන් සහිත සමස්ත විශ්වය හේතුඵලත්වයෙන් සංඛත බවට පත් ඇත. විශ්වයේ මෙම වස්තූගත සංස්කෘත පැවැත්ම පිළිබඳ ඉගැන්වීම පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය වශයෙන් බෞද්ධ සූත්‍ර ධර්මයන්හි දක්වා තිබේ. මෙය බුදු දහමේ කේන්ද්‍රීය ඉගැන්වීම ලෙස ද

හැදින්විය හැකිය. ථේරවාද අභිධර්ම පිටකයේ සත්වැනි ග්‍රන්ථය වන පටිඨාන ප්‍රකරණය සිව්විසි වැදෑරුම් ප්‍රත්‍යය සම්බන්ධතාවක් ඉදිරිපත් කරයි.

ලොව පවතින වස්තූන් අතර ඇති අභ්‍යන්තර හා බාහිර සම්බන්ධතා සියල්ල මෙම ප්‍රත්‍යය විසිහතර මගින් විවරණය කෙරෙයි. කිසියම් විෂය වස්තුවක් ඇතිවීම හා විනාශය පිළිබඳ ක්‍රියාකාරිත්වය පැහැදිලි කිරීම සඳහා ඉදිරිපත් කරන ලද විවිධ හේතුඵල බෞද්ධ සූත්‍ර ධර්මයන්හි නිතර දක්නට ලැබේ. පටිඨාන ප්‍රකරණය එම විශේෂ හේතු හා ඵල ඉදිරිපත් කරනු වෙනුවට විෂය වස්තුවක් ප්‍රභවයට පැවැත්මට හා විනාශයට පාදක වන හේතුඵලයන් අතර පවතින ප්‍රත්‍යය සම්බන්ධතාව ක්‍රමානුකූල පද්ධතියක් වශයෙන් ඉදිරිපත් කර තිබේ.

Vism. 53

3. සුවිසි බුදුවරු

චතුර්විසති බුද්ධා

දීපංකර,
කොණ්ඩඤ්ඤ,
මංගල,
සුමන,
රේවත,
සෝහිත,
අනෝමදස්සි,
පදුම,
නාරද,
පදුමුත්තර,
සුමේධ,
සුජාත,
පියදස්සි,
අන්ථදස්සි,
ධම්මදස්සි,
සිද්ධත්ථ,
තිස්ස,
ඵුස්ස,
විපස්සි,
සිඛි,
වෙස්සභු,
කකුසඳ,
කෝනාගමණ,

දීපංකරො,
කොණ්ඩඤ්ඤො,
මංගලො,
සුමනො,
රෙවනො,
සොහිතො,
අනොමදස්සි,
පදුමො,
නාරදො,
පදුමුත්තරො,
සුමෙධො,
සුජාතො,
පියදස්සි,
අන්ථදස්සි,
ධම්මදස්සි,
සිද්ධත්ථො,
තිස්සො,
ඵුස්සො,
විපස්සි,
සිඛි,
වෙස්සභු,
කකුසන්ධො,
කොණාගමනො,

කස්සප.

කස්සපො.

දීපඬිකරො :- බුදුවරු 24 දෙනාගෙන් පළමු වැන්නා වෙති. රම්මවතියෙහි උපන් මේ බුදුන්ගේ පියා සුදේව නම් රජු වූ අතර මව සුමේධා නම් වූවාය. ගිහිව සිටිද්දී භංසා, කොඤ්චා සහ මයුරී යන මාළිගා තුනක් තිබුණේය. ගිහි ගෙයින් නික්ම ගොස් මාස දහයකට පසු බුදු වූයේය. උන්වහන්සේගේ බෝධිය පිප්පල වෘක්ෂයයි. දීපඬිකර බුදු භාමුදුරුවෝ පළමු වෙති ධර්ම දේශනාව සිදු කෙළේ නන්දාරාමයෙහිය. සුමංගල සහ තිස්ස අගසවුවෝ වූහ. නන්දා සහ සුනන්දා අග්‍රශ්‍රාවිකාවෝය. ගෝතම බුදුන් දීපඬිකර බුදුන්ගෙන් විවරණ ලබා ගත්තේය.
 Bu. II. 207 පි. සි., J. I. 30.

කොණ්ඩඤ්ඤො :- බුදුවරු විසිභතර නමගෙන් දෙවෙනියා වූයේ මේ තථාගතයෝය. රම්මවති පුර උපන් මේ බුදුන්ගේ පියා සුනන්ද රජුය. මව සුජාතා නම් වූවාය. ගිහිව සිටිද්දී රුවී, සුරුවී සහ සුභ මාළිගාවල විසුවේය. බිරිඳ රුවී දේවිය වූ අතර පුත්‍රයා විජිතසේන විය. ගිහිගෙයින් නික්ම ගොස් දස මස් ඉක්මවීමෙන් බුදු වූයේය. උන්වහන්සේගේ බෝධි වෘක්ෂය සාල කලාශාණී ය. ප්‍රථම ධර්ම දේශනාව පැවැත්වූයේ දේව වනයේහිදී ය. කොණ්ඩඤ්ඤ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ හද්ධ සහ සුභද්ධ ය. ප්‍රධාන ශ්‍රාවිකාවෝ තිස්සා සහ උපතිස්සා වූහ.
 Bu. III. 107, J. 30.

මංගලො :- සුවිසි බුදුවරයන්ගෙන් තුන්වැන්නා වන්නේ මංගල බුදුභාමුදුරුවෝ වෙති. උත්තර දේශයෙහි උපන්නේය. ක්ෂත්‍රිය වංශික වූ පියා උත්තර නම් වූයේය. මව උත්තරාය. වෙස්සන්තර නමින් උපන් මොහු ගෘහ ජීවිතය ගතකළේ තාපසයෙකු වශයෙනි. කරදාරික නම් යක්ෂයා ඔහුගේ දරුවන් දෙදෙනා පැහැර ගෙන ඔහු ඉදිරියේදී ම කැවේය. යකාගේ මුවින් ලේ වැටුණේය. එහෙත් බෝධිසත්වයෝ හිතේ වෙනසක් කරගත්තේ නැත. ඒ ලේ දැක ප්‍රාර්ථනය කළ හෙයින් එම වර්ණය ලැබුණේය. ගිහි ජීවිතයේ දී යසවා, සුවිමා සහ සිරිමා යන මාළිගා තුනක් තිබුණේය. එම බෝසතුන්ගේ බිරිඳ යසවතී නම් වූ අතර පුත්‍රයා සිවල නම් විය. ගිහිගෙයින් නික්ම අට මසකට පසුව බුද්ධත්වයට පත්විය. උන්වහන්සේගේ බෝධි වෘක්ෂය වූයේ නාග වෘක්ෂයයි. මංගල බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රථම ධර්ම දේශනය කළේ සිරිපවරුන්තම නම් වනයේදී ය. ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ සුදේව සහ ධම්මසේන වූහ. ප්‍රධාන ශ්‍රාවිකාවෝ සීවලා සහ අශෝකාය.
 Bu. IV. 1, J. I. 30 පි. සි.

සුමනෝ :- මේ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පියා ක්ෂත්‍රිය වංශයේ සුදත්ත නම් රජු වූ අතර මව සිරිමා වූවාය. මේකල නගරයේ උපන්න. ගිහිව සිටිද්දී වන්ද, සුවන්ද සහ වකංස නම් මාළිගා තුනක් තිබුණේය. ඔහුගේ බිරිඳ වතංසිකා වූ අතර පුත්‍රයා අනුපම වූයේය. අභිනිෂ්ක්‍රමණය කළ එම බෝධිසත්වයෝ අනෙක් බුදුවරුන් මෙන්ම මාස 10 කින් බුදු බව ලබාගත්තේය. මේ බුදුන්ගේ බෝධි වෘක්ෂය නාග වෘක්ෂය වූයේය. පළමු වෙති ධර්ම දේශනය පවත්වා තිබෙන්නේ මේකල නම් උද්‍යානයේදී ය. ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ සරණ සහ භාවිතත්ථ වූහ. සෝණා සහ උපසේනා අග්‍රශ්‍රාවිකාවෝ වූහ. ප්‍රධාන දායකයෝ වූයේ වරුණ සහ සරණ යන දෙදෙනාය.

Bu. V. 125, J. 34

රේවතෝ :- මේ තථාගතයෝ සුවිසි බුදුවරුන්ගෙන් පස්වෙනියා වන්නාහ. සුදඤ්ඤක නගරයෙහි උපන් උන්වහන්සේ දෙමාපියෝ ක්ෂත්‍රිය වංශික උපුල සහ විපුලා වූහ. දීර්ඝ කාලයක් ගිහි සැප විඳ ගෘහ අභිනිෂ්ක්‍රමණය කෙළේය. බිරිඳ සුදස්සනාය. පුත්‍රයා වරුණ විය. ගිහි ජීවිතය ගත කරද්දී සුදස්සන, රතනග්ගී සහ ආවෙල යන මාළිගා හිමි විය. අභිනිෂ්ක්‍රමණයෙන් මාස 7කට පසු බුදු වූ උන්වහන්සේගේ බෝධි වෘක්ෂය නාග වෘක්ෂයක් විය. පළමු වෙති ධර්ම දේශනාව වරුණාරාමයේදී පවත්වන ලදී. මේ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ වරුණ සහ බ්‍රහ්මදේව වූ අතර ප්‍රධාන ශ්‍රාවිකාවෝ හද්දා සහ සුභද්දා වූහ. සමීපනම උපස්ථායකයා වූයේ සම්භව ය. ප්‍රධාන ගිහි දායකයෝ පදුම සහ කුඤ්ජර ය.

Bu. VI. 1 ටී. සී. J. I. 35

සෝහිතෝ :- සුවිසි බුදුවරයන්ගෙන් හයවෙනි අංශයට වැටෙන්නේ සෝහිත බුදුරජාණන් වහන්සේය. උන්වහන්සේ උපන්නේ සුධම්ම නම් නගරයේය. මවුපියෝ වූයේ සුධම්ම සහ සුධම්මා ය. ගෘහ ජීවිතය සැප සේ ගත කළ අතර කුමුද, නාලක සහ පදුම නමින් මාළිගා තුනක් ද හිමිව තිබුණි. එම බෝධිසත්වයන්ගේ බිරිඳ වූයේ සමංගීය. පුත්‍රයා සීභ ය. ගෘහ අභිනිෂ්ක්‍රමණය කර තවුසකු සේ සිටි උන්වහන්සේ නාග වෘක්ෂය යට දී බුදු වූ සේක. උන්වහන්සේ ප්‍රථම ධර්ම දේශනාව කළේ තම සොහොයුරා වූ අසම සහ සුනෙන්ත දෙදෙනාටය. පසුව ඔවුහු අග්‍රශ්‍රාවකයෝ වූහ. හික්ෂුණින්ගෙන් අග්‍රශ්‍රාවිකාවෝ වූයේ නකුල සහ සුජාතා ය.

Bu. VII. 1. ටී. සී., BuA. 137. ටී. සී.

අනෝමදස්සි :- සුවිසි බුදුවරුන්ගෙන් හත්වැන්නා වන්නේ අනෝමදස්සි බුදුරජාණන් වහන්සේය. වන්දවතියෙහි සුනන්ද උධ්‍යානයෙහි උපන්න. දෙමාපියෝ යසවා සහ යශෝදරා වූහ. මේ බුදුන් වහන්සේ ද ගිහිව සිටිය දී සිරි, උපසිරි සහ වඩ්ඪ නම් මාළිගා තුනක් විය. එම බෝසතුන්ගේ බිරිඳ සිරිමා වූ අතර පුත්‍රයා උපමා වූහ. ගිහිගෙයින් නික්ම ගොස් තවුසෙකු වූ ඔහු

මාස දහයකින් බුදු බව ලබාගත්තේය. ප්‍රථම ධර්ම දේශනාව පැවැත්වූයේ සුභවතියෙහි සුදස්සන උද්‍යානයෙහිය. යමක ප්‍රාතිහාර්ය දක්වා තිබෙන්නේ ඕසධියෙහි අසණ වාක්ෂය යටදී ය. උන් වහන්සේගේ හික්ෂු ශ්‍රාවකයන් අතර ප්‍රධාන වූයේ නිසභ සහ අසෝක දෙදෙනාය. හික්ෂුණින් අතර ප්‍රධාන වූවෝ සුන්දරී සහ සුමනා වෙති. ධම්මක රජ්ජුරුවෝ උන්වහන්සේගේ ප්‍රධාන දායකයා වූයේය. උන්වහන්සේ පිරිණිවන් පෑවේ ධම්මාරාම විහාරස්ථානයේ දී ය.

BuA. 141 පි. සි.

පදුමො :- බුදුවරු විසිභතර දෙනාගෙන් අටවැනි වන්නේ පදුම බුදුනාමුදුරුවෝය. වම්පක නුවර උපන් උන්වහන්සේගේ පියා අසම වූ අතර මව අසමා ය. දීර්ඝ කාලයක් ගිහිව සිටි එම බෝධිසත්වයන්ට නන්දා, සුයසා සහ උත්තරා යන මාළිගා තුනක් හිමිවිය. එම බෝසතුන්ගේ බිරිඳ උත්තරා නම් වූ අතර පුත්‍රයා රම්ම නම්. ගිහිගෙයින් නික්ම අට මසක් තවුස් දම් පිරු මේ බෝධි සත්වයෝ බුදු වූහ. පළමු ධර්ම දේශනය ධනංජ උද්‍යානයේ දී පවත්වා ඇත. ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ උන්වහන්සේගේ බාල සොහොයුරු සාල සහ උපසාල වූහ. ශ්‍රාවිකාවෝ රාධා සහ සුරාධා වූහ. ප්‍රධාන අනුශ්‍රාහකයෝ වූවෝ හීය සහ අසම යන උපාසකවරු දෙදෙනා සහ රුවී සහ නන්දාරාමා උපාසිකාවෝය.

BuA. 146 පි. සි.

නාරදො :- මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ සුවිසි බුදු වරුන්ගෙන් නම වැන්නාය. ධක්ඛ්ඛවතී නුවර ධනංජය උද්‍යානයෙහි උපන්නාහ. පියා සුදේව මව අනෝමාය. දිගු කාලයක් ගිහිව සිටි මේ බෝධිසත්වයන්ට ජිනා, විජිනා සහ අහිරමා නමින් මාළිගා තිබුණේය. එම බෝසතුන්ගේ භාර්යාව ජිතසේනා වූ අතර පුත්‍රයා නන්දුත්තර විය. මේ බෝධිසත්වයෝ අභිනිෂ්ක්‍රමණය කළේ පාගමනින්ය. දින හතක් පමණ තවුස් දිවිය ගත කළ මේ බෝධිසත්වයෝ මහාසෝන වාක්ෂය යටදී බුදු වූහ. පළමුවෙනි ධර්ම දේශනාව පවත්වා තිබෙන්නේ ධනංජය උද්‍යානයේදී ය. උන්වහන්සේගේ සිරුරෙන් නික්මුණ රශ්මි කදම්භය යොදුනක් දුරට පැතුරුණේය. ශ්‍රාවකයන්ගෙන් හද්දසාල සහ ජිතමිත්ත ප්‍රධාන වූහ. ප්‍රධාන ශ්‍රාවිකාවෝ වූයේ උත්තරා සහ පඨගුනා යන දෙදෙනාය. පෞද්ගලික උපස්ථායකයා වූයේ වාසෙට්ඨ දායකයාය.

BuA. 151, J. I. 35

පදුමුත්තරො :- සුවිසි බුදුවරුන්ගෙන් දසවැන්නා වන්නේ මේ කථාගතයෝය. හංසවතී නුවර උපන් උන්වහන්සේගේ මව්පියෝ වූවෝ ආනන්ද සහ සුජාතාය. මේ බෝසතුන් උපන් අවස්ථාවේ සහ බුදු වූ අවස්ථාවේ දස දහසක් සක්වලින් නෙලුම් මල් වරුසා වැටුණේය. එහෙයින්

පදුමුත්තර නම හිමිවිය. නරවාහන, යස සහ වසවත්ති නමින් මාළිගා තුනක් ගිහිව සිටිද්දී හිමි වූයේය. බිරිඳ වාසුදත්තාය. පුත්‍රයා උත්තර නම් විය. ගිහිගෙයින් නික්ම දින හතරක් තවුස් දම් වඩා බුදු වූහ. උත්වහන්සේගේ බෝධිය වූයේ සලල නම් ගසයි. තබන තබන පියවරට විශාල නෙලුම් මල් පැන නැංගේය. ප්‍රථම ධර්ම දේශනය කළේ දේවල සහ සුජාතටය. මේ දෙදෙනා ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ වූහ. මෙය සිදුවූයේ මිටිල උධ්‍යානයේදීය. උපාසකයන් අතර විකිණ්ණ සහ තිස්ස ප්‍රධාන වූහ. උත්වහන්සේ පිරිනිවන්පෑවේ තන්දාරාමයේදීය. පදුමුත්තර බුදු රජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයන් තනතුරු ලැබූ අවස්ථාවේ ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයෝ ද එසේ පැතු බව අවධිකථාවල එයි.

BuA. 157.

සුමෙධො :- සුවිසි බුදුවරුන්ගෙන් එකළොස් වැන්නා සුමේධ කථාගතයෝය. සුදස්සන නුවර උපන්නාහ. මව්පියෝ වූවෝ සුදත්ත සහ සුදත්තාය. ගිහිව සිටියදී ඔහුට හිමිව තිබූ මාළිගා තුන නම් සුවන්ද, කංචන සහ සිරිවඩිඬු විය. එම බෝසතුන්ගේ බිරිඳ සුමනා වූවාය. මේ දෙදෙනාගේ පුත්‍රයා සුමිත්ත. ගිහිගෙයින් නික්ම ගොස් මාස අටක් තවුස් දම් පුරා බුදු වූහ. උත්වහන්සේගේ බෝධි වෘක්ෂය වූයේ කොසොඹ ගසය. ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ සරණ සහ සබ්බකාම ශ්‍රාවිකාවෝ රාමා සහ සුරාමා වූහ. උත්වහන්සේ පළමු ධර්ම දේශනය කළේ සුදත්තයෙහි දී තමන්ගේ බාල සොහොයුරන්ට ය. පිරිණිවන් පෑයේ මේධාරාමයේදී ය.

BuA. 163.

සුජාතො :- සුවිසි බුදුවරුන්ගෙන් මේ කථාගතයන් වහන්සේ දොළොස්වෙනි වෙනි. උත්වහන්සේ සුමංගල නගරයෙහි උපත ලැබූහ. මවුපියෝ උග්ගත සහ පභාවති. උපන් අවස්ථාවේ සියලු සත්වයන්ට සතුට ගෙන දුන් හෙයින් මේ නම ලැබී ඇත. බොහෝ කාලයක් ගෘහ ජීවිතය ගත කළ මේ බෝධිසත්වයන්ට සිරි, උපසිරි සහ නන්ද යන මාළිගා තුනක් හිමි වී තිබුණේය. එම බෝධිසත්වයන්ගේ බිරිඳ සිරිනන්දා වූවාය. පුත්‍රයා උපසේනාය. ගිහිගෙයින් නික්ම මාස නමයකට පසු බුදු වූහ. උණ ගහ බෝධි වෘක්ෂය. (මහා වේළු) පළමු ධර්ම දේශනය තමන්ගේ බාල සහෝදරයා වූ සුදස්සන සහ පුරෝහිත පුත්‍ර දේව යන දෙදෙනාට සුමංගල උධ්‍යානයේ දී දෙසූහ. මෙම බුදුන් වහන්සේගේ ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ සුදස්සන සහ දේව වූහ. ශ්‍රාවිකාවෝ නාගා සහ නාගමාලා වූහ. උපස්ථායකයා නාරද වූයේය. චන්දවතී නගරයේ සිලාරාමයෙහි දී පිරිණිවන් පෑහ.

BuA. 168

පියදස්සි :- සුවිසි බුදුවරුන් අතර දහතුන් වැනි බුදුභාමුදුරුවෝ විපස්සි තථාගතයෝ වූහ. සුදඤ්ඤ නගරයෙහි උපත ලැබූ උන්වහන්සේගේ මව සුවන්දා වූවාය. ගිහිගෙයි වෙසෙද්දී සුනිමල, නිමල සහ ගිරිගුහා මාළිගා හිමිවූයේය. මේ බෝසතුන්ගේ දේවිය විමලා වූ අතර පුත්‍රයා කංචනවේල නම් වූයේය. ගිහිගෙයින් නික්ම ගිය මේ බෝසත්හු භයමසක් ඉක්මවීමෙන් බුදු වූහ. පියදස්සි බුදුන්ගේ බෝධි වෘක්ෂය කකුධ (කුඹුක්) විය. පියදස්සි බුදුන්ගේ ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ පාලිත සහ සබ්බදස්සි. ශ්‍රාවිකාවන් අතර සුජාතා සහ ධම්මදින්නා වූහ. උපස්ථායකයෝ සෝභිත, සන්නක සහ ධම්මික නමින් හැඳින්වෙති.

BuA. 172

අක්ථදස්සි :- සුවිසි බුදුවරුන් අතර දාහතර වැනි තැන ලැබෙන්නේ අක්ථදස්සි බුදුරජාණන් වහන්සේට ය. සුවින්ධනුවෙහි සෝභන නගරයෙහි දී උන්වහන්සේ උපන්න. පියා සාගර, මව සුදස්සනා වූවාය. බෝසත් සමයෙහි අගමෙහෙසිය විශාකාය. පුත්‍රයා සේන නම්. ගෘහ ජීවිතය ගෙවද්දී අඟරගිරි, සුරගිරි සහ ගිරිවාහන මාළිගා තුන හිමිව තිබුණි. ගිහි ගෙයින් නික්ම ගොස් අට මසකින් බුදු වූහ. බුදු වූයේ වම්පක වෘක්ෂය යටය. උන්වහන්සේ මුල්ම ධර්ම දේශනය අනෝමා උඩහානගේ දී පැවැත් වූහ. ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ සන්න සහ උපසේන වූහ. ශ්‍රාවිකාවෝ ධම්මා සහ සුධම්ම. උපස්ථායකයා අභයය. අනුශ්‍රාහකයෝ නකුල සහ නිසභ දෙදෙනා වූහ. උන්වහන්සේ අනෝමාවෙහි දී පිරිණිවන් පෑහ.

J. I. 39, BuA. 178

ධම්මදස්සි :- සුවිසි බුදුවරුන්ගෙන් පසළොස්වැනියට ගැනෙන්නේ මේ බුදු භාමුරුවෝය. සරණ නගරයෙහි උපන්න. දෙමවුපියෝ ක්ෂත්‍රිය වංශික/ කැන් කුල සරණ සහ සුනන්දා යන අය වෙති. අනෙක් බුදුවරු මෙන්ම මේ තථාගතයෝ ද බෝධිසත්වයකු ලෙස ගිහි ජීවිතය ගත කරද්දී අරජ, වීරජ සහ සුදස්සන යන මාළිගා තුන හිමිව තිබුණේය. මෙම බෝධි සත්වයන්ගේ අග්‍රමහේෂිකාව විචිතෝලී වූවාය. එම දෙපලගේ දරුවා පුඤ්ඤවඩ්ඪනය. ගිහිගෙය අතහැර යාමේ දී එම බෝධිසත්වයන්ගේ පිරිවර ද කැටුව ගිය බව සඳහන් වේ. දින හතක් තාපස ව්‍රතය රැකි මේ බෝධිසත් තුමා බිම්බිජාල බෝධිය යට දී බුදු වූහ. උන්වහන්සේගේ පළමු ධර්ම දේශනය ඉසිපතනයේ දී සිදුකොට ඇත. උන්වහන්සේගේ සුළුමවගේ පුත්තු වූ පදුම සහ චුස්සදේව ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ වූහ. උන්වහන්සේගේ උපස්ථායකයා සුනෙන්තය. ප්‍රධාන ශ්‍රාවිකාවෝ බේමා සහ සබ්බදින්නා නමින් සඳහන්ව තිබේ. සාලවතියෙහි කේසලාරාමයෙහි දී පිරිනිවන් පෑහ.

BuA. 183, J. I. 38

සිද්ධත්වො :- දහසය වැනිව සදහන්වන්නෙන් සිද්ධත්ව බුදුහාමුරුවන් වහන්සේය. උන්වහන්සේ වේහාරයෙහි විරිය නම් ස්ථානයෙහි උපන්නාහ. පියා ක්ෂත්‍රිය වංශික උදේනය. මව සුපස්සා වුවාය. ගිහි ජීවිතය දීර්ඝ කාලයක් ගත කළ මේ බෝධිසත්වයෝ කෝකා, සුප්ඵල සහ කෝකමුද යන මාළිගාවල විසූහ. අභිනිෂ්කුමණය කොට මාස දහයකින් පසුව බුදු වූහ. උන්වහන්සේගේ බෝධි වෘක්ෂය වූයේ කණිකාර (කිණිහිර)වෘක්ෂයයි. ප්‍රථම ධර්ම දේශනාව පවත්වා තිබෙන්නේ ගයාවේදීය. සම්ඵල සහ සුමිත්ත අග්‍රශ්‍රාවකයෝ වූහ. සීවලා සහ සුරාමා භික්ෂුණින් අතර ප්‍රධාන වූහ. ථේවන උන්වහන්සේගේ උපස්ථායකයාය. කාලාන්තරයක් විසූ උන්වහන්සේ අනෝමා නගරයෙහි අනෝමාරාමයෙහි පිරිණිවන් පෑ වදාළහ.

BuA. 185 පි. සි., J. I. 49

තිස්සො :- සුවිසි බුදුවරයන් අතර දහහත්වෙනි වන්නේ තිස්ස බුදුරජාණන් වහන්සේය. උන්වහන්සේ බේම නගරයෙහි අනෝමා උධ්‍යානයෙහි උපන්න. පියා ජනසන්ධය. මව පදුමා වුවාය. බෝධිසත්වයෙකු වශයෙන් ගිහිගෙයි වෙසෙද්දී මාළිගා තුනක් හිමිව තිබුණේය. ගුහාසල, නාරි සහ නිසහ නම්. ගිහිගෙයින් නික්ම ගොස් මාස දහයක් තාපස දිවිය ගතකොට බුදු වූහ. අසන වෘක්ෂය යට බුදු වූහ. පළවෙනි ධර්ම දේශනාව හංසවතියෙහිදී පැවැත්වූහ. බ්‍රහ්මදේව සහ උදය ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ වූහ. උපස්ථායකයා සමංග නම්. ප්‍රධාන ශ්‍රාවිකාවෝ ඵ්‍රස්සා සහ සුදත්තා නම් වූහ. සුනන්දවතියෙහි නන්දාරයෙහිදී පිරිනිවන් පෑහ.

BuA. 186

ඵ්‍රස්සො :- සුවිසි බුදුවරුන්ගෙන් දහ අටවෙනි වන්නේ ඵ්‍රස්ස තථාගතයන් වහන්සේය. උන්වහන්සේ කාසීහි සිරිමා උද්‍යානයෙහි උපන්න. පියා සහ මව ජයසේන හා සිරිමා වූහ. අම්බපාලි උන්වහන්සේගේ සහෝදරිය වූවාය. ගිහිගෙහි වෙසෙද්දී ගරුළ, හංස සහ සුවණ්ණහාර යන මාළිගා තුනක් හිමිව තිබුණි. එම බෝසතුන්ගේ දේවිය කිසාගෝතම් නම්. ඔවුන්ගේ පුත්‍රයා ආනන්දය. ගිහිගෙයින් නික්ම ගොස් මාස හයක් තාපස ව්‍රතය රැක්ක උන්වහන්සේට නෙල්ලි ගස (ආමණ්ඩ) බෝධි වෘක්ෂය වී ඇත. සුබ්‍රිත සහ ධම්මසේන ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයන් වූ අතර වාලා සහ උපවාලා ශ්‍රාවිකාවෝ වූහ. උපස්ථායකයා සභිය නම්. දිගු කලක් වැඩ විසූ උන්වහන්සේ කුසිනාරාවේ සෝනාරාමයෙහිදී පිරිණිවන් පෑහ.

BuA. 192

විපස්සි :- සුවිසි බුදුවරුන් අතර දහනමවෙනි වන්නේ විපස්සි තථාගතයෝය. උන්වහන්සේ ඉපදුනේ බන්ධුමතියෙහි බේම උද්‍යානයෙහිය. උන්වහන්සේගේ පියා බන්ධුමා ය. මව බන්ධුමති ය. ගිහි සම්පත් විදි මේ බෝසතුන්ට නන්ද, සුනන්ද සහ සිරිමා යන මාළිගා තුනක්

අයත් විය. එම බෝසතුන්ගේ බිරිඳ සුතනා වූවාය. ඒ දෙදෙනාගේ පුත් සමවත්තබන්ධය. ගිහි ගෙයින් නික්ම ගොස් මාස අටක් ගත වූ තැන බුදු වූහ. උන්වහන්සේගේ බෝධි වෘක්ෂය වූයේ පාටලී (පලොල්) වෘක්ෂයයි. ප්‍රථම ධර්ම දේශනය බේම මිගදායේදී සහෝදරයාට (සුළු මවගේ පුත්‍රයා) බන්ධ සහ තිස්ස දෙදෙනාට දෙසූහ. මේ දෙදෙනා පසුව ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ වූහ. භික්ෂුණීන් අතර ප්‍රධාන වූයේ වන්දා සහ වන්දමිත්තා. ප්‍රධාන දායකයෝ පුතබ්බ, සුමිත්ත සහ නාග නමින් සඳහන් වී ඇත. සුමිත්තාරාමයෙහි දී පිරිනිවන් පෑහ. මුත් වහන්සේට මෙම නාමය ලැබුනේ දිවා රැ දෙකෙහිම පෙනෙන හෙයින් හා විශාල තෙත් ඇති හෙයින්.

BuA. 195

සිඛි :- මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ බුදුවරු විසිහතර දෙනාගෙන් විසිවැන්නා වෙයි. මුත් වහන්සේ අරුණවතියෙහි නිසභ උයනෙහි උපන්න. පියා ක්ෂත්‍රිය වංශික අරුණ වූ අතර උන්වහන්සේගේ මව පභාවති නම්. උන්වහන්සේට මේ තම ලැබුණේ උරුණ රෝමය (උන්හීස) සෘජුව ගිනි දැල්ලක් මෙන් (සිඛා) තිබූ හෙයින්. හිමිව තිබූ මාළිගා තුන නම් සුනන්ද, ගිරි සහ වහණ එම බෝධිසත්වයන්ගේ අගබිසව සබ්බකාමා ඒ දෙනාගේ පුත්‍රයා අතුල නම්ය. ගිහිගෙයින් නික්ම මාස අටක් තවුස්දම් පිරු මේ බෝසතුහු පුණ්ඩරික වෘක්ෂය මුලදී බුදු වූහ. සිඛි බුදුහු තම ප්‍රථම ධර්ම දේශනය පැවැත්වූයේ අරුණවතිය අසල මිගාවීර නම් ස්ථානයේය. යමක ප්‍රාතිහාරය උන්වහන්සේ දැක්වූයේ සුරියවතියෙහි වම්පක වෘක්ෂය යටදී ය. අභිගු සහ සම්භව ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ දෙදෙනා වෙති. අබ්ලා සහ පදුමා ශ්‍රාවිකාවන් අතර ප්‍රධාන වූවෝය. සීලවති නුවර ආසන්නයෙහි දුස්සාරාමයෙහි දී පිරිණිවන් පෑහ.

BuA. 201

වෙස්සභු :- විසි එක් වෙනි බුදු භාමුදුරුවෝ වෙස්සභු නම්. උන්වහන්සේ අනෝමා උයනෙහි උපන්න. ක්ෂත්‍රිය වංශික සුප්පතිත්ත සහ යසවති උන්වහන්සේගේ දෙමවුපියෝ වූහ. ගිහි ජීවිතය ගත කළේ සුවි, සුරුවී සහ වඩිඨන මාළිගාවලය. අගමෙහෙසිය වූයේ සුවිත්තා. පුත්‍රයා සුප්පබුද්ධ නම් වූයේය. මාස හයක් තවුස් දම් පුරා බුදු වූහ. බෝධි වෘක්ෂය වූයේ සල් ගසය. මුල් ධර්ම දේශනය අනුරාරාමයෙහිදී උන්වහන්සේගේ සහෝදර සෝණ සහ උත්තර දෙදෙනාට දෙසූහ. මේ දෙදෙනා පසුව අග්‍රශ්‍රාවක වූහ. අග්‍රශ්‍රාවිකාවෝ දාමා සහ සමාලා. දිගු කලක් විසූ උන්වහන්සේ වෘෂභවතියෙහි බේමාරාමයෙහිදී පිරිණිවන් පෑහ.

BuA. 205

කකුසන්ධො :- සුවිසි බුදුවරුන් අතර විසි දෙවෙනි වන්නේ කකුසඳු බුදුරජාණන් වහන්සේය. උන්වහන්සේ මේ කල්පයට(හදු කල්පය) පහළවන

බුදුවරු පස් දෙනාගෙන් පළමු වැන්නා ය. උන්වහන්සේ අග්ගිනන්ත බ්‍රාහ්මණයාගේ පුත්‍රයා වූයේය. මේ බුදුරජාණන් වමහන්සේ උපන්නේ බේම නම් උඩ්‍යානයෙහිය. උන්වහන්සේ ගිහිව වෙසෙද්දී රුවි, සුරුවි සහ වඩ්ඪින යන මාළිගා තුනෙහි විසූහ. එම බෝධිසත්වයන්ගේ අගමෙහෙසිය විරෝචමානා නම් වූවාය. ඔවුන්ගේ පුත්‍රයා උත්තර නම්. අහිනිෂ්ක්‍රමණය කොට මාස අටක් තවුසෙකු වශයෙන් සිට බුදු වූහ. උන්වහන්සේගේ බෝධි වෘක්ෂය සිරිස වෘක්ෂයයි (මාරා). උන්වහන්සේගේ ප්‍රථම ධර්ම දේශනාව දේශනාව පැවැත් වූයේ මඛල අසල වූ උද්‍යානයෙහි ය. යමක ප්‍රාතිහාරිය පෙන්වා තිබෙන්නේ සල් ගසක් යටය. බේම උද්‍යානයෙහි පිරිණිවන් පෑහ.

BuA. 209

කෝණාගමන :- සුවිසි බුදුවරුන්ගෙන් විසි තුන්වෙනි අංකයට වැටෙන්නේ මේ තර්ථාගතයන් වහන්සේය. එසේම මේ හදු කල්පයෙහි පහළ වන දෙවෙනි බුදුභාමුරුවෝය. උන් වහන්සේ ඉපදුණේ සෝභවතියෙහි සුභගවති උද්‍යානයෙහිය. උන්වහන්සේගේ පියා යක්ඛ්‍යදන්ත බ්‍රාහ්මණයා වූ අතර මව උත්තරා නම් වූවාය. බෝධිසත්ව කාලයේ තුසිත, සන්තුසිත සහ සන්තුටිය නම් මාළිගා තුනක විසූහ. අග්‍රමහේෂිකාව රුවිගන්නා නම්. ඒ දෙදෙනාගේ පුත්‍රයා සත්තවාහ නම් වූවේය. ගිහිගෙයින් නික්ම ගොස් මාස හයකින් පසු බුදු වූහ. උන්වහන්සේගේ බෝධි වෘක්ෂය උදුම්බර වෘක්ෂය විය. උන්වහන්සේගේ ප්‍රථම ධර්ම දේශනාව සුදස්සන නගරය අසල මීගදායෙහි දී පවත්වා ඇත. දිගු කලක් විසූ උන්වහන්සේ පබ්බතාරාමයෙහි දී පිරිණිවන් පෑහ. ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ භියා සහ උත්තර වූහ. ශ්‍රාවිකාවෝ සමුද්දා සහ උත්තරා නම් වූහ. උන්වහන්සේ උපන් දිනයෙහි දඹදිව පුරා රත්තරන් වැස්සක් වැටුණ හෙයින් කණකාගමන, කෝණාගමන යන නාමය ලැබුනි.

BuA. 213, J. I. 94

කස්සප :- සුවිසි බුදුවරුන් අතර අවසාන වශයෙන් සඳහන් වන්නේ කස්සප බුදු භාමුරුවෝය. මේ හදුකල්පයෙහි පහළ වූ තුනවෙනි බුදු භාමුරුවෝ වෙති. උන්වහන්සේ බරණැස ඉසිපතනයේ මීගදායෙහි දී උපත ලැබූහ. බ්‍රහ්මදන්ත පියා වූ අතර ධනවති මව වූවාය. දීර්ඝ කාලයක් ගෘහ ජීවිතය ගත කළ මෙම බෝධි සත්වයන්ට සුව පහසු ඇති මාළිගා තුනක් තිබුණේය. එනම් හංස, යස සහ සිරිනන්ද යනුයි. අගමෙහෙසිය සුනන්දාය. ඔවුන්ගේ පුත්‍රයා විජිතසේන නම්. ගිහිගෙයින් නික්ම දින හතක් ගිය තැන දී බුදු බවට පත්වූහ. උන්වහන්සේගේ බෝධි වෘක්ෂය නුග වෘක්ෂයක් විය. ප්‍රථම ධර්ම දේශනය ඉසිපතනයේ දී උන්වහන්සේ සමග එකට තපස් රැකි තවුසන්ට දෙසූහ. යමක ප්‍රාතිහාරිය සුන්දර නගරය අසල අසණ වෘක්ෂය යටදී පැවැත්වූහ. උන්වහන්සේගේ ප්‍රධාන ශ්‍රාවකයෝ කිස්ස සහ භාරද්වාජ වූහ. අග්‍රශ්‍රාවිකාවෝ අනුලා සහ උරුවේලා නම් වූහ. බොහෝ කාලයක් ජීවත් වූ උන්වහන්සේ කසී රටට අයත් සේතව්‍ය තුවර දී පිරිණිවන් පෑහ.

BuA. 217

විස්තර සඳහා බ. Dppn මේ නම් සඳහන් වන තැන්.

පාලි ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථයන්හි දක්නට ලැබෙන ඉගැන්වීම් ක්‍රි. පූ. 6 වැනි සියවසෙහි භාරතයෙහි විසූ සිද්ධාර්ථ ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ඉදිරිපත් කරන ලදැයි පිළිගැනේ. බෞද්ධ විශ්ව විභාගයට අනුව කලින් කලට ලෝකයෙහි ප්‍රභවය හා විනාශය ඇති වෙයි. මෙසේ ඇතිවන ලෝකයෙහි එක් ජීවන කාලයක් තුළ බුදුවරු සංඛ්‍යාවක් පහළ වෙති. ගෞතම බුදුන් වහන්සේට පෙරද බුදුවරු පහළව සිටියහ. අනාගතයෙහි ද පහළ වෙති. මේ නිසා ලොව එතෙක් පහළව සිටි බුද්ධ පරම්පරාව ගැන දීඝනිකායෙහි මහාපදාන සූත්‍රය වැනි ඇතැම් සූත්‍රයන්හි දක්වා ඇත. ඇතැම් බෞද්ධ මූල ග්‍රන්ථයන්හි ලොව අතීතයෙහි විසූ හා අනාගතයෙහි පහළ වන බුදුවරුන්ගේ සංඛ්‍යාව වර්ධනය කොට දක්වා තිබේ. බුද්දක නිකායට අයත් ග්‍රන්ථ පහළොවෙන් එකක් වන බුද්ධවංසයෙහි බුදුවරුන්ගේ සංඛ්‍යාව ගණන් කළ නොහැකි / අසංඛ්‍ය තත්ත්වයෙන් දක්වා ඇත. බුදුවරුන්ගේ පහළවීම පිළිබඳ මෙම අසංඛ්‍යමය සංකල්පය මහායානයෙහි තවදුරටත් වර්ධනය කොට තිබේ. බුද්ධත්වයට පත් වීම මහායානයෙහි පරමාදර්ශය වන බැවින් එහිලා අනුගාමිකයන් පෙළඹවීමට උත්සාහ දරා ඇත. එබැවින් අසංඛ්‍ය ගණනින් බුදුවරුන්ගේ පැවැත්ම ගංගා තදියෙහි ඉවුරෙහි වැලිවලට සමාන කොට දක්වා තිබේ.

J. I. 44 (අමිතාහ සූත්‍රය)

විසිඅටේ වර්ගය.

1. අටවිසි බුදුවරු

තණ්හංකර,
 මේධංකර,
 සරණංකර,
 දීපංකර,
 කොණ්ඩඤ්ඤ,
 මංගල,
 සුමන,
 රේවත,
 සෝහිත,
 අනෝමදස්සි,
 පදුම,
 නාරද,
 පදුමුත්තර,
 සුමේධ,
 සුජාත,
 පියදස්සි,
 අන්ඵදස්සි,
 ධම්මදස්සි,
 සද්ධත්ථ,
 තිස්ස,
 ඵුස්ස,
 විපස්සි,
 සිඛි,
 වෙස්සහු,
 කකුසන්ධ,
 කෝණාගමන,
 කස්සප,
 ගෝතම.

අට්ඨවිසති බුද්ධා

තණ්හංකරො,
 මේධංකරො,
 සරණංකරො,
 දීපංකරො,
 කොණ්ඩඤ්ඤො,
 මංගලො,
 සුමනො,
 රෙවනො,
 සොහිනො,
 අනොමදස්සි,
 පදුමො,
 නාරදො,
 පදුමුත්තරො,
 සුමෙධො,
 සුජාතො,
 පියදස්සි,
 අන්ඵදස්සි,
 ධම්මදස්සි,
 සිද්ධත්ථො,
 තිස්සො,
 ඵුස්සො,
 විපස්සි,
 සිඛි,
 වෙස්සහු,
 කකුසන්ධො,
 කොණාගමනො,
 කස්සපො,
 ගොතමො.

මෙහි මුලින් සඳහන් බුදුවරු තුන්දෙනා ගැන විස්තර හමු නොවේ. බ. විසිහතරේ වර්ගයේ අංක 3

J. I. 44

2. රූප

අවිධිවිසති රූපානි

පඨවි,
ආලෝ,
තේජෝ,
වායෝ,
චක්ඛු,
සෝත,
ඝාත,
ජීවිහා,
කාය,
රූප,
සද්ද,
ගන්ධ,
රස,
ඉත්ථිත්ථිය,
පුරිසිත්ථිය,
ජීවිතිත්ථිය,
හදය වත්ථු,
කබලිංකාර අභාර,
කාය විඤ්ඤත්ති,
චචි විඤ්ඤත්ති,
ආකාස ධාතු,
ලහුතා,
මුදුතා,
කම්මඤ්ඤතා,
උපවයසන්තති,
ජරතා,
අනිච්චතා.

පඨවි,
ආලෝ,
තේජෝ,
වායෝ,
චක්ඛු,
සෝත,
ඝාත,
ජීවිහා,
කායෝ,
රූපං,
සද්දො,
ගන්ධො,
රසො,
ඉත්ථිත්ථියං,
පුරිසිත්ථියං,
ජීවිතිත්ථියං,
හදය වත්ථු,
කබලිංකාරො ආභාරො.
කායවිඤ්ඤත්ති,
චචිවිඤ්ඤත්ති,
ආකාස ධාතු,
ලහුතා,
මුදුතා,
කම්මඤ්ඤතා,
සන්තති,
ජරතා,
අනිච්චතා.

බ. විසිහතරේ වර්ගයේ අංක 1

Vism. 443, Cpd. 262

තිහේ වර්ගය.

1. නිස්සග්ගිය පාචිත්තිය

දස රැයක්,
 එක් රැයක්,
 මසක්,
 (සිවුරු) සේදීම,
 පිළිගැනීම,
 ඤාතීන් නොවන තිදෙනෙක්,
 දෙදෙනකුගේ,
 දූතයා සේද,
 පට වස්ත්‍ර,
 දූතයකු වශයෙන්,
 පවිතුරු,
 දෙකොටසක්,
 වසර සයක්,
 පලස,
 බැටළුලොම් පිළිබඳ දෙකක්,
 ඉගනීම,
 විවිධ ආකාර දෙකක්,
 පාත්‍ර පිළිබඳ දෙකක්,
 බෙහෙත්,
 වැසිසළ,
 දාන,
 තමන්ම,
 වියවීම,
 විශේෂ,
 සිවුර,
 සැක සහිත,
 සංඝික.

තිස නිස්සග්ගියා පාචිත්තියා

දස,
 එක රත්නි,
 මාසො,
 ධොවනං,
 පටිග්ගහො,
 අඤ්ඤාතකානි තීනි,
 උභින්නං,
 දූත,
 කොසිය,
 දූත කරණ,
 සුද්ධ,
 ද්වෙහාගා,
 ඡබ්බස්සානි,
 නිසීදනං,
 ද්වෙ ලොමානි,
 උග්ගණ්හෙ,
 උහො නානඡ්ඡකාරකා,
 ද්වෙ පත්තානි,
 හෙසඡ්ඡං,
 වස්සිකා,
 දාන,
 සමං,
 වායාපන,
 අච්චෙක,
 විවර,
 සාසඨික,
 සංඝිකං.

බෞද්ධ භික්ෂු භික්ෂුණී දෙපිරිස සඳහා වූ විනය නීති වර්ග අටක් යටතේ ඉදිරිපත් වී ඇත. එම අට පහත සඳහන් පරිදි වේ.

1. පාරාජික.
2. සංසාදිසෙස.
3. අනියත.
4. නිස්සග්ගිය පාවිත්තිය.
5. පාවිත්තිය.
6. පාවිදෙසනිය.
7. සෙබියා.
8. අධිකරණ සමථ.

මෙම විනය නීති අතුරෙන් නිස්සග්ගිය පාවිත්තිය නමින් එන ආපත්ති වර්ගය නීති දහය බැගින් අයත් වන ප්‍රධාන කොටස් තුනකට පහත සඳහන් පරිදි වර්ග කොට දක්වා තිබේ.

1. සිවුරු පිළිබඳ ඇවැත් දහයක් අයත් වර්ගය.
2. හිඳිනා පලස් හා මුදල් භාවිතය පිළිබඳ ඇවැත් දහයක් අයත් වන වර්ගය.
3. පාත්‍රය, බෙහෙත් සහ සිවුරු පිළිබඳ ඇවැත් දහයක් අයත් වන වර්ගය.

මෙහි නිස්සග්ගිපවිති තිහ කෙටියෙන් සඳහන් වෙයි. එම වර්ගයේ අවසානයේ එන උදාන ගාථාවේ සඳහන් පරිදි මෙහි දක්වා ඇත.

Vin III. 223; 242; 266

2. හද වර්ගීයයෝ නිංස හද්දවග්ගියා

බුද්ධ වර්තයට අනුව බුදුන් වහන්සේ බුද්ධත්වයට පසුව උරුවේලා ජනපදයට වසින අතර සමු වූ හද වර්ගීය නමින් වූ මිතුරන් තිස් දෙනකුගේ පිරිසක් මුණගැසී ඔවුනට දම් දෙසා පැවිදි බවට පත් කරවූ බව සඳහන් වෙයි. මෙ පිරිස හදවර්ගීය තිස් දෙනකු ලෙස සංඛ්‍යාත්මකව දක්වා ඇතත් ඔවුන් එකිනෙකාගේ නම් පිළිබඳ සඳහනක් දක්නට නොලැබේ.

Vin. I. 23

3. සමක්‍රීය දේ පාරමි

i. දස පාරමිකා

- දාන පාරමිතාව,
- ශීල °,
- නෙක්ඛම්ම °,
- ප්‍රඥා °,
- චීරිය °,
- ක්ෂාන්ති °,
- සත්‍ය °,
- අධිෂ්ඨාන °,
- මෛත්‍රී °,
- උපෙක්ෂා °,

සමකීය පාරමි

දස පාරමි

- දාන පාරමි,
- සීල °,
- නෙක්ඛම්ම °,
- පඤ්ඤා °,
- චීරිය °,
- ඛන්ති °,
- සච්ච °,
- අධිච්ඨාන °,
- මෛත්‍රා °,
- උපෙක්ඛා °,

පෙරවාද බෞද්ධ සම්ප්‍රදායෙහි දසපාරමිකා බුද්ධත්වයට පමුණුවන මාර්ගය වශයෙන් සැලකෙයි. මෙම දසපාරමිකා ප්‍රගුණ කරන පුද්ගලයන් ඒවා සම්පූර්ණ කිරීමේ උත්කෘෂ්ඨ, මධ්‍යම සහ අවම යන ආකාරයන් අනුව තිහක් බවට පත්වේ. සමකීය පෙරමි දම් යනුවෙන් ගෙන ඇත්තේ එපරිද්දෙනි. නිදසුනක් වශයෙන් දාන පාරමිතාවම දාන පරමාර්ථ පාරමි, දාන උපපාරමි හා දාන පාරමි වශයෙන් තුන් ආකාරයකට දැක්වේ. බාහිර උපහෝග පරිහෝග වස්තු ආදිය දීම දාන පාරමි නම්. ශරීර අවයව දන්දීම දාන උපපාරමි නම්. තම ජීවිතය පවා පරිත්‍යාග කිරීම දාන පරමාර්ථ පාරමි නම්. අනෙක් පාරමිකා වන්නේ ආකාරත්‍රය ද මේ අයුරින්ම ගත හැකිය. නිදසුනක් ලෙස සීල පාරමිතාව ද මෙසේ දැක්විය හැකිය.

1. බාහිර භෞතික තත්වයන් නොසලකා ආරක්ෂා කරන ශීලය.
2. ශරීරාවයවයන් ගැන නොතකා ආරක්ෂා කරන ශීලය.
3. සම්පූර්ණ ජීවිතයම පූජා කොට ආරක්ෂා කරන ශීලය.

ii. දස උප පාරමිකා

දස උප පාරමි

iii. දස පරමාර්ථ පාරමිකා

දස පරමාර්ථ පාරමි

Buv. 6, BuvA. 26, Vism. 302, J. I. 73

තිස් දෙකේ වර්ගය.

1. කුණප (දෙ තිස් කුණප)

මෙම ශරීරයෙහි (පහත සඳහන්)
 කුණුප කොටස් ඇත,
 කෙස්,
 ලොම්,
 නිය,
 දත්,
 සම,
 මස්,
 නහර,
 ඇට,
 ඇට මිදුලු,
 චක්‍රගච්ච,
 හදවත,
 අක්මාව,
 කිලෝමකය,
 බඩදිව,
 පෙනහැල්ල,
 බඩවැල,
 අතුණු බහන,
 නො පැසුණු අහර,
 අසුචි,
 පිත,
 සෙම,
 සැරව,
 ලේ,
 දහදිය,
 මේදය,
 කඳුළු,
 තෙල්,

ද්විත්විංස කම්මච්චියානානං

අන්ථි ඉමස්මිං කායෙ,
 කෙසා,
 ලොමා,
 නබා,
 දන්තා,
 නවො,
 මංසං,
 නහාරු,
 ඇට්ඨි,
 ඇට්ඨි මිඤ්ජා,
 චක්කං,
 හදයං,
 යකනං,
 කිලොමකං,
 පිතකං,
 පප්ඵාසං,
 අන්තං,
 අන්තගුණං,
 උදරියං,
 කර්සං,
 පිත්තං,
 සෙම්භං,
 පුබ්බො,
 ලොහිතං,
 සෙදො,
 මේදො,
 අස්සු,
 චසා,

කෙළ,
සොටු
හන්දිපත්වල ඇති දියරය,
මුත්,
හිසෙහි මොළය.

බෙලො,
සිංසානිකා,
ලසිකා,
මුත්තං,
මත්ථකෙ මත්ථ ළුංගං.

ශරීරයෙහි ඇති කුණප කොටස් තිස්දෙක සනිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි දී භාවනාවෙහි කමටහත් (අරමුණු) වශයෙන් දක්වා ඇත. සිහිය පිහිටුවා ගතයුතු පදනම් සතරක් සනිපට්ඨාන සූත්‍රයෙන් ඉදිරිපත් වෙයි.

1. කායානුපස්සනා.
2. චේදනානුපස්සනා.
3. චිත්තානුපස්සනා.
4. ධම්මානුපස්සනා. යනුවෙනි.

පළමුව දැක්වෙන කායානුපස්සානව ශරීරයට සම්බන්ධ විවිධ අංශයන් වර්ගකොට තිබේ. ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය, සතර ඉරියව්, ජරාවෙහි ඉරියව් දහය ආදී වශයෙනි. ශරීරයට අයත් කුණප තිස් දෙක ද එසේ දකවන ලද වර්ගයකි. මෙම කුණප කොටස් භාවනාවෙහි දී මෙතෙහි කීරීමේ අරමුණ වන්නේ මෙම කොටස් තනි තනි වශයෙන් මෙන්ම සමූහය වශයෙන් ද පිළිකුල් සහගත අනිත්‍ය අස්ථාවර දේ ලෙස අවබෝධ කොට ගැනීමයි. එසේ ඇතිවන අවබෝධය නිසා තමා තුළ ආත්මයක් ඇතැයි යන විශ්වාසය නැති වී මමය, මගේය යන හැඟීම් ද නැති වෙයි. එබැවින් ශරීරය හෝ ශරීරයේ කොටස් පිළිබඳ ඇල්ම මෙන්ම ඒවා දැඩි ලෙස ග්‍රහණය කරගන්නා උපාදානය ද නැති වෙයි.

Kh. 2, Vism. 240

2. දෙතිස් වධ දඬුවම්

ද්විත්තිංස වධා ද්විත්තිංස කම්මකරණා

කසයෙන් තලති,
වේචුලින් °,
මුගුරෙන් °,
අතක් සිඳිති,
පයක් °,
අත්පා දෙකම °,
කණක් °,

කසායපි තාලෙන්ති,
වෙන්තෙන් °,
අද්ධ දණ්ඨෙන °,
හත්ථං ඡන්දනි,
පාදම්පි °,
හත්ථ පාදම්පි °,
කණ්ණම්පි °,

නාසය °,
කණ් නාස °,
කැඳ හැලියක දමනි,
(බිලංගථාලික නම් වධය)
සංඛ මුණ්ඩක කරති,

රාහු මුඛ නම් වධය කරත්,
ජෝතිමාලික නම් වධය,
(ගිනිමාලා දඬුවම්)
හත්ථපජ්ජෝතික නම් වධය කරත්,
ඒරවත්තික නම් °,
චීරකවාසික නම් °,
ඒණෙයාසක නම් °,
බලිසමංසික නම් °,
කහාපණක නම් °,
බාරාපතච්ඡික නම් °,
පලිසපරිවත්තික නම් °,
පලාලපිට්ඨික නම් °,
කකියන තෙලිනුදු ඉසිත්,

කීණ බල්ලන් ලා කවත්,
උල හිඳුවත්,

අසිපතිනුදු හිස සිඳිති,

නාසමිපි °,
කණ්ණ නාසමිපි °,
බිලංගථාලි කමිපි
කාරෙන්තෙ,
සංඛ මුණ්ඩිකමිපි
කාරෙන්තෙ.
රාහු මුඛමිපි කාරෙන්තෙ,
ජෝති මාලිකමිපි කාරෙන්තෙ,

හත්ථපජ්ජෝතිකමිපි °,
ඒරකවත්තිකමිපි °,
චීරකවාසිකමිපි °,
ඒණෙයාසකමිපි °,
බලිසමංසිකමිපි °,
කහාපණකමිපි °,
බාරාපතච්ඡිකමිපි °,
පලිසපරිවත්තිකමිපි °,
පලාලපිට්ඨිකමිපි °,
තත්තෙනපි තෙලෙන
මසිඤ්ඤවන්තෙ,
සුනඛෙහිපි බාදෙන්තෙ,
ජීවත්තමිපි සුලෙ
උත්තාසෙන්තෙ
අසිනාපි සීසං ඡන්දන්තෙ,

අංගුත්තර නිකායේ දුක නිපාතයේ කම්මකරණ වර්ගයේ වජ්ජ සූත්‍රයේ දිට්ඨි ධම්මිකවජ්ජ (මෙලොවදීම විපාක දෙන වැරදි) 26 ක් සඳහන් වෙයි. මහානිද්දේසයේ / අංගුරත්තර නිකාය අට්ඨකථාවේ ද එයි. ඒතැන්වල ද තිස් දෙකක් දක්නට නැත. ඉතිවුත්තක අට්ඨකථාවේ ද්වන්තිංසකම්මකරණානි යයි සඳහන් වෙයි. 'ද්වන්තිංසකම්මකරණානි' යන සංඛ්‍යා පදය යෙදී තිබුණ ද දෙතිසක් වධ සඳහන් නොවේ? මේ දඬුවම් - වධ කවරේදැයි අටුවාවල විස්තර ඇතත් සියලුම දඬුවම් ගැන සඳහන් නොවේ. පදාර්ථ අනුව සිංහලෙන් තේරුම් දිය හැකි වුවද එය අපැහැදිලි විය හැකිය. මෙහිදී බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක පරිවර්තනයේ එන පරිදි සඳහන් කර ඇත.

3. පහත් (තිරවිජාන) කථා

ද්වන්තිංස තිරවිජාන කථා

රජුන් ගැන කථා,
 සොරුන් °,
 මහ ඇමතියන් °,
 යුදසේනා °,
 බිය පිළිබඳ °,
 සටන් °,
 ආහාර °,
 පාන °,
 ඇඳුම් °,
 යහන් °,
 මල් °,
 සුවඳ °,
 නෑයන් °,
 වාහන °,
 ගම් °,
 නියමගම් °,
 නගර °,
 ජනපද °,
 ස්ත්‍රීන් °,
 සුරා °,
 විදි °,
 ළි °,
 මියගිය අය °,
 විවිධ දේ °,
 ලෝකය පිළිබඳ තර්ක කිරීම් °,
 මුහුදු කෑම °,
 මෙසේ වන්නේය මෙසේ
 නොවන්නේය යන °,
 ලැබීම් °,
 හිස් අරුත් සුන් °,
 නොලැබීම් නැතිවීම් °.

රාජ කථා,
 වොර °,
 මහාමව්ව °,
 සෙනා °,
 හය °,
 යුද්ධ °,
 අන්න °,
 පාන °,
 වත්ඵ °,
 සයන °,
 මාලා °,
 ගන්ධ °,
 ඤාති °,
 යාන °,
 ගාම °,
 නිගම °,
 නගර °,
 ජනපද °,
 ඉන්ථී °,
 සුරා °,
 විසිධා °,
 කුම්භට්ඨාන °,
 පුබ්බ පෙන °,
 නානත්ඵ °,
 ලොකායතිකං °,
 සමුද්දධායිකං °,
 ඉති හවාහව් °,

 ලාභ °,
 සම්ඵප්පාලාප °,
 අලාභ °.

මෙම දෙතිස් කථා පහත් හෙවත් තිරිසන් කථා ලෙස සූත්‍ර ධර්මයන්හි හඳුන්වා තිබේ. තිරවිජාන කථා යනුවෙන් නම් කොට තිබීමෙන් හැඟෙන්නේ තිරිසනුන්ට අයත් කථා යන අදහසයි. එහෙත් පහත්, අනවශ්‍ය, උතුම් හැසිරීමට බාධා සහිත කථා යන අර්ථය රූපකයට නැඟීමක් එම වචනය තුළ දක්නට ලැබෙයි. මෙබඳු කථා සාමාන්‍ය පාර්ශ්ඡන පුද්ගලයන්ට

අයත් වෙයි. බෞද්ධ භික්ෂූන්ගේ ජීවන වර්යාව සාමාන්‍ය ගිහි ජනතාවගේ දිවිමගට වඩා වෙනස් වෙයි. භික්ෂූන් වහන්සේගේ ශ්‍රේෂ්ඨ පැවැත්මක් (බුන්මවර්යාව) අනුගමනය කරන පිරිසකි.

උන්වහන්සේලාගේ දිවිපැවැත්මේ ද කායික, වාචසික හා මානසික සංවරය ඉතා වැදගත් වෙයි. අකුශල කර්ම දහය අතුරෙන් බොරුකීම, කේළාම් කීම, එරුෂ වචන කීම හා හිස් අරුත් සුන් කථා කීම යන සතරම අයත් වන්නේ වාචසික වැරදි සතරටයි. දෙතිස් කථා සෘජුව හෝ වක්‍රව මෙම සිව්වැදැරුම් වැරදි සතරට අයත් වෙයි. අප කථා කරන වචන මානසිකව සිදුවන විතර්ක විචාරයන් ඔස්සේ බිහි වෙයි. එබැවින් මෙබඳු අනවශ්‍ය අශ්ලීල කථා පුද්ගලයකුගේ මානසික ක්‍රියාකාරිත්වයට බලපායි. මෙම පදනම යටතේ බෞද්ධ භික්ෂූන් වහන්සේලාට ඉහත සඳහන් දෙතිස් කථා අත්හරින ලෙස බෞද්ධ සූත්‍රයන්ගෙන් උපදෙස් දී තිබේ.

Vin. I. 188, Vism. 127, BD. 180, M. III. 113, MA III. 233

4. පෙරනිමිති

ද්වන්තිංස පුබ්බනිමිත්තානි

දස දහසක් සක්වල කම්පා විය,

සකල දසසහස්සී ලොකධාතු සංකම්පි,

දස දහසක් සක්වලෙහි අපමණ ආලෝකය පැතිරුණි,
අන්ධයෝ ඇස් ලැබූහ,
බිහිරෝ ශබ්ද ඇසූහ,
ගොලුවෝ කථා කළහ,
කුඳු අය කෙළින් වූ සිරුරු ඇත්තෝ වූහ,
කොරු පයින් ගමන් කළහ,

දසසු වක්කවාල සහස්සෙසු අප්පමාණො ආභාසො ඵරි,
අන්ධා වක්ඛුනි පටිලහිංසු,
බධිරා සද්දං සුණිංසු,
මුගා සමාලපිංසු,
බුජ්ජා උජුගත්තා අහෙසුං,

සිරගත වූ සියලු සත්තු බන්ධනාදියෙන් මිදුනාහුය,
සියලු නිරාගිනි නිවිණ,

පංගුලා පදසා ගමනං පටිලහිංසු
බන්ධනගතා සබ්බසත්තා අනුබන්ධනාදීහි මුච්චිංසු,
සබ්බ නරකෙසු අග්ගි නිබ්බායි,

ප්‍රේත ලෝකයෙහි කුසගිනි පිපාස නිවිණි,
සියලු සතුන්ගේ රෝග සංසිඳුණි,

පෙත්තිවිසයෙ බුජ්ජිපාසා වුපසමි,
සබ්බසත්තානං රොගො වුපසමි,
සබ්බසත්තා පියංවදා අහෙසුං,
මධුරෙතාකාරෙන අස්සා

සියලු සත්තු ප්‍රිය වචන ඇත්තෝ වූහ,
අශ්වයෝ මිහිරි හඬින් හඬ නැගූහ,

ඇත්තු කුංචනාද කළහ,
සියලු තුර්‍ය භාණ්ඩ තම තමන්ගේ
ශබ්ද නිකුත් කළහ.

මිනිසුන්ගේ අත්වල තිබූ අබරණ
නොගැටීම හඬ නැගීය,

සියලු දිසා පැහැපත් විය,

සත්වයන්ට සුව දනවමින්
සිසිල් සුළං හැමීය,

අකල් වැසි වැටිණි,
පොළොවෙන් දිය
නැගී ගලා ගියේය,

කුරුල්ලෝ අහස් ගමන අත්හලහ,

ගංගාවෝ නොගලා සිටියහ,

මහ සයුරෙහි මිහිරි දිය විය,

ගොඩබිම් සැමතැන පස්වණක්
පියුමෙන් සුසැදිණි,

ගොඩදිය සියලු මල් පිපිණි,

ගස් කඳන්හි කඳ පියුම් ද අතු වල
අතු පියුම් ද වැල්වල
වැල් පියුම් ද පිපිණි,

ගොඩබිම ගල්තලා බිඳී මතු මත්තෙහි
සත් සත් දඬු පියුම් පිපිණි,

අහසෙහි එල්බෙන පියුම් ඇති විය,

හාත්පසින් මල්වැසි වැටිණි,

හසිංසු,
චාරණා ගජ්ජිංසු,
සබ්බතුර්යානි
සකසකනින්නාදං මුඤ්චිංසු,
තිරච්ඡානනං හයං නාහොසි,
අසට්ටිකානියෙව මනුස්සානං
හත්ථුපගතානි ආහරණානි
චිරචිංසු,
සබ්බදිසා විජ්ජසන්තා
අනෙසුං,
සත්තානං සුඛං
උප්පාදයමානො මුදු සීතලො
වාතො වායි,
අකාල මෙඝො වස්සි,

පඨවිතොපි උදකං
උබ්භිජ්ජන්වා විස්සන්ධි,
පක්ඛිනො ආකාසගමනං
චිජනිංසු,
නදියො අසන්දමානා
අට්ඨංසු,
මහා සමුද්දෙ මධුරං උදකං
අනොසි,
සබ්බත්ථකං එව පඤ්ච
වණ්ණෙහි පදුමෙහි
සඤ්ජන්ත තලො අහොසි,
ඵලජ්ජලජානි සබ්බ පුජ්ජානි
පුජ්ජිංසු,
රුක්ඛානං ඛන්ධෙසු ඛන්ධ
පදුමානි සාධාසු සාධා
පදුමානි ලතාසු ලතා පදුමානි
පුජ්ජිංසු,
ඵලෙ සිලාතලානි හින්දිත්වා
උපරුපරි සත්ත සත්ත හුත්වා
දණ්ඩ පදුමානි නාම
නිබ්බන්තිංසු,
ආකාසෙ ඔලම්භක පදුමානි
නාම නිබ්බන්තිංසු,
සමන්තතො පුජ්ජ වස්සං

වස්සිංසු,

අභසෙහි දිව්‍ය තුර්ය හඬ නැගිණි,
සියලු දස දහසක් සක්වල වට වී
විසුරුණු මල් ගුලාවක් මෙන් ඉපිලි
බඳනා ලද මල් කළඹක් මෙන් ද
මනාව සරසන ලද
මල් අසුනක් මෙන් ද
එක් මල් දමකින් සැදුම්ලත් වාළ
විජනයක් මෙන් ද මල් දුම් සුවඳින්
සුවඳවත්ව බෙහෙවින් මනහර
බවට පත් විය.

ආකාසෙ දිබ්බතුර්යානි
විජ්ජිංසු,
සකල දස සහස්ස ලොකධාතු
වට්ටෙන්වා විස්සට්ඨ
මාලාගුලං විය උජ්ජිලෙන්වා

බද්ධමාලා කලාපො විය
අලංකත පටියත්තං
මාලාසනං විය ච එකමාලා
මාලිනි විජ්ජුරන්ත මාලවිජනි
පුජ්ජිඬුප ගන්ධ පරිවාසිනා
පරම සොහග්ගප්පත්තා
අහොසි.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උපත, බුදුවීම හා පිරිනිවන් පෑම යන අවස්ථාවන්හි ඉහත සඳහන් පරිදි ප්‍රාතිභාර්යාත්මක සිද්ධි සිදු වූ බව බුද්ධ චරිතය පිළිබඳ විස්තරවල සඳහන් වෙයි. අනුගාමිකයන් තුළ ශ්‍රද්ධා භක්තිය ඉපද වීම සඳහා මෙම කරුණු බෞද්ධ සාහිත්‍යයෙහි ඇතුළත්ව තිබේ. මහා පරිනිබ්බාන සුත්ත වැනි සූත්‍ර ධර්මයන් තුළ ද මෙබඳු සිදුවීම් වාර්තාගත වී ඇත.

J. I. 51, BuvA. 76

5. මහා පුරුෂ ලක්ෂණ

මනාව පිහිටි පා,
නිමි වළලු සහිත
දහසක් අර ඇති
සක් (වක්‍ර) වලින්
සැදුම්ලත් යටිපතුල්,

පළල් විලුඹ,
දිගු ඇඟිලි,
මෙලෙක් සියුමැලි අත්පා,
දැලක්මෙන් බැඳුණු අත්පා,
උස්ව නැමුණු හක්

ද්වන්තිංස මහා
පුරිස ලක්ඛණානි

සුජ්ජනිට්ඨිත පාදො,

හෙට්ඨා පාදනලෙසු චක්කානි

ජානානි සහස්ස අරානි
සනෙමිකානි සනාහිකානි,
ආයන පණ්ඨි,
දීසංගුලී,
මුදු තලුණා හත්ථ පාදො,
ජාල හත්ථ පාදො,

ගෙඩියක් වැනි පා,
මුවකුගේ වැනි දග,
සිටගෙනම නොනැමී දෙදන
පිරිමැදිය හැකි ,

කොපුවක සැඟවුණු පුරුෂේන්ද්‍රිය,
සියුමැලි රන්වන් පැහැය,

රන් පැහැති සම සමේ සියුම්
බව නිසා දූවිලි
සිරුරෙහි නොගැටීම,
වෙන් වෙන්ව පිහිටි ලොම්,
එක් රෝම කූපයකින් එකක්ම
වගයෙන් පිහිටි ලොම්,

නිල් අඳුන් පැහැයෙන් උඩට නැගී
දකුණට කැරකී කැරලි
ගැසුණු ලොම්,

සෘජු උත්තම සිරුර,
අවතල හැඩයගත් සිරුර,
සිංහයකුගේ මෙන් වූ උඩුකය,
වක් නොගැසුණු පළල් දෙවුර,
නුග ගසක අකුපතරෙහි ඇති
පිරිමඩුලු බවින් යුක්ත බව,
කය පමණ වූ බඹය හා බඹය
පමණ වූ කය සමව පිහිටි
ස්කන්ධය,

තිසුණුව රස දැනෙන බව,
සිංහකුගේ වැනි හකු,
සකළිස් දත්,
සමව පිහිටි දත්,
විවර නැති දත්,
කාන්තිමත් දත්,
පළල් දිව,
බුන්මස්වරය කොවුල් හඬ,

උස්සඬුව පාදො,
එණි ජංසො,
ධීතකොව අනොනමන්තො
උහොහි පාණි නලෙහි
ජණ්ණකානි පරිමසති
පරිමජ්ජති,
කොසොතිත වත්ථ ගුය්හො,
සුකුමාරො සුවණ්ණවණ්ණො
කඤ්චන සන්තිහත්ත ,
සුබ්බමච්ඡවී සුබ්බමන්තා ඡවියා
රජොජල්ලං
කායෙ න උපලිම්පති,
එකෙක ලොමො,
එකෙකානි ලොමානි උද්ධග්ග
ලොමො උද්ධග්ගානි
ලොමානි ජානානි,
නීලානි අඤ්ජන වණ්ණානි

කුණ්ඩලවත්තානි දක්ඛිණා
වත්තක ජානානි,
බුන්මුජ්ජුගන්තො,
සන්තුස්සදො,
සීහ පුබ්බද්ධ කායො,
චිත්තරංසො,
නිග්‍රොධ පරිමණ්ඩලො,

යාවතක්චස්ස කායො
තාවතක්චස්ස ව්‍යාමො
යාවතක්චස්ස ව්‍යාමො
තාවතක්චස්ස කායො
සමවත්තක්ඛන්ධො,
රසග්ගසග්ගී,
සීහහනු,
වත්තාලීස දන්තො,
සමදන්තො,
අවිවරදන්තො,
සුසුක්ක දායො,
පහුන ජීවිහො,
බුන්මස්සරො කරවිකහාණී,

තදනිල් දෙනෙන්,
වසු පැටවකුගේ වැනි ඇස්පිය,
දෙබැම අතර පිහිටි
උර්ණ රෝමය,
හිස් වෙළුමක් මෙන් පිහිටි
මෘදු මෙලෙක් හිස.

අහිනිල නෙන්නො,
ගොපමුබො,
උණහාහමුකන්නරේ ජාතා
ඔදාන මුදු කුලසන්නිහා,
උණහිස සීසො.

මහා පුරුෂයෙකු පිළිබඳ සංකල්පය බුද්ධ පූර්ව යුගයෙහි ද භාරතයෙහි පැවතුනකි. මහා පුරුෂ ලක්ෂණ ශාස්ත්‍රය බමුණන්ගේ අධ්‍යාපන පරිපාටියට අයත් වන එක් විෂයයකි (මහා පුරුෂ ලක්ෂණෙහි අනවයෝ). ඇතැම් බමුණෝ මෙම ලක්ෂණ බුදුන් වහන්සේ තුළ පිහිටා ඇති හෝ නැති හෝ බව විමසා බැලීම සඳහා උන්වහන්සේ හමුවීමට පැමිණි බව සඳහන් වෙයි. වේද ග්‍රන්ථයන්හි සඳහන්වන මහා පුරුෂ ලක්ෂණ එබඳු පුරුෂයකුගේ භෞතික ලක්ෂණ හා සම්බන්ධ වෙයි.

ඇතැම් බෞද්ධ සූත්‍ර ධර්මයන්හි විශේෂයෙන් සුත්තනිපාතයෙහි මෙම සංකල්පය විවරණය වී ඇත්තේ භෞතික ලක්ෂණවලට වඩා ආධ්‍යාත්මික ලක්ෂණවලට ප්‍රමුඛත්වය දීමෙනි. මෙයින් පෙනී යන්නේ තත්කලීන සමාජයෙහි පැවැති ආගමික හා දාර්ශනික සංකල්පයන්ට බුදු දහමට අනුකූලවන අර්ථවිවරණ බුදු දහමින් ඉදිරිපත් වී ඇති බවයි. කෙසේ වුවද මෙම මහා පුරුෂ ලක්ෂණ බුද්ධ ශරීරයෙහි ද පැවති අතර බුදුන් වහන්සේගේ පාද තලයෙහි ද මංගල ලක්ෂණ දෙතිසක් පිහිටා තිබූ බව සඳහන් වෙයි.

D III. 141, M III. 375

6. මඟුල් ලකුණු
භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ
දෙපතුලෙහි

සොත්ථීය ආවුදය,
(ධජභාරක ?)
සිරිවස,
නන්දි,
ස්වස්තිකය,
වටංසකය,
වර්ධමානකය,
මාළු යුවල,
හදු පීඨය,

ද්වන්තිංස
මභිගල ලක්ෂණානි
හගවතො පාදෙසු

සොත්ථී,
සිරිවච්ඡො,
නන්දි,
සොවත්ථීකො,
වටංසකො,
වර්ධමානකං,
මච්ඡයුගලං,
හද්දපීඨං,

ප්‍රාසාදය,
 තොරණ,
 සේසත,
 කඩුව,
 තල්වැට,
 මොර හස්තය,
 වල්විදුනාව,
 උණ්හිසය,
 මැණික,
 සමන් මල්දම,
 නිලුපුල,
 රතුපුල,
 පිසුම,
 සුදු පිසුම,
 පුන්කළස,
 රන් පාත්‍රය,
 මුහුද,
 සක්වළ,
 හිමවත,
 මහමෙර,
 සඳහිරු,
 නැකැත්තරු,
 සතර මහ දිවයින,
 දෙදහසක් කුඩා දිවයින්.

පාසාදො,
 තොරණං,
 සෙනච්ඡන්තං,
 ඛගගො,
 තාලවණ්ටං,
 මොරහත්ථං,
 වාලවිජනි,
 උණ්හිසවට්ටො,
 මණි,
 සුමනදාමං,
 නිලුප්පලං,
 රත්තුප්පලං,
 පදුමං,
 පුණ්ධරීකං,
 පුණ්ණසට්ටො,
 පුණ්ණපානි,
 සමුද්දො,
 චක්කවාලො,
 හිමවා,
 සීනෙරු,
 චන්දසුරියා,
 නක්ඛන්තානි,
 චන්තාරො මහාදීපා,
 ද්වෙපරිත්තදීපසහස්සානි.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දෙපතුලෙහි ඉහත දැක්වුණු මංගල ලක්ෂණ පිහිටා තිබූ බව ඇතැම් සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රයන්හි සඳහන් වෙයි. මහා පුරුෂයකුගේ පාදතලයන්හි මෙම මංගල ලක්ෂණ සටහන් වී ඇති බව විශ්වාස කෙරෙයි.

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාවට අනුව (හේවාචිතාරණ) තිස් දෙකක් මංගල ලක්ෂණ පෙන්නුම් කරයි. දීඝනිකාය අටුවාවද එසේය.

නිස්භයේ වර්ගය.

1. සත්ත පද

ජත්තිංස සත්තපදා

ගෘහාශ්‍රිත වූ සොම්නස් සයකි,
 නෛෂක්‍රමය ආශ්‍රිත
 සොම්නස් සයකි,
 ගෘහාශ්‍රිත දොම්නස් සයකි,
 නෛෂක්‍රමය ආශ්‍රිත
 දොම්නස් සයකි,
 ගෘහාශ්‍රිත උපෙක්ෂා සයකි,
 නෛෂක්‍රමය ආශ්‍රිත
 උපෙක්ෂා සයකි,

ජ ගෙහසිනානි
 සොමනස්සානි,
 ජ නෙක්ඛම්මසිනානි
 සොමනස්සානි,
 ජ... දොමනස්සානි
 ජ නෙක්ඛම්මසිනානි
 දොමනස්සානි,
 ජ ගෙහසිනානි උපෙක්ඛා
 සොමනස්සානි
 ජ නෙක්ඛම්මසිනානි
 උපෙක්ඛා,

ගෘහය ඇසුරු කොට ඇතිවන සොම්නස් සය කවරේද? යමෙක් යම්විටක කැමති වන, සතුටු වන, ගෘහ ජීවිතය ඇසුරු කොට ඇතිවන ඇසින් දැකිය හැකි රූපයක් ලැබීම ලාභයක් ලෙස සලකන්නේ නම් හෝ පෙර ලැබූ මේ වන විට විනාශයට නොපැවැත්මට වෙනසට පත් වූ රූපයක් ගැන සිහිපත් කරන්නේ නම් හෝ සොම්නස ඇති වෙයි. එය ගෘහාශ්‍රිත රූපය ඇසුරු කොට ඇතිවන සොම්නසකි. මෙසේම යමෙක් කණින් ඇසිය හැකි ශබ්දයක් ලැබීම ලාභයක් කොට සිතන්නේ ද ... නාසයෙන් සුවද දැනිය හැකි ගඳ සුවදක් ලැබීම ... දිවෙන් රස විඳිය හැකි රසයක් ලැබීම ... ශරීරයෙන් පහස ලැබිය හැකි පහසක් ලැබීම ... ගෘහාශ්‍රිතව ඇතිවන සතුටු විය හැකි කැමති වන බලාපොරොත්තු වන සිතෙන් සිතිය හැකි ධර්මයක් ලැබීම ලාභයක් ලෙස සිතන්නේ නම් හෝ අතීතයෙහි පැවැති දැනට විනාශයට වෙනසට පත් ඇති ධර්මයක් සිහිපත් කරන්නේ නම් හෝ සොම්නස ඇති වෙයි. මෙම සය වැදෑරුම් සොම්නස ගෘහ ජීවිතය ඇසුරු කොට ඇතිවන සොම්නස් සයයි.

නෛෂක්‍රමය (ගෘහ ජීවිතය අත හැරීම) පාදක කොට ඇති සයවැදෑරුම් සොම්නස කවරේ ද? යම් විටක වර්තමාන සහ අතීත රූපයේ අනිත්‍ය බව,

අසාර බව, විනාශය සහ නිරෝධය නුවණින් යථාර්ථවත්ව දැකී ද එවිට සොම්නස ඇති වෙයි. එබඳු සොම්නස නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොට ඇතිවන සොම්නස නම් වෙයි. ශබ්දයේ ... ගන්ධයේ ... රසයේ ... ස්පර්ශයේ ... සහ මානසික ධර්මයන්ගේ අනිත්‍ය බව, අසාර බව, විනාශය හා නිරෝධය නුවණින් මනාව දැකී ද එවිට ඇතිවන සොම්නස නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොට ඇතිවන සොම්නසයි. මෙම සය වැදෑරුම් සොම්නස නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොට ඇතිවන සොම්නසේ සයයි.

ගෘහ ජීවිතය ඇසුරුකොට ඇති වන දොම්නස් සය කවරේද? තමන් කැමති වන ආශා කරන සතුටු වන ඇසින් දැකිය හැකි රූපයක් නොදැකීමත් ලාභයක් කොට සලකන්නේ නම් හෝ එසේම ගෘහ ජීවිතය ඇසුරුකොට අතීතයෙන් නොලැබූ රූපයක් සිහි කිරීම අලාභයක් කොට සලකන්නේ නම් දොම්නස ඇති වෙයි. එසේම ගෘහ ජීවිතය ඇසුරු කොට කණින් ඇසිය හැකි ශබ්දයක් නොඇසීම ... ගන්ධයක් විඳ නොගැනීම ... රසයක් විඳ නොගැනීම ... ස්පර්ශයක් නොවිඳීම ... මානසික ධර්මයක් නොසිතීම අලාභයක් කොට සිතන විට ගෘහය ඇසුරු කොට ඇතිවන දොම්නස උපද්ධිය. මේ සයවැදෑරුම් දොම්නස ගෘහ ජීවිතය ඇසුරු කොට ඇතිවන දොම්නසේ සයයි.

නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොටගත් දොම්නස් සය කවරේද? රූපයේ අනිත්‍ය බව අසාර බව විනාශය දැනගෙන යමක් වර්තමාන රූපයේ මෙන්ම අතීත රූපයේ ද අනිත්‍යය අසාරත්වය හා විනාශය නුවණින් නිසි පරිදි දැකිය ද එවිට ඔහු කෙරෙහි පරම විමුක්තිය සඳහා කැමැත්තක් ඇති වෙයි. පරම විමුක්තියට සමවැද විසීමට ඇත්තේ නම් මැනවැයි යන කැමැත්ත හේතු කොට ගෙන ඔහුට දොම්නස ඇති වෙයි.

එම දොම්නස නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොටගෙන ඇතිවන දොම්නසකි. එසේම ශබ්දයේ ... ගන්ධයේ ... රසයේ ... ස්පර්ශයේ ... මානසික ධර්මයන්ගේ අනිත්‍යය අසාරත්වය හා විනාශය දැන අතීත හා වර්තමාන ධර්මයන්ගේ අනිත්‍යය අසාරත්වය හා විනාශය නුවණින් මැනවින් දක්නාට පරම විමුක්තියට සමවැද සිටීමට ඇත්තේ නම් මැනවයි කැමැත්තක් ඇති වෙයි. එම කැමැත්ත හේතු කොටගෙන ඔහු තුළ දොම්නස ඇති වෙයි. මෙය නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොටගෙන ඇති වන දොම්නසකි. මේ සය වැදෑරුම් දොම්නස නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොට ඇති වන දොම්නසේ සයයි.

ගෘහ ජීවිතය ඇසුරු කොට ඇතිවන උපේක්ෂා සය කවරේද? අශ්‍රැතවත් පාකල්පන පුද්ගලයාට ඇසින් රූපය දැකීමෙන් උපේක්ෂාව ඇතිවෙයි. කර්ම එල ශක්තිය ඉක්මවා නැති එයින් ලැබෙන භයානක ප්‍රතිඵල ගැන දැනුමක් නැති එම අශ්‍රැතවත් පාඨල්පන පුද්ගලයාට ඇති වන මෙම උපේක්ෂාව

රූපය ඉක්මවා නොයන බැවින් එය ගෘහය ඇසුරු කොට ඇති වන උපේක්ෂාවකි. කණින් ශබ්ද අසා ... නැහැයෙන් ගඳ සුවඳ දැන, දිවෙන් රස විඳ ... කනේ ස්පර්ශ ලාබ ... මනසින් ධර්ම දැන ... අඟුනවත් පෘථග්ඡන සුද්ගලයාට උපේක්ෂාව ඇති වෙයි. මෙම උපේක්ෂාව ධර්මය ඉක්මවා නොමැති බැවින් ගෘහය ආශ්‍රිත උපේක්ෂාවකි. මෙම සය වැදෑරුම් උපේක්ෂාව ගෘහ ජීවිතය ඇසුරු කොට ඇතිවන උපේක්ෂා සයයි.

නෛෂ්ක්‍රමය පාද කොට ඇතිවන උපේක්ෂා සය කවරේදයත්? ඇසින් දකින රූපයේ අනිත්‍යය, අසාරත්වය හා විනාශය දන්නා වූ ශ්‍රැතවත් ආර්ය ශ්‍රාවකයා අතීත හා වර්තමාන රූපයේ අනිත්‍යය අසාර බව හා විනාශය නුවණින් මනාව දකින විට ඔහුට උපේක්ෂාව ඇති වෙයි.

මෙම උපේක්ෂාව රූපය ඉක්මවා ඇති බැවින් නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොට ඇති උපේක්ෂාවකි. එබැවින් එය නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොටගත් උපේක්ෂාවයයි කියනු ලැබේ. එසේම කණින් අසන ශබ්දයේ ... නැහැයෙන් විඳින ගන්ධයේ ... දිවෙන් විඳින රසයේ ... කයින් විඳින ස්පර්ශයේ මනසින් දන්නා ධර්මයේ අනිත්‍යය, අසාරබව හා විනාශය නුවණින් මනාව දකින ශ්‍රැතවත් ආර්ය ශ්‍රාවකයා තුළ අතීත හා වර්තමාන ධර්මයන් අරහයා උපේක්ෂාව උපදියි. මෙම උපේක්ෂාව නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොට ගනු ලැබූ උපේක්ෂාවකි. මෙම සය වැදෑරුම් උපේක්ෂාව නෛෂ්ක්‍රමය පාදක කොටගත් උපේක්ෂා සයයි.

M. III. 217.

තිස් හතේ වර්ගය.

1. බෝධි පාක්ෂික ධර්ම

සතිපට්ඨාන සතර

කායනුපස්සනා,
චේදනානුපස්සනා,
චිත්තනුපස්සනා,
ධම්මානුපස්සනා.

සමාසක් ප්‍රධාන සතර

නූපත් පච්චු අකුසල්
නූපදවීම සඳහා
කැමැත්ත උපදවයි
උත්සාහ කරයි
සිත දැඩි කරයි,

උපන් අකුසල ධර්ම
නැති කිරීම
සඳහා උත්සාහ දරයි,
නූපත් කුසල ධර්මයන් ඉපදවීම
සඳහා උත්සාහ දරයි,
උපන් කුසල ධර්මයන්
වැඩිදියුණු කිරීම
සඳහා උත්සාහ දරයි.

සත්තතිංස බොධිපක්ඛිය
ධම්මා

චන්තාරො සතිපට්ඨානා

කායානුපස්සනා,
චේදනානුපස්සනා,
චිත්තනුපස්සනා,
ධම්මානුපස්සනා.

චන්තාරො සම්මප්පධානා

අනුප්පානං පාපකානං

අකුසලානං ධම්මානං
අනුප්පාදාය ඡන්දං ඡනෙනි
වායමති වීරියං ආරහති
චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති,

උප්පන්නානං අකුසලානං
ධම්මානං පහානාය ;
අනුප්පන්නානං කුසලානං
ධම්මානං උප්පාදාය ;

උප්පන්නානං කුසලානං
ධම්මානං ධීතියා
අසම්මොසාය
භීයොහාභාවාය .

සෘද්ධිපාද සතර

ජන්ද,
චිත්ත,
චිරිය,
විමංසා.

වත්තාරො ඉද්ධිපාදා

ජන්ද,
චිත්ත,
චිරිය,
විමංසා.

ඉන්ද්‍රිය පස

ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රිය,
චිරිය ◌,
සති ◌,
සමාධි ◌,
ප්‍රඥා ◌.

පඤ්ච ඉන්ද්‍රියානි

සද්ධිනද්‍රිය,
චිරිය ඉන්ද්‍රිය,
සති ◌,
සමාධි ◌,
පඤ්ඤා ◌.

බලපස

ශ්‍රද්ධා බලය,
ස්මෘති ◌,
චිරිය ◌,
සමාධි ◌,
ප්‍රඥා ◌.

පඤ්ච බලානි

සද්ධා බලං,
සති ◌,
චිරිය ◌,
සමාධි ◌,
පඤ්ඤා ◌.

බොජ්ඣංග සත

සති සම්බොජ්ඣංගය,
ධම්මචිවය ◌,
චිරිය ◌,
ප්‍රීති ◌,
ප්‍රඥබ්ධි ◌,
සමාධි ◌,
උපෙක්ඡා ◌.

සත්ත බොජ්ඣංගා

සති සම්බොජ්ඣංගො,
ධම්මචිවය ◌,
චිරිය ◌,
ප්‍රීති ◌,
පස්සද්ධි ◌,
සමාධි ◌,
උපෙක්ඛා ◌.

ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය

සම්මා දිට්ඨි,
සම්මා සංකප්ප,
සම්මා වාචා,
සම්මා කම්මන්ත,
සම්මා ආජීව,
සම්මා වායාම,
සම්මා සනි,
සම්මා සමාධි.

අර්යො අට්ඨංගිකො මග්ගො

සම්මා දිට්ඨි,
සම්මා සංකප්පො,
සම්මා වාචා,
සම්මා කම්මන්තො,
සම්මා ආජීවො,
සාම්මා වායාමො,
සම්මා සනි,
සම්මා සමාධි.

මෙම බෝධි පාක්ෂික ධර්ම තිස්හත බුදු දහමේ සියලු මූලික ඉගැන්වීම් ආවරණය කොටගෙන ඇත. 'බෝධි' යනු බුද්ධත්වාවබෝධයයි. පක්ඛිය යනු එයට ඊට අදාළ යනුයි. එබැවින් බෝධිපක්ඛික ධම්ම යන පදයෙන් බුද්ධත්වාවබෝධය ලබාදීමට හේතු සාධක වන සියලු සදාචාර හා ආධ්‍යාත්මික හැසිරීම් හඟවයි. මෙවැනි ධර්ම සංඛ්‍යාවන් ගැන සංඛ්‍යාත්මක වර්ග කිරීම් අධුනිකයන්ගේ උද්‍රහණය, ධාරණය සඳහා බෙහෙවින් ප්‍රයෝජනවත් වෙයි.

විස්තර සඳහා සතරේ පහේ හතේ සහ අටේ වර්ගයේ බලන්න.

Vism. 678, Vbh. 244, 249, J. 275, M. II. 11

තිස් අටේ වර්ගය.

1. මංගල

මෝඩයන් ඇසුරු නොකිරීම,
 පණ්ඩිතයන් ඇසුරු කිරීම,
 පිදියයුත්තන් පිදීම,
 සුදුසු දේශයක වාසය,
 පෙරකළ පින් ඇති බව,
 තමා යහමගෙහි
 පිහිටුවා ගැනීම,
 බහුභුක්ත බව,
 ශිල්ප ඉගෙනීම,
 විනයෙහි මනා හක්මීම,
 යහපත් වචන ඇති බව,
 මවුපිය උපස්ථානය,
 දරුවන්ට-බිරිඳට සැලකීම,
 වියවුල් නොවූ
 කර්මාන්ත ඇති බව,
 දන්දීම,
 ධර්මයෙහි හැසිරීම,
 නැයන්ට සැලකීම,
 නිවැරදි කර්මාන්ත,
 පවින් මිදීම,
 මත්පැනින් වෙන්වීම,
 ධර්මයෙහි අප්‍රමාද බව,
 ගෞරවය,
 කීකරුවාව,
 සතුට,
 කෙළෙහි ගුණ දැනීම,
 සුදුසුවිට දහම් ඇසීම,
 ඉවසීම,
 සුවච්චව,

අවිධිකිංස මංගලානි

බාලානං අසෙවනා,
 පණ්ඩිතානං සෙවනා,
 පූජා පූජනීයානං,
 පතිරූපදෙස වාසො,
 පුබ්බේකත ප්‍රඤ්ඤනා,

 අන්තා සම්මා පණ්ඩි,
 බාහුසච්චං,
 සිප්පං,
 විනයො සුසුක්ඛිනො,
 සුභාසිනා වාචා,
 මාතාපිතු උපට්ඨානං,
 පුත්ත-දාරස්ස සඬිගහො,

 අනාකුලා කම්මන්තා,
 දානං,
 ධම්මචරියා,
 ඤාතකානං සංගහො,
 අනවජ්ජානි කම්මානි,
 ආරති චිරති පාපා,
 මජ්ජපානා සඤ්ඤමො,
 අප්පමාදො ධම්මෙසු,
 ගාරවො,
 නිවානො,
 සන්තුට්ඨී,
 කතඤ්ඤනා,
 කාලෙන ධම්මසවණං,
 බන්ති,
 සොචචස්සනා,

මහණ බමුණන් දැක්ම,
සුදුසු විට ධර්ම සාකච්ඡාව,
තපස,
බුන්ම වර්යාව,
ආර්ය සත්‍යයන් දැකීම,
නිවන පසක් කිරීම,
ලෝක ධර්මයන්ගෙන් ගැටෙන
විට කම්පා නොවීම,
ශෝක නැතිබව,
කෙලෙස් නැති බව,
ක්ෂේමය.

සමණානං දස්සනං,
කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා,
තපො,
බුන්මවරියං,
අරියසච්චානදස්සනං,
නිබ්බාන සච්ඡිකරියා,
පුට්ඨස්ස ලොක ධම්මෙහි
චිත්තං න කම්පනි,
අසොකං,
චිරජං,
බෙමං.

ගිහියන්ගේ චිත්‍යානුකූල පැවැත්මට අදාල 'ගිහි චිත්‍ය' යටතේ එන මෙම මංගල කරුණු තිස්අට මංගල සුත්‍රයෙහි අන්තර්ගත වෙයි. සුත්‍ර නිදානයෙහි සඳහන් වන අන්දමට මිනිසුන් හා දෙවියන් අතර මංගල කරුණු පිළිබඳ සාකච්ඡාවක් ඇති විය. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් එක්තරා දේවතාවෙකු බුදුන් වහන්සේ හමුව ඒ පිළිබඳව විමසීමෙන් පසු බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙම කරුණු දෙශනා කළහ . දේවතාවා විසින් අසන පද ප්‍රශ්න දහයකට පිළිතුරු වශයෙන් මංගල සුත්‍රය දේශනා කරණ ලදී.
පුත්තදාරස්ස සඬ්ඛනො, මෙය දු දරුවන්ට සැලකීම, බිරිඳට සැලකීම, වශයෙන් ගැනෙයි.

මංගල සුත්‍රයේ ගාථාවලට වෙනස් බවක් මහා මංගලජාතකයේ (453)ගාථාවල දක්නට ඇත. බ. මංගලජාතකය (87), මහා මංගලජාතකය (453).

Sn. 46, khp. 3, KhpA 123, J.I .371, IV. 72

හතළිහේ වර්ගය

1. කමටහන්

දස කසිණය

පඨවි කසිණය,
 ආපෝ †,
 තේජෝ †,
 වායෝ †,
 නිල †,
 පිත †,
 ලෝහිත †,
 ඕදාත †,
 ආලෝක †,
 පරිච්ඡන්ත ආකාස †.

දස අසුභ

උද්ධු මාතක,
 විනිලක,
 විපුඛක,
 විච්ඡේදක,
 වික්ඛායිතක,
 වික්ඛිත්තක,
 හත වික්ඛිත්තක,
 ලොහිතක,
 පුලවක,
 අවිභික.

වත්තාලීස කම්මට්ඨානානි

දස කසිණ

පඨවි කසිණ,
 ආපො †,
 තෙජො †,
 වායො †,
 නිල †,
 පිත †,
 ලොහිත †,
 ඕදාත †,
 ආලොක †,
 පරිච්ඡන්ත ආකාස †.

දස අසුභා

උද්ධුමාතක,
 විනිලක,
 විපුඛක,
 විච්ඡේදක,
 වික්ඛායිතක,
 වික්ඛිත්තක,
 හත වික්ඛිත්තක,
 ලොහිතක,
 පුලවක,
 අවිභික.

දස අනුස්සති

බුද්ධානුස්සතිය,
ධම්මානුස්සතිය,
සංඝානුස්සතිය,
සීලානුස්සතිය,
වාගානුස්සතිය,
දේවතානුස්සතිය,
මරණානුස්සතිය,
කායානුස්සතිය,
ආනාපාන සතිය,
උපසම අනුස්සතිය.

බ්‍රහ්මච්චිභාර සකර

මෛත්‍රීය,
කරුණාව,
මුදිතාව,
උපෙකෂාව.

ආරුප්ප සකර

ආකාසානඤ්චායතනය,
විඤ්ඤාණඤ්චායතනය,
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය,
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය.

සංඥාව

තිරණය

දස අනුස්සති

බුද්ධානුස්සති,
ධම්මානුස්සති,
සංඝානුස්සති,
සීලානුස්සති,
වාගානුස්සති,
දේවතානුස්සති,
මරණානුස්සති,
කායානුස්සති,
ආනාපානසති,
උපසමානුස්සති.

වත්තාරො බ්‍රහ්මච්චිභාරා

මෙන්තා,
කරුණා,
මුදිතා,
උපෙක්ඛා.

වත්තාරො ආරුප්පා

ආකාසානඤ්චායතනා,
විඤ්ඤාණඤ්චායතනා,
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනා,
නෙවසඤ්ඤානාස-
ඤ්ඤායතනා.

එකාසඤ්ඤා

එකං වචන්ථානං

බෞද්ධ භාවනාව සමථ විපස්සනා යනුවෙන් ප්‍රධාන වර්ග දෙකකට බෙදා දක්වා ඇත. සමසතළිස් කමටහන් සමථ හෙවත් සමාධි භාවනාව සඳහා යෝගාවචරයන් විසින් උපයෝගී කරගන්නා භාවනාවේ අරමුණු වශයෙන් සැලකෙයි. අරමුණු තෝරාගත යුත්තේ යෝගාවචරයාගේ වර්ත ලක්ෂණ අනුවය. රාග වර්ත (රාගාධික වර්ත) දොස වර්ත (ද්වේෂාධික වර්ත) සද්ධා වර්ත (ශ්‍රද්ධාධික වර්ත) ආදී වශයෙන් සය වැදෑරුම් වර්ත ඉදිරිපත් වී තිබේ.

කරුණාව, ආනාපානසතිය වැනි ඇතැම් අරමුණු සියලු යෝගාවචරයන්ට යෝග්‍ය ලෙස නිර්දේශ වී ඇත.

Vism. 110

2. පිරිමියෙකු සිතගැනීමට ගැහැණියක භාවිත කරන ක්‍රම

ඇඟපත වලනය කරයි,
නැවෙයි,
දඟකාරකම් පායි,
ලජ්ජාවෙයි,
නියෙන් නිය ගටයි,
පයෙන් පය පාගයි,
ලී කැබැල්ලකින්
පොළවේ ඉරි අදියි,
දරුවකු උඩදමයි,
යටට දමයි,
නටයි,
නටවයි,
සිඹියි,
සිඹවයි,
කවයි,
කවවයි,
දෙයි,
ඉල්ලයි,
කථාව අනුකරණය කරයි,
උස්හඬින් කථා කරයි,
හෙමින් කථා කරයි,
අවියත්ව කථා කරයි,
වියත්ව කථා කරයි,
නැවුමෙන් ගැයුමෙන් වැයුමෙන්
හැඬීමෙන් විලාසයන්ගෙන්
අබරණින් යුතුව සිතහසෙයි,
අඩ කොණින් බලයි,
ඇඟ පසඟ සොලවයි,

චන්කාලීසාය ධානෙහි
ඉන්ථී පුරිසං අච්චදනි

චිප්මහනි,
චිනමනි,
චිලසනි,
චිලජ්ජනි,
නබෙන නබං සච්චෙනි,
පාදෙන පාදං අක්කමනි,

කච්චෙන පඨවිං ලිබනි,
දාරකං උල්ලංසෙනි,
ඔලංසනි,
කීලනි,
කීලාපෙනි,
චුම්බනි,
චුම්බාපෙනි,
භුඤ්ජනි,
භුඤ්ජාපෙනි,
දදානි,
ආයචනි,
කථං අනුකරොති,
උච්චං භාසනි,
නීචං භාසනි,
අච්චිචං භාසනි,
චිච්චිචං භාසනි,
නච්චෙන ගීතෙන වාදිතෙන
රොදිතෙන චිලසිතෙන
චිභුසතෙන ජග්ඝනි,
පෙක්ඛනි,
ච්චිචාලෙනි,

සැගවුණු අබරණ
 ආදිය සොලවයි,
 කලවය දක්වයි,
 කලවය වසාලයි,
 පියයුරු දක්වයි,
 කිසිල්ල දක්වයි,
 නැබ දක්වයි,
 ඇස් කොන් ගසයි,
 බැම ඔසවයි,
 තොල් සපයි,
 දිව සපයි,
 දිව නටවයි,
 රෙදි බුරුල් කරයි,
 රෙද්ද අදියි,
 කොණ්ඩය කඩයි,
 කොණ්ඩය බදියි.

ගුය්හ හණ්ඩකං සඤ්චාලෙති,
 උගරං විවරති,
 උගරං පිදහති,
 ටනං දස්සෙති,
 කච්ඡං දස්සෙති,
 නාහිං දස්සෙති,
 අකඛිං නික්ඛනති,
 හමුකං උක්ඛිපති,
 ඔට්ඨං පලිඛති,
 ජ්විහං පලිඛති,
 ජ්විහං නිල්ලාලෙති,
 දුස්සං මුඤ්චති,
 දුස්සං බන්ධති,
 සිරසං අඤ්චති,
 සිරසං බන්ධති

ගෞතමියකගේ ස්වභාවය හා හැසිරීම් විලාසයන් පිළිබඳ විවිධ විස්තර ඉන්දියානු සාහිත්‍යයේ දී දක්නට ඇත. කාන්තාව උපතින්ම පහත් ස්වභාවයක් ඇත්තිකය වශයෙන් දැක්වීමට බමුණෝ ඉමහත් අභිරුචියක් දැක්වූහ. සමාජ බලපෑම් නිසා එබඳු ඇතැම් විවරණ බෞද්ධ සාහිත්‍යයට ද ඇතුළත්ව ඇත. නමුත් බුදුසමය ස්ත්‍රීය තුළ පමණක් නොව පුරුෂයා තුළ ද හොඳ හා නරක ලක්ෂණ පවත්නා බව විවිධ තන්හි අවධාරණය කොට තිබේ. ඉහත දක්වන ලද සතළිස් ආකාර ක්‍රමයන් ගෞතමියකගේ ස්වභාවික ලක්ෂණ සේ දක්වා ඇතත් ඒවා විවේචනයට භාජනය කළ හැකිය. මූලික බෞද්ධ ධර්ම සිද්ධාන්තයන්ට සම්බන්ධව සලකා බලන විට මේ ලක්ෂණ ස්ත්‍රීන් සම්බන්ධයෙන් වන බෞද්ධ මතය සේ පිළිගැනීමේ අවශ්‍යතාවක් නැත.

J. V. 433 - 434

පණස් දෙකේ වර්ගය.

1. වෛතසික

ස්පර්ශය,
 වේදනාව,
 සංඥාව,
 චේතනාව,
 ඒකාග්‍රතාව,
 ජීවිතින්ද්‍රිය,
 මනසිකාරය,
 විතර්කය,
 විචාරය,
 අධිමෝක්ෂය,
 විරියය,
 ප්‍රීතිය,
 ඡන්දය,
 මෝහය,
 අහිරිකය,
 අනොත්තප්පය,
 උද්ධච්චය,
 ලෝභය,
 දෘෂ්ටිය,
 මානසය,
 ද්වේෂය,
 ඊර්ෂ්‍යාව,
 මාක්සර්ශය,
 කුක්කුච්චය,
 ථීනය,
 මිද්ධය,
 විචිකිච්ඡාව,
 ශ්‍රද්ධාව,
 ස්මෘතිය,
 හිරිය,

ද්විපණ්ණාස වෛතසිකා

ඵස්සො,
 වෙදනා,
 සංඤ්ඤා,
 චෙතනා,
 ඵකග්ගනා,
 ජීවිතින්ද්‍රිය,
 මනසිකාරො,
 විතක්කො,
 විචාරො,
 අධිමොක්ඛො,
 විරියං,
 ප්‍රීති,
 ඡන්දො,
 මොහො,
 අහිරිකං,
 අනොත්තප්පං,
 උද්ධච්චං,
 ලොභො,
 ද්ඛිධී,
 මානො,
 දොසො,
 ඉස්සා,
 මච්ඡරියං,
 කුක්කුච්චං,
 ථීනං,
 මිද්ධං,
 විචිකිච්ඡා,
 සද්ධා,
 සති,
 හිරි,

ඔත්තප්පය,
අලෝභය,
අද්වේෂය,
තත්ත්වමය,
කාය ප්‍රශ්නිකය,
චිත්තප්‍රශ්නිකය,
කායලහුතාව,
චිත්තලහුතාව,
කායමාදුතාව,
චිත්තමාදුතාව,
කායකර්මණ්‍යතාව,
චිත්තකර්මණ්‍යතාව,
කාය ප්‍රාගුණ්‍යය,
චිත්ත ප්‍රාගුණ්‍යය,
කායුප්ප්‍රකතාව,
චිත්තුප්ප්‍රකතාව,
සම්මාවාවාව,
සම්මාකම්මන්තය,
සම්මා ආජීවය,
කරුණාව,
මුදිතාව,
ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය.

ඔත්තප්පං,
අලොභො,
අදොභො,
තත්ත්වතනා,
කායපස්සද්ධි,
චිත්තපස්සද්ධි,
කායලහුතා,
චිත්තලහුතා,
කායමුදුතා,
චිත්තමුදුතා,
කායකම්මඤ්ඤා,
චිත්තකම්මඤ්ඤා,
කායපාගුඤ්ඤා,
චිත්තපාගුඤ්ඤා,
කායුප්ප්‍රකතා,
චිත්තුප්ප්‍රකතා,
සම්මාවාවා,
සම්මාකම්මන්තො,
සම්මා ආජීවො,
කරුණා,
මුදිතා,
පඤ්ඤාන්ද්‍රියං.

අභිධර්මයේ එන චිත්ත විශ්ලේෂණයට අනුව වර්ග දෙකක් දැක්වේ. ඒ චිත්ත, වෛතසික වශයෙනි. වෛතසික හෙවත් වෙතසික යනු මනසේ ඒ ඒ කෘත්‍යයන්හි දී ඇතිවන මානසික තත්ත්වයන් ලෙස සැලකිය හැකිය. වෛතසිකයන් සංඛ්‍යාවෙන් පණස් දෙකක් වන අතර වර්ග හතකට වෙන් කොට දක්වා ඇත.

i. සබ්බචිත්තසාධාරණ

සබ්බචිත්තසාධාරණ - 07

ස්පර්ශය,
වේදනාව,
සංඥාව,
චේතනාව,
ඵකාග්‍රතාව,
ජීවිතින්ද්‍රිය,
මනසිකාරය,

ඵස්සො,
වෙදනා,
සඤ්ඤා,
චේතනා,
ඵකග්ගනා,
ජීවිතින්ද්‍රිය,
මනසිකාරො,

ii. ප්‍රකීර්ණක

චිතර්කය,
විචාරය,
අධිමෝක්ෂය,
වීර්යය,
ප්‍රීතිය,
ජන්දය,

පකිණ්ණක - 06

චිතකතො,
විචාරො,
අධිමොක්ෂො,
වීර්යං,
ප්‍රීති,
ජන්දො,

iii. අකුසල

මෝහය,
අහිරිකය,
අනොත්තප්පය,
උද්ධච්චය,
ලෝභය,
දෘෂ්ටිය,
මානය,
ද්වේෂය,
ඊර්ෂ්‍යාව,
මාත්සර්යය,
කුක්කුච්චය,
ඵනය,
මිද්ධය,
විචිකිච්ඡාව,

අකුසල - 14

මොහො,
අහිරිකං,
අනොත්තප්පං,
උද්ධච්චං,
ලොභො,
ද්‍රිට්ඨි,
මානො,
දොෂො,
ඉස්සා,
මච්ඡරියං,
කුක්කුච්චං,
ඵනං,
මිද්ධං,
විචිකිච්ඡා,

iv. කුසල

ශ්‍රද්ධාව,
ස්මෘතිය,
හිරිය,
ඔත්තප්පය,
අලෝභය,
අද්වේෂය,
තනුමජ්ඣන්තතාව,
කාය ප්‍රඉබ්බිය,
චිත්තප්‍රඉබ්බිය,
කායලහුතාව,

කුසල - 19

සද්ධා,
සති,
හිරි,
ඔත්තප්පං,
අලොභො,
අදොෂො,
තනුමජ්ඣන්තතා,
කායපස්සද්ධි,
චිත්තපස්සද්ධි,
කායලහුතා,

චිත්තලෙහුතාව,
කායමාදුතාව,
චිත්තමාදුතාව,
කායකර්මණ්‍යතාව,
චිත්තකර්මණ්‍යතාව,
කාය ප්‍රාගුණ්‍යය,
චිත්ත ප්‍රාගුණ්‍යය,
කායුජ්ජ්‍ජකතාව,
චිත්තුජ්ජකතාව,

චිත්තලෙහුතා,
කායමුදුතා,
චිත්තමුදුතා,
කායකම්මඤ්ඤතා,
චිත්තකම්මඤ්ඤතා,
කායපාගුඤ්ඤතා,
චිත්තපාගුඤ්ඤතා,
කායුජ්ජකතා,
චිත්තුජ්ජකතා,

v. විරති

විරතියො - 03

සම්මාවාචා,
සම්මාකම්මන්තය,
සම්මා ආජීවය,

සම්මාවාචා,
සම්මාකම්මන්තො,
සම්මා ආජීවො,

vi. අප්‍රමාණ්‍ය

අප්පමඤ්ඤායො - 02

කරුණාව,
මුදිතාව.

කරුණා,
මුදිතා.

vii. ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය

පඤ්ඤින්ද්‍රියං - 01

ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය.

පඤ්ඤින්ද්‍රියං.

සිත හා චෛතසිකයන් අතර ඇති අන්තර් සම්බන්ධතාව සාධක සතරක් යටතේ පැහැදිලි කොට තිබේ.

- i. චිත්ත චෛතසික දෙකම එකට ඇතිවෙයි.
- ii. චිත්ත චෛතසික දෙකම එකට නැතිවෙයි.
- iii. එක් මොහොතක දී දෙකම එකම අරමුණ ගනියි.
- iv. එක් මොහොතක දී එකම ඉන්ද්‍රියයකට සම්බන්ධව ඇති වෙයි.

ආදී බෞද්ධ පඤ්චස්කන්ධ විභාගයේ දී චේතනා, සඤ්ඤා, සංඛාර යන චෛතසික පඤ්චස්කන්ධයට ඇතුළත් කොට දක්වා තිබේ.

හැටේ වර්ගය.

1. නහර

ගෙලේ උඩ කොටසේ සිට
 මහ නහර පහකි,
 සිරුර වෙලාගෙන
 ඉදිරිපසින් ඇති
 නහර පහකි,
 පිටුපසින් ඇති නහර පහකි,
 දකුණු පසින් නහර පහකි,
 වම් පසින් පහකි,
 දකුණු අත
 වෙලාගෙන අතේ
 ඉදිරිපසින් පහකි,

 පිටුපසින් පහකි,
 වම් අත එකට
 වෙලාගෙන අතේ
 ඉදිරිපසින් පහකි,
 පසුපසින් පහකි,
 දකුණු පස
 වෙලාගෙන ඉදිරිපසින්
 නහර පහකි,

 පසුපසින් නහර පහකි,
 වම්පස වෙලාගෙන
 ඉදිරිපසින් පහකි,

 වම්පසින් පහකි.

සට්ටි නහරු

ගීව්‍ය උපරිමභාගනො
 පට්ටිය පඤ්ච මහා නහරු,

 සරීරං විනද්ධමානා
 පුරිමපස්සෙන ඔතිණ්ණා ;
 පඤ්ච පච්ඡිම පස්සෙන,
 පඤ්ච දක්ඛිණ පස්සෙන,
 පඤ්ච වාම පස්සෙන,

 දක්ඛිණ හත්ථං විනද්ධමානාපි
 හත්ථස්ස පුරිම පස්සෙන
 පඤ්ච,
 පච්ඡිම පස්සෙන පඤ්ච,

 තථා වාම හත්ථං
 විනද්ධමානා,

 දක්ඛිණ පාදං විනද්ධමානාපි
 පාදස්ස පුරිම පස්සෙන
 පඤ්ච,
 පච්ඡිම පස්සෙන පඤ්ච,

 වාම පාදං විනද්ධමානා
 පාදස්ස පුරිම පස්සෙන
 පඤ්ච,

 වාමපස්සෙන පඤ්ච.

බොද්ධ භාවනා මාර්ගයේ දී ශරීරය පිළිබඳව මෙනෙහි කිරීම වැදගත් අංශයකි. මෙහි දක්වන ලද නහරද එක් කුණපයක් වශයෙන් සලකා ශරීරය කුණප කොටස් දෙකිසකට ගෙන භාවනාව සඳහා යෝග්‍ය අරමුණු වශයෙන් දක්වා තිබේ. නහර නමින් ගෙන ඇති කුණපය තවදුරටත් විශ්ලේෂණය කොට මුලු සිරුර එකට වෙළාගෙන බැඳී ඇති මහ නහර සැටක් මෙහි දක්වා ඇත.

ශරීර ව්‍යවච්ඡේද විද්‍යාව භාරතයෙහි හා ශ්‍රී ලංකාවේ දේශීය වෛද්‍ය ශාස්ත්‍රයෙහි ප්‍රධාන අංශයකි. ඇතැම් විට මෙබඳු පද අර්භයා අර්ථකථා ලියන විට අර්ථකථාකාරක බුද්ධසෝෂ හිමියන්ට මනුෂ්‍ය ශරීරය පිළිබඳ මෙබඳු විශ්ලේෂණ බලපාන්නට ඇතැයි සිතිය හැකිය.

මෙවැනි විවරණවලින් එහිමියන්ගේ වෛද්‍ය විද්‍යාවෙහි ද හසල විශාරද බවක් පැවති බව පෙනේ. මූලික සූත්‍ර දේශනාවන්හි එන පද පිළිබඳ අර්ථ විග්‍රහ ඉදිරිපත් කිරීමේ දී අර්ථකථා කරුවන්ට විවිධ විෂයන් පිළිබඳ විශාරදත්වයක් පැවතීම අත්‍යවශ්‍යය.

Vism. 253.

හැට දෙකේ වර්ගය.

1. දෘෂ්ටි

ද්වයාසට්ඨි දිව්ඨි

පූර්වාන්ත දෘෂ්ටි දහ අටයි,
අපරාන්ත දෘෂ්ටි සතළිස් සතරයි.

අට්ඨාස ප්‍රබන්ධන්තදිව්ඨි,
වතුචන්තාලීස අපරන්තදිව්ඨි.

දෘෂ්ටි යනුවෙන් ගැනෙන්නේ පුද්ගලයෙකුගේ මනසෙහි යම් කරුණක් අරභයා ගොඩනැගෙන මත, විශ්වාස, පිළිගැනීම් ආදියයි. සමයක් යන පදයෙන් විශේෂණය වූ විට එබඳු මත නිවැරදි මත හෙවත් නිවැරදි දෘෂ්ටි යනුවෙන් ද මිථ්‍යා (මිච්ඡා) යන පදයෙන් විශේෂණය වූ විට එබඳු මත වැරදි හෙවත් සාවද්‍ය මත හෙවත් දෘෂ්ටි වශයෙන් ද සැලකෙයි.

දීඝ නිකායේ බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රයෙන් දෘෂ්ටි හැට දෙකක් විවරණය වී තිබේ. මෙම දෘෂ්ටි බොහෝවිට පුද්ගලයාගේ හා ලෝකයේ ස්වභාවය අරභයා දාර්ශනික වශයෙන් ඉදිරිපත්ව තිබූ මතවාද ලෙස සැලකෙයි. බුදු දහමට අනුව මෙබඳු දෘෂ්ටි පංචස්කන්ධ විභාගයේ දී සංඛාර හෙවත් සංස්කාර යන කොටසට අයත් වෙයි.

විවිධ සන්දර්භ යටතේ දෘෂ්ටියක් වැරදි හෝ නිවැරදි විය හැකිය. සම්මා දිව්ඨි හෙවත් නිවැරදි දැක්ම බෞද්ධ ආර්ය මාර්ගයෙන් පළමු අංගය වශයෙන් දැක්වී ඇත. දෘෂ්ටිය සමයක් වුවත් මිථ්‍යා වුවත් සියලු දෘෂ්ටි සත්‍යාවබෝධයේ දී සම්පූර්ණයෙන් දුරුකර දැමිය යුතු වෙයි.

බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රයෙහි දක්වා ඇති දෙසැටක් මිථ්‍යා දෘෂ්ටි නිර්වාණාවබෝධයට බාධක ලෙස සැලකෙයි. එහෙත් එම සූත්‍රයේ දී බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් එම දෘෂ්ටි පැහැදිලි කිරීමේ දී ඇතැම් දෘෂ්ටි සමහර ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් විසින් භාවනාව ප්‍රගුණ කිරීමෙන් වර්ධනය කරගත් ඥානයන් පදනම් කොට ගෙන ගොඩ නගා ඇති බව දක්වා තිබේ.

මිසදිලු දෙසැට ප්‍රධාන කොටස් දෙකකට බෙදා දැක්වී ඇත.

- i. ප්‍රබන්ධතානුදිවයි - අතීත පැවැත්ම පදනම් කොට ගත් දෘෂ්ටි.
- ii. අපරන්තානුදිවයි - අනාගත පැවැත්ම අරභයා ඉදිරිපත් වන දෘෂ්ටි.

ප්‍රථම වර්ගයට පහත සඳහන් දෘෂ්ටි ඇතුළත් වෙයි.

- i. සස්සත දිවයි 04 - ශාස්වත දිවයි.
- ii. එකච්ච සස්සත දිවයි 04 - ශාස්වතික හා අශාස්වතික දෘෂ්ටි.
- iii. අන්තානන්තික දිවයි 04 - ආත්මයේ හා අන්තවත් හා අනන්තවත්භාවය පිළිබඳ දෘෂ්ටි.
- iv. අමරාවික්ඛෙප දිවයි 04 - සංශයවාදී දෘෂ්ටි හෙවත් නිශ්චිත නිගමනයක් නැති දෘෂ්ටි.
- v. අධිච්ච සමුප්පන්න දිවයි 02 - හේතුඵලවාදය ප්‍රතික්ෂේප කෙරෙමින් ඉබේ සිදුවේය යනුවෙන් කියැවෙන දෘෂ්ටි.

දෙවැනි වර්ගයට පහත සඳහන් දෘෂ්ටි අයත් වෙයි.

- i. සඤ්ඤිවාද 16 - මරණින් මතු සංඥාවේ පැවැත්ම පිළිබඳ දෘෂ්ටි.
- ii. අසඤ්ඤිවාද 08 - මරණින් මතු සංඥාවේ නොපැවැත්ම පිළිබඳ දෘෂ්ටි.
- iii. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤිවාද 08 - මරණින් මතු පැවැත්මක් හෝ නොපැවැත්මක් නැතැයි පිළිගන්නා දෘෂ්ටි.
- iv. උච්ඡේදවාද 07 - මරණින් මතු කිසිවක් නැත යනුවෙන් පැවසෙන දෘෂ්ටි.
- v. දිට්ඨධම්ම නිබ්බානවාද 05 - මේ ජීවිතය තුළම ලබාගත හැකියයි සැලකෙන ලෞකික නිර්වාණය පිළිබඳ දෘෂ්ටි.

D. I. 46

හැට අටේ වර්ගය.

1. බල

අවයවයී බලානි

ශුද්ධා බලය,
 විරිය / උත්සාහය °,
 සිහි කල්පනා °,
 සිතේ එකඟ බව °,
 ප්‍රඥා °,
 පවට විලිලැජ්ජා °,
 පවට බිය °,
 මෙනෙහිකිරීමේ °,
 භාවනා °,
 නිරවද්‍ය °,
 සංග්‍රහ කිරීමේ °,
 ඉවසීමේ °,
 පැනවීමේ °,
 සැහීමකට පත්වීමේ °,
 සෞභාග්‍යමත් °,
 අධිෂ්ඨාන °,
 සමත °,
 විපස්සනා °,
 දස ශෛක්ෂ °,
 දස අශෛක්ෂ °,
 දස ක්ෂිණාශ්‍රව °,
 දස සෘද්ධි °,
 දස තථාගත °,

සද්ධාබලං,
 විරියබලං,
 සතිබලං,
 සමාධිබලං,
 පඤ්ඤාබලං,
 හිරිබලං,
 ඔත්තප්පබලං,
 පටිසංධානබලං,
 භාවනාබලං,
 අනවජ්ජබලං,
 සංගහබලං,
 ඛන්ති බලං,
 පඤ්ඤන්තිබලං,
 නිජ්ඣන්තබලං,
 ඉස්සරියබලං,
 අධිට්ඨානබලං,
 සමථබලං,
 විපස්සනාබලං,
 දස සෙධබලානි,
 දස අසෙකබලානි,
 දස ක්ෂිණාසව බලානි,
 දස සෘද්ධිබලානි,
 දස තථාගත බලානි.

මේ ධර්මපද වෙනත් සංඛ්‍යා ධර්මපද යටතේ විස්තර වී ඇත. පශ්චාත් කාලීන ධීකා, අනුධීකා, ගැටපද විවරණ ආදී පොත්වල මෙවැනි කරුණු වෙන් වෙන් වශයෙන් විස්තර වෙයි. හිරිමතස් මේ දෙක ලෝකපාලක ධර්ම, දේවධර්ම යටතේ ද විවරණය වී ඇත්තේය.

උදා: ශ්‍රද්ධාව (සද්ධා) ඉන්ද්‍රිය යටතේ (සද්ධිත්තියං) අරියධන ආදී සංඛ්‍යා ධර්මපද යටතේ විස්තර වී තිබේ. මෙවැනි වර්ග කිරීමිච්චිත් ධර්ම කරුණු මතක තබා ගැනීමට පහසුවන අතර ආධ්‍යාත්මික ගුණ ධර්ම මෙනෙහි කිරීමට උපයෝගී වෙයි.

Pts. 168.

හැත්තෑපහේ වර්ගය.

1. ශෛක්ෂ (සේඛියා) ධර්ම
(පිළිපැදියසුතු සිරිත්)

- පිරිමඩුලුව ඇදීම,
- පිරිමඩුලුව සිවුරු පෙරවීම,
සුපිළිසන්ව ගම තුළ යෑම,
- සුපිළිසන්ව ගමතුල ඉදීම,
- සුසංවරව ගමතුල යෑම,
- සුසංවරව ගමතුල ඉදීම,
- යට බැලූ ඇස් ඇතිව ගමතුල යෑම,
- යට බැලූ ඇස් ඇතිව ගමතුල ඉදීම,
- සිවුරු කොන නොමසවා ගමතුල යෑම,
- සිවුරු කොන නොමසවා ගමතුල ඉදීම,
- උස් හඬින් සිනහ නොවෙමින්
ගමතුල යෑම,
උස් හඬින් සිනහ නොවෙමින්
ගමතුල ඉදීම,
නිහඬව ගමතුල යෑම,
නිහඬව ගමතුල ඉදීම,

පඤ්චසත්තනි සෙඛියා

- පරිමණ්ඩලං නිවාසෙස්සාමිති
සික්ඛා කරණියා,
පරිමණ්ඩලං පාරුපිස්සාමිති,^o
සුපට්ච්ඡන්තො අන්තරසරෙ
ගමිස්සාමිති,^o
සුපට්ච්ඡන්තො අන්තරසරෙ
නිසීදිස්සාමිති,^o
සුසංවුතො අන්තරසරෙ
ගමිස්සාමිති,^o
සුසංවුතො අන්තරසරෙ
නිසීදිස්සාමිති,^o
ඔක්ඛිත්ත චක්ඛු අන්තරසරෙ
ගමිස්සාමිති,^o
ඔක්ඛිත්ත චක්ඛු අන්තරසරෙ
නිසීදිස්සාමිති,^o
න උක්ඛිත්තකාය
අන්තරසරෙ ගමිස්සාමිති,
න උක්ඛිත්තකාය
අන්තරසරෙ නිසීදිස්සාමිති,^o
න උප්පග්ගිකාය අන්තරසරෙ
ගමිස්සාමිති,^o
න උප්පග්ගිකාය අන්තරසරෙ
නිසීදිස්සාමිති,^o
අප්පසද්දො අන්තරසරෙ
ගමිස්සාමිති,^o
අප්පසද්දො අන්තරසරෙ
නිසීදිස්සාමිති,^o

කය නොසොලවමින් ගමතුල යෑම,
 කය නොසොලවමින් ගමතුල ඉදීම,
 අත් නොසලවමින් ගමතුල යෑම,
 අත් නොසලවමින් ගමතුල හිඳීම,
 හිස නොසොලවමින් ගමතුල යෑම,
 හිස නොසොලවමින් ගමතුල ඉදීම,
 නොදඟලමින් ගමතුල යෑම,
 නොදඟලමින් ගමතුල ඉදීම,
 හිස නොවසා ගමතුල යෑම,
 හිස නොවසා ගමතුල ඉදීම,
 විච්ඡේදන ගමතුල නොයෑම,
 හාත්සි වී ගමතුල නොඉදීම,
 සකස්ව පිණ්ඩපාතය පිළිගැනීම,
 පාත්‍රය ගැන හැඟීමෙන්
 පිණ්ඩපාතය පිළිගැනීම,
 බතට ප්‍රමාණවත් ව්‍යංජන ඇතිව
 පිණ්ඩපාතය පිළිගැනීම,
 සකස්ව පිණ්ඩපාතය වැළඳීම,
 පාත්‍රය ගැන සිතමින්
 පිණ්ඩපාතය වැළඳීම,
 ගෙපිළිවෙළින් ලැබූ

න කායප්පචාලකං
 අන්තරසරෙ ගමිස්සාමිති,^o
 න කායප්පචාලකං
 අන්තරසරෙ නිසීදිස්සාමිති,^o
 න බාහුප්පචාලකං
 අන්තරසරෙ ගමිස්සාමිති,^o
 න බාහුප්පචාලකං
 අන්තරසරෙ නිසීදිස්සාමිති,
 න සීසප්පචාලකං
 අන්තරසරෙ ගමිස්සාමිති,^o
 න සීසප්පචාලකං
 අන්තරසරෙ නිසීදිස්සාමිති,^o
 න බම්භකතො අන්තරසරෙ
 ගමිස්සාමිති,^o
 න බම්භකතො අන්තරසරෙ
 නිසීදිස්සාමිති,^o
 න ඔගුණධීතො අන්තරසරෙ
 ගමිස්සාමිති,^o
 න ඔගුණධීතො අන්තරසරෙ
 නිසීදිස්සාමිති,^o
 න උක්කුටිකාය
 අන්තරසරෙ ගමිස්සාමිති,^o
 න පල්ලන්ටීකාය අන්තරසරෙ
 නිසීදිස්සාමිති,^o
 සක්කච්චං පිණ්ඩපාතං
 පටිග්ගභෙස්සාමිති,^o
 පන්තසඤ්ඤී පිණ්ඩපාතං
 පටිග්ගභෙස්සාමිති,^o
 සමතින්තිකං පිණ්ඩපාතං
 පටිග්ගභෙස්සාමිති,^o
 සක්කච්චං පිණ්ඩපාතං
 භුඤ්ඡිස්සාමිති,^o
 පන්තසඤ්ඤී පිණ්ඩපාතං
 භුඤ්ඡිස්සාමිති,
 සපදානං පිණ්ඩපාතං

පිණ්ඩපාතය වැළඳීම,

භුඤ්ජ්ජ්සාමීනි, °

ව්‍යංජන සමච ගෙන
පිණ්ඩපාතය වැළඳීම,

සමසුපකං පිණ්ඩපාතං
භුඤ්ජ්ජ්සාමීනි, °

අහරෙහි මුදුනෙන් නොමැඩ
පිණ්ඩපාතය නොවැළඳීම,

න ථූපනො අමද්දිත්වා
පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජ්ජ්සාමීනි, °

හොඳි ව්‍යංජන බතෙන් නොවැසීම,

න සුපං වා බ්‍යංජනං වා
ඔදනෙන පටිච්ඡාදෙස්සාමීනි, °
භීයෙයාකමයනං උපාදාය න
සුපං වා ඔදනං වා අභිලානො
අත්තමනා අත්ථාය
චිඤ්ඤාපෙන්වා
භුඤ්ජ්ජ්සාමීනි, °

බොහෝ ලබාගැනීමේ කැමැත්තෙන්
නොගිලන්ව තමා සඳහා තමාම
ඉල්වාගෙන නොවැළඳීම,

න උජ්ඣාන සඤ්ඤී පරෙසං
පත්තං ඔලොකෙස්සාමීනි,

දොස් නගන හැඟීමෙන් අනුන්ගේ
පාත්‍රය දෙස නොබැලීම,

ඉතා මහත් පිඩු කොට නොවැළඳීම,
බත් පිඩ වටකුරු කිරීම,

නානි මහත්ත කචලංකරිස්සාමීනි, °
පරිමණ්ඩලං ආලොපං
කරිස්සාමීනි, °

බත් පිඩ මුවට ලංවීමට පෙර
මුව විවර නොකිරීම,

න අනාහටෙ කචලෙ මුඛ
ද්වාරං විවරිස්සාමීනි, °

අහර ගනිමින් මුලු අත මුව
තුළට නොදැමීම,

න භුඤ්ජ්ජමානො සබ්බං
හත්ථං මුඛෙ පක්ඛිස්සාමීනි,

අහර මුව තුළ තිබිය දී
කථා නොකිරීම,

න සකලචලෙන මුඛෙන
බ්‍යහරිස්සාමීනි, °

බත් පිඩු මුවතුළට විසි කරමින්
නොවැළඳීම,

න පිණ්ඩුක්ඛෙපකං
භුඤ්ජ්ජ්සාමීනි, °

අහර පිඩ කඩ කඩා වරින් වර
නොවැළඳීම,

න කචලාවච්ඡෙදකං
භුඤ්ජ්ජ්සාමීනි, °

බත් හකු පාඩා තුළ ගුලි කරමින්
නොවැළඳීම,
අත සොලවමින්
අහර නොවැළඳීම,

බත්තුළු අහුලමින් නොවැළඳීම,

දිව එලියට නොදමා වැළඳීම,

වපු වපු හඬ
නගමින් නොවැළඳීම,

සුරු සුරු හඬ හඬ නගමින්
නොවැළඳීම,
අත ලෙවමින් නොවැළඳීම,

පාත්‍රය ලෙවමින් නොවැළඳීම,

තොල් ලෙවමින් නොවැළඳීම,

ඉඳුල් අතින් පැන් බඳුන
නොපිළිගැනීම,

පාත්‍රය සේදූ දිය ගම
තුළ නොදැමීම,

කුඩයක් අතැති
නොගිලන් පුද්ගලයාට
දම් නොදෙසීම,
දඬු කඩක් අතැති නොගිලන්
පුද්ගලයාට දම් නොදෙසීම,

අවියක් අතැති නොගිලන්
පුද්ගලයාට දම් නොදෙසීම,
ආවුඩයක් අතින්ගත් නොගිලන්
පුද්ගලයාට දහම් නොදෙසීම.

න අවගණ්ඩකාරකං
භුඤ්ජිස්සාමිති, °

න හත්ඵෙනිද්ධනකං
භුඤ්ජිස්සාමිති, °

න සිත්ථාවකාරකං
භුඤ්ජිස්සාමිති, °

ජ්විහා නිච්ඡාරකං
භුඤ්ජිස්සාමිති, °

න වපු වපු කාරකං
භුඤ්ජිස්සාමිති, °

න සුරු සුරු කාරකං
භුඤ්ජිස්සාමිති, °

න හත්ඵ නිල්ලෙහකං
භුඤ්ජිස්සාමිති, °

න පත්ත නිල්ලෙහකං
භුඤ්ජිස්සාමිති, °

න ඔට්ඨ නිල්ලෙහකං
භුඤ්ජිස්සාමිති, °

න සාමිසෙන හත්ඵෙන
පානීය ටාලකං
පට්ඨගභෙස්සාමිති, °

න සසිත්ථකං පත්ත ධොවනං
අන්තරසරෙ ජඩ්ඛෙස්සාමිති, °

න ඡත්තපාණිස්ස අගිලානස්ස
ධම්මං දෙසිස්සාමිති, °

න දණ්ඩපාණිස්ස
අගිලානස්ස ධම්මං
දෙසිස්සාමිති, °

න සත්තපාණිස්ස අගිලානස්ස
ධම්මං දෙසිස්සාමිති, °

න ආවුඩපාණිස්ස
අගිලානස්ස ධම්මං

පාවහන් පැළඳි නොගිලන්
තැනැත්තාට දහම් නොදෙසීම,

මිරිවැඩි පැළඳි නොගිලනාට
දහම් නොදෙසීම,

වාහනයක හුන් නොගිලනාට දහම්
නොදෙසීම,
සයන ගත නොගිලනාට දහම්
නොදෙසීම,
දෝලාවක හුන් නොගිලනාට දහම්
නොදෙසීම,
හිස්වෙළුම් ඇති නොගිලනාට දහම්
නොදෙසීම,
හිස වසාසිටින නොගිලනාට දහම්
නොදෙසීම,

බිම හිඳගෙන අසුනක හුන්
නොගිලනාට දහම් නොදෙසීම,

පහන් අසුනක හිඳ
උස් අසුනක හිඳින
නොගිලනාට දහම් නොදෙසීම,

තමන් සිටගෙන වාඩි වී සිටින
නොගිලනාට දහම් නොදෙසීම,

තමන් පිටුපසින් යමින් ඉදිරියෙන්
යන නොගිලනාට දහම් නොදෙසීම,

තමන් මගින් ඉවත්ව යමින් මග යන
නොගිලනාට දහම් නොදෙසීම,

නොගිලන්ව සිටගෙන මළ මු

දෙසිස්සාමිනි,^o
න පාදුකා රුල්හස්ස
අගිලානස්ස ධම්මං
දෙසිස්සාමිනි,^o
න උපාහනා රුල්හස්ස
අගිලානස්ස ධම්මං
දෙසිස්සාමිනි,^o
න යානගතස්ස අගිලානස්ස
ධම්මං දෙසිස්සාමිනි,^o
න සයනගතස්ස අගිලානස්ස
ධම්මං දෙසිස්සාමිනි,^o
න පල්ලන්ඵකාය නිසින්තස්ස
ධම්මං දෙසිස්සාමිනි,^o
න වෙධිතසීසස්ස අගිලානස්ස
ධම්මං දෙසිස්සාමිනි,^o
න ඔගුණධීතසීසස්ස
අගිලානස්ස ධම්මං
දෙසිස්සාමිනි,^o
න ඡමායං නිසීදිත්වා ආසනෙ
නිසින්තස්ස අගිලානස්ස
ධම්මං දෙසිස්සාමිනි,^o

න නීවෙ ආසනෙ නිසීදිත්වා
උච්චෙ ආසනෙ නිසින්තස්ස
අගිලානස්ස ධම්මං
දෙසිස්සාමිනි,^o
න තිට්ඨො නිසින්තස්ස
අගිලානස්ස ධම්මං
දෙසිස්සාමිනි,^o
න පච්ඡතො ගච්ඡන්තො
පුරතො ගච්ඡන්තස්ස
අගිලානස්ස ධම්මං
දෙසිස්සාමිනි,^o
න උප්පථෙන ගච්ඡන්තො
පථෙන ගච්ඡන්තස්ස
අගිලානස්ස ධම්මං
දෙසිස්සාමිනි,^o
න තිට්ඨො අගිලානො

පහ නොකිරීම,

නොගිලන්ව නිල් තණෙහි මල මූ
නොකිරීම හෝ කෙළ නොගැසීම,

නොගිලන්ව දියෙහි මල මූ පහ
නොකිරීම හා කෙළ නොගැසීම.

උච්චාරං වා පස්සාවං වා
කරිස්සාමීති,^o

න හරිතෙ අභිලානො
උච්චාරං වා පස්සාවං වා
බෙලං වා කරිස්සාමීති,^o

න උදකෙ අභිලානො
උච්චාරං වා පස්සාවං වා
බෙලං වා කරිස්සාමීති.^o

සේඛියා යනුවෙන් සැලකෙන්නේ බෞද්ධ භික්ෂුන් හා භික්ෂුණීන් සඳහා විනයෙන් අනුමත වූ ප්‍රගුණ කළයුතු ශික්ෂණවිධි පද්ධතියකි. සැත්තෑපහක් වන මෙම විනය නීති පහත සඳහන් පරිදි වර්ග සයක් යටතේ පෙළ ගැස්විය හැකිය.

- i. සිවුරු හැදීම පිළිබඳ නීති - 02 යි.
- ii. ඇවිදීම හා හිඳීම පිළිබඳ නීති - 24 යි.
- iii. පිණ්ඩපාතය පිළිගැනීම පිළිබඳ නීති - 04 යි.
- iv. පිණ්ඩපාතය වැළඳීම පිළිබඳ නීති - 26 යි.
- v. දහම් දෙසීම පිළිබඳ නීති - 16 යි.
- vi. සොබාදහමට හානි නොකිරීම පිළිබඳ නීති - 03 යි.
සියල්ල - 75 යි.

මෙම සේඛියා ශික්ෂා අතුරින් වැඩි හරියක්ම ශික්ෂා අයත් වන්නේ ඉරියව් පැවැතුම්, අනුභවය හා දහම් දෙසීම යන කරුණුවලට බව පැහැදිලිව පෙනේ. බුද්ධ ශ්‍රාවකයෝ අනුන් විසින් ආදර්ශයට ගත හැකි උතුම් හැසිරීම් රටාවක් ඇත්තෝය. මෙම ශික්ෂා භික්ෂුන් වහන්සෙලා හා භික්ෂුණීන් වහන්සෙලා අතර උතුම් පැවතීම් රටාවක් ඇති කරවීම සඳහා බෙහෙවින් උපකාරී වෙයි.

වෙනත් ශ්‍රමණ සම්ප්‍රදායයන් අතරෙහි බෞද්ධ භික්ෂු භික්ෂුණීන්ගේ විශේෂත්වය ඔප්නවා දැක්වීමට ද මෙම ශික්ෂා පද්ධතිය උපෙයෝගී වෙයි. එබැවින් විනය නීති පැනවීමේ අරමුණු දහයෙන් විශේෂයෙන් අරමුණු දෙකක් ඉටු වීමට ද මෙම හැසිරීම් බලපාන බව පෙනේ. එනම්, බුදු දහම කෙරෙහි පැහැදීමක් නොමැති අයගේ පැහැදීම ඇති කිරීම හා දැනටමත් පැහැදීම ඇති අයගේ පැහැදීම වැඩි කිරීමටත් යන අරමුණුයි.

Vin. IV. 185, V. 209

අසුචේ වර්ගය.

1. අනුවාසන
(කුඩා ලකුණු)

උස් නිය,
 දුඹුරු නිය,
 සිනිඳු නිය,
 වටකුරු ඇඟිලි,
 විසිතුරු ඇඟිලි,
 කුමානුකුල ඇඟිලි,
 ගැටනැති ධමන්,
 සැඟවුණු වළලුකර,
 සන සන්ධි,
 සමව පිහිටි පා,
 පිරිපුන් පුරුෂෝන්ද්‍රිය,
 හාත්පස පැතිරෙන ආලෝකය,
 මෘදු ශරීරය,
 පැහැදිලි ශරීරය,
 උතුම් ශරීරය,
 පිළිවෙලට පිහිටි ශරීරය,
 මනාව පිහිටි ශරීරය,
 මනාව බෙදුණු අඟපසඟ,
 නොඅඩු නොවැඩි සිරුර,
 නොකැලැල් සිරුර,
 පුළුන් මෙන් මොළෙක් අත්තලය,
 ගැඹුරු අත්ල රේඛා,
 නොබෙදුණු අත්ත රේඛා,
 නොකැටුණු අත්ල රේඛා,
 පිළිවෙලට පිහිටි අත්ල රේඛා,
 රත් තොල්,
 වියත් වචන,
 මෙලොක් තුනි රත්දිව,
 ඇතෙකුගේ කුංඡනාදය මෙන් වූ ස්වරය,

අසීත්‍යනුබ්‍යංජනානි
(ලක්ධණානි)

කුංග නබා,
 නාමර නබා,
 ස්නිග්ධ නබා,
 වට්ටාංගුලී,
 චිත්‍රාංගුලී,
 අනුපුබ්බ චිත්‍රාංගුලී,
 නිගණ්ඨී සිරා,
 ගුඨගොප්ඵකා,
 සන සන්ධි,
 අච්ඡමසම පාද,
 පරිපුණ්ණ ව්‍යංජන,
 සමන්තප්පහා,
 මුදුගත්ත,
 විසදගත්ත,
 අදීනගත්ත,
 අනුසන්ධිගත්ත,
 සුසංහතගත්ත,
 සුවිහත්ත අංගප්පච්චංග,
 නිබ්බලාදාට ශරීර,
 ව්‍යපගනනීලකාලක ගත්ත,
 තුල මුදු පාණි,
 ගම්භීර පාණි ලෙඛා,
 අහංග පාණි ලෙඛා,
 අච්ඡන්ත පාණි ලෙඛා,
 අනුපුබ්බ පාණි ලෙඛා,
 බිම්බොට්ඨ,
 නාහ්‍යායතන වචනා,
 මුදුනනුකරත්තප්ඵහා,
 ගජගප්ඡන්තනිකස්සර,

මනා ස්වර සහිත හඬ,
මිහිරි හඬ,
ඇතකුගේ වැනි ගමන් විලාසය,
වෘෂභයකුගේ වැනි ගමන් විලාසය,
හංසයකුගේ වැනි ගමන් විලාසය,
සිංහයකුගේ වැනි ගමන් විලාසය,
උකුම් ගමන් විලාසය,
නොවැඩි නොඅඩු බව,
සියල්ලත් පහදවන උකුම් පැවැත්ම,

සිපිරිසිදු පිවිතුරු ලෝම,
අඳුරනසන හාත්පස බැබළීම,
සෘජු ශරීරය,
මොළෙක් සිරුර,
පිළිවෙලට පිහිටි සිරුර,
දුන්නක් වැනි වූ උදරය,
මනරම් දිගු උදරය,
ගැඹුරු නැබ,
නොබෙදුණු නැබ,
නොකැඩුණු නැබ,
දකුණට කැරකුණු නැබ,
පිරිපුන් දන මඩල,
වටකුරු දළදා,
තියුණු දළදා,
නොබෙදුණු දළදා,
නොකැඩුණු දළදා,
සමච පිහිටි දළදා,
උස් නැහැය,
වඩා දික්නොවූ නැහැය,
නිල් ඇස්,
නිල් සුදු උපුල් සමාන ඇස්,
කලු ඇස්බැම,
සිනිදු ලොම් ඇති බැම,
විසල් කන්,
සම කන්,
නොකිලිටි සන්සුන් ඉඳුරන්,

උකුම් සමමිතික නළල,

සුස්සරවරහිරා,
මැඤ්ඤු සොසා,
නාගචික්කන්තගාමී,
උසභචික්කන්තගාමී,
හංසචික්කන්තගාමී,
සීභචික්කන්තගාමී,
අභිදක්ඛිණගාමී,
උස්සද සමා,
සමන්ත පාසාදික
සුවිසමාවාර,
පරමසුවි විසුද්ධ ලොම,
වීනිමීර සමන්තප්පහා,
උජුගත්ත,
මුදුගත්ත,
අනුපුබ්බගත්ත,
වාපොදර,
වාරුක්ඛා ජන්ගොදර,
ගමිහීර නාහි,
අහංග නාහි,
අච්ඡින්න නාහි,
අභිදක්ඛිණාවන්ත නාහි,
පරිනතජානු මණ්ඩල,
චට්චිත දායා,
තිබ්ණා දායා,
අහංග දායා,
අච්ඡින්න දායා,
අච්ඡම දායා,
තුංග නාසා,
නානභායන නාසා,
අසිත නයනා,
අසිතසිතකමල සදිස නයනා,
අසිත හමු,
සිනිද්ධ ලොම හමු,
අපරිත්ත කණ්ණා,
අච්ඡම කණ්ණා,
අපගත කණ්ණා දොස
අනුපහන අනුපකිලිට්ඨ
සන්තින්ද්‍රිය,
උත්තම සෙට්ඨ සමමිතමුඛ

කලු කෙස්,
පිරිපුන් කෙස්,
විසිතුරු කෙස්,
විවෘත කෙස්,
නොබෙදුණු කෙස්,
නොකැටුණු කෙස්,
නොරළ කෙස්,
සිනිඳු කෙස්,
සුවඳවත් කෙස්,
අගින් කැරකුණු කෙස්,
මනා හිස,
සවස්තික නන්දියාවර්ත මුත්තික
ලකුණු පිහිටි උතුම් කෙස්.

ලලාට,
අසිත කෙස,
සහිත කෙස,
චිත්‍ර කෙස,
විවට කෙස,
අහංග කෙස,
අච්ඡින්න කෙස,
අඵරුස කෙස,
සිනිඳ්ධ කෙස,
සුරහි කෙස,
වල්ලිකග්ග කෙස,
සුසිරස,
සොන්ථික නන්දියාවට්ට
මුත්තිකසෙව්ච සන්නිකාස
කෙස.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දෙතිස් මහා පුරුෂ ලක්ෂණ සූත්‍ර දහයක සඳහන්ව තිබේ. අසු අනු ව්‍යංජන ගැන සඳහන්ව ඇත්තේ මහායානයෙහි හා පසුකාලීන ථෙරවාද හා මහායාන සාහිත්‍යය ග්‍රන්ථයන් තුළය. මහා පුරුෂ ලක්ෂණ හා අසු අනුව්‍යංජන යන වර්ග දෙක තුළම සමාන කරුණු ද දක්නට ලැබේ. මෙම අසිති අනුව්‍යංජන බුදුන් වහන්සේ කෙරෙහි ආරෝපණය කිරීමෙන් පෙනීයන්නේ බුද්ධ සංකල්පය පිළිබඳ වර්ධනයේ අවස්ථාන්තරයකි.

මහාවස්තු II. 43 පි.සි

2. අසු මහ සච්චෝ

අඤ්ඤා කොණ්ඩඤ්ඤා,
චජ්ජ,
ගයා කස්සප,
හද්දිය,
මහානාම,
අස්සජ්,
නාලක,
යස,
විමල,
සුබ්බාහු,
පුණ්ණජ්,
ගචම්පති,

අසිති මහා සාවකා

අඤ්ඤා කොණ්ඩඤ්ඤා,
චජ්ජ,
ගයා කස්සප,
හද්දිය,
මහානාම,
අස්සජ්,
නාලක,
යස,
විමල,
සුබ්බාහු,
පුණ්ණජ්,
ගචම්පති,

උරුවෙල කස්සප,
 නන්දක,
 භගු,
 නන්ද,
 කිම්බිල,
 රාහුල,
 සීවලී,
 උපාලී,
 දබ්බ,
 උපසේන,
 බද්දිරවනීය රේවත,
 පුණ්ණමන්තානි පුත්ත,
 සෝණ කුටිකණ්ණ,
 සුනාපරත්ත පුණ්ණ,
 කොලිවීස සෝණ,
 රාධ,
 සුභුති,
 අංගුලිමාල,
 වක්කලී,
 කාලුදායී,
 මහා උදායී,
 පිළින්දි වච්ඡ,
 සෝහිත,
 කුමාරකස්සප,
 රට්ඨපාල,
 වංගීස,
 සහිය,
 සේල,
 උපවාන,
 මේඝිය,
 නදී කස්සප,
 ගයා කස්සප,
 සාරිපුත්ත,
 මහා මොග්ගල්ලාන,
 මහා කස්සප,
 මහා කච්චායන,
 මහා කොට්ඨීන,
 මහා කප්පින,
 මහා චුන්ද,

උරුවෙල කස්සප,
 නන්දක,
 භගු,
 නන්ද,
 කිම්බිල,
 රාහුල,
 සීවලී,
 උපාලී,
 දබ්බ,
 උපසේන,
 බද්දිරවනීය රේවත,
 පුණ්ණමන්තානි පුත්ත,
 සෝණ කුටිකණ්ණ,
 පුණ්ණො සුනාපරත්ත,
 සෝණ කොලිවීස,
 රාධ,
 සුභුති,
 අංගුලිමාල,
 වක්කලී,
 කාලුදායී,
 මහා උදායී,
 පිළින්දි වච්ඡ,
 සෝහිත,
 කුමාරකස්සප,
 රට්ඨපාල,
 වංගීස,
 සහිය,
 සේලො,
 උපවාන,
 මේඝිය,
 නදී කස්සප,
 ගයා කස්සප,
 සාරිපුත්ත,
 මහා මොග්ගල්ලාන,
 මහා කස්සප,
 මහා කච්චායන,
 මහා කොට්ඨීන,
 මහා කප්පින,
 මහා චුන්ද,

අනුරුද්ධ,
 ආනන්ද,
 කංඛා රේචන,
 සාගන,
 නාගින,
 ලකුණ්ඨක හද්දිය,
 පිණ්ඨෝල භාරද්වාජ,
 මහා පන්ථක,
 චූල පන්ථක,
 බක්කුල,
 කොණ්ඩදාන,
 දාරුචීරිය,
 යසෝජ,
 අජිත,
 තිස්ස මෙන්තෙය්‍ය,
 පුණ්ණක,
 මෙන්තගු,
 නන්ද,
 හේමවන,
 තෝදෙය්‍ය,
 කප්ප,
 චතුකණ්ණි,
 හද්‍රාචුධ,
 උදය,
 පෝසල,
 මොසරාජ,
 පිංගිය.

අනුරුද්ධ,
 ආනන්ද,
 කංඛා රේචන,
 සාගන,
 නාගින,
 ලකුණ්ඨක හද්දිය,
 පිණ්ඨෝල භාරද්වාජ,
 මහා පන්ථක,
 චූල පන්ථක,
 බක්කුල,
 කොණ්ඩදාන,
 දාරුචීරිය,
 යසෝජ,
 අජිත,
 තිස්ස මෙන්තෙය්‍ය,
 පුණ්ණක,
 මෙන්තගු,
 නන්ද,
 හේමවන,
 තෝදෙය්‍ය,
 කප්ප,
 චතුකණ්ණි,
 හද්‍රාචුධ,
 උදය,
 පොසල,
 මොසරාජ,
 පිංගිය.

බුදුන් වහන්සේගේ ප්‍රධාන මහා ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා ගැන පෙරවාද මහායාන පශ්චාත් ත්‍රිපිටක සාහිත්‍යයෙහි සඳහන්ව ඇත. හික්ෂු සංස්ථාවේ වර්ධනයට උන්වහන්සේලා විසින් දක්වන ලද අනුග්‍රහය නිසා මෙන්ම උන්වහන්සේලා විසින් අත්කරගෙන තිබූ විශේෂ දක්ෂතා නිසාද මෙම මහාශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා බෙහෙවින් ප්‍රසිද්ධියට මෙන්ම ගෞරවයට ද බඳුන් වෙති. විසුද්ධි මග්ගයට අනුව බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා සාවක, මහාසාවක හා අග්ගසාවක යනුවෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති.

බ. පෙරගාථා අට්ඨකථා වංගීස තෙර ගාථා වණ්ණනා, Dppn ව. බ.
 A. I. 24, Vism. 411,

අසුනමයේ වර්ගය.

1. විඥාන

අකුසලසිත් දොළස,
අකුසල විපාක භත,
කුසල විපාක අට,
අහේතුක ක්‍රියා සිත් තුන,
කාමාවචර සිත් විසිහතර,

රූපාවචර සිත් පසළොස,
අරූපාවචර සිත් දොළස,
ලොකෝත්තර සිත් අට.

එකුන නවුති විඤ්ඤාණානි

ද්වාදස අකුසල චිත්තානි,
සත්ත අකුසලපාකානි,
අවිධිධා පුඤ්ඤපාකානි,
තීනි අහේතුකකිරිය චිත්තානි,
චතුච්ඡිති කාමාවචර
චිත්තානි,

පඤ්චදස රූපාවචර චිත්තානි,
ද්වාදස අරූපාවචර චිත්තානි,
අවිධි ලොකුත්තර චිත්තානි.

ථෙරවාද අභිධර්මයේදී විඤ්ඤාණය අසුනව ආකාරයකට මෙන්ම එකසිය විසි එක් ආකාරයකට බෙදා දක්වා ඇත. මෙහිදී අසුනව වැදෑරුම් ආකාරය දැක්වෙයි. බෞද්ධ විශ්ව විභාගයට අනුකූල ලෙස මෙහි දී සිත වර්ගකොට දක්වා තිබේ. අභිධර්මයට අනුව සත්වයන්ගේ සිතේ ක්‍රියාත්මකභාවය ඇති කරවන හව සතරෙකි.

- i. කාමාවචර.
- ii. රූපාවචර.
- iii. අරූපාවචර.
- iv. ලෝකෝත්තර.

මෙම වර්ග සතර මානසික තත්වයන් හා සම්බන්ධ වෙයි. මෙහි දැක්වෙන පළමු වර්ග තුන සත්වයා උපත ලබන භවයන්ට අදාළව දැක්වී ඇත. නමුත් අවසානයට දැක්වෙන ලෝකෝත්තර සිත් එබඳු විශේෂ භවයකට සම්බන්ධ නැත. ලෝකෝත්තර සිත් ලෞකිකත්වය ඉක්ම වූ පුද්ගලයන් තුළ ඇතිවන සිත් ලෙස දැක්වෙයි.

මෙම අසුනව වැදැරුම් සිත්වලින් සමහර සිත් කුඹල පක්ෂයට ද සමහර සිත් අකුඹල පක්ෂයට ද අයත් වෙයි. කුසල් සිත් අලෝභ, අදෝස හා අමෝහ යන කුසල් මුල් පදනම් කොට ගෙන ඇති වෙයි. අකුසල් සිත් පහළවන්නේ ලෝභ, දෝස හා මෝහ යන අකුසල මුල්වලිනි.

ඉහත දැක්වෙන හේතු අට සාධකවෙමින් කුසල අකුසල සිත් පහළවන අතර එබඳු හේතු සාධක නොවී ඇතිවන සිත් අහේතුක ක්‍රියා සිත් ලෙස නම් කෙට තිබේ. එබඳු ක්‍රියා අහේතුක සිත් මගින් කර්ම විපාක ජනනය නොකෙරෙයි. එම සිත්වල ස්වභාවයෙන්ම ක්‍රියාත්මකභාවයන් ඇති වන්නේ නැත. ලෝභ, දෝස හා මෝහ යන හේතු එම සිත්වලට අදාළ වන්නේ නැත.

විපාක සිත් ද පෙරභවයන්හි කරන ලද කුසල හා අකුසල කර්මයන්ගේ ප්‍රතිඵල වශයෙන් ඇතිවන නිසා අහේතුක සිත් ගණයට අයත් වෙයි. රූපාවචර හා අරූපාවචර සිත් ධ්‍යාන සමාපත්ති හේතුවෙන් ඇති වෙයි. සමාධියේ හෙවත් මානසික ඒකාග්‍රතාවේ ප්‍රතිඵල වශයෙන් ධ්‍යාන සමාපත්ති පුද්ගලයකුගේ මනසෙහි බිහිවෙයි. ථෙරවාද අභිධර්මයට අනුව ධ්‍යාන පහක් සහ සමාපත්ති සතරක් ඇත. ලෝකෝත්තර සිත් ඇති වන්නේ ලෝකෝත්තර මාර්ග ඵල වශයෙනි.

සත්‍යාවබෝධයේ අවස්ථාන්තර ලෙස මාර්ග සතරක් මෙන්ම ඵල සතරක් ද දැක්වෙයි. මෙම ලෝකෝත්තර සිත් අට ධ්‍යාන සිත් පහ සමඟ යෙදීමෙන් සම්පූර්ණ ලෝකෝත්තර සිත් සංඛ්‍යාව සතළිසක් වෙයි. එවිට සියලු සිත් සංඛ්‍යාව එකසිය විසි එකකි.

Cpd. 81, 93, Vism. 457

අනුදෙකේ වර්ගය.

1. පාචිත්තිය

බොරුකීම,
 අපහාස කිරීම,
 කෙලම් කීම,
 පදය,
 නිදීම,
 විඤ්ඤ පුරුෂයකුගෙන් තොරව,
 කරුණු,
 දුටුපුලුපත්ති,
 සැරීම,
 ගස්වැල්,
 වෙනකෙකු,
 අවමන් කිරීම,
 යාම,
 පළමුව,
 ඉවත දැමීම,
 ඉවත්කළ යුතු ,
 දොරටුව,
 ප්‍රාණීන් සහිත,
 අසම්මත,
 ඉර අවරට යාම,
 ආවාස,
 දානය,
 මැසීම,
 දුර මාර්ගය,
 නැව,
 අනුභවය,
 හික්මුවක්
 හික්මුණියක සමඟ,
 ආහාර,
 සමූහය,

ද්වේ නවුති පාචිත්තියා

මුසා,
 ඔමස,
 පෙහුඤ්ඤං,
 පද,
 සෙය්‍යායාය,
 අඤ්ඤනු විඤ්ඤනා,
 භුතං,
 දුටුපුලුපත්ති,
 බණනා,
 භුතං,
 අඤ්ඤාය,
 උපජ්ඣානං,
 පක්කමන්තෙන,
 පුබ්බෙ,
 නික්කච්චං,
 ආහච්ච,
 ද්වර,
 සජ්ජාණකෙන,
 අසම්මත,
 අත්ථංගත,
 උපස්සය,
 ආමිස දානෙන,
 සිබ්බති,
 අද්ධානං,
 නාවං,
 භුඤ්ඤෙය්‍ය,

 ඵකො ඵකාය,
 පිණ්ඩො,
 ගණං,

පරම්පර භෝජනය,
 කැවිලි,
 ආහාර පවාරණ දෙක,
 නොකල්හි,
 ලඟ තබාගැනීම,
 කිරි,
 දැහැටි,
 කැවිලි,
 කථා,
 උපනන්ද පිළිබඳ තැන,
 උපස්ථායකයා,
 මහානාම,
 පසේනදී,
 සේනාව,
 විදීම,
 මත්පැන්,
 ඇඟිලි,
 ජලය,
 අනදර,
 බිය ගැන්වීම,
 ගිනි,
 නෑම,
 දුර්වර්ණ,
 නොඉගුලුවීම,
 තෙමේ,
 සැඟවීම,
 දැන දැන වධය,
 ප්‍රාණීන් සහිත,
 විවර කිරීම,
 දුටුපුල්ලාපත්ති සැඟවීම,
 උනුවිසිවයස්,
 යානය,
 සංවිධාන වී,
 අර්ථය පිළිබඳ,
 උක්ඛිත්තක,
 කණ්ඩක,
 සහ ධම්ම,
 දොස් නැඟීම,

පරා,
 සුවං,
 ද්වෙ භුත්තා පවාරණ,
 විකාලෙ,
 සන්තිධි,
 ධීරං,
 දන්තපොණෙන,
 සුවං,
 කථා,
 උපනන්දස්ස නයං,
 උපට්ඨාකං,
 මහානාමො,
 පසෙනදී,
 සෙනා,
 විද්ධො,
 සුරා,
 අංගුලි,
 තොයං,
 අනාදරියං,
 හිංසනං,
 ජොති,
 නහාන,
 දුබ්බණ්ණං,
 අපච්චුද්ධාරකං,
 සාමං,
 සඤ්චිච්ච,
 වධ,
 සප්පාණං,
 උක්කො,
 දුට්ඨුල්ලජාදනං,
 උගනවිසති,
 සත්ථඤ්ච,
 සංවිධාන,
 අර්ථයකං,
 උක්ඛිත්ත,
 කණ්ඩකං,
 සහ ධම්ම,
 විචඤ්ඤං,

මුළා කිරීම,
ප්‍රහාරය,
අත්ල,
අමුලක,
දැන දැන,
රහසේ කන්දීම,
ඡන්ද වැළකීම,
දබ්බ,
පිරිනැමීම,
රජුගේ,
රුවන්,
පැවතීම,
ඉදිකටුව,
ඇඳ,
තුලිකාව,
ඇතිරිල්ල,
වණය,
වැස්ස.

මොහොපන,
පහාරකං,
තලසන්නි,
අමුලං,
සඤ්චිච්ච,
උපස්සුති,
පට්ඨාහනච්ඡන්දං,
දබ්බං,
පරිනාමනං,
රඤ්ඤො,
රතනං,
සන්නං,
සුචි,
මඤ්චං,
තුලිකං,
නිසීදනං,
කණ්ඩුං,
වස්සිකා.

(මෙහි පවති ඇවැත් දක්වා ඇත්තේ එම ශික්ෂාපදයන්හි යෙදෙන මුල්වචනය ගෙන කෙටියෙනි.)

බොහෝවිට ප්‍රාක් + චිත්ත + ඉක යන පදයන්ගේ එකතුවෙන් පාවිත්තිය යන පදය බිහිවන්නට ඇතැයි පාලි ඉංග්‍රීසි ශබ්ද කෝෂය (PTS) සඳහන් කරයි.

මූන්මණික යාග හෝම අතර පවු සමා කිරීමට අදාළව ප්‍රාශිශ්චිත්ත නමින් යාගයක්ද පැවතිණ. පාවිත්තිය (මහායාන පායන්තික) ශික්ෂා පද අනු දෙකකි.

මෙම ශික්ෂා සඳහන්ව ඇති චිත්තය ග්‍රන්ථය ද පාවිත්තිය යනුවෙන් හැඳින්වෙයි. පාවිත්තිය ශික්ෂා පදයක් උල්ලංඝනය කිරීම නිසා සිදුවන වරද සඳහා නියමිත දඬුවම වන්නේ ඇවැත් දෙසීමයි. තවත් උපසපත් හික්ෂුවක් තමක් හමුවේ ආරෝචනයණය කිරීමෙන් පසු ඇවැත් නිදහස ලැබිය හැකි වෙයි. මෙසේ ඇවැත් දෙසා නැවත එම වරද නොකරන බවට ප්‍රතිඥා දීම මෙබඳු කුඩා වැරදි සම්බන්ධයෙන් බෞද්ධ චිත්තය තුළ අනුගමනය කෙරෙන ක්‍රමයයි. මෙම පාවිත්තිය ශික්ෂා පහත සඳහන් වර්ග යටතේ බෙදා දැක්විය හැකිය.

- i. සදාචාර නීති.
- ii. ස්ත්‍රීන් සම්බන්ධ ඇසුර.
- iii. ආහාර පාන.
- iv. ධර්ම විනය හා ඊට අදාළ කරුණු.
- v. සිවුපසය භාවිතය.
- vi. ආරාමික පැවැත්ම.
- vii. සංවරණය පිළිබඳ ක්‍රම.
- viii. විවිධ විනාශ කිරීම්.

Vin. IV. 33, 49, 108, 124, 104, 15

අනුඅටේ වර්ගය.

1. රෝග

ඇස් රෝගය,
 කන් °,
 නාසා °,
 දිව °,
 කය °,
 හිස °,
 කණපිටත °,
 මුඛ °,
 දත් °,
 කාසය,
 ශ්වාසය,
 පිනස,
 දැවිල්ල,
 උණ,
 කුස °,
 මූර්ජාව,
 පාවනය,
 දැඩි වේදනාව,
 කොලරාව,
 කුෂ්ටය,
 ගඬුව,
 ලාදුරු,
 ගෙඩි,
 අපස්මාරය,
 වර්ම රෝග,
 කැසීම,
 හොරි,
 සමේ කැසිලි,
 ලේපිත,

අට්ඨි නවුති රෝගා

වක්ඛු රෝගො,
 සොන °,
 සාන °,
 ජ්විහා °,
 කාය °,
 සීස °,
 කණණ °,
 මුඛ °,
 දන්ත °,
 කාසො,
 සාසො,
 පිනාසො,
 ඩහො,
 ජරො,
 කුච්ඡි,
 මුච්ඡා,
 පක්කන්දිකා,
 සුලා,
 විසුචිකා,
 කුට්ඨිං,
 ගණධො,
 කිලාසො,
 සොසො,
 අපමාරො,
 දද්දි,
 කණ්ඞු,
 කච්චු,
 බෙසාවිතච්ඡිකා,
 ලොහිතපිත්තං,

මධුමේහය,
 අංශභාගය,
 පිළිකාව,
 හගන්දලා,
 පිතෙන් ඇතිවන රෝග,
 සෙමෙන් °,
 වාතයෙන් °,
 සන්නිපාතයෙන් °,
 සෘතු වෙනසින් °,
 විෂම පාවිච්චියෙන් °,
 උපක්‍රමයෙන් °,
 කර්ම විපාකයෙන් °,
 සීත,
 උෂ්ණය,
 බඩගින්න,
 පිපාසය,
 අසුවී,
 මූත්‍ර.

මධුමේහො,
 අංසා,
 පිලකා,
 හගන්දලා,
 පිත්ත සමුච්චානා ආබාධා,
 සෙමිහ °,
 වාත °,
 සන්නිපාතිකා °,
 උතුපරිනාමජා °,
 විසම පරිහාරිජා °,
 ඔපක්කමිකා °,
 කම්ම විපාකජා °,
 සීතං,
 උෂ්ණං,
 ජීගච්ජා,
 පිපාසා,
 උච්චාරා,
 පස්සාචො.

ශාරීරික රෝගාබාධ අනුආචක් වශයෙන් දැක්වෙතත් අංගුත්තර නිකායෙන් එම රෝග නම් වශයෙන් දක්වා ඇත්තේ සතලිස් හයෙකි. ඉතිරි රෝග නාම පාලි ග්‍රන්ථයන්හි දක්වා නැත. පුරාණ කාලයෙහි ආශාව, බඩගින්න හා ජරාව යනුවෙන් රෝග තුනක් පැවැති බවත් පසුව මිනිසුන් අතර සත්ව ඝාතනය පුරුදු වීම නිසා රෝග අනු ආචකට වර්ධනය වූ බවත් සඳහන් වෙයි.

සුත්තනිපාත අට්ඨකථාව ' වක්ඛුරොගාදිනා හෙදෙන අට්ඨනචුතිභාවං ' යනුවෙන් සඳහන් වෙයි.

ව්‍යවහාරයේ අටඅනුවක් රෝග, අටඅනුවක් ව්‍යාධි යනුවෙන් පවතියි.

තයො රොගා පුරෙ ආසුං ඉච්ජා අනසනං ජරා
 පසුනං ච සමාරම්භා අට්ඨානචුතිමාගමුං

A. V. 110, D. III. 75, Mil. 100, 135, Vin. I. 71 Sn 313 SnA 324

එකසිය අටේ වර්ගය

1. මගුල් ලකුණු

ආවුධය,
 සිරිවස,? සිරිවන්ස
 නන්දවර්තය,
 ස්වස්තිකය,
 වතංසකය,
 වර්ධමානකය,
 හදුපීටය,
 අංකුසය,
 ප්‍රාසාදය,
 තොරණ,
 සේසත්ඡත්‍රය,
 කඩුව,
 තල්වට,
 මයුර හස්ථය,
 වාමරය,
 උණහිසය,
 පාත්‍රය,
 මෑණික,
 සමන් මල් දාමය,
 නිලුපුල්,
 රතුපුල්,
 රතු නෙළුම්,
 සුදු නෙළුම්,
 නෙළුම්,
 පුත්කලස,
 පිරුණු පාත්‍රය,
 සමුද්‍රය,
 සක්වල පර්වතය,
 හිමාල පර්වතය,
 මේරු පර්වතය,
 හිරු මඩල,
 වන්දු මඩලය,
 තාරකාවෝය,

අවිඤ්ඤා සතමංගල

සොක්චී / සත්ති,
 සිරිවච්ඡො,
 නන්දියාවච්චං,
 සොවන්චීකො,
 වටංසකං,
 වච්චිමානකං,
 හද්දිපීටං,
 අංකුසං,
 පාසාදං,
 තොරණං,
 සෙනච්ඡත්තං,
 ඛග්ගං,
 තාලවණ්ඩං,
 මයුරහත්ථං,
 වාමරං,
 උණහිසං,
 පත්තං,
 මණි,
 සුමන දාමං,
 නිලුප්ඵලං,
 රත්තුප්ඵලං,
 රත්තපදුමං,
 සෙනපදුමං,
 පුණ්ඩරිකං,
 පුණ්ණකලසං,
 පුණ්ණපත්තං,
 සමුද්දො,
 වක්කවාල පබ්බතො,
 හිමවන්ත පබ්බතො,
 මේරු පබ්බතො,
 සුරිය මණ්ඩලං,
 වන්දු මණ්ඩලං,
 නක්ඛත්තං,

පිරිවර සහිත සතර මහා දීපය,
 සපරිවාර සත්රුවනින් යුත්
 සක්විති රජ,
 දකුණට කැරකුණ සුදු හක්ගෙඩිය,
 රත්වත් මාලු යුගල,
 චක්‍රායුධය,
 සත්ත මහා ගංගා,
 සත්කුලුපඵ,
 සත් සයුර,
 රත්වත් හංසරජා,
 කිඹුලා,
 කොඩි පතාකය,
 රත්සිවිකය,
 රත්වත් වල්විදුනාව,
 කෙලාශ පර්වතය,
 සිංහරාජයා,
 ව්‍යාඝ්‍ර රජා,
 අශ්ව රජා,
 ඡද්දන්ත ඇතා,

වාසුකී නාගරාජයා,
 හංස රාජයා,
 වෘෂභ රාජයා,
 ඵරාවන ඇත් රාජයා,
 රත් මකරා,
 සිවු දොරැති රත් නැව,
 සාවච්ඡක ධෙනුව,
 කිං පුරුෂයා,
 කිඳුරිය,
 කරවිකයා,
 මයුර රාජයා,
 කොකද්ව රාජයා,
 චක්‍රවාක රාජයා,
 ජීවං ජීවක රාජයා,
 දිව්‍ය ලෝක හය,
 සොළොස් බ්‍රහ්මලෝක.

සපරිවාරාවතූමහාදීපා,
 සපරිවාරොසත්තරතන
 සමංගීචකවත්ති,
 දකඛිණාවච්චසෙනසංඛං,
 සුවණ්ණමච්චයුගලං,
 චක්කායුධං,
 සත්ත මහා ගංගා,
 සත්තකුටපඛිඛතා,
 සත්තසීදන්ත සාගරා,
 සුවණ්ණ හංසරාජා,
 සුංසුමාරො (සංසුමාරො),
 ධජපතාකො,
 සුවණ්ණසිවිකා,
 සුවණ්ණවාලවිජනි,
 කෙලාස පඛිඛතො,
 සීහ රාජා,
 ඛ්‍යාග්ඝ රාජා,
 චලාහකඅස්ස රාජා,
 උපොසඵ ඡද්දන්ත
 හත්ථීරාජා,
 වාසුකීනාගරාජා,
 හංස රාජා,
 උසභ රාජා,
 ඵරාවන හත්ථී රාජා,
 සුවණ්ණමකරං,
 චතුමුඛසුවණ්ණනාවා,
 සාවච්ඡකධෙනු,
 කිං පුරිසො,
 කිණ්ණරී,
 කරවිකො,
 මයුරරාජා,
 කොකද්වරාජා,
 චක්කවාකරාජා,
 ජීවං ජීවක රාජා,
 ඡ දෙවලොකා,
 සොළස බ්‍රහ්මලොකා.

බුදු සිරිපතුලේ පෙනෙන මඟුල් ලකුණු එකසිය අට මෙහි සඳහන් වෙයි.
 මජ්ඣිම නිකාය අටුවාවට අනුව (හේවාචිතාරණ) තිස් දෙකක්

මංගල ලක්ෂණ පෙන්නුම් කරයි. දීඝනිකාය අටුවාවද එසේය. එහෙත් නමක්කාරටීකව එකසිය අටක් දක්වා ඇත. නම් පොත සහ මඟුල් ලකුණ යන පොතෙහි දෙසිය දහසයක් සඳහන් වෙයි. දෙපතුල් විය හැකිය. ජය පිරිතෙහි 'අට්ඨන්තර සහ මංගල ලක්ඛණානුභාවෙන' යයි සඳහන් වෙයි. පාලියෙන් ඇති සමහර වචනවලට එක එල්ලේම සිංහලෙන් තේරුමක් දිය නොහැකිය. එහෙයින් පාලි පොතේ තිබෙන වචනම ඒ අයුරින්ම මෙහි සඳහන් වෙයි. මේ කරුණු නමක්කාරපාලිටීකාවට අනුව සඳහන් කර ඇත.
CD_ROM, Goenka

2. තාෂ්ණා

අට්ඨන්තරසහ තණ්හා

රූපය පිළිබඳ තාෂ්ණාව,
ශබ්දය °,
ගන්ධය °,
රස °,
ස්පර්ශය °,
මානසික ධර්ම °.

රූප තණ්හා,
සද්ද °,
ගන්ධ °,
රස °,
ඵොට්ඨබ්බ °,
ධම්ම °.

මෙහිදී සඳහන් වන්නේ ද එකසිය අටක් වූ තාෂ්ණාව පිළිබඳවමය. විෂය වස්තූන්ට අදාළ ඉන්ද්‍රිය අනුසාරයෙන් සිදුවන තාෂ්ණා සයෙකි. මෙම තාෂ්ණා සය කාමතාෂ්ණා, භවතාෂ්ණා හා විභවතාෂ්ණා යන තුනෙන් වැඩිවීමෙන් තාෂ්ණා දහ අටක් බවට පත් වේ. නැවතත් අභ්‍යන්තර හා බාහිර යන භේදයෙන් වැඩි වීමෙන් තිස් හයක් වේ. එය යළි අතීත, වර්තමාන, අනාගත යන කාලත්‍රය අනුව එකසිය අට වැදෑරුම් වෙයි.

'ඉන්ද්‍රියානුසාරයෙන් අනුකූල වූ විෂය වස්තූන්ට සම්බන්ධව ඇති වන්නා වූ මෙම සයවැදෑරුම් වූ තාෂ්ණාව ම කාමවස්තූන් කෙරෙහි ඇතිවීම, භවය අරභයා ඇති වීම හා විභවය හෙවත් උච්ඡේදය අරභයා ඇතිවීම යන ආකාර අනුව තෙවැදෑරුම් වෙයි. ඇස ඇසුරු කොට ඇසින් දැකිය යුතු රූපය කෙරෙහි ඇතිවන තාෂ්ණාව රූපකාම තාෂ්ණාව ලෙස ගැනෙයි. එමෙන්ම එම රූපයම අරමුණු කොටගෙන භව දෘෂ්ටිය සමඟ ඇති වන තාෂ්ණාව රූප භව තාෂ්ණාව ලෙසද විභව දෘෂ්ටිය සමඟ යෙදීමෙන් රූප විභව තාෂ්ණාව ලෙස ද සැලකෙයි. ශබ්ද ආදී අනෙක් අරමුණු සම්බන්ධයෙන් ද මෙම තෙවැදෑරුම් තාෂ්ණාවම ඇති වෙයි. තමාගේම ආධ්‍යාත්මික තත්වයන් මත ඇතිවන විට හා බාහිර අරමුණු යටතේ ඇතිවන විට එම අටළොස් වැදෑරුම් තාෂ්ණාව සතිස් වැදෑරුම් බවට පත්වෙයි. අතීත කාලයට ආදාළව සතිසක් ද වර්තමාන කාලයට අදාළව සතිසක් ද අනාගත කාලයට අදාළව සතිසක් ද වශයෙන් ගෙන එකසිය අටවැදෑරුම් තාෂ්ණාව ඉදිරිපත් වී ඇත.

Vbh. 136, Vism. 567

3. තෘෂ්ණාව

*අට්ඨත්තර සත තණ්හා
(අට්ඨසත තණ්හා)*

ආධ්‍යාත්මිකව ඇතිවන
තෘෂ්ණා දහ අටකි,
බාහිරව ඇතිවන
තෘෂ්ණා දහ අටකි.

*අට්ඨාරස තණ්හා විචරිතානි
අජ්ඣන්තිකස්ස උපාදාය,
අට්ඨාරස තණ්හා විචරිතානි
බාහිරස්ස උපාදාය.*

ආධ්‍යාත්මිකව හා බාහිරව ඇතිවන තෘෂ්ණා තිස්භය අතීත, වර්තමාන, අනාගත යන කාලක්‍රයට සම්බන්ධ කොට ගැනීමෙන් එකසිය අටක් බවට පත්වෙයි.

'මහණෙනි, මම තොපට සත්වයාගේ සංසාරය ඇති කරවන සංසාරය දික් කරවන සත්වයා අවුල් වූ තුල් බෝලයක් මෙන් මංමුළා කරවන මෙම තෘෂ්ණාව ගැන කියමි. මෙම තෘෂ්ණාව සත්වයා සසරට ඇද දමයි. දුකට ඇද දමයි. විනාශයට ඇද දමයි. ඒ කවර නම් තෘෂ්ණාවක් ද? ආධ්‍යාත්මිකව ඇතිවන්නා වූ තෘෂ්ණා අටළොසකි. බාහිරව ඇති වන්නාවූ තෘෂ්ණා අටළොසකි. එම ආධ්‍යාත්මික තෘෂ්ණා කවරේද? මම වෙමිසි සිතක් ඇති වෙයි. මම මෙම ලෝකයෙහි වෙමි. මම මෙසේ වෙමි. මම වෙනත් ආකාර වෙමි. මම ශාස්වත නොවෙමි. මම ශාස්වත වෙමි. මා අනාගතයෙහි විය හැකිද? අනාගතයෙහි මා මෙම ලෝකයෙහි සිටිය හැකිද? මෙසේ මා විය හැකිද? මා වෙනස් විය හැකිද? මම මෙසේ වෙමිද? මම වෙනස් ලෙසකින් වෙමිද? මහණෙනි, මේ අයුරින් දහ අට වැදෑරුම්ව ආධ්‍යාත්මික තෘෂ්ණාව ඇති වෙයි. මහණෙනි, බාහිර වූ අටළොස් තෘෂ්ණාව කවරේද? මම වෙමිසි යන සිතීම නිසා මෙසේ අදහස් කරයි. මම මේ ලොව වෙමි. මම මෙසේ වෙමි. මම වෙනස් අයුරකින් වෙමි. මම ශාස්වත නොවෙමි. මම ශාස්වත වෙමි. මම මෙසේ විය හැකිද? මම මෙසේ මෙලොව විය හැකිද? මම මෙසේ මෙලොව වෙමි. මම මෙසේ වෙමි. මම වෙනස් ලෙසකින් වන්නෙමි. මම මෙසේ අනාගතයෙන් වන්නෙමි. මේ අයුරින් මහණෙනි, බාහිරව අටළොස් වැදෑරුම් තෘෂ්ණාවක් ඇති වෙයි.' මෙසේ වර්තමාන ආධ්‍යාත්මික බාහිර තෘෂ්ණා තිස් භයද අතීත තෘෂ්ණා තිස් භය ද අනාගත තෘෂ්ණා තිස් භයද එකතුව සියලු තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාව එකසිය අටක් බවට පත්වෙයි.

A. II. 211

4. වේදනා

අවධිසත වේදනා (අවිඤ්ඤානසත වේදනා)

ලෞකික ජීවිතය ඇසුරු කොට ඇති
සොම්නස් සයකි,
නෛශ්‍රක්‍රමය ඇසුරු කොට ඇති
සොම්නස් සයකි,
ලෞකිකත්වය ඇසුරු කොට ඇති
දොමනස් සයකි,
නෛශ්‍රක්‍රමය ඇසුරු කොට ඇති
දොමනස් සයකි,
ලෞකිකත්වය ඇසුරු කොට අති
උපෙක්ෂා සයකි,
නෛශ්‍රක්‍රමය ඇසුරු කොට ඇති
උපෙක්ෂා සයකි.

ඡ ගෙහසිනානි
සොමනස්සානි,
ඡ නෙක්ඛම්මසිනානි
සොමනස්සානි,
ඡ ගෙහසිනානි
දොමනස්සානි,
ඡ නෙක්ඛම්මසිනානි
දොමනස්සානි,
ඡ ගෙහසිත උපෙක්ඛා,
ඡ නෙක්ඛම්මසිත උපෙක්ඛා.

මෙහි සඳහන් එකසිය අට වැදෑරුම් වේදනා පිළිබඳ විවරණයක් සංයුත්ත නිකායෙහි අවධිසත සූත්‍රයෙන් ඉදිරිපත් වී ඇත.

‘ආයුෂ්මතුනි, එකසිය අට වැදෑරුම් ආකාරයන්ට අනුව ඇතිවන්නා වූ වේදනාවෝ කවරහු ද යත්? ආයුෂ්මතුනි, වේදනා දෙකක් ද තුනක් ද පහක් ද හයක් ද දහ අටක් ද තිස් හයක් ද එකිසිය අටක් ද වේ.

දෙවැදෑරුම් වේදනාව කවරේද? ඒ ශාරීරික වේදනාව හා මානසික වේදනාවයි. තෙවැදෑරුම් වේදනාව කවරේද? සොම්නස් වේදනාව, දොමනස් වේදනාව හා උපෙක්ෂා වේදනාවයි. පස්වැදෑරුම් වේදනාව කවරේද? සතුට, වේදනාව, ප්‍රීතිය, ශෝකය හා මධ්‍යස්තභාවය යන වේදනා පසයි. සවැදෑරුම් තෘෂ්ණාව කවරේද? ඇස හා රූපය නිසා ඇතිවන වේදනාව, කණ හා ශබ්දය, නාසය හා ගන්ධය, දිව හා රසය, ශරීරය හා ස්පර්ශය හා මනස හා මානසික ධර්ම නිසා ඇතිවන වේදනාව යන සයයි. අටළොස් වැදෑරුම් වේදනාව කවරේද? මෙම සයවැදෑරුම් වේදනාවම සොම්නස්, දොමනස් හා උපෙක්ෂා යන වේදනාවන් ඔස්සේ ඇතිවීමෙන් ජනිතවන අටළොස් වේදනාවයි. සතිස් වැදෑරුම් වේදනාව යනු කවරේද? එම අටළොස් වැදෑරුම් වේදනාවම ලෞකික ජීවිතය හා නෛශ්‍රක්‍රමය පදනම් කොට ඇතිවීමෙන් අටකිස් වේදනාව ජනිත වෙයි.

ඇවැත්නි, එකසිය අට වැදෑරුම් වේදනාව කවරේද යත්? අතිත වේදනාවෝ තිස් හයකි. වර්තමාන වේදනාවෝ තිස් හයකි. අනාගත වේදනාවෝ තිස් හයකි. මෙසේ ඇවැත්නි එකසිය අටවැදෑරුම් වේදනාවෝ පහළ වෙති.

S. IV. 281

තුන් සියයේ වර්ගය

1. ශරීරාස්ථි

තිමන්තානි අවධී සතානි

අත් ඇට හැට සතරකි,

චතුසවධී හත්ඵලධීනි,

පා ඇට හැට සතරකි,

චතුසවධී පාදවධීනි,

මස් ඇසුරුකොට ඇති මොලොක්
ඇට හැට සතරකි,

චතුසවධී මුදු අවධී මංස
නිස්සිතානි,

වීලුඹ ඇට දෙකකි,

ද්වේ පණ්ඨිකවධීනි,

එක් එක් පයෙහි ගෝප් ඇට
දෙක බැගිනි,

එකකස්මං පාදේ ද්වේ
ගොප්ඵකවධීනි,

කෙණඩා ඇට දෙකකි,

ද්වේ ජංඝට්ඨීනි,

දණ ඇට එකකි,

එකි ජණ්ණුකවධී,

කලවා ඇට එකකි,

එකං උගරවධී,

කට් ඇට දෙකකි,

ද්වේ කට්ඨවධීනි,

පිට කටු ඇට අටළොසකි,

අවධාරස පිට්ඨ
කණ්ටකවධීනි,

ඉල ඇට විසි සතරකි,

චතුච්ඡති ඵාසුකවධීනි,

උර ඇට තුදුසකි,

චතුද්දස උරවධීනි,

හෘද ඇට එකකි,

එකං හදයවධී,

අකු ඇට දෙකකි,	ද්වේ අක්ඛකවිධීනි,
පතු ඇට දෙකකි,	ද්වේ කොට්ඨකවිධීනි,
බාහු ඇට දෙකකි,	ද්වේ බාහවිධීනි,
අග්‍රබාහු ඇට දෙකකි,	ද්වේ අග්ගබාහවිධීනි,
ගෙල ඇට හතකි,	සත්ත භිවට්ඨානි
හනු ඇට දෙකකි,	ද්වේ හනුකව්ඨානි
නාසිකා ඇට එකකි,	එකං නාසිකව්ඨානි
ඇස් ඇට දෙකකි,	ද්වේඅක්කව්ඨානි
කණ් ඇට දෙකකි,	ද්වේ කණ්ණවිධීනි
නළල් ඇට එකකි,	එකං නළොට අට්ඨී,
මුඛයේ ඇට එකකි,	එකං මුඛවිධී,
හිස්කබලේ ඇට නවයෙකි.	නව සීසකපාල අට්ඨීනි.

නහර සම්බන්ධයෙන් කරන ලද ධර්මානුකූල විවරණය මෙම ඇට සම්බන්ධයෙන් ද අදාළයි. විස්තර සඳහා හැට්ටේ වර්ගයේ අංක 1ලන්ත.

Vism. 254, KhpA. 47.

පන්සියයේ වර්ගය.

1. පසේ බුදුවරු

අරිටිය,
 උපරිටිය,
 තගරසිබී,
 යසස්සී,
 සුදස්සන,
 පියදස්සී,
 ගන්ධාර,
 පිණ්ඩෝල,
 උපාසහ,
 නීඵ,
 තඵ,
 සුතවා,
 භාවිතත්ත,
 සුම්භ,
 සුභ,
 මෙථුල,
 අට්ඨම,
 සුමේධ,
 අනීස,
 සුදාය,
 හින්ගු,
 හිංගෝ,
 ජාලිනො දෙදනා,
 අට්ඨක,
 කෝසල,
 උපනෙමී,
 නෙමී,
 සන්තචින්ත,
 කාල,
 උපකාල,

පඤ්ච පච්චෙක බුද්ධ සතානි

අරිටියෝ,
 උපරිටියෝ,
 තගරසිබී,
 යසස්සී,
 සුදස්සනො,
 පියදස්සී,
 ගන්ධාරො,
 පිණ්ඩොලො,
 උපාසහො,
 නීඵො,
 තඵො,
 සුතවා,
 භාවිතත්තො,
 සුම්භො,
 සුභො,
 මෙථුලො,
 අට්ඨමො,
 සුමෙධො,
 අනීසො,
 සුදායො,
 හින්ගු,
 හිංගො,
 ද්වේජාලිනො,
 අට්ඨකො,
 කොසලො,
 උපනෙමී,
 නෙමී,
 සන්තචින්තො,
 කාලො,
 උපකාලො,

විජිත,
 ජිත,
 අංග,
 පංග,
 ගුනිජ්ජිත,
 සුඛාහු,
 අපරාජිත,
 සත්ථ,
 පචත්ත,
 සරභංග,
 ලොමභංස,
 උච්ඡංගම,
 අසිත,
 අනාසව,
 මනෝමය,
 බන්ධුම,
 තදාධිමුක්ත,
 කේතුමිඛරාග,
 මාකංග,
 අරිය,
 අච්චුත,
 අච්චුතගාම,
 බ්‍යාමක,
 සුමංගල,
 දඛිඛිල,
 සුපතිට්ඨ,
 අසය්හ,
 බෙමාහිරත,
 සොරත,
 දුරන්තය,
 සංස,
 උජ්ජය,
 සය්හ,
 ආනන්ද,
 නන්ද,
 උපනන්ද,
 භාරද්ද්වාජ,
 බෝධි,

විජිතො,
 ජිතො,
 අංගො,
 පංගො,
 ගුනිජ්ජිතො,
 සුඛාහු,
 අපරාජිතො,
 සත්ථො,
 පචත්තො,
 සරභංගො,
 ලොමභංසො,
 උච්ඡංගමායො,
 අසිතො,
 අනාසවො,
 මනෝමයො,
 බන්ධුමො,
 තදාධිමුක්තො,
 කේතුමිඛරාගො,
 මාකංගො,
 අරියො,
 අච්චුතො,
 අච්චුතගාමො,
 බ්‍යාමකො,
 සුමංගලො,
 දඛිඛිලො,
 සුපතිට්ඨො,
 අසය්හො,
 බෙමාහිරතො,
 සොරතො,
 දුරන්තයො,
 සංසො,
 උජ්ජයො,
 සය්හො,
 ආනන්දො,
 නන්දො,
 උපනන්දො,
 භාරද්ද්වාජො,
 බොධි,

මහානාම,
උත්තර,
කේසි,
සිඛි,
භාරද්වාජ,
තිස්ස,
උපතිස්ස,
උපසීදරී,
සීදරී,
මංගල,
උසභ,
උපනීථ,
ජේත,
ජයන්ත,
පදුම,
උප්පල,
පදුමුත්තර,
රක්ඛිත,
පබ්බත,
මානන්ථද්ධ,
සෝභිත,
වීතරාග,
කණ්ඞ.

මහානාමො,
උත්තරො,
කෙසී,
සිඛි,
භාරද්වාජො,
තිස්සො,
උපතිස්සො,
උපසීදරී,
සීදරී,
මංගලො,
උසභො,
උපනීථො,
ජෙනො,
ජයන්තො,
පදුමො,
උප්පලො,
පදුමුත්තරො,
රක්ඛිතො,
පබ්බතො,
මානන්ථද්ධො,
සොභිතො,
වීතරාග,
කණ්ඞ.

පවිචේක බුද්ධ හෙවත් පසේ බුදුන් වහන්සේ ද ස්වභක්තියෙන්ම බුද්ධත්වය ලබාගන්නෙකි. එහෙත් සම්මා සම්බුද්ධවරයෙකු මෙන් පසේ බුදු කෙනෙක් තමන් පසක් කළ ධර්මය ලෝකයාට ප්‍රකාශ නොකරති. සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේ නමක් අවබෝධ කළ ධර්මය දෙවිමිනිසුන් සහිත ලෝකයාට ප්‍රකාශ කොට දෙවිමිනිසුන්ගේ නිර්වාණගාමී මාර්ගය හෙළි පෙහෙළි කරදෙන බැවින් දෙවිමිනිසුන්ගේ ශාස්තාවරයා ලෙස (සන්ථා දෙවමනුස්සානං) හඳුන්වනු ලැබෙති.

පසේ බුදුන් වහන්සේ ලොවට ධර්මය හෙළි පෙහෙළි නොකරම පිරිනිවන් පාති. මජ්ඣිම නිකායෙහි ඉසිගිලි සූත්‍රයේ පන්සියයක් පසේ බුදුන් වහන්සේලා ගැන සඳහන් වෙතත් උන්වහන්සේලාගේ නම් සියල්ලම දක්වා නැත. බෞද්ධ සාහිත්‍යයක මූලාශ්‍ර මගින් ලබාගත හැකි නම් පමණක් මෙහි දක්වා තිබේ. පන්සියයක් සඳහන් වුවද එහි දක්වා ඇත්තේ නම් අනූ එකක් පමණි. එම නම් අටුවාවල තැන් තැන්වල සඳහන්වෙයි.

අතීතයේ තථාගතවරු නොමැති සමයේ බරණැස අසල එක් ග්‍රාමයක පදුමවතී නම් ගෘහපති දියනියක් විසුවාය. දිනක් ඇය පියාගේ කෙත රකිමින් සිටි දිනක පසේ බුදු කෙනෙකුට විලඳ පන්සියයක් (පව්වහි ලාජසතෙහි) හා නෙළුම් පන්සියයක් පූජා කොට ඒ පිනෙන් පුත්‍රයන් පන්සියයක් ලැබේවායි පැතුවාය. එම අවස්ථාවේම මුව වැද්දෝ පන්සියයක් ද මිහිරි මස් පුදා පදුමවතීගේ දරුවන් වන ලෙස පැතුහ. ඇය දෙවිලොව උපන්නාය. ඉන් මුත්‍ර වී මිනිස් ලොව විලක නෙළුම් ගැබක උපත ලැබුවාය. ඒ කුමරිය දුටු තාපසයෙක් ඇය ගෙන ගොස් පෝෂණය කළේය. මේ කාන්තාව ගිය හැමතනැකම තබන තබන පියවරක් පාසා නෙළුම් මල් පිපුණේය. මේ දුටු එක් වනවාරි පුද්ගලයෙක් ඒ පුවත බරණැස් රජුට දැණුම් දුන්නේය. බරණැස් රජු ඇය ගෙන්වා ගෙන අගමෙහෙසිය කරගත්තේය. ගැබගත් පදුමවතීට මහා පදුම නම් දරුවා ලැබුණේය. අනෙක් භාරසිය අනුනමයක් කුමාරයෝ ඇයගේ ගැබ්මලින් ජනිත වූහ. වැඩුණු ඔවුහු උයනෙහි නෙළුම් විලෙහි ක්‍රීඩා කරන අතර එක් එක් නෙළුම් මලේ සිට භාවනාව ද කළහ. ඒ හේතුවෙන් මේ කුමාරවරු පසේ බුදුවරු වූහ. ම. නි. අට්ඨකථා මේ තොරතුරු කියයි.

ඉසිගිලි සුත්‍රයේ අවසාන ගාථාවේ 'එනෙව අඤ්ඤෙවානි' මේ පදය විස්තර කරණ බුදුගොස් තෙර පසේ බුදුවරු පන්සියයකගේ නම් මේ ගාථාවල සඳහන් නොවුන ද එක නමින් කීපදෙනෙක්ම වූ බව දක්වා ඇත.

'එනෙව අඤ්ඤෙ වානි එනෙ පාලියං ආගතා ව පාලියං අනාගතා අඤ්ඤෙ ව එනෙසං එකනාමකායෙව. ඉමෙසු හි පඤ්චස්ස පච්චෙකඤ්ඤිධසතෙසු ද්වෙපි තයොපි දසපි ද්වාදසපි ආනන්දාදයො විය එකනාමකා අහෙසුං. ඉති පාලියං ආගතනාමෙහෙව සබ්බෙසං නාමානි චුත්තානි භොන්ති ඉතො පරං විසුම් විසුම් අවත්වා 'එනෙ ව අඤ්ඤෙවානි ආහ.'

M. III. 68, MA. II. 889, A. I. 77, Dppn ව. බ., බ. Ria Kloppenberg 'The Paccaka Buddha-A Buddhist Ascetic'.

නවසියයේ වර්ගය

1. නහර

නව නහාරු සනානි

භාවනානුයෝගී යෝගාවචරයා කායගතා සතිය වැඩීමේ දී බලියක් පමණ වූ මේ ශරීරයේ සියල්ල වෙන් වෙන් කොට මෙනෙහි කල යුතුය. එසේ මෙනෙහි කිරීමේදී අස්ථි පඤ්ජරය දවටා තිබෙන නහර පිළිබඳව ද මෙනෙහි කල යුතුය. ඒ හේතු කොටගෙන එහි ද ආත්මය නැතැයි යෝගාවචරයාට වැටහෙයි. නම සියයක් නහර ඇතැයි විශුද්ධි මාර්ගය හා බුද්දකපාය අටියකටා කියයි. එහෙත් ඒ කවරේදැයි සඳහන්ව නැත.

*‘නව නහාරුසනා හොනනි - ව්‍යාමමන්තෙ කළෙබරෙ
බන්ධනනි අට්ඨිසංසාටං අගාරමිච චල්ලියො’*

මෙම බලියක් පමණ වූ ශරීරයෙහි නහර නව සියයක් වෙයි. ගෙයක් වරිච්චි වැල්වලින් බැඳී සිටින්නාක් මෙන් මෙම නහරවලින් මස හා ශරීරය බැඳී සිටියි.

හැටේ වර්ගයේ අංක 1 යටතේ ද බලන්න.

Vism. 253, KhpA. 47,

2. මාංශ පේශි

නව මංසපෙසි සනානි

මංස නම් නව සියයක් මසු පිඬුය. ඒ වනාහි වර්ණ වශයෙන් රත් පැහැය, කැල මල් බඳුය. සන්ධ්‍යාන වශයෙන් කොඩා පිඬු මස තල්පත වැසූ බන් මුලක් බඳුය. කලවේ මස ඇඟිරුම් ගලේ දූගල බඳුය. ආනිස (නිතඹ මස) ද මස මැටි පිඬින් කළ ලීප් කෙළවර බඳුය. පිටේ මස පැදුරේ වනා විසලා ගත් තල්ගුළි පටලයක් බඳුය. පරාල දෙකේ පිහිටි මස පෙනැලි රූ කුසෙක තුනී කොට ඇල්වූ මැටියක් බඳු ය. තනෙහි මස සිට ගෙන බිම හෙළ මැටි පිඬක් බඳු ය. බාහු දෙකේ මස දෙගුණ කොට තුබූ සම ගැසූ

මහමියකු බඳු ය. මෙසේ මහත් මහත් මස් වැදලී අරමුණු කොට ගෙන භාවනා කරත් ම සියුම් සියුම් මස් වැදලී ද ප්‍රකට ව වැටහෙන්නේ ය. දිශා වශයෙන් උඩ යට යන දෙ දිශායෙහි ම පිහිටියේ ය. අවකාශ වශයෙන් සාධික තුන් සියක් ඇට ලිම්පිත ව සිටියේ ය. පරිච්ඡේද වශයෙන් යට ඇට සැකිල්ලෙහි පිහිටි තලයෙන් ද, උඩ සමත් ද සරස ඔවුනොවුන් විසින් පරිච්ඡින්න ය.

කය පිළිබඳව මෙසේ මෙනෙහි කිරීමෙන් ඒ පිළිබඳ ඇති ආශාව දුරුවෙයි. එහි ද ආත්මය නැතැයි හිතෙයි.

(සිංහල විශ්ද්ධි මාර්ගය. පණ්ඩිත මාතර ශ්‍රී ධර්මවංශ)

හැටේ වර්ගයේ අංක 1 යටතේ බලන්න.

Vism. 252,

දහදානේ වර්ගය.

1. ලෝකධාතු සක්වළ

දසසහස්සී ලෝකධාතු දසසහස්සී වක්කවාළ

ලෝක ධාතු යනුවෙන් නිශ්චය වී ඇත්තේ සඳහිරු දෙදෙනාගේ ආලෝකය පැතිර පවත්නා වූ විශ්ව ඒකකයන් වශයෙනි. වක්කවාළ යන්නෙන් සාමාන්‍යයෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ සමස්ත විශ්වයයි.

එක් එක් සක්වලට අදාළ ලෝක පවතිනැයි විශ්වාස කෙරෙන බැවින් එක් සක්වලකට අදාළ ලෝකයක් ලෝක ධාතුවක් වශයෙන් සැලකෙයි. බෞද්ධ මූලාශ්‍රයන්හි දී වර්ග තුනකට අයත් ලෝකධාතු ගැන සඳහන්ව තිබේ.

- i. සහස්සී මූලනිකා ලෝකධාතු.
- ii. ද්විසහස්සී මජ්ඣමිකා ලෝකධාතු.
- iii. තිසහස්සී - මහාසහස්සී ලෝකධාතු.

ඉහත දක්වනලද ලෝකධාතුවකට අන්තර්ගත කරුණු ද බෞද්ධ මූලාශ්‍රයන්හි දැක්වී ඇත. ඒ අනුව එක් ලෝකධාතුවකට පහත සඳහන් වස්තු අන්තර්ගත වෙයි. සඳ, හිරු, මහමෙර, සතර මහා දිවයින, සතර මහ සයුර, සතරවරම් දෙව්වරු, සත්වැදැරුම් දෙව්ලොව,

පළමු වර්ගයට ලෝකධාතු දහසක් අයත් වේ. පළමු වර්ගය මෙන් දහස් ගුණයකින් දෙවැනි වර්ගය විශාලය. තෙවැනි ලෝකධාතු වර්ගය දෙවැනි වර්ගය මෙන් දහස් ගුණයකින් විශාල බව ද පැවසෙයි.

විශුද්ධි මාර්ගයේ 'ලෝකවිදු' යන්න විග්‍රහයේ දී ලෝක විස්තරය මෙසේ දක්වා ඇත. සක්වළක් වනාහි අයම් - පමණින් දොලොස් ලක්ෂ දසදහස් සාරසීය පණස් (1203450) යොදුනකි. වටින් සතිස් ලක්ෂ දස දහස් තුන්සීය පණස් (3610350) යොදුනකි. බොලින් (ගනකමින්) දෙලක්ෂ සතලිස් දහස් (240000) යොදුනකි. මෙතෙක් විශාල වූ මේ මහාපෘථිවිය සාරලක්ෂ අසූදහසක් (480000) යොදුන් ඝන ඇති ජලය මත පිහිටියේ ය. පෘථිවි

සන්ධාරක ජලය යනු මෙයයි. ඒ ජලය ද නවලක්ෂ සූටදහසක් (960000) යොදුන් ඝන ඇති වාතයෙහි පිහිටියේය. මේ ලොක සංස්ථිතිය යි. (සිංහල විශුද්ධි මාර්ගය. පණ්ඩිත මාතර ශ්‍රී ධර්මවංශ)

'අයං ච දසසහස්සී ලොකධාතු සංකමිපි සම්පකමිපි සම්පවෙධි.'

J. I. 51, V. I. 12, SA II. 442, Vin. I. 14, බ. Marasingha M. M. J. , Gods in Early Buddhism" University of Sri Lanka, Vidyalkara Campus, Kelaniya, Sri Lanka 1974, pp43-62

අසුභාර දහසේ වර්ගය

1. අසුභාර දහසේ ධර්මසේකන්ධ

වතුරාසීනි සහස්ස ධම්මකඛන්ධා

බන්ධ = සේකන්ධ = කඳ, පදගතාර්ථ වශයෙන් රාශියක්, ගොඩක් යන අර්ථය දෙයි. විවිධ අර්ථවල ද යෙදෙයි. හත්ථීක්ඛන්ධ = ඇතුපිට / ඇතුකඳ, රුක්ඛක්ඛන්ධ = ගස් කඳ, අග්ගික්ඛන්ධ = ගිනි ජාලාව / ගිනි කඳ, වාතක්ඛන්ධ = මහාවාතය, පුඤ්ඤක්ඛන්ධ = පින් රාශිය, පඤ්චක්ඛන්ධ = පඤ්චස්කන්ධය යනාදී ක්‍රමයට යෙදී ඇත. ඒ අනුව රාශිය, ගොඩක්, බොහොම, සමූහයක් යන අදහස දෙයි. අසීනි සහස්ස = අසුභාරදහසක් මෙය බොහෝ සේ පෙළ, අටුවා දෙකෙහිම යෙදී ඇත. ඇතැම් තැනක කීනම් ක්‍රමයකට යොදන ලද්දේ දැයි අපැහැදිලිය. එහෙත් රාශි යන අදහස ගත හැකි වෙයි.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඉගැන්වීම් ප්‍රමාණ කීරීමේ ඒකක වශයෙන් ධර්මසේකන්ධ යන පදය භාවිත වී ඇත. ප්‍රථම ධර්ම සංගායනාව පැවැත්වීමට ආසන්න මොහොතේ එයට අනද තෙර සහභාගිවිය යුතු බව මහාකස්සප මහ රහතන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළේ අනද තෙර අසුභාර දහසක් ධර්මසේකන්ධය දන්නා හෙයින් බව දීඝනිකායේ අට්ඨකථාව කියයි.

ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ තමන් බුදුන් වහන්සේගෙන් ධර්මසේකන්ධ අසු දෙදහසක් ද අනෙක් බුද්ධ ශ්‍රාවකයන්ගෙන් ධර්මසේකන්ධ දෙදහසක් ද තම ස්මෘතියෙහි දරා ඇති බව ප්‍රකාශ කොට ඇතැයි දැක්වෙයි.

*ද්වාසීනි බුද්ධනො ගණ්හි - ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුනො
වතුරාසීනි සහස්සානි - යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිනො.*

මම බුදුන් වහන්සේගෙන් අසු දෙදහසක් (ධර්මසේකන්ධ) ලබා ගතිමි. භික්ෂූන් වහන්සේලාගෙන් දෙදහසක් ලබා ගතිමි.

දීඝනිකාය අට්ඨකථාව අනුසන්ධි, පඤ්භාපුච්ඡන අභිධර්මාගත තික, දුක යනුවෙන් ද විනය පිටකයේ වන්දු, මාතිකා ආපත්ති අනාපත්ති යනුවෙන් අසුභාර දහස විස්තර කරනට ප්‍රයත්න ගත්තද සම්පූර්ණ 84000 දක්වා නැත.

එවං පරිදිපිත ධම්මකඛන්ධවසෙන චතුරාසීති පහෙදං හොති. තත්ථ එකානු සන්ධිකං සුත්තං එකො ධම්මකඛන්ධො, යං අනෙකානු සන්ධිකං තත්ථ අනුසන්ධිවසෙන ධම්මකඛන්ධගණනා. ගාථා ඛන්ධෙසු පඤ්භා පුච්ඡනං එකො ධම්මකඛන්ධො විස්සජ්ජනං එකො අභිධම්මෙ එකමෙකං තික,දුක භාජනං, එකමෙකඤ්ච චිත්තවාර භාජනං එක මෙකො ධම්මකඛන්ධො. චිතයෙ අත්ථි වන්ථු, අත්ථි මාතිකා, අත්ථිපද භාජනියං, අත්ථිඅන්තරාපත්ති, අත්ථි ආපත්ති, අත්ථි අනාපත්ති, අත්ථි තිකච්ඡෙදො, තත්ථ එකමෙකො කොට්ඨාසො එකමෙකොති ධම්මකඛන්ධොති වෙදිතඛිබො. එවං ධම්මකඛන්ධවසෙන චතුරාසීතිසහස්සවිධං.

ඉහත සඳහන් ගාථාවට විස්තර සපයන උදාන පාලියේ මේ අසුභාර දහස් ධර්මස්කන්ධය පහදා තිබේ. ඉතිවුත්තකයේ ද ධර්මස්කන්ධ ගැන කියයි. එහි ඒකක නිපාතයේ සූත්‍ර විසිහතකි ආදී ක්‍රමයෙන් විග්‍රහයක යෙදෙයි. ගන්ධවංස නමැති ග්‍රන්ථය ධර්මස්කන්ධයක පරිමාව පහත සඳහන් ආකාරයෙන් දක්වයි.

- i. එක් වස්තුවක් ධර්මස්කන්ධයකි.
- ii. එක් සූත්‍ර නිදානයක් ධර්මස්කන්ධයකි.
- iii. එක් පැණ පිළිවිසීමක් ධර්මස්කන්ධයකි.
- iv. එක් පැණ විසඳීමක් ධර්මස්කන්ධයකි.

ත්‍රිපිටකයට අදාළව ධර්මස්කන්ධ සංඛ්‍යාව පහත සඳහන් පරිදි දක්වා තිබේ.

- i. චිතය පිටක - ධර්මස්කන්ධ විසි එක් දහසකි.
- ii. සුත්ත පිටක - ධර්මස්කන්ධ විසි එක් දහසකි.
- iii. අභිධම්ම පිටක - ධර්මස්කන්ධ සතළිස් දෙදහසකි.

මොග්ගලීපුත්තනිස්ස මහ රහතන් වහන්සේගෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශිත අසුභාර දහසක් ධර්මස්කන්ධයක් ඇතැයි ඇසූ අශෝකාධිරාජයන් එම ප්‍රමාණයට සරිලන සේ භාරතය පුරා අසූ භාර දහසක් වෙහෙර විහාර තැන වූ බව පැවසෙයි. මේ වාර්තාව බුද්දකපාඨ අවිධිකථාව ද කියයි.

DA. I. 24, Sp. I. 29, Thag. I. 1024, Ud 4, Dppn

මාතෘකා අනුක්‍රමණිකාව

අකුශල කර්ම	424
අකුශල චෛතසික	497
අකුශල විතර්ක	66
අකුශල සිත්	483
අකුසල් මුල්	65
අගති	138
අගුණ ධර්ම	8
අග්‍ර දීම්	228
අග්‍රප්‍රඥප්ති	138
අග්‍ර ශ්‍රාවකයෝ	9
අග්‍ර ශ්‍රාවිකාවෝ	10
අග්‍රස්ථාන	139
අඥානයෝ	5
අටපිරිකර	367
අට මහ කුසල්	367
අට මහා නිරය	369
අටවිසි බුදුවරු	552
අතහැරීම්	498
අතහැරීමට අපහසු ආශා	7
අතෘප්තිකර වස්තු	507
අතුගෑමේ අනුසස්	228
අනාවාර	7
අනාගාමීහු	229
අනාර්ය ව්‍යවහාර	369
අනුගාමිකයෝ	508
අනුක්තරීය ධර්ම	303
අනුපිළිවෙල කථා	230
අනුසුච්ච නිරෝධ	399
අනුසුච්ච විහාර	400
අනුමත ලුණු	230
අනුච්ඡාදන	595
අනුස්මාති භාවනා	302
අනුස්සති	427
අනුසය	331

අනෙසන 533
 අධිකරණ 140
 අධිකරණ සමථ 331
 අධිෂ්ඨාන 140
 අන්ත 11, 64
 අන්ර්ස වස්තු 141
 අනාචාර 7
 අනියත 10
 අනුකම්පක මිතුරාගේ ලක්ෂණ 141
 අනුක්තරිය කරුණු 66
 අනුදැනීම 6, 63
 අනුපස්සනා 64
 අනුශාසනා කරන මිතුරාගේ ලක්ෂණ 142
 අප්පණා කුශලතාව 428
 අපාය 6
 අපාය භූමි 142
 අපාය සහාය මිතුරාගේ ලක්ෂණ 143
 අප්‍රමාණය 143
 අප්‍රමාණව ප්‍රත්‍යුපකාර කළයුතු පුද්ගලයෝ 8
 අභව්‍ය ස්ථාන 521
 අභ්‍යන්තර ආයතන 303
 අභිඥා 231
 අභිධර්ම පිටකයෙහි සප්ත ප්‍රකරණ 332
 අභිධර්මාර්ථ 144
 අභිව්‍යාදධියට සාධක වූ කරුණු 333
 අභිසංස්කාර 65
 අමා දොරටු 477
 අමා බොජුනෙහි අනුභව 484
 අමිතභෝගී සිටුවරු 231
 අඹ එල 145
 අයිතිබව 8
 අයෝග්‍ය මාංස 429
 අල්පෙච්ඡතා 149
 අවබෝධ 63
 අවිභ උපත ලද භික්ෂූන් වහන්සේ 334
 අවාසික ධර්ම 231
 අවේලාවේ විදිවල හැසිරීමේ ආදීනව 304
 අභේතුක සිත් 522
 අශෛක්ෂ ධර්ම 431
 අෂ්ට ගරුධර්ම 372
 අෂ්ටාංග උපොසථ ශීලය 370

අෂ්ටකෂණ 370
 අසත්ප්‍රායයෝ 335
 අසද්ධර්ම 145, 334
 අසංඥිවාද 372
 අසු මහ සච්චෝ 597
 අසුභාරදහස් ධර්මස්කන්ධ 623
 අහංකාර 5
 අභිංසකයන්ට එරෙහි ක්‍රියාවල විපාක 430
 අර්භත්වය සඳහා දුරුකළ යුතු ධර්ම 401
 අර්භත්තූ 11
 අසාත වස්තු 401
 ආක්‍රෝශ කිරීම 12
 ආචාර්යවරු 146
 ආත්ම දමනයට හේතුවන කරුණු 232
 ආත්මභාව ප්‍රතිලාභ 147, 148
 ආධිපත්‍යයන් 68
 ආනන්ද තෙර විසින් ඉල්ලුවර 374
 ආපණිකධර්ම 67
 ආපත්තිස්කන්ධ 336
 ආයතනයෝ 431, 485
 ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය 375
 ආර්ය ධන 337
 ආර්ය පුද්ගලයෝ 13, 337
 ආර්ය වාස 432
 ආර්ය ව්‍යවහාර 147, 376
 ආර්ය වෘද්ධි 432
 ආරම්භණ 149
 ආලෝක 150
 ආශ්චර්ය 67
 ආශ්‍රව 150
 ආසව 233
 ආසාත වස්තු 433
 ආසාතය දුරුකරන ක්‍රම 434
 ආහාර 151
 ආහාර දීමේ අනුසස් 233
 ආහාර වර්ග 234
 ආහුනෙය්‍ය ධර්ම 304, 305
 ආහුනෙය්‍ය පුද්ගලයෝ 435
 ඇඟවීම් 69
 ඇත්කුල 435
 ඇඹිබැහිව නෘත්‍ය නැරඹීමේ ආදීනව 305

ඇවැත් 13, 235
 ඇවැත්වලට පත්වන ආකාර 70
 ඇස් 69
 ඇසුරු කළයුතු පුද්ගලයෝ 436
 ඇසුරු කළ යුතු මිතුරන්ගේ ගති ලක්ෂණ 338
 ඇසුරු නොකළ යුතු පුද්ගලයෝ 437
 ඉගෙනීමෙහි කුසලතා 338
 ඉඤ්ඡිත 402
 ඉටියයුතු විවර 403
 ඉන්ද්‍රිය 151, 235, 236, 237, 536
 ඉන්ද්‍රිය තියුණු වීමේ ක්‍රම 403
 ඉර - හඳට බාධා 152
 ඉරියව් 152
 උත්පත්ති භව 404
 උද්ධම්භාගීය සංයෝජන 237
 උපක්කිලෙස 238
 උපකාරක මිත්‍රයාගේ ලක්ෂණ 153
 උපත් ලබන ස්ථාන 239
 උපද්‍රව 14
 උපසම්පදා නොකළයුතු අය 240
 උපසම්පදාවට බාධක 493
 උපාදාන ස්ඛන්ධ 239
 උපාදාය රූප 540
 උපාසකයෙකු විසින් නොකළ යුතු වෙළඳාම් 240
 උපේක්ෂා 14, 437
 උපෝසථ 70, 71
 උපෝසථ වර්ග 71
 උච්ඡුකුගේ අභිවාද්ධියට හේතුවන කරුණු 340
 එක්ව වසන්තන්ගේ අපහසුතාවට සාධක වන කරුණු 340
 එක නම් කුමක්ද? 2
 එකඟ වූ සිත රැක ගැනීමට වැඩිය යුතු ධර්ම 306
 එකම දුර්ලභ පුද්ගලයා 1
 මරම්භාගිය සංයෝජන 241
 මිස 153
 මෞෂධ 242
 සාතු 72
 සාද්ධි 438
 සාද්ධිපාද 154
 සාද්ධිබල 439
 ක්ලේශ වස්තු 439
 ක්ෂේත්‍රපද 376

කකුඩ භාණ්ඩ 243
 කථා වස්තු 73, 440
 කඨනයට ඇති බාධා 16
 කඨනුබහාරා 377
 කප් රුක් 342
 කබලිංකාරාහාරයේ ප්‍රතික්කුලතා 441
 කමටහන් 15, 575
 කවුඩු ගති 441
 කර්ම 14, 74, 154
 කර්මක්ලේශ 155
 කර්ම නිදාන 64, 75
 කර්මපථ 73
 කර්මස්ථාන 244
 කරුණු හතරක් මගින් තේරුම්ගතයුතු කරුණු 155
 කරුණු හයකින් සමන්විත පුද්ගලයා ධර්මය ශ්‍රවණය කළත් නියම මාර්ගයට පැමිණීමට නොහැකි වෙයි 306
 කරුණු හයකින් සමන්විත පුද්ගලයා ධර්මය ශ්‍රවණය කළත් යහපත් මාර්ගයට පැමිණීමට නොහැකි වෙයි 307
 කල් ඇතිව දැනගත නොහැකි කරුණු 243
 කල්‍යාණ ගුණ 74
 කල්‍යාණ මිත්‍ර ගුණ 341
 කවියෝ 156
 කල්‍යාණ 244
 කාන්තාර 245
 කාම 15
 කාමස්වර්ග 341
 කාමාවචර කුසල් සිත් 377
 කාය ග්‍රන්ථ 156
 කායිකව පිහිටි ධර්මතා 442
 කාල 75
 කාල දාන 245
 කැඳ වැලඳීමේ ආනිශංස 246
 කැඳෙහි අනුසස් 442
 කුඩා යැයි නො සැලකිය යුතු පුද්ගලයෝ 157
 කුණප 557
 කුල පුත්‍රයන් මහණ බමුණන්ට කළ යුතු යුතුකම් 246
 කුශල කර්ම 443
 කුශල කර්මපථ 443
 කුශල විතර්ක 76
 කුසපත් ඇඳීම 76
 කුසල් මුල් 75

කුසලතා 16, 77
 කෙළකොළු බවේ ආදීනව 247
 කෙලෙස් 77
 කෙලෙස් මල 78
 කෙලෙස් වර්ධනය වන අය 16
 කේලාමි කීම 17, 444
 කේසපුත්ත කාලාමයන්ට දුන් අවවාද 444
 කෝලාහල 78, 247
 ක්‍රම 79
 කෘත්‍යවශයෙන් කර්මය 157
 බුද්දක ග්‍රන්ථ 504
 ගණ භෝජන ලබාගැනීම් 17
 ගරු නොකිරීම් 17, 308
 ගැබ් ගැනීමට හේතු 81
 ගැටුම් වලක්වන ක්‍රම 404
 ගිනි 80, 81, 342, 477
 ගිලනුන්ට උපස්ථාන කරන්නා තුළ තිබිය යුතු ගුණාංග 248
 ගිලනුන්ට උපස්ථාන කිරීමට නුසුදුසු පුද්ගලයා සතු අංග 249
 ගිහි උවසුවන්ගේ අප්‍රසාදයට හේතු 378
 ගුණ ධර්ම 18
 ගුරුවරුන්ගේ යුතුකම් 250
 ගෝරස 250
 ගොවියාගේ ඉක්මන් ක්‍රියාකාරීකම් 82
 ගෝවර 82
 ගෞරව කිරීම් 308
 සට 83
 සරාලාස ධර්ම 158
 දොන 379
 වක්‍ර 159
 වතු මධුර 159
 වතුරාජ්‍ය සත්‍යය 160
 වරණ ධර්ම 503
 වරිත 309
 වරිත ස්වභාව 498
 චිත්ත වීථි කෂණ 520
 චීවර 18, 83,
 චේතනා 84
 චෝදනා කරන්නාතුළ තිබිය යුතු ගුණ 250
 චෝදනා 161
 චෝදනා කිරීමේ පදනම් 84
 චෝදනා ක්‍රම 19

චෝදනාමූල 19
 චෛතසික 579
 ඡදන/ සෙවිලිකිරීම 251
 ඡබ්බග්ගිය භික්ෂුහු 311
 ඡළභිඤ්ඤා ඥාන 310
 ඡනපද 509
 ඡලයෙහි සිටින්නන් වැනි පුද්ගලයෝ 343
 ඡරා 20
 ඤාණ 85
 ඤාතීහු 162
 ඥාන 162, 163
 තථාගත පරිණිර්වාණයෙන් පසු සද්ධර්මය විරස්ථායී නොවීමට හේතු 311
 තථාගත පරිණිර්වාණයෙන් පසු සද්ධර්මය විරස්ථායී වීමට හේතු 312
 තථාගත බල 446
 තථාගතයන් වහන්සේට දොස් පවරන්නෝ 20
 තස්ස පාපියාසිකා කර්මයට බදුන් වූ භික්ෂුතම විසින් අනුගමනය කළයුතු කරුණු 379
 තිසරණ 85
 තීර්ථායතන 91
 තෙරුවන් සරණ යෑමේ ක්‍රම 252
 තෙල් වර්ග 252
 තේරුම්ගතයුතු මාර්ග 163
 තුන් ආකාර දුක් 92
 තුන්දොර 92
 තුන් බෑ ජටිලයෝ 93
 තුන් බිය 93
 තුර්ය 253
 තෘෂ්ණා 90, 312, 610
 තෘෂ්ණාව 611
 තෘෂ්ණාව පදනම් කොට ඇතිවන ධර්ම 405
 ත්‍රිකෝටි පාරිශුද්ධි මාංස 87
 ත්‍රිපරිවාත ඥානය 89
 ත්‍රිපිටකය 88
 ත්‍රිලක්ෂණ 87
 ත්‍රිවිධ චෛත්‍ය 90
 ථූපාරභ පුද්ගලයෝ 21, 163
 ද්වාරා 406
 දක්ෂිණ විශුද්ධි 164
 දක්ෂිණාර්භ පුද්ගලයෝ 380
 දඬුවම් 94
 දන්දීමේ ආනිශංස 253

දරු වන්ගේ යුතුකම් 254
 දශ අග්‍රහ 447
 දශක 452
 දශවස්තුක අන්තග්‍රාහික දෘෂ්ටි 448
 දශවස්තුක මිත්‍යාදෘෂ්ටි 449
 දස ආක්‍රෝශ වස්තු 448
 දස කසිණ 450
 දස රාජ ධර්ම 451
 දහම් ගුණ 313
 දාන 21, 22, 95
 දාන ප්‍රතිග්‍රාහකයාට ලැබෙන ඵල 165
 දාන වස්තු 381, 453
 දායාද 22
 දැඩි ඇලීම් 165
 දැනීම ලැබීමට හේතු 23
 දැහැටි වැළඳීමේ ආනිශංස 254
 දිවියේ පරිපූර්ණතා 524
 දිව්‍යලෝක 313
 දිශා 166
 දීමනා 255
 දීමේ ක්‍රම 381
 දීර්ඝායුෂ ගෙනදෙන හේතු 255
 දුක් 23486
 දුක සැප දෙකෙහි සමාන මිතුරාගේ ලක්ෂණ 167
 දුර්ලභ කරුණු 258
 දුර්ලභ පුද්ගලයෝ 23, 95
 දුර්ලභ මනාප වස්තු 453
 දුර්වල බව ඇතිකරන ධර්ම 529
 දුරවබෝධ විවිධත්වයන් 406
 දුශ්චරිතයෝ 344
 දුසිරිත් 95
 දුසිල් බවේ ආදිනව 258
 දු කෙළියට ඇබ්බැහිවීමේ ආදිනව 314
 දුත ලක්ෂණ 382
 දෙතිස් වධ දඬුවම් 558
 දෙව්වරු 96
 දෙසනාගාමී ඇවැත් 257
 දේශනා 97
 දේවදත්ත ඉල්ලූ කරුණු 256
 දේව දුතයෝ 96, 257
 දෘෂ්ටි 25, 98, 315, 585

දෘෂ්ටි වර්ග 509
 ධන 259, 344
 ධන සම්පත් පිරිහෙන මාර්ග 315
 ධනු ශිල්ප 487
 ධම්ම විවය බොජ්ඣංගය ඇතිවීම සඳහා සාධක වන කරුණු 345
 ධර්ම 25, 26
 ධර්ම පද 168
 ධර්ම දේශකයේ ගුණාංග 259
 ධර්මස්කන්ධ 168,
 ධාතු 99, 525
 ධාන්‍ය වර්ග 98
 ධ්‍යාන 27, 167
 ධුර 28
 ධුක ධර්ම 260
 ධුකාංග 494
 නවද්වාර 407
 නවංග ශාස්තෘ ශාසනය 407
 නවවිධ පිළිකුල් භාවනාව 408
 නවසොකා 409
 නවාංග උපොසථය 410
 නහර 583, 619
 නාථ කරුණ ධර්ම 454
 නිගණ්ඨයන්ගේ නුගුණ 455
 නිතර මෙනෙහිකළයුතු කරුණු 261
 නියාම ධර්ම 261
 නිවැරදි උත්සාහ 168
 නිවැරදි දෘෂ්ටිය ඇතිවීමට හේතු 28
 නීවරණ 262
 නිස්සන්ධිය පාවිච්චිය 554
 නිස 169
 නුසුදුසු ගොපල්ලකයේ අංග 478
 නෙළුම් වර්ග 260
 නෙළුම් මල් වර්ග 24
 නෙවසඤ්ඤී නාසඤ්ඤීවාද 382
 නො ඉවසීමේ ආදීනව 263
 නොඵලභීය යුතු කුලයකට අදාළ අංග 345
 නොයායුතු පවුල් 410
 නොවැදගත් ව්‍යවහාර 170
 නොසැහීමට පත්වනකරුණු 99
 නොසිතිය යුතු කරුණු 170
 පඤ්ච ආනන්තරීය කර්ම 264

පණ්ඩිතයෝ 28
 පත්තනික්කුප්පන කර්මය කිරීමට අදාළ කරුණු 384
 පර්වත 264
 පර්වත කුට 265
 පරම සුවය 3
 පරමාර්ථ පාරමී 456
 පරාභව කරුණු 488
 පරිභෝග 29, 171
 පරිත්‍යාග 29
 පරිවාස 171
 පරිෂ්කාර 172
 පරිශුච්ඡාන 346
 පරිහානියට පත් නොකරණ ධර්ම 172
 පරිහානියට හේතුවන කරුණු 316, 317,
 පවාරණ 29, 100
 පවුල් 30
 පස්වග මහනුන් 266
 පස්සද්ධි සම්බොජ්ඣංගය ඇති වීමට හේතුවන කරුණු 346
 පසේ බුදුවරු 615
 පළිබෝධ 455
 පහත් කථා 560
 පංසුකුල චීවර 267, 268
 පංසුකුල චීවර 538
 පාවිත්තිය 602
 පාට්ඨෙසනීය 173
 පාතිමොක්ඛ දේශනා කිරීම් 31
 පාත්‍ර මණ්ඩල 30
 පාත්‍රා 30
 පාන වර්ග 384, 385
 පාරමී 457, 460
 පාරාජික 174
 පාරිභාෂික නාම 175
 පාරිශුද්ධතා 101
 පාරිශුද්ධි 35
 පාරිශුද්ධි සීල 175
 පාවහන් 100
 පැතුම් 101
 පැවිද්දකු විසින් නිති සිහිකළයුතු කරුණු 460
 පැවිද්දෙකු විසින් වහා කළයුතු ක්‍රියා 102
 පැවිද්දෝ 176
 පැසසුමට හේතු වන කරුණු 347

පිත 31
 පිරිනිවන් පෑම 34
 පිරිමියෙකුගේ හිත ගැනීමට ගැහැනියගේ උපක්‍රම 385, 577
 පිරිමියෙකු කැමති මාගමක් සතු අංග 268
 පිරිවෙස් පිරිමි 33
 පිරිස් වර්ග 32, 102, 103
 පිරිසිදුභාව 177
 පිරිහීමට හේතුවන කරුණු 177, 348
 පිළිගත් හෝඡන පරිහෝග 178
 පිළිගැනීම 34
 පිළිතුරු දීමේ ක්‍රම 178
 පුණ්‍ය ක්‍රියා 104
 පුණ්‍යක්‍රියා වස්තු 103, 462
 පුත්‍රයෝ 104, 179
 පුද්ගල කිලිටි 411
 පුද්ගලයෝ 34, 105, 106, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 268, 411
 පූජා 35
 පූජාවට යෝග්‍ය පුද්ගලයෝ 386
 පූජා ලැබීමට සුදුසු පුද්ගලයෝ 35, 349
 පූජා ලැබීමෙහි සුදුසු බවට සාධක 348
 පූර්ව කළ යුතු කරුණු 185
 පූර්ව කෘත්‍ය 185
 පෙරනිමිති 186, 561
 පෙර විසූ ආකාරය දැනගත හැකි පුද්ගලයෝ 317
 ප්‍රඥා 38, 106
 ප්‍රඥාඡනක සංඥා 318
 ප්‍රඥාවෘද්ධියට හේතුවන කරුණු 189
 ප්‍රත්‍ය 186, 541
 ප්‍රතික්ෂේප කළයුතු කරුණු 107
 ප්‍රතික්ෂේප කිරීම් 36
 ප්‍රතිඥා 36
 ප්‍රතිච්ඡන්ත කරුණු 108
 ප්‍රතිපදා 108, 187
 ප්‍රති පුග්ගල දක්ෂිණා 500
 ප්‍රතිසම්භිදා 36
 ප්‍රතීත්‍ය සමුත්පාදාංග 489
 ප්‍රත්‍යවේකෂා 37
 ප්‍රථම ගිහි ශ්‍රාවකයෝ 37
 ප්‍රථම ගුරුවරු 37
 ප්‍රධාන 188
 ප්‍රපක්ඛ කරුණු 109

ප්‍රභාණ 269
 ප්‍රභාණය කළයුතු ධර්ම 386
 ප්‍රාකාර 108
 ප්‍රීති 270
 ඵල 189
 බණ ඇසීමේ අනුසස් 270
 බබළන කරුණු 109
 බඹසර අංග 191
 බල 40, 190, 191, 271, 350, 387, 587
 බාධක 110, 463
 බාහිර ආයතන 318
 බිරිඳගේ අවමානයට සැමියා ලක්වන කරුණු 387
 බිරිඳගේ යුතුකම් 272
 බිසි 272
 බීජ වර්ග 272
 බුද්ධ ක්ෂේත්‍ර 111
 බුද්ධ කෘත්‍ය 273
 බුද්ධ ගුණ 43
 බුද්ධ වාරිකා 42
 බුද්ධ වචන 43
 බුද්ධ දේශනා ක්‍රම 192
 බුද්ධ රත්නයේ ගුණ 412
 බුදු ඇස් 274
 බුදුන්ගේ බල 275
 බුදුරජාණන්වහන්සේගේ දේශනා ක්‍රම 41
 බුදුවරු 41, 542
 බුදුවරුන්ගේ ඉගැන්වීම් 111
 බෝධ්‍යංග ධර්ම 350
 බෝධි 112
 බෝධි පාක්ෂික ධර්ම 570
 බෝධිසත්ව අධ්‍යායයන් 319
 බෝසතුන් සමඟ එකට උපන් අය 351
 බෝසතුන්ගේ දේහ ලක්ෂණ ප්‍රකාශ කළ බමුණෝ 388
 බෝසතුන්ට විවරණ ලැබීමට අදාළ කරුණු 388
 බ්‍රහ්මලෝක 510
 බ්‍රහ්මචිහාර 192
 හත්ත දාන 502
 හඳු වර්ගීයයෝ 555
 හය 113, 193, 194, 275
 හව 44, 113
 හව වකු මූල 44

භාණ්ඩාගාර 195
 භාණකයෝ 195
 භාර්යාවෝ 352, 464
 භාවනා 45, 113
 භාවනාවෙන් බොහෝ ඵල ලැබෙන සංඥා 276
 භාවනාස්ථානයෙහි නොතිබිය යුතු දොස් 526
 හික්ෂුන්වයට ආයෝග්‍ය කරුණු 479
 හික්ෂුන්ගේ අභිවෘද්ධියට සාධක වන කරුණු 353
 හෝග විභාග ක්‍රමය 196
 මඟුල් ලකුණු 565, 608
 මද 114
 මනසිකාරය මුල්කොට ඇතිවන ධර්ම 414
 මනසිකාර කුසලතා 465
 මනෝ ප්‍රවිචාර 527
 මරණ 45
 මරණය සිදුවන විධි 114
 මරණානුස්මාති ක්‍රම 389
 මලකඩ 389
 මව්පියන්ගේ යුතුකම් 276
 මවුපියෝ දරුවන් ලැබීමෙන් බලාපොරොත්තු කරුණු 277
 මහණ බමුණන් කෙළසන මල 197
 මහණ බමුණන් විසින් කුල පුත්‍රයන්ට කළ යුතු යුතුකම් 320
 මහ විල් 354
 මහා ගංගා 278
 මහා පුරුෂ ලක්ෂණ 563
 මහා භූත 198
 මහා භූත ධාතු 320
 මහා විකෘති 198
 මහා විලෝකන 279
 මහා ශිල්ප 491
 මහා සන්ධි 501
 මහා සිහින 512
 මහාපදේස 197
 මහාපරිත්‍යාග 278
 මසුරුකම් 277
 මංගල 573
 මංගල කරුණු 115
 මංපහරන්නෙකු ඉක්මණින් වැනසීමට හේතුවන කරුණු 390
 මාගමක් කැමති පිරිමියෙකු සතු 280
 මාගමකට හිමි දුක් 280
 මාන 115, 355, 390, 414

මානත්ත 199
 මානත් පුරණ භික්ෂුන් වහන්සේගේ රාත්‍රිවිච්ඡේදය 199
 මානය ඇතිවන ආකාර 465
 මාර්ග 200
 මාර්ගාංග 491
 මාර 281
 මාරසෙනා 466
 මාංස පේශි 619
 මිතුරන්ට සංග්‍රහ කළයුතු කරුණු 281
 මිතුරාගේ ගුණාංග 116
 මිතුරෝ 46
 මිත්‍ර ප්‍රතිරූපකයෝ 200
 මිච්ඡන්තා 391
 මිසඳිටු අයට හිමිවන ඉපදීම් 46
 මෙට්ට 110
 මෙත් වැඩීමේ ක්‍රම 282
 මෙනෙහි කිරීම් 116, 201
 මෙලොව යහපතට හේතුවන සම්පත් 201
 මෙමතී භාවනාවේ අනුසස් 391, 480
 මෙමතීය ප්‍රගුණ කරන ක්‍රම 356
 මුනිවරු 321
 මුච්චිම් 45
 යමක් ගැනීමට ඇසුරුකරන මිතුරාගේ ලක්ෂණ 202
 යහලුවෝ 202
 යාග 46, 203
 යාම 117
 යායුතු පවුල් 415
 යෝග 203
 යෝනි 204
 රජකෙනකුගේ බල 282
 රත්ත 47
 රස වර්ග 321
 රහත්බවට අභව්‍ය පුද්ගලයා 467
 රාගයට හේතු 47
 රාත්‍රි කාලය බෙදීම් 117
 රාසි 117
 රුවන් 356
 රූප 48, 553
 රූප ප්‍රත්‍ය 204
 රූප සංග්‍රහය 118
 රෝග 48, 118, 283, 606

ලදපස් මල් 283
ලැබීමට පහසු නිරවද්‍ය පිරිකර 205
ලැබීමට සුදුසු කරුණු 119
ලුණු වර්ග 48
ලෝක 49, 119, 120
ලෝක ධර්ම 392
ලෝක විනාසය සිදුවන ක්‍රම 132
ලෝකෝත්තර ධර්ම 416
ලෝකධාතු සක්වල 621
ලෝකපාලක හෙවත් දේව ධර්ම 49
ලෞකික අභිඥා 284
ලෞකික වශයෙන් 285
ලෞකික රාග 322
වචි දුසිරිත 206
වචිපරම මිතුරාගේ ලක්ෂණ 205
වජ්ජිපුත්තක හික්ෂුන්ගේ දශවස්තුව 467
වන්දනා 120
වන්දනා ක්‍රම 285
වනිතා බවේ බල 286
වර්ණ 206
වර්ධන භූමි 54
වර්ධනය කළයුතු ධර්ම 416
වර්ත 121
වලාකුළු 207
වස් ඵලභීම් 49
වසඟකර ගැනීම් 286
වසන් කිරීම් 121
වාසයන් 208
වාචික සුවරිත 207
වැඩියයුතු ධර්ම 209
වැඩිහිටියන්ට ගැරැකිරීම් වැදීම් නිසා ලැබෙන අනුසස් 209
වැරදි 53, 54
වැරදි ලෙස ඉඳ ගැනීම් 322
විකෘති 210
විඥාන 600
විඥාන කෘත්‍යයෝ 501
විඥාන ස්ථිති 357
විඤ්ඤාණ 322
විද්‍යා 123, 393
විදර්ශනා ඥාන 417
විධිමත් විනය කර්ම 210

විනය 50, 51
 විනය ඉගෙනීමේ අනුසස් 287
 විනය කර්මවලදී සහභාගි නොවිය යුතු පුද්ගලයෝ 534
 විනයනීති පැනවීමට හේතු 51
 විනය පැනවීමේ අරමුණු 468
 විනය පැනවීම් 125
 විපක්ති 124
 විපර්යාස 125
 විපාක දීම අනුව කර්ම 211
 විපාකදීමේ කාලවශයෙන් කර්ම 211
 විපාක දෙන ස්ථාන වශයෙන් කර්ම 212
 විපුලභාවයන් 57
 විභංග 50
 විමුක්ති 51
 විමුක්ති පරිපාචනීය 287
 විමොක්ෂ 123, 393
 විරෝධතා 52
 විවාද මූල 323, 469, 470
 විවේක 126
 විශාඛා ලද වර 395
 විශාඛාවට පුත් අවවාද 471
 විහරණ 122
 විර්ය 52, 212
 විර්ය කිරීම 52
 වෙන්කිරීම් 213
 වේද 213
 වේදනා 53, 126, 612
 වේදනා විදීම 323
 ව්‍යසන 288
 වෘක්ෂ 214
 වෘද්ධ අය 124
 වෘද්ධි 54
 ශරීරාස්ථි 613
 ශික්ෂා 137
 ශික්ෂා පද 475
 ශිෂ්‍යයන්ගේ යුතුකම් 299
 ශුක්ලධර්ම 61
 ශෛක්ෂ ධර්ම 589
 ශෛක්ෂ බල 300
 ශෛක්ෂ විශාරද ධර්ම 300
 ශෛක්ෂයාගේ පිරිහීමට සාධක 397

ශ්‍රද්ධා 61, 226
 ශ්‍රමණ දුක් 301
 ශ්‍රමණ ඵල 227
 ෂට් ශාස්තෘවරු 329
 ස්කන්ධ 288
 ස්ත්‍රීහු 472
 ස්පර්ශ 329
 ස්වාමියා විසින් බිරිඳට කළයුතු යුතුකම් 289
 ස්වාමියා විසින් සේවකයනට සංග්‍රහ කළයුතු කරුණු 289
 සක්මන් කිරීමේ අනුසස් 289
 සක්විති රජුගේ සත් රුවන් 358
 සඟි පොත් 293
 සත් කුල පව් 358
 සත් සති 359
 සත්කාරයට, පූජාවට, ගෞරවයට හා ඇදිලි බැඳීමට යෝග්‍ය පුණ්‍යක්ෂේත්‍ර
 සත්කපද 567
 පුද්ගලයෝ 418
 සත්පුරුෂ ගුණ ධර්ම 359
 සත්පුරුෂ දාන 395
 සත්පුරුෂයන් විසින් පැනවූ කරුණු 129
 සත්ව තෙල් 290
 සත්වාචාස 419, 420
 සද් ගුණ 360
 සත්‍ය 58
 සතර ධාතු 214
 සතරවරන් දෙව්වරු 215
 සතිපට්ඨාන 216
 සකුටුච්චි 127, 215
 සකුන් මැරීමේ අකුසලය සම්පූර්ණවීමට හේතුවිය යුතු කරුණු 290
 සද්ධර්මය නැතිවීමට වීමට හේතු 57
 සද්ධර්මය ශ්‍රවණය කළ ද යහපත් මාර්ගයට පැමිණීමට නොහැකි ...325
 සද්සාවන් 234
 සන්වර්ත සීමා 133
 සන්චේජනීය ස්ථාන 217
 සජ්න විසුද්ධි 361
 සබ්බසරුන්ට අප්‍රියවන කරුණු 396
 සබ්බසරුන්ට ප්‍රිය කර වූ කරුණු 362
 සම්පත් 291, 292, 396
 සම්ප්‍රදා 127, 217
 සම් වර්ග 129

සමක්‍රීයයේ පාරමි 556
 සමථයට පත්කිරීම 55
 සමාධි 56, 130
 සමාධි භාවනා 218
 සමාධි සම්බෞද්ධකාලයට උපකාරක ධර්ම 482
 සමාධිය සඳහා අවශ්‍යතා 363
 සයනය කිරීම 219
 සර්පකුල 219
 සර්පච්ඡ 220
 සරණ යැමි 221
 සවණක් බුදුරැස් 326
 සංග්‍රහ ලැබූ මිතුරාගේ යුතුකම් 293
 සංසභේද 55
 සංඝයා වහන්සේලා 55
 සංඝරත්නයේ ගුණ 420
 සංඝසෞභන ගුණ 221
 සංඝාදිසෙස ශික්‍ෂා 495
 සංඥා 363, 422, 473
 සංඥා/ හැඟීම 326
 සංචේතනා 327
 සංයෝජන 132, 364, 474
 සංවර්ධනයට හේතුවන කරුණු 364
 සංවර 222
 සංවේග වස්තු 397
 සංස්කාර 131
 සංස්කාර ලක්ෂණ 130
 සාර 222
 සාරාණිය ධර්ම/ සිහිකටයක්‍ර ධර්ම 327
 සාවද්‍ය මාර්ග 131
 සික්ඛා පද 295
 සිදුවිය නොහැකි කරුණු 295
 සිදුහත්කුමරුගේ මාලිගා 133
 සිල් 58, 136, 222, 223
 සීල 296
 සිල්වත් බවේ අනුසස් 296
 සිව් පිරිස 225
 සිව් පිළිසිඹියා 224
 සිව්සඟරා වත් 225
 සුවරිත 134
 සුද්ධාවාස 297

සුභාසිතයෙහි 298
සුරාධුර්ථ වීමේ ආදීනව 328
සුව 39
සුවඳ වර්ග 134
සුභද පිළිගැනීම් 60
සෙබ පුද්ගලයකුගේ පරිහානියට හේතුවන කරුණු 365
සෙනසුන් ගැනීම් 135
සෙවීම 60
සේවකයන්ගේ යුතුකම් 298
සේනා 226
සේවාවන් 135
සොරකමේ අංග 299
සෝභන සාධාරණ වෛතසික 531
සෞභාග්‍ය 61
හටගැනීම් 227
හානි කිරීම 62
හුල් 365

උපග්‍රන්ථය

පටුන

පිටුව

හතරේ වර්ගය.....646

හයේ වර්ගය.....649

දහසයේ වර්ගය.....650

විස්සේ වර්ගය.....654

හතළිස්දෙකේ වර්ගය.....656

හැටඑකේ වර්ගය..... 658

හැටහතේ වර්ගය.....661

හත්තැතුනේ වර්ගය.....665

එකසියවිසිපනේ වර්ගය.....683

හතරේ වර්ගය

1 බලවත් ධර්ම

වත්තාරො භුසධම්මා

රාගය
ද්වේෂය
මදය
මෝහය

රාගො
දොසො
මදො
මොහො

පුද්ගලයෙකු වරදට, නො මගට පෙළඹවීමට හේතුභූත වන ධර්ම කරුණු හතරක් මෙයින් විස්තර වෙයි. සීගාලෝවාද සූත්‍රයේ එන සතර අගති වලට සමානය. ජාතකට්ඨකථාවේ රාගෝ - රාග ය යන්න ඡන්ද යන්නට ද මදො-මද ය යන්න භය යන්නට ද වෙනස් වෙයි. රාගය නම් ඇල්මයි ආශාවයි. මද යනු අහංකාර බවයි, උඩගුකමයි. සිතීන් මවාගත් පුහුවිත්තාවයි .

මෙම කරුණු ඉතාම බලවත් හා දැඩිබව අතිබලා- භුසා යන වචන වලින් පැහැදිලි වෙයි . පුද්ගලයෙකු වරදට, නො මගට පෙළඹවීමට මගපාදයි.

*වත්තාරො මෙ මහා රාජ - ලොකෙ අතිබලා භුසා
රාගො දොසො මදො මොහො - යත්ථ පඤ්ඤා න ගාධති*

මහරජ රාගය ද්වේෂය මදය මෝහය යන හතර ලෝකයේ ඉතාම බලවත් ය. එම කරුණු ඇතිකැන ප්‍රඥාව ඇති නො වෙයි .

බ. හතරේ වර්ගයේ අං. 1, තුනේ වර්ගයේ අං. 94, දෙකේ වර්ගයේ අං. 93

J III. 498

2 තෘෂ්ණාව ඇතිවීමට හේතු

වත්තාරො තණ්හුප්පාදා

චීවර හේතුවෙන්
පිණ්ඩපාත °

චීවර හෙතු
පිණ්ඩපාත °

සේනාසන^o
සිතනදෙය එසේ නො වන^o

සේනාසන^o
ඉති හාව අහාව^o

දිනක් මාලුංකාපුත්ත බුදුන් වෙතට පැමිණ තමන්ට කෙටියෙන් ධර්ම දේශනාවක් කරන ලෙස අයැදියේ ය. ඒ අවස්ථාවේ තථාගතයෝ ඔහුට මේ දහම දෙසූහ.

හික්ෂුවකගේ තණ්හාව ඇති වීමට අතිශයින් හේතු වන කරුණු හතරක් සඳහන් වෙයි. විවර හේතුවෙන් එනම් අගණා විවර පිළිබඳව බලාපොරොත්තුවෙන් ආශාව ඇතිවෙයි. තව තවත් ඇත්තම් යයි සිතයි. ඒ නිසා තෘෂ්ණාව ඇති වෙයි. පිණ්ඩපාත-ආහාර සේනාසන මේවා ගැන ද එසේ සිතීම තෘෂ්ණාව ජනිත වීමට හේතු වෙ යි.

මෙසේ මෙසේ වියයුතු යයි සිතන දෙය එසේ නො වී මෙන් ද තෘෂ්ණාව ඇති වෙයි.

ගිහි අයට ද ඇඳුම් පැළඳුම් , ආහාර පාන, නිවාස යන මේවා ගැන එසේ සිතීම ද තණ්හාව ඇති වීමට හේතුවෙයි . සිතන දෙය එසේ නො වීම ද එසේ ය.

යථා ලාභ සන්තෝසය-ලැබුණ පමණින් සතුටු වීම උතුම් වෙයි.

තණ්හාය උප්පාදා තණ්හුප්පාදා තණ්හා වත්ථුනි තණ්හා කාරණානි අත්ථො ... විවරහෙතු 'කත්ථ මනාපං විවරං ලභිස්සාමිති විවර කාරණා උප්පජ්ජති සෙස පදෙසුපි එසෙව නයො. ඉතිභවාභාවහෙතූනි එත්ථ පන ඉතිති නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො යථා විවර ආදීහෙතු ... භවාභාවා ති වෙන්ථ පණිත පණිතානි සප්පිනවනීතාදීනි අධිප්පෙනානි. භවතිඅරොග්ගංඑනෙනානි කත්ථා සම්පත්තිභවෙසු පණිතපණිතනරො භවාභවො තිපි වදන්ති. භවොති චා සම්පත්තිඅභවොති විපත්ති භවොති චුඬිඪී. අභවොති හානි. තං නිමිත්තඤ්ච තණ්හා උප්පජ්ජතිච්චුත්තං භවාභව හෙතු වානි. (ඉතිචුත්තක අට්ඨකථා)

බ. එකසිය අටේ වර්ගයේ අං. 2, 3, හයේ වර්ගයේ අං. 19, තුනේ වර්ගයේ 120.

D III. 228, A II. 248

(3) වතුරාරක්ඛා
බුදුගුණ සිහි කිරීම
මෙන් සිත වැඩීම
අසුබ භාවනාව

වතුරාරක්ඛා
බුද්ධානුස්සති
මෙන්නා
අසුභං

මරණය ගැන සිතීම

මරණස්සති

මෙම කරුණු සතර දැක්වෙන චතුරාරක්ඛා යන පාලි වචනයම සිංහලෙන් ද ව්‍යවහාර වෙයි. මෙම වචනය බුද්දක සික්ඛා, මහ පිරිත් පොත , සාමණේර බණදහම් පොත යන පොත්වල සඳහන් වෙයි . ඒ තැන්වල "සතර කමටහන් " යනුවෙන් යොදා ඇත . භාවනාවක් වශයෙන් හා ආරක්ෂාවක් ලෙස භාවිත වෙයි.

බුදුගුණ සිහි කිරීම= බුද්ධානුස්මාතිය, මෙත් සිත වැඩීම , අසුඛ = අසුභං භාවනාව , මරණය ගැන සිතීම මරණස්මාතිය යන චතුරාරක්ඛා සිල්වත් හිණිපු නම වඩන්නේය.

බුද්ධානුස්සති මෙත්තා ව - අසුභං මරණස්සති
ඉති ඉමා චතුරාරක්ඛා - භික්ඛු භාවෙය්‍ය සීලවා

බුදුගුණ සිහි කිරීම, බුද්ධානුස්මාති භාවනාව
බ. හයේ වර්ගයේ අං. 1, දහයේ වර්ගයේ අං. 3

මෙත් සිත වැඩීම, මෙත්තා භාවනාව
බ. අටේ වර්ගයේ අං. 33, එකොළහේ වර්ගයේ අං.5 චතුරාරක්ඛා හතේ වර්ගයේ අං. 38

අසුඛසිහිකිරීම, අසුභ භාවනාව බ. නමයේ වර්ගයේ අං. 15, තිස්දෙකේ වර්ගයේ අං. 1,
දහයේ වර්ගයේ අං. 31, හතළිහේ වර්ගයේ අං. 1

මරණය ගැන සිතීම, මරණස්සති භාවනාව
බ. දහයේ වර්ගයේ අං. 3, අටේ වර්ගයේ අං. 33

හයේ වර්ගය

1 අනාගාමී වීමට බාධා

ශ්‍රද්ධාව නැති බව
 පව් කිරීමට විලි නැතිකම
 පව් කිරීමට බිය නැතිකම
 කුසීත බව
 මුළාවීම
 තුවණ නැති බව

*ඡ ධම්මා අභබ්බො
 අනාගාමී ඵල සච්ඡිකිරියාය
 අස්සද්ධියං
 අහිරිකං
 අනොතප්පී
 කොසජ්ජං
 මුට්ඨි සච්චං
 දුප්පඤ්ඤං*

මේ සංඛ්‍යා ධර්ම පදයෙන් අනාගාමී ඵලයට පත් වීමට බාධා විස්තර වෙයි. මෙම කරුණු වෙනත් සංඛ්‍යා ධර්ම පද යටතේ විස්තර වී ඇත .

A III. 422

2 ඇවකට පත්වන ආකාර

අලජ්ජී බව
 නො දැනීම
 කුකුස (සැකය)
 අකැපදෙය කැපයයි සිතීම
 කැපදෙය අකැපයයි සිතීම
 සිහිමුළාව

*ඡ ආකාරෙහි ආපත්තිං
 ආපජ්ජති
 අලජ්ජතාය
 අඤ්ඤාණතා
 කුක්කුච්චපකතතාය
 අකප්පියෙ කප්පිය
 සඤ්ඤිතාය
 කප්පියෙ අකප්පිය
 සඤ්ඤිතාය
 සතිසම්මොසාය*

භික්ෂු හා භික්ෂුණී දෙ පිරිසේ සංචරය පිණිස විනය නීති පනවා ඇත . එම නීති කඩකිරීමෙන් ඇවත් වලට පත් වෙයි. එය කයින් හෝ වචනයෙන් සිදු විය හැකිය. මෙහි සඳහන් කරුණු හය එයට හේතු වෙයි. ආපත්තිස්කන්ධ හතකි.

බ. දෙකේ වර්ගයේ අං. 18 තුනේ වර්ගයේ අං. 15 පහේ වර්ගයේ අං. 13 හතේ වර්ගයේ අං. 8

Vin IV 872

දහසයේ වර්ගය

1 වතුරාර්ය සත්‍යයේ
ආකාර- අර්ථ

වතු සච්චස්ස ආකාරා වා
අත්ථා

දුක්ඛ සත්‍යයේ

දුක්ඛ සච්චස්ස

පෙළීම අර්ථය
සකස් කරන ලද^o
තවන^o
වෙනස්වන^o

පීළනට්ඨො
සංඛන^o
සන්තාප^o
විපරිණාම^o

සමුදය සත්‍යයේ

සමුදයස්ස

උපදවන අර්ථය
නිදාන^o
යොදවන^o
බාධක - වලකන^o

ආයුභනට්ඨො
නිදාන^o
සංයොග^o
පළිබොධ^o

නිරෝධ සත්‍යයේ

නිරොධස්ස

පහවීම^o
විවේක^o
හට නො ගත් බව^o
නො මැරෙණ^o

නිස්සරණ^o
විවේක^o
අසංඛන^o
අමන^o

මාර්ග සත්‍යයේ

මග්ගස්ස

එතර කරන අර්ථය
හේතු^o
නිවණ දැකීම^o
ආධිපත්‍ය^o

නියානට්ඨ
හෙන^o
දස්සන^o
ආධිපත්‍යෙය්^o

4 x 4 = 16 මෙම දහසය ආකාර- අර්ථ චක්‍රාර්ය සත්‍ය පිළිබඳ විස්තර දැන ගැනීමට පහසු කරවයි.

බ. හතරේ වර්ගයේ අං. 41

සිංහල විශුද්ධි මාර්ගය පණ්ඩිත මාතර ශ්‍රී ධර්මවංශ ස්ථවිර, සත්‍ය නිර්දේශය පි. 265

Vism. 499 . VbhA .83

2 ප්‍රසාදකර ධර්ම

අරණ්‍යවාසී වීම
 පිණ්ඩපාතික^o
 පංසුකුලවීර ධාරී^o
 තුන්සිවුරු තිබීම
 ධර්ම කථික වීම
 විනය ධර^o
 බහුශ්‍රැත^o
 ස්ථාවර^o
 යහපත් ආකල්ප තිබීම
 පිරිස් ඇති බව
 මහපිරිස් පිරිවැරු
 කුලවත් වීම
 පැහැපත්බව
 යහපත් කථා ඇති බව
 අල්පේච්ඡ බව
 අල්පාබාධ බව (නිරෝගිබව)

සොළොස පසාදකර ධර්මා

ආරක්ඛ්‍ය කන්තං
 පිණ්ඩපාති^o
 පංසුකුලී^o
 තෙ වීචර^o
 ධර්මකථී^o
 විනයධරත්තං
 බහුසුච්චං
 ථාවරෙය්‍යං
 ආකල්පසම්පදා
 පරිවාර^o,
 මහාපරිවාරතා
 කොලපුත්ති
 චණ්ණපොක්ඛරතා
 කල්‍යාණවාක්කරණතා
 අල්පිච්ඡතා
 අල්පාබාධතා

යම් කිසි භික්ෂු නමක් මේ කියන ගුණාංගයන්ගෙන් සමන්විත නම් අන්‍යයන්ගේ ප්‍රසාදයට පත්වෙයි.

කල්‍යාණවාක්කරණතාහි වචන කිරියාය මධුර භාවෝ, යහපත් කතාව යන්නෙන් යහපත් ලෙස කතාබහ කිරීම අදහස් කරයි.

අප්පාබාධනානි ආරොග්‍යසම්පන්නි අරොගො හි හික්ඛු අන්තනො සරීරකල්‍යාණනාය විපස්සනාධුරෙ ච ගන්ථ ධුරෙ ච පරිපුරකාරී හොති තෙනස්ස ලාභො උප්පජ්ජති.

අප්පාබාධබව යන්නෙන් අදහස් කරන්නේ නිරෝගි හික්ඛු නම තම ශාරීරික නිරෝගීබව නිසා විදර්ශනා ධුරයක් ග්‍රන්ථ ධුරයක් වඩයි. ඒ නිසා ඔහුට ලාභ සත්කාර ඇති වෙයි.

A I. 38. AA II .40

3 මහා බිය වීම

සොළස මහා භයානි

භය

වත්තාරී භයානි

ජාති / ඉපදීම,
ජරා වයස්ගත වීම,
රෝග භය
මරණ^o

ජාති භය,
ජරා^o,
ව්‍යාධි^o,
මරණ^o.

භය,

වත්තාරී භයානි

ගිනි බිය,
ජල^o,
රාජ^o,
සොර^o

අග්ගි භය,
උදක^o,
රාජ^o,
වොර^o

භය

වත්තාරී භයානි

ආත්මානුවාද^o,
පරානුවාද^o,
දඬුවම් පිළිබඳ^o,
දුගති^o,

අත්තානුවාද භය,
පරානුවාද^o,
දණ්ඩ^o,
දුගති^o,

මුහුදේ හය

වත්කාරි හයානි සමුද්දෙ

විශාල රළ බිය
කිඹුල් °,
වට්ට කැරකෙන සුළි°,
මත්සා °

උගම්හයං
කුම්බිල°,
ආවට්ට°,
සුසුක°

$$4 \times 4 = 16$$

සත්ත්වයාට හය, බිය විවධ කරුණු හේතුකොට ඇතිවන බව දක්වා ඇත. මෙසේ එම කරුණු වර්ගකර තිබීම නිසා මතක තබාගැනීමට පහසු වෙයි.

බ. හතරේ වර්ගයේ 100, 101, 102

VbhA .502

විස්සේ වර්ගය

1. සංසාර චක්‍රයේ අර

අතීත හේතු පහ

අවිද්‍යා,
සංස්කාර,
තෘෂ්ණා,
උපාදාන,
භව,

වර්තමාන ඵල පහ

විඤාන,
නාමරූප,
ඡේදායතන,
ස්පර්ශ,
වේදනා,

වර්තමාන හේතු පහ

අවිද්‍යා,
සංස්කාර,
තෘෂ්ණා,
උපාදාන,
භව,

අනාගත ඵල පහ

විඤාන,
නාමරූප,
ඡේදායතන,
ස්පර්ශ,
වේදනා,

විසති අරාභි සංසාර
චක්කස්ස
අතීත පඤ්ච හෙතවො

අවිජ්ජා,
සංඛාර,
තණ්හා,
උපාදානං,
භාවො,

ඉදාභි පඤ්ච ඵලාභි

විඤ්ඤාණං,
නාමරූපං,
ඡේදායතනං,
ස්පර්ශා,
වේදනා,

ඉදාභි හෙතු ඵලාභි

අවිජ්ජා,
සංඛාර,
තණ්හා,
උපාදානං,
භාවො,

අයතිං පඤ්ච ඵලාභි

විඤ්ඤාණං,
නාමරූපං,
ඡේදායතනං,
ස්පර්ශා,
වේදනා,

පටිච්චසමුප්පාදයෙන් පුද්ගලයාගේ සාංසාරික පැවැත්ම සිදුවන ආකාරය විස්තරවෙයි. මෙම සංඛ්‍යා ධර්මපදයේ එන කරුණු එම පැවැත්මට හේතු එල අතීත වර්මාන අනාගත යන තුන් කාලයට අදාල වන ආකාරය බෙදා දැක්වෙයි.

$$5 \times 4 = 20$$

අතීතේ හෙතෙවො පඤ්ච ඉදානි එල පඤ්චකං
ඉදානි හෙතෙවො පඤ්ච ආයතිං එල පඤ්චකං.

බ. දොලහේ වර්ගයේ අං. 7

සිංහල විශුද්ධි මාර්ගය පණ්ඩිත මාතර ශ්‍රී ධර්මවංශ ස්ථවිර පඤ්ඤා භූමි නිර්දේශය පි. 449

Vism. 579, Pts. I.52

හතළිස්දෙකේ වර්ගය

1. ශුන්‍ය වශයෙන් බැලීම්

ද්වා වත්තාළිසාය ආකාරෙහි සුඤ්ඤතං පරිගණ්හාති

රූපය අනිත්‍ය ලෙස සැලකීම
 °දුක් °
 °රෝග °
 °ගවු °
 °නුල් °
 °අඳුරු °
 °ආබාධ °
 °පර (අනාත්ම °)
 °දිරායනසුඳු °
 °බේද ජනක °
 °උපද්‍රව °
 °භය ජනක °
 °කරදර °
 °සැලෙන සුඳු °
 °චිතාශවන සුඳු °
 °අද්ධුව °
 °අත්‍රාණ °
 °අලේණ °
 °නිස්සරණ °
 °අස්සරණිය °
 °රිත්ත °
 °ශුන්‍ය °
 °කුච්ඡය
 °අනාත්ම °
 °අනස්සාද °
 °ආදීනව °
 °විපරිනාම ධර්මතා °
 °අසාර °

රූපං අනිච්චතො
 °දුක්ඛතො
 °රොගතො
 °ගණ්ඨතො
 °සල්ලතො
 °අසතො
 °ආබාධතො
 °පරතො
 °පලොකතො
 °ථිතීතො
 °උපද්දවතො
 °භයතො
 °උපසග්ගතො
 °චලතො
 °පහංගුතො
 °අද්ධුවතො
 °අත්‍රාණතො
 °අලෙණතො
 °අසරණතො
 °අසරණිභුතතො
 °රිත්තතො
 °සුඤ්ඤතො
 °කුච්ඡතො
 °අනත්තතො
 °අනස්සාදතො
 °ආදීනවතො
 °විපරිණාමධම්මතො
 °අසාරකතො

◦ අසමුල ◦	◦ අසමුලතො
◦ වධක ◦	◦ වධකතො
◦ විභව ◦	◦ විභවතො
◦ ආශ්‍රව සහිත ◦	◦ සාසවතො
◦ සංඛත ◦	◦ සංඛතතො
◦ මාරයාගේ ආමිෂ ◦	◦ මාරාමිසතො
◦ ජාති ධර්මතා ◦	◦ ජාති ධම්මතො
◦ ජරාධර්මතා ◦	◦ ජරා ධම්මතො
◦ ව්‍යාධි ධර්මතා ◦	◦ ව්‍යාධිධම්මතො
◦ මරණ ධර්මතා ◦	◦ මරණධ මිමතො
◦ ශෝක වැලපීම් ◦	◦ සොක, පරිදෙව
දුක් දොමිනස් ◦	දුක්ඛ, දොනස්ස
උපායාස ධර්මතා ◦	උපායාස ධම්මතො
◦ හටගැනීමේ ◦	◦ සමුදයතො
◦ අස්තංගම ◦	◦ අත්ථංගමතො
◦ නිස්සරණතා ◦	◦ නිස්සරණතො

ශුන්‍ය යන්න හිස් යන අර්ථය දෙයි. යෝගවචරයා පඤ්චස්කන්ධය හිස් ලෙස ශුන්‍ය ලෙස මෙනෙහි කරයි බලයි . එයින් භාවනාව සාර්ථක වන්නේ ය. මෙම සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් රූපයෙහි ශුන්‍ය බව හතළිස්දෙයාකාරයකින් විමසා බලන ආකාරය විස්තර වෙයි.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු
 මොසරාජ සදා සතො
 අත්තානු දිව්ඨිං උභවච්ච
 එවං මච්චු තරො සියා
 එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
 මච්චුරාජා න පස්සති

මෝසරාජය, හැමකල්හි ස්මෘතිමත් (සිහි ඇති) ව සත්කාය දෘෂ්ටිය දුරු කොට ලෝකය ශුන්‍ය හෙයින් බලව, මෙ සෙයින් මාත්‍යනු (මාරයා) ඉක්මවන්නෙහි. මෙ සෙයින් ලොව දක්නනු මාත්‍යරාජ (මාරරජ) නො දක්නේ ය.

සිංහල විශුද්ධි මාර්ගය, පණ්ඨිත මාතර ශ්‍රී ධර්මවංශ ස්ථවිර, පටිපදා ඥාන දර්ශන විශුද්ධි නිර්දේශය පි. 571 බුදුසමයේ පැනෙන මාරයා පි. 186

Vism. 656 . VbhA .84

හැට එකේ වර්ගය

1 රහතන්වහන්සේලා

එකසවිධීඅරහන්තා

බුදුරජාණන් වහන්සේ 1

බුද්ධො

පස්වග මහනුන් 5

පඤ්ච වග්ගියා හික්ඛු

අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤා
වජ්ජ,
හද්දිය,
මහානාම,
අස්සපී.

අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤා,
වජ්ජො,
හද්දියො,
මහානාමො,
අස්සපී.

යසකුලපුත්‍රයා 1

යසකුලපුත්තො

යසකුල පුත්‍රයාගේ
ගිහි සභායකයෝ 4

යසකුලපුත්තස්ස
ගිහි සභායකා

විමල
සුඛාභු
පුණ්ණඡී
ගවම්පති

විමලො
සුඛාභු
පුණ්ණඡී
ගවම්පති

ගිහි යහලුවෝ පණස්දෙනා 50

පඤ්ඤාස ගිහි සභායකා

61

==

පස්වග මහණුන් විස්තර භද්‍රහා බ. පහේ වර්ගයේ අං . 65

යසකුල පුත්‍රයා බරණැස් සිටුවරයාගේ පුත්‍රයා ය. ඔහු ඉසුරුමත් ජීවිතයක් ගතකෙළේය.

එක් දිනක් රාත්‍රිභාගයේ සියලුසම්පත් අතහැර වනගත වූයේ ය. ඉසිපතනය දෙසට ගිය ඔහුව දුටු බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙහි එන්නැයි වදාළහ ඒ ඇසූ යස සතුටට පත්ව උන්වහන්සේ වෙතට ගොස් එකත්පසෙක ඉඳ ගත්තේය. තථාගතයෝ ඔහුට පිළිවෙළ කතාව දෙසූහ. එයට සවන් දුන් යස දහම්හි පැහැදී ඒහි හික්බු භාවයෙන් පැවිදි වූයේ ය.

මහ රෑ සිටුමැදුරෙන් නික්ම ගිය තමපුත්‍ර සොයා ගිය යසගේ දෙමාපියෝ බුදුන්ගෙන් බණ අසා තෙරුවන් සරණ ගියහ. ඒ අය ප්‍රථම තේවාචික ගිහි ශ්‍රාවකයෝ වූහ.

බරණැස සිටු පුත්‍රයන් වූ චීමල, සුබාහු, පුණ්ණජී, ගවම්පති යන සිව් දෙනා යසගේ ගිහිසභායකයෝ ය. ඔවුහු යස පැවිදිවීම අසා එහි ගියහ. ඒ අයට දහම් දෙසන ලෙස යසතෙර අයැද සිටි නිසා බුදුහු ඔවුනට දහම් දෙසූහ. ඒ අය ද පැවිදි වූහ.

මේ ශ්‍රේෂ්ඨ ආරංචිය පැතිර ගියෙන් වෙනත් ජනපද වලින් තවත් යසගේ ගිහි යහලුවෝ පණස්දෙනෙක් පැමිණ පැවිදි වූහ මේ නයින් පළමුවරට රහතන් වහන්සේලා හැටඑක් නමක් ඇති වූහ.

ඉක්බිති බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ හැට නමට දෙව් මිනිසුන් බොහෝ දෙනාගේ යහපත පිණිස අර්ථය පිණිස සතර දිසාවන්ට ගොස් මුල මැද අග යහපත් වූ ධර්මය දේශනා කරන ලෙස වදාරා තමන්වහන්සේ ද උරුවෙල් දනවුවට යන බව පැවසූහ .

වරථ හික්බවෙ චාරිකං බහුජනහිතාය බහුජනසුධාය ලොකානුකම්පතාය අත්ථාය හිතාය සුධාය දෙව මනුස්සානං මා එකෙන ද්වෙ අගමිත්ථ දෙසෙථ හික්බවෙ ධම්මං ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙ කල්‍යාණං ... සන්ති සන්තා අප්ප

රජකර්ම ජාතිකා ... අනම්පි නිකර්මෙ යෙන උරුවේලා සෙනානිගමො
තෙහුසංකම්පසාම් ධම්මදෙසනාය.

Vin .I .15

හැටහතේ වර්ගය

1 ශ්‍රාවකඥාන

සාවකඥාණානි

ශ්‍රාතමයඥානය

සුතමයෙ ඥාණං

ශීලමය°

සීලමයෙ°

සමාධිභාවනාමය°

සමාධිභාවනාමයෙ °

ධර්මස්ථිති°

ධම්මච්ඨිති ඥාණං

සම්මර්ගන°

සම්මසනෙ °

උදයව්‍යය°

උදයඛිබ්බානුපස්සනෙ °

විදර්ශනා°

විපස්සනෙ °

ආදිනව°

ආදිනවෙ °

මුඤ්චිතුකමයතා°

මුඤ්චිතුකමයතා°

ගෝත්‍රභු°

ගොත්‍රභු °

මාර්ග°

මග්ගෙ °

ඵල°

ඵලෙ °

විමුක්ති°

විමුක්ති °

ප්‍රත්‍යවේක්ෂා°

පච්චවෙක්ඛනෙ °

වස්තුනානාත්ව°

වත්ථුනානත්වෙ °

ගෝචරනානාත්ව°

ගොචරනානත්වෙ °

වර්යානානාත්ව°

වර්යානානත්තෙ °

භූමිනානාත්ව°

භූමිනානත්තෙ °

ධර්මනානාත්ව°

ධම්මනානත්තෙ °

ඥාතාර්ථ°

ඤාතව්වෙ °

තිරණාර්ථ°

තිරණව්වෙ °

පරිත්‍යාගාර්ථ°

පරිච්චාගව්වෙ °

ඵකරසාර්ථ°

ඵකරසව්වෙ °

ස්පර්ශනානාර්ථ°

චූසනව්වෙ°

අර්ථප්‍රතිසංවිද්°

අත්ථපටිසම්භිදෙ °

ධර්මප්‍රතිසංවිද්°

ධම්මපටිසම්භිදෙ°

නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්°

නිරුක්තිපටිසම්භිදෙ°

ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්°

පටිභානපටිසම්භිදෙ°

විහාරාර්ථ°

විහාරව්වෙ°

සමාපත්‍යාර්ථ°

සමාපත්තව්වෙ°

විහාරසමාපත්‍යාර්ථ°

විහාරසමාපත්තව්වෙ°

ආනන්තරිකසමාධි°

ආනන්තරිකසමාධි°

අරණවිහාර°

අරණවිහාරෙ°

නිරෝධසමාපත්ති°

නිරෝධසමාපත්තියා°

පරිනිර්වාණ°

පරිනිබ්බාන°

සමශීර්ෂ°

සමසීසට්ඨේ°

සල්ලේධාර්ථ

සල්ලේඛට්ඨේ°

වීරියාරම්භ°

වීරියාරම්භේ°

අර්ථසන්දර්ශන°

අත්ථසන්දස්සනේ°

දර්ශනවිඤ්ඤා°

දස්සනවිසුද්ධි°

ක්ෂාන්ති°

ඛන්ති°

පර්යවගාහන°

පරියොගාහන°

ප්‍රදේශවිහාර°

පදෙසවිහාරේ°

සංඥාවිචර්ත°

සඤ්ඤාවිච්චිට්ඨේ°

චේතෝවිචර්ත°

චේතොවිච්චිට්ඨේ°

චිත්තවිචර්ත°

චිත්තවිච්චිට්ඨේ°

ඥානවිචර්ත°

ඤාණවිච්චිට්ඨේ°

විමෝක්ෂවිචර්ත°

විමොක්ඛවිච්චිට්ඨේ°

සත්‍යවිචර්ත°

සච්චවිච්චිට්ඨේ°

සාද්ධිවිධ°

ඉද්ධිවිධේ°

ශ්‍රෝත්‍රධාතුවිඤ්ඤා°

සොතධාතුවිසුද්ධි°

චේතෝපර්ය°

චේතොපර්ය°

සුඵවනිවාසානුස්මාති°

පුබ්බේනිවාසානුස්සති°

දිව්‍යවක්ඡුර°

දිබ්බවක්ඛු°

ආප්‍රවක්ෂය°

ආසවානං ඛයෙ°

දුෂ්ඨඥානය

දුක්ඛෙඤ්ජාණං

සමුදය°

සමුදයෙ°

නිරෝධ°

නිරොධෙ°

මාර්ග°

මග්ගෙ°

දුෂ්ඨ°

දුක්ඛෙ°

දුෂ්ඨසමුදයසත්‍යා°

දුක්ඛසමුදයෙ°

දුෂ්ඨනිරෝධසත්‍යා°

දුක්ඛනිරොධෙ°

දුෂ්ඨනිරෝධගාමිනීපටිපදාසත්‍යා°

දුෂ්ඨනිරොධගාමිනියා පටිපදාය°

අර්ථප්‍රතිසංවිද්°

අත්ථපටිසම්භිදෙ°

ධර්මප්‍රතිසංවිද්°

ධම්මපටිසම්භිදෙ°

නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්°

නිරුක්තිපටිසම්භිදෙ°

ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්°

පටිභානපටිසම්භිදෙ°

විසුද්ධි මග්ගයට අනුව බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා සාවක, මනාසාවක හා අග්ගසාවක යනුවෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති. එම ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලාට මේ ඥාන ඇත . ඛ. 73 වර්ගය

Pts 1.1.off, පටිසම්භිදාමග්ගප්පකරණ 8. පටිසම්භිදාමග්ගප්පකරු 42. පි .සි .

හැක්කෑ කුණේ වර්ගය

1. කෙ සැක්කෑ ඥානයේ

ශ්‍රැතමයඥානය

ශීලමය°

සමාධිභාවනාමය°

ධර්මසථිති°

සම්මර්භන°

උදයවාය°

විදර්භනා°

ආදිනව°

සංස්කාරඋපේක්ෂා°

ගෝත්‍රභු°

මාර්ග°

ඵල°

විමුක්ති°

ප්‍රත්‍යවේක්ෂා°

වස්තුනානාත්ව°

ගෝචරනානාත්ව°

කෙ සත්තති ඤාණානි

සුතමයෙ ඤාණං

සීලමයේ°

සමාධිභාවනාමයෙ °

ධම්මචිධීති ඤානං

සම්මසනෙ °

උදයඛිඛයානුපස්සනෙ °

විපස්සනෙ °

ආදිනවෙ °

සංධාරුපෙන්ධාසු °

ගොත්‍රභු °

මග්ගෙ °

ඵලෙ °

විමුක්ති°

පච්චවෙක්ඛනෙ °

වත්ථුනානත්තෙ °

ගොචරනානත්තෙ °

වර්යානානාත්ව°

වරියානානත්තෙ °

භූමිනානාත්ව°

භූමිනානත්තෙ °

ධර්මනානාත්ව°

ධම්මනානත්තෙ °

ඥාතාර්ථ°

ඤාතවියෙ °

කීරණාර්ථ°

කීරණවියෙ °

පරිත්‍යාගාර්ථ°

පරිච්චාගවියෙ °

ඒකරසාර්ථඥානය

එකරසවියෙ °

ස්පර්ශනානාර්ථ°

ච්ඡිසනවියෙ ඤාණං

අර්ථප්‍රතිසංවිද්°

අත්ථපටිසම්භිදෙ °

ධර්මප්‍රතිසංවිද්°

ධම්මපටිසම්භිදෙ°

නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්°

නිරුක්තිපටිසම්භිදෙ°

ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්°

පටිභානපටිසම්භිදෙ°

විහාරාර්ථ°

විහාරවියෙ°

සමාපත්‍යාර්ථ°

සමපත්තවියෙ°

විහාරසමාපත්‍යාර්ථ°

විහාරසමපත්තවියෙ°

ආනන්තරිකසමාධි°

ආනන්තරිකසමාධි°

අරණවිහාර°

අරණවිහාරෙ°

නිරෝධසමාපත්ති°

නිරෝධසමාපත්තියා°

පරිනිර්වාණ°

පරිනිබ්බාන°

සමඝීර්ෂ°

සමඝීසට්ඨෝ

සල්ලේකාර්ථ

සල්ලෙඛට්ඨෝ

වීරියාරම්භ°

වීරියාරම්භේ

අර්ථසන්දර්ශන°

අත්ථසන්දස්සනේ

දර්ශනවිඤ්ඤි°

දස්සනවිසුද්ධි°

ක්ෂාන්ති°

ඛන්ති°

පර්යවගාහන°

පරියොගාහන°

ප්‍රදේශවිහාර°

පදෙසවිහාරෝ

සංඥාවිචර්ත°

සංඤ්ඤාවිච්චිට්ඨෝ

චේතෝවිචර්ත°

චෙතොවිච්චිට්ඨෝ

චිත්තවිචර්ත°

චිත්තවිච්චිට්ඨෝ

ඥානවිචර්ත°

ඤාණවිච්චිට්ඨෝ

විමෝක්ෂවිචර්ත°

විමොක්ඛවිච්චිට්ඨෝ

සත්‍යවිචර්ත°

සච්චවිච්චිට්ඨෝ

සාද්ධිවිධි°

ඉද්ධිවිධි°

ශ්‍රෝත්‍රධාතු විඤ්ඤි°

සොතධාතු විසුද්ධි°

චේතෝපර්ය°

චෙතොපරිය°

පූර්වනිවාසානුස්මෘති°

පූඛිඛේනිවාසානුස්මති°

දිව්‍යවක්ෂුර°

දිඛිඛවක්ඛු°

ආසුචක්ෂය°

ආසවානං ඛයෙ°

දුෂිඛඥානය

දුක්ඛේඤාණං

සමුදය°

සමුදයෙ°

නිරෝධ°

නිරොධෙ°

මාර්ගඤානය°

මග්ගෙ°

දුෂිඛ°

දුක්ඛෙ°

දුෂිඛසමුදයසත්‍ය°

දුක්ඛසමුදයෙ°

දුෂිඛනිරෝධසත්‍ය°

දුක්ඛනිරොධෙ°

දුෂිඛනිරෝධගාමිනීපටිපදාසත්‍ය°

දුෂිඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය°

අර්ථප්‍රතිසංවිද්°

අත්ථපටිසම්භිදෙ°

ධර්මප්‍රතිසංවිද්°

ධම්මපටිසම්භිදෙ°

නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්°

නිරුක්තිපටිසම්භිදෙ°

ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්°

පටිභානපටිසම්භිදෙ°

ඉන්ද්‍රියපරාවරතා°

ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්ත°

සත්ත්වයන්ගේ ආශයා

සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං

නුශයඥානය

යමකපාටිභාර්ය ශ්‍රෝත ය

යමකපාටිභීරෙ ඤාණං

මහාකරුණාසමාපත් තිශ්‍රෝතය

මහාකරුණාසමාපත්ති ඤාණං

සර්වඥතා ශ්‍රෝත ය

සඛිබඤ්ඤාඤාණං

අනාවරණ ශ්‍රෝතය

අනාවරණ ඤාණං

ශ්‍රැතමයශ්‍රෝතය

සුතමයෙ ඤාණං

කණ ඇසුරෙන් දන්තාලද ඇසීමේ (ශ්‍රැතියෙහි) පැවති ප්‍රඥාව ශ්‍රැතමය ශ්‍රෝතය.

සොනාවධානෙ පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං

ශීලමය^o

සීලමයෙ ඤාණං .

ශ්‍රවණ (ඇසීම) හේතුවත් සංවරයෙහි පැවැති ප්‍රඥාව ශීලමයශ්‍රෝතය.

සුත්වාන සංවරෙ පඤ්ඤා සීලමයෙ ඤාණං

සමාධිභාවනාමයශ්‍රෝතය

සමාධිභාවනාමයෙ ඤාණං

ශීලයෙන් සංවර ව සිත එකඟ කිරීමෙහි පැවති ප්‍රඥාව සමාධි භාවනාමයශ්‍රෝත ය .

සංවරිත්වා සමාදහනෙ පඤ්ඤා සමාධිභාවනාමයෙ ඤාණං .

ධර්මස්ථිතිශ්‍රෝතය

ධම්මච්චිති ඤාණං

ප්‍රත්‍යය පිරිසිඳ දැනීමේ ප්‍රඥාව ධර්මස්ථිති ශ්‍රෝත ය

පච්චය පරිත්තනෙ පඤ්ඤා ධම්මච්චිති ඤාණං

සම්මර්ශනඥානය

සම්මසනඤාණං

අතීත අනාගත වර්තමාන පඤ්චස්කන්ධ ධර්මයන් රැස්කොට නිශ්චය කිරීමේ ප්‍රඥාව සම්මර්ශනඥාන ය

අතීතානගතපච්චුල්පත්තානං ධම්මානං සංඛිපිත්වා වචන්ථානෙන පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං

උදයව්‍යයඥානය

උදයබ්බයඤාණං

වර්තමාන ස්කන්ධ ධර්මයන්ගේ විපරිණාමය (වෙනස්වීම) දැකීමෙහි ප්‍රඥාව උදයව්‍යයානුදර්ශනඥාන ය

පච්චුල්පත්තානං ධම්මානං විපරිණාමානුපස්සනෙන පඤ්ඤා උදයබ්බයානුපස්සනෙ ඤාණං

විදර්ශනඥානය

විපස්සනාඤාණං

රූපස්කන්ධය ආදී ආලම්බනය ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට භංගානුදර්ශනයේ ප්‍රඥාව විදර්ශනාඥාන වෙයි .

ආරම්මණං පටිසංඛා භංගානුපස්සනෙන පඤ්ඤා විපස්සනෙ ඤාණං.

ආදීනවඥානය

ආදීනවඤාණං

ඉපදීම ආදීන් භයවශයෙන්වැටහීමේ ප්‍රඥාව ආදීනව ඤාන ය .

හහනුපට්ඨානෙන පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං.

සංස්කාරඋපේක්ෂා^o

සංඛාරූපෙන්ධාසු^o

මුඤ්චිකුකමානා (මිදෙනුකැමැත්ත) ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා අධි උපෙක්ෂා යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරෝපෙක්ෂාඥාන ය. සියලු සංස්කාර ජාතයෙන් මිදෙනුකැමැත්තේඥාන ය.

මුඤ්චිකුකමානා පටිසංඛාසන්තිවිධානා පඤ්ඤා සංකාරූපෙක්ඛාසු ඤාණං

ගෝත්‍රභුඥානය

ගොත්‍රභුඤාණං

බාහිර වූ සංස්කාර නිමිත්තෙන් නැගීසිටුනා එයට පරාංමුඛ වීමෙහි ප්‍රඥාව ගෝත්‍රඥානය ය

බහිද්ධා වුට්ඨානච්චට්ටනෙ පඤ්ඤා ගොත්‍රභු ඤාණං

මාර්ගඥානය

මග්ගෙ ඤාණං

(කෙලෙසුන් කෙරෙන් ද එයට අනුව පවතින (තදනුවර්තක) ස්කන්ධයන්කෙරෙන් ද යන) දෙකින් නැගීසිටුනා එයට පරාංමුඛ වීමෙහි ප්‍රඥාව මාර්ගඥානය ය

දුභතො වුට්ඨානච්චට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං

ඵලඥානය

ඵලෙ ඤාණං

(උභතොවුට්ඨානයෙහි) ප්‍රයෝගයාගේ නිෂ්ඨාව (සතර මාර්ග කෘත්‍යපර්යවසානය)ට හේතු වූ ප්‍රඥාව ඵලඥානය ය

ඵයොගපටිප්පස්සද්ධි පඤ්ඤා ඵලෙ ඤාණං

විමුක්තිඥානය

විමුක්ති ඤාණං

ඒ ඒ මාර්ගයෙන් සිදුණු කෙලෙස්වට ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙහි ප්‍රඥාව විමුක්ති ඥානය ය

ඡන්තවට්ටමනුපස්සනෙ පඤ්ඤා විමුක්ති ඤාණං

ප්‍රත්‍යවේක්ෂාඥානය

පච්චචේක්ඛිනෙ ඤාණං

ඒ මාර්ගඵල ලක්ෂණයෙහි (ප්‍රතිලාභ පත්‍රිවේධ වශයෙන්) පැමිණි (මාර්ගඵල වතුස්සත්‍ය) ධර්මයන් දක්නා ප්‍රඥාව ප්‍රත්‍යවේක්ෂා ඥාන ය.

නදා සමුදාගතෙ ධම්මෙ පස්සනෙ පඤ්ඤා පච්චචේක්ඛිනෙ ඤාණං

වස්තුනානාත්වඥානය

චන්ද්‍රිනානත්තෙ ඤාණං

ආධ්‍යාත්ම (ආධ්‍යාත්මික ෂඩායතන) යන් පිරිසිඳ දැනීමෙහි ප්‍රඥාව වස්තුනානාත්වඥාන ය.

අජ්ඣන්තචචන්ථානෙ පඤ්ඤා චන්ද්‍රිනානත්තෙ ඤාණං

ගෝචරනානාත්වඥානය

ගොචරනානත්තෙ ඤාණං

බාහිරවිෂයයන් පිරිසිඳ දැනීමේ ප්‍රඥාව ගෝචරනානාත්වඥාන ය

බ්‍හිද්ධාවචන්ථානෙ පඤ්ඤා ගොචරනානත්තෙ ඤාණං

චරියානානාත්වඥානය

චරියානානත්තෙ ඤාණං

(විඥානචරියාදී වශයෙන්) චරියාවන් පිරිසිඳ දැනීමේ ප්‍රඥාව චරියානානාත්වඥාන ය

චරියාවචන්ථානෙ පඤ්ඤා චරියානානත්තෙ ඤාණං

භූමිනානාත්වඥානය

භූමිනානත්තෙ ඤාණං

සතර සතර ධර්මයන් පිරිසිඳ දැනීමේ ප්‍රඥාව භූමිනානාත්වඥාන ය

චතුධම්මචචන්ථානෙ පඤ්ඤා භූමිනානත්තෙ ඤාණං

ධර්මනානාත්වඥානය

ධම්මනානන්තෙ ඤාණං

නව නව ධර්මයන් පිරිසිඳ දැනීමේ ප්‍රඥාව ධර්මනානාත්වඥාන ය

නවධම්මවචනපාතෙ පඤ්ඤා ධම්මනානන්තෙ ඤාණං

ඥාතාර්ථඥාන ය

ඤාතච්චේ ඤාණං

අභිඥාප්‍රඥාව ඥාතාර්ථ (ජානන ස්වභාව ඥාර්ථඥාන ය

අභිඤ්ඤාපඤ්ඤා ඤාතච්චේ ඤාණං

කීරණාර්ථඥානය

කීරණච්චේ ඤාණං

පරිඥාප්‍රඥාව කීරණාර්ථඥාන ය

පරිඤ්ඤාපඤ්ඤා කීරණච්චේ ඤාණං

පරිත්‍යාගර්ථඥානය

පරිච්චාගච්චේ ඤාණං

ප්‍රභාණප්‍රඥාව පරිත්‍යාගර්ථඥාන ය

පහාතෙ පඤ්ඤා පරිච්චාගච්චේ ඤාණං

ඒකරසාර්ථඥානය

ඒකරසච්චේ ඤාණං

භාවනා ප්‍රඥාව ඒකරසාර්ථඥාන ය

භාවනා පඤ්ඤා ඒකරසච්චේ ඤාණං

ස්පර්ශනානාර්ථඥානය

චූසනට්ඨේ ඥාණං

(ප්‍රතිවේධ ප්‍රතිලාභ වශයෙන්) සාක්ෂාත් කරන ප්‍රඥාව ස්පර්ශනාර්ථ ඥානය
සවිජ්ඣිරියා පඤ්ඤා චූසනට්ඨේ ඥාණං

අර්ථප්‍රතිසංවිද්ඤානය

අත්ථපට්ඨසම්භිදෙ ඥාණං

අර්ථනානාත්වයෙහි ප්‍රඥාව අර්ථප්‍රතිසංවිද්ඤානය ය
අත්ථනානාත්තෙ පඤ්ඤා අත්ථපට්ඨසම්භිදෙ ඥාණං

ධර්මප්‍රතිසංවිද්ඤානය

ධම්මපට්ඨසම්භිදෙ ඥාණං

ධර්මනානාත්වයෙහි ප්‍රඥාව ධර්මප්‍රතිසංවිද්ඤානය ය
ධම්මනානාත්තෙ පඤ්ඤා ධම්මපට්ඨසම්භිදෙ ඥාණං

නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්ඤානය

නිරුක්තිපට්ඨසම්භිදෙ ඥාණං

නිරුක්තිනානාත්වයෙහි ප්‍රඥාව නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්ඤානය ය
නිරුක්තිනානාත්තෙ පඤ්ඤා නිරුක්තිපට්ඨසම්භිදෙ ඥාණං

ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්ඤානය

පට්භානපට්ඨසම්භිදෙ ඥාණං

ප්‍රතිභානනානාත්වයෙහි ප්‍රඥාව ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්ඤානය ය
පට්භානනානාත්තෙ පඤ්ඤා පට්භානපට්ඨසම්භිදෙ ඥාණං

විහාරාර්ථඥානය

විහාරට්ඨේ ඥාණං

(අනිත්‍යානුදර්ශනාදී) විභාරනානාත්වයෙහි ප්‍රඥාව විභාරාර්ථඥාන ය
(විභරණ)

විභාරනානත්තෙ පඤ්ඤා විභාරච්චේ ඤාණං

සමාපත්‍යාර්ථඥාය

සමාපත්තච්චේ ඤාණං

සමාපත්තිනානාත්වයෙහි ප්‍රඥාව සමාපත්‍යාර්ථඥාන ය

සමාපත්ති නානත්තෙ පඤ්ඤා සමාපත්තච්චේ ඤාණං

විභාරසමාපත්‍යාර්ථඥානය

විභාරසමපත්තච්චේ ඤාණං

විභාරසමාපත්තිනානාත්වයෙහි ප්‍රඥාව විභාරසමාපත්‍යාර්ථඥාන ය

විභාරසමාපත්තිනානත්තෙ පඤ්ඤා විභාරසමාපත්තච්චේ ඤාණං

ආනන්තරිකසමාධිඥානය

ආනන්තරිකසමාධිස්මිං ඤාණං

අවික්ෂේපපරිශුද්ධභාවයෙන් කාමාදී ආසුවයන්ගේ සමුච්ඡේදයෙහි ප්‍රඥාව
ආනන්තරික (මාර්ග) ඤාන ය

අවික්ෂේපපරිසුද්දත්තා ආසවසමුච්ඡේදෙ පඤ්ඤා ආනන්තරික සමාධිස්මිං
ඤාණං

අරණවිභාරඥානය

අරණවිභාරෙ ඤාණං

දර්ශනාධිපතිභාවය ද ශාන්තවිභාරාධිගමය ද ප්‍රණීතාධිමුක්තතා ද යන(ත්‍රිවිධ)
ප්‍රඥාව අරණවිභාරඥාන ය

දස්සනාධිපතෙයාංසන්තො වවිභාරාධිගමොපණීතාධිමුක්තතා පඤ්ඤා
අරණවිභාරෙ ඤාණං

නිරෝධසමාපත්තිඥානය   නිරෝධසමාපත්තියා ඥාණං

ශමච්චදර්ශනා යන බල දෙකින් සමන්වාගත බැවින් (වාවාදී) තුන් සංස්කායන්ගේ ද නිරුද්ධ කිරීමෙන් ෂෝඛ්‍යඥානවර්යායෙන් නවසමාධිවර්යායෙන් වශීභාවය ඇති ප්‍රඥාව නිරෝධසමාපත්තිඥාන ය

ද්වීභි බලෙහි සමන්තාගතන්තා නයො ව සංඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා සොළසෙහි ඥාණවර්යාහි නවභි සමාධිවර්යාහි වසීභාවනා පඤ්ඤා නිරෝධසමාපත්තියා ඥාණං

පරිනිර්වාණඥානය   පරිනිබ්බානෙ ඥාණං

සමාග්ඥාන ඇත්තහුගේ ක්ලේශ-ස්කන්ධ ප්‍රවාත්ති ක්ෂය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව පරිනිර්වාණඥාන ය

සම්පජානස්ස පවත්තපරියාදානෙ පඤ්ඤා පරිනිබ්බානෙඥාණං

සමශීර්ෂාර්ථඥානය   සමසීසට්ඨෙ ඥාණං

සියලු ත්‍රෛභුමක ධර්මයන් මොනොවට නිරුද්ධ කිරීමෙහි ද නිරුද්ධ කළ කල්හි නැවත නො ඉපදීමෙහි ද ප්‍රඥාව සමශීර්ෂාර්ථඥාන ය

සබ්බධම්මානං සම්මා සමුච්ඡෙදෙ නිරොධෙ ව අනුපට්ඨානනා පඤ්ඤා සමසීසට්ඨෙඥාණං

සල්ලේකාර්ථඥානය   සල්ලෙඛට්ඨෙ ඥාණං

පෘතග්රාගයන්ගේ ද කාමච්ඡන්දාදීන්ගේ ද දුශ්ශීල්‍යාදීන්ගේ ද ක්ෂය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සල්ලේකාර්ථඥාන ය

පුට්ඨනානත්තනෙපපරියාදානෙ පඤ්ඤා සල්ලෙඛට්ඨෙ ඥාණං

වීර්යාරම්භඥානය   වීර්යාරම්භෙ ඥාණං

නො හැකුලුණු සිත් ඇති (කායජීවිතනිරපේක්ෂකව) නිවනට මෙහෙයු
ආත්මභාව ඇත්තහුගේ ප්‍රග්‍රහාර්ථයෙහි ප්‍රඥාව විරියාරම්භඥාන ය

අසල්ලීනත්ත පහිනත්ත පග්ගහට්ඨෙ පඤ්ඤා විරියාරම්භෙඤ්ඤාණං

අර්ථසන්දර්ශනඥානය **අත්ථසන්දස්සනෙ ඤාණං**

නානාධර්මයන් ප්‍රකාශ කරන ප්‍රඥාව අර්ථසන්දර්ශනඥාන ය

නානාධම්මපකාසනනා පඤ්ඤා අත්ථසන්දස්සනෙ ඤාණං

දර්ශනවිශුද්ධිඥානය **දස්සනවිසුද්ධි ඤාණං**

සියලුසංඛතාසංඛත ධර්මයන්ගේ ඒකත්වයෙන් සංග්‍රහ කිරීම ද
කමච්ඡන්දාදීන්ගේ නානාත්වය ද නෙක්කම්මාදීන්ගේ ඒකත්වය ද ප්‍රතිවේද
කිරීමෙහි ප්‍රඥාව දර්ශනවිශුද්ධිඥාන ය

සඛ්ඛදම්මානංඵකසංගහනානානාත්තෙකත්තපච්චෙදෙ **පඤ්ඤා**
දස්සනවිසුද්ධි ඤාණං

ක්ෂාන්තිඥානය **ඛන්ති ඤාණං**

රූපස්කන්ධාදිය අනිත්‍යාදි වශයෙන් විදිතභාවයෙන් පැවති ප්‍රඥාව
ක්ෂාන්තිඥාන ය

විදිතත්තා පඤ්ඤා ඛන්ති ඤාණං

පර්යවගාහනඥානය **පරියොගාහනෙ ඤාණං**

(රූපස්කන්ධාදිය අනිත්‍යාදි වශයෙන් ඥානස්පර්ශයෙන්)ස්පර්ශ කළ බැවින්
පැවති ප්‍රඥාව පර්යවගාහනඥාන ය

ථුට්ඨත්තා පඤ්ඤා පරියොගාහනෙ ඤාණං

ප්‍රදේශ විහාරඥානය

ප්‍රදේසවිහාරෙ ඤාණං

(ස්කන්ධ වෙන් වෙන් ව
කොටස් වසයෙන්ගෙන
සිතීම=විහරණය)

(ස්කන්ධාදීන්ගේ ඒකදේශ වූ වේදනාධර්ම) පිඬු කරන ප්‍රඥාව ප්‍රදේශ
විහාරඥාන

සමොදහනෙ පඤ්ඤා ප්‍රදේසවිහාරෙඤාණං

සංඥාවිච්චිකඥානය

සඤ්ඤාවිච්චිට්‍ඨෙ ඤාණං

(නෙක්කම්මාදිය)අධිකභාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥාව සංඥාවිච්චිකඥා න ය

අධිපතන්තා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිච්චිට්‍ඨෙ ඤාණං

චේතෝවිච්චිකඥානය

චේතෝවිච්චිට්‍ඨෙ ඤාණං

නානාස්වභාවයෙහි පැවැති ප්‍රඥාව චේතෝවිච්චිකඥාන ය

නානාත්තෙ පඤ්ඤා චේතෝවිච්චිට්‍ඨෙ ඤාණං

චිත්තවිච්චිකඥානය

චිත්තවිච්චිට්‍ඨෙ ඤාණං

(නෙෂ්ක්‍රමාදිවශයෙන් සිත) පිහිටුවීමෙහි ප්‍රඥාව
චිත්තවිච්චිකඥාන ය

අධිට්ඨානෙ පඤ්ඤා චිත්තවිච්චිට්‍ඨෙ ඤාණං

ඥානවිච්චිකඥානය

ඤාණවිච්චිට්‍ඨෙ ඤාණං

ඉත්‍යාත (අනාත්මානුදර්ශන) ප්‍රඥාව ඥානවිච්චිකඥාන ය

සුඤ්ඤානෙ පඤ්ඤා ඤාණවිච්චිට්ඨෙ ඤාණං

විමෝක්ෂවිච්චිකඤානය

විමොක්ඛවිච්චිට්ඨෙ ඤාණං

කාමච්ඡන්දාදිය දුරලීමෙහි පැවැති ප්‍රඤාව විමෝක්ෂවිච්චිකඤානය

වෛස්සග්ගෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිච්චිට්ඨෙ ඤාණං

සත්‍යවිච්චිකඤානය

සච්චවිච්චිට්ඨෙ ඤාණං

(චතුස්සත්‍යයාගේ) අවිපරිතභාවයෙහි පැවැති ප්‍රඤාව සත්‍යවිච්චිකඤාන ය

තථච්චෙ පඤ්ඤා සච්චවිච්චිට්ඨෙ ඤාණං

සෘද්ධිවිධඤානය

ඉද්ධිවිධ ඤාණං

රූපකාය ද පාදකධ්‍යානචිත්තය ද (පරිකර්මචිත්තයෙන්) එක් කොට තැබීමෙන් සුඛසංඥාව ද ලෙසුසංඥාව ද අධිෂ්ඨාන වශයෙන් සමෘද්ධිවන ප්‍රඤාව සෘද්ධිවිධඤාන ය

කායමිඵි චිත්තමිඵි එකවචත්ථානතා සුඛසඤ්ඤඤ්ච ලෙසුසඤ්ඤඤ්ච අධිච්චානවසෙන ඉඵ්ඤ්චිට්ඨානෙ පඤ්ඤා ඉද්ධිවිධෙ ඤාණං

ශ්‍රෝත්‍රධාතුවිභූද්ධිඤානය

සොනධාතුවිසුද්ධි ඤාණං

චිත්තකච්ඡඵාර වශයෙන් නානත්ව වූ ද ඵ්කත්ව වූ ද ශබ්දනිමිත්තයන්ට බැසගැනීමෙහි (දැනගන්නා) ප්‍රඤාව ශ්‍රෝත්‍රධාතුවිභූද්ධිඤාන ය

චිත්තකච්ඡඵාරවසෙන නානත්තෙකත්ත සද්දනිමිත්තානං පරියොගානනෙ පඤ්ඤා සොනධාතුවිසුද්ධිඤාණං

චේතෝපරියඤානය

චේතොපරිය ඤාණං

(සෝමනස්සසහගතාදි) ත්‍රිවිධ චිත්තයන්ගේ වේගය හේතු කොට ගෙන ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ප්‍රසාදවසයෙන් නානාස්වභාව ඒකස්වභාව වූ අසුනමයක් චිත්තයාගේ පැවැත්ම දන්නා ප්‍රඥාව චේතෝපර්යඥානය

තිණ්ණං චිත්තානං විජ්ජාරත්තා ඉන්ද්‍රියානං
පසාදවසෙනයායත්තෙකත්තවිඤ්ඤාණවරියාපරියොගහනෙ පඤ්ඤා
චෙනොපරියඤ්ඤාණං

පූර්වනිවාසානුස්මෘතිඥානය ප්‍රබ්බේනිවාසානුස්සති ඤාණං

ප්‍රත්‍යෝත්පන්න ධර්මයන්ගේ නානාත්වඒකත්ව කර්මවේග වශයෙන් දැනගැනීමේ ප්‍රඥාව පූර්වනිවාසානුස්මෘතිඥානය ය

පච්චයජ්ජවත්තානං ධම්මානං නානත්තෙකත්තකම්මවිජාරවසෙන
පරියොගාහනෙ පඤ්ඤා ප්‍රබ්බේනිවාසානුස්සතිඤාණං

දිව්‍යචක්ෂුර්ඥානය දිබ්බචක්ඛු ඤාණං

කසිණෝභාසවශයෙන් නානාස්වභාව ඒකස්වභාවවර්ණායතනය දක්නා ස්භාව වූ ප්‍රඥාව දිව්‍යචක්ෂුර්ඥානය ය

ඔභාසවසෙන නානත්තෙකත්තරූප නිමිත්තානං දස්සනට්ඨෙ පඤ්ඤා
දිබ්බචක්ඛුඤාණං

ආසුචක්ෂයඥානය ආසවානං ඛයෙ ඤාණං

සුසෑට අයුරින් (අනඤ්ඤාතඤ්ඤාස්සාමිතින්ද්‍රියාදි) තුන් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ වශීඛාවයෙන්පැවැති ප්‍රඥාව ආසුචක්ෂයඥානය ය

චතුසට්ඨියා ආකාරෙහි තිණ්ණං ඉන්ද්‍රියානං වසීභාවතා පඤ්ඤා ආසවානං
ඛයෙඤාණං

දුෂ්ඛඥානය

දුක්ඛේ ඤාණං

(දුෂ්ඛයාගේ ජීවිතාදී වතුර්වාධ අර්ථයන්) පරිඥේය ස්වභාවයෙහි ප්‍රඥාව දුෂ්ඛඥාන ය

එරිඤ්ඤාවීමේ පඤ්ඤා දුක්ඛේ ඤාණං

සමුදයඥානය

සමුදයෙ ඤාණං

(සමුදයාගේ ආහනාර්ථාදිය) ප්‍රත්‍යාව්‍යස්වභාවයෙහි ප්‍රඥාව සමුදයඥාන ය

පහානවීමේ පඤ්ඤා සමුදයෙ ඤාණං

නිරෝධඥානය

නිරෝධේ ඤාණං

(නිරෝධයාගේ නිස්සරණාර්ථාදිය) සාක්ෂාත්කර්තව්‍ය ස්වභාවයෙහි ප්‍රඥාව නිරෝධඥාන ය

සවිජ්ඣිතියවීමේ පඤ්ඤා නිරෝධේ ඤාණං

මාර්ගඤානය

මග්ගෙ ඤාණං

(මාර්ගයාගේ නිර්‍යානාර්ථාදිය) නාවිතව්‍ය සවිනායයෙහි ප්‍රඥාව මාර්ගඤානය

නාවනවීමේ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං

දුෂ්ඛඥාන ය

දුක්ඛේ ඤාණං

දුෂ්ඛසමුදයසත්‍යඥාන ය

දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං

දුෂ්ඛනිරෝධසත්‍යඥාන ය

දුක්ඛනිරෝධෙ ඤාණං

දුෂ්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා සත්‍යඥාන ය

දුෂ්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං

අර්ථප්‍රතිසංවිද්‍යානය	අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං
ධර්මප්‍රතිසංවිද්‍යානය	ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං
ණිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්‍යානය	නිරුක්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං
ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්‍යානය	පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං
ඉන්ද්‍රියපරාවරනාඤානය	ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්ත ඤාණං
සත්ත්වයන්ගේ ආශා	සත්තානං ආසයානුසයෙ
අනුශයඤානය	ඤාණං
යමකපාටිභාර්ය ඤානය	යමකපාටිභීරෙ ඤාණං
මහාකරුණාසමාපත්තිඤානය	මහාකරුණාසමාපත්ති ඤාණං
සර්වඥතාඤානය	සබ්බඤ්ඤානඤාණං
අනාවරණඤානය	අනාවරණ ඤාණං

ඥ= ඤා අවබෝධෙ යන ධාතුප්‍රකෘතියෙන් සෑදුණු පදයෙකි. සංස්කෘත ඥාන. පාලි ඤාණ , සිංහල නුවණ=නැණ, එනම් කරුණු පිළිබඳව ඇතිවන දැනීම ය. බුදුරජාණන්වහන්සේගේ ඥාන හැත්තෑතුනක් මේ සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙන් විස්තර වෙයි.

සියලු ධර්මයන් තමන් ම මනාසේ දැනගත් හෙයින් සම්මාසම්බුද්ධයහ.

'සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධො'

මෙහි ඥාන හැත්තෑතුනක් සඳහන් වෙයි. මෙයින් හැටහතක් ශ්‍රාවකයන් හා සාධාරණ වෙයි. ශේෂ ය ශ්‍රාවකයන් හා අසාධාරණ වෙයි.

Pts 1. 1.off, පටිසම්භිදාමග්ගප්පකරණ 1. පි.සි .
පටිසම්භිදාමග්ගට්ඨකථා 10. පි . සි , පි .150, බ. දහයේ වර්ගයේ අං.3

එකසිය විසිපහේ වර්ගය

1 දුක්වශයෙන් බැලීම

දුක්බාහුවස්සනා

දුක්ය
 රෝගය
 ගඩුය
 හුලය
 අඳුරුය
 ආබාධය
 බේද ජනකය
 උපද්‍රවය
 හය ජනකය
 කරදරය
 අත්‍රාණය
 අලේණය
 නිස්සරණය
 ආදීනවය
 අසමුලය
 වධකය
 ආශ්‍රව සහිතය
 මාරයාගේ ආමිසය
 ජාති ධර්මතාය
 ජරාධර්මතාය
 ව්‍යාධි ධර්මතාය
 ශෝකධර්මතාය,
 වැලපීම්ධර්මතාය,
 උපායාස ධර්මතාය
 කිලිටුය

දුක්ධනෝ
 රොගනෝ
 ගණ්ධනෝ
 සල්ලනෝ
 අසනෝ
 ආබාධනෝ
 ඊතීනෝ
 උපද්දවනෝ
 හයනෝ
 උපසග්ගනෝ
 අත්‍රාණනා
 අලේණනා
 අසරණනෝ
 ආදීනවනෝ
 අසමුලනෝ
 වධකනෝ
 සාසවනෝ
 මාරාමිසනෝ
 ජාති ධම්මනෝ
 ජරා ධම්මනෝ
 ව්‍යාධිධම්මනෝ
 සොක,
 පරිදේව
 උපායාස ධම්මනෝ
 සංකිලෙසනෝ

යෝගවචරයා පඤ්චස්කන්ධය හිස් ලෙස දුක්සහගත ලෙස මෙනෙහි කරයි බලයි. එයින් භාවනාව සාර්ථක වන්නේ ය. මෙම සංඛ්‍යා ධර්මපදයෙහි රූපයෙහි දුක් බව විසිපස් ආකාරයකින් විමසා බලන ආකාරය විස්තර වෙයි.

(පඤ්චකන්ධන්ධා) ස්කන්ධ පහ රූප, වේදනා, සංඥා, සංස්කාර, විඥාන යනු පඤ්චස්කන්ධයයි. මේ කරුණු පහ නිතරම රාශි වශයෙන් සමූහයක් ලෙස සඳහන් වෙයි.

රූපස්කන්ධය (රූපකන්ධන්ධො) නම් ශීත, උෂ්ණාදිය නිසා වෙනස් වන සියල්ලයි.

වේදනා ස්කන්ධ නම් සුඛ, දුක්ඛ, උපෙක්ඛා යනවේදනා සියල්ලයි. (වේදනකන්ධන්ධො)

අරමුණ සලකන වශයෙන් ගෙන නැවත නැවත ඇතිවන හැඳිනීම සංඥා ස්කන්ධ නම් වෙයි. (සඤ්ඤාකන්ධන්ධො) හැඳිනීම,

දැනීම විඥාන ස්කන්ධයයි. (විඤ්ඤාණකන්ධන්ධො)

සංස්කාර යනු රැස්කිරීමයි. කුසලාකුසල අව්‍යාකෘත වශයෙන් ගන්නා සියල්ල සංස්කාර ස්කන්ධයයි. (සංඛාරකන්ධන්ධො) මේ ස්කන්ධ දුක් වශයෙන් ද අනිත්‍ය වශයෙන් ද ශුන්‍ය වශයෙන් ද දක්වා ඇත.

රූපස්කන්ධයේ 25

වේදනාස්කන්ධයේ 25

සඤාස්කන්ධයේ 25

සංස්කාරස්කන්ධයේ 25

විඥාන ස්කන්ධයේ 25

සියල්ල 125
=====

මර්ගාදී වශයෙන් එක එක ස්කන්ධයක විසි පහක් කොට ගෙන ස්කන්ධ පහේ එකසියසිව්පහක් දැක්වෙනුපස්සනා- දුක්අනුච්ච බැලීම ඇත .

රොගනොති ආදයො එකෙකස්මිං ඛන්ධෙ පඤ්චවීසති පඤ්චවීසති කන්වා
පඤ්චස්ස ඛන්ධෙස්ස පඤ්චවීසති සතං දුක්ඛානුපස්සනා.

පටිසම්භිදාමග්ගට්ඨකථා 528. පි .සි

D III.233, Bd 82 , Cpd 285

මාතෘකා අනුක්‍රමණිකාව

පිටුව

අනාගාමි වීමට
බාධා 649

ඇවතට පත්වන හේතු 649

චතුරාරක්ඛා 647

චතුරාර්ය සත්‍යයේ ආකාර- අර්ථ 650

තෙ සැත්තැ ඥාන.....665

තෘෂ්ණාව ඇතිවීමට හේතු 646

දුක්වශයෙන් බැලීම.....683

ප්‍රසාදකර ධර්ම.....651

බලවත් ධර්ම 646

මහා භය වීම.....652

රහතන්වහන්සේලා.....658

ශුන්‍ය වශයෙන් බැලීම.....656

ශ්‍රාවකඥාන.....661

සංසාර චක්‍රයේ අර.....654

*****

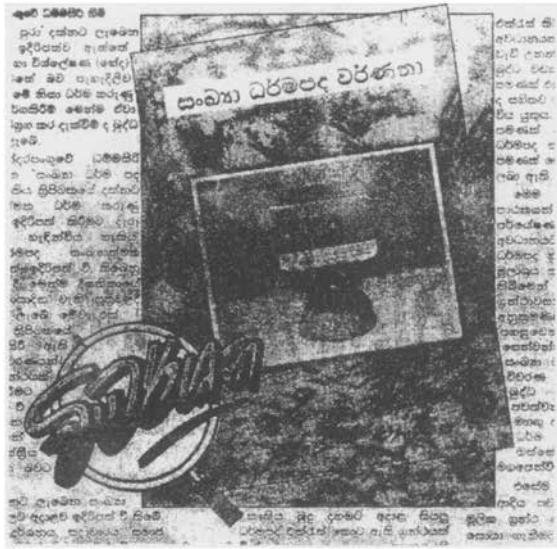
නෙක ධම්මපදානෙන්ථ - සංගණිත්වාන සාධුකං
ධම්මසිරිති නාමෙන - භික්ඛුනා රචිතං ඉදං

ගැලී	සිටින දන පස්කම් සුවෙහි	ලොවේ
වෙලී	තිබෙන දුක් දොම්නස්වලින්	තැවේ
ඇලී	නො ඉඳ මතුමත්තේ සසර	බවේ
මෙලී	පිනෙන් සැනසෙමවා නිවන්	සුවේ

ප්‍රචන්දන මේ පොත දකින හැටි

ලංකාදීප 2006 නොවැම්බර් මස 07 වැනිදා

“...ධර්මපද එක්රැස් කොට ඒවාට ප්‍රමාණවත් ලෙස කෙටියෙන් ධර්ම විවරණ ඉදිරිපත් වී ඇති මෙම කෘතිය සංකෘතිය බෞද්ධ විශ්වකෝෂයක් ලෙස හැඳින් විය හැකිය. ”

“සරල භාෂා ශෛලියක් අනුගමනය කර ඇති මෙම පොතෙහි ලෞකික ලෝකෝත්තර හා ස්වාර්ථ පරාර්ථ අභිවෘද්ධියට ඉවහල්වන ධර්ම කරුණු ඇතුළත් වී ඇතිබැවින්, මෙම කෘතිය ගිහි පැවිදි දෙපක්ෂයට ම බෙහෙවින් ප්‍රයෝජනවත් බව කිවයුතුයි. ”

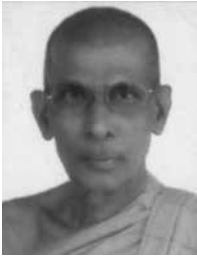
බුදුසරණ 2006 දෙසැම්බර් මස 04

“සංඛ්‍යා ධර්මපද වර්ණනාව සෑම බෞද්ධයකුටම හස්තසාර වස්තුවක් ලෙස පිවිතය පුරා ප්‍රයෝජනයට ගත හැකි පුස්තකයක් ලෙස හැඳින්විය හැක්කේ බුද්ධ ධර්මයට සම්බන්ධ කවරම කරුණක් ගැන වුව ද කෙටියෙන් හෝ විස්තරයක් එහි දක්නට ලැබෙන බැවිනි”

*****

දිවයින 2007 පෙබරවාරි මස 05 වැනිදා

“...සංඛ්‍යා ධර්මපද වර්ණනා නම් වූ පිටු 643 කින් සමන්විත මාහැඟි කෘතිය බුදුරදුන් හා සමකාලීන හා පසුකාලීන බෞද්ධාචාර්ය වරුන් ද විසින් ධර්ම විග්‍රහයන්හිලා දක්වා ඇති එකී විභජනයන් පිළිබඳ විශිෂ්ට එකතුවකි. බුදුදහම පිළිබඳ අධ්‍යාපන අධ්‍යයන කාර්යයන්හි නිරතව සිටින ගිහි පැවිදි සියල්ලන්ට ම අතිශයින් ප්‍රයෝජනවත් වූ මෙම කෘතිය, මෙතෙක් පළ වී ඇති සංඛ්‍යා ධර්මකෝෂ අතර සුවිශේෂ ලක්ෂණ කිහිපයක් නිසා ඉතාමත් අගය කළ යුත්තේය.

කරතෘ හිමි පිළිබඳව.

ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලයෙන් (විද්‍යෝදය) 1967 ආස්ත්‍රවේදී උපාධියලත් කන්දරපංගුවේ ධම්මසිරි හිමියෝ ප්‍රාචීන මධ්‍යම පරීක්ෂණයෙන් ද සමත්වූහ. මේ කතු හිමියෝ රජයේ ගුරු සේවයට බැඳී ධර්මද්‍රෝණිය මහ පිරිවෙණ, මහරගම මධ්‍ය මහා විද්‍යාලය, හැටන් ශ්‍රී පාද මහා විද්‍යාලය ආදී විද්‍යාලයන්හි ආචාර්යව සේවා කළහ.

සිංගප්පූරුවේ ධම්මදාස බුද්ධිස්ථ සෙන්ටර් හි අධිපති උන්වහන්සේ ධර්මද්‍රෝණිය සඳහා ඇමෙරිකාව, මැලේසියාව, ස්විට්සර්ලන්තය, හොංකොං, යන රටවල සංචාරය කළහ. ඉන්දියාව, ඉන්දුනීසියාව, ජපානය, තායිලන්තය, කාම්බෝජය, මියන්මාරය, චීනය ආදී රටවල සංචාරය කළ ධම්මසිරි හිමියෝ ඒ රටවල බුද්ධ ප්‍රතිමා හා ස්තූප පිළිබඳව අධ්‍යයනයේ නිරත වූහ.

තායිලන්තයේ බුද්ධ ප්‍රතිමා හා ස්තූප පිළිබඳව කළ පරීක්ෂණයක ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ද බුද්ධ ඉමේජස් ඇන්ඩ් පැගොදාස් ඉන් තායිලන්ඩ් ග්‍රන්ථය ලියා පළ කළහ.

තවද ටීචින්ග්ස් ඔෆ් බුද්ධ, ද සිඟාලෝවාද ඉන් පික්වර්ස්, ඩික්ෂනරි ඔෆ් නියුමරිකල් ටර්මස් ඉන් බුද්ධිසම්, ඩිස්ක්‍රිප්ටිව් ඇන්ඩ් සිස් ඔෆ් නියුමරිකල් ටර්මස් ඉන් බුද්ධිසම් හා පැසිනේටින් සිංගප්පූර් යන ග්‍රන්ථ ඉංග්‍රීසි බසින් ද සිතුවම් සහිත සිඟාලෝවාද සූත්‍රය, සංඛ්‍යා ධර්මපද වර්ණනා , බුද්ධියේ පැනෙන මාරයා සහ දිරවිච්චි මං දිරවිච්චි මං, යන ග්‍රන්ථ සිංහල බසින් ද ලියා පළ කළහ.

තායිලන්තයේ වැඩ විසූ කාලය තුළ භූමිබලෝ හික්බු පදනමේ සේවයේ නිරතව සිටිය දී, සද්ධම්මජපකාසිනියා නාම පටිසම්භිදා මග්ගට්ඨ කථාය ගණ්ඨිපදන්ථනිච්චය, ග්‍රන්ථය සංස්කරණය කිරීමට සහාය වූහ.

කවියකු වූ ද මේ කතු හිමියන් විසින් රෝන් ස්ටීන් බෙක්ගේ ද පර්ල් කෘතිය සිංහලයට නඟා මුතු ඇටය නමින් පළ කරන ලදී.

සනත් නානායක්කාර
බෞද්ධ විශ්ව කෝෂයේ හිටපු නියෝජ්‍ය කරතෘ

DEDICATION OF MERIT

May the merit and virtue
accrued from this work
adorn Amitabha Buddha's Pure Land,
repay the four great kindnesses above,
and relieve the suffering of
those on the three paths below.

May those who see or hear of these efforts
generate Bodhi-mind,
spend their lives devoted to the Buddha Dharma,
and finally be reborn together in
the Land of Ultimate Bliss.
Homage to Amita Buddha!

NAMO AMITABHA

南無阿彌陀佛

《斯里蘭卡文：DESCRIPTIVE ANALYSIS OF NUMERICAL TERMS IN BUDDHISM》

財團法人佛陀教育基金會 印贈

台北市杭州南路一段五十五號十一樓

Printed and donated for free distribution by

The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation

11F., 55 Hang Chow South Road Sec 1, Taipei, Taiwan, R.O.C.

Tel: 886-2-23951198, Fax: 886-2-23913415

Email: overseas@budaedu.org

Website: <http://www.budaedu.org>

Mobile Web: m.budaedu.org

This book is strictly for free distribution, it is not to be sold.

නොමිලයේ බෙදාදීම පිණිසයි.

Printed in Taiwan

2,000 copies; November 2017

SR070 - 15504